TEXT FLY WITHIN
THE BOOK ONLY

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_176551

UNIVERSAL
LIBRARY

KALHAṆA'S RĀJATARAṄGIṆĪ

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No Accession No

Title

This book should be returned on or before the date last marked belo

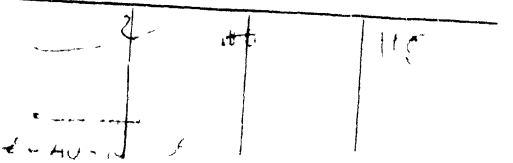

KALHANA'S RĀJATARAṄGIṆĪ

OR

CHRONICLE OF THE KINGS OF KASHMIR

EDITED BY

M. A. STEIN PH D

IN AL E NT OLLEGE LA RE

VOL I

SANSKRIT TEXT WITH CRITICAL NOTES

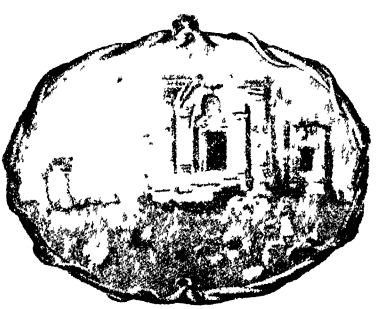

सोखण्डिताश्मप्राकार प्रासादान्तर्व्यधत्त च ।
मार्तण्डस्यादभुत वाता द्राक्षास्फीत च पत्तनम् ॥

Rajatar im, iii v 1 ?

MUNSHI RAM MANOHAR LAL

ORIENTAL BOOKSELLERS & PUBLISHERS

Nai Sarak, DELHI 6

First Edition 1892
Second Reprint Edition 1960

PAGES 1 TO 296 PRINTED AT JAYYED PRESS DELHI & PAGES I TO XX AT RAMA KRISHNA PRESS DELHI & PUBLISHED BY SHRI MANOHARLAL JAIN PROP. M/S MUNSHIRAM MANOHARLAL, PUBLISHERS. NAI SARAK. DELHI-6 (INDIA)

TO

HIS HIGHNESS

MAHARAJA PARTAB SINGH, G. C. S. I.

MAHARAJA OF KASHMIR AND JAMMU,

THIS EDITION OF THE EARLIEST EXTANT NARRATIVE

OF THE HISTORY OF KASHMIR

IS RESPECTFULLY

DEDICATED

BY

M. A. STEIN.

भुजवनतरुच्छायां येषां निषेव्य महौजसां जलधिरशना मेदिन्यासीदसावकुतोभया ।
स्मृतिमपि न ते यान्ति क्ष्मापा विना यदनुग्रहं प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ॥

Kalhana's Rajatarangini, i. 46.

PREFACE

THE plan of the present Edition of *Kalhaṇa's Rājataraṅgiṇî* first suggested itself to me in the summer of 1888 when a visit to Kashmir had directed my interest towards the antiquities and the history of the Valley.

The *Rājataraṅgiṇî* is our oldest written authority for the history of the various dynasties which ruled Kashmir from the earliest period down to the time of the author who began to write his Chronicle in the *Śaka* year 1070 (A. D. 1148). Although it has for this reason been the object of much attention and research on the part of Sanskṛitists, an elaborate statement is scarcely needed to justify the present enterprise to those who have had occasion to consult the *Rājataraṅgiṇî* in its published Editions for the purposes of historical or philological research.

When Professor Wilson published in 1825 the first account of Kalhaṇa's work and an abstract of its first six cantos, he had to rely for his text on three incomplete *Devanāgarî* MSS. which were so deficient that "a close translation, even if desirable, would have been impracticable."[1] The *editio princeps*, which appeared ten years later at Calcutta under the auspices of the Bengal Asiatic Society,[2] was based principally, as Mr. Troyer states, on a Devanāgarî transcript from a Kashmirian MS. which had been prepared for Mr. Moorcroft during that traveller's stay at Srînagar in 1823. The fact that this copy, as we now can prove, was prepared from the *codex* which must be considered as the *archetypus* of all existing Kashmirian MSS., reflects no little credit on the care and judgment with which that energetic but ill-fated traveller endeavoured to serve on this occasion the cause of Sanskṛit philology. But the numerous corruptions which have rendered the text of the Calcutta Edition unintelligible in many passages, and which can be shown to have originated mostly from mistakes in the transcription, prove that this copy shared all the defects which are inherent to Devanāgarî transcripts made in Kashmir from *Śāradā* MSS. Frequently, too, the difficulties which the Calcutta Paṇḍits evidently encountered in interpreting the text in consequence of their want of familiarity with the details of Kashmir topography and traditions, seem to have induced them to alter the text in an unscrupulous manner.

Mr. Troyer's edition, which, together with a translation, was published by the *Société Asiatique* at Paris in 1840, was avowedly prepared from the same materials as the editio princeps,[3] and has not been carried beyond the first six cantos. Besides correcting numerous misprints of the Calcutta Edition, Mr. Troyer's text shows an improvement by taking more carefully into account, in a certain number of passages, the reading of Mr. Moorcroft's

1. "*Essay on the Hindu History of Cashmir*," Asiatic Researches, Vol. XV., p. 5.

2. Published in 1835, together with the *Rājataraṅgiṇîs* of *Jonarāja* and *Śrîvara* and the *Rājāvalipatākā* of *Prājyabhaṭṭa* which bring down the narrative to the time of Akbar, under the title: "*The Rājataraṅgiṇî: a History of Cashmir*".

3. The two Colebrooke MSS., which Mr. Troyer consulted at the East India House (see *Preface*, p. v.), are described by him as very inferior to Mr. Moorcroft's copy, and are apparently identical with those which Professor Wilson had at his disposal.

copy. Of Mr. Troyer's translation of the Rājatarañgiṇî which was completed in 1852, it may, perhaps, be said without injustice that it has proved useful chiefly by bringing conspicuously before the eyes of Sanskṛitists the great defects of the text upon which it was based, and the insufficiency of the materials then available to European scholars for the interpretation of the work.

These defects did not escape the notice of scholars like Professor Lassen and General Cunningham who endeavoured to use Kalhaṇa's work for the purposes of historical and chronological research; no effort, however, seems to have been made to obtain better materials till Professor Bühler's tour in search for Sanskṛit MSS. in Kashmir in 1875. Amongst the many results which rewarded Professor Bühler's brilliant researches in Kashmir, not the least important was that he established the absolute superiority of the Kashmir MSS. of the Rājatarañgiṇî written in the Śāradā character, over th se in Devanāgarî. The acquintance gained with the genuine text of the Rājatarañgiṇî by the collation of a good, though modern, Śāradā copy, and the discovery of valuable fresh material for its explanation in other Kashmirian works like the *Nîlamatapurāṇa*, and the various *Māhātmyas*, enabled Professor Bühler to trace out with admirable lucidity the work yet to be done for the Rājatarañgiṇî.[1] Professor Bühler had clearly recognized the fact that all Śāradā MSS. known to exist at present in Kashmir are derived from a single Manuscript called by him the *codex archetypus*. But he had not been able to obtain more than a glimpse of this ancient MS. from the owner, *Paṇḍit Keśavarām*, in whose family it had come down as an heirloom.

It had been my chief aim since my first visit to Kashmir to utilize the opportunities offered by a prolonged stay in the Valley for the acquisition of such materials as might enable me to undertake the task of preparing a critical Edition of the Rājatarañgiṇî, and to contribute towards the interpretation of the work. As regards the text of the Rājatarañgiṇî I had to content myself in 1888 with obtaining for collation a Śāradā paper MS. in possession of *Paṇḍit Rāzdān Balabhadra*, copied in the first quarter of this century, which had already served Professor Bühler for the same purpose, and another MS., copied about the same time from the codex archetypus and now the property of *Paṇḍit Govind Kaul*. The careful collation of the above-named two MSS., which was completed in the Cold Season of 1888-89, revealed, in numerous passages; considerable discrepancies between them, notwithstanding their evidently common origin. This convinced me still more of the necessity of securing the *codex archetypus* itself for the purpose of my Edition.

On Paṇḍit Keśavarām's death which took place after Professor Bühler's visit, the *codex archetypus* had been divided among three of the Paṇḍit's heirs, and this circumstance had made access to the MS. still more difficult than in 1875. It was, therefore, not till I had made repeated endevours during my second visit to Śrînagar in 1889 that the whole of the MS. was entrusted to me by the owners for the purposes of the present Edition. My success was chiefly due to the kind interest shown in the matter by *Paṇḍit Sūraj Kaul*, C.I.E., Member of the Kashmir State Council, and his son *Paṇḍit Hari Kṛishṇa Kaul*, M.A., then my pupil, and now a promising young officer in the Statutory Civil

1. *Detailed Report on a Tour in search of Sanskrit MSS. in Kashmir* (Extra Number of the Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, 1877), p. 52 *seqq*.

Service of the Punjab. Their timely aid has made it possible to secure the contents of this venerable codex against the risks to which its worn decaying leaves have so long been exposed. Both gentlemen have thus well deserved the thanks of all interested in the ancient history of Kashmir.

The *codex archetypus* contains all the eight cantos of Kalhaṇa's poem, and consisted originally of 328 folia of age-worn country paper. One leaf in the middle (fol. 167) and unfortunately also the leaf at the end (fol. 328) have been lost, probably when the above-mentioned partition between Pt. Keśavarām's heirs was made. The leaves, which vary in their dimensions, measure on the average about $9\frac{1}{2}$" by $6\frac{1}{2}$"; they are written, as is the case in most Kashmir MSS., whether of birch-bark or paper, in lines running parallel to the narrower side. The number of lines to the page varies from 15 to 20. The leaves, of which two always form one sheet, are placed in forms or "*saṁchayas*" of different thickness, containing from 2 to 6 sheets. These forms are found in the first half of the work, up to fol 166, bound up after the fashion of European books. The second part appears never to have been bound, and most of the sheets are now cut up into loose leaves.

No date is given in the colophons attached to the end of the several *taraṅgas*; but fortunately the writer of the codex, *Paṇḍit Rājanaka Ratnakaṇṭha*, has recorded his name in the colophons of *taraṅgas* iii., vi. and vii.,[1] and from this entry the age of the MS. can be ascertained with a fair degree of precision. A birch-back MS. of the *Kāvyaprakāśa-saṁketa*, written by the same Rājānaka, Ratnakaṇṭha, is dated Saka 1570, corresponding to A.D. 1648.[2] Other MSS. from his hand, which I purchased in Kashmir, show later dates; a MS. of *Rāyamukuṭa's* Commentary on the *Amarakośa*[3] and a MS. of *Trilochanadāsa's Kātantrapañchikā*[4] were written by Rājānaka Ratnakaṇṭha Saka 1577 (A. D. 1655) and Saka 1595 (A. D. 1673), respectively. Rājānaka Ratnakaṇṭha has, however, taken care to let us know about his person and time not only in the MSS. he copied, but also in such works as he composed. In a commentary to the *Haravijayakāvya*, named the *Laghupañchikā*, of which a copy written by his own hand and extending to the end of the Ist Sarga is now in my possession, he calls himself the son of *Rājānaka Śaṁkarakaṇṭha*, of the *Dhāumyāyana gotra*, and states the year of composition as Saka 1603 (A. D. 1681).[5]

The details here given enable us to identify our Rājānaka Ratnakaṇṭha with the author of the well-known commentary on *Jagaddhara's Kusumāñjali*, called likewise *Laghupañchikā*, which has been printed in the *Kāvyamālā*, and of the commentary, called *Śishyahitā*, on the *Yudhishṭhiravijayakāvya* which has been noticed in Professor Bühler's

1. See colophon of *taraṅgas* iii. and vii.: लिखितश्चैष मया राजानकरत्नकण्ठेन; and colophon of *taraṅga* vi.: लिखितश्चैष राजानकरत्नकण्ठेन.
2. The MS. then in possession of *Paṇḍit Dāmodar*, Head Paṇḍit of H. H. the Mahārāja's School, Srīnagar. The colophon of the Ist *ullāsa* runs: काव्यप्रकाशसंकेतो ग्रन्थाकारकृतो मया। श्लेखिरत्नकण्ठेन शाके खागाहृतम्भिते (१५७०).
3. See colophon of *kaṇḍa* ii.: लिखितश्चैष मया राजानकरत्नकण्ठेन सं० ३१ (*i. e. Laukika Saṁvat* 4731) शाकः १५७७ श्रुति ५ कण्ठवाटविषये (*Kishtvār*) लिखितोयं ग्रथः.
4. See colophon to *Nāmaprakaraṇa*, Pada ii.: लिखितश्चैष मया राजानकरत्नकण्ठेन सं ४९ (*Laukika Saṁvat* 4749) शाके १५९५.
5. See the introduction to the *Laghupañchikā*: त्रिनभोदृष्टि १६०३ मिते शाके धौम्यायनकुलोद्भवः। काश्मीरदेशवास्तव्यो रत्नकण्ठाभिधः सुधीः॥ विपश्चिन्मण्डलीरत्नरत्नाकरमहाकवेः। गभीरवितते काव्ये करोति लघुपञ्जिकाम्॥; and the colophon at the end of the first *sarga*: इति ···श्रीमहाकवे राजानकरत्नकरस्य कृतौ हरविजयाख्ये महाकाव्ये श्रीशारदाचरणरजः पवित्रस्थलवास्तव्यराजानकश्रीशंकरकण्ठात्मजराजानकरत्नकण्ठकृतायां लघुपञ्जिकायां···प्रथमः सर्गः। लिखितश्चैष मया राजानकरत्नकण्ठेन सं ५७ शाके १६०३.

Kashmir Report.[1] In the introduction to the first named commentary[2] which was composed in Saka 1602 (A. D. 1680), the same statements are made regarding the author's descent and residence as those given in the above note from the commentary to the *Haravijaya-kāvya*. The commentary to the *Yudhishṭhiravijayakāvya*, as will be seen from the extracts given below,[3] can also be ascribed with certainty to our Rājānaka Ratnakaṇṭha. He wrote this work Saka 1593 (A. D. 1671), "when Aurangzeb (*Avarāṅgaśāhi*) ruled the Earth." The dates recorded above of works composed on MSS. written by Rājānaka Ratnakaṇṭha, range from A. D. 1648 to A. D 1681, and we are, therefore, justified in assuming that the codex of the Rājatarāṅgiṇī was also written by him some time about this period.

From the evidence of the numerous MSS. by his hand which are still extant in Kashmir and which are on account of the marked peculiarity of the writing well known to the Paṇḍits, it appears that Rājānaka Ratnakaṇṭha, although an accurate copyist, must have been a very fast writer. He evidently copied MSS. chiefly for his own use and took little care about the legibility of his copies. His hand-writing with its cursive and peculiar characters, therefore, presents unusual difficulties even to the practised reader of Śāradā MSS. A reference to the facsimile of two pages from Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex, prefixed to this Edition, will fully illustrate this remark. Taking into account the difficulties which even intelligent copyists must have frequently encountered in making out this puzzling hand-writing in passages where the meaning was obscured by the unfamiliar character of the subject or the redundant rhetoric of Kalhaṇa's style, we need not be astonished at the large number of corruptions and blunders evidently committed by the scribes who prepared Mr. Moorcroft's Devanāgarī copy, which also occur, though to a smaller extent, in all Śāradā transcripts of the *archetypus* I have examined.

The deficient form of the text presented by the previous editions must thus, to a considerable extent, be attributed to the peculiar hand-writing of Rājānaka Ratnakaṇṭha. But for this we are more than compensated by the fact that the writer of this codex was not a mere copyist, but a scholar of considerable attainments who, we have every reason to believe, has copied his original MS. with great care and accuracy. The text of Rājānaka Ratnakaṇṭha in the first six cantos and in the greater portion of the seventh is remarkably free from corruptions and mistakes. And a closer examination of the MS. itself proves that its immunity from defects of this kind is not the result of unscrupulous restoring on the part of its learned writer as might otherwise be suspected.[5] Rājānaka Ratnakaṇṭha

1. My attention was first called to these two works by the entries in Professor Aufrecht's excellent *Catalogus Catalogorum*, *s. v.* रत्नकण्ठः.
2. See introductory verses to the *Stutikusumāñjalivṛtti* in *Kāvyamālā* Edition, p. 1.
3. See introduction to the *Yudhishṭhiravijayakāvyaṭīkā*, in Dr. Rājendralālā Mitra's "*Notices of Sanskṛit MSS.*," No. 2441 : रामांकेषु शशांकैः १५९३ प्रमिते वर्षे शकेन्द्राणां । अवरङ्गशाहिभूपे शासति सति मेदिनीचक्रं ॥ धर्मात्मजविजयाख्ये सुगभीरे निबन्धेऽस्मिन् । टीका शिष्यहितैषा विधीयते रत्नकण्ठेन ॥ In a MS. of the *Yudhishṭhira-vijayakāvya* which I inspected in the Library once belonging to *Paṇḍit Rādhākṛishṇa* of Lahore, the *ṭīka* of Rājānaka Ratnakaṇṭha closes as follows—सर्वज्ञः सविभूतिः सर्वैश्वर्यः सबंमङ्गलोपेतः । तस्याजनि तनुजन्मा शंकर इति भूतले ख्यातः ॥ अस्ति सद्गुरुकृपारसपात्रं रत्नकण्ठ इति तस्य तनूजाः । भास्करस्तुतिरहस्यसमेतं येन रत्नशतकं निरमायि ॥ गङ्गाधरस्य पाठार्थं स्वशिष्यस्योपयोगिनी । टीकैषा विहिता सज्जनानन्ददायिनी ॥. The *Ratnaśataka* which Ratnakantha in the above colophon claims to have written, is still known in Kashmir, and is a composition showing considerable skill, the MS. I possess of it, has lost the last leaf and does not, therefore, furnish any *data* regarding the author.
4. Compare the remark made by Professor Buhler on the notions still recently prevailing on this subject among Kashmirian Pandit *Kashmir Report*, p. 33.

has indicated carefully in the above-named portion of the text, by dots and by leaving empty spaces, the *lacunae* which he must have found in his original. They vary in extent from one *akshara* to several verses, and can all easily be explained by the peeling or breaking off of the birchbark leaves on which the original MS. of Rājaṇaka Ratnakaṇṭha was, in all probability, written. These *lacunae* are now filled up by a later hand, evidently from collation of another MS. independent of Ratnakaṇṭha's original. The fact that Ratnakaṇṭha had allowed the *lacunae* to remain in his copy even where, from the nature of the context, it would have been easy to supplement the missing letters, is sufficient to set at rest any doubts as to the manner in which he has reproduced the text of his original.

Unfortunately, the text Ratnakaṇṭha copied, must have been in a far less satisfactory condition in the remaining part of the work, which comprises roughly the last third of canto vii. and the whole of canto viii. Not only do we meet here much more frequently with *lacunae*, now rarely supplemented by the later hand previously mentioned, but misspellings or wrong forms, and undoubtedly corrupt passages are found here in increasing numbers, as we proceed towards the conclusion of the work. As we have no MS. older than Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex to refer to, it would be unsafe to make any assertions regarding this difference in the preservation of the several cantos. But it may be useful to point out that the diminished interest with which the last portions of the poem seem to have been read and which probably caused them to be copied less frequently, the greater obscurity of Kalhaṇa's relation where it deals with events of contemporary history, and the greater risk of injury to which the leaves at the end of birch-bark volumes have always been exposed, are all circumstances which could well account for the deficiencies of the text in this part.

The MS from which Ratnakaṇṭha copied his text, and which for the sake of convenience may here be marked as O, appears to have been an old one. The numerous lacunae, which Ratnakaṇṭha was obliged to leave in his text, were, as stated above, in all probability due to portions of the birch-bark having peeled off in O. But a more conclusive proof is furnished by the following observation. Among the numerous various readings which, as will be shown below have been recorded in the *codex archetypus* (to be designated thereafter as A) there are only five in Ratnakaṇṭha's own handwriting (marked A_1 in the Edition) ; they are found Rājatar. iii. 122 ; viii. 777 ; viii. ; 794 ; viii. 3139 and viii. 1084. In the first four cases it is evident from the nature of the *variae lectiones*, that they are due only to the indistinctness with which the respective Śāradā letters and ligatures had been written in Ratnakaṇṭha's original, and which had induced him to record in each case the two possible readings. In the fifth case, however, Rājatar. viii. 1084, where A_1 has given the name of one of King Sussala's companions in arms as तेजो in the text and as भोजो in the margin, this explanation holds good only if we assume that the original MS. was written in an older form of Śāradā writing than we meet with in any existing MSS. ; in the latter the *aksharas* ते and भो are quite different and not to be mistaken for each other. In that older form of Śāradā writing, however, which is known to me only from inscriptions,[1] vowel *e* is designated by a short vertical stroke before the consonant, not by a horizontal stroke above, and there ते and भो show almost identical forms. This explanation would

1. The latest among the Śārdā inscriptions known to me which show the form of the vowel sign *e* described above, and which can be dated, belongs to the time of king *Rājadeva* (A. D. 1213—1236). It was found by me, in 1889, at *Bijabrôr* (the ancient *Vijayeśvara*), in possession of *Lakshman Bhôyû*, a Purohita of that place.

Kashmir Report.[1] In the introduction to the first named commentary[2] which was composed in Saka 1602 (A. D. 1680), the same statements are made regarding the author's descent and residence as those given in the above note from the commentary to the *Haravijayakāvya*. The commentary to the *Yudhishṭhiravijayakāvya*, as will be seen from the extracts given below,[3] can also be ascribed with certainty to our Rājānaka Ratnakaṇṭha. He wrote this work Saka 1593 (A. D. 1671), "when Aurangzeb (*Avarañgaśāhi*) ruled the Earth." The dates recorded above of works composed on MSS. written by Rājānaka Ratnakaṇṭha, range from A. D. 1648 to A. D 1681, and we are, therefore, justified in assuming that the codex of the Rājatarañgiṇî was also written by him some time about this period.

From the evidence of the numerous MSS. by his hand which are still extant in Kashmir and which are on account of the marked peculiarity of the writing well known to the Paṇḍits, it appears that Rājānaka Ratnakaṇṭha, although an accurate copyist, must have been a very fast writer. He evidently copied MSS. chiefly for his own use and took little care about the legibility of his copies. His hand-writing with its cursive and peculiar characters, therefore, presents unusual difficulties even to the practised reader of Śāradā MSS. A reference to the facsimile of two pages from Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex, prefixed to this Edition, will fully illustrate this remark. Taking into account the difficulties which even intelligent copyists must have frequently encountered in making out this puzzling hand-writing in passages where the meaning was obscured by the unfamiliar character of the subject or the redundant rhetoric of Kalhaṇa's style, we need not be astonished at the large number of corruptions and blunders evidently committed by the scribes who prepared Mr. Moorcroft's Devanāgarî copy, which also occur, though to a smaller extent, in all Śāradā transcripts of the *archetypus* I have examined.

The deficient form of the text presented by the previous editions must thus, to a considerable extent, be attributed to the peculiar hand-writing of Rājānaka Ratnakaṇṭha. But for this we are more than compensated by the fact that the writer of this codex was not a mere copyist, but a scholar of considerable attainments who, we have every reason to believe, has copied his original MS. with great care and accuracy. The text of Rājānaka Ratnakaṇṭha in the first six cantos and in the greater portion of the seventh is remarkably free from corruptions and mistakes. And a closer examination of the MS. itself proves that its immunity from defects of this kind is not the result of unscrupulous restoring on the part of its learned writer as might otherwise be suspected.[5] Rājānaka Ratnakaṇṭha

---

1. My attention was first called to these two works by the entries in Professor Aufrecht's excellent *Catalogus Catalogorum*, *s. v.* रत्नकण्ठः.
2. See introductory verses to the *Stutikusumāñjaliṭikā* in *Kavyamālā* Edition, p. 1.
3. See introductory to the *Yudhishṭhiravijayakāvyaṭikā*, in Dr. Rājendralālā Mitra's "*Notices of Sanskṛit MSS.*," No. 2441 : रामांकेषु शशांकैः १५९३ प्रमिते वर्षे शकेन्द्राणां । अवरङ्गशाहिभूषे शासति सति मेदिनीचक्रं ॥ धर्मात्मजविजयाख्ये सुगभीरे निबन्धेऽस्मिन् । टीका शिष्यहितैषा विधीयते रत्नकण्ठेन ॥ In a MS of the *Yudhishṭhiravijayakāvya* which I inspected in the Library once belonging to *Paṇḍit Rādhākṛishṇa* of Lahore, the *ṭika* of Rājānaka Ratnakaṇṭha closes as follows—सर्वज्ञः सविभूतिः सर्वैश्वर्यः सर्वमङ्गलोपेतः । तस्याजनि तनुजन्मा शंकर इति भूतले ख्यातः ॥ अस्ति मद्गुरुकृपारसपात्रं रत्नकण्ठ इति तस्य तनूजाः । भास्करस्तुतिरहस्यसमेतं येन रत्नशतकं निरमायि ॥ गङ्गाधरस्य पाठार्थं स्वशिष्यस्योपयोगिनी । टीकैषा विहिता सज्जनानन्ददायिनी ॥. The *Ratnaśataka* which Ratnakantha in the above colophon claims to have written, is still known in Kashmir, and is a composition showing considerable skill, the MS. I possess of it, has lost the last leaf and does not, therefore, furnish any *data* regarding the author.
4. Compare the remark made by Professor Buhler on the notions still recently prevailing on this subject among Kashmirian Pandit *Kashmir Report*, p. 33.

has indicated carefully in the above-named portion of the text, by dots and by leaving empty spaces, the *lacunae* which he must have found in his original. They vary in extent from one *akshara* to several verses, and can all easily be explained by the peeling or breaking off of the birchbark leaves on which the original MS. of Rājaṇaka Ratnakaṇṭha was, in all probability, written. These *lacunae* are now filled up by a later hand, evidently from collation of another MS. independent of Ratnakaṇṭha's original. The fact that Ratnakaṇṭha had allowed the *lacunae* to remain in his copy even where, from the nature of the context, it would have been easy to supplement the missing letters, is sufficient to set at rest any doubts as to the manner in which he has reproduced the text of his original.

Unfortunately, the text Ratnakaṇṭha copied, must have been in a far less satisfactory condition in the remaining part of the work, which comprises roughly the last third of canto vii. and the whole of canto viii. Not only do we meet here much more frequently with *lacunae*, now rarely supplemented by the later hand previously mentioned, but misspellings or wrong forms, and undoubtedly corrupt passages are found here in increasing numbers, as we proceed towards the conclusion of the work. As we have no MS. older than Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex to refer to, it would be unsafe to make any assertions regarding this difference in the preservation of the several cantos. But it may be useful to point out that the diminished interest with which the last portions of the poem seem to have been read and which probably caused them to be copied less frequently, the greater obscurity of Kalhaṇa's relation where it deals with events of contemporary history, and the greater risk of injury to which the leaves at the end of birch-bark volumes have always been exposed, are all circumstances which could well account for the deficiencies of the text in this part.

The MS from which Ratnakaṇṭha copied his text, and which for the sake of convenience may here be marked as O, appears to have been an old one. The numerous lacunae, which Ratnakaṇṭha was obliged to leave in his text, were, as stated above, in all probability due to portions of the birch-bark having peeled off in O. But a more conclusive proof is furnished by the following observation. Among the numerous various readings which, as will be shown below have been recorded in the *codex archetypus* (to be designated thereafter as A) there are only five in Ratnakaṇṭha's own handwriting (marked A_1 in the Edition) ; they are found Rājatar. iii. 122 ; viii. 777 ; viii. ; 794 ; viii. 3139 and viii. 1084. In the first four cases it is evident from the nature of the *variae lectiones*, that they are due only to the indistinctness with which the respective Śāradā letters and ligatures had been written in Ratnakaṇṭha's original, and which had induced him to record in each case the two possible readings. In the fifth case, however, Rājatar. viii. 1084, where A_1 has given the name of one of King Sussala's companions in arms as तेजो in the text and as भोजो in the margin, this explanation holds good only if we assume that the original MS. was written in an older form of Śāradā writing than we meet with in any existing MSS. ; in the latter the *aksharas* ते and भो are quite different and not to be mistaken for each other. In that older form of Śāradā writing, however, which is known to me only from inscriptions,[1] vowel *e* is designated by a short vertical stroke before the consonant, not by a horizontal stroke above, and there ते and भो show almost identical forms. This explanation would

1. The latest among the Śārdā inscriptions known to me which show the form of the vowel sign *e* described above, and which can be dated, belongs to the time of king *Rājadeva* (A. D. 1213—1236). It was found by me, in 1889, at *Bijabrôr* (the ancient *Vijayeśvara*), in possession of *Lakshman Bhôyū*, a Purohita of that place.

also account for the wrong form पाजा written by A_1 in viii. 2695 instead of तेजो.[1] It would of course, be possible to argue that Ratnakaṇṭha found the above *variae lectiones* already in O or copied them from another MS. But certain features of the codex archetypus, to be noticed thereafter, render both these suppositions improbable.

Through the whole of Ratnakaṇṭha's MS., but especially in tarañgas i.—vi. and in the first half of the seventh, we find very numerous glosses, various readings and corrections marked by different hands which add, in no small degree, to the critical value of the codex. Leaving aside certain explanatory notes written in the margin by hands which are not met with elsewhere (i. 56; iv. 103), the bulk of these later additions and corrections in Ratnakaṇṭha's codex can be traced back to four different hands. Two of these designated in the Edition A_2 and A_3, respectively, are of particular importance for the criticism of the text.

To A_2 we owe, apart from a series of important corrections and various readings in the text, a considerable number of valuable glosses which have proved most useful in ascertaining the details of the historical topography of Kashmir and which also throw a welcome light on many other obscure points in Kalhaṇa's narrative. There is good reason to assume that A_2 is the oldest among the annotators of the codex archetypus and probably a contemporary of Rājānaka Ratnakaṇṭha himself. A gloss on the word नीचि, v. 145, which Ratnakaṇṭha had left unfinished in the middle of a word, has been completed by A_2. The conclusion to be drawn from this circumstance is made more certain by a reference to the readings recorded in iv. 503, which prove that A_2 must have made its revision of the codex before the other old annotator marked A_3. Here A_1 had written originally वकुर्वन्दिघुणा-पाञ्चां; this had been corrected into पाकुर्वन्दि° by A_2 who explained his own reading by a marginal gloss. A_3 who restores the original reading of A_1 and explains it by an interlinear note, must necessarily have had the correction of A_2 before his eyes.[2] The same relation exists between the readings of A_1 and the two annotators in iv. 688. The faded appearance which the writing of A_2 shows in many places, tallies with the above conclusion as to the priority of this annotator.

Although A_2 refers in several notes expressly to separate MS. authority[2] it till appears to me very doubtful whether A_2 had actually used for his revision any MS. apart from Ratnakaṇṭha's original. The numerous lacunae throughout the whole work, which Ratnakaṇṭha had indicated by dots or empty space, have either been filled in by A_3 (not by A_2) or have remained as before. It seems scarcely possible that A_2, who had bestowed so much trouble on the correction of the text of the codex and on the explanation of its contents, should have been unable to supplement any Ratnakaṇṭha's lacunae in tarañgas i.—vii. if he could have referred to another independent MS. We are thus led to assume, as the easiest explanation, that the above quoted reference to another MS., as well as the corrections made by A_2 in the text, resulted from a careful collation of Ratnakaṇṭha's copy with its original O. While Ratnakaṇṭha was copying the text of O A_2 appears to have revised what the former had written, and to have added from the original the marginal notes and various readings which Ratnakaṇṭha had omitted to copy.[3] No direct evidence is avaiable

1. Compare the note to viii, 2695 in the Edition.
2. See i. 287 इत्यपि पाठः; ii. 103 इत्यन्यादर्शे; iv. 501 इत्यपि पाठो दृश्यः.
3. Notes by the hand of Ratnakaṇṭha are found only in very few places (see iii. 180, 198, 226 276; iv. 18; viii. 2628); they refer exclusively to points of grammar and construction, and their peculiar wording shows that they are Ratnakaṇṭha's own memoranda jotted down in the course of coyping, not notes reproduced from O.

regarding the origin of the glosses and explanatory notes written by A_3. But if we take into account that many of the glosses contain information on Kashmir antiquities which it would have been very difficult for any Paṇḍit of the 17th century to obtain directly,[1] we shall be inclined to look to O as the probable source of these notes and glosses.

Reference has already been made to the annotator A_3 who has filled up most of the lacunae, which A_1 had left in the text of cantos i.—vii., and who has, besides, recorded in the codex a considerable number of various readings and explanatory notes. In several instances his hand has also supplied words and whole verses which A_1 had omitted without indicating a lacuna. A careful examination of the text thus supplied by A_3 in lacunae and elsewhere will show that the additions of A_3 are derived from a genuine recension of Kalhaṇa's text, and cannot be due to conjecture. To exclude the latter assumption it is sufficient to point to passages like iii 332; v. 153; vii. 125, 299, where the matter supplemented by A_3 contains historical data which were certainly beyond the reach of any modern emendator. We are thus fully justified in assuming that A_3 has used, for the purpose of revising Ratnakaṇṭha's text, a manuscript which was independent of O. To this MS. we must also trace back the very numerous *variae lectiones* which A_3 has indicated either by writing them in the margin or by correcting the text of A_1.

Besides the various readings we find in several notes written by A_3 particular reference made to readings of another MS.[2] It is probable that in these instances A_3 had found the various readings marked as such in the MS. which he collated. The numerous notes written by A_3 between the lines or in the margin of Ratnakaṇṭha's text, are frequently very useful for the interpretation of Rājataraṅgiṇî, and appear, for reasons similar to those adduced above regarding the glosses of A_2, to have been obtained from an older source. Whereas the glosses of A_2 deal pre-eminently with topographical and historical points, those of A_3 relate more to the general explanation of the text. I have not been able to obtain any information as to the existence of the MS. which A_3 collated, or to discover any traces of its use in other Kashmirian copies, and I am afraid, it must, therefore, be considered as lost. Under these circumstances it is difficult to form a definite opinion as to the relative value of the text recension which this MS. represented, especially as we cannot test the accuracy and extent of the collation made by A_3. Readings of A_3, which set right evident defects of Ratnakaṇṭha's text, are frequent enough, but on the other hand, in numerous cases, they appear to be *lectiores leviores* of no consequence.

We derive much less help for the reconstruction of the text of the Rājataraṅgiṇî from the annotations and additions of A_3 in the last two cantos than in the preceding part of the work. The corrections and various readings of A_3 are not as numerous in the seventh taraṅga, as before, and become of distinctly rare occurrence in the eight. On the other hand, lacunae of A_1 which A_3 has omitted to fill in, make their first appearance in the seventh canto and increase in an aggravating fashion towards the end of the work.

Why the revision of A_3 should have been so much less thorough in this part of the text than in the preceding one, cannot in the absence of the original MS. from which A_3 obtained its corrections, be stated with certainty. As we meet with occasional supplements

1. Compare, *e. g.*, the glosses of a A_3 on topographical points : i. 96, 168, 302 ; v. 39, 144 ; on details of the ancient Hindu administration : iv, 691 : v. 389, on obsolete customs : iv. 710.

2. See iv. 498, 646; vii. 248, 264, इत्यन्यादर्शः; v. 478. इत्यादर्शान्तरे पाठः.

by A_3 as far down as vii.3153, it cannot be assumed that in the original of A_3 the eighth canto was entirely missing.

Besides the two old annotators A_2 and A_3 who on account of the materials they used, possess independent critical value, we find in the codex archetypus additions from two other hands which cannot claim such importance. A_4 who writes in a small and modern hand (see the note at the foot of fol. 103 *reverse*, reproduced in the facsimile) has added a number of notes and glosses which assist us but little in the interpretation Glosses like the one to v. 150, in which *Ṭakkadeśa*,[1] the country neighbouring on *Gūrjara* (*Gujrāt* in the Punjab) is identified with *Skardo*, or Little Thibet, cannot inspire with confidence in the judgement of the glossator or the reliability of his information. There is nothing to show that A_4 copied any of his glosses from an older MS., nor have any of them been reproduced in the Sāradā MS. R described below which was copied from the archetypus in Laukika Saṁvat 99, *i. e.*, A.D. 1823. As this MS. gives all the other notes and glosses to be found in A we may safely conclude that the additions of A_4 have been made subsequent to that date, probably by some member of Paṇḍit Keśavarām's family.

Another modern hand, marked A_5 in the Edition, has re-written certain portion of the last seven folia of the codex archetypus which had become difficult to read on account of the worn state of the original leaves. As these supplements of A_5 show in several instances mistakes which are not found in the Sāradā transcripts described below, it is evident that they are of a very recent date.

A diligent search has been made on my behalf by my Kashmirian friends since 1888 with a view of discovering if possible an old MS. of the Rājataraṅgiṇî which might prove independent of A ; but these endeavours have produced no better result than Professor Bühler's efforts in 1875. The remaining critical materials referred to in the present Edition require, therefore, but a short notice.

All Kashmir MSS of the Rājataraṅgiṇî which I have seen or of which I have been able to obtain information, are known to be recent transcripts from Ratnakaṇṭha's codex prepared either directly or with the help of another copy.

Among these copies of two MSS. mentioned above as belonging to *Paṇḍit Rāzdān Balabhadra* and *Paṇḍit Govind Kaul* of Śrînagar, may be considered the earliest as well as the most reliable ; and accordingly only these two MSS. have been consulted wherever a reference to later copies was necessary on account of the present defective state of the archetypus.

The MS. of Paṇḍit Rāzdān Balabhadra, marked R in the Edition, forms a Volume of 353 folia, carefully written on modern paper. The colophon[2] states that it was written by one *Bhaṭṭa Govardhana*, of the *Yaksha* family, in the Laukika year 99, the figures for the century being omitted as usual in dates of that Era. Sons of a copyist of this name are still living in Srînagar, and as the paper and writing is certainly not more than a 100 years old, there can be no doubt that the year meant is Laukika Saṁvat 4899 or A. D. 1823. *Bhaṭṭa Govardhanas's* copy is well written but by no means free from misreadings and blunders. In copying the scribe has followed indifferently either the text of Ratnakaṇṭha or the

1. See Cunningham *Ancient Geography*, p. 149 ; *Si-yuki* (transl. by Beal) i. 165 *seqq.*

2 लिखिता चैषा मया यक्षजात्यन्वितभट्टगोवर्धनाभिधेन द्विजातिना काश्मूलवासिना लाषावनविषये *Kāthul* and *Tāshdvan* are names of parts of Srinagar संवत् ९९ का वर्ति न परे ९ एषा समाप्तिमगमत् ॥

various readings of A_2 and A_3. This has been the case also in the other copies made from A, and hence the frequent discrepancies between these transcripts to which allusion has already been made. *Bhaṭṭa Govardhana* has copied also the glosses and notes of A_2 and A_3. A later hand has revised the MS from A correcting mistakes and adding in many places the variae lectiones indicated in A. The lacunae of the last two cantos have been filled in by a different hand in accordance with the emendations of the Calcutta Edition.

The other MS. copied from the archetypus and now in possession of Paṇḍit Govind Kaul (marked G) closely resembles in its appearance the copy R. The name of the copyist is not given nor the date when it was written. But the similarity of the writing makes it probable that it was copied by the same scribe early in the present century. None of the glosses and notes found in the archetypus are copied in G; but in many instances the various readings of A_2 or A_3 have been followed by the scribe or marked by him in the margin. The MS. has been revised by several later hands which have entered other variae lections from A and have marked besides numerous corrections in cantos vii. and viii. Most of the corrections are taken from the Calcutta Edition; others are of different origin and of greater value for conjectural criticism. Many of the happiest emendations marked *secunda manu* in G are from the hand of the present owner of the MS., Paṇḍit Govind Kaul, to whose learning and critical acumen they amply testify.

We know from Mr. Troyer's statement[1] that the editio princeps of the Rājataraṅgiṇî was printed with the help of a copy which Mr. Moorcroft had forwarded from Kashmir to the Asiatic Society of Bengal. Professor Bühler has already pointed out that according to the tradition of the Kashmir Paṇḍits Mr. Moorcroft's copy was transcribed from the codex archetypus. This tradition is fully confirmed by the versified colophon found at the end of the Calcutta Edition after the *Rājataraṅgiṇîsaṁgraha*[2]

Here we read that "*Śrîmurkarāphaka Sāhibha*" obtained the Annals of the Kings of Kashmir including Kalhaṇa's Rājataraṅgiṇî, from the learned *Śivarāma*, who is praised for having preserved in his house the only copy of the work in Kashmir. Paṇḍit Śivarāma, commonly called *Śîvopadhyāya*, was the grandfather of Paṇḍit Keśavarāma in whose possession our codex archetypus was found by Professor Bühler.

I have not had an opportunity of inspecting Mr. Moorcroft's copy, but an examination of the Calcutta Edition shows clearly that most of the corruptions in the first six cantos are caused by faulty transcriptions of the Śāradā characters in A, for which Ratnakaṇṭha's peculiar handwriting must be held largely responsible.

Other deviations from A are due to corrections which the editors have wrongly introduced in their text. This has been frequently the case in passages in which Kalhaṇa

---

1. Troyer, Rajatarangini, Tom I., iv.

2. श्रीमत्कोम्पानिभूपस्य प्रियः श्रीमुर्करकाफकः। साहिभनामा मन्त्री यो जीयात्संवत्सरं शतम् ॥ श्री मुर्कराफको मन्त्री प्राप्तकश्मीरमण्डले। राज्ये श्रीरणजित्सिंहभूपतेः प्रियदर्शनः ॥ श्रीमन्त्रिकेश्वरप्रेम्णा प्राप्ता राजतरङ्गिणी। मुर्कराफकधीरेण गृहाच्छीशिवस्वामिनः ॥ श्रीमच्छीशिवरामस्य गृहे राजावली शुभा। कश्मीरमण्डले नित्यं वर्तते नान्य सद्मनि ॥ श्रीमद्विबुधेन्द्रशिवोपाध्याय नमो नमः ॥ येनोपाध्यायेन पञ्चसहस्रवर्षाणा महाप्रभावसहिता राजावली स्वगृहे पालिता प्रयत्नेन श्रीविभोदयया चेति भद्रम् ॥ वर्तते च गृहे यस्य शुभा राजतरङ्गिणी। स जीवन्मुक्त एव स्यानमृतः स्वर्गमवाप्नुयात् ॥ संवत् १८८० ॥ for श्रीमन्त्रिकेश्वर° above read श्रीमन्त्रिकेश्वर°; Mr. Moorcroft obtained his copy through the intercession of some member of the *Trika* family to which *Shivarāma* and his descendants to the present day have been attached as hereditary "*gurus*" and which has held for several generations past an influential position in Kashmir.

refers to details of Kashmir topography and similar topics, which the Calcutta Pandits naturally found it difficult to explain.[1]

For such corrections the last two cantos with their frequently defective text afforded a large scope. The editors have invariably filled up the lacunae of A even where they extended to several *pādas*, and have frequently altered the text near such lacunae in an unscrupulous manner so as to suit the supposed context. No critical value can, therefore, be attached to the readings of the editio princeps apart from that which they may claim as conjectural emendations.

In now remains for me to indicate shortly the lines which I have followed in preparing the text of the present Edition from the materials furnished by the codex archetypus. I have endeavoured to show above that besides the text which Ratnakaṇṭha copied from some now lost codex, only the readings of one other independent MS. (similary lost) have been preserved for us in the corrections and additions of A_3. Under these circumstances Ratnakaṇṭha's copy, as revised by A_3 from the same original, was the only possible basis of the present Edition. From this I have departed in favor of A_3 only where the readings of the latter hand appeared to me distinctly preferable and to represent a closer approach to Kalhaṇa's original. In every such case the text of A_1 has been carefully indicated in the footnotes. This has also been done in every instance where the text of A_1 had been corrected by A_2. Whenever the readings of A_1 appeared to me superior or equal to the variations of A_3, and accordingly were retained in the text, the readings of A_3 have been recorded in the notes. All words or letters which A_3 has supplied either where A_1 had marked a lacuna, or elsewhere, have been distinctly noted. Wherever the relative value of the readings cannot be settled by reference to grammar or dictionary, I must reserve a statement of the reasons which guided me in the selection, for the exegetical notes of the second Volume. I am aware that in such case I may have frequently erred; but I trust that the care which has been taken to record in all cases both the readings of A_1 and of the later annotators, will render such errors of less consequence.

I have naturally felt much more serious doubts and apprehensions in dealing with passages where the text actually found in A left me only the choice of accepting readings which were undoubtedly corrupt, or of deviating from the authority of our only MS. Attention has already been called to the fact that blunders of copying and evident corruptions which are of very rare occurrence in the first six cantos, make their appearance more frequently in the seventh canto. These corruptions increase in number and extent in the eight taraṅga, especially towards its end, where they create serious obstacles to the interpretation of the work. The majority of the mistakes found in A is of such a nature that if we are allowed to take it for granted that Kalhaṇa was as careful to conform to the rules of grammar and prosody in the last two as in the preceding six cantos, we can indicate with perfect certainty the needed corrections. But in other passages the obscurity of the context and the defective state of whole verses make amendations much more hazardous.

I have considered it part of my duty as an editor to aid towards the interpretation of the work by indicating such emendations as appeared to me indispensable. Wherever this was done by placing the corrected reading in the text, attention has been called to the

1. See for local names thus metamorphosed in the Calcutta Edition, *e.g.*, i. 102, 173; iii. 10; v.232; vii.1081.

emendation and a reference given to the reading of A which was carefully noted below. In other more doubtful cases where I was unable to find a satisfactory emendation, I had to content myself with marking the passage as corrupt in the notes and showing the corrections, if any, to be found in the Editions or later MSS. Wherever an emendation was based upon the evidence of parallel passages in Kalhana's Rājatarangiṇî, the latter have been quoted in the critical notes. Where the reasons for an emendation could not be given in this concise form, they will be set forth in the second Volume. It is scarcely necessary, perhaps, to mention that in all cases where corrupt passages had to be restored, close attention has been paid to the palaeographical features of the Sāradā characters, as the text of A must be traced back through MSS. which, including Kalhaṇa's original copy, have all been written in these characters.

I have endeavoured to keep constantly before my eyes the dangers with which any attempt at emendation is beset in the case of so difficult a text as the Rājatarangiṇî and have accordingly tried to exrcise the greatest caution. This may have led me sometimes to accept the text of A as correct where a closer examination may prove it to be defective; but I hope that those who are competent to judge will more readily pardon such shortcomings than errors in the opposite direction. For the same reasons I have obstained from suggesting emendations for passages in which the *lacunae* of A_1 have not been filled up by A_2, except where only a few *aksharas* are missing and can be restored from the nature of the context or by reference to related passages with a reasonable degree of certainty.

I am too well aware of the many and serious difficulties which the eight taraṅga presents, not to feel that its text, as printed in the present Edition, stands still in need of further searching revision. I should have willingly undertaken the labor involved in this, but for the delay in publication which, from the limited amount of leisure at my disposal, would have been in that case inevitable. As most of what is of interest in Kalhaṇa's work is contained in the preceding cantos the text of which is on the whole in a fair state of preservation, I did not feel justified in postponing the issue of the present Edition.

The complete restoration of Kalhaṇa's text in the eight taraṅga is an end which if at all attainable with our present materials, would require continued application for many years. I have spared no trouble in recording as carefully as I could, the readings actually found in our only MS., and I hope that the materials thus furnished will enable others, specially qualified for the task, to free the text from its present blemishes more thoroughly than I have been able to do.

While endeavouring to acquaint the reader with the exact state of the text as found in A, I have not considered it necessary to reproduce all purely orthographical peculiarities of that codex. The orthography of A agrees on the whole with that followed in the old Sāradā MSS., but Ratnakaṇṭha is by no means so consistent in certain particulars as the writers of many birch-bark MSS of an earlier date.

Thus the two spirants *Jihvāmūlîya* and *Upadhmanîya*[1] (*kh* and *ph*) are only occasionally used in place of the *visarga*, and instead of the final *s* being assimilated before an initial sibilant which is the rule in old Śāradā MSS., we find it in A often written as

1. See Professor Bühlers *Kashmir Report*, p. 32,

visarga. In view of such inconsistencies I have thought it best to follow in regard to details of *saṁdhi* the uniform practice adopted in European Editions. But whenever a reading of A had to be shown for critical purposes in the notes I have printed there the form actually found in the MS. The sign of *avagraha* (ऽ) is employed by Ratnakaṇṭha not in the manner of the printed texts, but in order to mark in doubtful cases the division of parts of compounds. I have for this reason, in accordance with the system followed, *e. g.*, in the Bombay Sanskrit Series, refrained from using in the Edition the avagraha as a sign to mark the elision of an initial *a*. A uses the *anusvāra* sign to indicate assimilated final *m* in external combination, but does not employ it regularly. I have adhered also in this respect to the uniform rule followed in the Editions of the Bombay Sanskrit Series.

As regards the orthography of individual words I had occassion to depart from A only in a small number of cases. We find the letters *b* and *v* used in A as in other Kashmirian MSS, in words which are more correctly spelt with *v* and *b*, respectively. A list of such words is given below.[1] Several words show almost regularly a duplication of consonants which is not justified by their etymology.[2] I have followed in all the above cases the spelling adopted in the St. Petersburg Dictionaries. This I have done also with regard to a few other words in which the spelling of A differs from that adopted by European Editors[3]; in such isolated cases, however, the discrepancies of spelling have been marked in the footnotes.

It will be clear from the remarks made above that it would have served no useful critical purpose if I had burdened the footnotes with a list of all the variations and mistakes which occur in the printed Editions of the Rājataraṇgini. Their readings have, therefore, been referred to only where the text of A is defective or doubtful. On the other hand I have thought it necessary to record in the notes on glosses and explanatory notes written by A_2 or A_3. Many of the glosses are of importance for the interpretation of the Rājataraṇgini and careful reference to them will bear good results in the interesting work of indentifying the ancient sites mentioned in Kalhaṇa's narrative. They enable us to check and verify the present oral tradition of the Kashmirian Paṇḍits on this and kindred subjects, and their duplication in a complete form has, therefore, been considered essential. These glosses and notes go back evidently to different sources, and I have, therefore, not thought it advisable to correct the occasional mistakes of grammar and spelling which are found in them. Of the annotations by A_4 which have been shown to be of recent origin, I have reproduced only the few which appeared to me to contribute to the interpretation of the text.

The system of distinguishing the names of persons, tribes, localities, &c., by heavier type will, I hope, facilitate reference to the text and occasionally prove useful also for its interpretation. That it has not always been easy to carry out this plan will be readily understood by those who know the difficulties which arise in the explanation of the Rājataraṇgini from Kalhaṇa's references to obscure details of the ancient topography and ethnography of Kashmir. In showing certain words like *Mahāsarit*, *Ḍhakka*, *Ḍāmara*,

1. A writes अरविन्द, तीव्र, व्रीडा, व्रीहि and again उल्वण, क्लीव, निवर्हण, पिवन्त, वलक्ष, वालिश, वाष्प, शवल.

2. Thus we find in A क्षेत्र, गुद्ध, चित्र, वद्धयतां, व्यावृत्य instead of क्षेत्र, गुप्त, चित्र, बध्यतां, व्यावृत्य of our Editions.

3. Thus A always writes जरद्ध, फाल्गुण, हृद्य, वदन्य, विमर्ष, स्कन्द for जरठ फाल्गुण, रूप्य, वदान्य, विमर्श, स्कन्ध— Here it may also be noted that in Ratnakantha's handwriting the ligatures ह and ह which are very much alike all Śāradā MSS., cannot be distinguished.

Divira, as proper names, it was necessary to assume what has yet to be proved in the second Volume.[1]

A visit which I paid to Europe during the Summer of 1890, enabled me to submit the materials I had collected, to Prof Bühler who granted me his valuable advice in all questions connected with the proposed Edition. It was chiefly due to the continued help and encouragement of this scholar who has done, perhaps, more than any living Sanskritist to lay open the true sources of ancient Indian History, that I was able on my return to India in the Autumn of 1890 to take up without further delay the preparation of the text for the present Edition.

Among those who have assisted me in carrying out this task, I must mention in the first place *Paṇḍit Govind Kaul* of Srinagar, whose help in connection with the Rājataraṅgini I was fortunate enough to secure during my first visit to Kashmir. Paṇḍit Govind Kaul accompained me to Lahore in 1888, and has since rendered me very valuable assistance by communicating the oral traditions of the Kashmirian Paṇḍits as well as the results of his own researches on many points connected with Kalhana's narrative and with the ancient topography of the country. Pandit Govind Kaul's spirit of scientific enquiry and his thorough acquaintance with the history and geography of his country which attracted already in 1875 the notice of Professor Bühler[2], have enabled him to find new explanations for many difficult passages of the Rājataraṅgini. These explanations which will be duly noticed in the second Volume, have frequently influenced me in the selection of readings for my text. I owe to Paṇḍit Govind Kaul a careful collation of the MSS. R G, which was made before I obtained the use of the archetypus. Paṇḍit Govind Kaul's aid has also facilitated my collating the archetypus for the first half of the text, and when his subsequent absence from Lahore prevented him from assisting me further in this task, he still continued to render valuable help in connection with the reading of proofs. I have received equally useful assistance for the second half of the text from a younger Kashmirian scholar, *Paṇḍit Mukundarām*, who also prepared under my directions provisional indices to the Rājataraṅgini of which I have availed myself with advantage when revising the text of cantos vii. and viii. I am indebted to both scholars for much information on Kashmirian topics without which a correct comprehension of Kalhaṇa's text is unattainable, and I gladly take this opportunity to thank them publicly for the unflagging zeal and industry which they have shown in collecting it. I trust that the services they have thus rendered to all students of the Chronicle of Kashmir will meet with due recognition in their own country.

If I have left it to the last to mention my friend *Paṇḍit Dāmodar*, Head Paṇḍit of His Highness the Mahārāja's Pāṭhaśālā at Śrinagar, it is merely because the distance at which we were placed from each other, did not allow me to appeal as frequently as I wished, to his wide learning in matters relating to the text of Kalhaṇa. Pandit Dāmodar possesses a very intimate acquaintance with all that the Sanskrit poets of Kashmir have produced, and is thus, perhaps, better qualified than anybody else to expound the intrica-

1. Here I may mention that for convenience of reference the terms नगर and पुर where they stand for श्रीनगर and प्रवरपुर, and a few other abbreviations of this kind have been treated as proper names.

2. See Professor Bühler's *Kashmir Report*, p. 27.

cies of Kalhaṇa's style. He has always been most ready to help me in collecting MSS. of texts bearing on the Rājatarañgini.[1]

Ever since I first visited the Vale of Kashmir and formed the plan of editing the Chronicle of its earliest rulers, I have enjoyed every facility and help for my work which its present Government could afford me. It has therefore, been a source of sincere satisfaction to me to be permitted to dedicate this Edition to His Highness MAHARAJA PARTAB SINGH, G.C.S.I., as a slight mark of my deep gratitude and respect.

I must record my sincere thanks to His Highness RAJA AMAR SINGH K.C.S.I., Prime Minister of the State, who has helped me on all occasions and who by encouraging every effort directed towards the preservation of the monuments of the ancient culture and literature of Kashmir, worthily continues the best traditions of the rule of His Highness the late Mahārāja Ranbir Singh Under the presidency of His Highness Rāja Amar Singh, the Kashmir State Council sanctioned a liberal grant towards the publication of the Rājatarañgini. This has made it possible for me to bring out the present Edition in a form which, I hope, will not be found unworthy of the distinguished patronage it has received. By a further grant which the State Council was pleased to sanction at the proposal of His Highness Rāja Amar Singh, I was enabled to undertake during the Summer vacation of 1891 an archaeological tour in the Eastern part of the valley of the Kashmir and in the adjoining alpine districts, and to collect, partly by means of excavations, fresh materials for the study of the antiquities of the country. These I hope to utilize in the second Volume of the present work.

My thanks are due to Colonel W. F. Prideaux, BO.S.C., Resident in Kashmir, for having recommended my work for the patronage of the State Council. Himself a scholar deeply interested in the History and Geography of the East, he has never failed to accord me his generous support and aid in all matters affecting the progress of my researches in Kashmir.

The late Lieutenant-Governor of the Punjab, Sir James Lyall, G.C.I.E., K.C.S.I., at the recommendation of the Director of Public Instruction, J. Sime, Esq., LL.D., was pleased to aid this publication by a liberal subscription for which I offer my grateful acknowledgment.

For the drawing reproduced in the *Vignette* of the title page, I am indebted to my friend Fred H. Andrews, Esq., Vice-Principal of the Lahore School of Arts, who gave me his valuable help during part of last year's archaeological tour in Kashmir. Mr. Andrews' drawing shows the temple of *Mārtaṇḍ*, famous in the Annals of Kashmir, as we saw it in its present state of ruin.

I must lastly thank the Superintendent of the Education Society's Press for his ready assistance in all matters relating to the typography of the Volume. It will be due largely to his care if the number of misprints is not found so large as might have been anticipated from the difficulties under which the reading of the proofs had sometimes to be carried on.

1. At the time that these pages are passing through the press news reaches me that this most learned and amiable of all Kashmirian scholars has fallen a victim to the epidemic now raging in the Valley. By the death of Pandit Damodar who is scholarly acquirements and postic gifts was *facile princeps* among the Pandits of Srinagar, Sanskrit learning in Kashmir has suffered a service loss. My lamented friend had set himself the task of continuing the Rajtarangini from the time of Akbar to the present date, and from what I had seen of the parts composed I may say that had he been spared to complete it, his work would have shown that Kalhana could have found for generations past no worthier successor.

I hope to give in the second Volume of this Edition exegetical notes on the text of the Rājatarañgiṇi with a running commentary on those points of Kalhaṇa's narrative which are of interest for the history, archaeology and topography of Kashmir. It will also contain an introduction to the work, complete indices and, if possible, a map showing the ancient geography of the country as ascertained from the Rājatarañgiṇi and other Kashmirian texts. The second Volume will be published as soon as the scanty leisure I can spare from teaching and office duties will permit me to complete the arrangement of the materials which I have collected during the last four year.

M. A. STEIN

SENATE HALL,
LAHORE :
June 7th, 1892.

LIST OF ABBREVIATIONS

A = *Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex.*

A_1 = *Rājānka Ratankaṇṭha's own handwriting.*

A_2, A_3, A_4, A_5 = *Later annotators of Rājānaka Ratankaṇṭha's codex* (see Preface, pp.x.—xii.).

R = *MS. of P. Rāzdān Balabhadra.*

G = *MS. of P. Govind Kaul.*

C = *Calcutta Edition, 1835.*

P = *Paris Edition, 1840.*

Edd. = *Calcutta and Paris Editions.*

corr. = *corrected.*

cf. = *compare.*

N.B.—The figures preceded by C., *shown at the foot of the pages, refer to the verse numbers as marked on the margin of the Calcutta Edition.*

राजतरङ्गिणी ।

॥ प्रथमस्तरङ्गः ॥

ॐ स्वस्ति ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

भूषाभोगिफणारत्नरोचिःसिचयचारवे । नमः प्रलीनमुक्ताय हरकल्पमहीरुहे ॥१॥
भालं वह्निशिखाङ्कितं दधदधिभोत्रं वहन्संभृतक्रीडत्कुण्डलिजृम्भितं जलधिर्जच्छायाच्छकण्ठच्छविः ।
वक्षो विभ्रदहीनकञ्चुकचितं वज्राङ्कनार्धस्य वो भागः पुंगवलक्ष्मणोस्तु यशसे वामोथ वा दक्षिणः ॥२॥
वन्द्यः कोपि सुधास्यन्दास्कन्दी स सुकवेर्गुणः । येनायाति यशःकायः स्थैर्यं स्वस्य परस्य च ॥३॥
कोन्यः कालमतिक्रान्तं नेतुं प्रत्यक्षतां क्षमः । कविप्रजापतीस्यक्त्वा रम्यनिर्माणशालिनः ॥४॥
न पश्येत्सर्ववेत्तान्भावान्प्रतिभया यदि । तदन्यदिव्यदृष्टित्वे किमिव शापकं कवेः ॥५॥ 5
कथादैर्घ्यानुरोधेन वैचित्र्येप्यप्रपञ्चिते । तदत्र किंचिदस्त्येव वस्तु यत्प्रीतये सताम् ॥६॥
श्लाघ्यः स एव गुणवान्रागद्वेषबहिष्कृता । भूतार्थकथने यस्य स्थेयस्येव सरस्वती ॥७॥
पूर्वैर्बद्धं कथावस्तु मयि भूयो निबध्नति । प्रयोजनमनाकर्ण्य वैमुख्यं नोचितं सताम् ॥८॥
दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं वद्धा प्रमयमीयुषाम् । अर्वाक्कालभवैर्वार्ता यत्प्रबन्धेषु पूर्यते ॥९॥
दार्ढ्यं कियदिह तस्मादस्मिन्भूतार्थवर्णने । सर्वप्रकारं स्खलिते योजनाय ममोद्यमः ॥१०॥ युगलकम् ॥ 10
विस्तीर्णाः प्रथमे मन्त्र्याः स्मृत्यै संक्षिपतो वचः । सुव्रतस्य प्रबन्धेन क्षिप्ता राजकथाभ्रयाः ॥११॥
या प्रथामगमत्तेति सापि वाच्यप्रकाशने । पाटवं दुष्टवैदुष्यतीव्रा सुव्रतभारती ॥१२॥
केनाप्यनवधानेन कविकर्मणि सत्यपि । अंशोपि नास्ति निर्दोषः क्षेमेन्द्रस्य नृपावली ॥१३॥
दृग्गोचरं पूर्वसूरिभ्या राजकथाभ्रयाः । मम स्वेकादश गता मृतं नीलमुनेरपि ॥१४॥
दृष्टैश्च पूर्वभूमृतिष्ठावस्तुशासनैः । प्रशास्तिपट्टैः शास्त्रैश्च शास्त्रोशेषश्रमक्रमः ॥१५॥ 15
शापञ्चाशतमाम्नायधंशाद्याद्यास्मरन्नृपान् । तेभ्यो नीलमतादृष्टं गोनन्दादिचतुष्टयम् ॥१६॥
वद्धा द्वादशभिर्मन्यसहस्रैः पार्थिवावलिः । प्राङ्मदाम्रतिना येन हेलाराजजिदिजन्मना ॥१७॥

---

१. [1]) The *aksharas* गिफ written at the end of the first line in A_1 have been destroyed in binding; G and Edd. read as above; R भूषाहीनफणा°, afterwards corrected as above.—[2]) A_2 gloss वस्त्र.—[3]) हर being effaced at the end of the second line, has been supplemented by A_4. २. [1]) A_4 gloss अग्निज्वाला कुङ्कुमं च.—[2]) These three *aksharas* being faintly visible in the handwriting of A_1 have been repeated by A_4.—[3]) A_1 gloss सर्पः कुण्डलं च.—[4]) A_3 gloss विषं; A_4 gloss विषं कञ्चुकं च.—[5]) A_1 कञ्चुकि॰; F smeared over. ३. [1]) Thus corrected by A_1 or later hand from वेन; G and R वेना°. ४. [1]) The *aksharas* आप effaced in A. ७. [1]) A_3 gloss दृढा. १६. [1]) A_2 gloss कवयः. १७. [1]) Thus corrected by A_1 from °जैर्वा नृपावलिः; पार्थिवावलिः also in G R.—[2]) To this word, marked by brackets in A_1 seems to refer a much effaced gloss or *varia lectio* written by A_2 or A_3 in the *margin*, looking like कञ्चुक (?). [3]) The *akshara* ला written at the beginning of a line has become unreadable; हेलाराजजि repeated in margin by A_4.

तन्मतं पूर्वमिहिरो दृष्ट्वाशोकादिपूर्वगान्[1]। अष्टौ लत्वादीक्षपतीन्स्वस्मिन्मन्ये न्यदर्शयत् ॥१८॥ युगलकम् ॥
येऽप्यशोकादयः पञ्च श्रीच्छविल्लाकरोऽब्रवीत्। तान्द्वापञ्चाशतो मध्याच्छ्लोकस्तस्य तथा श्रयम् ॥१९॥
आशोकादंभिमन्योर्ये प्रोक्ताः पञ्च महीभुजः। ते द्वापञ्चाशतैः मध्यादेव लब्धाः पुरातनैः ॥२०॥
इयं नृपाणामुल्लासे ह्रासे वा देशकालयोः। भैषज्यभूतसंवादिकथा युक्तोपयुज्यते ॥२१॥
संक्रान्तप्राक्तनानन्तव्यवहारः सुचेतसः। कस्येदृशो न संदर्भो यदि वा हृदयंगमः ॥२२॥
क्षणभङ्गिनि जन्तूनां स्फुरिते परिचिन्तिते। मूर्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्यात्र विचार्यताम् ॥२३॥
तदमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं निपीयताम्। श्रोत्रशुक्तिपुटैः स्पष्टमङ्क राजतरङ्गिणी ॥२४॥
पुरा सतीसरः कल्पारम्भात्प्रभृति भूरभूत्। कुक्षौ हिमाद्रेर्णोभिः पूर्णा मन्वन्तराणि षट् ॥२५॥
अथ वैवस्वतीयेऽस्मिन्प्राप्ते मन्वन्तरे सुरान्। दुहितीपेन्द्ररुद्रादीनवतार्य प्रजासृजा ॥२६॥
कश्यपेन तदन्तःस्थं घातयित्वा जलोद्भवम्। निर्ममे तत्सरो भूमौ कश्मीरा इति मण्डलम् ॥२७॥युगलकम्॥
उद्यद्वेतस्तनिःष्यन्दंदण्डकुण्डातपत्रिणा। यत्सर्वनागाधीशेन नीलेनं परिपालयते ॥२८॥
गुहोन्मुखी नागमुखापीतभूरिपया रुचिम्। गौरी यत्र वितस्ताख्यं यातापुज्झति नोचिताम् ॥२९॥
शङ्खपद्ममुखैर्नागैर्नागरत्नावभासिभिः। नगरं धनदस्येव निधिभिर्यत्रिषेव्यते ॥३०॥
यत्तार्क्ष्यभीत्या प्राप्तानां नागानां गुप्तये ध्रुवम्। प्रसारितभुजं पृष्ठे शैलप्राकारलीलया ॥३१॥
भुक्तिमुक्तिफलप्राप्तिः काष्ठंरूपमुमापतिम्। पापसूदनतीर्थान्तर्यत्र संस्पृशतां भवेत् ॥३२॥
संध्यादेवीं जलं यस्मिन्धत्ते निःसलिले गिरौ। दर्शनं पुण्यपापानामन्वयव्यतिरेकयोः ॥३३॥
स्वयंभूर्यत्र हुतभुग्भुंक्तो गर्भात्समुन्मिषन्। जुह्वतां प्रतिगृह्णाति ज्वालाभुजवनैर्हविः ॥३४॥
देवी भेडगिरेः शृङ्गे गङ्गोद्भेदशुचौ स्वयम्। सरोन्तर्दृश्यते यत्र हंसरूपा सरस्वती ॥३५॥
नन्दिक्षेत्रे हरात्रासप्रासादे शुषरार्पितः। अद्यापि यत्र व्यज्यन्ते पूजाचन्दनबिन्दवः ॥३६॥
आलोक्य शारदां[1] देवीं यत्र संप्राप्यते क्षणात्। तरङ्गिणी मधुमती वाणी च कविसेविता ॥३७॥

---

१८. [1]) पूर्व of A_1 has been struck out and पश्च written above by A_2: पश्च also in G R.—[2]) Thus A_1: some of the letters having become faint, A_4 (?) has written in margin पूर्वजान्; A_5 adds the gloss अशोकादीनां पूर्वजान्. १९. [1]) च्छ corrected by A_1; original reading, smeared over, perhaps श्र. २०. [1]) A_3 marginal gloss अभिमन्यो. सकाशात् अशोकात् आ अशोकमभिव्याप्य ये पञ्च राजानः उक्ताः.—[2]) Thus A; G R Edd. read °शतैः. २२. [1]) सु of A_1 corrected by a later hand into स; G R read सु. २८. [1]) A °निष्यन्द°.— [2]) A_2 gloss in margin विरीविप्रवस्थितेन नीलनागेन विरीनाग इति प्रसिद्धेन; A_4 interlinear gloss विरनागस्थितेन. २९. [1]) The following gloss has been written in margin by A_2 in red ink and partly retraced by the same hand in black ink. Words shown in brackets, having now become illegible in A, have been restored from copy in R: गुहोन्मुखी कु[मारस्यमुखी कन्यराशि]मुखी च नागमुखापीतभूरिपयाः [नागमुखेन गजवदनेन आपीतं भूरि]पयः दुग्धं यस्याः सा। नागानां मुखेन आपीतं भूरि पयो यस्याः यया वा गौरी पार्वती वित[स्तास्वं] यातापि उचितां रुचिम् इच्छा नोज्झति न त्यजति स्वरू[पं से..]दिकां नात्य[जति]त्यर्थः गौरीस्वोचितां रुचिं गुहोन्मु[खीत्या]दिकां वित[स्तात्वे पि न त्यजति त[त्रा]पि तत्करण.... ३२. [1]) A_2 adds between the lines the gloss कपटेश्वरे and in margin कौडिहरग्रामे कौडराडाख्यविषये. ३३. [1]) A_2 gloss भद्रनामविषये देवलग्रामसमीपस्थले.—[2]) Thus A_1; corrected by A_1 into दत्ते which has been copied in G and R.—[3]) A_2 gloss (smeared over) नीलगिरि इति प्रसिद्धे. ३४. [1]) A_2 gloss क्रमरा[ज्ये] स्वैम् दति प्रसिद्धः; A_4 adds क्रमराज क्रमराजाख्ये विषये.— [2]) सु supplied between the lines by A_3. ३५. [1]) A_2 marginal gloss डौंग आडू इति प्रसिद्धा.—[2]) A_2 gloss हंसमागीश्वरी. ३६. [1]) A_2 gloss नरनामग्रामे. ३७. [1]) A_2 marginal gloss श्रीशैले हरेल् इति प्रसिद्धे स्थाने वरहंशाभ्यर्णवर्तिनि.

चक्रभृद्विजयेशादिकेशवेशानभूषिते । तिलांशोपि न यत्रास्ति पृथ्व्यास्तीर्थैर्वेदिष्कृतः ॥३८॥
त्रिजीयते पुण्यबलैर्बलैर्यत्तु न शस्त्रिणाम् । परलोकात्ततो भीतिर्यस्मिन्निवसतां परम् ॥३९॥
सोष्मस्नानगृहाः शीते स्वस्थतीरास्पदा रये । यादोविरहिता यत्र निम्नगा निरुपद्रवाः ॥४०॥ 40
असन्तापाहतां जानन्यत्र पित्रा विनिर्मिते । गौरवादिव तिग्मांशुर्शस्ते मीष्मेप्यतीव्रताम् ॥४१॥
विद्यावेश्मानि तुङ्गानि कुङ्कुमं सहिमं पयः । द्राक्षेति यत्र सामान्यमस्ति विदिवदुर्लभम् ॥४२॥
त्रिलोक्यां रत्नसूः श्लाघ्या तस्यां धनपतेर्हरित् । तत्र गौरीगुरुः शैलो यत्सस्मिन्नपि मण्डलम् ॥४३॥
तत्र कौरवकौन्तेयसमकालभवान्कलौ । आ गोनन्दात्स्मरन्ति स्म न द्वापञ्चाशतं नृपान् ॥४४॥
तस्मिन्काले ध्रुवं तेषां कुकृतैः कार्श्यपीभुजाम् । कर्तारः कीर्तिकायस्य नाभूवन्कविवेधसः ॥४५॥ 45
भुजत्रनंतरुच्छायां येषां निपेत्य महीजसां जलधिरशना मेदिन्यासीदसात्रकुतोभया ।
स्मृतिमपि न ते यान्ति क्षमापा विना यदनुग्रहं प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ॥४६॥
येप्यासाद्यिभकुम्भशायिनपदां येपि श्रियं लेभिरे येषामप्यवसन्पुरा युवतयो गेहेष्वहश्चन्द्रिकाः ।
तांल्लोकोयमवैति लोकतिलकान्स्वप्नेप्यजातानिव भ्रातः सत्कविकृत्य किं स्तुतिशतैरन्धं जगत्त्वां विना ॥४७॥
अष्टषष्ट्यधिकामष्टशतद्वात्रिंशति नृपाः । अपीपलंस्ते कश्मीरान्गोनन्दाद्यां कलौ युगे ॥४८॥
भारतं द्वापरान्तेभूद्वार्तयेति विमोहिताः । केचिदेना मृषा तेषां कालसख्यां प्रचक्रिरे ॥४९॥ युग्मम् ॥
लब्धाधिपत्यसंख्यानां वर्षान्संख्याय भूभुजाम् । भुक्तात्कालात्कलेः शेषो नास्त्येवं तद्विदर्जितान् ॥५०॥ 50
शतेषु षट्सु सार्धेषु त्र्यधिकेषु च भूतले । कलेर्गतेषु वर्षाणामभूवन्कुरुपाण्डवाः ॥५१॥
लौकिकेब्दे चतुर्विंशे शककालस्य सांप्रतम् । समत्र्याभ्यधिकं यातं सहस्रं परिवत्सराः ॥५२॥
प्रायस्तृतीयगोनन्दादारभ्य शरदां तदा । द्वे सहस्रे गते त्रिंशदधिकं च शतत्रयम् ॥५३॥
वर्षाणां द्वादशशती षष्टिः षड्भिश्च संयुता । भूभुजां कालसंख्यायां तद्वापञ्चाशतो मता ॥५४॥
कक्षादृक्षं शतेनाब्दैर्यास्तु चित्रशिखण्डिषु । तत्रारे संहिताकारैरेवं दत्तोत्र निर्णयः ॥५५॥ 55

---

३८ [1])A$_2$ gloss चक्रभृत् केशव चक्रधर इति प्रसिद्ध विजयेश ईशान विश्वभर्ता इति प्रसिद्ध ३९ [1]) Thus corrected by A$_1$ from A$_1$ मुख्य , G and R read पुण्य[°], the latter with the v. l. मोक्ष[°] ४० [1]) Thus emended in G, A R सुख[°] ४१ [1]) A$_1$ असन्तापहता corrected in-margin by A$_2$ as above —[2]) A$_2$ gloss कश्यपेन ४२ [1])A$_2$ adds a gloss in margin which has partially become effaced; words in [brackets] supplemented from copy in R [विद्या]धिक द्रा[क्षापर्या]न्त इत्यत[इच्यजातं चिरितैपि] दुर्लभ (स)न् यत्र कश्मीरमण्डले सामान्य साधारणमस्ति सर्वजनोपनीय सुलभमिति यावत् विद्याधिक अनुपन अनुत्कृष्ट यत्रवास्ति चिरितैपि दुर्लभत्वा[द्]न्यत्र साधारणं नास्तीति व्याख्याकरणेन । यत्रासामान्य मिति पाठान्तर यद्यपि सङ्गच्छत इव तथापि नैतत्समीचीनम् । छन्दोभङ्गापातात अनुद्यमे हि सर्वपादेषु पञ्चमा[क्षरस्य] लघुनयेव सर्वत्र दर्शनात । यदुक्त पञ्च[म लघु सर्वत्र इत्यादि] ४३ [1]) G has the reading भू in margin. ४४ [1]) A$_1$ had आनन्दात्, गो supplemented by A$_2$, A$_2$ adds a gloss in margin which has become partially effaced (words in brackets from R) भा गोनन्दात दर्नायगोनन्दात आ तृतीय[गो]नन्द व[र्ज]यित्वा आदिगोनन्दस्मा[र]भ्य [अन्ये क]वयो न स्मरन्ति स्म अस्माभि . ..] ४५ [1]) Thus A$_1$, corrected by a later hand into कुकृत्यै which reading is found also into G and R — [2]) A$_1$ gloss राज्ञा ४६ [1]) A has भुजतरुवन, with figures indicating transposition, written by an old hand, G and R read as above ४७ [1]) A$_1$ writes द्वारा above पद्म द्वारा smeared over by later hand —[1]) A$_2$ in margin सर्वोज्य[°], R सर्वो by another hand. ४८ [1]) A$_2$ gloss अन्यमत युग्मेनाह —[1]) A$_2$ gloss द्वापञ्चाशतिसङ्ख्या ४९ [1]) A$_2$ gloss युद्धं —[2])A$_1$ wrote first °वा but altered thereafter as above ५१ [1]) A$_2$ marginal gloss त्रिपञ्चाशदधिके वर्षशतषट्के कलियुगस्य गते इत्यर्थ ५२ [1]) A$_2$ marginal gloss भव्य जयसिंहसमये ५३ [1]) A$_2$ तथा ५५ [1]) A$_1$ उत्तारे, corrected by A$_2$ into तत्रारे and explained by marginal gloss तेषा चारे. (The mistake of A$_1$ is due to the resemblance of Śāradā त and उ)

आसन्मघासु मुनयः शासति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपतौ। षड्द्विकपञ्चद्वियुतः शककालस्तस्य राज्यस्य ॥५६॥
काश्मीरेन्द्रः स गोनन्दो बेल्लवङ्गादुगूलया। दिशा कैलासहासिन्या प्रतापी पर्युपास्यत ॥५७॥
विहाय देहं शेषाहेर्विषाश्लेषभयादिव। भूगौरुत्तमनरत्नाढ्यं भेजे तस्य भुजे स्थितिम् ॥५८॥
साहाय्यकार्थमाढौतो जरासंधेन बन्धुना। स संरुरोध कंसारेर्मथुरां पृथुभिर्बलैः ॥५९॥
तेनोपकूलं कालिन्द्याः स्कन्धावारं निवभ्रता। यादवीहसितैः सार्धं योधानां मीलितं यशः ॥६०॥
एकदा सर्वतो भग्नाः स्वसेनास्त्रातुमुद्यतः। तं संरुरोध योद्धारं संगरे लाङ्गलध्वजः ॥६१॥
तयोस्तुल्यौजसोर्युद्धे चिराय करवर्तिनी। मल्लौ विजयसंदेहे किं जयश्रीजयभियः ॥६२॥
अथ शस्त्रक्षतैरङ्गैरालिलिङ्ग रणाङ्गने। भुवं काश्मीरिको राजा यादवस्तु जयश्रियम् ॥६३॥
गतिं प्रवीरसुलभां तस्मिन्नक्षत्रिये गते। श्रीमान्दामोदरो नाम तत्सूनुरभूत क्षितिम् ॥६४॥
भोगयोगोर्जितं राज्यं प्राप्तवानपि भूपतिः। ध्यायन्पितृवधं मानी नोपलेभे स निर्वृतिम् ॥६५॥
अथोपसिन्धु गान्धारैः सज्ञे कन्यास्वयंवरे। निमन्त्र्य शुभावानीतान्वृष्णीन्दोर्दोर्द्वुमः ॥६६॥
ततस्तस्थातिसंरम्भात्तानदूरस्थितान्प्रति। यात्राभूद्भुजिनीवाजिरेणुध्वस्तनभस्तला ॥६७॥
तदाहवे विवाहोत्का निप्रतिं स्म पतिंवरा। आसीत्तु पुपुरन्ध्रीणां गान्धारेषु स्वयंवरः ॥६८॥
तदाक्रान्तासुहृच्चक्रः स चक्रायुधसंगरे। चक्रधाराध्वना धीरश्चक्रवर्ती दिवं ययौ ॥६९॥
अन्तर्वत्नीं तस्य पत्नीं तदा यदुकुलोद्वहः। राज्ये यशोवतीं नाम द्विजैः कृष्णोऽभ्यषेचयत् ॥७०॥
तस्मिन्काले स्वसचिवान्साम्ब्यान्विन्यवीवरत्। इमं पौराणिकं श्लोकमुदीर्य मधुसूदनः ॥७१॥
काश्मीराः पार्वती तत्र राजा ज्ञेयो हरांशजः। नावज्ञेयः स दुष्टोपि विदुषां भूतिमिच्छता ॥७२॥
पुंसां निर्गीरवा भोज्ये इव याः स्त्रीजने दृशः। प्रजानां मातरं तास्तामपश्यन्देवतामिव ॥७३॥
अथ वैजनने मासि सा देवी दिव्यलक्षणम्। निर्दग्धस्यान्वयतरोरङ्कुरं सुषुवे सुतम् ॥७४॥
तस्य राज्याभिषेकादिविधिभिः सह संभृताः। द्विजेन्द्रैर्नीरवर्त्यन्त जातकर्मादिकाः क्रियाः ॥७५॥
स नरेन्द्रश्रिया सार्धं लब्धवान्बालभूपतिः। नाम गोनन्द इत्येवं नप्ता पैतामहं क्रमात् ॥७६॥
आस्तां बालस्य संनद्धे हे धाय्यौ तस्य वृद्धये। एकां पयःप्रस्रविणीं सर्वसंपत्प्रसूः परां ॥७७॥

---

५६. [1]) See *Brihat Samhitá* XIII. 3.—A_2 marginal gloss रत्नकोशाख्ये ज्योतिर्मन्थे एषा आर्या। यत्सारमानीव रत्नमाला विहिता श्रीपतिना.—In A a later hand, not met with elsewhere, adds in margin a gloss which has faded in parts (words in brackets supplied from R): आसन्मघासु इति एकैकस्मिन्भिन्नेऽब्दे यातं यातं चरन्ति वर्षाणामिति वचनात् तत्समये मघास्वस्थानात्तत्प्रभोगां कश्मीरेष्वतिप्रसिद्धलौकिकसंवत्सरप्रवर्तनार्थमेतदुक्तमन्यथान्येषीहानीतम्। षड्द्विकेति तस्य राज्यस्य युधिष्ठिरीयराजस्य यः शककालः पूर्वोक्तः शतेषु षट्सु सार्धेष्वित्यादिकः [विपञ्चाशदधिकषट्शत[रूपः स] षड्द्विकपञ्चद्वियुतः २५२६ एता[व]ता वर्षवृन्देन युतः गोगैकगुण[तुल्यो भवति ३१७९ अयं शककालो वर्तमानशककालो भवति इत्यध्याहारः] गणितव्यवहारार्थं लौकिकः शककालः शालिवाहनीयः भवति इत्यर्थः ३१७९ एतावत्परिमिते कलेर्गताब्दवृन्दे याते शालिवाहनीयुदित्यर्थः तदुक्तं ब्रह्मसिद्धान्ते। कल्पपरार्धं मनवः षट् तत्सन्ध्यासन्धयश्च [सुगं चि]घनम् भीणि कृतादीनि पुनर्गोगैकगु[णाः शक]नृपान्तेऽब्दा इति ३०. [1]) A_1 writes in place of the last three *aksharas* य... ; A_2 has filled up the lacuna with ग्रसितैः, striking out य. ६२. [1]) Thus A_1; A_2 reads वरणस्रग्°; G and R follow A_1. ६३. [1]) Thus corrected by A_1 from °रक्तो. ६६. [1]) Thus corrected by A_2 from A_1 युध्वा°. ६८. [1]) Doubtful. Thus A_1; A_2 reads विश्वसे, also copied in R ; G has विश्रुति. ६९. [1]) Thus A_1; A_2 तदा°.—[2]) Thus corrected by A_2; A_1 reads °चक्र सश्चका°. ७०. [1]) Thus A_1; A_2 यशोवती. ७२. [1]) Thus corrected by A_2 from A1 स्वसिवा°.—[2]) A_2 gloss शमयामास. ७२. [1]) Thus corrected by A_2 from A_1 °रा° पर्वती.—[2]) A later hand '(perhaps A_2) in margin शैवद्विजवांशजः.—[3]) A_2 in margin स्वास्थ्यनो. ७४. [1]) A_2 gloss यशोवती. ७७. [1]) A_2 gloss पयनात्.—[2]) A_2 reads प्रसविनी.—[3]) A_2 has the marginal gloss भूमिः below which यशोवती is written, perhaps, by the same hand.

तस्यावन्त्यप्रसादस्त्वं रक्षन्तः पितृमन्त्रिणः । पार्श्वगेभ्यो ददुर्वित्तमनिमित्तस्मितेष्वपि ॥७८॥
अबुद्धाननुतिष्ठन्तस्तस्याख्यक्तं शिशोर्वचः । कृतागसमिवात्मानममन्यन्नाधिकारिणः ॥७९॥
पितुः सिंहासनं तेन क्रामता बालभूभुजा । नोत्कण्ठा पादपीठस्य लम्बमानाङ्घ्रिणा हता ॥८०॥ 80
तं चामरमरुल्लोलकाकपक्षं नृपासने । विधाय मन्त्रिणोऽशृण्वन्प्रजानां धर्मसंशयम् ॥८१॥
इति काश्मीरिको राजा वर्तमानः स शैशवे । साहायकाय समरे न निन्ये कुरुपाण्डवैः ॥८२॥
आस्थायभङ्गान्निर्नष्टनामकृत्यास्ततः परम् । पञ्चविंशन्महीपाला मग्ना विस्मृतिसागरे ॥८३॥
अथाभवद्बलवां नाम भूपालो भूमिभूषणम् । वेल्लयशोदुगुलायाः प्रीतिपात्रं जयश्रियः ॥८४॥
यस्य सेनानिनादेन जगदैक्षिप्रदायिना । निन्यिरे वैरिणश्चित्रं दीर्घनिद्राविधेयताम् ॥८५॥ 85
तेन षोडशभिर्लक्षैर्विहीनामद्रमवेदमनाम् । कोटिं[1] निष्पाद्य नगरं लोलोरं[2] निरमीयत ॥८६॥
दत्त्वामहारं लेदर्यां लेवारं द्विजपर्षदे । स ग्रामनिन्यशौर्यश्रीरारुरोह महाभुजः ॥८७॥
कुशेशयाक्षस्तत्पुत्रः प्रतापकुशलः कुशः । कुरुहारा[3]पहारस्य दाताभूत्तदनन्तरम् ॥८८॥
ततस्तस्य सुतः प्राप रिपुनागकुलान्तकः । धुर्यः शौर्याभ्रयः श्रीमान्खगेन्द्रः पार्थिवेन्द्रताम् ॥८९॥
स खागिखेानमुषयोः कर्ता मुख्यमहारयोः । हरहाससितैः कृत्यैः क्रीतांक्लोकान्क्रमाद्ययौ ॥९०॥ 90
अनर्घमहिमा दीर्घमघवत्तावहिष्कृतः । अथ साश्चर्यचर्योभूत्सुरेन्द्रस्तत्सुतो नृपः ॥९१॥
शतमन्युः शान्तमन्योर्गोत्रभिद्गोत्ररक्षिणः । लेभे यस्यं सुरेन्द्रस्य सुरेन्द्रो नोपमानताम् ॥९२॥
दरर्देशान्तिके कृत्वा सोरकाख्यं स पत्तनम् । श्रीमान्विहारं विदधे नरेन्द्रभवनाभिधम् ॥९३॥
तेन स्वमण्डलेखण्डयशसा पुण्यकर्मणा । विहारः सुकृतोदारो निर्मितः सौरसाभिधः ॥९४॥
तस्मिन्निःसंततौ राज्ञि प्रशान्तेन्यकुलोद्भवः । बभार गोधरो नाम सभूधरवरा धराम् ॥९५॥ 95
गोधराहस्तिशालाख्यमहारमुदारधीः । स प्रदाय द्विजन्मभ्यः पुण्यकर्मा दिवं ययौ ॥९६॥
तस्य सूनुः सुवर्णाख्यस्ततोभूत्स्वर्णदोर्थिनाम् । सुवर्णमणिकुल्यायां[4] करालं[5] यः प्रवर्तकः ॥९७॥
तत्सूनुर्जनकों नाम प्रजानां जनकोपमः । विहारमहारं च जालोराख्यं च निर्ममे ॥९८॥
शचीनरस्तस्य सूनुः क्षितिं क्षितिशचीपतिः । ततः श्रीमान्क्षमाशीलो रक्षाक्षत्रशासनः ॥९९॥
राजामहारयोः कर्ता[6] शमाङ्कासाशनारयोः[7] । सोभूदपुत्रः सुत्रामविष्टरार्धसमाश्रयी ॥१००॥ 100

---

७९. [1]) A_3 अबुद्धमनु .—[2]) A_3 gloss मन्त्रिण . ८३. [1]) A_1 adds the following notes in the margin: द्वापञ्चाशत्प्रभृत्याल अस्माकं पञ्चविंशतृपा विस्मृता अन्येषां तु द्वापञ्चाशति नृपा । यस्पृयमुक्तं आगोनन्दास्स्मरन्ति स्म न द्वापञ्चाशतं नृपानिति ॥ and द्वापञ्चाशतो मध्यास्समावद्या नृपा अस्माभिर्वर्णिताः । पञ्चविंशतृपास्तु हस्तविषय न प्राप्ताः । नच आदित्यानन्दादयः बालगोनन्दान्ताः चत्वारः पूर्वं वर्णिताः । लवनृपादारभ्य शचीनरान्ता अष्टौ वर्णिता । ततः अथावद्दशोकाख्य इत्यादिना अशोकादारभ्य अभिमन्युपर्यन्तं पञ्च नृपा वर्ण्यिष्यते (*sic*) । एवं समावद्या नृपा मन्यान्तरान्वीक्ष्य वर्णिता । अवशिष्टा पञ्चविंशतिस्तृपा एव ॥ एवं सर्वे द्वापञ्चाशति नृपाः ॥ ८६. [1]) A_3 marginal gloss चतुरशीतिसहस्रगृह नगरमित्यर्थः.—[2]) A gloss below this word has been smeared over with yellow paint; it appears to be लोल (*Lolab l*). ८८. [1]) Thus corrected by A_1 from A_1 °शवाख्यं; °वाक्ष also in G and R.—[2]) An old gloss, apparently गजर (?), has been smeared over with yellow paint; A_4 adds कुलर. ९२. [1]) Thus corrected by A_3 from A_1 तस्य.—[2]) A_3 in margin न सुरेन्द्र. समानताम्. ९४. [1]) A_4 reads सोर°. ९६. [1]) A_2 has the glosses गोधर and अस्तीहिल. ९७. [1]) A_2 gloss in margin स्वजनम नाम्नो, smeared over and repeated between the lines by A_4.—[2]) A_2 gloss आर्धवने. १००. [1]) This word has been left out by A_1 and supplied by A_2.—[2]) A_4 writes the glosses श्राङ्कस and श्राद over older glosses, apparently by A_2, which have been smeared over with yellow paint; the older glosses which can be traced only in single letters, seem to have been identical with those written above them by A_4. R has the glosses श्राङ्कस and श्राद (*sic*). A_1 puts a small *danda* after शमाङ्कासा, indicating the division of words.

प्रपौत्रः शाकुनेस्तस्य भूपतेः प्रपितृव्यजः । अथावहदशोकाख्यः सत्यसंधो वसुंधराम् ॥१०१॥
यः शान्तवृजिनो राजा प्रपन्नो जिनशासनम् । शुष्कलेत्रवितस्तात्री तस्तार स्तूपमण्डलैः[1] ॥१०२॥
धर्मारण्यविहारान्तर्वितस्तात्रपुरेभवत् । यत्कृतं चैत्यमुत्सेधावधिप्राप्यक्षमेक्षणम् ॥१०३॥
स धन्यवत्या गेहानां लक्षैर्लक्ष्मीसमुज्ज्वलैः । गरीयसीं पुरीं श्रीमांश्चक्रे श्रीनगरीं नृपः ॥१०४॥
जीर्णं श्रीविजयेशस्य विनिवार्य क्षुधामयम् । निष्कल्मषेण दमयः प्राकारो[2] येन कारितः ॥१०५॥
सभार्यां विजयेशस्य समीपे च विनिर्ममे । शान्तावसादः[3] प्रासादावशोकेश्वरसंज्ञितौ ॥१०६॥
म्लेच्छैः संच्छादिते देशे स तदुच्छित्तये नृपः । तपःसंतोषितालेभे भूतेशात्क्षुत्कृती क्षुतम् ॥१०७॥
सोथ भूभुज्जलौकोभूद्भूलोकक्षुरनायकः[4] । यो यशःक्षुधया शुद्धं व्यधाद्ब्रह्माण्डमण्डलम् ॥१०८॥
यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः । आश्चर्याचार्यतां[5] यान्ति नियतं[6] शुचदामपि ॥१०९॥
कोटिवेधिनि[7] सिद्धे हि स रसे हाटकार्पणैः । आसीत्क्षुधिरतां[8] हर्तुं हेमाण्डस्यं[9] ध्रुवं क्षमः ॥११०॥
संस्तम्भ्याम्भः प्रविष्टेन तेन नागसरोन्तरम् । तारुण्यं फणिकन्यानां निन्ये संभोगभव्यताम् ॥१११॥
तत्कालप्रबलप्रेङ्खबौद्धवादिसमूहजित् । अवधूतोभवत्सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकृत् ॥११२॥
विजयेश्वरनन्दीशक्षेत्रज्येष्ठेशपूजने । तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्वदाभवत् ॥११३॥
ग्रामे ग्रामे स्थितैरैर्धावनं प्रतिषिद्धवान् । स्वेनावहत्तं सततं नागः कोपि क्षुदत्तया ॥११४॥
स रुद्धक्षुधान्म्लेच्छान्निर्व्यास्याखर्वविक्रमः । जिगाय जैत्रयात्राभिर्महीमर्णवमेखलाम् ॥११५॥
ते यत्रोज्झटितास्तेन म्लेच्छाश्छादितमण्डलाः । स्थानमुज्झटडिम्बं तज्जनैरद्यापि गद्यते ॥११६॥
जित्वोर्वीं कन्यकुब्जाद्यां तत्रस्थं सं न्यवेशयत् । चातुर्वर्ण्यं निजे देशे धर्म्यीश्च व्यवहारिणः ॥११७॥
यथावद्वृद्धिमप्राप्ते व्यवहारधनादिभिः । सामान्यदेशमद्राज्यं[10] तावदस्मिन्हि मण्डले ॥११८॥
धर्माध्यक्षो धनाध्यक्षः कोशाध्यक्षश्चमूपतिः । दूतः पुरोधा दैवज्ञः सप्त प्रकृतयोभवन् ॥११९॥ युगलकम् ॥
कर्मस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्वता । ततः प्रभृति भूपेन कृता यौधिष्ठिरी स्थितिः ॥१२०॥
स विक्रमप्रभावाभ्यां समुपार्जितया श्रिया । विदधे वारवाल्यादीनपहारानुदग्रधीः ॥१२१॥
द्वारादिषु[11] प्रदेशेषु प्रभावोत्पाण्युदग्रया । ईशानदेव्या तत्पत्न्या मातृचक्राणि चक्रिरे ॥१२२॥

---

१०२. [1]) A_3 writes the gloss **द्रुखलेत्रो** between the lines and adds in margin: **शुष्कलेत्रश्च वि[न]स्ता[त्र]श्च तौ शुष्कलेत्रवितस्तात्रौ**. **द्वितीया द्विपचनमेतत्**. G adds to the gloss **द्रुखलेत्र** another: **उत्तरद्विल.**—[2]) A_2 gloss **वौधिद्वारैः**. १०३. [1]) A_2 gloss **वियवत्रो**; another gloss in margin smeared over with yellow paint and illegible. १०५. [1]) A_3 gloss **सौधम्.**—[2]) A_3 reads **प्रासादो**.—[3]) A_1 had first written **निर्मिते** (?) and then erased it. १०६. [1]) A_4 gloss **आलस्व**. १०८. [1]) G gloss **इन्द्रः**.—[2]) Thus corrected by A_3 from A_1 **श्रद्धया**. १०९. [1]) A_1 reads **आश्चर्यचर्यतां**.—[2]) Thus corrected by A_2 from A_1 **निश्चयं**.—[3]) Emended, A R G **शुस°**. ११०. [1]) A_3 adds a marginal note, the last line of which has become faded; this has been copied by a different hand below and is shown in brackets: **सिद्धे रसे कोटिवेधिनि सति। हाटकार्पणे स्वर्णदाने कृत्वा स राजा ब्रह्माण्डस्य सुधिरतां शून्यतां हर्तुं हरीकर्तुं [शक्तोभूत्तेन ब्रह्माण्डस्यापि पूरणं संभवेदिति भावः].**—[2]) A_3 reads °**वेदिनि**.—[3]) A_3 reads **सुरिक्ततां**.—[4]) Thus corrected by A_3 from A_1 **कर्तुं**; thus also in R and G.—[5]) A_3 reads in margin **ब्रह्माण्डस्य**. ११६. [1]) The *akshara* **ङ्ग** has been effaced in A at the beginning of a line and supplied by A_4 at the end of the preceding one; G and R also **यत्रो°**.—[2]) A_3 gloss **निकार्पिता**. ११७[1]) A_3 reads °**कुब्जार्यां**.—[2]) A_1 had **सं°**; corrected into **स** which is found also G and R. ११८. [1]) Thus corrected by later hand from A_1 °**भासं**; G and R read as above.—[2]) A_3 reads °**राज्यं**. १२१. [1]) A_3 reads **वनवाला°**. R has the gloss **वारवलो.** १२२. [1]) The faded gloss of A_3 **[द्व]स्विंशालाविषु** has been repeated in margin by A_4.

भुक्तनन्दिपुराणः स व्यासान्तेवासिनो नृपः। सेवनं सोदरादीनां नन्दीशस्पर्धया व्यधात् ॥१२३॥
प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रीनगर्यां वितन्वता। तेन नन्दीशसंस्पर्धा न मेने सोदरं विना ॥१२४॥
विस्मारितो नित्यकृत्यं कार्यव्यग्रतयैकदा। विदूरसोदरजलाप्लावनालाभदुर्मनाः ॥१२५॥ 125
अपश्यच्चिर्जलात्स्थानादकस्मादुत्थितं पयः। स सोदराविसंवादिं वर्णास्वादादिभिर्गुणैः ॥१२६॥युगलकम् ॥
प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तीर्थे कृतनिमज्जनः। स नन्दिरुद्रस्पर्धायां मानी पर्याप्तिमासदत् ॥१२७॥
तेन जातुं परीक्षार्थं निक्षिप्तः सोदरान्तरे। सपिधाननः स्वर्णभृङ्गारः क्षुधिरोदरः ॥१२८॥
दिनद्वयेन सार्धेन श्रीनगर्युद्भवाम्भसः। उन्मग्नः स महीभर्तुस्तस्य चिच्छेद संशयम् ॥१२९॥
नूनं नन्दीश एवासौ भोक्तुं भोगानवातरत्। दृष्टादृष्टक्रियासिद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा ॥१३०॥ 130
राज्ञस्तस्य कदाचित्तु व्रजतो विजयेश्वरम्। ययाचे काचिदबला भोजनं मार्गमध्यगा ॥१३१॥
यथेष्टमंशनं दातुं ततोनेन प्रतिश्रुते। व्यवृणोद्विकृता भूत्वा सा नृमांसाभयां स्पृहाम् ॥१३२॥
स सत्त्वहिंसाविरतस्तस्यै मांसं स्वविग्रहात्। अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सैवं तदाब्रवीत् ॥१३३॥
बोधिसत्त्वोसि भूपाल कोपि सत्त्वोर्जितव्रतः। कारुण्यं प्राणिषु दृढं यस्येदृक्के महात्मनः ॥१३४॥
बौद्धभाषामजानानो माहेश्वरतया नृपः। को बोधिसत्त्वो यं भद्रे मां वेत्सीति जगाद ताम् ॥१३५॥ 135
पुनर्बभाषे सा भूपं श्रोतव्यं मत्प्रयोजनम्। अहं श्रुत्यापिता बौद्धैः क्रोधाद्विप्रकृतैस्त्वया ॥१३६॥
लोकालोकाद्रिपार्श्वस्थास्तामस्यः कृत्तिका वयम्। बोधिसत्त्वैकशरणाः काङ्क्षन्त्यस्तमसः क्षयम् ॥१३७॥
लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य केचन। ये जन्तवो गतक्लेशा बोधिसत्त्वानयेहि तान् ॥१३८॥
सागसेपि न कुप्यन्ति क्षमया चोपकुर्वते। बोधिं स्वस्यैव नेष्यन्ति ते विभ्रभरणोद्यताः ॥१३९॥
विदारतूर्यनिर्घोषैश्चित्रः प्रेरितः खलैः। पुरा भवान्त्वधात्क्रोधाद्विहारोद्वलनं यतः ॥१४०॥ 140
महाशाक्यः स नृपतिर्न शक्यो बाधितुं त्वया। तस्मिन्कृते तु कल्याणि भविता ते तमःक्षयः ॥१४१॥
अस्मद्गिरा प्रेरणीयो विहारकरणाय सः। दत्त्वा स्वहेमसंभारं त्वया मलिनितः खलैः ॥१४२॥
तस्मिन्कृते न जायेत विहारच्छेदवैशसम्। तस्यं तत्प्रेरकाणां च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ॥१४३॥
क्रुद्धैर्बौद्धैरनुध्याता त्वद्वधार्थं प्रधाविता। अनुशिष्टा समाहूय बोधिसत्त्वैस्तदेत्यहम् ॥१४४॥ कुलकम् ॥
तस्मात्सत्त्वातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितः। क्षीणपापाय संवृत्तां स्वस्ति ते साधयाम्यहम् ॥१४५॥ 145
कृतव्रतिभवे रात्रि विहारकृतये पुनः। प्रहर्षोत्फुल्लनयना कृत्यादेवी तिरोदधे ॥१४६॥
अथ कृत्याभमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः। तत्रैव क्षीणतमसं कृत्यादेवीमसंधयत् ॥१४७॥
विधाय सोऽमप्रासादं नन्दिक्षेत्रे क्षमापतिः। भूतेशाय क्षमां कोशैः पूजां रत्नमयीं ददौ ॥१४८॥

---

१२६. [1]) A_3 gloss सदृश. G has the marginal gloss सोदरयह गगरिवल. १२८. [1]) A_4 reads नव. This various reading is not found in G and R.—[2]) A_3 gloss रिक्त. १३२. [1]) Thus A_1; also G and R. In A the various reading यथेष्टम् is indicated between the lines, perhaps by A_1. १३३.[a-1]) Thus corrected by A_2 from A_1 दातुं. G and R read मांसं. १३७. [1]) A_3 reads तपसः. १३९. [1]) A_3 कृपया.—[2]) A_3 हितं.—[3]) A_2 नेच्छन्ति.—[4]) A_3 विभोद्धर°. १४०. [1]) A_3 marginal gloss तया बोधिसत्त्वैरहमित्यनुशिष्टा इत्यनेन वक्ष्यमाणेन संबन्धः. १४१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °शाक्य; A_3 °सत्त्व. G and R have both °शाक्य and °सत्त्वः. १४२. [1]) A_1 gloss राजा.— [2]) A_2 gloss मलिनः कृतः. १४३. [1]) A_3 gloss रात्र. १४४. [1]) A_3 बोधाय (?) in margin; struck out. १४५. [1]) A_3 gloss सत्त्वाधिक्यं.— [1]) A_3 जाता G reads °पापोद्यमंकृत्त..— [2]) A_3 gloss विधु गत्याम्. १४६. [1]) A_3 ततः. १४७. [1]) A_2 °बन्धयत्. G has both readings, R only that of A_2. १४८. [1]) A_3 as above; A_1 सोऽम्य°.— [2]) Thus A_1; A_2 समं.

चीरमोचनतीर्थान्तर्गणरात्रं तपस्यता । ब्रह्मासननिविष्टेन ध्याननिःस्पन्दमूर्तिना ॥१४९॥
राज्ञा कनकवाहिन्याः सुचिरात्पुण्यकर्मणा । नन्दीशास्पर्शनोत्कण्ठा तेनासीयत कुण्डताम् ॥१५०॥
द्वादोदयावृत्तगीतक्षणे नर्तितुमुद्यतम् । प्रदरौ ज्येष्ठरुद्राय स्वांवरोधवधूशतम् ॥१५१॥
भुक्त्वैश्वर्यं स पर्यन्ते प्रविष्टश्चीरमोचनम् । पत्न्या समं ययौ राजा सायुज्यं गिरिजापतेः ॥१५२॥
अथाशोककुलोत्पन्नो यहान्याभिजनोऽभवः । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतीपतिः ॥१५३॥
कदम्बा जाज्वलितस्थैर्यैर्मालेश्वरशिखामणेः । श्रण्णापि भूयते यस्य प्रभावो भुवनाद्भुतः ॥१५४॥
हरप्रसादपात्रेण सच्चरित्रानुरागिणा । बबन्ध सुखिना सख्यं येन वैश्रवणः स्वयम् ॥१५५॥
कुबेर इव यो राज्ञामग्र्यः स्वाज्ञाविधायिनः । आदिदेश गुप्तकान्दीर्घं गुप्तसेतुमबन्धयत् ॥१५६॥
सदे दामोदरीये यत्तस्यासीत्स्वकृतं पुरम् । सेतुना तेन तत्रैव्यस्करुं सेतुभःप्रतारणम् ॥१५७॥
हितं लोकोत्तरं किंचिच्चिकीर्षोरुन्नतात्मनः । रोहन्ति हा भिक्षमत्वृद्धः मितपुण्यतया नृणाम् ॥१५८॥
स हि कारयितुं यत्नैर्यतते स्म स्वमण्डले । दीर्घानद्दममयान्सेतूंस्तोयविप्लवशान्तये ॥१५९॥
तपोविभूतयोचिन्त्या द्विजानामुपतेजसाम् । तादृशामपि ये कुर्युः प्रभावस्य विपर्ययम् ॥१६०॥
दायादादिबलैर्नष्टा दृष्टा भूयः समुत्थिता । श्रीर्विप्रावज्ञया राज्ञामपुनःसंभवा पुनः ॥१६१॥
भाद्रार्थमुत्थितः स्नातुं द्विजैः कैश्चिदभुक्षितैः । प्राक्स्नानाद्भोजनं राजा स कदाचिदयाच्यत ॥१६२॥
वियासुना वितस्तान्तर्यदा तेनावधीरितम् । तदा प्रभावात्तं तस्य तां पुनीमंमतो व्यधुः ॥१६३॥
सेयं वितस्ता वृद्धैनां भोजयास्मान्स तैरिति । उक्तोपि मायाविहितामज्ञासीत्सरिदादनिम् ॥१६४॥
भोज्यं ददामि नाख्यातो विप्राः सर्पत सांप्रतम । तेनेत्युक्तास्तमशपंस्ततः सर्पो भवेति ते ॥१६५॥
अशेषमेकवाक्या श्रुत्वा रामायणं तव । शापस्य शान्तिर्भवितेत्यूचिरे ते प्रसादिताः ॥१६६॥
स दामोदरसूदान्तर्धावन्दूरमुदन्यया । शापोष्णंश्वासधूमेन जनैरद्यापि लक्ष्यते ॥१६७॥
अथाभवन्स्वनामाङ्कपुरत्रयविधायिनः । हुष्कजुष्ककनिष्कांख्यास्त्रयस्तत्रैव पार्थिवाः ॥१६८॥
स विहारस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः । जयस्वामिपुरस्यापि शुद्धधीः संविधायकः ॥१६९॥
ते तुरुष्कान्वयोद्भूता अपि पुण्याश्रया नृपाः । वुष्कलेत्रादिदेशेषु मठचैत्यादिं चक्रिरे ॥१७०॥
प्राज्ये राज्यक्षणे तेषां प्रायः कदर्मामण्डलम् । भोज्यमास्ते स्म बौद्धानां प्रव्रज्योज्जिततेजसाम् ॥१७१॥
तदा भगवतः शाक्यसिंहस्य परिनिर्वृतेः । अस्मिन्महीलोकधातौ सार्धं वर्षशतं गतम् ॥१७२॥
बोधिसत्त्वश्च देशेस्मिन्सेको भूमीश्वरोभवत् । स च नागार्जुनः श्रीमान्खड्गहृदनिवासभृत् ॥१७३॥
अथ निष्कण्टको राजा कण्टकोत्सादयहरदः । अभीर्बभूवाभिमन्युः शतमन्युरिवापरः ॥१७४॥

---

१५० [1]) G has the v. l. स्पर्धमो° in margin.— [2]) Thus A_3; A_1 कुण्डताम्. १५१ [1]) A_3 सोवरोध°. १५३. [1]) A_3 gloss कुलं १५४. [1]) Thus A_3; A_1 अस्यापि. १५५. [1]) Thus A_3; A_1 °प्रासादमावेन १५६. [1]) A_3 gloss गुडसुयो इति भाषया. १५७. [1]) A_3 gloss डान्दुर ओडर. १६०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तबद्धिन्वा.— [2]) A_3 gloss दामोदरनृपसदृशानां. १६१ [1]) A_3 °बलाजहा. १६३. [1]) [2]) A_3 glosses ब्राह्मण, नदी, चक्षुः १६४. [1]) A_3 स्पृहे°.—[2]) A_3 gloss राजा — [3]) A_3 गायवा. १६५ [1]) A_2 gloss ब्राह्मणा. १६६. [1]) Thus A_1; A_2 च in margin. G and R follow A_2. १६७. [1]) A_2 gloss दृष्णजा.—[2]) A_3 सोपोष्ण°. १६८. [1]) A_2 glosses above these names उष्कोरो, ओकोरो, कानेस्पुर. १६९. [1]) A_2 gloss ओकोरस्व.—[2]) A_2 gloss जिहासपुर १७०. [1]) A_3 पुण्याशया.—[2]) A_2 gloss इखनेवो.—[3]) A_2 °चैत्यानि. १७१. [1]) A_3 gloss व्रतं नाम. १७३. [1]) Thus corr. by A_3 from A_2 मूश्चेश्वरो.—[2]) A_2 वसन्.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 °हैम्बन; A_2 gloss हर्षन पांस. १७४ [1]) A_2 gloss कण्डोर्.

स्वनामाङ्कं शशाङ्काङ्कशेखरं विरचय्य सः । पराभ्यैर्विभवं भीमानभिमन्युपुरं व्यधात् ॥१७५॥ 175
चन्द्राचार्यादिभिर्लब्ध्वा देशात्तस्मात्तदागमम् । प्रवर्तितं महाभाष्यं स्वं च व्याकरणं[2] कृतम् ॥१७६॥
तस्मिन्नवसरे बौद्धा देशे प्रबलतां ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्त्वेन पालिताः ॥१७७॥
ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान्बुधान् । क्रियां नीलपुराणोक्तामच्छिन्दन्नागमद्विषः ॥१७८॥
मण्डले विप्लुताचारे विच्छिन्नबलिकर्मभिः । नागैर्जनक्षयभये प्रभूतहिमवर्षभिः ॥१७९॥
हिमान्यां बौद्धबाधाय पतन्त्यां प्रतिवत्सरम् । शीते दार्वाभिसारादौ[1] षण्मासान्पार्थिवोवसत् ॥१८०॥ 180
तदा प्रभावः कोप्यासीद्विलिहोमविधायिनः । नानृश्यन्यद्दशाद्विप्रा बौद्धाश्च निधनं गताः ॥१८१॥
नीलमुद्दिश्य देशस्य रक्षितारमहीश्वरम् । काश्यपश्चन्द्रदेवाख्यस्तत्पदेपे[1] ततो द्विजः ॥१८२॥
तस्य प्रत्यक्षतां यातो नीलस्तुहिनविप्लवम् । न्यवारयज्जगादापि स्वपुराणविधिं पुनः ॥१८३॥
आद्येन चन्द्रदेवेन शमितो वक्षविप्लवः । द्वितीयेन तु देशेस्मिन्दुःसहो भिक्षुविप्लवः ॥१८४॥
राजा तृतीयो गोनन्दः प्राप्तो राज्ये[1] तदन्तरे । यात्रायागादि[2] नागानां प्रावर्तयत पूर्ववत् ॥१८५॥ 185
राज्ञा प्रवर्तिते तेन पुनर्नीलोदिते विधौ । भिक्षवो हिमदोषाश्च सर्वतः प्रशमं ययुः ॥१८६॥
काले काले प्रजापुण्यैः संभवन्ति महीभुजः । यैर्मण्डलस्य क्रियते दूरोत्सन्नस्य योजनम् ॥१८७॥
ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्वयाः । नष्टं तु ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ॥१८८॥
इत्येतत्प्रतिवृत्तान्तं देशेस्मिन्वीक्ष्य लक्षणम् । भाविनां भूमिपालानां प्राज्ञैर्ज्ञेयं शुभाशुभम् ॥१८९॥
नवीकृतव्रतो देशं तस्यं वंदयैरियं मही । सिद्धैः प्रवरसेनाद्यैश्चिरं भुक्त्वा सुकर्मभिः ॥१९०॥ 190
गोनन्दान्वयिनामाद्यः स रघूणां रघुर्यथा । नृपतिः काश्यपीं वर्षाण्यब्दविंशतिमन्वशात् ॥१९१॥
वर्षषष्टिं सषण्मासैः षड्भिर्वर्षैर्वर्जिताम् । त्रिभीषणाभिधोरक्षत्क्षितिं गोनन्दनन्दनः ॥१९२॥
इन्द्रजिन्नावणाद्वास्तां पितापुत्रौ नृपौ क्रमात् । पञ्चत्रिंशत्समाधीश्च वर्षाणां त्रिशतीं ययौ ॥१९३॥
बिन्दुरेखाच्छवियस्य दृष्ट्वा भाव्यर्थशंसिनी । स रावणस्यं पूजार्थं[2] लिङ्गं भाति वटेश्वरः ॥१९४॥
चतुःशालामतस्यान्तःकृतायादाय भुभुजा । वटेश्वराय निखिलं तेन कश्मीरमण्डलम् ॥१९५॥ 195
पञ्चत्रिंशतमब्दानां क्ष्मां बुभोज महाभुजः । रावणक्ष्मोणिभृत्सूनुः सार्धमन्यो त्रिभीषणः ॥१९६॥
किंनरापरनामाथ किंनरैर्गीतविक्रमः । त्रिभीषणस्य पुत्रोभून्नरनामा नराधिपः ॥१९७॥
सदाचारोपि स नृपः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । व्यधाद्विषयदोषेण महानर्थपरंपराम् ॥१९८॥
विहारे निवसन्नेकः किंनरग्रामवासिनि । तस्य योगबलात्कोपि भ्रमणोपाहरत्प्रियाम् ॥१९९॥
विहाराणां सहस्राणि तत्कोपाग्निर्ददाह सः । अजिग्रहच्च तद्ग्रामान्द्विजैर्मध्यमठाश्रयैः ॥२००॥ 200
रुद्रापणं राजपथैर्नीयानोऽञ्चलनिम्नगम् । स्फीतपुष्पफलोद्यानं स्वर्गस्येवाभिधान्तरम् ॥२०१॥

---

१७५. [1]) A, seems to have read °कुं ; corr. as above by A,.— [2]) A, reads शशाङ्कार्ध°. १७६. [1]) A, originally as above; A, or a later hand has altered this to °देशं तस्मात्, but A, has restored the first reading. G and R have °देशात् in text and °देशात् in margin.— [2]) A, gloss चन्द्रव्याकरणं. १८०. [1]) A, gloss भेम्नेद् दानगले देशे. १८१. [1]) A, °धायिनाम्. १८२. [1]) A, ततस्तेपे ; corr. by A, as above. १८४. [1]) A, बौद्धवि°. १८५. [1]) A, as above; a later hand corr. तृतीयगोनन्द प्राप्तराज्यवत्स्व°.— [2]) A, gloss तीर्थेषु. १८८. [1]) A, नश्येयुः सहान्वया°. १८९. [1]) Thus A,; A, देवे. १९०. [1])A, gloss गोनन्दस्य. १९४. [1]) A, gloss राज्ञः.— [2])A, पूजार्थं. १९९ [1]) A, gloss कानीद् नाम प्रसिद्धः.—[2]) A, gloss बौद्धः.

दिग्जयोपार्जितैर्वित्तैर्जितविघ्नेशपत्तनम्। वितस्तापुलिने तेन नगरं निरमीयत ॥२०२॥ युगलकम्॥
तत्रैकस्मिन्किलोद्याने स्वच्छस्वादुजलाञ्चिते। आसीत्सुश्रवसो नाम्नो नागस्य वसतिः सरः ॥२०३॥
कदाचित्तस्य दूराध्वक्लान्तो मध्यंदिने[1] युवा। छायार्थी तत्सरःकच्छं विशाखाक्षेविशाङ्गिजः ॥२०४॥
सच्छायपादपतले समीरैः शमितक्लमः। शनैर्जलमुपस्पृश्य भोक्तुं सक्तूनचक्रमे ॥२०५॥
तान्पाणौ गृह्णतैवाथ तेन तीरविहारिभिः। पूर्वमाकर्णितो हंसैः शुश्रुवे नूपुरध्वनिः ॥२०६॥
निर्गते[2] मञ्जरीकुञ्जादपश्यत्पुरतस्ततः। कन्ये नीलनिचोलिन्यौ स केचिदारुलोचने ॥२०७॥
कर्णिकापद्मरागाभ्जनालालीलायितस्पृशा। मनोज्ञधवलापाङ्गे तनीयोञ्जनरेखया ॥२०८॥
हारिनेत्राम्बुलैर्मन्दमारुताम्दोलनाकुलैः। सनाथांसयुगे कर्णपताकापल्लवैरिव ॥२०९॥ तिलकम् ॥
ते शशाङ्कानने दृष्ट्वा शनैरभ्यर्णमागते। विररामाशनारम्भान्मुहुर्वीडाजडीकृतः ॥२१०॥
भुञ्जाने कच्छगुच्छानां[3] शिम्बीरम्बुजलोचने। ते पुनर्दृष्टवानग्रे किंचिद्व्यापारितेक्षणः ॥२११॥
आकृतेर्ह्री भिगीदृष्ट्या भोज्यमेतदिति द्विजः। ध्यात्वन्कूपाद्रेः संमान्य सं[4] ते सक्तूनभोजयत् ॥२१२॥
उपनिन्ये च संगृह्य पुटकैश्चटसीकृते[5]। तयोः पानाय पानीयं सरसः स्वच्छशीतलम् ॥२१३॥
आचान्ते[6] शुचितां प्राप्ते कृतासनपरिग्रहे। ततश्च बीजवल्पर्णतालवृन्तैरवाधत ॥२१४॥
भवत्यौ पूर्वसुकृतैः कैश्चित्संप्रापदर्शनः। चापलाद्विप्रलब्धाभ्यां दुर्मिच्छस्यं जनः ॥२१५॥
कल्याणिनीभ्यां कृतमा पुण्या जातिः परिष्कृता। कुत्र वा क्लान्तमेतादृग्विदर्भं वेम भुञ्जते ॥२१६॥
एका तनूजे विदुषावामस्य सुश्रवसः सुते। स्वादुभोक्तव्यमप्राप्तं किमीदृग्भोपभुञ्जते ॥२१७॥
पित्रा विद्याधरेन्द्राय प्रदातुं परिकल्पिता। इरावत्यद्यमेधा च चन्द्रलेखा यवीयसी ॥२१८॥
पुनर्द्विजोऽथधादेवं मैत्रिकत्वं किमस्ति वः। ताभ्यामवादि तातोत्र हेतुं वेत्ति स पृच्छ्यताम् ॥२१९॥
ज्येष्ठेन कृष्णाह्वादस्यां यात्रायै तक्षकस्य तम्। आगतं चूडयां तोयस्यन्दिन्या ज्ञास्यसि ध्रुवम् ॥२२०॥
व्रक्ष्यस्यावामपि तदा तदभ्यर्णकृतस्थिती। इत्युक्त्वा फणिकन्ये ते क्षणादास्तां तिरोहिते ॥२२१॥
क्रमात्समवसृते सोथ नटचारणसंकुलः। प्रेक्षिलोकसमाकीर्णस्तत्र यात्रामहोत्सवः ॥२२२॥
द्विजोपि कौतुकाकृष्टःपर्यटन्नक्रमज्जसा। कन्योक्तचिह्नज्ञातस्य नागस्यान्तिकमाययौ ॥२२३॥
पार्श्वस्थिताभ्यां कन्याभ्यां पूर्वमावेदितोथं सः। द्विजन्मने व्याजहार स्वागतं नागनायकः ॥२२४॥
ततः कथान्तरे क्वापि पृष्टः कारणमापदाम्। जगाद तं द्विजन्मानं निःश्वस्य श्वसनाशनः ॥२२५॥
अभिमानवतां ब्रह्मन्युक्तायुक्तविवेकिनाम्। युज्यतेवहयभोग्यानां दुःखानामप्रकाशनम् ॥२२६॥
परदुःखं समाकर्ण्य स्वभावसुजनो जनः। उपकारासमर्थस्वात्प्रायेति हृदयव्यथाम् ॥२२७॥

---

२०२. [1]) A_3 gloss कुबेर. २०४. [1]) A_3 gloss मध्याह्ने. २०६. [1]) A_3 सरीजल°. २०७. [1]) A_3 gloss द्विजचल. २०८. [1]) A_3 gloss कर्णिकाग्रां कर्णाग्रस्थे. २०९. [1]) A_3 gloss अंशुक. २११. [1]) [2]) A_3 glosses कच्छधान्ये, हिम इति भाषया. २१२. [1]) A_3 gloss विप्र॰. २१३. [1]) Thus corr. from A_1 °श्चटसीकृतैः by A_3 which adds the note चटसीकृतैः जलाहरणभाण्डतया विरचितैः पुटकैः पद्मपुटैः सङ्कुल्य सम्बन्धूहीत्या पानीयं चोपनिन्ये। चटसं कुम्भाद्यभावे कृत्रिमपुटकोत्पत्तेरपन्नाण्डम्। इति विवरणकाराः। चटसीकृतपद्मपुटैः जलानयनवर्णना ऽन्यत्रापि कृता। यथा कौसल्यां प्रति सुमंत्रो रामवनगमनवार्तां भाषयति। विहितशबरीनेत्रकम्बासैरनोकहपल्लवैः कलितकलशीकार्यैः कुम्भीरलैश्चटसीकृतैः। अथ विरचित। किञ्चिन्म्लानप्रभोहि सुतेन ते परिसरतरिक्षम्बूकुम्भो निकेतपरिग्रह इति ॥.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °श्चिल्कृतम्. २१४. [1]) A_3 gloss चतु अचने. २१७. [1]) This verse is supplied in margin by a hand resembling A_3; found in G R Edd.— [2]) A_3 gloss किञ्चिद्द. २२०. [1]) Emended; A R G ज्ञास्येहे.—[2]) Thus corr. by A_1 from चूलवा. २२२. [1]) A_3 gloss प्रेक्षिलोक॰. २२४. [1]) A_3 'प्रेक्षिताव. २२५. [1]) As gloss नाग॰. २२७. [1]) A_3 वदा.

वृत्तिं त्वां बहु मन्यते यदि शुचं धत्तेमुकम्योक्तिभिर्मर्त्यकं निन्दति योग्यतां नितमां[1] कुर्वन्स्तुतीरात्मनः।
गर्ह्योपायनिवेदनं कथयति स्यात्तुं वदन्व्यापदं भुक्त्वा दुःखमरुंतुदां वितनुते पीडां जनैः प्राकृतः ॥२२८॥
अत एव विवेकिनां यावदायुः स्वमानसे। जीर्णानि सुखदुःखानि दृढस्थन्ते चितामलः ॥२२९॥
कः स्वभावगभीराणां लक्षयेद्वुदिरापदम्। बालपत्वेन भूत्वेन यदि सा न प्रकाश्यते ॥२३०॥ 230
तदस्मिन्नेतयोर्वाक्यात्सुनि व्यक्तिमागते। तवाभे गोपनं साधो न ममाप्युपपद्यते ॥२३१॥
स्वभाव्यस्मद्विनार्थाय निसर्गसरलात्मना। ईषत्प्रवासः कल्याणिन्क्रियतां यदि शक्यते ॥२३२॥
योयं तरुतले मुण्डधूडालो दृश्यते व्रती। अमुना सस्यपालेन कान्दिशीकाः कृता वयम् ॥२३३॥
अभुक्तो मान्त्रिकैरज्ञे नवे[2] नागैर्म भुज्यते। अयं नास्ति च तत्तेन समयेन हता वयम् ॥२३४॥
क्षेत्राणि रक्षत्येतस्मिन्वृद्धापि फलसंपदम्। भोक्तुं नैव समर्थाः स्मः प्रेता इव सरिज्जलम् ॥२३५॥ 235
तथा कुरु यथा भद्रयेत्समयादेष नैष्ठिकः। योग्यां प्रतिक्रियां विज्ञो वयमप्युपकर्तृषु ॥२३६॥
स तथेति ततो नागमुक्त्वा यत्नपरो द्विजः। अचिन्तयद्दिवारात्रं सस्यपालस्य वञ्चनाम् ॥२३७॥
गूढं तस्य बहिःक्षेत्रकुटीगर्भकृतस्थितेः। पच्यमानान्नभाण्डान्तर्नवान्नं न्यक्षिपत्ततः ॥२३८॥
भुञ्जान एव तत्तस्मिन्क्षणादेव जहार सः। अहीन्द्रः करकासारवर्षी स्फीतां फलश्रियम् ॥२३९॥
तं च व्युत्क्रान्तदारिद्र्यः सरलोभ्वर्णमागतम्। कृतोपकारमन्वेषुर्मिजोर्वीमनवद्विजम् ॥२४०॥ 240
स तत्र पितुरादेशात्कन्याभ्यां विहितार्हणः। अमर्त्यसुलभैर्भोगैरलोप्यत दिने दिने ॥२४१॥
कालेन सर्वानामन्त्र्य स्वां भुवं गन्तुमुद्यतः। प्रतिभुक्तवरं नागं चन्द्रलेखामयाचत ॥२४२॥
संबन्धायोग्यमपि तं कृतज्ञस्त्रवशंवदः। संश्रिश्रिये स भुजगः, कन्यया च धनेन च ॥२४३॥
एवं नागवरात्राप्तश्रियस्तस्य द्विजन्मनः। महान्नरपुरे कालस्तैस्तैर्नित्योरसवैर्ययौ ॥२४४॥
भुजगेन्द्रतनूजापि तं पतिं पतिदेवता। अतोधयत्परार्थ्यैः शीलाचारादिभिर्गुणैः ॥२४५॥ 245
तस्यां कदाचित्सौधाग्रस्थितायां प्राङ्नागद्विहिः। आतपायोज्झितं धान्यं बुभुजे विहरन्द्वयः ॥२४६॥
तं वारयितुमाहूता भृत्या नासन्गृहे यदा। शिञ्जानमस्त्रमञ्जीरा सा तदावातरत्स्वयम् ॥२४७॥
एकहस्तधृतावेगस्तशीर्षांशुकान्तया। तया पाणिसरोजेन धाविस्वा सोथ ताडितः ॥२४८॥
भोज्यमुत्सृज्य यातस्य फणिस्त्रीस्पर्शनस्ततः। सौवर्णी पाणिमुद्राङ्कं तुरगस्योदपद्यत ॥२४९॥
तस्मिन्काले नरो राजा चारैस्तां चारुलोचनाम्। श्रुत्वा द्विजवधूं तस्थौ प्रागेवाकुरितस्मरः ॥२५०॥ 250
तस्य भावन्तमुन्मत्तमन्तःकरणवारणम्। बलाच्चियमितुं नासीदपबाढभयाङ्कुशः ॥२५१॥
तस्मिन्नुद्भूतरागाग्निविप्लवे भूपतेः पुनः। ववाह हयवृत्तान्तो द्विजवातानुकारिताम् ॥२५२॥
चक्रे पर्यस्तमर्यादः सरलाङ्गलिशोभिना। स काञ्चनकराङ्केन शशाङ्केनेव वारिधिः ॥२५३॥
व्रीडानिगडनिर्मुक्तो दूतैराकूतशंसिभिः। तामुपच्छन्दयन्सोथ सुन्दरीमुदवेजयत् ॥२५४॥
सर्वोपायैरसाध्यां च विप्रस्तत्पतिरप्यसौ। तेनायाच्यत लुब्धेन रागान्धानां कुतस्त्रपा ॥२५५॥ 255

---

२३८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °मतेः.— [2]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्तुतेरा°.—[2]) A_2 पुनः; A_3 gloss नीचो जनः. २३२. [1]) A_2 °द्विवाशने. २३४. [1]) A_2 अभुक्तं मान्त्रिकैरज्ञं नवं. २३७. [1]) Thus A_3; A_1 °राधौ. २३८. [1]) Thus A_1; a later hand alters this into नवान्नाभ्यक्षिपत्, found also in G and R. २४९. [1]) Thus A_3; A_1 °मुद्राङ्कं.

अथ निर्भर्त्सनां तस्मादपि प्राप्नवतासकृत् । हठेन हर्तुं तां राज्ञा समादिश्यन्त सैनिकाः ॥२५६॥
तैर्गृहाग्रे कृतास्कन्दो निर्गत्यान्येन वर्त्मना । त्राणार्थी नागभवनं सजानिः प्राविशद्द्विजः ॥२५७॥
ताभ्यामभ्येत्य वृत्तान्ते ततस्तस्मिन्निवेदिते । क्रोधान्धः सरसस्तस्मादुज्जगाम फणीश्वरः ॥२५८॥
उद्गर्जज्जिह्मजीमूतजनितध्वान्तसंततिः । स घोराशनिवर्षेण ददाह सपुरं नृपम् ॥२५९॥
दग्धप्राण्यङ्गविगलद्वसासृक्क्लेदवाहिनी । मयूरचन्द्रकाङ्केव वितस्ता समपद्यत ॥२६०॥
शरणाय प्रविष्टानां भयाच्चक्रधरान्तिकम् । मुहूर्तान्निरदह्यन्त सहस्राणि शरीरिणाम् ॥२६१॥
मधुकैटभयोर्मेदः प्रागूर्वोरिव चक्रिणः । दग्धानां प्राणिनां तत्तत्तदा सर्वाङ्गमस्पृशत् ॥२६२॥
स्वसा सुश्रवसो नागी रमण्याख्याद्गिरिगह्वरात् । साहायकायादमराशीन्समादाय तदाययौ ॥२६३॥
सा योजनाधिके शेषे मार्गस्यारात्सहोदरम् । कृतकार्यं निशम्याश्मवर्ष मामेषु तज्जहौ ॥२६४॥
योजनानि ततः पञ्च जाता मामधरा खिला । सा रमण्याटवीत्यद्यापि स्थूलशिलाबिला ॥२६५॥
घोरं जनक्षयं कृत्वा प्रातः सानुशयोऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विण्णः स्थानमुत्सृज्य तत्ययौ ॥२६६॥
दुरधिध्यवलं तेन सरो दूरगिरौ कृतम् । अमरेश्वरयात्रायां जनैरद्यापि दृश्यते ॥२६७॥
श्वशुरानुग्रहात्नागीभूतस्यापि द्विजन्मनः । जामातृसर इत्यन्यत्तत्र च प्रथितं सरः ॥२६८॥
प्रजानां पालनव्याजात्निःशङ्कक्षयकारिणः । अकस्मादन्तकाः केचित्संभवन्ति तथाविधाः ॥२६९॥
अद्यापि तत्पुरं दग्धं श्वभ्रीभूतं च तत्सरः । उपचक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्मर्यते जनैः ॥२७०॥
राज्ञां[1] रागः कियान्नाम दोषः स्वल्पदृशां मते । तत्तस्य तेन संवृत्तं यत्नाभूत्कापि कस्यचित् ॥२७१॥
सतीदैवतविप्राणामप्येकस्य प्रकोपतः । भुतो हि प्रतिवृत्तान्तं त्रैलोक्यस्यापि विप्लवः ॥२७२॥
चत्वारिंशतमब्दान्स मासैश्चोनां त्रिभिः समाम् । भुवं भुक्त्वा क्षितिवृषा दुर्नयेन क्षयं ययौ ॥२७३॥
अत्यल्पकालसंदृष्टप्राकाराट्टालमण्डलम् । तत्किंनरपुरं लेभे गन्धर्वनगरोपमाम् ॥२७४॥
एकस्तु तनयस्तस्य वैचित्र्यात्कर्मणां गतेः । स्वधाख्या विजयक्षेत्रं नीतः प्राणैर्न तद्यजे ॥२७५॥
राजा सिद्धाभिधः सोथ तथा निःशेषितं जनम् । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलम् ॥२७६॥
इति वृत्तं महाश्चर्यं तस्य पित्र्यं महामतेः । संसारासारताज्ञाने प्राप पुण्योपदेशताम् ॥२७७॥
भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतोपि सः । न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ॥२७८॥
दर्पज्वरोष्णभूपालमध्ये निर्ध्यायतोनिशम् । सुधासूतिकलामौलिं तस्यैवोल्लाघतोथयौ ॥२७९॥
गणितं गुणिना तेन मणीस्तृणमिवोज्झता । खण्डेन्दुमण्डनार्चायां मण्डनत्वमखण्डितम् ॥२८०॥
राज्ञस्तस्यैव राजभ्यः परलोकानुगाभवत् । यस्तामयोजयद्भूतौ धर्मेणाद्यभिचारिणा ॥२८१॥
षष्टिमब्दान्यशास्योर्वीमासन्नानुनरान्वितः । आरुरोह सदेहोसौ लोकाऽशशिशिखामणेः ॥२८२॥

---

२५६. [1]) A_3 gloss तस्याः भर्तुः.—[2]) A_2 gloss चन्द्रलेखां. २६२. [1]) A_3 तं तु तदा. २६३. [1]) A_2 gloss रमण्या नागी. २६४. [1]) Thus A_2; A_1 °राम्नहोदरम्. २६५. [1]) A_2 gloss रमण्याटवी रमेभाटू इति प्रसिद्धः.— [2]) A_1 originally °त्यस्थि, altered by later hand as above. G and R °त्यस्ति. २६७. [1]) A_2 adds the note अमरेश्वरयात्रायां प्रागुदितोयं नागः सुश्रवा इत्याख्यः सुश्रम नाग इति भाषया प्रसिद्धः. तस्यैवोपरि [निक]टस्थले जामा[तृ]नाग इति भाषया प्रसिद्धः स विप्रान्तनामा ब्राह्मण एव निजश्वशुरानुग्रहेण नागीभूतो नाग इत्यर्थः. The *akshara*s in brackets are effaced in A and have been supplied here from R. २६९. [1]) A G R निशाङ्क°.— [2]) [3]) A_3 glosses राज्ञाः, नरनामसदृशाः. २७१. [1]) A_3 राज्ञो.—[2]) Emended; A G,R कियन्नाम. २७३. [1]) A_2 gloss इन्द्रः. २७४. [1]) A_2 अत्यल्प°. २८१. [1]) Thus A_1; A_2 धर्मेण त्व°.

भृत्या नरं समाश्रित्य प्रययुः शोचनीयताम् । तस्मृतं तु समालम्ब्य प्रभुं भुवनबन्दिताम् ॥२८३॥
यास्याश्रितः किल समाश्रयणीयलभ्यां निन्द्यां गतिं जगति सर्वजनार्चितां वा ।
गच्छत्यधस्तृणगुणः श्रितकूपयन्त्रः पुष्पाश्रयी सुरशिरोभुवि रूढिमेति ॥२८४॥
सिद्धः सिद्धः सदेवोयमिति शब्दं सुरा दिवि । प्राघोषयंस्ताडयन्तः पटहं सप्त वासरान् ॥२८५॥ 285
उत्पलाक्ष इति ख्यातिं पेशलाक्षतया गतः । तत्सूनुस्त्रिंशतं सार्धां वर्षाणामन्वशान्महीम् ॥२८६॥
तस्य सूनुर्हिरण्याक्षः स्वनामाङ्कं पुरं व्यधात् । एकां सप्तविंशतिं वर्षान्सप्त मासांश्च भुक्तवान् ॥२८७॥
हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्योत्सकृदात्मजः । षष्टिं षष्टिं वसुकुलस्तत्सूनुरभवत्समाः ॥२८८॥
अथ म्लेच्छगणाकीर्णे मण्डले चण्डचेष्टितः । तस्यात्मजोभून्मिहिरकुलः कालोपमो नृपः ॥२८९॥
दक्षिणां सान्तकामाशां स्पर्धया जेतुमुद्यता । यन्मिषादुत्तरहरिद्वभारान्यमिवान्तकम् ॥२९०॥ 290
सांनिध्यं यस्य सैन्यान्तर्हन्यमानाशनोत्सुकान् । अजानन्गृध्रकाकादीन्पृष्ठ्रामे धावतो जनाः ॥२९१॥
दिवारात्रं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योभूद्भूपालवेतालो विलासभवनेष्वपि ॥२९२॥
बालेषु करुणा स्त्रीषु घृणा वृद्धेषु गौरवम् । न बभूव नृशंसस्य यस्य घोराकृतेर्व्रतः ॥२९३॥
स जातु देवीं संवीतसिंहलांशुककञ्चुकाम् । हैमपादाङ्कितकुचां दृष्ट्वा जज्वाल मन्युना ॥२९४॥
सिंहलेषु नरेन्द्राङ्किमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कञ्चुकिना पृष्टेनोक्तो यात्रामदात्ततः ॥२९५॥ 295
तत्सेनाकुम्भिदानाम्भोनिम्नगाकृतसंगमः । यमुनालिङ्गनप्रीतिं प्रपेदे दक्षिणार्णवः ॥२९६॥
स सिंहलेन्द्रेण समं संरम्भादुदपाटयत् । चिरेण चरणस्पृष्टप्रियालोकनजां रुषम् ॥२९७॥
दूरात्तस्तैन्यमालोक्य लङ्कासौधैर्निशाचराः । भूयोपि राघवोद्योगमाशङ्क्य प्रचकम्पिरे ॥२९८॥
स तत्रान्यं नृपं दत्त्वा तीव्रशक्तिरुपाहरत् । पटं यमुषदेवाख्यं मार्तण्डप्रतिमाङ्कितम् ॥२९९॥
व्यावृत्य चोलकर्णाटलाटार्दीश्च नरेश्वरान् । सिन्धुरानिव गन्धेभो गन्धेनैव व्यदारयत् ॥३००॥ 300
तस्मिन्प्रयाते प्रान्तेभ्यः शशंसुस्तत्पराभवम् । नगर्यो नरनाथेभ्यस्त्रुट्यद्दाडालमेखलाः ॥३०१॥
काश्मीरं द्वारमासाद्य श्वभ्रभ्रष्टस्य दन्तिनः । भुक्त्वा स त्रासजं घोषं तोषरोमाञ्चितोभवत् ॥३०२॥
तदाकर्णनसंरम्भे सहर्षोथ विरुद्धधीः । शतमन्यद्गजेन्द्राणां हठेन निरलोठयत् ॥३०३॥
स्पर्शोद्भवानि यथा वाचं कीर्तनं पापिनां तथा । संदूषयेदतो नोक्ता तस्यान्यापि नृशंसता ॥३०४॥
को वेत्त्यद्भुतचेष्टानां कृत्यं प्राकृतचेतसाम् । धर्मं सुकृतसंप्राप्तिहेतोः सोपि यदादधे ॥३०५॥ 305
श्रीनगर्यां हि दुर्बुद्धिर्विदधे मिहिरेश्वरम् । होलडायां[1] स मिहिरपुराख्यं पृथुपत्तनम् ॥३०६॥
अमहाराज्ञगृहिरे गान्धारा ब्राह्मणास्ततः । समानशीलास्तस्यैव भुवं तेपि द्विजाधमाः ॥३०७॥

---

२८३. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °बन्धवताम्. २८५. [1]) Thus A_3; A_1 प्रोद्घोषयन्ताड°. २८६. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 पेशलाक्षितया. २८७. [1]) A_2 gloss स्वनाम, with note स्वनामाङ्कपुरप्रभणीरित्यपि पाठः.—[2]) A सप्तार्धि°. २९१. [1]) A_2 gloss हस्त्यमानानां लोकानां वसतानं । भवनं । तथोस्सुकाः. २९४. [1]) A_1 gloss सिञ्जालद्वीप. २९७. [1]) Thus corr. by A_1 from हजम्. २९९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °शक्तिरपा°. ३०२. [1]) A_2 gloss तदारभ्य हस्तिवल्ल इति प्रसिद्धः प्रदेशवर्त्म येन भावतो मिहिरकुलः. ३०५. [1]) A_2 वेत्त्युद्भुत°. ३०६. [1]) Emended; A होलाडायां. Cf. vii. 1228. viii. 733. 1432 (*C.*). 2909 (*C.*). 3216 (*C.*).

मेघागमः फणिभुजं प्रथितान्धकारः प्रीणाति हंसममलो जलदास्यबन्धः ।
प्रीतेः समानरुचितैव भवेत्तितान्तं दातुः प्रतिग्रहकृतार्थं परस्परस्य ॥३०८॥
स वर्षसप्तर्तिं भुक्त्वा भुवं भूलोकभैरवः । भूरिरोगार्दितवपुः प्राविशज्ज्ञातवेदसम् ॥३०९॥
सोयं त्रिकोटिहा मुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्घृणः । देहस्यागेस्य गगनादुच्चचारेति भारती ॥३१०॥
हस्यूनुर्ये मते तेषां स एव परिहारदः। खण्डयन्वीतघृणतामहाराद्विकर्मभिः ॥३११॥
आक्रान्ते दारदैर्भीद्दैर्म्लेच्छैरुच्चैरुचिकर्मभिः । विनष्टधर्मे देशेस्मिन्पुण्याचारप्रवर्तनम् ॥३१२॥
आर्यदेश्यान्स संस्थाप्य व्यतनोद्दारुणं तपः । संकल्प्य स्ववपुर्दाहं प्रायश्चित्तक्रियां व्यधात् ॥३१३॥
अत एवाग्महाराणां सहस्रं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजातेभ्यो द्विजेभ्यो विजयेश्वरे ॥३१४॥
क्षुरखड्गासिधेन्वादिपूर्णेयःफलके तदा । वह्निप्रदीप्ते सहसा पर्यन्ते स्वां तनुं जहौ ॥३१५॥
इत्येतस्मिञ्जनाम्नाये केचिदव्यभिचारिणि । प्राहुः पुरुषसिंहस्य क्रौर्यं तस्याविगर्हितम् ॥३१६॥ कुलकम् ॥
ये नागेन रुषा भ्रष्टे नगरे प्रभवन्खशाः । तेषां नाशाय वृत्तान्तं पूर्वोक्तं जगदुः परे ॥३१७॥
अवतार्यतस्तस्य चन्द्रकुल्याभिधां नदीम् । अशक्योन्मूलना मध्ये शिलाभूद्विघ्नकारिणी ॥३१८॥
ततः कृततपाः स्वप्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यक्षः शिलायां बलवान्ब्रह्मचार्यत्र तिष्ठति ॥३१९॥
साध्वी स्पृशति चेदेनां निरोद्धुं न सं शक्नुयात् । ततोपरेद्युः स्वप्नोक्तं शिलायां तेन कारितम् ॥३२०॥
तासु तासु कुलस्त्रीषु व्यर्थयत्नास्त्वथाचलत् । चन्द्रवत्याख्यया स्पृष्टा कुलाल्या सा महाशिला ॥३२१॥
कोटित्रयं नरपतिः कुद्धस्तेनागसा ततः । सपतिघ्नातृपुत्राणामवधीत्कुलयोषिताम् ॥३२२॥
इयं चान्यमते ख्यातिः प्रथते तथतः पुनः । अभव्या सनिमित्तापि प्राणिहिंसा गरीयसी ॥३२३॥
एवं क्षुद्रोपि यद्राजा संभूय न हतो जनैः । तत्कर्म कारयञ्जिस्तैस्तैरेव रक्षितः ॥३२४॥
प्रजापुण्योदयैस्तीव्रैश्चिरात्तस्मिन्क्षयं गते । बकस्तत्प्रभवः पौरैः सदाचारोभ्यधिच्यत ॥३२५॥
तत्रापि पूर्वसंस्कारादुक्तत्रासं दधे जनः । दमशानविहिते लीलावेदमनीव नृपास्पदे ॥३२६॥
अतिसंतापदाज्ज्ञातः स जनाह्लादकोभवत् । जलौघो जलदस्यामात्तपात्ययदिनादिव ॥३२७॥
लोकान्तरादिवायातं मेने धर्मं तदा जनः । अभयं च परावृत्तं प्रवासाद्गृहनादिव ॥३२८॥
स बकेशो बकध्वंसे बकवत्यापगां तथा । कृत्वा पुरं परार्ध्यश्रीर्लवणोत्साभिधं व्यधात् ॥३२९॥
तत्र त्रिषष्टिर्वर्षाणां सत्रयोदशवासरा । अस्यवाद्यत भूपेन तेन पृथ्वीं प्रशासता ॥३३०॥
अथ योगेश्वरी काचिद्भद्राख्या रजनीमुखे । कृत्वा कान्ताकृतिं काम्यामुपतस्थे विशां पतिम् ॥३३१॥
तया मनोहरैस्तैस्तैर्वचनैर्म्लेपितस्मृतिः । स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं हृष्टो न्यमन्यत ॥३३२॥
पुत्रपौत्रशतोपेतः प्रातस्तत्र ततो गतः । चक्रवर्ती तया निन्ये देवीचक्रोपहारताम् ॥३३३॥
कर्मणा तेन सिद्धाया व्योमाक्रमणसूचकम् । जानुमुद्राङ्कयं तस्या दृश्यत्वापि दृश्यते ॥३३४॥

---

३०८ [1]) Edd. add before this verse the following verses, not found in A G R: भगिनीवर्गसम्भोगनिर्लज्जान्मेच्छबन्धजाः । स्नुषासूनृतिसन्काश्च दारदाः सन्ति पापिनः ॥ वस्तुभावैस्तथा भाद्रा भार्याविक्रयकारिणः । परोपभोगिमास्तेषां निर्लज्जास्तर्हि योषितः ॥.—[2]) A$_2$ °निमित्तं.—[3]) Thus A$_3$; A$_1$ °महहतश्च. ३२०. [1]) Thus corr. by A$_3$ from A$_1$ न च. ३२५. [1]) Emended; A R G एकस्त°. ३२६. [1]) G उक्तात्रासं. ३३२. [1]) Thus corr. by A$_3$ from A$_1$ °हरैस्तैर्वै°.

देवः शातकपालेशो मातृचक्रं शिला च सा । खरीमठेषु तद्गार्तास्मृतिमप्यपि यच्छति ॥३३५॥ 335
देव्या कुलतरोः कन्दः क्षितिनन्दोवशेषितः । ततस्तस्य सुतस्त्रिंशद्वत्सरानन्वशान्महीम् ॥३३६॥
द्वापञ्चाशतमब्दान्क्ष्मां द्वौ च मासौ तदात्मजः । अपासीद्वसुनन्दाख्यः प्रख्यातस्मरशालकृत् ॥३३७॥
नरः षष्टिं तस्य सूनुस्तावतोक्षश्च तत्सुतः । वर्षानभूद्विभुर्भीमं योक्षवाल्लमकारयत् ॥३३८॥
जुगोप गोपादित्योथ क्ष्मां सह्रीपां तदात्मजः । वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षांदर्शितादियुगोदयः ॥३३९॥
सखोल्लखागिकाहाडिग्रामस्कन्दपुरांभिधान् । शमाङ्कासंमुखांश्चाष्टहारान्यः प्रत्यपादयत् ॥३४०॥ 340
ज्येष्ठेश्वरं प्रतिष्ठाप्य गोपाद्रावार्यदेशजाः । गोपाष्टहारान्कृतिना येन स्वीकारिता द्विजाः ॥३४१॥
भूक्षीरवाटिकायां[1] यो निर्वास्य लभुनाशिनः । खासटायां[2] व्यधाद्विंप्राञ्जिजाचारविवर्जितान् ॥३४२॥
अन्यांश्चानीय देशेभ्यः पुण्येभ्यो वह्निकादिषु । पावनानष्टहारेषु ब्राह्मणान्स्न्यरोपयत् ॥३४३॥
उत्तमो लोकपालोयमिति लक्ष्म प्रशस्तिषु । यः प्राग्वान्विना यशं चक्षमे न पशुक्षयम् ॥३४४॥
सषड्दिनां[3] वर्षषष्टिं पालयित्वा स मेदिनीम् । भोक्तुं पुण्यपरीपाकं लोकान्सुकृतिनामगात् ॥३४५॥ 345
गोकर्णस्तत्सुतः क्षोणीं गोकर्णेश्वरकृद्बुधे । अष्टपञ्चाशतं वर्षांस्त्रिंशत्याङ्कां विवर्जितान् ॥३४६॥
सूनुर्नरेन्द्रादित्योस्य खिङ्खिलान्याभिधोभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामक्षयिण्याश्च कारकः ॥३४७॥
दिव्यानुग्रहभागुग्राभिधो यस्य गुरुर्व्यधात् । उग्रेशं मातृचक्रं च प्रभावोदयविग्रहः ॥३४८॥
भूत्वा षट्त्रिंशतं वर्षाऽशतं चाङ्कां विभुर्भुवः । स दीर्घिरनघांल्लोकानवदत्सुकृतैः कृती ॥३४९॥
युधिष्ठिराभिधानोभूदथ राजा तदात्मजः । यः सूक्ष्माक्षतया लोकैः कथितोन्धयुधिष्ठिरः ॥३५०॥ 350
तेन क्रमागतं राज्यं सावधानेन शासता । अनुजग्मे मितं कालं पूर्वभूपालपद्धतिः ॥३५१॥
काले कियत्यपि ततो यात्यभाग्यवशादसौ । सिषेवे भीमदक्षीवो यत्किंचनविधायिताम् ॥३५२॥
नान्वमहीदनुग्राह्यान्न संजग्राह धीमतः । न प्रवृत्तोपचाराणां प्रागिवासीत्प्रियंकरः ॥३५३॥
दुर्विद्यपर्षदा साकं निर्विशेषं सभाजितैः । परिजह्रे[4] स दुर्जातो जाततेजोवधैर्बुधैः ॥३५४॥
सर्वत्र समदृष्टित्वं गुणोयं खलु योगिनः । अकीर्तिहेतुः स महान्दोषस्तु पृथिवीपतेः ॥३५५॥ 355
नयद्भिर्गुणतां दोषान्दोषतां च गुणान्विटैः । स लुप्तमतिभश्चक्रे शनकैः स्त्रीजितोपमः ॥३५६॥
वाङ्मर्मच्छेदिनी दीर्घं नर्म शश्वत्कथा विटैः । अनीश्वरोचिता तस्य क्रीडापि भयदाभवत् ॥३५७॥
पुरो मिथ्या गुणग्राही परोक्षं दोषदर्शकः । असुस्थिरादरो भूभृत्सोभूद्वेष्योनुजीविनाम् ॥३५८॥
मनागनवधानेन स्खलतस्तस्य भूपतेः । इत्थं राज्यस्थितिरगादचिरेण विसूत्रताम् ॥३५९॥
उपेक्षितस्य निर्द्रोहैरयतन्ताजितात्मनः । अथ लब्धबलास्तस्य नाशाय द्रोहिमन्त्रिणः ॥३६०॥ 360

---

३३९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रत्यवीक्षा°. ३४०. [1]) A_2 gloss आडेमाम्.—[2]) A_2 gloss खन्वोर्.—[3]) A_2 शमाङ्कासा, with gloss हिमन् जासद्. ३४२. [1]) A_2 gloss गोपकार् इति प्रसिद्धस्थले. ३४२. [1]) A_2 gloss भूलवेषादु इति भाषया प्रसिद्धस्थले.—[2]) A_2 gloss सोदरबले.—[3]) Emended; A R स्वधाब्दि°; G व्यधाब्दि°. ३४३. [1]) A_2 gloss वच्चियमामाविषु. ३४५. [1]) A_2 सषण्मासां. ३४७. [1]) Thus corr. from A_1 °न्याश्च by A_2 which adds the glosses अविच्छिन्नमक्षयमक्षयिणी धर्मभक्तमिति च प्रसिद्धा, and अक्षयिण्या इति पार्वतीयदेशादौ कदमीरोपकण्ठवर्तिनि अक्षधीण्या इति प्रसिद्धा वासु (A_3 यस्यां) स्वयक्षिणं भूरिब्राह्मणभोजनं वितीर्यते. Of a third gloss by A_2 which has been smeared over with ink, only the following can be read: उत्थापनं यत्तमित्यक्षयि------.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 कारसः. ३५०. [1]) Thus A_3; A_1 सूक्ष्माक्षितया. ३५४. [1]) Thus A_3; A_1 °जिह्रे. ३६०. [1]) A_2 gloss मंत्रिणः.

प्रभोः संकोचिताशैस्तैश्चरन्निर्भरवज्रहम । राज्यं जिहीर्षवो भूपाधक्रिरे भूम्यनन्तराः ॥३६१॥
तदनुप्राणिताः सर्वे ते ते नानादिगाभयाः । आसन्नाज्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससंभ्रमाः ॥३६२॥
अथोत्पन्नभयो राजा न शशाक निजस्थितिम् । व्यवस्थापयितुं यन्त्रंच्युतां कारुः शिलामिव ॥३६३॥
चिरं क्षुण्णे क्षमाभर्तुस्तस्मिन्राज्ये विसंस्थुले । उपायोस्य स्थितेर्हेतुर्नैकः कथन पप्रथे ॥३६४॥
दृष्टदोषान्स्थितिं प्राप्तो हन्यादस्मानसंशयम् । विचिन्त्येति न सामास्य जगृहुर्निजमन्त्रिणः ॥३६५॥
अथ निरुरुधुस्ते संनद्धा बलैर्नृपमन्दिरं व्यवहितजनाक्रन्दं भेरीरवैरतिभैरवैः ।
मदकरिघटाकेतुच्छायानिरुद्धरविप्रभा भवनवलभीः संतन्वन्तो दिवापि तमोवृताः ॥३६६॥
तैर्गन्तुं स्वभुवो निवारितरणैर्देत्तेवकाशे ततस्त्यक्तश्रीर्नगरान्तरास्त नृपतिस्तात्पर्यतो निर्ययौ ।
आजानेयरजोडुराजललनाप्रस्थानसंदर्शनक्षुभ्यत्पौरजनाकुलाजकणिकाकीर्णेन राजाध्वना ॥३६७॥
राज्याद्व्युतस्य बहुशः परिवाररामांकोशादि तस्य रिपवो व्रजतोपजह्रुः ।
उर्वीरुहो विगलितस्यं नगेन्द्रभृङ्गाद्दलीफलादि रभसादिव गण्डशैलाः ॥३६८॥
रम्यैः शैलपथैर्व्रजश्रमवशाच्छायां श्रितः शाखिनामासीनप्रचलायितेन सुमहद्दुःखं विसस्मार सः ।
दूरात्पामरपूत्कृतैः भुतिपथप्राप्तैः मबुद्धस्त्वभूद्दो निर्झरवारिभिः सह मनः श्रध्रे निमज्जन्निव ॥३६९॥
नानावीरुत्तृणपरिमलैरुपगन्धा वनोर्वीरम्भःक्षोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाश्चाद्रिकुल्याः ।
क्रान्त्वा भ्रान्तैर्विसकिसलयच्छायमुग्धाङ्कलेखैरभ्युत्सङ्गं निहितनुभिर्मूर्छित तस्य दारैः ॥३७०॥
पर्यन्ताद्रितटाद्दिलोक्य सुचिरं दूरीभवन्मण्डलं द्वागामन्त्रयितुं जहस्सुं नृपतेर्दारेषु पुष्पाञ्जलीन् ।
क्षोणीपृष्ठविकीर्णपक्षतिनमत्तुण्डं स्वनीडस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां वृन्दैरपि क्रन्दितम् ॥३७१॥
स्तनयुगतलनद्धस्रस्तमूर्धांशुकानां त्रिकवलनविलोलं वीक्ष्य दूरास्त्वदेशम् ।
अवहत रुदतीनां मौलिविन्यस्तहस्तं पथि नृपवनितानामंशुभिर्निर्झराम्भः ॥३७२॥
प्रीतिस्थैर्यैरुचितवचनाक्षिप्रया शोकशान्त्या निर्व्याजाज्ञाग्रहणगुरुभिस्तैश्च तैश्चोपचारैः ।
तस्य स्नेहादुपगतवतो राज्यविभ्रंशदुःखं मन्दीचक्रुः स्वभुवि सुजना भूपतेर्भूमिपालाः ॥३७३॥

इति काश्मीरिकमहामात्यश्रीचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ॥
चतुर्दशाधिकं वर्षसहस्रं नव वासराः । मासाश्च विगता अस्मिन्नेकविंशतिराजसु ॥

---

३६२. [1]) A_1 had written च after ते ते; struck out. A_2 तदनुमाणिता वैरिनृपा नाना°. ३६३. [1]) A_2 gloss यन्त्रवद् इति सेनायां कुद्वारो प्रसिद्धम्. ३६४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कस्य न. ३६५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 प्राप्तान्ह°. ३६७. [1]) A_2 gloss धर्मद्वारे. ३६८. [1]) Thus corr. by A_2; A_1 °रामा;कों°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °विजहुः—[3]) A_2 विचलितस्य. ३६९. [1]) G has *sec. manu* the *v. l.* आसीन प्रलयायितेन.—[2]) Thus A_1; A_2 gives the *v. l.* महद् for मनः between the lines and another *v. l.* पुनः in margin. ३७०. [1]) A_2 अभ्युत्सङ्गं. ३७१. [1]) Thus A_2; A_1 पर्वस्था°.—[2]) A_2 क्षिप्तस्तु. ३७२. [1]) A_2 बलमबलानां, with gloss अबलानां बलं कर्ते.—[2]) A_2 gloss कर्मे. *Colophon.* [1]) A_2 adds before this the note रा ३८ ॥ सं ॥ ३७२ ॥.—[2]) A_2 चतुर्विंशा°.—[3]) Thus A_2; A_1 °सहस्रविंशति रा°.

॥ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

विहितमजगोशृङ्गाग्राभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्दंष्टार्धाभ्यां गणं परिगृह्णतः ।
विविधघटनावाक्षभ्यानां निधेरुचितां विभोर्जयति ललनापुंभागाभ्यां शरीरविनिर्मितिः ॥१॥
भूयोराज्यार्जनोद्योगस्तेनात्यजत भूभुजा । जरसा शमिवाण्या च कर्णमूलमवाप्रया ॥२॥
अनयद्विनयोदात्तः समं स्वविषयेण तान् । विषयान्त्वशिनामग्र्यः स तान्पञ्चापि विस्मृतिम् ॥३॥
भावन्राज्येच्छया दुर्गागलिकायां स्वमन्त्रिभिः । कालेन स्थापितो बद्धैरन्यभ्यधायि तु कैरपि ॥४॥
अथ प्रतापादित्याख्यस्तैरानीय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्तुर्ज्ञातिरत्राभ्यषिच्यत ॥५॥
शकारिर्विक्रमादित्य इति स भ्रममाश्रितैः । अन्यैरत्रान्यथालेखि विसंवादिं कदर्थितम् ॥६॥
इदं स्वभेदविधुरं हर्षादीनां धराभुजाम् । कंचित्कालमभुङ्क्तोज्यं ततः प्रभृति मण्डलम् ॥७॥
असपूर्वापि तेनोर्वी सपूर्वेव महीभुजा । लालिता हृदयेन पत्या नववधूरिव ॥८॥
भुक्ता द्वात्रिंशतं वर्षान्भुवं तस्मिन्दिवं गते । जलौकास्तस्थुतो भूमेर्भूषणं समपद्यत ॥९॥
पितुरेव समं कालं वृद्धिहेतोः स दिद्युते । विधुवत्पूर्णशीतांशुरिव शीतेतरार्तिषः ॥१०॥
अथ वाक्पुष्टया सार्धं देव्या दिव्यप्रभावया । भुवं तत्प्रभवो भुञ्जंस्तुङ्गीमोरञ्जयत्प्रजाः ॥११॥
दंपतिभ्यामियं ताभ्यामभूयत वसुंधरा । गङ्गागृगाङ्कखण्डाभ्यां जटाभूरिव धूर्जटेः ॥१२॥
मण्डलं साध्वधत्तां तौ नानावर्णमनोरमम् । शतह्रदापयोवाहौ माहेन्द्रमिव क्रार्मुकम् ॥१३॥
चक्राते च महाभागौ विश्रमाभरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरावासं कतिकाख्यं च पत्तनम् ॥१४॥
कंचिन्मडवराज्यान्तःस्थाने चण्डातपोज्ज्वले । तत्प्रभावेण फलितं वृक्षैस्तत्क्षणरोपितैः ॥१५॥
नाटचं सर्वजनप्रेक्ष्यं यश्चक्रे स महाकविः । द्वैपायनमुनेरंशस्तत्काले चन्दकोभवत् ॥१६॥
तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापदैवी व्यजृम्भत ॥१७॥
पाकोन्मुखशरच्छालिच्छद्मकेदारमण्डले । मासि भाद्रपदेकस्मात्पपात तुहिनं महत् ॥१८॥
तस्मिन्विश्वक्षयोद्युक्तकालाट्टहसितोपमे । न्यमज्जञ्शालयः सार्कं प्रजानां जीविताशया ॥१९॥
अथासीत्क्षुत्परिक्षामजनपेतकुलाकुलः । प्राकारो निरयस्येव घोरो दुर्भिक्षविग्रवः ॥२०॥
पत्नीप्रार्तिं सुतक्लेशं पितृदाक्षिण्यमातुरः । कुक्षिंभरिः क्षुदुन्मत्तो विसस्मारात्मिलो जनः ॥२१॥

---

१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °गोभृङ्ग°.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रतिगृह्णतः.—[3]) A_4 gloss अभ्यस्ता. २. [1]) A_2 gloss जितेन्द्रियाणां. ४. [1]) A_2 gloss दुरुज्झनम्. ६. [1]) A_2 स इति भ्रम°; R G follow this reading and write °त्रिय:.—[2]) A_2 विसंवादक°. १४. [1]) A_2 gloss कैव. १५. [1]) A_3 °तपोज्वले. १६. [1]) Thus A_3, also R G; A_1 °कवेः. १७. [1]) A_2 gloss देवैः कृतत्वादेवानां संबन्धिनी दैवी. २०. [1]) Thus A_1; altered by A_2 into प्रकारो

क्षुत्तापाद्यस्मरज्जज्जामभिमानं कुलोन्नतिम् । अशनाहंक्रियाघ्रातो लोकोऽलक्ष्मीकटाक्षितः ॥२२॥
क्षामं कण्ठगतप्राणं याचमानं सुतं पिता । पुत्रो वा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणम् ॥२३॥
क्वाप्यस्थिशेषे बीभत्से स्वदेहेहंक्रियावताम् । अभूद्भेज्यार्थिनां युद्धं प्रेतानामिव देहिनाम् ॥२४॥
रूक्षाभिभाषी क्षुत्क्षामो घोरो दिक्ष्वक्षिणी क्षिपन् । एक एको जगज्जीवैरियेष स्वात्मपोषणम् ॥२५॥
तस्मिन्महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःसहे । ददृशे लोकनाथस्य तस्यैव करुणार्द्रता ॥२६॥
निवारितप्रतीहारः स रत्नौषधिशोभिना । दर्शनेनैव दीनानामलक्ष्मीक्रममच्छिनत् ॥२७॥
सपत्नीको निजैः कोशैः संचयैर्मन्त्रिणामपि । क्रीताद्यः स दिवारात्रं प्राणिनः समजीवयत् ॥२८॥
अटवीषु श्मशानेषु रथ्यास्ववसथेषु च । क्षुत्क्षामः क्ष्माभुजा तेन नहि कश्चिदुपैक्ष्यत ॥२९॥
ततो निःशेषितधनः क्षीणान्नां वीक्ष्य मेदिनीम् । क्षपायामेकदा देवीमेवमूचे स दुःखितः ॥३०॥
देव्यस्मदपचारेण ध्रुवं केनापि दुस्तरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ॥३१॥
धिङ्मामधन्यं यस्याये लोकोयं शोकपीडितः । पश्यन्नशरणामुर्वीमनुप्राप्तो विपद्यते ॥३२॥
प्रजा निःशरणा एता अन्योन्यं बान्धवोज्झिताः । अरक्षतो भयेमुष्मिन्किं कार्यं जीवितेन मे ॥ ३३ ॥
यथा कथंचिल्लोकोयं दिनान्येतानि यत्नतः । मयातिवाहितः सर्वो न च कोपि व्यपद्यत ॥३४॥
अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौरात्म्यपीडिना । निष्किंचनाय संजाता पृथिवी गतगौरवा ॥३५॥
नदिमाः सर्वतो मग्ना दारुणे व्यसनार्णवे । उपायः कतमस्तावत्समुद्धर्तुं क्षमः प्रजाः ॥३६॥
निरालोको हि लोकोयं दुर्दिनग्रस्तभास्करः । कालरात्रिकुलैर्विश्वकरीत इव वर्तते ॥३७॥
हिमसंघातदुर्लक्ष्यचंक्षितिभृद्वृद्धनिर्गमाः । बद्धद्वारकुलायस्थखगवद्विवशा जनाः ॥३८॥
भूराश्च मतिमन्तश्च विद्यावन्तश्च जन्तवः । कालदौरात्म्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ॥३९॥
आशाः काञ्चनपुष्पकुड्मलकुलच्छन्ना न काः क्ष्मातले सौजन्यापूतवर्षाभिस्तिलकितं सेद्यैर्न किं मण्डलम् ।
पन्थानः सुचिरोपचाररुचिरैर्व्याप्ता न कैः संस्तुतैस्तेषामत्र वसन्ति निद्रुतगुणाः कालेन ये मोहिताः ॥४०॥
तदेष गलितोपायो जुहोमि ज्वलने तनुम् । ननु द्रष्टुं समर्थोस्मि प्रजानां नाशमीदृशम् ॥४१॥
धन्यास्ते पृथिवीपालाः सुखं ये निशि शेरते । पौरान्पुत्रानिव पुरः सर्वतो वीक्ष्य निर्वृतान् ॥४२॥
इत्युक्त्वा करुणाविष्टो मुखमाच्छाद्य वाससा । निपत्य तल्पे निःशब्दं रुरोद पृथिवीपतिः ॥४३॥
निवातस्तिमितैर्दीपैरुद्भ्रीवैः कौतुकादिव । वीक्षमाणाय तं देवी जगाद जगतीभुजम् ॥४४॥
राजन्प्रजानां कुकृतैः कोयं मतिविपर्ययः । येनेतर इव स्वैरमधीरोचितमीहसे ॥४५॥
यद्यसाध्यानि दुःखानि क्षेतुं न प्रभविष्णुता । तन्महीपाल महतां महत्त्वस्य किमङ्गनम् ॥४६॥
कः शक्रः कतमः स्रष्टा वराकः कतमो यमः । सत्यव्रतानां भूपानां कर्तुं शासनलङ्घनम् ॥४७॥
पत्न्यौ भक्तिर्व्रतं क्षीणामद्रोहो मन्त्रिणां व्रतम् । प्रजानुपालनेनन्यकर्मता भूभृतां व्रतम् ॥४८॥

---

२२. [1]) A, लोकोऽलक्ष्मी°. २९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 उपेक्ष्यते. ३०. [1]) Thus corr. by A_1 from A_2 सु°. ३८. [2]) A_2 हिमसंघातदुर्लक्ष्यचं°.—[3]) A_2 gloss नीडं. ४०. [1]) A_1 प्रचुरो°.—[2]) A_2 संस्तुतैस्तेषा°, with gloss एषां भूरमतिमत्तादीनाम् निद्रुतगुणा ये भूराद्या अत्र अस्मिन्नेव देशे वसन्ति देशान्तरं न गच्छन्ति ते कालेन मोहिता.—[3]) A_2 ते. ४३ [1]) Thus corr. by A_1 from A_2 °शार्द्रं.

उत्तिष्ठ व्रतिनामग्र्य क्व विपर्येति मद्वचः । प्रजापाल प्रजानां ते नास्त्येव भुक्तकृतं भयम् ॥४९॥
इति संरम्भतः प्रोक्ते तयानुध्याय देवताः । प्रतिगेहं गतप्राणः कपोतनिवहोपतत् ॥५०॥ 50
प्रातस्तद्भूपतिर्वीक्ष्य व्यरंसीन्मरणोद्यमात् । प्रजाश्च प्रत्यहं प्राप्तैः कपोतैर्जीवितं दधुः ॥५१॥
वस्त्वन्तरं किमपि तत्साध्वी नूनं ससर्ज सा । जनताजीवितावाप्त्यै न कपोतास्तु तेभवन् ॥५२॥
नादृशां नहि निर्व्याजप्राणिकारुण्यशालिनाम् । हिंसया धर्मचर्यायाः शक्यं ह्रातुं कलङ्कनम् ॥५३॥
अभवन्निर्मलं व्योम देवीकृत्यैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ ॥५४॥
सा भूतिर्विभवोदग्रमग्रहारं द्विजन्मनाम् । सती कृतीमुषं चक्रे रामुषं चापकल्मषा ॥५५॥ 55
वर्षैः षट्त्रिंशता शान्ते पत्यौ विरहजो ज्वरः । तत्यजे ज्वलनज्वालानलिनप्रच्छदे तया ॥५६॥
सा यत्र शुचिचारित्रा विपन्नं पतिमन्वगात् । स्थानं जनैस्तद्वाक्पुष्टाटवीत्यद्यापि गद्यते ॥५७॥
चारुचारित्रया तत्र तया सत्रेवतारिते । नानापथागतानाथसार्थैरद्यापि भुज्यते ॥५८॥
आभ्यामभ्यधिकं कर्तुं शक्तिः कस्येति निश्चितम् । विचिन्त्यारोचकी धाता नापत्यं निर्ममे तयोः ॥५९॥
वेधाः परां धुरमुपैति परीक्षकाणामिक्षोः फलप्रजननेन कृतश्रमो यः ।
विस्माग्निनोद्धुरसुधारसयोग्यतां तत्तस्मादुदेत्यं किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ॥६०॥ 60
दीर्घदुर्दिननष्टार्कं राष्ट्रमात्मापचारतः । ज्ञात्वा राज्यग्रिसाहेहे सा चकारेति केचन ॥६१॥
ततोन्यकुलजो राजा विजयोष्टावभूत्समाः । पत्तनेन परीतं यश्चकार विजयेश्वरम् ॥६२॥
सुतो महीमहेन्द्रस्य जयेन्द्रस्तस्य भूपतेः । क्ष्मामाजानुभुजो राजा बुभोजाथ पृथुप्रथः ॥६३॥
अलोलकीर्तिकल्लोलदुगूलवलनोज्ज्वलाम् । बभार यद्भुजस्तम्भो जयश्रीसालभञ्जिकाम् ॥६४॥
तस्याभूदद्भुतोदन्तभवभक्तिविभूषितः । राज्ञः संधिमानिर्नाम मन्त्री मतिमतां वरः ॥६५॥ 65
नास्त्युपायः स संसारे कोपि योपोहितुं क्षमः । भूपालमत्तकरिणामेषां चपलकर्णताम् ॥६६॥
अत्यद्भुतमतिः शङ्कयः सोयमुल्केति यद्दिटैः । तस्मिन्धीसचिवे द्वेषस्तेनाह्यत भूभुजा ॥६७॥ युग्मम ॥
निवारितप्रवेशोथ सकोपस्तमहेतुकम् । निनाय हृतसर्वस्वं यावदायुर्दरिद्रताम् ॥६८॥
तस्य भूपतिविद्वेषधीष्मोष्मपरिशोषिणः । आप्तायं राजपुरुषा वार्तयापि न चक्रिरे ॥६९॥
गिरं गभीरो गृह्णाति क्ष्माभृत्यावत्तदप्रगाः । उक्तानुवादिनस्तावद्यावत्तं प्रतिरत्वा इव ॥७०॥ 70
स तु राजविरुद्धत्वद्वारिद्याभ्यां न विव्यथे । गतप्रत्यूहया प्रीतः प्राप्तया हरसेवया ॥७१॥
अथ भाव्यर्थमाहात्म्यात्पथे प्रतिमन्दिरम् । राज्यं संधिमतेर्भावीत्यश्रुतापि सरस्वती ॥७२॥
नाचोदिता वाक्चतरीत्याग्रेभ्यः श्रुतवान्नृपः । ततः संभूतसंत्रासः कारावेश्मनि तं न्यधात् ॥७३॥

---

५०. [1]) A, देव्या ५२. [1]) A, पतन. ५५. [1]) A, gloss केमांत्र.—[2]) A, gloss रामोह. ६०. [1]) Thus A,, A, योग्यतात्तत्; G योग्यतात्तात. explained by योग्यतयात्तो गृहीत and subsequently corrected into योग्यता तु.—[2]) A, gloss उत्पादयिष्यति. ६४. [1]) G भालोल°. —[2]) Thus corr. by A, from A, °ल्ली°.—[2]) A, gloss पुत्तलिकाम. ६६. [1]) A, °वान्तो ६८. [1]) A, कोपात्तम. ७२. [1]) Thus corr. by A, from A, नवम°; A, had explained in margin the original reading by a note which has been struck out राज्यं सन्धिमतो (sic) भावीत्यश्रुतापि सरस्वती एव नवमन्दिरं पथे सन्धिमतेर्वैराकस्य विषमपूर्वेतृस्यपरिपोषकरूपस्वात्तत्तमन्दिरकपं तन्माश्चभुनवाक् श्रवणमभूदित्यर्थः येन च तदुपरि राजानीव क्रूरचेष्टोभूदिति भावः. ७३. [1]) Thus corr 5y A, from A, सद्भूत°.—[1]) Thus corr by A, from A, व्यधात.

तत्र तस्योग्रनिगडैः पीडिताङ्गैर्वशुष्यतः । पूर्णोभूद्दशमो वर्षो भूपतेश्चायुषोऽवधिः ॥७४॥
निष्पुत्रः स महीपालो मुमूर्षुर्दीहमादधे । रोगोत्थया पीडया च चिन्तया च तदीयया ॥७५॥
ऊष्मायमाणो विद्वेषवह्निना ज्वलतानिशम् । न विना तद्वधं मेने भवितव्यप्रतिक्रियाम् ॥७६॥
भाव्यर्थस्यावुधाः कुर्युरुपायं स्थगनाय यम् । स एवापावृतं द्वारं ज्ञेयं दैवेन कल्पितम् ॥७७॥
दग्धाङ्गारकदम्बके विलुठतः स्तोकोन्मिषत्तेजसो वेधा वह्निकणस्य शक्तिमतुलामाधातुकामो हठात् ।
तच्चिर्वापणमिच्छतः प्रतनुते पुंसः समीपस्थिते संतापद्रुतभूरिसर्पपि घटे पानीयकुम्भभ्रमम् ॥७८॥
अथ राजाज्ञया क्रूरैर्वधकर्माधिकारिभिः । निशि संधिमतिः भूले समारोप्य विपादितः ॥७९॥
प्रोतभूले श्रुते तस्मिञ्शोकशङ्कुर्महीपतेः । निरगाद्रोगभग्नस्य पूर्वं पश्चात्तु जीवितम् ॥८०॥
सप्तत्रिंशतिवर्षेषु यातेष्वस्मिन्नरेश्वरे । प्रशान्तभूमिपालाभूत्कलिचिह्निवसानि भूः ॥८१॥
अथ संधिमतिं बुद्ध्वा तथा व्यापादितं गुरोः । ईशानाख्यस्य हृदयं विवशं वशिनोऽप्यभूत् ॥८२॥
शिरीष इव संसारे श्लक्ष्णोच्छेद्यो मनीषिणाम् । हन्तानृशंस्यं तद्रून्तमिवैकमवशिष्यते ॥८३॥
स श्मशानभुवं प्रायादनाथस्येव भुप्यतः । कर्तुं विनयिनस्तस्य स्वोचितामन्तसत्क्रियाम् ॥८४॥
तं चास्थिशेषमद्राक्षीत्कृष्यमाणं बलाहृकैः । भूलमूलावबद्धास्थिखण्डावष्टंभनिश्चलम् ॥८५॥
समीरणसमाकीर्णमुण्डरन्ध्रामनिर्गतैः । ध्वनिभिरनुशोचन्तमिवावस्थां तथाविधाम् ॥८६॥
हा वत्स द्रष्टुमीदृक्षे जीवाम्यद्येति वादिना । तस्याकृष्यत भूलान्तःप्रोतं तेनाथ कीकसम् ॥८७॥
वेष्टिताङ्गैः शिरःशीर्णैस्तत्कचैर्धूलिधूसरैः । अनेपीसं स कङ्कालं वारयन्भषनो वृकान् ॥८८॥
उचितां सत्क्रियां कर्तुं ततस्तस्य समुद्यतः । भाले विधातृलिखितं श्लोकमेतमवाचयत् ॥८९॥
यावज्जीवं दरिद्रत्वं दश वर्षाणि बन्धनम् । भूलस्य पृष्ठे मरणं पुमां राज्यं भविष्यति ॥९०॥
पादत्रयस्य दृष्टार्थः श्लोकस्यासीत्स योगवित् । द्रष्टव्ये तुर्यपादार्थप्रत्यये कौतुकान्वितः ॥९१॥
अचिन्तयच्च संभ्रान्तः कथमेतद्भविष्यति । उवाच च विधेः शक्तिमचिन्त्यां कलयंश्चिरम् ॥९२॥
तत्तत्कर्मव्यतिकरकृतः पारतन्त्र्यानुरोधात्सज्ञाः सर्वे व्यवसितहृदोन्मूलनाय प्रयत्नात् ।
चित्रं तत्राप्युदयति विधेः शक्तिरत्यद्भुतेयं यन्माहात्म्याद्विविधघटनासिद्धयो निर्निरोधाः ॥९३॥
मणिपूरपुरे पार्थं निहतं समजीवयत् । फणिकन्याप्रभावेण सर्वार्थर्यनिधिर्विधिः ॥९४॥
द्रोणपुत्रास्त्रनिर्दग्धं मातुर्गर्भे परीक्षितम् । जीवयन्कृष्णमाहात्म्याद्धाता धुर्योधिकारिणाम् ॥९५॥
कथं भस्मीकृतं दैत्यैर्नागांस्तार्क्ष्येण भक्षितान् । पुनर्जीवयितुं को वा दैवादन्यः प्रगल्भते ॥९६॥
इत्युक्ता भाविनोर्यस्य द्रष्टुं सिद्धिं समुद्यतः । तत्रैव बद्धवसतिः कङ्कालं स ररक्ष तम् ॥९७॥
अथार्धरात्रे निर्निद्रस्तयैवाद्भुतचिन्तया । धूपाधिवासमीशानो ध्रातवान्दिव्यमेकदा ॥९८॥
उच्चण्डलाडनार्दण्डोद्दृष्टघण्टौघटांकृतैः । चण्डैर्डमरुनिर्घोषैर्धैर्धैरं श्रुतवान्ध्वनिम् ॥९९॥

---

७७. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °र्थस्य बुधाः. ७८. [1]) Another hand alters this to °स्थितेः. ८६. [1]) A_2 °समाकूर्णमु° with gloss शिरः over मुण्ड. ९०. [1]) Thus A_1; A_2 पुनराज्यं. ९१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °दृष्टार्थे.— [2]) A_2 gloss चतुर्थ —[3]) Thus corr. by later hand from A_1 °पाठार्थे ९२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कार्यजे°. ९९. [1]) A_2 gloss लाडना अन्तर्गता घालाका भाण्डु इति भाषया.—[2]) A_2 °डमरुघोषैश्च.

उद्घाटिततमोरिः स ततः पितृवनावनौ । ददर्श योगिनीस्तेजःपरिवेषान्तरस्थिताः ॥१००॥ 100
तासां संभ्रममालक्ष्य कङ्कालं चापवाहितम् । ईशानस्तां श्मशानोर्वीं धृतासिश्चकितो ययौ ॥१०१॥
अथापश्यत्तरुच्छन्नः शायितं मण्डलान्तरे । संधीयमानसर्वाङ्गं कङ्कालं योगिनीगणैः ॥१०२॥
उल्लसद्वरसंभोगवाञ्छा मद्यपदेवताः । वीरालाभास्तमन्विष्य कङ्कालं तमपाहरन् ॥१०३॥
एकमेकं स्वमङ्गं च विनिधाय क्षणादथ । कुलोप्यानीय पुंलक्ष्मं पूर्णाङ्गं तं प्रचक्रिरे ॥१०४॥
अथ पूर्यष्टकं भ्राम्यदनाक्रान्तान्यविग्रहम् । योगेनाकृष्य योगेश्वरस्तत्र संधिमतेर्न्यधुः ॥१०५॥ 105
ततः सुप्तोत्थितं इव प्रत्तदिव्यविलेपनः । समभुज्यत ताभिः स यथेच्छं चक्रनायकः ॥१०६॥
ईशानस्तस्य देवीनां वितीर्णाङ्गाहतिं पुनः । क्षपायां क्षीयमाणायां चकितः पर्यशङ्कत ॥१०७॥
नदंस्तद्रक्षया धीरः स च तस्थानमायथौ । तच्च योगेश्वरीचक्रं क्षिप्रमन्तरधीयत ॥१०८॥
अथाभूयत वाक्तासां माभूरीशान भीस्तव । नास्त्यङ्गहानिरस्माकं वृते चास्मिन् वञ्चना ॥१०९॥
अस्मद्वराद्दिव्यवपुःसंधितः संधिमानसौ । आर्यत्वादार्यराजश्च ख्यातो भुवि भविष्यति ॥११०॥ 110
ततो दिव्याम्बरः स्रग्वी दिव्यभूषणभूषितः । ववन्दे संधिमान्पद्मः प्राग्पूर्वस्मृतिगुरुम् ॥१११॥
ईशानोपि तमालिङ्ग्य स्वप्नेष्वपि सुदुर्लभम् । भूमिकामाललम्बे कामिति को वक्तुमर्हति ॥११२॥
असारं च विचित्रं च संसारं ध्यायतोर्मिथः । विवेकविशदा तत्र प्रावर्तत तयोः कथा ॥११३॥
अथ वार्तां विदित्वेमां कुलोपि नगरौकसः । सबालवृद्धाः सामात्यास्तमे देशमाययुः ॥११४॥
पूर्वाकृतिविसंवादाद्भवो नायं स इत्यथ । तेनाच्छिद्यत संवादिनिखिलाम्पृच्छता वचः ॥११५॥ 115
अर्थनां शासितुं राष्ट्रं पौराणामपराजकम् । सोन्वमन्यत कृच्छ्रेण निःस्पृहः शासनाङ्कुरोः ॥११६॥
प्रापय्योपवनोपान्तं तं दिव्याकृतिशोभिनम् । सतूर्यं स्नापयामासुरभिषेकाम्बुभिर्द्विजाः ॥११७॥
नवराजोचिताचारे न स शिक्षामपैक्षत । दृष्टकर्मा समस्तास्तु निस्तुषाः प्रक्रिया व्यधात् ॥११८॥
स राजोचितनेपथ्यः पौराशीर्घोषशोभिनीम् । सौधोन्मिषल्लाजवर्षां सतैर्न्यः प्राविशत्पुरीम् ॥११९॥
तस्मिन्धिरजसि प्राज्ये माक्रामति नृपासनम् । आचक्राम प्रजा व्याप्तं देवी न च मानुषी ॥१२०॥ 120
अहरन्हृदयं तस्य शृङ्गारहितविभ्रमाः । नितम्बिन्यो वनभुवः शमिनो न तु योषितः ॥१२१॥
वनप्रसूनसंपर्कपुण्यगन्धैस्तपस्विनाम् । कर्पूरधूपसुरभिः करैः स्पृष्टः स पिप्रिये ॥१२२॥
भूतेशवर्धमानेशविजयेशानपश्यतः । नियमो राजकार्येषु तस्याभूत्सप्तिवासरम् ॥१२३॥
हरायतनसोपानक्षालनाम्भःकणाश्चितैः । संस्पृष्टः पवनैः सोभूदानन्दास्पन्दविग्रहः ॥१२४॥
पूर्वपूजापनयने निराडम्बरसुन्दरः । तेनैव ब्रह्मशायि स्रपितो विजयेश्वरः ॥१२५॥ 125
लिङ्गपीठलुठत्स्नानकुम्भाम्भःक्षोभभूर्ध्वनिः । शयानस्याप्यभूत्तस्य वल्गतो वल्गकीर्द्विषः ॥१२६॥

---

१००. [1]) A_2 gloss तमोरिः याद् इति भाषया. १०३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मध्यमदे°; A_1 in margin मद्यमदेव ता: इत्य-न्यावर्षे.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 तनुपाहरन्. १०४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 ततो.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुंलिङ्गः. १०५. [1]) Thus corr. by A_1 from भ्राम्यन्मना°.—[2]) A_2 योगिन्यः. १०६. [1]) त supplied by A_2. १०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 ईशानतस्त्व. ११०. [1]) A_2 राजा. ११९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 सतैन्यां. १२२. [1]) A_2 gloss शूकेषु अरहितः न स्वल्क· वीनां पक्षिणां ग्रमः श्रमर्थ ताभिः ताः.—[2]) A_2 gloss शान्तस्य. १२५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 निजव°

तापसैर्भस्मरुद्राक्षजटाजूटाङ्कितैर्वृतौ । तस्य माहेश्वरी पर्षदिव भूमिपतेः सभा ॥१२७॥
शिवलिङ्गसहस्रस्य प्रतिष्ठाकर्मणि प्रभोः । प्रतिज्ञा प्रत्यहं तस्य नाभूद्विघटिता क्वचित् ॥१२८॥
प्रमादात्तदनिष्पत्तौ शिलामुत्कीर्य कल्पिता । सहस्रलिङ्गी तद्धस्तैः सर्वतोऽपि दृश्यते ॥१२९॥
तान्त तान्त स वापीषु लिङ्गव्याजादरोपयत् । स्वपुण्यपुण्डरीकाणां जन्मनेऽपरपराम् ॥१३०॥
स्थाने स्थाने जलान्तश्च बहुसंख्यैर्निवेशितैः । अनयन्नर्मदाभङ्गि शिवलिङ्गैस्तरङ्गिणीः ॥१३१॥
प्रतिलिङ्गं महामामाः प्रस्थपाषाणत्त तेन ये । पर्षदामथ तद्भोगः कालेनाभ्यधिमागतः ॥१३२॥
अकरोत्स महाहर्म्यैर्महालिङ्गैर्महावृषैः । महाश्रिशूलैर्महतीं महामाहेश्वरो महीम् ॥१३३॥
कृत्वा संधीश्वरं देहसंधानपितृकानने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधाद्दीशेश्वरं हरम् ॥१३४॥
येदां च भीमादेवीं च देशांश्चान्यान्पदेपदे । स मठप्रतिमालिङ्गैर्हर्म्यैर्निन्ये महार्घताम् ॥१३५॥
स्वयंभूभिश्च तीर्थैश्च पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमशासीत्साम्राज्यं कश्मीरमण्डलम् ॥१३६॥
स्नातस्य निर्झराम्भोभिः पुष्पलिङ्गार्चनोत्सवे । राज्ञस्तस्य वनोर्वीषु मासः पुष्पाकरो ययौ ॥१३७॥
स चातिरम्यः काश्मीरो ग्रीष्मस्त्रिदिवदुर्लभः । हिमलिङ्गार्चनैः प्रायाद्वनान्तेषु कृतायताम् ॥१३८॥
फुल्लाब्जपण्डरुद्राशाः प्राप्य पुष्करिणीतटीः । लक्ष्मीसखः स खण्डेन्दुचूडध्यानपरोभवत् ॥१३९॥
नीलोत्पलवतीर्वापीरगस्त्योदयनिर्मलाः । अवगाह्य हरार्चाभिः शरदं निर्विवेश सः ॥१४०॥
सार्धं तपोधनैस्तैस्तैर्भजतो जागरोत्सवान् । तस्याभूवन्भुवो भर्तुरमोघा माघरात्रयः ॥१४१॥
अत्यद्भुतं राज्यलाभमित्थं सफलयन्कृती । पञ्चाशतं त्रिवर्षोनामत्यक्रामत्स वत्सरान् ॥१४२॥
शमव्यसनिनस्तस्य राज्यकार्याण्यपेक्षतः । तस्मिन्काले प्रकृतयो विरागं प्रतिपेदिरे ॥१४३॥
अन्वैच्छत नृपस्ताभिः कश्चिद्राज्याय शुभ्रुवे । राजपुत्रो जिगीषुश्च श्रीमान्यौधिष्ठिरे कुले ॥१४४॥
जुगोप गोपादित्याख्यं कश्मीरेन्द्रजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौत्रं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ॥१४५॥
वसन्नप्राप्तसाम्राज्यः स तत्र ननदं क्रमात् । अवाप लक्षणैर्दिव्यैरभोघं मेघवाहनम् ॥१४६॥
स तत्र पितुरादेशाद्दैष्णवान्वयजन्मनः । राष्ट्रं प्राग्ज्योतिषेन्द्रस्य ययौ कन्यास्वयंवरे ॥१४७॥
तत्र तं वारुणं छत्रं छायया राजसंनिधौ । भेजे वरनृजा राजकन्यका चामृतप्रभा ॥१४८॥
तेन तस्य निभिन्नेन वृद्धिमागामिनीं जनाः । अजानन्नम्बुवाहस्य पाश्चात्येनेव वायुना ॥१४९॥
राज्ञा हि नरकेणैतद्वरुणादुण्णवारणम् । आनीतमकरोच्छायां न विना चक्रवर्तिनम् ॥१५०॥
तमन्तिकं पितुः प्राप्तं पत्या लक्ष्म्या च संश्रितम् । भुवा निमन्त्रयामासुर्मन्त्रिणो वंशयोग्यया ॥१५१॥
अथार्यराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदजर्जरम् । प्रतिनिक्ते न शक्तोपि तस्थौ तु त्यक्तुमुत्सुकः ॥१५२॥
अचिन्तयच्च सत्यं मे संप्रीतो भूतभावनः । सिद्धिर्विघ्नानमून्दीर्घानपाकर्तुं समुद्यतः ॥१५३॥
कृत्ये बहुनि निष्पाये श्रमात्कौसीद्यमाश्रयन् । प्रावृषीवाध्वगो दिष्ट्या मोहितोस्मि न निद्रया ॥१५४॥
स्वकालं त्यजता लक्ष्मीं विरक्तां बन्धकीमिव । इठनिर्वासनक्रीडा दिष्ट्या नासादिता मया ॥१५५॥

---

१३०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पुण्डरीकाक्ष°. १३१. [1]) The *akṣharas* भरं supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss ईशभावं इति प्रसिद्धस्थले. १३६. [1]) A_2 °विशेषतः.—[2]) Thus A_2; A_1 प्राज्यः.—[3]) Thus corr. by later hand from A_1 काश्मीर°. १३९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 चूडाध्या°. १४५. [1]) Thus corr. by A_1 from °त्याख्यः. १४६ [1]) Thus A_2; A_1 वसन्नपास्तसा°. १४७. [1]) A_2 दुवा. १५४. [1]) A_2 glosses आलस्यम् and न कर्म कौसीद्यम्.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °श्रमम्. १५५ [1]) Thus A_1; A_2 स्वकुले.—[2]) Thus corr by A_2 from A_1 सरक्ताम्.

शैलूषस्येव मे राज्यरङ्गस्थिमन्यत्नगतधिरम् । निर्मूढमपि वैरस्यं दिष्टया न प्रेक्षका गताः ॥१५६॥
दिष्टया सदैव वैमुख्यमुद्वेगेरुद्वोषयन्ति मे । त्यागक्षणे न भीतोस्मि विकत्थन इवाहवे ॥१५७॥
इति संचिन्तयतश्चेतः सर्वत्यागोन्मुखो नृपः । मनोराज्यानि कुर्वाणो दरिद्र इव पिप्रिये ॥१५८॥
अन्येद्युः प्रकृतीः सर्वाः संनिपत्य सभान्तरे । ताभ्यः प्रत्यर्पयत्र्यासमित्र राज्यं सुरक्षितम् ॥१५९॥
तस्मिन्नं स्वेच्छया तस्थे प्रयत्नेनापि नाशकत् । तं स्वीकारयितुं कश्चित्फणीन्द्रमिव कञ्चुकम् ॥१६०॥ 160
अर्चालिङ्गमुपादाय सोथ प्रायादुदङ्मुखः । धौतवासा निरुष्णीषः पद्भ्यामेव प्रजेश्वरः ॥१६१॥
तस्य पादार्पितदृशो व्रजतो मौनिनः प्रभोः । पन्थानं जगृहुः पौरा निःशब्दजलदस्तवः ॥१६२॥
स विलङ्घितगव्यूतिरुपविश्य तरोरधः । जनमेकैकमुद्वीक्ष्य न्यवर्तयत सान्त्वयन् ॥१६३॥
पथि शिखरिणां मूले मूले विलम्ब्य जहज्जनान्मितपरिकरो गच्छद्भूर्ध्वं क्रमात्समदृश्यत ।
वहनवसुधाः संपूर्णोर्वीव्रजन्स निजात्पदाब्दद इव विनिर्यातः स्तोकैः कृतानुगमो जलैः ॥१६४॥
निःशेषं निकटास्स लोकमटवीमध्ये निरुन्धन्पदं शोकावेशसबाष्पगद्गदपदं संमान्य चोत्सार्य च ।
भूर्जस्त्वक्परिरोधमर्मरमरुद्विद्राणसिद्धाध्वगश्रेणीमौलिमणिप्रभोज्ज्वलगुहागेहं जगाहे वनम् ॥१६५॥ 165
अथ वनसरसीतटद्रुमाधः पुटकघटोदरसंभृताम्बुपूराम् ।
वसतिमकृत वासरावसाने शुचितरुपल्लवकल्पितोच्चतल्पाम् ॥१६६॥
शृङ्गासक्तसितातपाः शवलितच्छायाभुवः शाद्वलैरुत्फुल्लामलमल्लिकातलमिलत्सुप्तव्रजस्त्रीजनाः ।
सध्वाना वनपालवेणुरणितोन्मिश्रैः पयाम्बुभिः श्रान्तं वृक्षपथमागतास्तमनयन्निद्रामदूरात्रयः ॥१६७॥
वनकरिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्दधानैः ।
अमनुत रटितैश्च कर्करेटोः परिगलितां गमनोन्मुखस्त्रियामाम् ॥१६८॥
अन्येद्युर्विधिवदुपास्य पूर्वसंध्यामासन्ने नलिनसरस्यपास्तनिद्रः ।
क्षमापालः परिचितसोदराम्बुतीर्थं नन्दीशाध्युषितमयाप भूतभर्तुः ॥१६९॥
नन्दिक्षेत्रे त्रिभुवनगुरोः सोप्यतस्तत्र यावत्तस्थौ तावत्स्वयमभमतावत्प्रभे जायते स्म ।
भस्मस्मेरः सुघटितजटाजूटबन्धोक्षसूत्री रुद्राक्षाङ्को जरदमुनिभिः सस्पृहं वीक्ष्यमाणः ॥१७०॥ 170
भाग्यश्रीकण्ठदत्तव्रतजनितमहासत्क्रियो भैक्षहेतोर्भिक्षादानोद्यतासु प्रतिमुनिनिलयं संभ्रमात्तापसीषु ।
वृक्षैर्भिक्षाकपाले शुचिफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्यमाणे मान्यो वैराग्ययोगेष्वनुपनतपरार्थनालाघवोभूत् ॥१७१॥
६ ॥ १७१ ॥ आदित्यः ४३ ॥ अं ५४३ ॥
इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यश्रीचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां द्वितीयस्तरङ्गः ॥
शतत्रये वत्सराणामष्टाभिः परिवर्जिते । अस्मिन्द्वितीये व्याख्याताः षट्प्रख्यानगुणा नृपाः ॥

---

१५६. [1]) Thus A_1; the *v. l.* of A_2 निर्मूढमपि has been struck out again ; G R निर्मूढमपि. १६०. [1]) Thus corr by later hand from A_2 तं च. १६४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 स्तोकानुगमो. १६५. [1]) Thus A_1; A_2 निरुद्धस्पदं.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 भूर्जस्त्वस्थ°.—[3]) Thus corr. by A_3 from A_1 मर्जर°.—[4]) The *akshara* लि supplied by A_3 in space left by A_1.—[5]) The gloss भीमजीवो, written by A_4 at the foot of the page, probably refers to this word. १६७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 शाद्वलैरुल्लासामल°; the latter reading repeated in margin by A_3.—[2]) Thus G *sec manu* and P; A R C °पालरेणु°.—[3]) A_3 gloss पर्वताः. १६८ [1]) A_3 वनहरि°.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 °ध्वनेर्दं — १७०. [1]) A_1 यावत्तावत्; supplemented as above by A_2. १७१. [1]) A_1 भाग्यश्री°.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °योगो· [3]) A_3 writes °ध्वनुपनत°, with figures indicating transposition.

॥ तृतीयस्तरङ्गः ॥

मुच्चेभानिनमस्यं कुम्भकुहरे मुक्ताः कुचामोचिताः किं भालज्वलनेन कज्जलमतः स्वीकार्यमस्मोः कृते ।
संधाने वपुरर्धयोः प्रतिवदन्नेवं निषेधेष्वहेः कर्तव्ये प्रिययोत्तरानुसरणोद्युक्तो हरः पातु वः ॥१॥
अथोल्लसत्प्रभुश्रावमानिन्युर्मेघवाहनम् । गान्धारविषयं गत्वा सचिवाधिष्ठिताः प्रजाः ॥२॥
रक्तपद्मस्य भूभर्तुः पद्माक्षोकानुरञ्जनम् । तस्याज्ञायि जनैर्धीतक्षौमक्षालनसंनिभम् ॥३॥
स पुनर्बोधिसत्त्वानामपि सत्त्वानुकम्पिनाम् । चर्यामुदात्तचरितैरत्यशेत महाशयः ॥४॥
तस्याभिषेक एवाज्ञां धारयन्नोधिकारिणः । सर्वतोमारमर्यादापटहानुदघोषयत् ॥५॥
कल्याणिना प्राणिवधे तेन राष्ट्राद्विवारिते । निष्पापां प्रापिता वृत्तिं स्वकोशास्तौनिकादयः ॥६॥
तस्य राज्ये जिनस्येव मारविद्वेषिणः प्रभोः । क्रतौ घृतपशुः पिष्टपशुर्भूतबलाबभूत ॥७॥
स मेघवननामानममहारं विनिर्ममे । मयुष्टग्रामकृत्पुण्यज्येष्ठं मेघमठं तदा ॥८॥
भोगाय देवयंभिक्षूणां वल्लभास्यामृतप्रभा । विहारमुच्चैरमृतभवनाख्यमकारयत् ॥९॥
देशैकदेशाम्नोर्नाम्नः प्राप्तस्तस्याः पितुर्गुरुः । स्तुत्यां तत्राश्रया श्रोत्रो लोस्तोन्यास्तूपकार्यकृत् ॥१०॥
चक्रे नडवने राज्ञो यूकंदेव्यभिधा वधूः । विहारमद्भुताकारं सपत्नीस्पर्धयोद्यता ॥११॥
अर्धे यज्ञिक्षवः शिक्षाचारास्तत्रार्पितास्तया । अर्धे गार्हस्थ्यगर्ह्याश्च सस्त्रीपुत्रपशुस्त्रियः ॥१२॥
अथेन्द्रदेवीभवनामिन्द्रदेव्यभिधा व्यधात् । विहारं संचतुःशालं स्तूपं भूपप्रियापरा ॥१३॥
अन्याभिः खादनासम्माप्रमुखाभिर्निजाख्यया । देवीभिस्तस्य महिता विहारा बहवः कृताः ॥१४॥
अर्वाक्कालोद्भवस्यापि राज्यकालोस्य भूपतेः । न्यकृतादिनृपोदन्तैर्वृत्तान्तैरद्भुतोभवत् ॥१५॥
स बहिर्विहरन्नातु भूभृन्नीतैरुदीरितम् । चौरश्चौरोयमित्यारादशृणोत्कन्दितध्वनिम् ॥१६॥
कः कोत्र बध्यतां चौर इत्युक्ते तेन सक्रुधा । शशामाक्रन्दितध्वानो नच चौरो व्यभाव्यत ॥१७॥
पुनर्द्विर्दिनैस्तस्य निर्गतस्याप्तसत्ततः । अभवत्तभयार्थीन्यो द्वित्रा दिव्यप्रभाः स्त्रियः ॥१८॥
ताः संभृतेप्सितास्तेन रुद्धाश्चेन कृपालुना । अभ्यधायन्त सीमन्तपुञ्जिताञ्जलयो वचः ॥१९॥
देव दिव्यप्रभावेण भुवने भवता धृते । अपरस्माद्भयं जातु कस्य स्यात्करुणानिधे ॥२०॥
तदानीं तोयदा भूत्वा छादयन्तो नभस्तलम् । अकाण्डकज्जकापातशङ्किभिः कार्यकैर्मृषा ॥२१॥
पक्वशालिवनस्फीतिरक्षाक्षुभितमानसैः । नागास्त्वत्कार्पासवर्ष्मभूमितां गमिताः प्रभो ॥२२॥

---

२. [1]) A, gloss इनस्य. ५. [1]) A_2 gloss अभार: अधिक्षा. ८. [1]) A, °क्वेडो.—[2]) A, तया. ९ [1]) Thus A_3; A_1 चैत्य°. १०. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into देहदैक°,—[2]) A, स्तुत्या. ११. [1]) A, सूत्र°. १४. [1]) A, gloss नृपत्नीनि:. २२. [1]) A °स्फाति°.—[2]) A, भूमिं ते.

तेस्माकं पतयश्चौरचौर इत्यार्तभाषितम् । श्रुत्वा देवेन बध्यन्तामित्यवादि यदा क्रुधा ॥२३॥
तदा त्वदाज्ञामात्रेण न्यपतन्पाशवेष्टिताः । प्रसादः क्रियतां तेषामस्मत्करुणयाधुना ॥२४॥ चक्रलकम् ॥
तदाकर्ण्यावदद्राजा प्रसादविशदाननः । सर्वे ते बन्धनान्नागास्त्यज्यन्तामिति सस्मितः ॥२५॥ 25
तया तस्याज्ञया राज्ञो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य चरणौ तूर्णं प्रययुः सपरिग्रहाः ॥२६॥
अथ ग्राहयितुं भूपानाज्ञां हिंसानिवृत्तये । स दिग्जयाय निर्व्याजधर्मचर्यो विनिर्ययौ ॥२७॥
अभूदभीतजनतावेक्षणश्लाघ्यविक्रमः । स्पृहणीयो जनस्यापि तदीयविजयोद्यमः ॥२८॥
प्रभावविजितान्कृत्वा सोर्हिसादीक्षिताभृपान् । अर्णसां पत्युरभ्यर्णमवापावर्णवर्जितः ॥२९॥
तत्र तालीवनच्छायासुखविश्रान्तसैनिकः । युक्तिं द्वीपान्तराक्रान्तौ क्षणमन्तर्व्यचिन्तयत् ॥३०॥ 30
अथ वेलावनोपान्तसेनार्ताक्रन्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येपि हतोहमिति शुश्रुवे ॥३१॥
तमायःशङ्कुनेवान्तर्व्रणितः स द्रुतं ततः । संचारिणातपत्रेण सत्रा तां वसुधामगात् ॥३२॥
अपश्यदथ केनापि चण्डिकायतनाग्रतः । नरं शबरसेनान्या हन्यमानमधोमुखम् ॥३३॥
अनात्मज्ञ धिगेतत्ते कुकर्मेति महीभुजा । तर्जितः स भयादेवं शबरस्तं व्यजिज्ञपत् ॥३४॥
शिशुर्मुमूर्षुर्मे राजन्नयं रोगार्दितः सुतः । कर्मैतदेवतैरुक्तमस्य श्रेयोलवावहम् ॥३५॥ 35
उपहारनिरोधेन सद्य एवं विपद्यते । बन्धुवर्गमशेषं च विद्धचेतज्जीवजीवितम् ॥३६॥
अरण्यगहनाक्रन्दमनाथं देव रक्षसि । बहुलोकाभयं बालं कथमेतमुपेक्षसे ॥३७॥
अथाभ्यधान्महात्मा स वचोभिः शबरस्य तैः । बध्यस्य दृष्टिपातैश्च विक्लवैर्विवशीकृतः ॥३८॥
किरात कातरो मा भूः स्वयं संरक्ष्यते मया । बहुबन्धुस्तव सुतो बध्योप्ययमबान्धवः ॥३९॥
उपहारीकरोम्येष चण्डिकायै स्वविग्रहम् । मयि प्रहर निःशङ्कं जीवत्वेतज्जनद्वयम् ॥४०॥ 40
तदद्भुतमहासत्त्वचित्तोदात्तत्वविस्मितः । उन्मिषद्रोमहर्षस्तं ततः स शबरोभ्यधात् ॥४१॥
अतिकारुण्यमिश्रतस्तवायं पृथिवीपते । कश्चिन्मतिविपर्यासप्रकारो हृदि रोहति ॥४२॥
त्रैलोक्यजीवितेनापि यो रक्ष्यो हेलयैव तम् । पृथिवीभोगसुभगं कथं कायमुपेक्षसे ॥४३॥
न मानं न यशो नार्थान्न दाराञ्च बान्धवान् । न धर्मं न सुतान्भूपा रक्षन्ति प्राणतृष्णया ॥४४॥
तत्प्रसीद प्रजानाथ मा वध्येस्मिन्कृपां कृथाः । शिशुश्चैष प्रजाश्चैता जीवन्तु त्वयि जीवति ॥४५॥ 45
उपाजिहीर्षुरात्मानं दन्तद्योतार्षडम्बरैः । अन्वयत्रिव चामुण्डामथोवाच स पार्थिवः ॥४६॥
सदाचारसुधास्वादे के भवन्तो वनौकसः । जाह्नवीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति महस्थिताः ॥४७॥
ध्रुवापायेन कायेन क्रीणतः कीर्तिमव्ययाम् । ममाभीष्टं प्रमार्ष्टुं ते मूढ रूढोयमाग्रहः ॥४८॥
मा वोचः किंचिदपरं प्रहर्तुं चेदृगा तव । न किं निजः कृपाणो मे शक्तः प्रक्रान्तसिद्धये ॥४९॥
इत्युक्त्वा स स्वयं देहमुपहर्तुं समुद्यतः । खण्डनाय स्वमुण्डस्य त्रिकोशं शस्त्रमादधे ॥५०॥ 50
ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य शुकसुमैः शिरः । करश्च दिव्यवपुषा रुद्धः केनाप्यजायत ॥५१॥

---

३० [1]) Thus corr. by later hand from A, °के , ३३. [1]) A R G here and elsewhere शवर°. ३६. [1]) A, एष ४८ [1]) Thus corr. by later hand from A, °भीष्टं.

अथापश्यत्तथाभूतः कंचिद्दिव्याकृतिं पुरः । न चण्डिकां न तं वध्यं न किरातं न दारकम् ॥५२॥
स तं दिव्यस्तदावादीन्मां त्वं सत्त्ववशीकृतम् । विद्धि मध्यमलोकेन्दो वरुणं करुणानिधे ॥५३॥
यदेतत्त्वामुपास्तेद्य छत्रं तन्मत्पुरात्पुरा । महाबलोहरद्भीमः मुराणश्चभुरस्तव ॥५४॥
रसातलैकतिलकं माहात्म्यवदिदं विना । उपद्रवाः प्राणहराः पौराणां नः पदे पदे ॥५५॥
तदिदं प्रापुकामेन त्वदौदार्यं परीक्षितुम् । कारुण्यमय मायेयं निरमायि मयेदृशी ॥५६॥
त्वदादिर्यो व्यधाज्जन्तून्व्यसून्वसुकुलात्मजः । प्रायश्चित्तममारेण चरसीव तदेनसः ॥५७॥
भयस्पृहाजनंकयोर्धरणीधारणोचिते । द्वेषदेहे विषोद्गारफणारत्नौघयोरिव ॥५८॥
तमःप्रकाशावहयोस्तेजःक्रान्तदिगन्तरे । उच्चुंबुधे धूमजालज्वालापल्लवयोरिव ॥५९॥
क्रमाप्यायक्रियाभाजो रुद्धतेजस्विमण्डले । प्रावृट्शरदोदच्छसेक्ति संतापासारयोरिव ॥६०॥
द्वयोरालोकितं चित्रं जन्मैकस्मिन्महाकुले । तस्य त्रिकोटिहन्तुश्च तत्रार्हिसस्य च प्रभोः ॥६१॥ चक्रलकम् ॥
नम्रः सम्राडथैवं स वदतो यादसां प्रभोः । चकार पूजां स्तोत्रेण छत्रेण च कृताञ्जलिः ॥६२॥
तं च स प्रतिगृह्णन्तं प्रणयादुष्णवारणम् । जगाद गुणिनामग्र्यो वरुणं धरणीधरः ॥६३॥
कल्पद्रुमाश्च सन्तश्च नार्हन्ति समशीर्षिकाम् । अर्थिनां प्रार्थिताः पूर्वं फलस्थन्ये स्वयं यतः ॥६४॥
अवालम्बिष्यत छत्रं कथं नः पुण्यपण्यताम् । तत्प्रार्थयिष्यते न चेदार्तोपकृतये भवान् ॥६५॥
वदान्यैः संविभाग्येभ्यः पूर्णं कुर्यादनुग्रहम् । छायया प्रायया यन्द्यात्फलान्यपि महीरुहः ॥६६॥
तदेवं विहितोदात्तसंविभागाभिचोदितः । जनोयं भगवन्किंचिद्वरं प्रार्थयते परम् ॥६७॥
वशीकृतेयं पृथिवी कृत्स्ना भवदनुग्रहात् । जेतुं द्वीपान्कथ्यतां तु युक्तिः पाथोधिलङ्घने ॥६८॥
इत्यर्थ्यमानोकथयद्भूमिपालं जलेश्वरः । तितीर्षौ भवति स्तम्भं नीयतेम्भो मयाम्बुधेः ॥६९॥
ततो महान्प्रसादोयमित्युक्ते पृथिवीभुजा । तिरोबभूव भगवान्वरुणः सोष्णवारणः ॥७०॥
अन्येद्युर्वेस्मयस्मेरैर्बलैः सीमन्तयज्जलम् । प्रभावस्तम्भितक्षोभं प्रोत्तार स वारिधिम् ॥७१॥
गुणरत्नाकरः शैलं स रत्नाकरशेखरम् । नानारत्नाकरं सैन्यैरारुरोहाथ रोहणम् ॥७२॥
तत्र तालीतरुवनच्छाया[1]ध्यासितसैनिकम् । प्रीत्या लङ्कापिराजस्तमुपतस्थे विभीषणः ॥७३॥
समागमः स शुशुभे नरराक्षसराजयोः । वन्दिनादांभुताभ्यां[2]र्व्यंप्रथमालापसंभ्रमः ॥७४॥
अथ रक्षःपतिर्लङ्कां नीत्वालंकरणं क्षितेः । अमर्त्यसुलभाभिस्तं विभूतिभिरुपाचरत् ॥७५॥
यदासीत्पिशिताशा इत्यन्वर्थं नाम रक्षसाम् । तदा तदाशामहणे प्रापि तद्बुद्धिशब्दताम् ॥७६॥
रक्षःशिरःप्रतिच्छन्दैः[3] स्थिरप्रणतिसूचकैः । सनाथशिखराम्बादारात्तस्मै रक्षःपतिर्ध्वजान् ॥७७॥
पाराद्वारिनिधेः प्राप्ताः कदलीरेष्वधुनापि ये । राज्ञां यात्राश्च निर्यान्ति ख्याताः पारध्वजाः पुरः ॥७८॥
इत्थमाराक्षसकुलं प्राणिहिंसां निषिध्य सः । स्वमण्डलं प्रति कृती न्यवर्तत नराधिपः ॥७९॥

---

५७. [1]) The *aksharas* त्यवसून्वसुकु and नारेण चरसीव तदेनस supplied by A_3 in spaces left by A_1 ५८ [1]) भवस्पृहाजन supplied by A_3, as above. ६९. [1]) त supplied by A_3. ६६. [1]) Emended; A R G वदन्वः.—[2]) A_1 gloss आर्थिन्वः.— [3]) Thus corr. by A_2 from A_1 इच्छात. ७०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 तदवं. ७२. [1]) Thus A_1, A_3 जले. ७४. [1]) वा supplied by A_3.—[2]) र्व्यंप्रथ supplied by A_3 in space left by A_1. ७७. [1]) A_1 gloss प्रतिमानि

ततः प्रभृति तस्याज्ञा सार्वभौमस्य भूपतेः । हिंसाविरतिरूपा सा न कैश्चिदुदलङ्घत ॥८०॥ 80
क्षुद्रैरुग्रादिभिर्नाप्तु सिंहाद्यैर्गहने न च । न श्येनप्रमुखैर्व्योम्नि तद्राज्ये जन्तवो हताः ॥८१॥
अतिक्रामति कालेथ कोपि शोकाकुलो द्विजः । पुत्रं गदार्तमादाय द्वारि चक्रन्द भूपतेः ॥८२॥
दुर्गया प्रार्थितं राजन्पञ्चाहारं विनैष मे । अनन्यसंततेः सूनुर्ज्वरेणाद्य विपद्यते ॥८३॥
यद्यहिंसाग्रहेणेमं क्षितिपाल न रक्षसि । एतद्विपत्तौ तत्कोन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे ॥८४॥
निर्णयो वर्णगुरुणा त्वयैवैष प्रदीयताम् । ब्राह्मणस्य पशोर्वा स्यात्प्राणानां कियदन्तरम् ॥८५॥ 85
तपःस्थानपि ये जघ्नुर्ब्राह्मणप्राणलिप्सया । हा मातस्तेधुना भूमे प्रजापालास्तिरोहिताः ॥८६॥
इति ब्रुवति साक्षेपं शोकरूक्षाक्षरं द्विजे । आपन्नार्तिहरो राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत् ॥८७॥
न वध्याः प्राणिन इति प्राङ्मया समयः कृतः । विप्रार्थमपि किं कुर्यां स प्रतिज्ञातविप्लवम् ॥८८॥
निमित्तीकृत्य मामद्य विपद्येत द्विजो यदि । तत्राप्यत्यन्तपापीयानर्थः संकल्पविप्लवः ॥८९॥
नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनम् । संभेदावर्तपतितं प्रस्खलनमिव मानसम् ॥ ९०॥ 90
तत्स्वदेहोपहारेण दुर्गां तोषयता मया । प्रतिज्ञया समं न्याय्यं रक्षितुं जीवितं द्वयोः ॥९१॥
इति संचिन्त्य सुचिरं देहदानोद्यतो नृपः । भ्यः प्रियं तव कर्तास्मीत्युक्त्वा विप्रं व्यसर्जयत् ॥९२॥
क्षपायां क्ष्मापतिमथ स्वमुपाहर्तुमुद्यतम् । निषिध्य दुर्गा व्यधित प्रकृतिस्थं द्विजन्मजम् ॥९३॥
इत्याद्यद्यतनस्यापि चरितं तस्य भूपतेः । पृथग्जनेष्वसंभाव्यं वर्णयन्तस्त्रपामहे ॥९४॥
अथवा रचनानिर्विशेषमार्षेण वर्त्मना । प्रस्थिता नानुरुन्धन्ति श्रोतृचित्तानुवर्तनम् ॥९५॥ 95
तस्मिन्नस्तंगते भुक्ता क्ष्मां चतुस्त्रिंशतं समाः । भनादिरस्यभिधाशेषं निरालोकमभूज्जगत् ॥९६॥
अथ क्ष्माभृद्वरक्ष क्ष्मां श्रेष्ठसेनस्तदात्मजः । आहुः प्रवरसेनं यं तुरीनं चाञ्जसा जनाः ॥९७॥
दोःस्तम्भसंभृतासक्तौ कृपाणमणिदर्पणे । संक्रान्तेवोन्मुखी यस्य भुवनश्रीर्व्यभाव्यत ॥९८॥
समातृचक्रं निर्माय यः पूर्वं प्रवरेश्वरम् । पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात् ॥९९॥
गृहाङ्गनमिव क्षोणीं गणयन्वशवर्तिनीम् । त्रिगर्तोर्वीं ग्राममध्यं प्रवरेशाय यो ददौ ॥१००॥ 100
ईशो नृपाणां निःशेषक्ष्माकेदारकुटुम्बिनाम् । स समास्त्रिंशतं भूभृदनिस्त्रिंशशाशयोभवत् ॥१०१॥
हिरण्यतोरमाणाख्यौ व्यधत्तामथ तत्सुतौ । साम्राज्ययुवराजत्वभाजने रञ्जनं क्षितेः ॥१०२॥
बलाहतानां प्राधुर्ये विनिवार्यासमञ्जसम् । तोरमाणेन दीचारः स्वाहर्ताः संप्रवर्तिताः ॥१०३॥
मामवज्ञाय राज्ञेव करमादेतेन बल्गिवम् । इति तं पूर्वजो राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात् ॥१०४॥
चिरंस्थितित्यक्तपुचस्तत्र तस्याञ्जनाभिधा । ऐक्ष्वाकस्यात्मजा राज्ञी वज्रेन्द्रस्यास्त गुर्विणी ॥१०५॥ 105
आसन्नप्रसवा भर्त्रा सा त्रपार्तेन बोधिता । सुतं प्रविष्टा प्रासोष्ट कुलालनिलये क्वचित् ॥१०६॥
स कुम्भकारगेहिन्या काक्येव पिकशावकः । पुत्रीकृतो राजपुत्रः पर्याप्तं पर्यवर्धत ॥१०७॥

८०—८१. [1])—[1]) These two verses have been supplied in margin by A_3. ८३. [1]) A_3 राजन्नुपहारं. ८८. [1]) A_3 प्राग्वो-क्तेन सत्यकल्पत्वम्. ९५. [1]) This verse is supplied by A_3 in margin.—[2]) A_3 gloss जनाः. १००. [1]) Thus A_3; A_1 °सत्यये १०१. [1]) Thus A; G R Edd. आत्मा°.—[2]) A_3 gloss सुवर्णमया रजतताम्रकवाश्च.—[3]) A_3 gloss स्वाहृताः स्वत्मानाक्षरमुद्राकृतानेन आहृताः संप्रवर्तिताः स्वव्यवहारविषया कृता. १०४. [1]) A_3 gloss तोरमाणेन. १०६. [1]) A_3 gloss त्रपार्तेन सलज्जेन.

जनयिष्याः कुलाल्याश्च रक्षिष्या त्रिदिनोभवत् । रत्नसूतेर्भुजंग्याश्च प्रच्छन्न इव शेवधिः ॥१०८॥
पौत्रः प्रवरसेनस्य गिरा मातुर्नृपात्मजः । पैतामहेन नाम्नैव कुलाल्या क्वापितोभवत् ॥१०९॥
वर्धमानः स संपर्कं न सेहे सहवासिनाम् । तेजस्विमैत्रीरसिकः शिशुः पद्म इवाम्भसाम् ॥११०॥
तं कुलीनैश्च शूरैश्च विद्याविद्भिश्च दारकैः । अन्वीतमेव ददृशुः क्रीडन्तं विस्मयाज्जनाः ॥१११॥
स्ववृन्दस्यात्युदारौजा राजा चक्रे स दारकैः । मृगेन्द्रशावः क्रीडद्भिर्वने बालमृगैरिव ॥११२॥
संविभेजेनुजमाह वशीचक्रे च सोर्भकान् । अराजोचितमाचारं नैव कंचिदसेवत ॥११३॥
भाण्डादि कर्तुं मृत्पिण्डं कुम्भकारैः समर्पितम् । स्वीकृत्य चक्रिरे तेन शिवलिङ्गपरंपराः ॥११४॥
तथा साश्चर्यचर्यः स क्रीडञ्जातु व्यलोकयत । मातुलेन जयेन्द्रेण सादरं चाभ्यनन्यत ॥११५॥
आत्रेयमानं शिशुभिस्तं जयेन्द्रोयमित्यसौ । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्वमहीदिव ॥११६॥
संभाव्य सत्त्वावष्टम्भात्तमसामान्यवंशजम् । सादृश्याङ्गनीभर्तुर्भागिनेयमशङ्कत ॥११७॥
सत्वरस्तत्त्वजिज्ञासारसेनानुससार तम् । प्राप्तस्तद्दृष्टमौत्सुक्यात्स्वसारं च व्यलोकयत् ॥११८॥
सा स चान्योन्यमुन्मन्यू पश्यन्ती भ्रातरौ चिरात् । निःश्वासद्विगुणोष्माणि मुहुरस्रूण्यमुञ्चताम् ॥११९॥
कुलाल्या दारको मातः कावेताविति पृष्टवान् । अकथ्यतेत्थं वर्त्सेषा मातार्यं मातुलश्च ते ॥१२०॥
पितुर्बन्धेन सक्रोधं तं कालापेक्षयाक्षमम् । शिक्षयित्वा जयेन्द्रोथ कार्यशेषाय निर्ययौ ॥१२१॥
उत्पिञ्जोत्पादनासज्जे तस्मिन्भ्रात्रा यदृच्छया । बन्धात्स्यक्तो नृतरणिस्तोरमाणोस्तमाययौ ॥१२२॥
निवार्य मरणोद्योगं मातुर्निर्वेदखेदितः । ययौ प्रवरसेनोथ तीर्थोत्सुक्यादिगन्तरम् ॥१२३॥
रक्षित्वा दशमासोनाः क्ष्मामेकत्रिंशतं समाः । तस्मिन्क्षणे हिरण्योपि शान्तिं निःसंततिर्ययौ ॥१२४॥
तत्रानेहस्युज्जयिन्यां श्रीमान्हर्षापराभिधः । एकच्छत्रश्चक्रवर्ती विक्रमादित्य इत्यभूत् ॥१२५॥
भूपमद्भुतसौभाग्यं श्रीर्बद्धरभसाभजत् । विहाय हरिवाहूंश्च चतुरः सागरांश्च यम् ॥१२६॥
लक्ष्मीं कृत्वोपकरणं गुणे येन प्रवर्धिते । श्रीमत्सु गुणिनोप्यापि तिष्ठन्त्युद्धुरकन्धराः ॥१२७॥
म्लेच्छोच्छेदाय वसुधां हरेरेवतरिष्यतः । शकान्विनाद्य येनादौ कार्यभारो लघूकृतः ॥१२८॥
नानादिगन्तराख्यातं गुणत्रस्तुलभं नृपम् । तं कविर्मातृगुप्ताख्यः सर्वास्थानस्थमासदत् ॥१२९॥
स गम्भीरस्य भूभर्तुरनुभावं महाद्भुतम् । त्रिविधास्थानसंवृद्धस्तस्याभूच्च व्यचिन्तयत् ॥१३०॥
सोयमासादितः पुण्यैः क्षोणिपालो गुणप्रियः । परभागोपलम्भाय पूर्वैर्मुख्य महीभुजः ॥१३१॥
यस्मिन्नाजनि तत्त्वज्ञैः सूरिभिः संभृतभ्रुवैः । नाञ्जलिर्दीयते जातु मानाय च गुणाय च ॥१३२॥
भङ्ग्याभुष्मिन्विदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनम् । वैदग्ध्यवन्त्यतां नैति बुद्धिः कुलवधूरिव ॥१३३॥
खिलीकृतखलालापे युक्तायुक्तविवेकरि । नायाति सेव्यमानेस्मिन्स्वगुणोनर्थकारिताम् ॥१३४॥
अनाप्तवद्भिः सावद्यदुर्विद्यसमशीर्षिकाम् । जीवन्मरणमस्याभे गुणिभिर्नानुभूयते ॥१३५॥

---

२०८ [1]) A, gloss भूमे २१२ [1]) A, gloss अलिशवेन उहारं भोज्य वस्य. २१३. [1]) Thus corr. by later hand from A किंचिद्. २१६. [1]) A, gloss प्रवरसेन:. २२२. [1]) Thus A_1. A_2 has given a *varia lectio* in margin of which only उत्पिञ्जो-हास is legible (उत्पिञ्जोहासनासज्जे [2]) A, उत्पिञ्जोत्पादने सज्जे, with gloss हुम्बयुहुम्ब कोलाहले सज्जे सति. २२७. [1]) G Edd. गुणे येन प्रवर्धते. २२८. [1]) A, gloss क्रकिनाम २२९. [1]) G *sec. manu* and Edd. सभास्था°. २३२. [1]) A, अस्मिन्ना°.

संभावनानुसरेण प्रवृत्तोस्माद्विवेकिनः । शोच्यते नाश्निनोच्छ्वासं प्रीतिदायो महाशयैः ॥१३६॥
गृह्णन्यथागुणं स्वान्तमुचितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरङ्गः समस्तानामयमुत्साहवर्धनः ॥१३७॥
सेवया वृष्टकष्टस्य दाक्षिण्योत्पादने श्रमः । अस्य यो न स भृत्यानां हिमाद्रौ हिमविक्रयः ॥१३८॥
मिथ्याख्यातगुणो नाशो नामास्यः कलहंसिवः । असत्यसंधः स्येयो वा नास्थानेस्य महीपतेः ॥१३९॥
अश्लीलालापिनोन्योन्यं नर्मोक्त्या मर्मभेदिनः । अन्यप्रवेशासहनाः संहता नास्य सेवकाः ॥१४०॥ 140
छन्दानुवर्तिनामेष निजविज्ञानवन्दिनाम् । सर्वज्ञंमन्यतान्धानां मुखप्रेक्षी न पार्थिवः ॥१४१॥
अनेन सह संजातः संलापो विपुलोदयः । लभ्यते नान्तराच्छेत्तुं दुर्जातैर्जातु दुर्जनैः ॥१४२॥
सर्वदोषोज्झितं सेव्यं नृपमेवमिमं मम । समासादयतः पुण्यैरदूरे स्वार्थसिद्धयः ॥१४३॥
गम्भीरश्च गुणज्ञश्च स्थिरबुद्धिश्च पार्थिवः । एष क्लेशभयं स्वच्छा निषेव्यः प्रतिभाति मे ॥१४४॥
न चास्माद्धनमादाय रञ्जितादन्यराजवत् । भ्राम्यतो भूतलेमुष्मिन्सेव्योन्यः प्रतिभाति मे ॥१४५॥ 145
इति संचिन्त्य सुदृढं स नत्वामित्र तां सभाम् । नारब्धवान्न चास्ते स्म गुणिगोष्ठीषु मध्यगः ॥१४६॥
मृदुपूर्वं गुणानेवं दर्शयन्तं विशांपतिः । विशिष्टयोग्यतालाभ्यै विवेदाराधनोन्मुखम् ॥१४७॥
अचिन्तयच्च नायं स्याद्गुणिमात्रं महाशयः । उदात्तं सत्क्रियार्हत्वं वदस्यस्य गभीरता ॥१४८॥
इति संचिन्त्य राज्ञापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतेः । नाक्रियन्त परीक्षार्थं यथावल्लाभसत्क्रियाः ॥१४९॥
स तेनानुपचारेण तमुदात्ताशयं नृपम् । स्वीकर्तारं विदन्धीमान्सिषेवे प्रीतिमाश्रितः ॥१५०॥ 150
क्रमोपचीयमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः । तस्य नोद्वेगमगमत्स्वकाय इव पार्थिवः ॥१५१॥
नातीव स्वल्पया स्थित्या नातीवाप्यथ दीर्घया । शरच्चिशाक्षणेनेव राजा निर्ये प्रसन्नताम् ॥१५२॥
नर्मभिर्गर्भभेदेषु स्थानानां विक्रियाक्रमैः । मिथ्यास्तवैर्विघटानां च न स क्षोभमनीयत ॥१५३॥
प्रसन्नालापसंग्राही छायामह इवाचलः । प्रतिस्पर्धीव च क्रुध्यन्नावज्ञायामभूत्प्रभोः ॥१५४॥
वीक्षणं राजदासीनां राजदृष्टैः सहासनम् । राजामे च कथां नीचैः कालविज्ञाचचार सः ॥१५५॥ 155
स्वभात्राद्राजपुरुषैः सजनै राजनिन्दकैः । नास्मात्प्रभोरुपालम्भो लेभे पैशुन्यजीविभिः ॥१५६॥
वदङ्गिरादरास्यैर्ये वैफल्याद्यन्त्यहं प्रभोः । निन्ये नोत्साहशैथिल्यं सेवोत्साहासहिष्णुभिः ॥१५७॥
अन्योत्कर्षानपि वदन्प्रसङ्गेन निराग्रहः । स्वश्रिथाद्योतकः सोभूत्सभ्यानां हृदयंगमः ॥१५८॥
एवं स सेव्यमानस्तमुद्योगेन बलीयसा । अनिर्विण्णो मातृगुप्तः षड्तूनत्यवाहयत् ॥१५९॥
अथ तं कृशसर्वाङ्गं धृसरं जीर्णवाससम् । बहिर्जातु विनिर्यातो राजा वीक्ष्य व्यचिन्तयत् ॥१६०॥ 160
वैदेशिको निःशरणो गुणवान्बान्धवोज्झितः । दार्ढ्यं जिज्ञासुना कष्टं सोवमायासितो मया ॥१६१॥
कोस्याभयः किमशनं कानि प्रावरणानि वा । इत्यैश्वर्यविमूढेन मया हन्त न चिन्तितम् ॥१६२॥
वसन्तेनेव न मया शोभवाद्यापि योजितः । शीतवातातपैः शुष्यन्सोयं पुरुषपादपः ॥१६३॥

---

१३६. [1]) संभावनानुसा supplied by A_2 in space left by A_1. १३७. [1]) A_2 gloss प्रतिपत्तिः सत्कारः सत्क्रिया पूजनं मानमिति यावत्. १३९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भाम्यते. १४६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नारब्धन्न°. १५२. [1]) A_1 gloss राजा चन्द्रोपि.—[2]) A_2 gloss ह्लादयुनेन. १५५. [1]) A_2 gloss राजसेवकैः. १५६. [1]) A_2 gloss मातृगुप्तात. १५९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 अनिर्विण्णो.

अस्य ग्लानस्य मैवज्यं निर्विण्णस्य विनोदनम् । भान्तस्य वा क्रमच्छेदं को विदध्यादसंपदः ॥१६४॥
नास्मै चिन्तामणिं दध्यां नामृतं वा निवेदितः । मया यदयमेतावद्यामूढेन परीक्ष्यते ॥१६५॥
तदमुष्य गुणिस्वस्य तीव्रसेवाभ्रमस्य च । प्रतिपत्त्यां कृतमया तावदानृण्यमाप्नुयाम् ॥१६६॥
इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञस्तं सेवकं प्रति । स्वप्रसादोचिता काचित्प्रत्यभात्रैव सक्रिया ॥१६७॥
ततः प्रावर्तत स्फारनीहारलववाहिभिः । दहन्निवाङ्गं प्रालेयपवमानैर्हिमागमः ॥१६८॥
संतताध्वान्तमिषतस्तीव्रशीतवशीकृताः । आशाभ्रकाशिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव ॥१६९॥
शीतार्त्या धुमणावैवदहनोष्माभिलाषतः । द्रुतं यातीव जलधिं दिनानि लघुतां ययुः ॥१७०॥
अथ दीपोज्ज्वले धाम्नि लसद्दीप्रहसन्तिके । कदाचिद्भूपतिर्दैवादर्धरात्रे व्यबुध्यत ॥१७१॥
स हेमन्तानिलैर्भूरिभांकारपरुषैः पुरः । दीपान्प्रकम्पितानीषत्स्पष्टिष्टधीस्रि दृष्टवान् ॥१७२॥
तानुज्ज्वलयितुं भृत्यानन्विष्यन्नभ्यधात्ततः । यामिकेषु बहिः सज्जः को वर्तत इति स्फुटम् ॥१७३॥
सुखसुप्तेषु सर्वेषु बाह्यकक्ष्यान्तरात्ततः । राजन्नयमहं मातृगुप्त इत्यभृणोद्वचः ॥१७४॥
प्रविशेति स्वयं राज्ञा दत्तानुज्ञस्ततो गृहम् । लक्ष्मीसांनिध्यरम्यं तदपृष्टोन्यैर्विवेश सः ॥१७५॥
दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । बहिर्ययाचुरुच्चेयं क्षणं तिष्ठेति भूभुजा ॥१७६॥
स भयद्विगुणीभूतशीतकम्पः प्रभोः पुरः । किं स्विदुक्तीति विमृषन्नातिदूरेभ्युपाविशत् ॥१७७॥
अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्यस्ति निशेति तम् । सोभ्यधाद्देव यामिन्या यामः सार्धोवशिष्यते ॥१७८॥
ततो भूभृदुवाचैनं कथं सम्यङ्निशाक्षणः । त्वयावधारितो निद्रा कथं नाभूच्च ते निशि ॥१७९॥
अथ कृत्वा क्षणाच्छ्लोकमेतं तं स व्यजिज्ञपत् । अवस्थावेदनादार्शा दैन्यं वा त्यक्तुमुद्यतः ॥१८०॥
शीतेनोद्वर्तितस्य मापशिमिवश्चिन्नार्णत्रे मज्जतः शान्तार्ग्नि स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुत्क्षामकण्ठस्य मे ।
निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता संत्यज्य दूरं गता सत्पात्रप्रतिपादितेव वसुधा न क्षीयते शर्वरी ॥१८१॥
तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादैः परिभ्रमम् । अभिनन्द्य कवीन्द्रं तं पूर्वस्थानं व्यसर्जयत् ॥१८२॥
अचिन्तयच्च धिङ्मां यः सगुणास्त्विच्चचेतसः । दुःखोक्तप्रं वचः भृण्वन्नेवमेवाधुना स्थितः ॥१८३॥
निरर्थकान्साधुवादानन्यस्येव विदन्मम । भयमज्ञातहृदयो दुःखमास्ते ध्रुवं बहिः ॥१८४॥
चिरं चिन्तयतो यत्नात्सदृशीमस्य सत्क्रियाम् । देयं महार्हमद्यापि न किंचित्प्रतिभाति मे ॥१८५॥
अथ वास्यैव सूक्तेन स्मारितोस्म्यधुना यथा । वर्तते राजरहितं काश्म्यं क्रमीरमण्डलम् ॥१८६॥
पात्रायास्मै मही तस्मात्सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्य महीपालान्महतोप्यर्थनापरान् ॥१८७॥
इति निश्चित्य चतुरं क्षपायामेव पार्थिवः । गूढं व्यसर्जयद्भूतान्काश्मीरीः प्रकृतीः प्रति ॥१८८॥
आदिदेश च तान्यो वो दर्शयेच्छासनं मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं सोभिषिच्यताम् ॥१८९॥
अथ दूतेषु यातेषु लेखयित्वा स्वशासनम् । क्ष्मापतिस्तं क्षपाशेषं कृतकृत्योत्थवाहयत् ॥१९०॥

---

१६५ [1]) A$_2$ gloss अनेन हृदयार्थः. १६६. [1]) A$_2$ gloss सत्क्रियया. १६७. [1]) A$_2$ gloss चिन्तयित्वा न गता हृदयार्थः. १७१. [1]) A$_2$ gloss हसान्तिका मन्नाम्निका. १७३. [1]) A$_2$ gloss रात्रिजागरेषु पुरुषेषु. १७५. [1]) A$_2$ तदृष्टो. १७६. [1]) Thus corr. by A$_2$ from A$_1$ °क्त्वे च. १८०. [1]) A$_1$ gloss अवस्थावाः भावेदनं तस्मात्. १८६. [1]) A$_2$ gloss सत्पात्रेभ्यादेना. १८८ [1]) A$_1$ gloss सचिवान् प्रति.

मातृगुप्तस्तु नृपतेः संलापमपि निष्फलम् । ध्यायन्गृहीतनैराश्यस्त्यक्तभार इवाभवत् ॥१९१॥
अन्तर्दध्यौ च कर्तव्यं कृतं शास्त्रोच्च संशयः । आशापिशाचिकास्त्यक्तश्चरिष्याम्यधुना सुखम् ॥१९२॥
गतानुगतिकत्वेन लोकयात्रासीन्मम भ्रमः । जनप्रवादात्सेव्यत्वं येनास्य ज्ञातवानहम् ॥१९३॥
भुञ्जानाः पत्रनं सरीसृपगणाः प्रक्षयापिता भोगिनो गायद्भृङ्गनिवारका निगदिता विस्तीर्णकर्णा गजाः ।
यश्चाभ्यन्तरसंभृतोष्मविकृतिः मोक्तः शमी स द्रुमो लोकेनेति निरर्गलं प्रलपता सर्वं विपर्यासितम् ॥१९४॥
अथ वा विश्वतेमुख्य न काप्यनभिगम्यता । लक्ष्मीप्रणयिनो येन कृताः प्रणयिनां गृहाः ॥१९५॥ 195
त्यागिनो निष्फलङ्कस्य को दोषोस्य महीपतेः । ममापुण्यं तु तच्चिन्त्यं यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम् ॥१९६॥
रत्नोज्ज्वलाः प्रविकिरंल्लहरीः समीरैरुच्चैः क्रियेत यदि रुद्धतटाभिमुख्यः ।
दोषोर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां[1] दातुर्मनागपि न तस्य तु दातृतायाः ॥१९७॥
उत्तानफलतुष्टानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्तीव्रपरिक्लेशैः फलन्ति ये ॥१९८॥
निष्टन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले संप्राप्यते झटिति तैर्नहि भस्मनोन्यत् ।
ये तद्रूपस्य तु समुज्ज्वलमातरूपप्राप्त्या न कानि सुदिनानि सदैव तेषाम् ॥१९९॥
चिन्तयन्नपि पश्यामि न कंचिद्दोषमात्मनः । यातो विरक्तिं यं शास्त्रा सेव्यमानोप्ययं नृपः ॥२००॥ 200
अथ वानादृतोन्येन संप्राप्तोन्तिकमासुयात् । कः फलेनाभिसंबन्धं गतानुगतिकात्मभोः ॥२०१॥
अन्तर्यं सनतं लुठन्त्यंगणितास्तानेव पार्योधरैरास्तानापततस्तरङ्गवलयैरालिङ्ग्य गृह्णन्ति सौ ।
व्यक्तं मौक्तिकरत्नतां जलकणान्संप्राप्नुवन्त्यम्बुधिः प्रायोन्येन कृतादरो लघुरपि प्राप्नोत्यर्घ्यतें स्वामिभिः ॥२०२॥
इदं संचिन्तयन्सोभूत्सेव्ये तस्मिन्निरादरः । खिन्नस्य हि विपर्येति तत्त्वज्ञस्यापि शेमुषी ॥२०३॥
प्रभातायां विभावर्यामथास्थानस्थितो नृपः । भाकार्यतां मातृगुप्त इति क्षत्तारमादिशत् ॥२०४॥
ततः प्रधावितानेकपतीहारप्रवेशितः । प्रविवेश महीभर्तुस्त्यक्ताश इव सोन्तिकम् ॥२०५॥ 205
तस्मै कृतप्रणामाय मुहूर्तादेव पार्थिवः । भ्रूसंज्ञितेन व्यतरल्लेखं लेखाधिकारिणा ॥२०६॥
स्वयं च तमुवाचाङ्क कश्मीरान्वेत्सि किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्य एतच्छासनमर्प्यताम् ॥२०७॥
स शापितोस्मद्देहेन यो लेखं वाचयेत्पथि । संविदेवा प्रयत्नेन विस्मर्तव्या न जातु चित् ॥२०८॥
अविज्ञाताशयो राज्ञस्तामाज्ञां क्लेशशङ्कितः । लोबुद्ध दहनज्वालां न तु रत्नाङ्कुरद्युतिम् ॥२०९॥
यथादेशस्तथेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गत्यैः पूर्ववद्राजा तस्थावाप्तैः सहात्मपन् ॥२१०॥ 210
अथाक्लेशोचितं क्षाममपाथेयमबान्धवम् । दृष्ट्वा यान्तं मातृगुप्तं निनिन्देति नृपं जनः ॥२११॥
अहो नरेश्वरस्येयं यत्किंचनविधायिता । पृथग्जनोचिते कर्मण्यर्हतो निदधाति यः ॥२१२॥
दुराशया धृतक्लेशं सेवमानमहर्निशम् । ध्रुवं क्लेशार्हमेवैनं ज्ञातवानबुधो नृपः ॥२१३॥
उपायं यं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुम् । अनन्तरङ्गस्तत्रैव योग्यं तं किल मन्यते ॥२१४॥

---

१९७ [1]) A_2 °वर्त्तवेन. १९८. [1]) A_1 glosses राजोपजीविनः पुरुषाः, तत्स्वामिन तेषां स्वामिनः कर्तारः न वरं. २०२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 लुठन्ति ग°.—[2]) Thus A_2; A_1 °र्ध्वते. २०४. [1]) A_1 gloss द्वास्थं. २०८ [1]) A_2 gloss शिक्षा. २११. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 अथ क्षे°. २१२. [1]) A_2 gloss पुरुषान्. २१४ [1]) Doubtful emendation; on account of an ink blot only the following is legible in the handwriting of A_1: उपाव--- दुरस्कृत्य. A_4 reads उपावर्तं पुरस्कृत्य; this reading is found also in R. G and Edd. read उपायं तं.

सुखार्थी नागरिप्रतिभयशमात्स्वयुत सुखं जहौ दोषस्तल्पीकृततनु निवेश्यान्तररिपुम् ।
यतस्तेनामुष्मिन्नधिगतवता क्लेशसहतां श्रमादाधि न्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ॥२१५॥
अयमेतद्गृहीतेषु गुणवत्सु गुणाधिकम् । आत्मानं गुणवान्पश्यन्नास्थयैनमशिश्रियत् ॥२१६॥
अनन्तरज्ञः कोन्योस्माद्गुणान्दर्शयतेधिकान् । अस्मै गुणवते पूजां यश्चकार किलेदृशीम् ॥२१७॥
यो नानाद्युतिमत्पदार्थरसिकोसारेपि शक्रायुधे सप्रेमा स विलोक्य वर्हमिह मे किं किं न कुर्यात्प्रियम् ।
इत्याविष्कृतवर्हराजि नटते यो वर्हिणोम्भोलवाद्यान्यन्मुञ्चति तं विहाय जलदं कोन्योस्ति शून्याशयः ॥२१८॥
गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्दैन्यस्यैव वर्त्मसु । नाभूद्भाव्यर्थमाहात्म्याद्विकल्पः कोपि चेतसि ॥२१९॥
अहंपूर्विकयोद्यद्भिर्निमित्तैः शुभशंसिभिः । स वितीर्णकरालम्ब इव न भ्रममाददे ॥२२०॥
अपश्यत्स फणाकोटौ खञ्जरीटमहेः पथि । स्वप्ने प्रासादमारुह्य स्वं चोल्लङ्घितसागरम् ॥२२१॥
अचिन्तयच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः शुभशंसिभिः । एतैर्भूभर्तुरादेशो ध्रुवं मे स्याच्छुभाग्रहः ॥२२२॥
फलं मम तनीयोपि कश्मीरेषु भवेद्यदि । अनर्घदेशमाहात्म्यात्किं किं नातिशयेत तत् ॥२२३॥
अकृच्छ्रलङ्घ्यां पन्थानो वल्गद्भातिथयो गृहाः । उपानमन्गच्छतोस्य सत्क्रियाश्च पदे पदे ॥२२४॥
इत्थं विलङ्घिताध्वा स लोलानोकहशाद्वलम् । मङ्गल्यदधिपात्राभं ददर्शाग्रे हिमाचलम् ॥२२५॥
सरलस्यन्दसुभगा गङ्गाशीकरवाहिनः । प्रत्युद्ययुस्तं मरुतः पाल्यायां संस्तुता भुवः ॥२२६॥
क्रमवर्ताभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवांस्ततः । ढक्कं काम्बुवनामानं योद्य शूरपुरे स्थितः ॥२२७॥
नानाजनपदाकीर्णे स्थाने तत्राथ भुभुवान् । काश्मीरिकान्महामात्यान्स्थितान्क्वेनापि हेतुना ॥२२८॥
ततोपनीतप्राग्वेषः प्रावृतो धवलांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशासनम् ॥२२९॥
तं प्रयान्तं समुत्थद्भिः शकुनैः सूचितोदयम् । पान्थाः केप्यन्वयुर्द्रष्टुं निमित्तानां फलोद्गमम् ॥२३०॥
भुक्त्वाथ विक्रमादित्यदूतः प्राप्त इति द्रुतम् । ह्यःस्थाः काश्मीरमन्त्रिभ्यस्तमासद्य न्यवेदयन् ॥२३१॥
आगच्छत प्रविशतेत्युच्यमानोथ सर्वतः । से तान्समस्तसामन्तानाससादानिवारितः ॥२३२॥
यथाप्रधानं सचिवैर्विहितोचितसत्क्रियः । ततः परार्ध्यमध्यास्त तत्रिदर्शितमासनम् ॥२३३॥
कृताहर्गैरयामात्यैराज्ञां पृष्टो महीभुजः । शनैस्तच्छासनं तेभ्यो लज्जमान इवार्पयत् ॥२३४॥
तेभिवन्द्य प्रभोर्लेखमुपांशु मिलितास्ततः । उन्मुच्य वाचयित्वैतमवोचन्विनयान्विताः ॥२३५॥
मातृगुप्त इति श्राव्यं भवतामेव नाम किम् । एवमेवैतदित्यूचे सोपि तान्विहितस्मितः ॥२३६॥
कः कोत्र संनिधातृणामित्यभूयत वाक्कतः । राज्याभिषेकसंभारो दृश्यते स्म च संभृतः ॥२३७॥
ततः कलकलोत्तालभूरिलोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोभूल्लुभ्यच्चिवार्णवः ॥२३८॥
अथ प्राङ्मुखसौवर्णभद्रपीठप्रतिष्ठितः । संनिपत्य प्रकृतिभिर्मातृगुप्तोभ्यषिच्यत ॥२३९॥
तस्य विन्ध्यतटव्यूढवक्षसः परिनिर्लुठत् । सशब्दमभिषेकाम्बु रेवाम्भोतं इवाबभौ ॥२४०॥
अथ ज्ञातानुलिप्ताङ्गं सर्वाङ्गीनमुक्तभूषणम् । व्यजिज्ञपंस्तं राजानं क्रान्तराजासनं प्रजाः ॥२४१॥

---

२१०. [1]) A$_2$ gloss मूर्खपुरुष. २१८. [1]) A$_1$ विलोक्य जलप्लवित्वन्यायदर्शे. २२५. [1]) Thus A$_1$; corr. by A$_2$ into °नौकह°, as also in G R. २२६. [1]) A$_1$ gloss पाल्यावा इति प्रभुविम्बता तेनैवेरर्थः. २३५. [1]) A$_1$ gloss परैर्न श्रूयते यत्तदुपांशु परिकीर्तितम A$_2$ adds मन्त्रकरणे. २३०. [1]) Thus A$_2$; A$_1$ °लेव, corr. by later hand into °लव.

अर्थितेन स्वयं त्रातुं विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वसमानस्त्वं शाधि नः पृथिवीमिमाम् ॥२४२॥
मण्डलानि विलभ्यन्ते येनानेन प्रतिक्षणम् । मा मंस्था मण्डलं राजन्विलम्बं तदिदं परैः ॥२४३॥
कर्मभिः स्वैरवाप्तस्य जन्मनः पितरौ यथा । राज्ञां तथान्ये राज्यस्य प्रवृत्तावेव कारणम् ॥२४४॥
इत्थं स्थितेपरं कंचित्स्वदीयोस्मीति शंसता । न नेया भवता राजन्वयमात्मा च लाघवम् ॥२४५॥ 245
इति तैस्तथ्यमुक्तोपि संस्मरन्स्वामिसत्क्रियाम् । मातृगुप्तो महीपालः क्षणमासीत्कृतस्मितः ॥२४६॥
दानेन क्षुदिनं कुर्वन्नवराज्यार्जितेन सः । तत्रैव मङ्गलोदर्कं तदहो निरवर्तयत् ॥२४७॥
पुरप्रवेशायान्येद्युरर्थ्यमानोथ मन्त्रिभिः । अद्भुतप्राभृतं दूतं राज्यदातुर्व्यसर्जयत् ॥२४८॥
देशौचित्यानुसारेण स्पर्धामिव च तां विदन् । स्वामिनो मनसि प्रीतः सागसं स्वममन्यत ॥२४९॥
अथाहूयापरान्भृत्यान्वक्तुं सेत्रास्मृतिं प्रभोः । अल्पार्घाण्यपि सास्म्यानि ग्राहिणोत्प्राभृतानि सः ॥२५०॥ 250
श्लक्षणमान्यान्गुणांस्तस्य स्मरन्पर्यश्रुलोचनः । स्वयं लिखित्वा श्लोकं च स्वकमेकं व्यसर्जयत् ॥२५१॥
नाकारमुद्वहसि नैव विकत्थसे त्वं दिस्सां न सूचयसि मुञ्चसि सत्फलानि ।
निःशब्दवर्षणमिवाम्बुधरस्य राजन्संलक्ष्यते फलत एव तवं प्रसादः ॥२५२॥
ततः प्रविश्य नगरं सैन्यैः पिहितदिक्तटैः । क्रमागतामिव महीं यथावत्पर्यपालयत् ॥२५३॥
त्यागे वा पौरुषे वापि तस्यौचित्योन्नतात्मनः । क्षमाभुजस्तर्कुकस्येवं नाभूत्परिमितेच्छता ॥२५४॥
यष्टुं यज्ञान्भृतोद्योगस्त्यागी वितनदक्षिणान् । पशुबन्धमनुष्याय करुणाकूणितोभवत् ॥२५५॥ 255
भ्रमारमादिशेशाथ यावद्राज्यं स्वमण्डले । चूर्णीकृत्य सुवर्णादि प्रदद्रौ च करम्भकम् ॥२५६॥
करम्भके कीर्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैतृष्ण्यमुन्मिषत्तोषो न को नाम न्यषेवत ॥२५७॥
गुणी च दृष्टकष्टश्च वदान्यश्च स पार्थिवः । विक्रमादित्यतोप्यासीदभिगम्यः शुभार्थिनाम् ॥२५८॥
विवेचकतया तस्य श्लाघ्यया क्षरभीः गुणैः । लक्ष्मीविलासाः क्षमाभर्तुरशोभन्त मनीषिषु ॥२५९॥
हयग्रीववधं मेण्ठस्तदभे दर्शयन्नवम् । श्लासमाप्ति ततो नाप्तस्साध्वसाधिपतिं वा वचः ॥२६०॥ 260
अथ मथयितुं तस्मिन्पुस्तकं प्रस्तुते न्यधात् । लावण्यनिर्याणभिया तदर्धः स्वर्णभाजनम् ॥२६१॥
अन्तरज्ञतया तस्य तादृश्या कृतसत्कृतिः । भर्तृमेण्ठः कविर्मेने पुनरुक्तं श्रियोर्पणम् ॥२६२॥
स मातृगुप्तस्त्राम्याख्यं निर्ममे मधुसूदनम् । कालेनादत्त यद्रामान्मम्मः स्वद्वारसद्मनि ॥२६३॥
इत्यासादितराज्यस्य शासतः क्ष्मां क्षमापतेः । त्रिमासोना ययुस्तस्य सैकाहाः पञ्च वत्सराः ॥२६४॥
कृतार्थतां तीर्थतोयैरात्मनेयोनयन्पितॄन् । जातं तादृशमप्यौषीत्स्वस्मिन्देशे पराक्रमम् ॥२६५॥ 265
पितृशोकार्द्रता तस्य क्रोधेनान्तरधीयत । तरोरिवार्कतापेन नैशाम्बुलवलिक्तता ॥२६६॥
श्रीपर्वते पाशुपतव्रतिवेषस्तनागतम् । आचख्यावश्वपादाख्यः सिद्धः कन्दाशनं ददत् ॥२६७॥

---

२४३ [1]) [2]) A, indicates the *vv. ll.* विलीयन्ते and विदर्भ. २४५. [1]) Thus A_2; A, राजा. २४६. [1]) Thus corr. by later hand from A, °गुप्तम°; G R as above. २४७. [1]) A_2 gloss अत्यवाहयत. २५०. [1]) Thus A_1; A, स्वास्म्यानि, also G R, Edd. खाद्यानि. २५२. [1]) तव supplied by A_2. २५४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °चित्यौन्न°.—[2]) A_2 gloss याचकस्येव. २५५. [1]) Thus A; G R °कूजितो; Edd. °कुञ्चितो. २५८. [1]) Emended: A R G वदन्यश्च. २६०. [1]) A_2 gloss काव्यं. २६१. [1]) A_2 राजाधः. २६३. [1]) A_2 gloss स्वदेवगृहाय. २६५. [1]) A_2 gloss प्रवरसेनः —[2]) A, पराभवम्. २६७. [1]) A_2 gloss प्रवरसेन.

जन्मान्तरे लब्धसिद्धिस्त्वामस्म्युपरि साधकम् । वाञ्छामपृच्छं राज्यार्थमभिलाषस्तु तभवत् ॥२६८॥
सफलं तव कर्तुं तन्मनोरथमनन्यथा । अथ मामित्थमादिक्षत्सप्तारमणशेखरः ॥२६९॥
गणोयं मामकः सिद्धो यस्तवोपरि साधकः । जन्मान्तरेस्य राज्येच्छां कुर्यामहमनन्यथा ॥२७०॥
भावं भवस्तद्भवतो भगवान्वत्तदर्शनः । साफल्यं नेष्यतीत्येवमभिधाय तिरोदधे ॥२७१॥
साम्राज्येच्छोः समामेकां तत्र तस्यं तपस्यतः । लब्धस्मृतिः सिद्धगिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ॥२७२॥
व्रतिवेषं तमादिष्टवाञ्छितार्थसमर्पणम् । स जगज्जिर्जयोत्रिद्रं नरेन्द्रत्वमयाचत ॥२७३॥
उपेक्ष्य मोक्षं किं क्ष्माभृद्भोगानिच्छसि भङ्गुरान् । इति जिज्ञासुना भावं शंभुना सोभ्यधीयत ॥२७४॥
स तं बभाषे शंभुं त्वां बुद्धा व्याजतपोधनम् । अभ्यधामिदमद्धा त्वं न स देवो जगद्गुरुः ॥२७५॥
महान्तो ह्यर्थिताः स्वल्पं फलन्त्यल्पेतरंस्वयम् । उदन्वत्यां वदान्योंदाद्बुध्धिं सं पर्योर्थिने ॥२७६॥
अस्य वैकल्यकैवल्यलाभनिश्चलचेतसः । नो वेत्स्यभिजनस्याभिभूतिं मर्मव्यथावहाम् ॥२७७॥
जगत्परिवृढः प्रौढप्रीतिस्तं सफलार्थनम् । कृत्वा प्रादुष्कृतवपुस्ततो भूयोभ्यभाषत ॥२७८॥
मज्जतो राज्यसौख्येषु सायुज्यांत्रामिदूतिकाम् । मदाज्ञयाश्वपादस्ते संज्ञां काले करिष्यति ॥२७९॥
इत्युक्त्वान्तर्हिते देवे स कृतव्रतपारणः । आंगच्छदश्वपादं तमापृच्छ्याभिमतां भुवम् ॥२८०॥
ततो विदितवृत्तान्तो मातृगुप्ताभिषेणनात् । निधिंय सविधायातानमात्यानब्रवीद्दचः ॥२८१॥
विक्रमादित्यमुत्सिक्तमुच्छेत्तुं यतते मनः । मातृगुप्तं प्रति न नो रोषेणाक्षिप्तं मनः ॥२८२॥
अप्रियैरपि निष्पिष्टैः किं स्याल्लेशासहिष्णुभिः । ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते ॥२८३॥
यान्यब्जान्युदयं द्विषन्ति शशिनः कोन्यस्ततोसंमतस्तन्निर्मायिकरीन्द्रदन्तदलनं यच्छाम कोयं नयः ।
सामर्थ्यप्रथनाय चित्रमसमैः स्पर्धां विधूयोद्यता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र जहति व्यक्तं प्ररूढा रुषः ॥२८४॥
त्रिगर्तानां भुवं जित्वा स व्रजत्रथ भूपतिः । विक्रमादित्यमभृगुन्निालधर्ममुपागतम् ॥२८५॥
तस्मिञ्जहनि भूभर्त्रा शोकाग्निःश्वसनानिशम् । नाखायि नाशि नास्त्रापि स्थितेनावननानन ॥२८६॥
अन्येद्युर्भुवमुत्सृज्य कइमीरेभ्यो विनिर्गतम् । शुभाव मातृगुप्तं स नातिदूरे कृतस्थितिम् ॥२८७॥
कैश्चिन्निर्वासितो मा स्विन्मदीयैरिति शङ्कितः । ययौ प्रवरसेनोस्य पार्श्वं मितपरिच्छदः ॥२८८॥
कृतार्हणं सुखासीनं ततः पप्रच्छ तं शनैः । विनयावनतो राजा राज्यस्यागस्य कारणम् ॥२८९॥
बभाषे तं क्षणं स्थित्वा सं निःश्वस्यं विहस्य च । गतः स सुकृती राज्येन भूमिभुजो वयम् ॥२९०॥
यावन्मूर्धि रवेः पादास्तावद्द्योतयते दिशः । द्योतते नान्यथा किंचिद्रावैव तपनोपलैः ॥२९१॥

---

२६८. [1]) मस्मु supplied by A_2 in space left by A_1. २६९. [1]) [2]) A_2 glosses आदिदेश and ईश्वरः. २७१. [1]) A_2 gloss अभ्यपात्. २७२. [1]) A_2 gloss प्रवरसेनस्य.—[2]) Thus A_1; corr. by later hand into °स्मृतेः, as found also in R. २७६. [1]) A_1 gloss स्वल्पमर्थिता बहु फलन्ति महान्तः.—[2]) A_1 gloss उदन्वत्या पिपासवा.—[3]) Emended: A R G वदन्यो.—[4]) A_2 gloss शिवः. २७७. [1]) A_2 gloss पराभवं. २७८. [1]) A_2 gloss प्रभुः.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 स फलार्थिनम्. २७९. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into सांयुज्या°. २८०. [1]) A_2 भगच्छ°. २८१. [1]) त supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss निकरं. २८४. [1]) A_2 gloss ते-वः.—[2]) A_2 gloss नीचैः. २८६. [1]) Emended; A निश्वस्त°. २८९. [1]) A_2 gloss प्रवरसेनः. २९०. [1]) A_2 gloss मातृगुप्तः.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 निश्वस्य.—[3]) A_2 gloss विक्रमादित्यः. २९१. [1]) Thus A_1; corr. by A_2 into द्योतयेन्नान्यथा किं न which reading is found also in G R Edd.—[2]) A_2 gloss सूर्यकान्त.

अथ राजाभ्यधात्कोपि राजन्नपकृतं तव । यस्यत्यपत्रिकीर्षायै नमीशमनुशोचसि ॥२९२॥
मातृगुप्तस्तोत्रवादीत्कोपस्मिनसिताधरः । अस्मानुत्सहते कश्चिन्नापकर्तुं बलाधिकः ॥२९३॥
नयता गण्यतामस्मानन्तरङ्गेण तेन हि । न भस्मनि हुतं सर्पिर्नोप्तं वा सस्यमूषरे ॥२९४॥
उपकारं स्मरन्तस्तु कृतज्ञत्वव्रतोद्यताः । पदवीमुपकर्तॄणां यान्ति निश्चेतना अपि ॥२९५॥ 295
निर्वाणमनुनिर्वाति तपनं तपनोपलः । इन्दुमिन्दुमणिः किं च भुष्यन्तमनुभुष्यति ॥२९६॥
पुण्यां वाराणसीं गत्वा तस्माच्छम्भुखोन्मुखः । इच्छामि सर्वसंन्यासं कर्तुं द्विजनोचितम् ॥२९७॥
मणिदीपमिवेशं तमन्तरेणान्धकारिताम् । बिभेमि द्रष्टुमप्युर्वीं भोगयोगे कथैव का ॥२९८॥
इत्यौचित्यनिधेस्तस्य वाणीमाकर्ण्य विस्मितः । धीरः प्रवरसेनोपि व्याजहारोचितं वचः ॥२९९॥
सत्यं विश्वंभरा देवी भूपते रत्नसूरियम् । उत्पत्त्या द्योतते धर्म्यैः कृतज्ञैर्या भवादृशैः ॥३००॥ 300
अन्तरङ्गतया श्राव्यः कोन्यस्तस्मान्महीभुजः । इत्थं जडे जगत्येकस्त्वां यथावद्विवेद यः ॥३०१॥
चिरं खलु खिलीभूताः कृतज्ञत्वस्य धीधयः । धीर त्वयैव न स्वास्थं संचारो यदि दर्श्यते ॥३०२॥
पाकश्चेन्न शुभस्य मेद्य तदसौ प्रागेव नादास्किमु स्वार्थश्चेन्न मयास्य किं न भजते दीनान्स्वबन्धूनयम् ।
मत्तो रन्ध्रदृशोस्य भीर्यदि न तद्बुध्यः किमेष त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कलयति प्रायः कृतोपक्रियः ॥३०३॥
अस्युदात्तगुणेष्वेषा कृतपुण्यैः प्ररोपिता । शतशाखीभवत्येव यावन्मात्रापि सत्क्रिया ॥३०४॥
तत्त्वं गुणव्रतामग्र्यस्तत्त्वज्ञैश्चाभिनन्दितः । परीक्षितो मणिरिव व्यक्तं बहुमतः सताम् ॥३०५॥ 305
तस्मादनुगृहाणास्मान्मा स्म त्याक्षीर्भरेन्द्रताम् । ममापि ख्यातिमायातु गुणव्रत्पक्षपातिता ॥३०६॥
पूर्वं तेनाथ चरमं मयापि प्रतिपादिताम् । भवान्प्रतिप्रणयिनीं विदधातु पुनर्भुवम् ॥३०७॥
अभ्याजौदार्यचर्यस्य श्रुत्वेति नृपतेर्वचः । कृतस्मितो मातृगुप्तः शनैर्वचनमब्रवीत् ॥३०८॥
यान्यक्षराण्यन्तरेण वाच्यं वक्तुं न पार्यते । का गतिस्तदुपादाने मर्यादोल्लङ्घनं विना ॥३०९॥
अतः परुषमप्यद्य किंचिदेव मयोच्यते । अभ्याजार्जवमप्येतदार्यत्वमवधीर्यते ॥३१०॥ 310
सर्वैः स्मरति सर्वस्य प्रागवस्थासु लाघवम् । आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्तमाने क्षणे पुनः ॥३११॥
पूर्वावस्था मदीया ते त्वदीया या च मे हृदि । ताभ्यां विमोहितावावां न विद्वोन्योन्यमाशयम् ॥३१२॥
राजा भूत्वा कथं मातृकप्रतिगृह्णातु संपदः । कथमेकपदे सर्वमौचित्यं परिमार्जतु ॥३१३॥
असाधारणमौदार्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः । भोगमात्रकृते मादृक्किं साधारणतां नयेत् ॥३१४॥
अपि च स्पृहयालुः स्यां भोगेभ्यो यदि भूपते । प्रियमालेभिमाने मे केन ते विनिवारिताः ॥३१५॥ 315
यन्ममोपकृतं तेन तद्विना प्रत्युपक्रियाम् । जीर्णमेवानुनाद्येषु प्रभवत्येव निश्चयः ॥३१६॥
या गतिर्भुभुजे मुख्य मया तामनुगच्छता । पात्रापात्रविवेक्तृत्वख्यातिर्नेया प्रकाश्यताम् ॥३१७॥
एतावत्येव कर्तव्ये यातेस्मिन्कं तपोपतम् । भोगमात्रपरित्यागाद्विदध्यां सत्यसंधताम् ॥३१८॥

---

३९२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 अस्यत्यप°. २९४. [1]) A_3 gloss तेन हर्षदेवेन. २९५. [1]) A_3 °वर्षीकृताः. २९८ [1]) A_3 gloss विक्रमादित्य. ३०१. [1]) A_3 gloss हर्षदेवात्. ३०२. [1]) A_3 gloss धीधीयु.—[2]) दर्श्यते supplied by A_3 in space left by A_1. ३०३. [1]) Thus A_1, A_3 °न्यापिम°. ३०९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 वान्यक्षारा°. ३१०. [1]) This verse has been omitted by A_1 and supplied in margin by A_2, found in R G. ३१५ [1]) A_3 gloss ते भोगा इत्यर्थः. ३१८. [1]) A_3 gloss विक्रमादित्ये.

इत्युक्त्वा विरते तस्मिन्नगाद् जगतीपतिः । स्वदीया न मया स्पृहयास्त्वयि जीवति संपदः ॥३१९॥
अथ वाराणसीं गत्वा कृतकाषायसंग्रहः । सर्वं संन्यस्य सुकृती मातृगुप्तोऽभवद्यतिः ॥३२०॥
राजा प्रवरसेनोऽपि कादमीरोत्पत्तिमज्जसा । निखिलां मातृगुप्ताय प्राहिणोद्दृढनिश्चयः ॥३२१॥
स हठापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक्प्रतिपादयन् । सर्वार्थिभ्यः कृती वर्षान्दश प्राणानधारयत् ॥३२२॥
अन्योन्यं साभिमानानामन्योन्यौचित्यशालिनाम् । त्रयाणामपि वृत्तान्त एष त्रिपथगापयः ॥३२३॥
राजा प्रवरसेनोथ नमयन्नवनीधरान् । अकृच्छ्रलङ्घयाः ककुभो वृद्धस्य यशसो व्यधात् ॥३२४॥
पीताब्धिर्लङ्घितोर्वीभृत्कुम्भयोनिरिवानयत् । तस्य प्रतापः प्रभवन्भुवनानि प्रसद्यताम् ॥३२५॥
शुष्यत्तमालपत्त्राणि शीर्णताडीदलानि च । तत्सेनार्णवतीराणि चक्रेरिस्त्रीमुखानि च ॥३२६॥
स गङ्गालिङ्गितोद्भूतस्य पूर्ववारिनिधेर्व्यधात् । सैन्येभमदनिष्पन्दैः कालिन्दीसंगमश्रियम् ॥३२७॥
रोधस्यपरपाथोधेः कटकैः स्पृष्टदिक्तटैः । चकारोत्पाट्य सौराष्ट्रानसौ राष्ट्रविपाटनम् ॥३२८॥
यशोर्थिनः पार्थिवेषु द्वेषरागबहिष्कृतः । ववृधे धर्मविजयस्तस्य क्षितिशतक्रतोः ॥३२९॥
वैरिनिर्वासितं पित्र्ये विक्रमादित्यजं न्यधात् । राज्ये प्रतापशीलं स शीलादित्याभिधं पराभिधम् ॥३३०॥
सिंहासनं स्ववंदयानां तेनाहितहतं ततः । विक्रमादित्यवसतेरानीतं स्वपुरं पुनः ॥३३१॥
हेतुनुदीर्यं विविधानमन्त्रानं पराजयम् । सप्त वारान्स तत्याज जित्वा मुम्मुनिंभूभुजम् ॥३३२॥
धाष्टर्याद्यथाष्टमे वारे हेतुमाख्यातुमुद्यतम् । धिक्पभून्बध्यतां सोयमित्यूचे नृपतिः क्षुधा ॥३३३॥
अबध्नोहं पशुत्वेन वीरेत्युक्ताभयोत्सुकः । मध्येसभं ननर्तास्य सोनुकुर्वन्कलापिनम् ॥३३४॥
नृत्तं केकां च शिखिनो दृष्ट्वास्मै द्रविणं नृपः । अभयेन समं प्रादात्तालावचरणोचितम् ॥३३५॥
वसतोस्य दिशो जित्वा नयुः पैठामहे पुरे । कर्तुं पुरं स्वनामाङ्कं प्रयते स्म मनोरथः ॥३३६॥
रात्रौ क्षेत्रं च लग्नं च दिव्यं ज्ञातुमथैकदा । स वीरो वीरचर्यायां निर्ययौ पार्थिवार्यमा ॥३३७॥
गच्छतः क्ष्मापतेस्तस्य मौलिरत्नार्कबिम्बितः । बभार तारापकरो रक्षःसर्षपविभ्रमम् ॥३३८॥
अथानन्तचिताालोकस्पष्टभीमतटद्रुमाम् । श्मशानप्रान्ततटिनीं पर्यटन्नाससाद सः ॥३३९॥
ततस्तस्य सरित्पारे मुक्तसंरावमभतः । ऊर्ध्वबाहु महद्भूतं प्रादुरासीन्महौजसः ॥३४०॥
नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्ज्वलद्भिः कपिशीकृतः । उल्काज्योतिःकृताश्लेषः कुलाद्रिरिव दिद्युते ॥३४१॥
ततथ प्रतिशब्देन घोरेणापूरयन्दिशः । अत्रासं विहसद्भैरुवाच क्षणदाचरः ॥३४२॥
संत्यज्य विक्रमादित्यं सत्त्वोद्रिक्तं च भूद्रुकम् । त्वां च भूपाल पर्याप्तं पैयमन्यत्र दुर्लभम् ॥३४३॥
वसुधाधिपते बाल्छासिद्धिस्तव विधीयते । सेतुमेतं समुत्तीर्य पार्श्वभागम्यतां मम ॥३४४॥
इत्युदीर्य निजं जानुं रक्षः पारात्प्रसारयत् । तन्महासरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात् ॥३४५॥
अङ्गेन रक्षःकायस्य ज्ञात्वा सेतुं प्रकल्पितम् । वीरः प्रवरसेनोथ विकोशां क्षुरिकां दधे ॥३४६॥

---

३२३. [1])*A$_3$ gloss त्रयाणां विक्रमादित्यमातृगुप्तप्रवरसेनानाम्. ३२५. [1]) A$_3$ gloss जलान्यपि. ३३२. [1]) A$_3$ gloss प्रवरसेन.—[2]) Doubtful emendation: मुंमु has been supplied by A$_3$ in space left by A$_1$; A$_2$ has marked a different division of the words, जित्वाऽमुं। मुनिभूभुजम्, which is also indicated by the interlinear gloss of A$_3$ प्रतापशीलं; C reads मुम्मुनि°. For the name मुम्मुनि see iv. 167; v. 516; viii. 2180 (*C.*).—३३५. [1]) A$_3$ gloss शिखिवृद्धा.—[2]) Thus A$_1$, A$_3$ तालार्धचरणो°. ३३८. [1]) Thus A$_3$; A$_1$ °ब्राङ्क°. ३४५. [1]) Thus apparently A$_1$; A$_3$ °यन्.

स तयोत्कृत्य तन्मांसं कृतसोपानपद्धतिः । अनरण्यत्र तत्स्थानं क्षुरिकावत्सं उच्यते ॥३४७॥
पार्श्वस्थं तं लग्नमुक्ता प्रातर्मत्स्यत्रपातनम् । दृष्ट्वा पुरं विधेहीति वदन्नूतं तिरोदधे ॥३४८॥
देव्या शारिकयाद्वेन यक्षेणाधिष्ठितेन च सः । ग्रामे शारीटकेपदयस्सत्रं वेतालपातितम् ॥३४९॥
भक्त्या प्रतिष्ठां प्राक्तस्मिन्निनीषौ प्रवरेश्वरम् । जयस्वामी स्वयं पीठे भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत् ॥३५०॥
वेतालवेदितं लग्नं जानतो जगतीभुजा । स्थपतेः स जयाख्यस्य नाम्ना प्रख्यापितोभवत् ॥३५१॥
नगरात्प्रातिलोम्याय भक्त्या तस्य विनायकः । प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुखतां भीमस्वामी स्वयं ययौ ॥३५२॥
सङ्गावश्यादिका देव्यस्तेन श्रीशब्दलाञ्छिताः । पञ्च पञ्चजनेन्द्रेण पुरे तस्मिन्निवेशिताः ॥३५३॥
वितस्तायां स भूपालो बृहत्सेतुमकारयत् । ख्याता ततः प्रभृत्येव तादृग्भीसेतुकल्पना ॥३५४॥
श्रीजयेन्द्रविहारस्य बृहद्बुद्धस्य च व्यधात् । मातुलः स नरेन्द्रस्य जयेन्द्रो विनिवेशनम् ॥३५५॥ 355
बुभोज सिंहलादीन्यो द्वीपान्स सचिवोकरोत् । मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाद्भुतम् ॥३५६॥
षट्त्रिंशद्धलक्षाणि पुरं तत्पथे पुरा । यस्यास्तां वर्धनस्वामी विश्वकर्मा च सीमयोः ॥३५७॥
दक्षिणस्मिन्नेव पारे वितस्तायाः पुरा किल । निर्मितं तेन नगरं विभक्तैर्युक्तमापणैः ॥३५८॥
ते तत्राभ्रंलिहाः सौधा यानध्यारुह्य दृश्यते । वृष्टिस्निग्धं निदाघान्ते चैत्रे चोत्कुसुमं जगत् ॥३५९॥
तद्विना नगरं कुत्र पवित्राः सुलभा भुवि । सुभगाः सिन्धुसंभेदाः क्रीडावसथवीथिषु ॥३६०॥ 360
दृष्टः क्रीडानगोन्यत्र न मध्येनगरं क्वचित् । यतः सर्वौकसां लक्ष्मीः संलक्ष्या सुपथादिव ॥३६१॥
वैतस्तं वारि वास्तव्यैर्वृहत्तुन्दिनशार्करम् । ग्रीष्मोपेक्षि स्ववेदमाग्राह्यं ततोन्यत्र लभ्यते ॥३६२॥
प्रतिदेवगृहं कोशास्ते तस्मिन्नर्पिता नृपैः । सहस्रशः शक्यते यैः क्रेतुं भूः सागराम्बरा ॥३६३॥
पुरे निवसतस्तस्मिंस्तस्य राजप्रजासृजः । दानैः साम्राज्यलाभस्य षष्टिः संवत्सरा ययुः ॥३६४॥
ललाटे भूलसद्बाहौ जराशुक्लाः शिरोरुहाः । तस्य शंभुभ्रमासङ्गिगङ्गाम्भोविभ्रमं दधुः ॥३६५॥ 365
अथाश्वपादेनेशाननिदेशात्तत्क्षणागतः । कारस्करिको जयन्ताख्यो द्विजन्मायोजि पार्श्वगः ॥३६६॥
श्रान्तोस्म्यध्वन्य नान्यस्मादेशात्तेभिमतं भवेत् । राज्ञे प्रवरसेनाय लेख एष प्रदर्श्यताम् ॥३६७॥
इत्युक्तार्पितलेखोसावसमर्थः पथः पृथून् । गन्तुं प्रस्थानखिन्नोस्मि सद्यस्तेनेत्यगद्यत ॥३६८॥
लाघ्य तावत्स्वं स्पृष्टो द्विजः कापालिना मया । उक्तेति तेन क्षिप्तोसावासन्ने दीर्घिकाजले ॥३६९॥
उन्मीलितेक्षणोद्राक्षीत्स्वं स्वदेशादथोत्थितम् । तस्युषश्चर्चने राज्ञो भृत्यान्व्यग्राञ्जलाहतौ ॥३७०॥ 370
स्वमावेदयितुं नया नीयमाने नृपान्तिकम् । अथाक्षिप्तोक्षिपल्लेखं स ज्ञानकलशे ततः ॥३७१॥
प्रवरेशो ज्ञापयता न्यस्तं तत्कलशात्पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोन्तिकम् ॥३७२॥
कृतं कृत्यं महद्यत्तं भोगा भुक्ता वयो गतम् । किमन्यत्करणीयं ते एहि गच्छ शिवालयम् ॥३७३॥
ततस्तं वृत्तसंकेतः संतोष्याभिमतार्पणात् । भित्त्वा तमइमप्रासादं जगाहे विमलं नभः ॥३७४॥
जनैः स ददृशे गच्छन्कैलासतिलकां दिशम् । विशदे घटयन्व्योम्नि द्वितीयंतपनोदयम् ॥३७५॥ 375

---

३४७. [1]) Thus corr. by A, from A, °भाल ; G °बाल. ३४९. [1]) Thus corr. by later hand from A, °स्थितं.—[2]) A, gloss शारदद. ३५१. [1]) स्व supplied by A,. ३५४. [1]) Thus corr. by A, from A, तस्य. ३५५. [1]) A gloss स्थापनम. ३६२. [1]) A, °वैस्तु°. ३६६. [1]) Thus corr. by A, from A, °र्निर्दे°.

जयन्तेनाद्भुतोदन्तहेतुनावाप्य संपदः । स्वनामाङ्कग्रहारादिकर्मभिर्निर्मलाः कृताः ॥३७६॥
एवं स भुवनैश्वर्यं भुञ्जानो भूमिभृतां वरः । अनेनैव शरीरेण भेजे भूतपतेः सभाम् ॥३७७॥
प्रासादे प्रवरेशस्य सिद्धिक्षेत्रे क्षमापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिभटं द्वारमद्यापि लक्ष्यते ॥३७८॥
तस्य रत्नप्रभादेव्यां जातो राजा युधिष्ठिरः । अपासीच्चत्वमासोनाः क्ष्मां चत्वारिंशतं समाः ॥३७९॥
सर्वरत्नजयस्कन्दगुप्तशब्दाङ्कितामिधाः । आसन्विहारचैत्यादिकृत्यैस्तत्सचिवा वराः ॥३८०॥
भवच्छेदाभिधं यामं स्तुत्यं चैत्यादिसिद्धिभिः । यो व्यधात्सोस्य वज्रेन्द्रोप्यासीन्मन्त्री जयेन्द्रजः ॥३८१॥
दिक्कामिनीमुखोत्कीर्णकीर्तिचन्दनचित्रकाः । आसन्कुमारसेनाद्यास्तस्यान्येप्यप्यमन्त्रिणः ॥३८२॥
पद्मावत्यां सुतस्तस्य नरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लःखणापरनामा यो नरेन्द्रस्वामिनं व्यधात् ॥३८३॥
वज्रेन्द्रतनयौ वज्रकनकौ यस्य मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदन्तौ राज्ञी च विमलप्रभा ॥३८४॥
स त्रिधायाधिकरणं लिखितस्थितये निजम् । द्यां त्रयोदशभिर्वर्षैरारुरोह महाभुजः ॥३८५॥
तस्यानुजो धरणिभूद्रणादित्यस्ततोभवत् । तुच्छीनापरनामानं यं जनाः प्राहुरञ्जसा ॥३८६॥
जगद्विलक्षणं यस्य शङ्खमुद्राङ्कितं शिरः । अपूर्वशर्वरीशान्तर्लीनभानुश्रियं दधे ॥३८७॥
रिपुकण्डाटवीष्वासीद्यस्य धाराधरः पतन् । तद्वधूनेत्रकुण्डैस्तु जलाधिक्यमधार्यत ॥३८८॥
अपूर्वो यत्प्रतापाग्निः प्रविदध्यौर्वीं द्विषां न्यधात् । नारीनेत्रेषु नीरोर्मीन्मन्दिरेषु तृणाङ्कुरान् ॥३८९॥
यस्य पाणिप्रणयितां कृपाणे समुपागते । कबन्धेभ्यः परो नृत्तं न व्यधत्त द्विषद्बलैः ॥३९०॥
तस्याव्यपोह्यमाहात्म्या देवी दिव्याकृतेः प्रिया । विष्णुशक्तिः क्षितिं प्राप्ता रणारम्भाभिधाभवत् ॥३९१॥
स हि जन्मान्तरे पूर्वं द्यूतकारोभवत्किल । कदापि प्राप निर्वेदं सर्वस्वं कितवैर्जितः ॥३९२॥
देहत्यागोद्यतोप्यासीत्प्राप्यं किंचिद्विचिन्तयन् । न पर्यन्तेप्युपेक्षन्ते कितवाः स्वार्थसाधनम् ॥३९३॥
अवन्त्यदर्शनां विन्ध्ये देवीं भ्रमरवासिनीम् । द्रष्टुमैच्छद्वराकाङ्गी निर्व्यपेक्षः स्वजीविते ॥३९४॥
भ्रमरैः शङ्कुपुच्छाद्यैः खण्ड्यमानस्य देहिनः । तदास्पदं हि विशतो दुर्लङ्घ्या पञ्चयोजनी ॥३९५॥
स वज्रशङ्कुपुच्छानां धीमांस्तेषां प्रतिक्रियाम् । देहेवश्यपरित्याज्ये मन्वानोभूद्दुष्करम् ॥३९६॥
प्रागयोवर्मणा देहं ततो महिषचर्मणा । तेन छादयता दत्तो मृत्तेपोथ सगोमयः ॥३९७॥
अथ भानुकरोच्छुष्कमृत्तेपाश्लेडिताङ्गकः । स लोष्ट इव संचारी प्रतस्थे क्रूरनिश्चयः ॥३९८॥
सरलां सरणिं त्यक्त्वा जीवितस्पृहया समम् । गुहा तेन ततः सान्द्रतमोभीमा व्यगाह्यत ॥३९९॥
अथोदतिष्ठन्नर्तेभ्यो घोरा भ्रमरमण्डलाः । पक्षशब्दैः श्रुतिं घ्नन्तो मृत्युतूर्यरवैरिव ॥४००॥
ते तमुच्छुष्कमृत्तेपरेणुव्रणितलोचनाः । सहसा नाक्रमन्ते स्म प्रहरन्तोपि बाधितुम् ॥४०१॥
रेणुभिर्येन्धितदृशस्ते न्यवर्तन्त षट्पदाः । तेखण्डयंस्तु मृत्तेपं न्यपतन्थे नखा नवाः ॥४०२॥
तैः खण्ड्यमानमुच्चण्डैर्व्रजतो योजनत्रयीम् । क्रमान्मृत्कवचं तस्य पथि संक्षयमाययौ ॥४०३॥
ततो मुहुः प्रहरतां तेषां महिषचर्मणि । घोरश्चटचटाघोषः प्रादुरासीद्भयंकरः ॥४०४॥

---

३७७. [1]) Thus A_3; A_1 त्यक्त्वा. ३७८. [1]) A_3 च्छिद्रं. ३७९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 चतुर्विंशतिं. ३८१ [1]) A_1 gloss भौछो. ३८३. [1]) A_1 ल × खणा°. ३९०. [1]) A_3 indicates n *varia lectio* in the marginal note अन्यत् कबन्धेभ्यः परं नृत्तं न व्यधत्त द्विषद्बलम्; over the last word the gloss कतं by the same hand.

चतुर्थयोजनस्यार्धमतिक्रम्य विवेद सः । रणत्कारैर्हिरेफांस्तानयोवर्मनिपातिनः ॥४०५॥ 405
धावंस्ततोतिवेगेन खण्ड्यमानेन पट्पदैः । स शस्त्रवर्मणामोचि चित्तं धैर्येण नो पुनः ॥४०६॥
गव्यूतिमात्रमासन्ने देवीधामनि धैर्यवान् । धुन्वन्कराभ्यां मधुपान्धावति स्म स धीरधीः ॥४०७॥
अथ क्षाण्वस्थिशेषाङ्गो लूनमांसः षडङ्घ्रिभिः । कराभ्यामक्षिणी रक्षन्देव्यायतनमासदत् ॥४०८॥
प्रशान्ते भृङ्गसंपाते प्रकाशमवलोकयन् । स देव्याः पादयोरग्रे पपातोद्भान्तजीवितः ॥४०९॥
स्तोकावशेषप्राणं तं देव्याश्वासयितुं ततः । अभिरामं वपुः कृत्वा पस्पर्शाङ्गेषु पाणिना ॥४१०॥ 410
दिव्येन पाणिस्पर्शेन तेन पीयूषवर्षिणा । स क्षिप्रमादितस्त्रास्थो दिक्षु चिक्षेप चक्षुषी ॥४११॥
प्रविष्टमात्रः प्रैक्षिष्ट सिंहविष्टरसीम्नि याम् । घोराकारां स तां देवीं तदाद्राक्षीच्च तां पुनः ॥४१२॥
ददर्श पुनरुद्यानलतावासे विलासिनीम् । स्थितां पुष्करिणीतीरे श्यामां पुष्करलोचनाम् ॥४१३॥
गृहीतहारमुक्तार्षां बद्धां पीनस्तनाञ्जलिम् । महार्हैः कान्तिकुसुमैर्यौवनेनार्चितामृकाम् ॥४१४॥
यावत्काहारिणीं पादौ दधतीं कृच्छ्रचारिणीं । स्तनच्छन्नमुखं द्रष्टुं तपस्यन्तास्त्रिवान्वहम् ॥४१५॥ 415
भास्वद्बिम्बाधरां कृष्णकेशीं सितकराननाम् । हरिमध्यां शिवाकारां सर्वदेवमयीमिव ॥४१६॥
तां विभाव्यानवद्याङ्गीं निर्जने यौवनोर्जिताम् । निन्येवारितवामेन स कामेन विधेयताम् ॥४१७॥
दधती रूपमाधुर्यपूरच्छन्नामधूप्यताम् । अप्सराः प्रत्यभात्सद्य सा हि चित्ते न देवता ॥४१८॥
कृपामृदुरवादीत्तं व्यथितोसि चिरं पथि । मुहुः सोम्य समाश्वस्य प्रार्थ्यतामुचितो वरः ॥४१९॥
स तां बभाषे शान्तो मे भवत्या दर्शनाच्छमः । अदेवी किं तु भवती वरं दातुं कथं क्षमा ॥४२०॥ 420
देवी जगाद तं भद्र कोयं ते मनसि भ्रमः । देवी वा स्यामदेवी वा वरीतुं त्वां तु शक्नुयाम् ॥४२१॥
इति सोभीष्टसंप्राप्तौ कारयित्वा प्रतिश्रवम् । दूरमुत्क्रान्तमर्यादः संगमं तामयाचत ॥ ४२२॥
तमभ्यधात्सा दुर्बुद्धे कोयं तेनुचितो विधिः । प्रार्थयस्वेतरत्यस्मात्साहं भ्रमरवासिनी ॥४२३॥
देवीं तां जानतोप्यस्य नाभूदत्रहितं मनः । निरुद्धा वासनाः केन जन्मान्तरनिबन्धनाः ॥४२४॥
स तामुवाच सत्यां त्वेवेति त्वां गिरमिच्छसि । प्रमाणीकुरु मद्वाणीमहमन्यत्र कामये ॥४२५॥ 425
पूर्वमेव हि जन्तूनां योधिवासो निलीयते । तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेपि न शीर्यते ॥४२६॥
देवी वा भव कान्ता वा भीमा वा शोभनापि वा । यादृशीं पूर्वमद्राक्षं तादृश्येवात्रभासि मे ॥४२७॥
तमित्थं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निश्चलनिश्चयम् । एवं जन्मान्तरे भावीत्यभ्यधादनुरोधतः ॥४२८॥
उत्सहन्ते हि संस्पष्टुं न दिव्या मर्त्यधर्मिणः । तद्गच्छ क्रूरसंकल्पेत्युक्ता सान्तर्दधे ततः ॥४२९॥
अशून्यजन्मा भूयासं तया देव्येति चिन्तयन् । प्रयागवटशाखायादहासीत्स वपुस्ततः ॥४३०॥ 430
सोजायत रणादित्यो रणारम्भा च सा भुवि । मर्त्यभावेपि या नैव जहौ जन्मान्तरस्मृतिम् ॥४३१॥
रतिसेनांभिधश्चोलराजः सज्जोधिपूजने । तां तरङ्गान्तराश्लेषे रत्नराजिमिवोज्ज्वलाम् ॥४३२॥

---

४०६. [1]) A_3 चित्तं. ४१२. [1]) Thus A_1; A_3 G पुरः, R and Edd read पुनः. ४१४. [1]) Thus A_1; altered by A_2 to °मुक्तार्घान्वङ्गा. A_3 reads in margin गृहीतहारमुक्तार्घां बद्धपीनस्तनाञ्जलिम, with gloss मुक्ता एवार्घा G and R follow A_1 ४१७. [1]) A_1 writes ऽ after निन्ये. ४१८. [1]) This division of the words is indicated by A_1. ४२५. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 सत्यं; सत्यां also in G and R. ४२९. [1]) A_3 देव्यो.

आ बाल्याद्यत्कदिव्योक्ति तामलंकृतयौवनाम् । दिव्याहीं पृथिवीशेभ्यो नार्पयेभ्योपि ददौ नृपः ॥४३३॥
रणादित्यनृपामात्ये दूत्यायाते तथैव तम् । प्रत्याख्यानेच्छुमाचख्यौ सैव तद्वरणं वरम् ॥४३४॥
435 तदर्थमेव कथितस्त्वोत्पत्तिं तां ततः पिता । द्रुतं कुलूतभूभर्तुः सुहृदः प्राहिणोद्बहून् ॥४३५॥
प्रहृष्टो विप्रकृष्टं तं देशं गत्वा व्यधत्त ताम् । परिणीय रणादित्यः शुद्धान्तस्याधिदेवताम् ॥४३६॥
मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्त्यपि । तं मायया मोहयन्ती न पस्पर्श कदाचन ॥४३७॥
व्यधान्मायामयीं राज्ञस्तल्पे स्वसदृशीं स्त्रियम् । स्वयं सा भ्रमरीरूपा निर्जगाम बहिर्निशि ॥४३८॥
स नाम्ना स्वस्य देव्याश्च कृत्वा सुरगृहद्वयम् । माहेश्वरः शैललिङ्गे कारयामास कारुभिः ॥४३९॥
440 श्वः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेथ सज्जे तल्लिङ्गयोर्द्वयम् । देशान्तरागतः कश्चिद्यूपयामास दैववित् ॥४४०॥
स दृष्टप्रत्ययः शश्वत्तयोर्घटितलिङ्गयोः । अहमखण्डैः समण्डूकैर्बभाषे गर्भमावृतम् ॥४४१॥
किंकर्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविघ्नविह्वलम् । दिव्यदृष्टिः स्वयं देवी ततो राजानमब्रवीत् ॥४४२॥
राजन्गिरिसुतोद्वाहे पौरोहित्यं पुरा भजन् । स्वमर्चादेवमादत्त पूजाभाण्डास्प्रजापतिः ॥४४३॥
तां विष्णोः प्रतिमां वीक्ष्य पूजितां तेन धूर्जटिः । शून्यामिव तदा मेने शक्तिरूपां विना शिवम् ॥४४४॥
445 निमन्त्रितैर्दौकितानि रत्नान्यथ सुरासुरैः । पिण्डीकृत्य स्वयं चक्रे लिङ्गं भुवनवन्दितम् ॥४४५॥
तां विष्णुप्रतिमां तच्च लिङ्गमीशानपूजितम् । स्वयं प्रजासृजः पूज्यं कालेनादत्त रावणः ॥४४६॥
तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तल्लङ्कायामभवद्धिरम् । देवद्वयं रावणान्ते नीतमासीच्च वानरैः ॥४४७॥
तिर्यक्तया ते कपयो मुग्धा हिमनगैकसः । शान्तौल्लुक्याः शनैर्देवौ न्यधुरुत्तरमानसे ॥४४८॥
प्रागेव सरसस्तस्मात्कुशलैः शिल्पिभिर्मया । नावुद्धृतौ प्रातरत्र प्राप्तौ द्रक्ष्यस्थसंशयम् ॥४४९॥
450 तयोः प्रतिष्ठा क्रियतामित्युक्त्वा पृथिवीभुजम् । देवी प्रयाता शुद्धान्तं सिद्धान्सस्मार खेचरान् ॥४५०॥
ते[1] ध्यातमात्राः संप्राप्ता देव्यादेशेन पार्थसः । उद्धृत्य नृपतेर्धात्रि देवौ हरिहरौ न्यधुः ॥४५१॥
दिव्यैः प्रसूनैः संवीतौ हरनारायणौ जनः । प्रातर्नृपगृहे दृष्ट्वा परं विस्मयमाययौ ॥४५२॥
सज्जे प्रतिष्ठालग्नेथ माहेश्वरतया नृपः । रणेश्वरप्रतिष्ठायां पूर्वं यावत्समुद्यतः ॥४५३॥
रणारम्भानुभावेन तावदेवाद्भुतावहः । स्वयं पीठे रणस्वामी भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत् ॥४५४॥
455 कर्तुं प्रभावजिज्ञासां राज्ञां दत्तधनस्ततः । स स्वयंभूः स्वयं भक्तांस्तांस्तान्यामानदापयत् ॥४५५॥
कुम्भदासतया छन्नः सिद्धो ब्रह्माभिधो वसन् । परिज्ञाय तयोर्दैव्या प्रतिष्ठाकर्म कारितः ॥४५६॥
स वृत्तप्रत्यभिज्ञः सन्प्रतिष्ठाप्य रणेश्वरम् । व्योम्ना व्रजन्नरणस्वामिप्रतिष्ठां गूढमादधे ॥४५७॥
जनास्त्वलक्षयन्यत्तत्स्वयं पीठमवातरत् । इति केषामपि ह्यदि प्रवादोद्यापि वर्तते ॥४५८॥
सा ब्रह्मप्रतिमं सिद्धं देवी ब्रह्मविदां वरम् । अकारयत्तमुद्दिश्य पराख्यं[2] ब्रह्ममण्डपम्[3] ॥४५९॥
460 रणारम्भास्वामिदेवौ दंपतिभ्यां व्यधीयत । मठः पाशुपतानां च ताभ्यां प्रद्युम्नमूर्धनि[4] ॥४६०॥

४४०. [1]) A$_3$ gloss शिवलिङ्गद्वयम्. ४४३. [1]) Thus A$_3$; A$_1$ °धत्त ४५१. [1])[2]) Thus corr. by later hand from A$_1$ ते, °मात्र, पायस.—[2]) Thus A$_3$; A$_1$ व्यधुः. ४५३. [1]) Thus A$_1$; A$_3$ °लिङ्गे. ४५५. [1]) Thus corr. by A$_3$ from A$_1$ राज्ञा.—[1]) Thus A$_3$; A$_1$ भक्तैस्तां°. ४५६. [1]) A$_3$ gloss हरिहरयो.. ४५८. [1]) Thus A$_3$; A$_1$ प्रवदो°. ४५९. [1]) Thus corr. by later hand from A$_1$ स.—[2]) Thus corr. by A$_3$ from A$_1$ परास्यं.—[3]) Thus A$_3$; A$_1$ °त्तमम्. ४६०. [1]) A$_3$ gloss प्रद्युम्नमूर्धनि शारिकागिरौ.

आरोग्यशाला निरघाप्युल्लाघवस्थाय रोगिणाम् । तेन सेनामुखीदेवीभवशान्त्यै च कारिता ॥४६१॥
ख्यातिं रणपुरस्वामिसंज्ञया सर्वतो गतम् । स सिंहरोस्सिकाग्रामे मार्तण्डं प्रत्यपादयत् ॥४६२॥
अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्यया कृतः । दक्षिणेस्मिन्नणेशस्य पार्श्वे देवोमृतेश्वरः ॥४६३॥
मेघवाहनभूभर्तृपत्न्या भिन्नाख्यया कृते । विहारेपि तया बुद्धबिम्बं साधु निवेशितम् ॥४६४॥
राज्ञे देव्यनुरक्ताय सानुकोशाय सैकदा । पातालसिद्धिर्दं मन्त्रं प्रददौ हाटकेश्वरम् ॥४६५॥ 465
मा भून्मोघास्य मत्प्राप्तिरिति मत्वा तथार्पितम् । असाधयत्स तं प्राप्य वर्षान्ते वत्सरान्बहून् ॥४६६॥
कृत्वेष्टिकापथे कष्टं तपो नन्दिशिलां गतः । भूरिभिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धेः प्रणयितां ययौ ॥४६७॥
स्वप्नैश्च सिद्धिलिंगैश्च जाताभङ्गुरनिश्चयः । चन्द्रभागाजलं भित्त्वा नमुचेः प्राविशद्बिलम् ॥४६८॥
बिलेपावृततां याते दिवसान्येकविंशतिम् । प्रविश्य पौरान्प्राग्भिन्ये दैत्यस्त्रीभोगभोगिताम् ॥४६९॥
एवं स भूपतिर्भुक्त्वा भुवं वर्षशतत्रयम् । निर्वाणशाब्दनिर्व्यूढिं पातालैश्वर्यमासदत् ॥४७०॥ 470
सानुगे नृपतौ याते दैतेयदयितान्तिकम् । देवी सा वैष्णवी शक्तिः श्वेतद्वीपमगाहत ॥४७१॥
राजवंशेष्वनेकेषु राज्ञोर्वंशद्वये परम् । द्वयोरेवात्र निर्व्यूढिं प्रजावात्सल्यमागतम् ॥४७२॥
रणादित्यस्य गोनन्दवंशे रामस्य राघवे । लोकान्तरसुखस्यापि ययोरंशभुजः प्रजाः ॥४७३॥
विक्रमाक्रान्तविश्वस्य विक्रमेश्वरकृत्सुतः । तस्यासीद्विक्रमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः ॥४७४॥
राजा ब्रह्मगलूनाभ्यां सचिवाभ्यां समं महीम् । सोपासीद्वासवसमो द्वात्रिंशदिति वत्सराः ॥४७५॥ 475
चक्रे ब्रह्मगटं ब्रह्मा गलूनो लूनदुष्कृतः । रत्नावल्याख्यया पत्न्या विहारं निरमापयत् ॥४७६॥
राज्ञोनन्तरजस्तस्य राजाभूत्तदनन्तरम् । नापितारातिभूपालो बालादित्यो बलोर्जितः ॥४७७॥
लवणार्णवपानेन तर्षोत्कर्षमिवोद्वहन् । यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेत्राम्भोभजन्मुखम् ॥४७८॥
आसन्येरिमनोगाधबोधदण्डा इवाहताः । यस्याद्यापि जयस्तम्भाः सन्ति ते पूर्ववारिधौ ॥४७९॥
प्रभावाङ्कुन वङ्कुलाञ्छित्त्वा येन व्यधीयत । काश्मीरिकनिवासाय कालम्ब्याख्यो जनाश्रयः ॥४८०॥ 480
कश्मीरेषु धनोदग्रमग्रहारं द्विजन्मनाम् । राजा मडुवराज्ये यो भेडशंखयमकारयत् ॥४८१॥
त्रिशां विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादनं व्यधात् । वक्षभा यस्य बिम्बोष्ठी बिम्बा बिम्बेश्वरं हरम् ॥४८२॥
भ्रातरो मन्त्रिणस्तस्य त्रयो मडसुरौकसोः । सेतोश्च कारकां आसन्खड्गशत्रुघ्नमालवाः ॥४८३॥
बभूव तस्य भूभर्तुर्भुवनाङ्कुनविभ्रमा । तनयानङ्कलेखाख्या शृङ्गारोदधिकौमुदी ॥४८४॥
तां वीक्ष्य लक्षणोपेतां मृगाक्षीं पितुरन्तिके । अमोघप्रत्ययो व्यक्तं व्याजहारेति दैववित् ॥४८५॥ 485
भविता तत्र जामाता जगतीभोगभाजनम् । स्वदन्तमेव साम्राज्यं गोनन्दान्वयजन्मनाम् ॥४८६॥
सुतासंतानसाम्राज्यमनिच्छन्नय पार्थिवः । दैवं पुरुषकारेण जेतुमासीत्कृतोद्यमः ॥४८७॥

---

४६६. [1]) Thus A ; R G वंशान्तं ; Edd. वंसन्तं. ४६७. [1]) Thus A_3 ; A_1 तपो. ४६८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 चान्द्र°. ४७०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मूत्वा.—[2]) Thus A_3 ; A_1 °लेश्वरम्. ४७३. [1]) A_1 gloss वंशे.—[2]) A_2 gloss द्वयोः रामरणादित्ययोः. ४७५. [1]) Emended ; A R G °शतूरा°. ४८०. [1]) The words from कालम्ब्याख्यो to कारका in verse 483 have been supplied by A_1 at a later date and in a smaller handwriting, partly in space left for this purpose, partly in margin. ४८१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भेरडा°. ४८२. [1]) A_2 gloss रहीसाने. ४८३. [1]) See note to verse 480 above.

अराजान्यधिनें दत्ता नेयं साम्राज्यहारिणी । मत्वेति प्रददौ कन्यां न कस्मैचन भूभुजे ॥४८८॥
हेतुं स रूपतामात्रं कृत्वा जामातरं नृपः । अथाश्वघासकायस्थं चक्रे दुर्लभवर्धनम् ॥४८९॥
मातुः कार्कोटनागेन सुप्तायाः समीयुषा । राज्यायैव हि संजातो राज्ञा नाज्ञायि तेन सः ॥४९०॥
निश्चिन्वते हि शंमन्या यमेवायोग्यमाग्रहात् । जिगीषयेव तत्रैव निदधाति विधिः शुभम् ॥४९१॥
मात्सर्येण जहद्धान्विसदृशे धूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा स्वां निदधत्स्विषं दिनपतिर्हास्यः प्रशान्त्युन्मुखः ।
दैवं वेत्ति न यः शिखी तु परतो नामास्तु तत्संभवाः स्युर्दीपा अपि यद्दहोन जगतस्तिग्मांशुविस्मारकाः ॥४९२॥
धिया भाग्यानुगामिन्या चेष्टमानो नयोचितम् । अभूत्सर्वस्य चक्षुष्यः स तु दुर्लभवर्धनः ॥४९३॥
प्रज्ञया द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रथाम् । कौवीरभाग्यस्वाम्यं च शनकैः श्वशुरोनयत् ॥४९४॥
पितोः प्रेयस्तयोर्वृत्तां तारुण्यादिमदेन च । राजपुत्री यथावत्तु गणयामास नैव तम् ॥४९५॥
स्वैरिणीसंगमो भोगा युवानोमे पितुर्गृहम् । पत्युर्मृदुत्वमित्यस्याः किं नाभूच्छीलविघ्नकृत् ॥४९६॥
सा नित्यदर्शनाभ्यासाच्छनकैर्विशता मनः । अनङ्गलेखा खड्गेन संप्रायुज्यत मन्त्रिणा ॥४९७॥
छद्मप्रेमसुखाभ्यासनष्टह्रीभीतिसंभ्रमा । धाष्टर्यं दिनाहिनं यान्ती ततस्तन्मयतां ययौ ॥४९८॥
स मन्त्री दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तया सह ॥४९९॥
उपलेभे च शनकैस्तस्यास्तं शीलविभ्रमम् । विरागलिङ्गैरुद्यद्भिर्धीमान्दुर्लभवर्धनः ॥५००॥
सखीमध्ये रहः स्मेरा वित्रर्णा भर्तृदर्शने । अकाण्ड एव प्रोत्थाय पश्यन्ती सस्मितं पथः ॥५०१॥
पत्युः कोपे कृतावज्ञा भ्रूनेत्रचिबुकाञ्चनैः । तदप्रियं भाषमाणे सस्मितं न्यस्तलोचना ॥५०२॥
तत्तुल्यगुणनिर्विण्णा तद्विपक्षस्तुतौ रता । रिरंसां तस्य संलक्ष्य सखीभिर्बद्धसंकथा ॥५०३॥
तच्चुम्बने भुग्नकण्ठी तदाश्लेषेसहाङ्गका । तत्संभोगे त्यक्तहर्षा तत्तल्पे व्याजनिद्रिता ॥५०४॥
भवेद्धि प्रायशो योषित्प्रेमविक्रीतचेतना । निवेदयन्ती दौःशील्यपिशाचावेशवैकृतम् ॥५०५॥ कुलकम् ॥
निगूढदारदौरात्म्यचिन्ताकृशवपुस्ततः । शुद्धान्तमविशज्जातु निशि दुर्लभवर्धनः ॥५०६॥
सोपश्यत्सुरतक्लान्तिसुलभस्वापनिःसहाम् । दुर्जारभर्तुरङ्केषु प्रत्युप्तामिव वल्लभाम् ॥५०७॥
श्वासैरगलितावेगैः कम्पयद्भिः कुचाङ्कुरौ । निवेदयन्तीं तत्कालमेव निर्वहणं रतेः ॥५०८॥
अन्यस्यापि क्रुधो हेतुं पुनरप्यक्षमावहाम् । तां तथावस्थितां वीक्ष्य स प्रजज्वाल मन्युना ॥५०९॥
व्यजिहीर्षुः स रोषेण विमर्शेन निवारितः । प्रहस्येव प्रहस्येव निवृत्तं स्वममन्यत ॥५१०॥
ततस्तथाविधः क्षुभ्यत्प्रकोपावेशसागरः । विचारवेलया तस्य बलाच्छममनीयत ॥५११॥
नमस्तस्मै ततः कोन्यो गण्यते वशिनां धुरि । जीर्यन्ते येन पर्याप्ता ईर्ष्याविषविषूचिकाः ॥५१२॥
सोचिन्तयदहो कष्टाधेष्टारागानुगा इमाः । विचारवन्ध्याः क्षिप्यन्ते क्षिप्रं याभिरधो नराः ॥५१३॥

---

४८८. [1]) A_3 gloss न्यूनकुलोद्भवाय दत्ता. ४८९. [1]) कृत्वा जामा supplied by A_3 in space left by A_1. ४९०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 समेयुषा.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 सा. ४९२. [1]) Emended; A R G जहन्म°.—[2]) Thus A_3; A_1 स.—[3]) A_3 gloss दूरे इत्यर्थः. ४९५. [1]) A_3 gloss डङ्खितमर्वाक्. ४९७. [1]) Emended; A संप्रयु°. ४९९. [1]) A_3 समम्. ५००. [1]) The text from मान्दुर्लभवर्धनः to the end of verse 507 below has been supplied by A_3, partly in space left by A_1, partly in margin. ५०४. [1]) Emended with Edd.; A °निद्रता. ५०७. [1]) A_3 दुर्जार°, with *v. l.* as above.—[2]) See note to verse 500 above. ५०८. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °वन्ती. ५११. [1]) Thus corrected by A_3 from A_1 कदा: श्रेढा°.

स्त्रीति नामेन्द्रियार्थोयमिन्द्रियार्था यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वशिनामत्र काः क्रुधः ॥५१४॥
निसर्गतरला नारीः को नियन्त्रयितुं क्षमः । नियन्त्रणेन किं वा स्याद्यत्सतां स्मरणोचितम् ॥५१५॥ 515
यः भ्रुनोरिव संघर्षं एकार्थाभिनिविष्टयोः । रागिणोर्यदि मानः स कोवमानस्ततः परः ॥५१६॥
ममकारो मृगाक्षीषु क इत्ययं सचेतसाम् । स्वदेहेनुपपन्नोपि यः सोन्यत्र कथं मतः ॥५१७॥
उद्वेगोत्पादनादेषा व्यथा चेत्प्रतिभाति मे । रागस्तद्विस्मृतः कस्मान्मूलमुद्वेगशाखिनः ॥५१८॥
सप्रपातालनिक्षिप्तमूलो रागमहीरुहः । भूमिभूतमनुत्पाद्य द्वेषमुन्मूल्यते कथम् ॥५१९॥
द्वेषो नामैष दुर्धर्षो जितो येन विवेकिना । क्षणार्धेनैव रागस्य तेन नामापि नाशितम् ॥५२०॥ 520
वीक्ष्यैतद्दिव्यया दृष्ट्या रागिणां वाच्यमौषधम् । ईर्ष्या जेया ततो रागः स्वयमाशाः पलायते ॥५२१॥
इति ध्यात्वालिखद्वर्णान्खड्गस्यांभुकपल्लवे । वध्योपि न हतो यस्त्वं स्मर्तव्यं तत्तवेत्स्यसौ ॥५२२॥
जनैरलक्ष्यमाणेथ याते दुर्लभवर्धने । त्यक्तनिद्रः स मन्त्री तंदृष्ट्वा वर्णानवाचयत् ॥५२३॥
दाक्षिण्यात्प्राणदस्यास्य खड्गः स मनसा तदा । विसस्मारानङ्गलेखां दध्यौ तु प्रत्युपक्रियाम् ॥५२४॥
तस्योपकर्तुरुचितं प्रतिकारमिच्छोश्चिन्ताविशन्न तु मनः स्मरबाणपंक्तिः ।
दृग्गोचरे परिचयप्रणयं प्रपेदे निर्निद्रता न तु कदाचन राजपुत्री ॥५२५॥ 525
भूत्वा सप्तत्रिंशतिमब्दान्स चतुर्भिर्मासैर्वन्ध्यौ मूर्धनि रत्नं नृपतीनाम् ।
तस्मिन्काले लोकमवापोज्ज्वलकृत्यो बालादित्यो बालशशाङ्काङ्कितमौलेः ॥५२६॥
पूर्वं विपन्नतनयेभिजनस्य शेषे गोनन्दसंततिरजायत तत्र शान्ते ।
प्रारब्धन्निभुग्ननलिनाथ हठप्रविष्टतोयौघपाटितबिसा नलिनीव क्षीना ॥५२७॥
अथ शिथिलितमुख्यामात्यवैमत्यविद्रः कनकघटविमुक्तैः पात्रनं तीर्थतोयैः ।
कथमपि स कृतज्ञो राजजामातुरुच्चैर्व्यधित विधिवदिष्टं मूर्धि राज्याभिषेकम् ॥५२८॥
कार्कोटभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युप्तमुक्ताकणद्योतभेणिफणाङ्कुराङ्कितबृहद्बाहुर्महीमुद्वहन् ।
ज्ञातिप्रीतिसतोषशेषफणभृत्संफुल्लदृक्पल्लवन्यासावर्जकहाटकाञ्जपटलस्रग्धामशोभोभवत् ॥५२९॥
अथ विगलिता गोनन्दोर्वीभुजोभिजनाच्छुचेरतिभुविनि भूः कार्कोटाहेः कुले व्यधित स्थितिम् ।
चिरपरिचितात्स्वर्गाभोगाध्वनः पतनं श्रिता त्रिभुवनगुरोः शंभोर्मौलात्त्रिधामरनिम्नगा ॥५३०॥ 530

१० ॥ ५२६ ॥ आदितः ५३ ॥ ग्रं १०६९॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यश्रीचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां तृतीयस्तरङ्गः ॥[1]

---

५२६. [1]) A_3 gloss विरोधः. ५२२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °न्यस्तस्वा°. ५२३. [1]) मन्त्री स supplied by A_3 in space left by A_1. ५२४. [1]) तदा वि supplied by A_3 in space left by A_1. ५२६. [1]) Thus A_1; altered by A_5 to समार्कि°.— [2]) A_1 gloss ऊनाभिरवर्षः. ५२७. [1]) A_3 gloss तस्मिन्. ५२८. [1]) A_3 gloss खड्गः. ५२९. [1]) Thus corr by A_3 from A_2 कर्कोट°. *Colophon.* [1]) A_1 adds here लिखितश्चैष मया राजानकरत्नकण्ठेन.

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

तद्गीतव्यतिरेकमद्रितनयादेहेन मिश्रीभवच्चिष्प्यूहमिह व्यपोहतु वपुः स्थाणोरभद्राणि वः ।
वेण्वा भोगिवधूशरीरकुटिलश्यामस्विषा वेष्टिता जूटाहेरपि यत्र भाति दयितामूर्त्येव पृक्ता तनुः ॥१॥
स महीं राजकन्यां च प्राप्तवानेकतः कुलात् । रत्नानां च सुतानां च राजाभूद्राजनं शनैः ॥२॥
पतिगोपितदौःशील्या तुल्यसौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विहारं नृपतिप्रिया ॥३॥
शिशुरेवायुषोल्पत्वं दैवज्ञोक्तं विचिन्तयन् । राज्ञः सुतो मल्हणाख्यो मल्हणस्वामिनं व्यधात् ॥४॥
पौरविशोककोटादौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । अदीयत द्विजेन्द्रेभ्यश्चन्द्रग्रामः क्षमाभुजा ॥५॥
श्रीनगर्यां प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्वामिनं हरिम् । षट्त्रिंशता स वर्षाणां क्ष्मावृषास्तमुपायया ॥६॥
अनङ्गदेव्यां संभूतस्तस्य दुर्लभकः सुतः । शशास वासवसमस्ततो वसुमतीं कृती ॥७॥
मातामहस्य यो मात्रा दौहित्रस्तनयीकृतः । प्रतापादित्य इत्याख्यां तत्कुलानुगुणां दधे ॥८॥
औडेनैडबिडाम्राभिधा यन्मन्त्रिणा कृताः । अमहारा हनुमता पुण्याभुमतसंपदा ॥९॥
प्रतापतापितारातिः प्रतापपुरपत्तनम् । मघवन्नगरस्पर्धि दीर्घबाहुर्व्यधत्त सः ॥१०॥
नानादिगन्तरायाततत्तत्क्रयिकसंकुले । नोणाभिधोवसत्तस्य देशे रौहीतको वणिक् ॥११॥
रौहीतदेशे जातानां निवेशार्यं द्विजन्मनाम् । महागुणो नोणमठं पुण्यज्येष्ठं चकार सः ॥१२॥
स जातु राजभवने राज्ञा प्रीत्या निमन्त्रितः । अर्चितोभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ॥१३॥
प्रातः सुखासिकां प्रेम्णा पृष्टोथ पृथिवीभुजा । शीर्षेण्यधामकथयत्प्रजातां दीपकज्जलैः ॥१४॥
ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः । वसंस्तदास्पदेद्राक्षीत्क्षपायां मणिदीपकान् ॥१५॥
विलासिस्त्वेन लक्ष्म्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अथ द्विरण्यहान्यासीत्तत्रैव स कृतार्हणः ॥१६॥
एकदा तेन तत्कान्ता व्यलोकि ललिताकृतिः । श्रीनरेन्द्रप्रभा नाम हर्म्ये हिमकरानना ॥१७॥
उरोजपूर्णकुम्भाङ्का सदूर्वाहितविभ्रमा । मूर्तिमन्मङ्गलमिव स्मरस्यं च गृहस्य च ॥१८॥
हर्म्यस्थं निर्जनतया स निःशङ्कविहारिणीम् । तां विलोक्यानवद्याङ्गीमभिलाषेण पस्पृशे ॥१९॥
सापि दर्शितमालीभिः किंचित्साचीकृताननां । अपश्यत्काश्यपीकान्तं श्रोत्रविश्रान्तया दृशा ॥२०॥
प्राग्जन्मप्रेमबन्धाद्वा निदेशाद्वा मनोभुवः । सपक्षपातं सा तस्य दृष्टैव विदधे मनः ॥२१॥
क्षणादलब्धस्पर्शोपि तां सौभाग्यसुधामयीम् । मज्जानमपि संस्पृश्य स्थितामिव विवेद सः ॥२२॥

---

१०. [1]) A_3 gloss तापद्. १२. [1]) A_3 gloss स्थितये. १४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रजानां. १५. [1]) Thus corr. by A_3; A_1 seems to have read कृतानन. १८. [1]) A_3 gloss सन्तौ च तादृक् सदृक् ताभ्यां आहितो विभ्रमो यया.—[2]) च स्मरस्य supplied by A_3 in space left by A_1. २३. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 निर्देशाद्वा. २२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 मज्जानानपि

हर्म्यस्तम्भच्छत्रगात्री क्षणं भूत्वा जगाम सा । व्याबर्त्य वक्त्रं पश्यन्ती पार्थिवं तं मुहुर्मुहुः ॥२३॥
गृहीतहृदयस्तन्व्यास्तावतैव महीपतिः । स चिन्ताजिह्मनयनो राजधानीं शनैर्ययौ ॥२४॥
तत्र तस्य तदाकारध्यानावहितचक्षुषः । सममन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे तानवं तनुः ॥२५॥ 25
अचिन्तयत्स धिक्कष्टं रूढोयमशुभावहः । अस्मिन्मे मानसोद्याने रागनामा विषद्रुमः ॥२६॥
अहो नु सुभगा रागवृत्तिभित्तिं विजित्य या । विवेकादीन्व्यधाद्दूरे सुहृदः परिपन्थकान् ॥२७॥
भाव्यं कौलीनभीतेन येन भूमिभृता सता । तस्य मे दुःसहः कोयं सदाचारविपर्ययः ॥२८॥
यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते विशाम् । परः को नाम तत्रास्तु शासितेति नीत्यतिक्रमे ॥२९॥
विमृष्यन्निति भूपालो विस्मेर्तुमभवत्क्षमः । न पद्धतिं साधुसेव्यां न च तां दीर्घलोचनाम् ॥३०॥ 30
तमथ प्रथितास्थास्थं नेदीयोमरणं वणिक् । स जनाज्ज्ञातवृत्तान्तः सुजनो विजनेब्रवीत् ॥३१॥
इमामवस्थां प्राप्तोसि किं धर्मेण निरुध्यसे । न प्राणसंशये जन्तोरकृत्यं नाम किंचन ॥३२॥
यन्मतानि प्रतीक्ष्यन्ते त्रिदुपैर्धर्मसंशये । तेषामपीदृशे कृत्ये भूयते संयमव्ययः ॥३३॥
यशोनुरोधादुचितं नापि देहमुपेक्षितुम् । स्वकीर्तिर्न परासूनां कीर्णा कर्णरसायना ॥३४॥
माभून्मदनुरोधस्ते त्वत्प्रियार्थं हि पार्थिव । प्राणा अपि न मे गण्या इन्द्रियार्थेषु का कथा ॥३५॥ 35
एवमुक्तोपि नादत्ते तां चेत्तस्सा सुरास्पदात्[2] । गृह्यतां नर्तकीभूत्वा नृत्तज्ञत्वान्मयार्पिता ॥३६॥
तेनेति प्रथमाणः स वलिना च मनोभुवा । प्राग्लज्जामथ जग्राह कथंचित्तां सुलोचनाम् ॥३७॥
कृत्यैरुदात्तैः सापास्ततादृक्चारित्रलाघवा । नरेन्द्रमहिषी चक्रे श्रीनरेन्द्रेश्वरं हरम् ॥३८॥
क्रमेण च प्रजापुण्यैश्चन्द्रापीडाभिधं सुतम् । प्रासोष्ट पार्थिववधूर्निधानमिव मेदिनी ॥३९॥
तस्याभिजनमालिन्यं स्वच्छैरच्छेदि तद्गुणैः । क्षाणादमकषैः[3] काण्यैमाकरोत्थं मणेरिव ॥४०॥ 40
धूमाद्गाढंमलीमसाच्च्युचि पयः सूते घनस्योद्गमो लोहस्यातिशितस्य जातिरचलात्कुण्ठाश्ममालामयात् ।
किंचात्यन्तजडाज्जलाद्युतिमतो ज्वालाध्वजस्योद्भवो जन्मावन्ध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः क्वचित्[4] ॥४१॥
तारापीडोपि तनयः क्रमात्तस्यामजायत । अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोपि भूपतेः ॥४२॥
वज्रादित्योदयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः । प्रतापादित्यजाः ख्याताश्चन्द्रापीडादयेपि ते ॥४३॥
वर्षान्पञ्चाशतं भुक्त्वा भुवं दुर्लभभूपतिः । पुण्यनिःश्रेणिभिः पुण्यामारुरोह दिवं शनैः ॥४४॥
राजचूडामणिः श्रीमांश्चन्द्रापीडस्ततोभवत् । पीडितेन्दुत्विषा कीर्त्या कॢप्तः पीडां चकार यः ॥४५॥ 45
एकपादाकृतिर्धर्मः समस्येवोज्झितो नृपैः । शुद्धश्लोककृता येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः ॥४६॥
यं क्षमाविक्रममुखाः परस्परविरोधिनः । सिषेविरे गुणास्तुल्यं दिव्योद्यानमिवर्तवः ॥४७॥
स्थाने स्थाने यदीया श्रीस्तुल्यमाप्यायय्यन्यभूत् । द्रुमानुद्यानकुल्येव निखिलाननुजीविनः ॥४८॥
दोषांस्त्यक्त्वान्यभूपेषु यं शुद्धा श्रीरशिश्रियत् । मार्गाद्विप्रोषकालुष्यं क्षिप्त्वा सिन्धुरिवार्णवम् ॥४९॥

---

२८. [1]) चार supplied by A_3 in space left by A_1. २९. [1]) सिता supplied by A_3 in space left by A_1. ३०. [1]) पालो supplied by A_3 in space left by A_1 ३४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °कुर्वित.—[2]) Thus corr by A_3 from A_1 कीर्णक° ३६. [1]) A_1 तत्रा.—[2]) A_1 gloss देवगृहात ४०. [1]) A_1 gloss कुलवांयं.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °कर्कणैः. ४१ [1]) Thus corr. by A_1 from धूमोद्गा°.—[2]) Thus corr by A_3 from A_1 °ज्वलस्वो°—[3]) Thus A_1 with A_3 gloss भूमि R C Edd. wrongly जन्मावन्ध्यं°.

कार्यज्ञो यो न तच्चक्रे यत्फलेभूद्विभ्रमीः । परं समाचरन्स्तुत्यं स्तूयमानस्त्रपां दधे ॥५०॥
व्यनीयत न योमार्त्यैर्विनयं तान्स्वाशिक्षयत् । वयं न मिथते कैश्चिद्भिनत्त्यन्यान्मर्णीस्तु तत् ॥५१॥
यस्यांधर्मभयादासीत्सत्याज्यो धर्मसंशये । निजोपि पक्षः कुलिशश्वासादिव गरुत्मतः ॥५२॥
न्याय्य दर्शयता वर्त्म तेन राज्ञा प्रवर्तिताः । स्थितयो वीतमन्देहा भास्वतेव दिनक्रियाः ॥५३॥
नियन्त्रितां यद्गणितिस्तद्गुणोदीरणादियम् । अतिप्रसङ्गभङ्गात्तच्चेयत्तावान्नितः पुनः ॥५४॥
तस्य त्रिभुवनस्वामिप्रासादारम्भकर्मणि । चर्मकृत्कोपि न प्रादात्कुटीं क्षेत्रोपयोगिनीम् ॥५५॥
शश्वत्प्रतिश्रुतार्थानां नवकर्माधिकारिणाम् । नैसर्गिकामहमस्तः सूत्रापातं न चक्षमे ॥५६॥
विज्ञापितोथ तैरेत्य तमर्थं पृथिवीपतिः । तानेव सागसो मेने चर्मकारं न तं पुनः ॥५७॥
सोभ्यधात्तान्भिगत्तेषामप्रेक्षापूर्वकारिताम् । प्रागेव वैरपृष्ठा तं प्रविष्टं नवकर्मणि ॥५८॥
नियम्यतां विनिर्माणं यद्वान्यत्र विधीयताम् । परभूम्यपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् ॥५९॥
ये द्रष्टारः सदसतां ते धर्मविगुणाः क्रियाः । वयमेव विदध्मश्चेद्यातु न्याय्येन कोध्वना ॥६०॥
इत्युक्तवति भूपाले प्रेषितो मन्त्रिपर्षदा । पार्श्वात्पादुकृतस्तस्य दूतः प्राप्तो व्यजिज्ञपत् ॥६१॥
इच्छति स्वामिनं द्रष्टुं स च भूते न चेन्मम । युक्तः प्रवेश आस्थाने बाह्यात्यवसरेस्तु तत् ॥६२॥
अन्येद्युरथ भूपेन स बहिर्वृत्तदर्शनः । पुण्यकर्मणि नो विघ्नः कि त्वमेवेत्यपृच्छ्यत ॥६३॥
प्रतिभाति गृहं तच्चेद्रम्यं तत्र ततोधिकम् । तदर्थ्यतां धनं वापि भूर्येवं चाभ्यधीयत ॥६४॥
तूष्णीं स्थितं ततो भूपं चर्मकारो व्यजिज्ञपत् । दन्तांशुसूत्रैस्तत्सत्त्वमानं ज्ञातुमिच्छोयतः ॥६५॥
राजन्विज्ञाप्यते किंचिद्यदस्माभिर्यथाशयम् । न स्थेयमबलिप्तेन तत्र द्रष्ट्रा सता त्वया ॥६६॥
नाहमूनः शुनो नास्ति काकुत्स्थात्पार्थिवः पृथुः । क्षुभ्यन्तीवाथ तत्सभ्याः संलापेस्मिन्किमावयोः ॥६७॥
जातस्य जन्तोः संसारे भङ्गुरः कायकञ्चुकः । अहंताममताख्याभ्यां शङ्कुभ्यामेव बध्यते ॥६८॥
कङ्कणाङ्गदहारादिशोभिनां भवतां यथा । निष्किंचनानामस्माकं स्वदेहेहंक्रिया तथा ॥६९॥
देवस्य राजधान्येषा यादृशी सौधहासिनी । कुटी घटमुखानद्धतमोरिस्तादृशी मम ॥७०॥
श्वा जन्मनः साक्षिणीयं मातेव सुखदुःखयोः । मटिका लोठचमानाथ नेक्षितुं क्षम्यते मया ॥७१॥
नृणां यद्देहमहरणे दुःखमाख्यातुमीश्वरः । तद्दिमानच्युतोमर्त्यो राज्यभ्रष्टोथ पार्थिवः ॥७२॥
एवमप्येत्यं मद्देहम सा चेद्देवेन याच्यते । सदाचारानुरोधेन दातु तदुचितं मम ॥७३॥
इति तेनोत्तरे दत्ते भूभृद्भूत्वा तदास्पदम् । कुटीं जग्राह वित्तेन नाभिमानः शुभार्थिनाम् ॥७४॥
अवाचचर्मकारस्तं तत्र स व्यञ्जिताञ्जलिः । राजन्धर्मानुरोधेन परवत्ता तवोचिता ॥७५॥
ऋत्विग्रहेण धर्मेण पाण्डुसूनोः पुरा यथा । धार्मिकत्वं तथा तेद्य मयास्पृश्येन वीक्षितम् ॥७६॥
स्वस्ति तुभ्यं चिरं स्थेया धर्म्या वृत्तान्तपद्धतीः । दर्शयद्भिदृशीः शुद्धाः श्रद्धेया धर्मचारिणाम् ॥७७॥

---

५०. [1]) Thus A_3, A_1 °चरन्स्तुत्यं. ५१. [1]) Thus A_3; A_1 मान्यैर्नि° G R Edd follow A_2.—[2]) A_2 gloss रक्षे. ५२. [1]) Thus corr by A, from A_1 वस्व ध°.—[2]) Thus A_3 A_1 °त्मता. ५३. [1]) A_1 gloss मन्देहा नाम राक्षसविशेषाश्च. ५४. [1]) A_1 gloss अस्मानि. ५९. [1]) A_1 gloss चर्मकारस्य. ६६. [1]) A_2 विज्ञप्यसे —[2]) Thus corr. by A, from यथाशयम्. ६७. [1]) A_1 नासि. ७३. [1]) A_1 उपेत्य.—[2]) Thus corr by later hand from A_1 देव न; A_1 gloss नृपेण ७५. [1]) A_1 ततः. ७६. [1]) A_1 नवाऽस्पृश्येन, A_2 gloss अधमेन

एवं निष्कलमाचारः स चक्रे पावनीं भुवम् । राजा त्रिभुवनस्वामिकेशवस्य प्रतिष्ठया ॥७८॥
कृत्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशाकाशकान्तिभिः । प्रकाशिकाविहारस्य तत्पत्नी कारयिष्यभूत् ॥७९॥
गुर्गामिहिरदत्ताख्यस्तस्योदात्तगुणोभवत् । विश्वंभरस्यं गम्भीरस्वामिनाम्नो[1] विधायकः ॥८०॥ 80
सर्वाधिकरणस्थैर्योच्छेत्ता छलितकाभिधः । नगराधिकृतस्तस्य छलितस्वामिनं व्यधात् ॥८१॥
कदाचन सभासीनं पृष्टा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ॥८२॥
त्वयि प्रशासति महीमहो गर्हानिबर्हणे । सुखसुप्तस्य मे पत्युर्हृतं केनापि जीवितम् ॥८३॥
एषैव महती लज्जा सदाचारस्य भूपतेः । यदकालभवो भृत्युस्तस्य संस्पृशति प्रजाः ॥८४॥
कलिकालबलात्तेऽस्वादृशैरपि दृश्यते । पापात्पापतरेमुष्मिन्दोषे कथमुदास्यते ॥८५॥ 85
चिन्तयन्त्यपि नावैमि भर्तुः कंचिद्विरोधिनम् । निर्दोषस्य हि तस्यासन्सर्वतः शीतला दिशः ॥८६॥
अनसूयो निरुत्सेकः प्रियवाग्गुणवत्सलः । पूर्वाभिभाषी निर्लोभो न त्रिद्वेष्यो हि कस्यचित् ॥८७॥
तस्य तुल्यवया बाल्यात्पभृत्यध्ययनेधमः । माक्षिकस्वामिवात्स्व्यो विप्रः शङ्कुघोभिचारवित् ॥८८॥
गुणदारिद्र्यनिर्भेदैः क्षुद्रैः कौशलशालिनाम् । प्रसिद्धिस्पर्धया वन्ध्यैर्बाध्यन्तेसूयवासवः ॥८९॥
नाधुश्चलेयो दुःशीलो नाद्रोहो नित्यशङ्कितः । नावाचालो मृषाभाषी नाकायस्थः कृतग्रहीः ॥९०॥ 90
नादातृगृहजो लुब्धो नानीर्ष्यो नित्यदुःखितः । नाखीजितः सर्वहास्यो नावृद्धः खिन्धभाषितः ॥९१॥
नानन्यजः पितृद्वेषी नारागी निरपत्रपः । नाक्षुद्रविद्यः पापीयानिति भूतार्थसंग्रहः ॥९२॥ तिलकम् ॥
इत्युक्तवत्यां ब्राह्मण्यां तच्छङ्कावसतिं द्विजम् । आनीय परिभुज्यस्वेत्यभ्यधाद्वसुधाधिपः ॥९३॥
भूयो ब्राह्मण्यवादीत्तं श्वयातः खार्खोदविद्यया । निःसंभ्रमः स्तम्भयितुं देव दिव्यक्रियामयम् ॥९४॥
म्लायद्वक्त्र इवावादीत्ततस्तां मेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्मो वयमब्राधिकारिणः ॥९५॥ 95
नान्यस्मिन्नपि दण्डस्य प्रसङ्गोनिन्दितागसि । किं पुनर्ब्राह्मणो दण्ड्यो यो दोषेषि वधं विना ॥९६॥
उक्तेति विरते तस्मिन्द्विजजायाब्रवीत्पुनः । चतस्रः क्षणदाः क्षीणा राजन्नवशनस्य मे ॥९७॥
नान्वगां परिणेतारं हन्तुः प्रतिचिकीर्षया । तत्रांविहितदण्डेसिंमस्त्यजाम्यनशनैरसून् ॥९८॥
तथा स्थितायां ब्राह्मण्यां कृतप्रायोपवेशनः । स्वयं त्रिभुवनस्वामिपादानुद्दिश्य सोभवत् ॥९९॥
त्रिरात्रोपोषितं तत्र राजानं रजनीक्षये । स्वप्नेस्वप्नोत्तमोवोचत्सत्योक्तिं सत्यवाहनः । १००॥ 100
ईदृक् युज्यते राजन्सत्यस्यान्वेषणं कली । निशीथे कस्य सामर्थ्ये कर्तुं दिवि विकर्तनम् ॥१०१॥
भवच्छत्रयंनुरोधेन सकृदेतत्प्रवर्त्यते । मत्पासादाङ्गनमुष्मिन्शालिचूर्णैं विकीर्यताम् ॥१०२॥
प्रदक्षिणं कुर्वतोस्य त्रिरत्र यदि दृश्यते । ब्रह्महत्यापादमुद्रा पादमुद्रानुयायिनी ॥१०३॥

---

८०. [1]) A_3 gloss नारायणस्य.—[2]) A_2 gloss गम्भीरसङ्गम्. ८३. [1]) A_1 *varia lectio* मत्पत्युः. ८५. [1]) A_3 gloss अकालमरणं. ८७. [1]) A_3 gloss निरहङ्कार. ८९. [1]) A_3 gloss रहितैः. ९५. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 तं ९६. [1]) A_3 gloss भूदावौ —[2]) A_3 gloss सति. १७ [1]) Thus A_3; A_1 राजन्नपि न शस्यते. १८. [1]) A_3 gloss हन्तरि. १००. [1]) A_3 glosses नारायणः and सत्यस्तु गरुडे ध्रुवे. १०१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 निर्वाये.—[2]) A_3 gloss सूर्ये. १०२. [1]) A_3 भवच्छत्र्य°.—[2]) A_3 gloss पिष्टम्. १०३. [1]) A later hand, not met with elsewhere, adds in margin of A the following note: ब्रह्महत्या इति । यः काश्चिद्ब्रह्महत्यां करोति तस्य ब्रह्महत्या मूर्तिमती अदृष्टा वा अनुगामिनी भवति । द्विजशिरश्छेदेन महादेववत् । इत्यभिप्रायवानाह ब्रह्महत्यादि विकीर्ये शालिचूर्णे प्रासादाङ्गने त्रिः परिक्रम्य यदि ब्रह्महत्यायाः क्रूरत्वविशेषस्य पादमुद्रा चरणस्थापनमुद्रायुगलं अस्य वधकस्य पादमुद्रानुगामिनी दृश्यते । ब्रह्महत्याचरणद्वयमुद्रा वधकद्विजपादद्वयमुद्रा च सदृशभवविषयीभवति तर्हि एष एव द्विजो वधकः नहि शालिचूर्णमुक्तेऽङ्गने पादचारोदयं कारयितव्यः तेनानुमानं । अनेनैव वधः कृतः यतः पादमुद्राद्वयं अधिकं जातं । एवं ब्रह्महत्याचरणमुद्रा नुगच्छतीति स्वयं भगवता उपायः सूचितः ।—[2]) A_3 gloss द्विजसंज्ञम्

तदेष वधको भूत्वा सदृशं दण्डमर्हति । रात्रावेष विधिः कार्यो दिने पापहृदर्यमा ॥१०४॥
अथ तत्कारयित्वा स दुष्टदोषे द्विजन्मनि । दण्डं दण्डधरश्चक्रे द्विजत्वाद्ध्वजितम् ॥१०५॥
महीमघोना भर्तृघ्ने तस्मिन्विहितशासने । ततो द्विजन्मजाया सा कृताशीरभ्यधादिदम् ॥१०६॥
इत्यत्यवनिभृत्स्वर्गे गूढपापानुशासनम् । कार्तवीर्यस्य वा दृष्टं तव वा पृथिवीपते ॥१०७॥
दण्डधारे त्वयि क्ष्माप क्षितिमेतां प्रशासति । को वैरक्षेहयोः पारमनासाद्यावसीदति ॥१०८॥
इत्थं कृतयुगध्येयैर्धर्म्यवृत्तान्तवस्तुभिः । स्वल्पोपि राज्यकालोस्य पर्याप्तैः पर्यपूर्यत ॥१०९॥
खद्युर्विष्टरपायोजसंसर्गेण निरर्गलः । निविडं जडिमा जाने व्यधत्त धिषि संनिधिम् ॥११०॥
विभक्तवर्णशोभस्य तस्यासावन्यथा कथम् । माहेन्द्रस्येव धनुषो विदधे दृष्टनष्टताम् ॥१११॥
कारयित्वाभिचारं तं निग्रहोग्रमरुषं द्विजम् । तं यशःशेषतामीशं तारापीडोनुजोनयत् ॥११२॥
दुष्कर्मदुर्भगान्भोगान्भोक्तुं पापा गुणोज्झनम् । मूढन्ति कण्टकान्प्राप्तुं करभा इव केतकम् ॥११३॥
ततः प्रभृति भूपानां राज्येच्छूनां गुरून्प्रति । दुष्टाः प्रवृत्ता राज्येस्मिन्नभिचारादिकाः क्रियाः ॥११४॥
श्रीचन्द्रापीडदेवस्य तत्क्षमित्वमपश्चिमम् । संस्मर्यमाणं कुरुते न कस्योत्पुलकं वपुः ॥११५॥
मुमूर्षुर्यस्त लब्ध्वापि तं कृत्यांधायिनं द्विजम् । वराकेन्यप्रयुक्तेस्मिन्को दोष इति नावधीत् ॥११६॥
विस्मृतः स कृतक्ष्माभृत्पङ्क्तिमध्येव वेधसा । दृश्या काकपदं नूनं न्यस्तः कलिनृपावली ॥११७॥
अष्टौ वर्षान्साष्टमासाननुगृह्णेति मेदिनीम् । प्रविवेश वशी स्वर्गमनिशं च सतां मनः ॥११८॥
भ्रातृद्रोहाक्षमुद्दता प्रतापेन भयावहः । उवाह तारापीडः स चण्डः क्ष्मामण्डलं ततः ॥११९॥
पूर्णपात्रप्रतिभटं द्विषां लुण्टयता यशः । शिशोः प्रतापस्योत्पत्तौ कबन्धा येन नर्तिताः ॥१२०॥
तस्यातिदुष्टचेष्टस्य लक्ष्मीर्दीप्तापि सर्वतः । अभूदुद्वेगजननी श्मशानाग्नेरिव द्युतिः ॥१२१॥
मन्त्रैः प्रभावसांनिध्यं देवानां क्रियते द्विजैः । मत्वेति देवद्वेषी स द्विजानां दण्डमत्यजत् ॥१२२॥
मासं षड्भिर्दिनैरूनं चतस्रश्च समा भुवि । स प्राभवद्भ्रुरुद्रोहप्ररोहस्तुकृतात्ययः ॥१२३॥
अथ गूढाभिचारेण विहितायुःक्षयो द्विजैः । स भ्रातुः सदृशीं शान्तिं प्रपेदे न पुनर्गतिम् ॥१२४॥
योयं परापकरणाय सृजत्युपायं तेनैव तस्य नियमेन भवेद्विनाशः ।
धूमं प्रसौति नयनान्ध्यकरं यमग्निर्भूत्वाम्बुदः स शमयेत्सलिलैस्तमेव ॥१२५॥
राजा श्रीललितादित्यः सार्वभौमस्ततोभवत् । प्रादेशिकेश्वरक्षुर्विधेर्बुद्धेरगोचरः ॥१२६॥
प्रतापांशुच्छटाकूटैः पटवाससधर्मभिः । जम्बुद्वीपद्विपेन्द्रस्य येनातन्यत मण्डनम् ॥१२७॥
नयाज्झलिषु बद्धेषु राजभिर्विजयोद्यमे । पार्थिवः पृथुविक्रान्तिर्युधि क्रोधं मुमोच यः ॥१२८॥
विनिःसरज्जनतया भयाद्भर्मानिवामुचन् । द्विषां वसतयो यस्य निशम्यास्कन्ददुन्दुभिम् ॥१२९॥

---

१११. [1]) A$_3$ gloss ब्रह्मा जाड्यं विना.—[2]) A$_3$ gloss आत्मो दृष्टः पश्चाज्जष्टः. ११३. [1]) A$_3$ gloss उच्चाटना. ११७. [1]) A$_3$ gloss चन्द्रापीडः कृतयुगराजपङ्क्तिमध्ये.—[2]) A$_3$ gloss काकपदं कावछेरे । इति भाषया लिपिर्यथा +. ११८. [1]) A$_3$ स्वर्गं विषयं (*विषाश). ११९. [1]) A$_3$ भ्रातृद्रोहाक्षमुद्वृता.—[2]) Thus corr. by A$_3$ from A$_1$ उवाच.—[3]) Thus A$_1$; A$_3$ मण्डलीं. १२०. [1]) A$_3$ gloss सदृशं. १२२. [1]) A$_3$ gloss अक्षिपदित्यर्थः. १२३. [1]) Thus corr. by A$_3$ from A$_1$ मासैः.—[2]) A$_3$ gloss पुण्यनाशः. १२४. [1]) The text from here to नयनान्ध्यकरं यम in following verse has been supplied by A$_3$ in space left by A$_1$. १२५. [1]) See note to preceding verse.

विलोलतिलकान्तैर्यः सनेत्राम्भोभिराननैः । निवापाञ्जलिदानानि द्विषां नारीरकारयत् ॥१३०॥ 130
क्षितिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः । जिगीषोः प्रायशस्तस्य यात्रास्वेव वयो ययौ ॥१३१॥
करं पूर्वदिशो गृह्णन्प्रतापालसनिधौ । अन्तर्वेद्यां महाराजः स्वकीर्त्युष्णीषभृद्बभौ ॥१३२॥
अन्यानां यत्र कुब्जत्वं व्यधाद्राधिपुरे मरुत् । तत्रैव शंसनीयः स पुंसां चक्रे भयस्पृशाम् ॥१३३॥
यशोवर्माद्विबाहिन्याः क्षणात्कुर्वन्विशोषणम् । नृपतिर्ललितादित्यः प्रतापादित्यतां ययौ ॥१३४॥
मतिभान्कन्यकुब्जेन्द्रः प्रत्यभात्कृत्यवेदिनाम् । दीप्तं यल्ललितादित्यं पृष्ठे दत्त्वा न्यवेक्षत ॥१३५॥ 135
तत्सहायास्ततोप्यासन्निकाममभिमानिनः । कुसुमाकरतोप्युच्चैः सुरभिश्चन्दनानिलः ॥१३६॥
श्रीयशोवर्मणः संधौ सांधिविग्रहिको न यत् । नयं नियमनालेखे मित्रशर्मास्य चक्षमे ॥१३७॥
सोभूत्संधिर्यशोवर्मललितादित्ययोरिति । लिखितेनादिनिर्देशादनर्हत्वं विदन्प्रभोः ॥१३८॥ युगलकम् ॥
सुदीर्घविग्रहाशान्तैः सेनानीभिरसूयिताम् । औचित्यापेक्षतां तस्य क्षितिभृद्वहमन्यत ॥१३९॥
प्रीतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यधत्त सः । यशोवर्मनृपं तं तु समूलमुदपाटयत् ॥१४०॥ 140
अष्टादशानामुपरि प्राक्सिद्धानां तदुद्भवैः । कर्मस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ॥१४१॥
महाप्रतीहारपीठं स महासंधिविग्रहः । महाश्वशालापि महाभाण्डागारश्च पञ्चमः ॥१४२॥
महासाधनभागध्येयेता यैरभिधाः श्रिताः । ज्ञाहिमुख्या येष्वभवच्चक्ष्यक्षः पृथिवीभुजः ॥१४३॥
कविर्वाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्दिताम् ॥१४४॥
किमन्यत्कन्यकुब्जोर्वी यमुनापारतोस्य सा । अभूदाकालिकातीरं गृहप्राङ्गनवद्वशे ॥१४५॥ 145
यशोवर्माणमुल्लङ्घ्य हिमाद्रिमिव जाह्नवी । सुखेन प्राविशत्तस्य वाहिनी पूर्वसागरम् ॥१४६॥
पश्यद्भिर्जन्मवंशधां सेर्ष्याधोरणभर्त्सनैः । तन्मातङ्गैः कलिङ्गेभ्यः कथंचिदपस्थितं पथि ॥१४७॥
आकृष्टलक्ष्मीपर्यङ्कदन्तिसह्यादिवागताः । अशिश्रयंस्तं निःशेषा दन्तिनो गौडमण्डलात् ॥१४८॥
कटकेभघटाहस्तकृतवीचिकचग्रहः । अदृश्यतामगैस्तस्य गृहीतः पूर्ववारिधिः ॥१४९॥
वनराजिदयामलेन दिशं वैवस्वतामुताम् । स प्रतस्थेऽधितीरेण तत्कृपाणेन तु द्विषः ॥१५०॥ 150
तस्योर्ध्वजूटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोनयन् । सुवर्णकेतकीस्तस्य प्रतापमवतंसताम् ॥१५१॥
तस्मिन्प्रसङ्गे रट्टाख्या कर्णाटी चटुलेक्षणा । अपासीच्चूपतिर्भूत्वा पृथुश्रीर्दक्षिणापथम् ॥१५२॥
विन्ध्याद्रिमार्गाः पर्याप्ता निष्पर्यन्तप्रभावया । दुर्गयेव तया देव्या कृता निहतकण्टकाः ॥१५३॥
ललितादित्यपादाब्जनखदर्पणमण्डले । स्वमूर्तिं वीक्ष्य संक्रान्तां प्रणता सापि पिप्रिये ॥१५४॥

---

१३० [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °कारयन्. १३२ [1]) A_3 gloss प्रयागदेशे गङ्गायमुनयोरन्तरालभूमिरन्तर्वेदी. १३३. [1]) A_3 gloss कुब्जत्वं. १३४. [1]) A_3 प्रलयादित्यतां. १३८ [1]) A_3 gloss स मित्रशर्मा.—[2]) युगलकम् added by A_3. १३९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °तम्.—[2]) Thus A G R; Edd. °क्षितां. १४०. [1]) A_1 has left before this verse a blank space for four lines, writing in the middle न किंचिदपतितम. १४२. [1]) Thus A G R; perhaps to be emended to °पीठं. Cf. महाप्रतीहारपीटाधिकारं iv. 485. १४५. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 कान्य°.—[2]) लोस्य सा and कालीर supplied by A_3 in spaces left by A_1.—[3]) Thus A_3; A_1 भभूवशालि°, altered by later hand to भभूवशालि°. १४७. [1])–[2]) These words have been written twice by A_1, at the end of fol. 62 (here struck out again) and at the head of fol. 63. १५० [1]) [2]) A_1 gives the notes यमाच्छिन्तां दक्षिणां दिशं and तस्य राज्ञः कृपाणेन स्वङ्गेन तु पुनर्दिशो रिपवो वैवस्वतामुतां दिशं प्रतस्थिरे इत्यर्थः. १५२. [1]) द्या supplied by A_3 in space left by A_1.—[2]) A_1 पृथुश्रीरक्षि°, corr. by later hand into °श्रीः.

तालीतरुतलाचान्तनारिकेरह्रदोर्मयः । कावेरीतीरपवनैस्तद्योधाः क्लममस्यजन् ॥१५५॥
चन्दनद्रुस्रदारकन्दत्रासभ्रश्यदहिच्छलात् । श्रीखण्डद्रुमदोःषण्डान्मण्डलाग्रा इवापतन् ॥१५६॥
उत्तराद्यमस्त्रिर्वं पदं क्षिप्त्वा हीपेष्वविग्रहः । स कुल्याया इवाम्भोधेः क्षिप्रं चक्रे गतागतम् ॥१५७॥
ततोब्धिवीचिनिर्घोषैरुद्गीतजयमङ्गलः । प्रतस्थे पश्चिमामाशां जिगीषूणामपश्चिमः ॥१५८॥
आक्रम्यं क्रमुकान्सप्त कौङ्कणान्सप्त तापयन् । तुरगानिव तिग्मांशोः प्रतापस्तस्य पप्रथे ॥१५९॥
पश्चिमाब्धेर्मरुध्वस्तबीचेराविर्भवन्त्यभूत् । द्वारका तस्य सैन्यानां प्रवेशौत्सुक्यदायिनी ॥१६०॥
विन्ध्याद्रिस्तटुलभुग्णधानुरेण्वावृतांम्बरः । प्रत्यभास्त्यक्तमर्यादः कोपताम्र इवोत्थितः ॥१६१॥
विशतां दशनश्रेण्यस्तस्यावन्तिषु दन्तिनाम् । महाकालकिरीटेन्दुज्योत्स्नया खण्डिताः परम् ॥१६२॥
सर्वतादिक्रमालोक्य जितप्रायांस्ततो नृपान् । स प्राविशत्सुविस्तीर्णमपथेनोत्तरापथम् ॥१६३॥
राजभिस्तस्य तत्रोपैः संग्रामोभूत्पदे पदे । कुलाद्रिभिरिवेन्द्रस्य पक्षच्छेदोद्यमस्पृशः ॥१६४॥
काम्बोजानां वाजिशाला जायन्ते स्म हयोज्झिताः । ध्वान्तच्छलात्तद्गिरुद्धैर्नीरुद्धा महिषैरिव ॥१६५॥
तुःखाराः शिखरश्रेणीर्यान्तः संत्यज्य वाजिनः । कुण्ठभावं तदुत्कण्ठां निन्युर्दृष्ट्वा हयाननान् ॥१६६॥
श्रीन्चारान्समरे जित्वा जितं मेने स मुम्मुनिम् । सकृज्जयमरेर्वीरा मन्यन्ते हि घृणाक्षरम् ॥१६७॥
चिन्ता न वृष्टा भौद्गानां चक्रे प्रकृतिपाण्डुरे । वनौकसामिव क्रोधः स्वभावकपिले मुखे ॥१६८॥
तस्य प्रतापो दरदां न सेहेनारतं मधु । दरीणामोषधिज्योतिः प्रत्यूषार्क इवोदितः ॥१६९॥
कस्तूरीमृगसंस्पर्शी धूतकुङ्कुमकेसरः । सैन्यसीमन्तिनीस्तस्य संचस्कारोत्तरानिलः ॥१७०॥
भूम्ये प्राग्ज्योतिषपुरे निर्जिहानं ददर्श सः । धूपधूमं वनप्रुष्टात्कालागुरुवनात्परम् ॥१७१॥
मरीचिकावितीर्णार्णोविभ्रमे वातुकाम्बुधौ । तद्गजेन्द्रा महाग्राहसमूहसमतां ययुः ॥१७२॥
तथोधान्विगलद्दैर्यान्स्त्रीराज्ये स्त्रीजनोकरोत् । तुङ्गौ स्तनौ पुरस्कृत्य न तु कुम्भौ कवाटिनाम् ॥१७३॥
स्त्रीराज्यदेऽयास्तस्याग्रे वीक्ष्य कम्पादिविक्रियाम् । संत्रासमभिलाषं वा निधिकाय न कश्चन ॥१७४॥
उत्तराः कुरवोविक्षंस्तद्गयाज्जन्मपादपान् । उरगान्तकसंत्रासाद्विलानीव महोरगाः ॥१७५॥
जयार्जितधनः सोथ प्रविवेश स्वमण्डलम् । भिन्नेभगौक्तिकापूर्णपाणिः सिंह इवाचलम् ॥१७६॥
जालंधरं लोहरं च मण्डलानीतराणि च । प्रसादीकृत्य विदधे राजत्वं सोनुजीविनाम् ॥१७७॥
पराजयव्यञ्जनार्थं नाना लिङ्गानि पार्थिवाः । उमेण प्राग्भिस्तेन वहन्त्यद्यापि निर्मदाः ॥१७८॥
बन्धमुद्राभिधानाय पश्चाद्बाहू तदाशया । तुरुष्का दधते व्यक्तं मूर्धानं चार्धमुण्डितम् ॥१७९॥
क्षितिभृद्राक्षिणात्यानां तिर्यक्त्वज्ञापनाय सः । पुच्छं महीतलस्पर्शि चक्रे कौपीनवाससि ॥१८०॥
न तत्पुरं न स ग्रामो न सा सिन्धुर्न सोर्णवः । न स द्वीपोस्ति यत्रासौ प्रतिष्ठां न त्वनिर्ममे ॥१८१॥

---

१५५. [1]) Thus A_1, A_1 [2]ंस्तोमेय १५६ [1]) A_3 gloss मलयात्.—[2]) A_3 gloss प्रलम्बवनवर्तनमारुक्नदः.—[3]) A_3 gloss श्रीखण्डद्रुमा चन्दनद्रुमा एव दोष्खण्डा भुजसमूहा यस्य स. तथाविधात्.—[4]) A_3 gloss खड्गा. १५७. [1]) A_3 gloss उत्तराद्यमाने उत्तराद्यमाने ये कुल्यायां रूढ्ये भवन्ति, to this gloss A_3 has added उदवटपल इति भाषया. १५९. [1]) Thus A_1, A_3 क्रमुक-द्रयाभान्को° —[2]) Thus A_3, A_1 तिग्मांशु १६१. [1]) Thus corr by A_2 from A_1 °रेणुवृता°. १६६. [1]) A_1 न × खाराः, A_3 G R मुखवाता.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 °भावं —[3]) Thus A_3, A_1 नमान्. १६७ [1]) Thus A; misread दुस्तनिम् in G R and Edd. A_4 gloss घृणेम् स्नान्. Cf. iii 332, v. 516, viii 2180 (C) १६८. [1]) Thus A_1, corr. by later hand into भौद्गाना —[2]) A_3 gloss वानराणां.

क्वचिद्वेष्टासमुचितं क्वचिच्च समयानुगम् । बाहुल्येन प्रतिष्ठानां स मानी[1] नाम संदधे ॥१८२॥
सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये कृतनिश्चयः । सगर्वो दर्पितपुरं कृतवान्कृतकेशवम् ॥१८३॥
फलं गृह्णन्फलपुरं पर्णोत्सं पर्णमाददत् । क्रीडारामविहारं च क्रीडन्राजा विनिर्ममे ॥१८४॥
एकमूर्ध्वं नयन्नूनमधः कर्षंस्तथापरम् । वहां व्यधाद्विरालम्बं स्त्रीराज्ये नृहरिं च सः ॥१८५॥ 185
दिगन्तरस्थे भूपाले तस्मिंस्तत्कर्मकुंकिल । पुरं विधाय तन्नाम्ना तत्कोंपफलमन्वभूत् ॥१८६॥
ललिताख्यं पुरं तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः । सग्रामां कन्यकुब्जोर्वीमभिमानोर्जितो ददौ ॥१८७॥
तेन हुष्कपुरे श्रीमान्मुक्तस्वामी व्यधीयत । बृहद्विहारो भूपेन सत्पथं महात्मना ॥१८८॥
एकां कोटिं गृहीत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः । भूतेशाय ददौ शुद्धचै कोटीरेकादशागतः ॥१८९॥
स तत्र ज्येष्ठरुद्रस्य शिलाप्रासादयोजनम् । भूमिग्रामप्रदानं च विदधे बन्धुधाधिपः ॥१९०॥ 190
चक्रे चक्रधरे तेन वितस्ताम्भःप्रतारणम् । विनिर्मायारघट्टालीस्तांस्तान्मामान्प्रयच्छता ॥१९१॥
सोखण्डितादमप्राकारं प्रासादान्तर्व्यधत्त च । मार्तण्डस्याद्भुतं दाता द्राक्षास्फीतं च पत्तनम् ॥१९२॥
लोकपुण्ये पुरं कृत्वा नानोपकरणावलीम् । प्रतिपादितवाञ्छिष्णुर्मौमैः साकं स विष्णवे ॥१९३॥
ततः परं परीहासशीलो भूलोकवासवः । विहसद्वासवावासं परिहासपुरं व्यधात् ॥१९४॥
विरेजे राजतो देवः श्रीपरीहासकेशवः । लिप्तो रत्नाकरस्त्वापे मुक्ताज्योतिर्भरैरिव ॥१९५॥ 195
नाभीनलिनकिञ्जल्कपुञ्जेनेवानुरञ्जितः । अचकांस्काञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेशवो हरिः ॥१९६॥
महावराहः शुशुभे काञ्चनं कवचं दधत् । पाताले तिमिरं हन्तुं यद्वद्विव रविः प्रभाः ॥१९७॥
गोवर्धनधरो देवो राजतस्तेन कारितः । यो गोकुलपयःपूरैरिव पाण्डुरतां दधे ॥१९८॥
चतुष्पञ्चाशतं हस्तान्प्रोपयित्वा महाशिलाम् । ध्वजाग्रे दितिजारातेस्तार्क्ष्यस्तेन निवेशितः ॥१९९॥
चक्रे बृहच्चतुःशालाबृहद्भैस्यबृहज्जिनैः । राजा राजविहारं स विरजाः सततोर्जितम् ॥२००॥ 200
लोलकानां सहस्राणि चतुर्भिरधिकानि सः । अशीतिं निदधे हेम्नो मुक्ताकेशवविग्रहे ॥२०१॥
तावन्त्येव सहस्राणि पलानां रजतस्य च । संधाय शुद्धधीश्चक्रे श्रीपरीहासकेशवम् ॥२०२॥
रीतिप्रस्थसहस्रैस्तु तेन तावद्भिरेव सः । व्योमव्यापिवपुः श्रीमान्बृहद्बुद्धो व्यधीयत ॥२०३॥
चतुःशालां च चैत्यं च तावता तावता व्यधात् । धनेनैवेति तस्यासन्पञ्च निर्मितयः समाः ॥२०४॥
राजतान्कापि सौवर्णान्कापि देवान्विनिर्ममे । पार्श्वेषु मुख्यदेवानां पार्षदो[2] धनदोपमः ॥२०५॥ 205
कियन्ति तत्र रत्नानि मामान्परिकरांस्तथा । स प्रादादिति कः शक्तः परिच्छेत्तुमियत्तया ॥२०६॥
अवरोधैरमात्यैश्च सेवकैश्च नरेश्वरैः । तत्र प्रतिष्ठाः शतशो विहिता भुवनाद्भुताः ॥२०७॥

---

१८२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 मुनी. १८३. [1]) A_3 सपर्वा.—[2]) A_3 कृतपीः. १८४. [1]) A_3 क्रीडाराजवि°. १८५. [2])Thus corr. by A_3 from A_1 कुब्जु. १८६. [1]) A_1 पुरनिर्माणाधिकारी.—[2]) स्को and न्व supplied by A_3. १८७. [1]) A_3 gloss ललितपुर. १९०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 भूमिग्रामे. १९१. [1]) Thus A_3; A_1 °धरस्तेन. १९३. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 पुरे.—[2]) Thus A_3; A_1 जिष्णुग्रामैः. १९४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °पार्षं.—[2]) Over हासपुरं A_1 has written सपुर (for परिसपुर). १९६. [1]) A_3 अकाचन, with gloss काच शीशिवन्धनवो:. १९७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 हर्तुं.—[2]) Thus G *sec. manu*; A रविप्रभा. १९९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 हस्ताद्रो°. २०१. [1]) The words from चतुर्भिर् to सहस्राणि in the following verse have been omitted by A_1 and supplied by A_3 in margin. २०२. [1]) Thus A_1; A_3 पार्षदो. २०६. [1]) Thus A_3; A_1 °करं तथा.

राज्ञी कमलवत्यस्य कमलाहृद्दकारणी । राजतं विपुलाकारं कमलाकेशवं व्यधात् ॥२०८॥
अमात्यो मित्रशर्मापि चक्रे मित्रेश्वरं हरम् । श्रीकण्यस्वामिनं चक्रे लाटः कण्याभिधो नृपः ॥२०९॥
श्रीमान्कण्यविहारोपि तेनैव विदधेऽद्भुतः । भिक्षुः सर्वज्ञमित्रोभूत्कमाद्यत्र जिनोपमः ॥२१०॥
तुःखारश्चङ्कणश्चक्रे स चङ्कणविहारकृत । भूपचित्तोद्यतं स्तूपं जिनान्हेममयांस्तथा ॥२११॥
ईशानदेव्या तत्पत्न्या खाताम्बु प्रतिपादितम् । सुधारसमिव स्वच्छमारोग्याधायि रोगिणाम् ॥२१२॥
ललितादित्यभूभर्तुर्वल्लभा चक्रमर्दिका । सहस्राण्योकसां सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ॥२१३॥
आचार्यो भव्यटो नाम विदधे भव्यटेश्वरम् । अन्यैरपि रकुटेशाद्या बहवो बहुभिः कृताः ॥२१४॥
अधिष्ठानान्तरेप्यत्र चङ्कणेनाभ्यमन्त्रिणा । सचैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत ॥ २१५॥
भिषगीशानचन्द्राख्यः स्यालश्चङ्कणमन्त्रिणः । विहारमकरोल्लब्ध्वा तक्षकानुमहाद्भियम् ॥ २१६॥
एवं हेममयीमुर्वीं स कुर्वेचुर्वरापतिः । गुणैरौदार्यशौर्याद्यैर्मत्वानमलङ्कृयत् ॥२१७॥
हेलयापि विनिर्यान्ती वक्त्राद्दसुमतीपतेः । न कदाचन तस्याज्ञा देवैरप्युदलङ्घ्यत ॥२१८॥
तथाहि पूर्वपार्योधेस्तटे सकटको वसन् । आनीयन्तां कपित्थानीत्यादिदेश स जातु चित् ॥२१९॥
किंकर्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेष्वथ । उपानयत्कपित्थानि दिव्यः कोपि पुमान्पुरः ॥२२०॥
अथावुपायनं गृह्णन्कृतसंज्ञो भुवा प्रभोः । कस्य त्वमिति पप्रच्छ प्रतीहारः प्रसृत्य तम् ॥२२१॥
सोभ्यधात्तं कपित्थानि दत्त्वा राज्ञः प्रियाण्यहम् । प्रहितोद्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ॥२२२॥
रहो महेन्द्रसंदिष्टं वक्तव्यं किंचिदस्ति मे । इति श्रुत्वा प्रतीहारः सभां चक्रे स निर्जनाम् ॥२२३॥
ततो दिव्यः पुमानूचे शक्रस्त्वां वक्ति भूपते । क्षन्तव्यं पथ्यमप्येतत्सौजन्याद्भिषुरं वचः ॥२२४॥
तुर्ये युगेपि भूपाल दिक्पाला आपि ते वयम् । विभूमो यत्प्रणम्याशां भूयतां तत्र कारणम् ॥२२५॥
पुरा ग्रामगृहस्थस्य कस्यचित्पृथुसंपदः । जन्मान्तरे कर्मकरो हालिकोभूद्भवान्किल ॥२२६॥
एकदा तस्य ते ग्रीष्मे वाहयित्वा महावृषान् । श्रान्तस्य निर्जलेरण्ये क्षीणप्रायमभूदहः ॥२२७॥
ततः स्वामिगृहात्क्षुत्तृट्खिन्नस्य भवतोन्तिकम् । वारिकुम्भीमपूपं च गृहीत्वा कश्चिदायय्यौ ॥२२८॥
निर्धौतपाणिपादस्त्वं भोक्तुं संप्रस्तुतस्ततः । विप्रं कण्ठगतप्राणमपश्यः पुरतोतिथिम् ॥२२९॥
स त्वामवोचन्मा भुङ्क्ष्वं दुर्भिक्षोपहतस्य मे । कण्ठे यियासवः प्राणा वर्तन्ते भोजनं विना ॥२३०॥
वारितः पार्श्वगेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्वकम् । पूपार्धं वारिकुम्भीं च प्रादाः प्रियमुदीरयन् ॥२३१॥
पात्रे प्रसन्नचित्तस्य काले दानेन तेन ते । अखण्डितानामाज्ञानां शतमासीन्निविष्टपे ॥२३२॥
तेन वारिप्रदानेन वाञ्छामात्रेपि दर्शिते । प्रादुर्भवन्ति सुस्वादा नद्यो मरुपथेष्वपि ॥२३३॥
सत्क्षेत्रप्रतिपादितैः प्रियवचोबद्धालवालावलिर्निर्दोषेण मनःप्रसादपयसा निष्पन्नसेककियः ।
दातुस्तत्तदभीप्सितं किल फलन्कालेतिबालोप्यसौ राजन्दानमहीरुहो विजयते कल्पद्रुमादीनपि ॥२३४॥

---

२०८. [1]) Thus A_1; A_3 कमलदेव्या°. २११. [1]) A_1 सु×खार°. २१२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 सुधासरमिव. २१३. [1]) Thus A_3; A_1 वल्लभादित्य°. G R copy both readings, Edd. follow A_3. २१४. [1]) Emended with Edd.; A भपटो.—[2]) Thus A_1; A_3 ककेदेशा°. २१७. [1]) Thus co.r. by A_3 from A_1 उर्वरी°. २२०. [1]) A_1; A_3 [c]वार्तेषु.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °नव -कार्पि°. २२१. [1]) A_1 gloss राज्ञोमे इत्यर्थः. २२६. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 थामे. २३०. [1]) Thus A_3; A_1 भुङ्क्षा (for भुङ्क्ष्वा?). २३४. [1]) A_3 [c]प्रतिरोपितैः.—[2]) A. दत्ते मनवभीप्सितं किल फलं काले इत्यन्वादर्शे.

अल्पावशेषास्तास्त्वय सन्त्याशास्तव भूपते । वत्सोलङ्कुत्यं क्षपयतो यत्र तत्राविचारतः ॥२३५॥ 235
अपि चेतरभूपालस्खलभं महतः सतः । कस्माद्विचारशून्यत्वं तवापि हृदि रोहति ॥२३६॥
दिनानि कतिचिद्यानि कृद्मरीरेषु घनागमे । जायन्ते तानि पूर्वाब्धौ फलानि शिशिरे कुतः ॥२३७॥
त्रिगाहसे दिशं यां यां तत्र तत्रैव तत्पतेः । स्वदाज्ञाग्रहणे यत्नः पूर्वदानप्रभावतः ॥२३८॥
आशां श्रितस्य माहेन्द्रीमाज्ञा स्वल्पापि तेधुना । गृहीता कथमप्येषा शक्रेणाभमशक्तिना ॥२३९॥
विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञास्त्वया क्वचिन् । नैवमेव पुनर्देया विरलाः सन्ति ता यतः ॥२४०॥ 240
इत्युक्तान्तर्हिते तस्मिन्भूपालो विपुलाशयः । चिन्तयन्दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाययौ ॥२४१॥
ततः प्रभृति तादृक्षयोग्यार्थप्राप्तिलालसः । परिहासपुरे चक्रे स्थिरां गुर्वीं स पर्षणीम् ॥२४२॥
सहस्रभक्तमित्येवं प्रख्यातायां सदक्षिणम् । लक्षमेकोत्तरं भक्तपात्राणां यत्र दीयते ॥२४३॥
अभिप्रायेण तेनैव पत्तनान्यूपरेषु सः । चक्रे यत्रेषु तृष्णार्तः कश्चिज्जातु पिवेदपः ॥२४४॥
संजग्राह स देशेभ्यस्तांस्तानन्तरविग्रहान् । विकचान्धमनःस्तोमान्पादपेभ्य इवानिलः ॥२४५॥ 245
तेन कङ्कणवर्षस्य रससिद्धस्य सोदरः । चङ्कणो नाम भुःखारदेशान्नीतो गुणोन्नतः ॥२४६॥
स रसेन समातन्वन्कोशे बहुसुवर्णताम् । पद्माकर इवाब्जस्य भूभृतोभूच्छुभावहः ॥२४७॥
रुद्धः पञ्चनदे जातु दुस्तरैः सिन्धुसंगमैः । तटे स्तम्भितसैन्योभूद्राजा चिन्तापरः क्षणम् ॥२४८॥
ततोम्बुतरणीपायं तस्मिन्पृच्छति मन्त्रिणः । अगाधेम्भसि रोधःस्थश्चङ्कणो मणिमक्षिपत् ॥२४९॥
तत्प्रभावाद्विधाभूतं सरिन्नीरं ससैनिकः । उत्तीर्णो नृपतिस्तूर्णं परं पारं समासदत् ॥२५०॥ 250
मणिमन्येन मणिना चङ्कणोप्याचकर्ष तम् । सलिलं प्रागवस्थं च क्षणेन सरितामभूत् ॥२५१॥
परिभाव्याद्भुतं तत्स प्रशंसामुखराननः । प्रणयाच्चङ्कणं राजा मणियुग्ममयाचत ॥२५२॥
स तमाह स्म त्रिहसन्कर्मेमौ कुरुतो मणी । योग्यौ मत्पाणिगावेव किं स्यात्स्वीकरणेन वः ॥२५३॥
सामान्येष्वेव लभते सोत्कर्षं वस्तु संग्रहाम् । महत्सु तस्य का शोभा विविधोत्कृष्टवस्तुषु ॥२५४॥
प्रस्यन्दनं शशिमणेर्गणयन्ति तावद्यावत्स्थितो जलनिधेः पुलिनैकदेशे ।
सं स्वीक्रियेत यदि तेन ततस्तदास्य स्यन्दः स्फुरत्तपि न तत्सलिले विभाव्यः ॥२५५॥ 255
इत्युक्ता विरते तस्मिन्राजा सस्मितमब्रवीत् । संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम ॥२५६॥
अतोधिकतरं यद्वा किंचित्स्वं मम पश्यसि । तदादाय प्रयच्छेदं निष्क्रयेण मणिद्वयम् ॥२५७॥
ततो महान्प्रसादोयमित्युक्ता चङ्कणोब्रवीत् । स्वायत्ते स्वामिनो रत्ने मह्यमिष्टं तु दीयताम् ॥२५८॥
गजस्कन्धेधिरोप्यैतन्मार्गधेर्यो यदाहृतम् । दत्त्वा सुगतबिम्बं तज्जनोयमनुगृह्यताम् ॥२५९॥
सलिलोत्तरणोपायो मणी देवेन गृह्यताम् । संसारोत्तरणोपायः सुगतो मह्यमर्प्यताम् ॥२६०॥ 260

---

२३६. [1]) Thus A_3; A_1 चेतसि भूपाल सु°. २३८. [1]) A_3 gloss तद्दिक्पालस्य. २४०. [1]) Thus A_3; A_1 °दाज्ञा स्वया. २४१. [1]) A भु × खार°.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °देशान्नीतो. २४८. [1]) Thus A_1; A_3 स्तिमित°. २५२. [1]) A_3 प्रतिभाव्या°. २५४. [1]) A_3 °कृष्टभूमिषु. २५५. [1]) A_3 gloss चन्द्रकान्तस्य.—[2]) A_3 gloss शशिमणिः.—[3]) A_3 gloss जलनिधिना.—[4]) Thus corr. by A_3 from A_1 स्यन्दं.—[5]) Thus corr. by A_3 from A_1 वभाव्यः. २५७. [1]) Thus A_3; A_1 ततो.—[2]) Thus A_1; A_3 in margin कोशे रत्नं. २५९. [1]) A_3 gloss बुद्ध. २६०. [1]) A_3 gloss मणी एव संसारतरणोपाय इत्यारोपः। अत एव गृह्यतामित्येकवचनान्तं क्रियापदम् मणी एव संसारतरणोपायस्त्वया गृह्यतामित्यन्वयः.

इति तेनार्थितो युक्त्या जिनबिम्बं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य सामर्थ्यं परिपन्थयितुं वचः ॥२६१॥
स्वविहारेण भगवान्स्तेन विनिवेशितः । कपिशाभिः सकाषाय इव यो भाति कान्तिभिः ॥२६२॥
दृश्यतेऽद्यापि कटकैरायसैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य सूचकोः यस्य विष्टरः ॥२६३॥
अभिप्रायानुसारेण प्रकटीकुरुते प्रियम् । अहो महाप्रभावाणां भूपतीनां वसुंधरा ॥२६४॥
अशिक्षितं कदाचित्स्स स्वयं दमयितुं हयम् । निनायारण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः ॥२६५॥
दूरान्निर्मानुषे तत्र ललनां ललिताकृतिम् । एकां ददर्श गायन्तीं नृत्यन्तीमपरामपि ॥२६६॥
क्षणाच्च ते समापप्य गीतनृत्ते मृगीदृशौ । प्रणम्य किंचिदुच्छ्वस्यावपश्यद्दमयन्हयम् ॥२६७॥
तुरगं तं समारुह्य तत्रागच्छद्दिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गत्वापृच्छत्सविस्मयः ॥२६८॥
तमूचतुस्ते नर्तक्यावावां देवगृहाभिते । यः शूरवर्धमानोयं ग्रामस्तावयोर्गृहम् ॥२६९॥
इहत्यजीवनभुजां मातृणामुपदेशतः । अस्मत्कुलेनं नियतं नृत्तमत्रं विधीयते ॥२७०॥
रूढिः परंपरायाता सेयमस्मद्गृहे स्थिता । आवामन्योपि वा नात्र निमित्तं ज्ञातुमीश्वरः ॥२७१॥
एवं वचस्तयोः श्रुत्वा नृपोन्येद्युः सविस्मयः । तदुक्तयां मेदिनीं कृत्स्नां कारुभिर्निरदारयत् ॥२७२॥
दूरं निर्वृतमृद्भिस्तैरथाद्राक्षीन्निवेदितम् । नृपतिः पिहितद्वारं जीर्णं देवगृहद्वयम् ॥२७३॥
उद्घाटितारिरिर्वर्णैः पीठोत्कीर्णैर्निवेदितौ । अपश्यत्केशवौ तत्र रामलक्ष्मणनिर्मितौ ॥२७४॥
परिहासहरेः पार्श्वे पृथक्कृत्वा शिलागृहम् । स रामस्वामिनः श्रीमान्प्रतिष्ठाकर्म निर्ममे ॥२७५॥
देवोपि लक्ष्मणस्वामी तथैवाभ्यर्च्य पार्थिवम् । चक्रमर्दिकया चक्रेश्वरपार्श्वे निवेशितः ॥२७६॥
दिग्जये पुरुषः कश्चिद्भूत्वप्रत्यग्रनिग्रहः । अग्रे न्यक्षिपदास्मानं गजारूढस्य भूभुजः ॥२७७॥
तं कृत्तपाणिघ्राणादिव्रणैः शोणितवर्षिणम् । श्राणार्थिनं कारुणिकः स्वोदन्तं पृष्टवान्नृपः ॥२७८॥
स तस्मै सिकतासिन्धुसविधस्थस्य भूपतेः । प्रख्यातमूचे सचित्रमात्मानं हितकारिणम् ॥२७९॥
प्रणतिर्लालितादित्यनृपतेः क्रियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य निग्रहं च ततो नृपात् ॥२८०॥ युग्मम् ॥
प्रतिजज्ञे च भूपेन ततस्तस्स्वामिनिग्रहः । रूढव्रणोगदंकारैः स चाकार्यत सत्कृतैः ॥२८१॥
ततो विहितयात्रं तं स मन्त्री कृतसत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजनं जगतीभुजम् ॥२८२॥
एवंविधस्य कायस्य राजन्यत्परिरक्षणम् । तत्र वैरविभुद्धाशा विडम्बयति मामियम् ॥२८३॥
बाष्पैर्जलाञ्जलिं दत्त्वा दुःखाय च सुखाय च । कृतकृत्यो ध्रुवं जह्यामवमानहतानसून् ॥२८४॥
अपकृत्याधिकं शत्रोरपकारं जयेन्मितम् । गम्भीरं प्रतिनद्येव निनादं नदतो गिरिः ॥२८५॥
इतो मासैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्या त्वरितं कथम् । यदा वा प्राप्यते वैरी तदा तत्रैव किं वसेत् ॥२८६॥
मासार्धलङ्घ्यं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । गृहीत्वा सं जलं गम्यश्चमूनां किं तु निर्जलः ॥२८७॥
तद्भूमिजा बन्धवो मे न वक्ष्यन्ति त्वदागमम् । सामात्यान्तःपुरो राजा ज्ञानानेन गृह्यते ॥२८८॥

---

२६१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 यस्य. २६३. [1]) Thus emended with Edd.; A_1 °स्कन्ध°.—[2]) Thus A_1; A_3 सूचकैर्यस्य. २७०. [1])[2]) A_4 glosses अस्मत्कुलजेन and देवगृहे. २७२. [1]) Thus corr. by A_1 from तदुक्तौ; A_3 °क्तां.—[2]) Thus A_3; A_1 कृच्छ्रां. २७३. [1]) Thus A_1; altered by later hand to दूरनि°. २७४. [1]) A_1 gloss अक्षरैः. २७९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 माख्यातं २८० [1]) A_4 gloss ललितादित्याय प्रणामं कुर्वति मदुक्तं हितमहितं श्रुत्वा तेन राज्ञा मम कर्णनासादयोवधकाः कृताः. २८३. [1]) Thus A_3; A_1 °हिजेन. २८४. [1]) Thus A_3, A_1 जह्याद्°. २८७. [1]) A_2 gloss पन्थाः.

इत्युक्ता लोकरोलम्बस्य प्रवेशं वालुकार्णवे । पक्षे क्षीणे च कटको निस्तोयः समपद्यत ॥२८९॥
तत्राप्यहानि द्वित्राणि वहन्नेत्राभवन्नृपः । तृष्णार्तं वीक्ष्य सैन्यं च मन्त्रिणं तमभाषत ॥२९०॥ 290
उक्तकालाधिका यावद्वासरा गमिताः पथि । मुमूर्षु तृष्णया सैन्यं तदध्वा शिष्यते कियान् ॥२९१॥
ततो विहस्य सोवादीज्जिगीषो शेषमध्वनः । किं पृच्छस्यरिराड्रूप्य यमराड्रूप्य वा भवान् ॥२९२॥
त्वं हि स्वामिहितायैव समुपेक्ष्य स्वजीवितम् । मृत्युवक्त्रसकटको मया युक्तया प्रवेशितः ॥२९३॥
नेदं मरुमहीमात्रं भीमोयं वालुकार्णवः । नाम्भोत्र लभ्यते क्वापि कस्त्राता तेत्र भूपते ॥२९४॥
भुक्त्वेति पृतना कृत्स्ना समभूद्वीतसौहृदा । करकाभ्रंशितफला स्तम्भशेषेव शालिभूः ॥२९५॥ 295
संत्यक्तजीविताशानां भीरूणां क्रन्दितध्वनिम् । भुजमुद्यम्य शमयंस्ततो नृपतिरब्रवीत् ॥२९६॥
अमात्य तव कृत्येन प्रीताः स्वामिहितैषिणः । मरावप्यत्र शीतार्ता इव रोमाञ्चिता वयम् ॥२९७॥
अभेद्यसारे मयि तु व्यक्तमेवंविधोपि ते । प्रयासः कुण्ठतां यातो लोहे वज्रमणाविव ॥२९८॥
मणिभ्रमाद्विकणं गृह्णन्दग्धा इवाङ्गुलीः । त्वं मिथ्यावयवांल्लूनानद्य शोचिष्यसि ध्रुवम् ॥२९९॥
भिदेलेनैव मे पश्य पयः सूतेव मेदिनी । रसितेनाम्बुवाहस्य रत्नं वैदूर्यभूरिव ॥३००॥ 300
इत्युक्ता सोम्बु निष्क्रष्टुं कुन्तेनोर्वीं व्यदारयत् । उज्जिहीर्षुर्वितस्ताम्भः भूलेनेव विलोचनः ॥३०१॥
अथोज्जगाम पातालल्क्ष्मीलीलास्मितच्छविः । रसातलास्तरित्साकं सैन्यानां जीविताशया ॥३०२॥
तस्य सेनाचराणां सा क्रमं चिच्छेद वाहिनी । वृथाध्वयीकृताङ्गस्य मन्त्रिणस्तस्य चेष्टितम् ॥३०३॥
लूनाङ्गोमङ्गलाशंसी स मन्त्री विफलभ्रमः । स्वस्य भर्तुर्विवेशाद्रौ नगरीमन्तकस्ततः ॥३०४॥
राज्ञापि कुटिलाचारो निगृह्य स महीपतिः । निजस्य मन्त्रिणस्तस्य तुल्यावस्थो व्यधीयत ॥३०५॥ 305
यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्तिताः । अद्यापि कुन्तवाहिन्यः प्रवहन्त्युत्तरापथे ॥३०६॥
सहस्रश. संभवन्त्योप्यपरे भुवनाद्भुताः । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तद्वृत्तान्ता न दर्शिताः ॥३०७॥
यस्मिंश्शब्दजला घनाश्मपटपे देशेतिघोरारवा यच्छाच्छाः समये पयोदमलिने कालुष्यसंदूषिताः ।
दृश्यन्ते कुलनिम्नगा अपि परं दिग्देशकालाविमौ तत्सत्यं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदौ ॥३०८॥
कस्तेर्थ्यं प्रभावः स्याज्जरनाथासनस्य वा । यत्सोपि भीमकलुषाः प्रवृत्तीः समदर्शयत् ॥३०९॥ युग्मम् ॥
अवरोधसखो राजा परिहासपुरे स्थितः । स जातु मदिराक्षीवः सचिवानेवमन्वशात् ॥३१०॥ 310
कृतं प्रवरसेनेन यदेतत्प्रवरं पुरम् । तच्चिरंहथ मन्यध्वे मत्पुरस्येव चेच्छियम् ॥३११॥
घोरामलङ्घितादेशस्य भुक्त्वेत्याज्ञां महीपतेः । गत्वाश्वंधासकूटानि तेदहन्वातुलानके ॥३१२॥
हर्म्यायाद्वीक्षमाणस्तद्वह्निज्वालोज्ज्वलाननः । उल्कामुख इवाभूत्स हर्षाट्टहसितोत्कटः ॥३१३॥
द्वेषादिदैकृतवतः प्रतिभासनेन्यो मिथ्यैव चित्रमधिको विशदात्मनोपि ।
चन्द्रादि पश्यति पुरो द्विगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषहतं हि चक्षुः ॥३१४॥

---

२९५. [1]) A_3 gloss दुष्टवर्षणं. २९८. [1]) Thus corr. by A_3; A_1 °वेवंविधोपि दु.—[2]) Thus A_3, A_1 प्रयोग. २९९. [1]) Thus corr by A_3 from A_1 वज्रकणं. ३००. [1]) Thus Edd. and G *sec. manu*; A R and G *prima manu* दिनेनैव. ३०४. [1]) A_3 gloss ललिनादित्य एव यमः. ३०८. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 दिग्देशा°, A_1 gloss तिसि देशाः दिग्देशाः स च कालश्च नौ. ३११. [1]) Thus A_1, A_3 मत्पुरस्यैव. ३१२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 गत्वाश्वधासः

315 नैवं चेदेकमपि तत्पुरं प्रवरभूपतेः । असंख्यपुरनिर्माता स विवेदाधिकं कुतः ॥३१५॥ युग्मम् ॥
क्षीणक्षैव्योथ निर्ध्याय नगरक्रोधकिल्बिषम् । उष्णनिःश्वासमुक्तदा पस्पर्शेनुशयाग्निना ॥३१६॥
तत्कुर्वतेन्तःसुषिरां गूढं येनातनुक्षयम् । दह्यन्ते[1] जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ॥३१७॥
प्रातस्तमथ शोचन्तं सदुःखं वीक्ष्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्तनायोचुः पुरक्रोधं मृषैव तत् ॥३१८॥
भुतेप्रनष्टे नगरे निःशोकोभून्महीपतिः । स्वप्नान्तर्हारिते पुत्रे प्रबुद्धोम इव स्थिते ॥३१९॥
320 कार्यं न जातु तद्दाक्यं यत्क्षीवेन मयोच्यते । तान्युक्तकारिणोमात्स्यान्प्रशंसन्निति सोब्रवीत् ॥३२०॥
प्रियमनुचितं क्ष्मापण्यस्त्रीक्षणप्रभुरीश्वरो रमयति यतो धिक्तान्भृत्यान्स्ववृत्तिसुखार्थिनः ।
नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रसभमिह ये तैः पूतेयं महात्मभिरुर्वरी ॥३२१॥
अतीन्द्रमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योपि दोषोभूदितरक्षितिपोचितः ॥३२२॥
दृस्थापि यस्य मध्यस्थं श्रीपरीहासकेशवम् । जघान तीक्ष्णपुरुषैस्त्रिग्राम्यां गौडपार्थिवम् ॥३२३॥
गौडोपजीविनामासीत्सस्वमस्यद्भुतं तदा । जहुर्ये जीवितं धीराः परोक्षस्य प्रभोः कृते ॥३२४॥
325 शारदादर्शनमिषात्कद्दमीरान्संप्रविश्य ते । मध्यस्थदेवावसथं संहताः समवेष्टयन् ॥३२५॥
दिगन्तरस्थे भूपाले प्रविवेक्षूनवेक्ष्य तान् । परिहासहरिं चक्रुः पूजकाः पिहितारुरिम् ॥३२६॥
ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमोर्जिताः । परिहासहरिभ्रान्त्या चक्रुरुत्पाद्य रेणुशः ॥३२७॥
तिलं तिलं तं कृत्वा च चिक्षिपुर्दिक्षु सर्वतः । नगराद्रिगर्तैः सैन्यैर्हन्यमानाः पदे पदे ॥३२८॥
श्यामला रक्तसंसिक्तास्तेपतन्निहता भुवि । अङ्गनाद्रिदृषत्खण्डा धातुस्यन्दोज्ज्वला इव ॥३२९॥
330 तदीयरुधिरासारैः समभूदुज्ज्वलीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या चेयं वसुंधरा ॥३३०॥
वशाद्दशकृतं भयं विरमति श्रीः पद्मरागाद्रवेन्नानाकारमपि प्रशाम्यति विषं गारुत्मताद्दमनः ।
एकैकं क्रियते प्रभावनियमात्कर्मैति रत्नैः परं पुंरत्नैः पुनरप्रमेयमहिमोन्नद्धैर्न किं साध्यते ॥३३१॥
क्व दीर्घकाललङ्घोध्वा शान्ते भक्तिः क्व च प्रभौ । विधातुरप्यसाध्यं तद्यद्वैर्विहितं तदा ॥३३२॥
लोकोत्तरंस्वामिभक्तिप्रभावाणि पदे पदे । तादृशानि तदाभूवन्भृत्यरत्नानि भूभृताम् ॥३३३॥
राज्ञः प्रियो रक्षितोभूद्गौडराक्षसविग्रवे । रामस्वाम्युपहारेण श्रीपरीहासकेशवः ॥३३४॥
335 अद्यापि दृश्यते शून्यं रामस्वामिपुरास्पदम् । ब्रह्माण्डं गौडवीराणां सनाथं यशसा पुनः ॥३३५॥
एवं नानाविधोद्दन्तैर्वासराः क्ष्मापतेर्ययुः । विरलाः स्वपुरे तस्य भूयांसस्तु दिगन्तरे ॥३३६॥
अनन्याक्रान्तपृथिवीसमालोकनकौतुकी । अपारं प्रविवेशाथ पुनरेवोत्तरापथम् ॥३३७॥
कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रहितैर्धनदादिभिः । नैर्ऋतैः सह वृत्तान्तास्तस्य ते ते तदाभवन् ॥३३८॥
नाद्यापि या भुवो दृष्टा जाने भानुकरैरपि । राज्ञस्तस्य बभूवाज्ञा तत्र स्वैरविहारिणी ॥३३९॥
340 चिरमज्ञातवृत्तान्तैर्मन्त्रिभिः प्रहितस्ततः । प्रत्यावृत्तस्तस्य पार्श्वभूतस्तानेवमुक्तवान् ॥३४०॥

---

३१७. [1]) A_3 gloss अन्तर्च्छिद्राः.—[2]) A_3 gloss मध्ये एव.—[3]) A_1 gloss क्रियाविशेषणम्.—[4]) A_3 gloss कर्मकर्तरि लकारः स्वयमेव दह्यन्ते । अन्तर्च्छिद्राः पुरुषास्तत्कार्यं कुर्वते । येन कार्येण अतनुक्षयं यथा भवति तथा स्वयमेव दह्यन्ते । यथा कोटरस्थाग्नयस्तरव स्वयमेव गूढं अन्तरेव दह्यन्ते ॥. ३३१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 कर्मणि°.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 परम° ३३३. [1]) र supplied by A_3. ३३७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 अनन्यक्रा° ३३९. [1]) A_1 तास्मृ.

इत्यादिशति वः स्वामी कोयं मोहो भवादृशाम् । क्षमामिमां मे प्रविष्टस्य प्रतीक्षध्वे यदागमम् ॥३४१॥
नवं नवं प्रतिदिनं संत्यज्य विजयार्जनम् । स्वराष्ट्रं संप्रविष्टस्य किं कार्यं मम पश्यत ॥३४२॥
विनिर्गतानां स्वभुवः सरितां सलिलाकरः । न निर्व्याजंजिगीषूणां दृश्यते ह्यवधिः क्वचित् ॥३४३॥
तस्मादाचारसारं वो वक्ष्ये स्वविषयोचितम् । राज्यं तदनुसारेण निर्विघ्नं कुरुतानघाः ॥३४४॥
अत्रस्थैः सर्वदा रक्ष्यः स्वभेदः प्रभविष्णुभिः । चार्वाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः ॥३४५॥ 345
अपराधं विनाप्यत्र दण्ड्या गह्वरवासिनः । ते हि संभृतवित्ताः स्युर्दुर्भेद्यां दुर्गसंश्रयाः ॥३४६॥
वर्षोपभोग्यान्यन्नानि क्षेत्रभुसंमिता वृषाः । ग्राम्याणां नातिरिच्यन्ते यथा कार्यं तथासकृत् ॥३४७॥
अधिकीभूतवित्ता हि वत्सरेणैव ते भृशम् । भवेयुर्डामराः क्रूरा नृपाज्ञातिक्रमक्षमाः ॥३४८॥
वस्त्रं स्त्रियः कुथा भोज्यमलंकारा हया गृहाः । आसाद्यन्ते यदा जातु ग्रामीणैर्नगरोचिताः ॥३४९॥
महाहुर्गाण्युपेक्ष्यन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा चानन्तरज्ञत्वं तेषां भृत्येषु दृश्यते ॥३५०॥ 350
प्रदेशादेकतो रूढा यदा वृत्तिश्च शस्त्रिणाम् । अन्योन्योद्वाहसंबन्धैः कायस्थाः संहता यदि ॥३५१॥
कर्मस्थानानि वीक्षन्ते क्षमापाः कायस्थवद्यदा । तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभाग्यविपर्ययः ॥३५२॥ चक्रलक्रम्॥
चेष्टानुसारेणोचीय गूढमाशयसंविदम् । मयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजबीजिनाम् ॥३५३॥
प्रत्यासत्तिं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गर्जोद्भूतिं प्रकटितरुचिश्चञ्चलैवाम्बुदस्य ।
चेष्टा स्पष्टं वदति मतिमन्नैपुणोन्नेयतत्त्वा जन्तोर्जन्मान्तरपरिचितां निश्चलां चित्तवृत्तिम् ॥३५४॥
पुत्रः कुवलयादित्यो वज्रादित्यश्च मे समौ । भिन्नशीला तयोर्भ्रात्रोर्धार्ष्टिमातुरयोः पुनः ॥३५५॥ 355
ज्यायान्राज्येभिषेक्तव्यः स च स्याद्बलवान्यदा । तस्याज्ञातिक्रमः कार्यो भवद्भिर्नियमात्तदा ॥३५६॥
उत्सृजञ्जीवितं वापि राज्यं वापि स पार्थिवः । शोचनीयो न केनापि स्मरतेदं वचो मम ॥३५७॥
कार्यः कनीयाञ्च नृपः प्रमादात्क्रियते यदि । नोल्लङ्घनीया तस्याज्ञा रक्ष्यश्च विषमोपि सः ॥३५८॥
पौत्रेषु मे कनीयान्यो जयापीडोस्ति दारकः । पितामहसमो भूया इति वाच्यः स सर्वदा ॥३५९॥
भर्तुर्गृहीतनैराश्याः साभिप्रायां प्रणम्य ताम् । आनर्चुः पश्चिमामाज्ञां ते बाष्पार्द्रकण्ठयजः ॥३६०॥ 360
उवाच चक्रुणो जातु संनिपत्याखिलाः प्रजाः । बाष्पैः पतिवियोगाग्निप्रां सिञ्चन्वसुंधराम् ॥३६१॥
राज्ये कुवलयापीडो राजपुत्रोभिषिच्यताम् । सुगृहीताभिधो राजा गतः स सुकृती दिवम् ॥३६२॥
ससृजे यस्य कृतिनो दैवतैः कोशवृद्धये । रससिद्धिरकस्मान्मे यस्मात्मास्तमुपागता ॥३६३॥
दूरस्थोपि हि भूभृत्सु भाग्यशक्त्या कथाचन । कार्याणि घटयन्नासीद्घटान्यपि हेलया ॥३६४॥
अम्भोजानि घनाघनत्यरहितोप्युल्लाघयत्यंशुमान्दूरस्थोपि पयोधरोत्तिशिशिरस्पर्शं करोत्यातपम् ।
शक्तिः काप्यपरिक्षतास्ति महतां स्थैर्यं दविष्ठान्यहो यन्माहात्म्यवशेन यान्ति घटनां कार्याणि निर्यन्त्रणाम् ॥३६५॥ 365
सैकादशदिनान्सप्त मासान्षट्त्रिंशतं समाः । एवमाहुश्च स महीं प्रजाचन्द्रोस्तमाययौ ॥३६६॥

---

३४१. [1]) The words from प्रतीक्षध्वे to संप्रविष्टस्य in the following verse have been omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. ३४३. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 निर्व्याजं. ३४६. [1]) Thus A_1; altered by later hand to दुर्नेश which is found in R G. ३५४ [1]) A_2 gloss करटी हस्ती. ३५६ [1]) A_2 gloss कुवलयापीड.—[2]) Emended, A °चित्तस्य. ३६५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °यन्त्रणम.

तुषारवर्षैर्बहलैस्तमकाण्डनिपातिभिः । आर्याणकाभिधे देशे विपन्नं केचिदूचिरे ॥३६७॥
राजप्रष्ठां[1] प्रतिष्ठां स रक्षितुं चिरसंचिताम् । संकटे क्वापि दहनं प्राविक्षदिति केचन ॥३६८॥
केषांचित्तु मते भूभृद्वरीयस्युत्तरापथे । सोमस्यैश्चलभां भूमिं प्रविष्टः कटकान्वितः ॥३६९॥
अत्यद्भुतानि कृत्यानि भुतान्यस्य यथा किल । विपत्तिरपि भूभर्तुस्तथैवास्यद्भुता भुता ॥३७०॥
यातोस्तं द्युमणिः पयोधिसलिलं कैश्चिद्विविष्टोपरैः संप्राप्तो दहनं गतः किल परैर्लोकान्तरं कीर्त्यते ।
जायन्ते महतामहो निरुपमप्रस्थानहेवाकिनां निःसामान्यमहत्त्वयोगपिशुना वार्ता विपत्तावपि ॥३७१॥
ततः कुवलयापीडो भेजे कुवलयेशताम् । जातः कमलदेव्या यः श्रीमाञ्शक्र इवादितेः ॥३७२॥
त्यागेन चक्रे विशदां योनुरक्तां नृपश्रियम् । महोरगस्त्वचमिव स्वभावमलिनामपि ॥३७३॥
भ्रात्रा तुल्यप्रभावेण कंचित्कालं हतप्रभः । स हुताशोष्मणाक्रान्तः प्रदीप इव नारुचत् ॥३७४॥
भृङ्गैरिवानुगैर्दानलोभात्पर्यायवृत्तिभिः । श्रीर्दुःस्थाभूत्तयोरन्तर्मलेभकटयोरिव ॥३७५॥
अथोभयधनादायिभृत्यचक्रिकया[2] समम् । राजा कुवलयापीडो बभञ्जानुजमञ्जसा ॥३७६॥
राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा ततः प्राप्तबलो नृपः । दिग्जयायोर्जितक्रान्तिः सोभूत्संभृतसाधनः ॥३७७॥
एकस्तस्मिन्क्षणे मन्त्री तस्याज्ञामुदलङ्घयत् । स्मरन्वा तत्पितुर्वाचं भजन्वा दर्पविक्रियाम् ॥३७८॥
प्राप्तायामथ यामिन्यां तल्पे कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमं ध्यायन्न निद्रां क्षणमप्यगात् ॥३७९॥
एवं कृतागसं हन्तुं सस्पृहस्य तदाभयात् । बहवः प्रत्यभासन्त वध्यास्तस्योद्यतक्रुधः ॥३८०॥
विचारशैलमथिता तस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पश्चाच्छमसुधोदगात् ॥३८१॥
दध्यौ सोथ गतक्रोधः प्रवृद्धः प्राणिसंक्षयः । एतावान्कस्य नु कृते कर्तव्यः प्रत्यभान्मम ॥३८२॥
अकार्याण्यपि पर्याप्य कृत्वापि वृजिनार्जनम् । विधीयते हितं यस्य स देहः कस्य स्थिरः ॥३८३॥
कृतघ्नस्यास्य कायस्य हेतोरगलितस्मृतेः । हन्तव्याः कस्य पन्थानः प्रतिभान्त्यनपायिनः ॥३८४॥
विदन्ति जन्तवो हन्त पच्यमानस्य नात्मनः । अवस्थां कालसूदेन कृतां तां तां क्षणे क्षणे ॥३८५॥
ह्रः पद्यद्भिरकारणस्मितसितं पाथोजकोशाकृति हमभूद्वेदकठोरमश्च रभसादुत्तप्तताम्रप्रभम् ।
प्रातर्जीर्णवलक्षकेशविकृतं वृद्धाजशीर्षोपमं वक्त्रं नः परिहस्यते ध्रुवमिदं भूतैश्चिरस्थायुभिः ॥३८६॥
इत्याद्यनित्यताचिन्तादत्तशान्तिह्रदादरः । राज्यं संत्यज्य स वनं प्रक्षप्रस्रवणं[3] ययौ ॥३८७॥
गच्छ भद्र वनायैव तपस्याधीयतां मनः । सापायाः क्षणभङ्गिन्य एवंप्राया विभूतयः ॥३८८॥
तेन संत्यजता राज्यं लिखितेन निजासने । वैराग्यवासनोन्सेकः श्लोकेनानेन सूचितः ॥३८९॥
अभग्नशमसंवेगलब्धसिद्धिर्नराधिपः । श्रीपर्वतादवद्यापि भव्यानामेति दृक्पथम् ॥३९०॥
तथा याते प्रभोः पुत्रे मित्रशर्मा[4] शुचान्वितः । वितस्तासिन्धुसंभेदे सभार्यो जीवितं जही ॥३९१॥
राज्यं समां समासाधी कृत्वा स वसुधाधिपः । निःश्रेयसाभिनिःश्रेणीं सुधीः सिद्धिं समासदत् ॥३९२॥

---

३६८. [1]) Thus A_1; A_2 °प्रष्ठः. ३७१. [2]) Thus corr. by A_3 from A_1 परो°. ३७२. [3]) Thus corr. by A_3^c from A_1 भूत-लवे°; A_2 adds the gloss को भूमे.. वलवः कुवलवः. ३७६. [4]) A चक्रि°. ३८०. [1]) This and the following verse have been omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. ३८३. [2]) A_2 देहं तत्कस्य संस्थिरम्. ३८६. [3]) Thus A_2; A_1 इमभूद्वोध ३८७ [4]) A_3 gloss नैर्विचारण्यं. ३९१. [4]) A_2 gloss मन्त्री.

वज्रादित्यो बप्पियको ललितादित्य इत्यपि । ख्यातोय भूभृदभवच्चन्माता चक्रमर्दिका ॥३९३॥
स क्रूरचरितो भ्रातुः प्रजाह्लादविधायिनः । बुधांशोरिव दुर्वासा नूनं विसदृशोभवत् ॥३९४॥
परिहासपुरास्पिञ्यां नानोपकरणावलीम् । स जहार दुराचारो भूभुक्षोभवशंवदः ॥३९५॥ 395
रॉगिणो भूमिपालस्य भूयस्योन्तःपुरस्त्रियः । बीजाभ्यस्येव वडवास्तास्ताः समभवन्प्रियाः ॥३९६॥
विक्रयेण प्रयच्छन्स म्लेच्छेभ्यः पुरुषान्बहून् । म्लेच्छोचितां व्यवहृतिं प्रावर्तयत मण्डले ॥३९७॥
सम्राभ्दान्वसुधां भुक्त्वा सोतिसंभोगजन्मना । जगाम संक्षयं क्ष्माभृत्क्षयरोगेण किल्विषी ॥३९८॥
तस्मान्मरुरिकादेव्यां जातो राजा बजान्लकः । ततः पृथिव्यापीडोभूत्समासाश्चतुरः समाः ॥३९९॥
जातो मम्माभिधानायां बप्पियास्सप्त वासरान् । संग्रामापीडनामाथ तमुत्याद्याभवन्नृपः ॥४००॥ 400
भ्रातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव व्यराजत । हेमन्तशिशिरावाप्य चण्डांशोरिव मण्डलम् ॥४०१॥
शान्तेथ संग्रामापीडे कनीयान्बप्पियास्मजः । राजा श्रीमाञ्जयापीडः प्राप राज्यं ततः क्रमात् ॥४०२॥
पितामहसमो भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः संभृतबलो दिग्जयाय स निर्ययौ ॥४०३॥
स्वदेशादेव नयविद्भिर्शं नीतैः समं नृपैः । वृद्धान्प्रच्छ निर्गच्छन्कूश्मीरद्वारगोचरान् ॥४०४॥
पितामहस्य नः सैन्यं कियच्चिर्गच्छतोभवत् । इति ब्रूताथ यात्राच्छ यूयं संख्यातसैनिकाः ॥४०५॥ 405
कृतस्मितास्तमूचुस्ते किं प्रभेनामुना प्रभो । वस्तु कश्चिदतिक्रान्तं नानुकर्तुं क्षमोभुना ॥४०६॥
कर्णीरथानां तस्यासीत्सपादं लक्षमीशितुः । अशीतिस्तु सहस्राणि देवस्याथ जयोद्यमे ॥४०७॥
तदाकर्ण्य जयापीडो बहु मेने न निर्जयम्' । क्षिप्रं क्षितेः संकुचन्त्याः कालस्य बलवत्तया ॥४०८॥
जिगीषोः क्ष्माभुजस्तस्य भावमालोक्य तादृशम् । दध्युर्भावज्ञतां वृद्धा ललितादित्यभूपतेः ॥४०९॥
तस्य दूरप्रयातस्य स्यालो जज्ञाभिधो बलात् । द्रोहेणाक्रम्य कूश्मीरान्स्वयं भेजे नृपासनम् ॥४१०॥ 410
दिने दिने राजसैन्यास्स्वदेशस्मारिणस्ततः । सैनिकाः संन्यवर्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः ॥४११॥
मख्यापयिष्यन्स्वामेव शक्तिं परिकरं विना । निश्चिकाय जयापीडो युक्तां कांचिच्चु संविदम् ॥४१२॥
अभङ्गुरास्तेभिमानास्तस्यैवासन्मनस्विनः । अस्यवर्तत वैरेव वैधात्रीरपि वामताः ॥४१३॥
स विसृज्य भुवं स्वां स्वां भूपतीननुयात्रिकान् । प्रयागमगमत्सैन्यैः परिमेयैर्निजैः समम् ॥४१४॥
तत्रावशिष्टानुचिस्य वाजिनः स मनोजवान् । द्विजेभ्यो लक्षमेकोनं प्रदधौ भूरिदक्षिणम् ॥४१५॥ 415
संपूर्णमन्यो लक्ष यः प्रदधावत्र वाजिनाम् । तन्मुद्रयेयं मन्मुद्रा विनिवार्येत्युदीर्य च ॥४१६॥
श्रीजयापीडदेवस्येत्यक्षरैरुपलक्षिताम् । दिग्देशगामिनो मुद्रां गाङ्गस्य पयसो ददौ ॥४१७॥
तन्मुद्राङ्कं पयः पीत्वा गाङ्गमथापि निर्मलम् । चित्ते प्रवर्धते तापो भूपानामभिमानिनाम् ॥४१८॥
स्वदेशगमनानुज्ञां सैन्यस्याप्रमुखेन सः । दत्त्वा निशायामेकाकी निर्ययौ कटकान्तरात् ॥४१९॥
मण्डलेषु नरेन्द्राणां पथोदानाभिवार्यमा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्ताख्येन भूभुजा ॥४२०॥ 420
प्रविवेश क्रमेणाथ नगरं पौण्ड्रवर्धनम् । यस्मिंस्तौराज्यरम्याभिः प्रीतः पौरविभूतिभिः ॥४२१॥

---

३९३. [1]) A, ललितापीड. ३९४. [1]) A, दूरं. ४००. [1]) Thus A, R G; A, वत्सरान. ४१९. [1]) Thus A, ; A, त्वा न्यवर्तन्त. ४२९. [1]) Thus corr. by A, from A, °मसुखोथ सः.—[2]) Thus corr. by A, from A, कृत्वा (?). ४२९. [2]) Thus corr. by A, from A, तस्मि° and प्रीतिं.

लास्यं स द्रष्टुमविशत्कार्तिकेयनिकेतनम् । भरतानुगमालक्ष्यनृत्तगीतादिशास्त्रवित् ॥४२२॥
ततो देवगृहद्वारशिलामध्यास्त स क्षणम् ।[1] ..... ॥४२३॥
तेजोविशेषचकितैर्जनैः परिहृतान्तिकम् । नर्तकी क्रमला नाम कान्तिमन्तं ददर्श तम् ॥४२४॥
असामान्याकृतेः पुंसः सा ददर्श सविस्मया । अंसपृष्ठेन धावन्तं करे तस्यान्तरान्तरा ॥४२५॥
अचिन्तयत्ततो गूढं चरन्नेष भवेद्भुवम् । राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः ॥४२६॥
एवं महीतुमभ्यासः पृष्ठस्थाः पर्णवीटिकाः । अंसपृष्ठेन येनायं लसत्पाणिः प्रतिक्षणम् ॥४२७॥
लोलश्रोत्रपुटो मदोत्कमधृपापातास्त्ययेपि द्विपः सिंहोसत्यपि पृष्ठतः करिकुले व्यावृत्य विप्रेक्षिता ।
मेघोन्मुक्तशमेप्यशान्तवदनोद्गीर्णस्वरो बर्हिणश्चेष्टानां विरमेऽप हेतुविगमेप्यभ्यासदीर्घा स्थितिः ॥४२८॥
इत्यन्तश्चिन्तयन्ती सा कृत्वा संक्रान्तसंविदम् । सखीमभिन्नहृदयां विससर्ज तदन्तिकम् ॥४२९॥
प्राग्वत्पृष्ठं गते पाणौ पूगखण्डांस्तयार्पितान् । वक्त्रेक्षिप्तज्जयापीडः परिवृत्य ददर्श ताम् ॥४३०॥
भ्रूसंज्ञयासि कस्य त्वं पृष्टाया इति सुभ्रुवः । ददत्यां वीटिकास्तस्या वृत्तान्तमुपलब्धवान् ॥४३१॥
तया जनितदाक्षिण्यस्तैस्तैर्मधुरभाषितैः । सख्याः समाप्तनृत्ताया निन्ये सं वसतिं शनैः ॥४३२॥
अप्राप्यपेशलालापा तथा तं सा विलासिनी । उपाचरत्परार्ध्यश्रीः सौष्ठवभूद्विस्मितो यथा ॥४३३॥
ततः शशाङ्कधवले संजाते रजनीमुखे । पाणिनालम्ब्य भूपालं शय्यावेश्म विवेश सा ॥४३४॥
ततः काञ्चनपर्यङ्कशायी मैरेयमत्तया । तयार्थितोपि शिथिलं विदधे नाधरांशुकम् ॥४३५॥
प्रवेशयन्निव बृहद्वक्षस्तां सत्रपां ततः । दीर्घबाहुः समाश्लिष्य स शनैरिदमब्रवीत् ॥४३६॥
न त्वं पद्मपलाशाक्षि नः मे हृदयहारिणी । किं तु कालानुरोधोयं सापराधं करोति माम् ॥४३७॥
शासस्तवायं कल्याणि गुणैः क्रीतोस्म्यकृत्रिमैः । अचिराज्ज्ञातवृत्तान्ता ध्रुवं वक्ष्यिन्यमेष्यसि ॥४३८॥
कार्यशेषमनिष्पाद्य सज्जं मानिनि केवलं । अभोगे कृतसंकल्पं क्षमस्वानां त्वमत्रेहि माम् ॥४३९॥
तामेवमुक्त्वा पर्यङ्कं साङ्कुलीयेन पाणिना । वादयन्निव निःशब्दं श्लोकमेतं पपाठ सः ॥४४०॥
असमाप्तजिगीषस्य चिन्ता का मनस्विनः । अनाक्रम्य जगत्कृत्स्नं नो संध्यां भजते रविः ॥४४१॥
श्लोकेनात्मगतं तेन पठितेन महीभुजा । सा कलाकुशलाज्ञासीन्महान्तं कंचिदेव तम् ॥४४२॥
गन्तुकामं च तं प्रातर्नृपं प्रणयिनी बलात् । अर्थयित्वा चिरं कालमप्रस्थानमयाचत ॥४४३॥
एकदा वन्दितुं संध्यां प्रयातः सरितस्तटम् । चिरायातो गृहं तस्या ददर्श मृगविप्लवम् ॥४४४॥
किमेतदिति पृष्टाथ तमूचे सा शुचिस्मिता । सिंहोत्र सुमहान्रात्रौ निपत्याहन्ति देहिनः ॥४४५॥
नरनागाश्वसंहारः कृतस्तेन दिने दिने । त्वदर्थभूवं चिरायाते तद्भयेन समाकुला ॥४४६॥
राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विसृष्टिताः । गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रवृत्ते क्षणदाक्षणे ॥४४७॥
तामिति ब्रुवतीं[2] मुग्धां निषिध्य च विहस्य च । मन्दोड इव तां रात्रिं जयापीडोत्यवाहयत् ॥४४८॥

---

४२२. [1]) द्रष्टु supplied by A_2 in space left by A_1 —[2]) A_1 gloss भरताचार्यकृतगीतशास्त्रसदृशं ज्ञात्वा. ४२३. [1]) Here two padas seem to be wanting. ४२५ [1]) Thus A_1; A_2 °पृष्ठेन. ४२७. [1]) A_2 नूनं.—[2]) Emended; A गृहीतुं°.—[3]) A_1 धावत्पा°. ४२८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 सिंहः. ४३१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 ददन्त्या. ४३२. [1]) Thus corr. by A_2 from A स्व. ४४० [1]) A_2 कथयन्निव. ४४१ [1]) Thus A_2; A_1 जगच्चिरं. ४४३. [1]) A_2 नितं. ४४४. [1]) A_2 स रत्नदन —[2]) Thus A_1; altered by later hand to °क्लमम्. ४४८ [1]) Thus corr. bylater hand from A_1 ब्रुवतां.

अपरेद्युर्दिनापाये निर्गतो नगरान्तरात् । सिंहागमप्रतीक्षोऽभून्महावटतरोरधः ॥४४९॥
अदृश्यत ततो दूरादुत्फुल्लबकुलच्छविः । अट्टहासः कृतान्तस्य संचारीव मृगाधिपः ॥४५०॥ 450
अध्वनान्येन यान्तं तमथ मन्थरगामिनम् । राजसिंहो नदन्सिंहं समाह्वयत हेलया ॥४५१॥
स्तब्धश्रोत्रो व्यात्तवक्त्रः कर्म्मकूर्चैः प्रहीप्रदृक् । उदस्तपूर्वकायस्तं सगर्जः समुपाद्रवत् ॥४५२॥
तस्य न्यस्याननबिले कफोणिं पततः क्रुधा । क्षिप्रकारी जयापीडो वक्षः क्षुरिकयाभिनत् ॥४५३॥
शोणितं जग्धगन्धेभसिन्दूराभं विमुञ्चता । एकप्रहारभिन्नेन तेनात्यज्यत जीवितम् ॥४५४॥
आमुक्तव्रणपङ्कः स कफोणिमथ गोपयन् । प्रविश्य नर्तकीवेश्म निशि सुष्वाप पूर्ववत् ॥४५५॥ 455
प्रभातायां विभावर्यां श्रुत्वा सिंहं हतं नृपः । प्रहृष्टः कौतुकाद्रष्टुं जयन्तो निर्ययौ स्वयम् ॥४५६॥
स दृष्ट्वा तं महाकायमेकप्रहृतिसंहतम् । साश्चर्यो निश्चयान्मेने प्रहर्तारममानुषम् ॥४५७॥
तस्य दन्तान्तराक्षिप्तं केयूरं पार्श्वगार्पितम् । श्रीजयापीडनामाङ्कं ददर्शाथ सविस्मयः ॥४५८॥
स्वात्कुतोऽत्र स भूपाल इति ब्रुवति पार्थिवे । जयापीडागमाशङ्कि पुरमासीज्जयाकुलम् ॥४५९॥
ततः पौरान्विमृदयैवं जयन्तः क्षितिपोऽब्रवीत् । प्रहर्षावसरे मूढाः कस्माद्वो भयसंभवः ॥४६०॥ 460
श्रूयते हि जयापीडो राजा भुजबलोर्जितः । केनापि हेतुना भ्राम्यन्नेकाक्येव दिगन्तरे ॥४६१॥
राजपुत्रः कलङ्कट इत्युक्ता कल्याणदेव्यसौ । तस्मै नियमिता दातुं निष्पुत्रेण सता मया ॥४६२॥
सोन्वेष्यश्चेत्स्वयं प्राप्तस्तद्ग्रहाहरणेच्छया । रत्नद्वीपं प्रतिष्ठासोर्निधानासादनं गृहात् ॥४६३॥
अस्मिन्नेव पुरे तेन भाव्यं भुवनशासिना । ब्रूयादेनं समान्वेष्य योस्मै दद्यामभीप्सितम् ॥४६४॥
वाचि सप्रत्ययां पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावासवार्तिनं तं न्यवेदयन् ॥४६५॥ 465
सामात्यान्तःपुरोभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तम् । ततः स्ववेश्म नृपतिर्निनाय विहितोत्सवः ॥४६६॥
कल्याणदेव्यास्तेनाथ कल्याणाभिनिवेशिना । राजलक्ष्म्या व्यपास्तायां इव सोजिमहस्करम् ॥४६७॥
व्यधाद्विनापि सामग्रीं तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गौडाधिपाञ्जित्वा शशुरं तदधीश्वरम् ॥४६८॥
गतशोषं प्रभुत्यक्तं सैन्यं संव्राहयन्स्थितः । मित्रशर्मात्मजो देवशर्मामात्यस्तमाययौ ॥४६९॥
निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्पितः । अभे जयश्रियं कुर्वन्पथात्तेन सुलोचने ॥४७०॥ 470
सिंहासनं जितादाजौ कन्यकुब्जमहीभुजः । स राज्यककुदं राजा जहारोदारपौरुषः ॥४७१॥
तस्मिन्प्रविष्टे स्वभुवं स्फूर्जदूर्जितविक्रमे । सैन्यैः समं समित्सञ्जैर्जज्ञो योद्धुं विनिर्ययौ ॥४७२॥
शुष्कलेत्राभिधे ग्रामे तेन सार्धं द्वयोरणः । जयापीडस्य संग्रामः सुबहूनि दिनान्यभूत् ॥४७३॥
अनुरक्तप्रजो राजा जज्ञेराज्यासहिष्णुभिः । बुधि सोन्वीयमानोभूद्भ्राम्याटविकमण्डलैः ॥४७४॥
श्रीदेवो नामचण्डालः प्राप्तो ग्राम्यैः समं युधि । कोत्र जज्ञ इति भ्राम्यन्योधान्पप्रच्छ सर्वतः ॥४७५॥ 475
तृष्णार्तं स्वर्णभृङ्गारारूपिबन्तं वारि तस्य ते । रणमध्ये हयारूढं तं दूरात्समदर्शयन् ॥४७६॥

---

४५१ ¹) Thus corr by A_3 from A_1 °सिंहं. ४५२. ²) Thus corr by A_3 from A_1 कम्प°. ४५३ ¹) A_1 gloss खड्गेन. ४५५. ²) A_2 gloss दृष्टान्तोक्तम् ४५६. ³) A_3 gloss सविश्वासा. ४५९. ⁴) A_3 gloss प्रकृत कथासम्बन्धं स्मारयति गतशोषमिति. ४७०. ¹) A_1 gloss कमलावर्तकी कल्याणदेवी च. ४७१. ²) Thus A_3, A_1 °दारौ ४७४ ¹) Thus A_3, A_1 सोन्विष्यमानो

भ्रमयन्क्षेपणीयं स क्षिप्वाद्यमानं तदाननै । सोयं हतो मया जज्ञ इत्यमोघक्रियोऽनदत् ॥४७७॥
सांहायकाय राज्ञेदं वामीस्युल्कार्थिताशनैः । मातुर्हसन्त्या जज्ञस्य प्रतिज्ञायायथी वधम् ॥४७८॥
अश्मसंरुग्णभीमास्यं मुमूर्षुं पतितं क्षयात् । विवेष्टमानं मेदिन्यां जज्ञं त्यक्ता ययुर्निजाः ॥४७९॥
480 स समर्थाहिनापातचिन्तासततदुःस्थितः । द्रोहार्जितेन राज्येन त्रिभिर्वर्षैर्व्ययुज्यत ॥४८०॥
न्यासापहारराद्धिनां वेदयानां कामिवच्चनात् । द्रोहाद्योपनतां राज्ञामस्थिरा एव संपदः ॥४८१॥
हते जज्ञे जयापीडः प्रत्यावृत्य निजां श्रियम् । जमाह दोष्णा भूभारं कृत्येन च सतां मनः ॥४८२॥
प्रपेदे यत्र कल्याणं स विरोधिवधाद्भूपः । देशे कल्याणपुरकृत्तत्र कल्याणदेव्यभूत् ॥४८३॥
राजा मल्हाणपुरंकृत्वके विपुलंकेशवम् । कमला सा स्वनाम्नापि कमलाख्यं पुरं व्यधात् ॥४८४॥
485 महाप्रतीहारपीठांधिकारं प्रतिपद्य सः । कल्याणदेवीदाक्षिण्यादकरोदधिकोन्नतिम् ॥४८५॥
उत्पत्तिभूमौ देशेस्मिन्दूरदूरतिरोहितां । कइयपेन वितस्तेव तेन विश्रावतारिता ॥४८६॥
वचोमूर्खोयमित्येव कस्मैचिद्वदते स्फुटम् । सर्वज्ञानांन्ददक्के सर्वान्विद्याभिवोगिनः ॥४८७॥
देशान्तरादागमय्य व्याचक्षाणांन्क्षमापतिः । प्रावर्तयत विच्छिन्नं महाभाष्यं स्वमण्डले ॥४८८॥
क्षीराभिधाच्छब्दविशोपाध्यायात्संभृतभुतः । बुधैः सह ययौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ॥४८९॥
490 भूपतेरात्मना स्पर्धी चक्षमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्पर्धी शुद्धधीर्बह्ममन्यत ॥४९०॥
तावत्पण्डितशब्देभूद्राजशब्दादपि प्रथा । तैस्तैर्दोषैर्न तु म्लानिं कालान्तरवशायथी ॥४९१॥
नृपतौ विहदायत्ते राजसांमुख्यकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्धिषणा व्याप्ताः सेवागतैर्भृपैः ॥४९२॥
समग्रहीत्तथा राजा सोन्विष्य निखिलान्बुधान् । विहस्तुभिक्षमभवद्ययान्यनृपमण्डले ॥४९३॥
अध्यक्षो भक्तशालायां शुक्रदन्तस्य मन्त्रिणः । विद्वत्तया थक्किंयाख्यस्तेन स्वीकृत्य वर्धितः ॥४९४॥
495 विद्वान्दीनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः । भट्टोभूद्भूद्रंटस्तस्य भूमिभर्तुः सभापतिः ॥४९५॥
स दामोदरगुप्ताख्यं कुट्टनीमतकारिणम् । कविं कविं बलिरिव धुर्यं धीसचिवं व्यधात् ॥४९६॥
मनोरथः शुक्लदन्तश्चटकः संधिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्याश्च मन्त्रिणः ॥४९७॥
स स्वप्ने पश्चिमाशायां लक्ष्मयद्वयं रवेः । देशे धर्मोत्तराचार्यं प्रविष्टं साध्वमन्यत ॥४९८॥
सचेताः संस्तवव्यक्तविवक्तृत्वो बभूव सः । भावानां भुञ्जमानानामास्वादान्तरविद्रूपः ॥४९९॥
500 अपश्यद्भिर्महास्वादान्भावान्स्वादुविवेकिभिः । किं ज्ञेयमशनादन्यत्क्षमापैरन्धैरिवोक्षभिः ॥५००॥

---

४७८ ') A_2 indicates by asterisks and the marginal note मण्डले: साहायकाय, a different reading in which this verse followed after verse 474.—²) Thus A_2; A_1 हिताशनः. ४७९. ') Thus A_2; A_2 °संरोध°. ४८०. ')Thus A_2; A_1 द्रोहार्जितेन. ४८१. ') Thus corr. by A_2 from A_1 °द्रोहहता. ४८४. ') A_2 gloss मलरो इति भाषया.—²) Doubtful: thus A_2; A_1 विरलके°; A_2 मरलकेशवम्.—³) Thus corr. by A_2 from A_1 स्वा.—⁴) A_2 gloss कलमपुरं. ४८५. ') Thus corr. by A_2 from A_1 °पेठाधि°. Cf. महाप्रतीहारपीठा iv. 142.—²) Thus A_1; A_2 °देवीं and °ज्ञताम्. ४८६. ') Thus G R Edd.; A हिमौ. ४८७. ') वेत्ताना supplied by A_1 in space left by A_1. ४८८. ') A_2 gloss प्रापदत्.—²) Thus A_2; A_1 °क्षाणः, ४८९. ') A_2 gloss क्षीरस्वामिनः. ४९२. ') Thus corr. by A_1 from राज्ञ°. ४९४. ') Thus corr. by later hand from A_2 थाकया°. ४९५. ') A_2 gloss महीद्रङ आलकुरिकः. ४९६. ') A_2 °कारणम्.—²) A_2 gloss शुक्रे°. ४९८. ') Thus A_2; A_1 सुस्थम्.—²) Thus according to marginal note of A_2 देश धर्मोत्तराचार्यमित्यन्यादर्शे; A_1 देशे धर्मोत्तराचार्ये. ५००. ') Thus corr. by A_2 from A_1 °रन्धैरि°.

आरूढस्य चितां कृतानुमरणोद्योगप्रियालिङ्गनं[1] पुण्ड्रेक्षुद्रवपानमुल्बणमहामोहप्रसूतेः ।
वीतासोरवतंसमाल्यवलयामोदश्च यादृग्भवेद्भावानां क्षुभगः स्वभावमहिमा निश्चेतसस्तादृशः ॥५०१॥
मन्त्राविक्रमयोस्तस्य द्वयोर्दर्पणयोरिव । एकैव बिम्बिता मूर्तिः सहस्रगुणतां ययौ ॥५०२॥
आकुर्वन्विगुणामाज्ञां लङ्केन्द्रांश्च राक्षसान् । तेनानयेति जगदे दूतो जातु पुरः स्थितः ॥५०३॥
सांधिवियहिकः सोथ गच्छन्पोताश्रयुतोम्बुधौ । प्राप पारं तिमिग्रासं तिमिमुत्पाट्य निर्गतः ॥५०४॥
प्रियमत्यौ राममक्ष्या नृपाज्ञालेखदायिनम् । स्वदेशमनयद्वत्से रक्षोभिस्तं विभीषणः ॥५०५॥ 505
दूतं त्रिभिः पूरयित्वा सरोगार्धं च रांक्षसैः । चक्रे जयपुरं कोई त्रिविष्टपसमं नृपः ॥५०६॥
बुद्धेश्चयं महाकारे विहारं च विधाय सः । नगरान्तर्जयादेवीं पुण्यकर्मा स निर्ममे ॥५०७॥
तत्पुरे चतुरात्मा च शेषशायी च केशवः । विष्णुलोकस्थितिं त्यक्त्वा ध्रुवं बध्नाति संनिधिम् ॥५०८॥
अन्यस्कर्मान्तरं किंचित्कारयित्वा स राक्षसान् । प्यधात्काष्ठशिरेखाभ्र इति शंसन्ति केचन ॥५०९॥
स हि स्वप्ने जलान्तर्मे कुरु द्वारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्माणं तथाविधम् ॥५१०॥ 510
श्रीद्वारवत्यधिष्ठानं वाह्यं कोई तथा ह्यसौ । अभ्यंतरं जयपुरं ब्रूतेद्याप्यखिलो जनः ॥५११॥
मन्त्री पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिन्जयपुरे कोई जयदत्तो व्यधान्मठम् ॥५१२॥
राजक्षत्तुः प्रमोदस्य जामाता मथुरापतेः । आचाभिधो व्यरचयच्चुचिराचेश्वरं हरम् ॥५१३॥
पुनः संभृतसामग्र्यो दिग्जयाय विनिर्ययौ । बलैर्जलधिवेलाद्रीन्द्राघयन्नरघुद्विषैः ॥५१४॥
संप्रविष्टापि पूर्वाधिमविच्छिन्ना हिमाचले । भगीरथस्य गङ्गेव रेजे तस्यानुगा चमूः ॥५१५॥ 515
सार्धं प्रचण्डैश्चण्डालैरटन्तः कटकाद्वहिः । तस्यासन्यामिका रात्रौ मुन्मुनिप्रमुखा नृपाः ॥५१६॥
नामान्यद्विनयादित्य इति प्रख्यापयन्नृपः । पूर्वाशां विनयादित्यपुरेणालंकृतां व्यधात् ॥५१७॥
अस्युस्तेकेन महसा साहसाध्यवसायिनाम् । श्रीरारोहति संदेहं महतामपि भूभृताम् ॥५१८॥
भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गं पूर्वदिक्पतेः । निःशब्दो प्रतिभिः सार्धं प्रतिलिङ्गी विवेश यत् ॥५१९॥
तं रन्ध्रान्वेषिणं तत्र परिज्ञाय चिरस्थितः । भ्राता जज्ञस्य सिद्धाख्यो गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ॥५२०॥ 520
भूपतिं[1] भीमसेनोथ राजाकस्माद्बबन्ध तम् । नहुषाजगरो भीममिव भीमपराक्रमम् ॥५२१॥
तस्मिन्वीरे तथा बद्धे धुर्ये पुरुषकारिणाम् । पौरुषद्वेषिणा जाने दैवेनोन्नमितं शिरः ॥५२२॥
जयापीडस्त्वसंमूढो व्यसनेप्यतिदारुणे । तांस्तान्संचिन्तयन्नासीदुपायानुदयोन्मुखः ॥५२३॥
अत्रान्तरे नरपतेः पौराणामतिदुस्तरा । लूतामयकृता व्यापदुदपद्यत मण्डले ॥५२४॥

---

५०१. [1]) A_2 note in margin : आरूढस्येत्यादिस्थाने पण्डस्योन्मदबालपङ्कजमुखीपीनस्तनालिङ्गनमित्यपि पाठो रम्यः. ५०३. [1]) The original reading of A_1, अकुर्वन्त्रि°, has been corrected into आंकुर्वन्त्रि° by a later hand, probably A_2; A_2 explains the latter reading by the gloss विगुणामपि आज्ञामांकुर्वन् आं अङ्गीकारे. A_2 gives the interlinear note अकुर्वन्त्रिविगुणामित्यस्मात्पर्यो, and explains this reading in margin : दूतः किं कुर्वन् आज्ञां राजसम्बन्धिनीं विगुणां निष्फलां अकुर्वन् न विरचयन् मानयन्नाज्ञामित्यर्थः.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 लङ्केन्द्रान्पञ्च. ५०४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °मक्रः. ५०७. [1]) बुद्ध supplied by A_3 in space left by A_1; found also in G R; C पुरं°. ५११. [1]) Thus A R G; C राज्ञः.—[2]) A gloss अम्बरकोटर इति भाषया. ५१३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मथुरा°. ५१५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °द्रि. ५१८. [1]) Thus A_2; A_1 सहसा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सहसाध्यवसायिनाम्; A_2 gloss साहसेन हितारहितानपेक्षेण कर्मणा अध्यवसायो येषां. ५१९. [1]) Thus A_2; A_1 °भूपतेः. ५२१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पतिर्भीम°. ५२४. [1]) A_2 gloss उच्चूनो रक्तवर्णः पिडकाकृतिविस्तृतः सञ्जातो य स्वचि रोगविशेषः लूताख्यः लौन् इति प्रसिद्धः.

आमयः स्पर्शसंचारी[1] तत्र व्यापादकश्च सः । देशदोषादतो जन्तुर्लूताव्याप्तो विवर्ज्यते ॥५२५॥
तदाकर्ण्य जयापीडो जातोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनोपयुक्तानि द्रव्याण्यानीतवान्नहः ॥५२६॥
तैः पित्तोद्रेचकैर्भुक्तैर्ज्वलत्पित्तोवहज्ज्वरम् । वज्रवृक्षपयश्चाक्ष्णे क्षिप्त्वा सपिटकोभवत् ॥५२७॥
तं लूताव्याप्तमाकर्ण्य विपक्षो रक्षिणां मुखात् । विपत्स्यते ध्रुवमिति ध्यात्वा देशाद्बहिर्ययौ ॥५२८॥
एवं स्वमतिमाहात्म्यात्तीर्णो विपदर्णवात् । व्याप्तव्योमामहीदुर्गं यशश्च परिपन्थिनः ॥५२९॥
यः सर्वकालमबुधैः परिहस्यमानो मूलाङ्कुराद्यपि न जातु पुरस्करोति ।
व्यापत्तु शाखविटपी स फलं प्रदाय पुंसः किलैकपद एव लुनात्यलक्ष्मीम् ॥५३०॥
तमैच्छदभिसंधातुं विद्याविक्रमसंयुतः । मायाव्यरमुण्डिर्नाम राजा नेपालपालकः ॥५३१॥
अकृतप्रणतिस्तस्थौ प्रविष्टस्य स्वमण्डलम् । अथास्थुदूरमध्यानं ससैन्योऽपससार सः ॥५३२॥
जिगीषोस्तस्य तु तथा तत्तत्पार्श्वनिवेशयोः । पृथक्प्रयत्ननिर्वर्त्यो नाभूत्तदनुसारिणः ॥५३३॥
मग्नं क्वापि क्वचिद्दृश्यं प्रतिदेशं स वैरिणम् । इत्येनः कपोतं कक्ष्यान्तरिवान्विष्यन्नगाम सः ॥५३४॥
ततो निःशेषितापाये तस्मिन्कुर्वन्स दिग्जयम् । आसन्नाम्भेस्तटे सिन्धोः[1] समुपाविशयद्बलम् ॥५३५॥
प्रतस्थे दिवसैर्हिमैरथ पूर्वार्णवोन्मुखः । कर्षन्वेलानिलस्पर्शोत्सृष्टध्वजपटाधमूः ॥५३६॥
ततस्तस्मिन्सरित्पारे दक्षिणस्मिन्क्षमापतेः । तस्थावरमुण्डिः सैन्यं स्वच्छन्नाङ्गं प्रकाशयन् ॥५३७॥
भूरिभेरीरवोद्गारि प्रबलं वीक्ष्य तद्बलम् । प्रजज्वाल जयापीडः पीतसर्षपरिवानलः ॥५३८॥
स जानुदघ्नं निर्विघ्नं पदयन्नमे सरिज्जलम् । अपूर्वत्वादभूमिज्ञः क्रुद्धस्तर्तुं व्यगाहत ॥५३९॥
मध्यं प्राप्ते नृपे पूर्णा वेलया वर्धमानया । अकालेभूद्गाधाम्भाः सार्णवाभ्यर्णगा सरित् ॥५४०॥
नरनागाश्वबहुलं तथा सैन्यं महीपतेः । प्रवृद्धया प्राव्यमानं क्षणात्संक्षयमाययौ ॥५४१॥
नृपतिर्वीचिसंमर्दभ्रंशिताभरणांशुकः । बाहुभ्यां लहरीश्छिन्दन्क्लमैर्दूरमनीयत ॥५४२॥
एकस्य करुणाक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्जितैः । सरित्तरङ्गघोषैश्च बभूवुस्तुमुला दिशः ॥५४३॥
क्षिप्रकारी सवृत्तिभिः संनद्धैः सरितोन्तरात् । स चाकृष्य जयापीडं बबन्ध त्रिहितोत्सवः ॥५४४॥
दैवस्याम्बुमुचश्च नास्ति नियमः कोप्यानुकूल्यं प्रति व्यक्तन्यः प्रियमुत्कटं घटयते जन्तोः क्षणादप्रियम् ।
क्षिप्रं दीर्घनिदाघवासरविपत्तापनिर्वापणं प्रादुष्कृत्य वनस्पतेः प्रकुरुते विद्युद्विसर्गं च यः ॥५४५॥
स कालगण्डिकालीराभयास्युद्यादमवेदमनि । निचिक्षेप जयापीडमामानां[1] रक्षिणां करे ॥५४६॥
तथा काश्मीरिको राजा निममो व्यसने पुनः । स किंकर्तव्यतामूढः श्रुत्वा गूढमदश्नत ॥५४७॥
कलावत्सु शशाङ्कोपि तेजस्वित्वर्यमापि तम् । न ददर्श यथा धीमान्स्त रक्ष तथा नृपः ॥५४८॥
अपदश्यन्निर्गतः किंचिदालोकन्यस्तलोचनः । आसन्नां तटिनीमासीदुपायांश्च स चिन्तयन् ॥५४९॥

---

५२५. [1]) Thus corr. by A_1 from सर्वसं°. ५३२. [1]) A_4 gloss आरतुदिः.—[2]) A_4 gloss जयापीडस्य.—[3]) Thus A_1; A_2 अगा. स्मु°; G R have both readings. ५३३. [1]) A_4 gloss जयापीडस्य. ५३४. [1]) A_3 gloss इत्येनः कपोतं भक्षयतीति प्रसिद्धिः.—[2]) Emended; A G R °क्ष्येत्य°. ५३५. [1]) A_2 gloss सरितः. ५३७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तस्थावुरमुडिः. ५३९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्तंतं. ५४२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °मर्म°. ५४४. [1]) A_2 gloss वृत्तिः जलोत्तरणार्थं आहा इति प्रसिद्धा. ५४६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °पीडं समानां. ५४९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 निर्गतं.—[2]) A_2 gloss आलोक्यतेनेनेत्यालोकः वातायनं । तस्मिन् न्यस्ते लोचने येन सः.

अवस्थावेदकास्तत्र प्रथिताः पृथिवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः श्लोकाः स्मर्यन्तेऽपि सूरिभिः ॥५५०॥ 550
तथा तस्मिन्स्थिते मानी देवशर्मैव मन्त्रिषु । चिन्तयन्स्वामिसंमाननिशं पर्यतप्यत ॥५५१॥
भर्तुः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्तुमुद्यतः । दूतैररमुडेश्चक्रे प्रियवाग्भिः प्रलोभनम् ॥५५२॥
जयापीडप्रिया सार्कं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स भाषितोऽभवत ॥५५३॥
प्राप्तेषु प्रतिदूतेषु पूर्णायामथ संविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपालविषयं ययौ ॥५५४॥
स कालगण्डिकासिन्धोरर्वाचि कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं ययौ मितपरिच्छदः ॥५५५॥ 555
सामन्तैरयमायातैस्तां सभां संप्रवेशितम् । सत्कृत्यारमुडिः प्रह्वं न्यवेशयत विष्टरे ॥५५६॥
अध्वश्रान्त इति क्षिप्रं प्रतिमुक्तः क्षमाभुजा । तद्विसृष्टोपचारस्तन्निनायावसथे दिनम् ॥५५७॥
स चारमुडिभूभृच्च पीतकोशौ परस्परम् । आसतां निर्जनेन्येद्युः कर्तव्यकृतनिश्चयौ ॥५५८॥
नृपमूचेथ सचिवो जयापीडार्जितं धनम् । अस्ति सैन्ये तदाप्तानां तस्य वा विदितं च तत् ॥५५९॥
दानेन भविता मोक्षस्तवेत्युक्ता विमोहयन् । तस्मात्तं प्रष्टुमिच्छामि क्व वस्तु न्यस्तमित्यहम् ॥५६०॥ 560
अत एव मया सैन्यं संहृतं न प्रवेशितम् ।यदेतन्मध्यगाः शक्या न बन्धुं न्यासधारिणः ॥५६१॥
तस्मादेकैकमाहूय तेषु बद्धेषु सैनिकाः । कोपमज्ञातहृदया न यास्यन्ति विवक्षवः ॥५६२॥
एवं विमोहितात्तस्मात्प्राप्तोनुज्ञां स लब्धवान् । बद्धस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहीभुजः ॥५६३॥
तदालोकनजं शोकं गोपयन्धैर्यसागरः । गृहं तज्जिर्जनं कृत्वा क्षिप्रं पप्रच्छ तं नृपम् ॥५६४॥
अपि त्वया निजं तेजो भित्तिभूतं न हारितम् । तस्मिन्हि सति सिध्यन्ति साहसालेख्यकल्पनाः॥५६५॥ 565
स तं बभाषे निःशस्त्रो मन्त्रिन्नेवं व्यवस्थितः । अद्भुतं कर्म किं कुर्यां म्रियमाणेन तेजसा ॥५६६॥
मन्त्री तमूचे तेजश्चेद्राजन्न निसृतं तव । जानीहि तत्क्षणेनैव लङ्घितुं विपदर्णवम् ॥५६७॥
अपि वातायनादस्मात्पतित्वा निस्रगाम्भसि । पारं गन्तुं समर्थोसि सैन्यं यत्र निजं तव ॥५६८॥
राजा जगाद तं नास्मात्पतित्वोत्थीयतेम्भसः । विना वृत्तिं वृतिश्चात्र दूरपाताद्विदीर्यते ॥५६९॥
तस्मान्नायमुपायो न च नाम विमानितः । बहु मन्ये तनुत्यागमनिर्मथ्यापकारिणम् ॥५७०॥ 570
ततो निश्चित्य सोमात्यस्तमवादीन्महीपते । बहिः केनाप्युपायेन वहेस्त्वं नालिकाद्वयम् ॥५७१॥
प्रविश्यैकाकिनैवाथ द्रष्टव्यः संभृतो मया । सरिदुत्तरणोपायः सोनुष्ठेयोप्यशङ्कितम् ॥५७२॥
भुक्वेति निर्गतो गत्वा पार्युक्षालनवेश्म सः । सविलम्बं बहिर्वेलां तदुक्तामत्यवाहयत् ॥५७३॥
एकाकी संप्रविष्टोथ तं ददर्श च्युतं क्षितौ । विपन्नं गलमुद्बध्य दृढया चेलचीरया ॥५७४॥

---

५५०. [1]) A_3 gloss बन्धनवेश्मनि. ५५१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °स्थितो. ५५२. [1]) म supplied by A_3.—[2]) Emended; A_1 °रारमुडेश्चक्रे, changed by later hand to °मुडेश्चक्र.—[1]) Thus corr. by later hand from A_1 °म्भ-विलोभनम्. ५५६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °डिः. ५५७. [1]) Thus A_1, A_3 प्रतिक्षिपः. ५५८. [1]) A_2 gloss पीतकोशौ कृतद्रौहिकाविश्वर्थः; to द्रौहिका° A_2 adds the note द्यूतपरः. ५६१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 यदि तन्म°; A_3 gloss एतन्मध्यगाः संहृतसैन्यमध्यगाः इत्यर्थः.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 बन्धुं. ५६३. [1]) Thus A_2; A_1 प्राप्तोप्याज्ञां; R G follow A_2. ५६४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 वर्धत° ५७१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 इति.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 वहस्त्वं; A_3 gloss वहेः गमनेत्यर्थं.—[3]) A_3 gloss पटिकाद्वयमित्यर्थं. ५७३. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 पार्श्व°.—[2]) A_3 gloss पटिकाद्वयरूपां.

575 सद्यो व्यापादिततनुः श्वासापूरितविग्रहः । अभेद्योहं तव कृतिर्मामारुह्य तरापगाम् ॥५७५॥
आरोढुरूरुबन्धाय स्वोर्वोरुष्णीषपट्टिकां । बद्धा मया तां प्रविश्य क्षिप्रमेव पतास्यसि ॥५७६॥
नखनिर्भिन्नगात्रास्त्रलिखितामिति संविदम् । दृष्ट्वा चावाचवत्कण्ठनिबद्धांशुकपल्लवे ॥५७७॥ तिलकम् ॥
विस्मयस्नेहयोः पश्चात्पूर्वं स सरितस्ततः । प्रवाहे पतितो राजा परं पारं समासदत् ॥५७८॥
प्राप्तसैन्यः प्रविश्याथ क्षणेनैव निनाय सः । तमशेषं सभूपालं नेपालविषयं क्षयम् ॥५७९॥
580 रक्षिणोपि न यावत्तमजानन्बन्धनाच्युतम् । तावदेव कथाशेषं विषयं तं चकार सः ॥५८०॥
नृत्यत्कबन्धः स्वर्गस्त्रीमुक्तलक्तकूर्यघोषवान् । भूपतेर्बन्धनान्मोक्षे बभूव समरोत्सवः ॥५८१॥
दावानलोल्बणभुवो गिरयो निदाघे यत्रैव दूरमितरे परिवर्जनीयाः ।
तत्रैव संभवति सान्द्रहिमद्रवार्द्रचित्रं तुषारशिखरी नितरां निषेव्यः ॥५८२॥
जज्ञाजादीनां क्षणे यत्र जन्म स्वामिदुहामभूत् । तत्रैव मन्त्रिणश्चित्रं कृतिनो देवशर्मणः ॥५८३॥
नाभूद्धि सदृशः सूनुः स पितुर्मित्रशर्मणः । तमोमयो भास्वरस्य भानोरिव शनैश्चरः ॥५८४॥
585 रक्षारत्नोपमे तस्मिन्सचिवेस्तमुपागते । प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिर्हारितामिव ॥५८५॥
तस्य दिग्विजयस्यान्ते मानस्तानिर्विनिर्ययौ । मानसात्पृथिवीभर्तुर्नामाख्योपक्रिया पुनः ॥५८६॥
चित्रं जितवतस्तस्य स्त्रीराज्ये मण्डलं महत् । इन्द्रियग्रामविजयं बहुमन्यन्त भूभुजः ॥५८७॥
कर्णश्रीपट्टमाबध्य स्त्रीराज्याज्ञिर्जिताद्भुतम् । धर्माधिकरणाख्यं च कर्मस्थानं विनिर्ममे ॥५८८॥
द्वितीयं चलगञ्जाख्यं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयाणेषु गञ्जे दूरस्थिते निजे ॥५८९॥
590 किमन्यत्तद्भुजावासनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारोम्बुधयोभूवन्विलासमणिदर्पणाः ॥५९०॥
पुनः प्रविश्य कश्मीरान्स भूपैः परिवारितः । चिराय बुभुजे राजा विजयेपार्जितां श्रियम् ॥५९१॥
तं कदाचिन्नृपं स्वप्ने सर्वाशाविजयोर्जितम् । पुमान्दिव्याकृतिः कोपि व्याजहार कृताञ्जलिः ॥५९२॥
सुखं त्वद्विषये राजन्वसन्नस्मि सबान्धवः । नागेन्द्रोहं महापद्मनामा त्वां शरणं श्रितः ॥५९३॥
द्राविडो मान्त्रिकः कश्चिन्मामितो नेतुमुद्यतः । जलाकाङ्क्षिणि विश्वेन विक्रेतुं मरुमण्डले ॥५९४॥
595 तस्माद्येत्पासि मां तत्त्वं स्वर्णधातुमयं गिरिम् । स्वदेशे दर्शयिष्यामि स्फीतोपकृतिकारिणः ॥५९५॥
राजा स्वप्ने निशाम्येति दिक्षु संप्रेरितैश्चरैः । कुतोपि प्राप्तमानीय तं पप्रच्छ चिकीर्षितम् ॥५९६॥
दत्ताभयः स नागोक्तं यथावत्सर्वमुक्तवान् । सविस्मयेन भूभर्त्रा स्वयं भूयोप्यपृच्छ्यत ॥५९७॥
भूरियोजनविस्तीर्णात्सरसोभ्यन्तरात्तया । नागः प्रभावोत्कृष्टः स निष्कर्तुं शक्यते कथम् ॥५९८॥
स तं व्यजिज्ञपद्राजन्चिन्त्या मन्त्रशक्तयः । तासेहिदृक्षसे क्षिप्रमेत्याश्वर्यं विलोक्यताम् ॥५९९॥
600 अथानुगम्यमानः स राज्ञा प्राप्तः सरोन्तिकम् । अभिमन्त्र्योज्झितैर्बाणैर्बद्धाशोशोषयज्जलम् ॥६००॥

---

५७५. [1]) A_2 gloss सद्यो व्यापादिततनुरित्यादि पतास्यसीत्यन्ता शिक्षा राज्ञः कृते नखनिर्भिन्नस्वशरीररक्तेन लिखिता तेन कृतज्ञेन मंत्रिवरेण स्वकीयकण्ठनिबद्धे वस्त्रखण्डे.—[2]) A_2 gloss अत एव कृतिरित्यर्थः.—[3]) A_1 originally कृतेर्मा°; to this reading refers the gloss of A_2. कृते सकाशाद्व्यभेद्योहमित्यर्थः. On altering the reading to कृतिर्मा°, A_2 has struck out the first gloss and added a fresh one: अहमभेद्यो कृतिरस्मि.—[4]) A_2 gloss मां कृतिरूपं. ५७६. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °रूढ°. बन्धाय.—[2]) A_2 gloss उष्णीषपट्टिका वेष्टनाञ्चलह्रस्वपट्टिकेत्यर्थः. ५८३. [1]) Thus corr by later hand from A_1 क्षणं. ५८४. [1]) Thus A R G; C नाभूद्धिसदृश.—[2]) Thus A_1, A_2 भास्वरस्य. ५९६. [1]) Thus A_1, A_2 °प्रेषितैश्च°.

राजापश्यत्ततः पङ्के लुठन्तं मानुषाननम् । वितस्तिदेहयमुरगं भूरिहस्वोरगान्वितम् ॥६०१॥
मन्त्रसंकोचितं राजन्गृह्याम्यमुमिति ब्रुवन् । मा मंहीरिति भूपेन सोभिधायं न्यधिक्षत ॥६०२॥
नूर्णं राजाज्ञया तेन[1] मन्त्रवीर्येव संहते । सरोभूत्पागवस्थं तत्पुनर्व्याप्तादिगन्तरम् ॥६०३॥
द्रविडं द्रविणं दत्त्वा विसृज्याचिन्तयन्नृपः । दयाज्ञाव्याप्यसौ नागः कथं स्वर्णाकरं गिरिम् ॥६०४॥
ध्यायन्तमेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पन्नगः । केनोपकारेण गिरिः स्वर्णसूस्तव दृश्यते ॥६०५॥ 605
स्वदेशोयं विदेशोयमिति बुद्धेः प्रवर्तकः । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यभ्यास· शरीरिणाम् ॥६०६॥
शरणं त्वामहमगामवमानभयात्पुनः । शरण्येन सता तत्तु भवतैव प्रदर्शितम् ॥६०७॥
उदन्वानिव योक्षोभ्यो ज्ञायते संभितैः प्रभुः । का ह्यस्तनोन्या सोन्यैर्यत्तेषामेभिभूयते ॥६०८॥
याभिरन्याभिभूताभिरीक्षितस्त्रातुमक्षमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रक्ष्याम्यहं मुखम् ॥६०९॥
येकारणंसधर्माणो व्यानूढस्य भवाम ते । विडम्ब्यमानाः क्रीडार्थे ते वयं प्राकृता इव ॥६१०॥ 610
अथ वा श्रीमदान्धानामपेक्षापूर्वकारिणाम् । यत्किंचनविधायित्वं पार्थिवानां किमद्भुतम् ॥६११॥
मन्यन्ते क्ष्माभुजः क्रीडामुक्षतानां विमाननाम् । यावज्जीवं तु सश्वासं मरणं तां विदन्ति ते ॥६१२॥
उपेक्ष्यंपक्षे भूपानां मानः स्वार्थस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेक्ष्यापि माद्यपक्षे मनस्विनाम् ॥६१३॥
महतो येवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मनःस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते ॥६१४॥
भवन्त इव तत्रापि न वयं व्यर्थदर्शनाः । ताम्रधातुरसस्यन्दी दृश्यते तद्गिरिस्तव ॥६१५॥ 615
इत्युक्ता संविदं तस्मै स्वप्न एव स तां ददौ । यथा प्रबुद्धः प्रस्थेये प्राप ताम्राकरं गिरिम् ॥६१६॥
स तस्मात्क्रमराज्यस्थात्ताम्रमाकृष्य निर्ममे । शतं दीनारकोटीनामेकोनं स्वाभिधाङ्कितम् ॥६१७॥
पूर्णं कोटिशतं कुर्याथः स मां निर्जयेदिति । दर्पभङ्गाय भूपानां समयं स्थापयन्नृपः ॥६१८॥
समस्था इव स क्ष्माभृत्सावशेषैर्विचेष्टितैः । विक्षेप तुल्यनिर्माणकुण्डत्वायेति भूभृताम् ॥६१९॥
अथाकस्मान्महीपालः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं ययौ पिप्येण सोध्वना ॥६२०॥ 620
किं दिग्जयादिभिः क्लेशैः स्वदेशादर्ज्यतां धनम् । इत्यर्थ्यमानः कायस्थैः स्वमण्डलमदण्डयत् ॥६२१॥
शिवदासादिभिर्लुब्धैर्धनस्थानाधिकारिभिः । प्रविवर्धतविच्छेदः सोभूल्लोभवशंवदः ॥६२२॥
काश्मीरिकाणामुत्पन्नं निजाज्ञाव्यवधायकम् । कायस्थवक्त्रप्रेक्षित्वं ततः प्रभृति भूभृताम् ॥६२३॥
मन्त्रस्तस्य महीभर्तुर्योभूत्तत्त्वृपप्रहे । वास्तव्यबन्धचिन्तायां स एव स्थैर्यमाययौ ॥६२४॥
यस्सतां प्रशमाधायि पापस्योपादिदेश तत् । जयापीडस्य पाण्डित्यं प्रजापीडनशौण्डताम् ॥६२५॥ 625
स सौदास इवानेकलोकप्राणापहारकृत् । अस्तुत्यकृत्यसौहित्यं स्वप्नेपि न समाययौ ॥६२६॥
कुर्मः किल्विषमेतदेव हृदये कृत्वेति कौतूहलास्वैरिण्यः क्षितिपाथ धिक्कषपलतां क्रौर्यं च कुर्युः सकृत् ।
पापाक्रान्तधियो भवन्त्यथ तथा नान्त्यान्स्पृशन्त्योपि ता दूयन्ते न च ते यथा स्वपितरौ घ्नन्तोपि शान्तव्रताः ॥६२७॥

---

६०२. [1]) Emended, A सांध्यधाव. ६०३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 वाते. ६०८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °भूतवे. ६१०. [1]) A_1; A_2 येऽकारण°. ६१२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 विमानिनाम्. ६१३. [2]) A_2 gloss स्वाङ्ग. ६१७. [1]) Thus A_1; A_2 दीनार°. ६२२ [1]) Thus corr. bv A_2 from A_1 °कारादिभिः. ६२३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 काश्मीरका°. ६२७. [1]) Thus A_1; A_2 यथा

लोभाभ्यासात्तथा क्रौर्यं स ययौ वत्सरत्रयम् । सह कार्षकभागेन यथाहार्षीच्छरत्फलम् ॥६२८॥
तुष्टस्त्वष्टस्तपीभूभृत्स्वल्पचित्ततयप्रदान् । सर्वस्वहारिणो मेने कायस्थान्हितकारिणः ॥६२९॥
सामुद्रास्तिमयो नृपाश्च सदृशा एके हतार्दम्भसः स्वस्मादेव कणान्धनस्य जहतो जानन्ति ये दातृताम् ।
सर्वस्मात्स्फुटलुण्ठितादितरतो लेशान्किलान्येपि ये दुष्कायस्थकुलस्य हन्त कलयन्त्यन्तर्हिताधाधिताम् ॥६३०॥
सर्वकालं ब्राह्मणानामहो धैर्यमकुण्ठितम् । निर्विशस्य बभूवुर्ये तस्यापि परिपन्थिनः ॥ ६३१ ॥
देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते व्यरंसिषुः । विक्रोशन्तो न मरणाद्धरणाच्चापि पार्थिवः ॥६३२॥
विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतदित्युचे क्रौर्याक्रान्तोथ पार्थिवः ॥६३३॥
विपर्यस्तचरित्रस्य तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं स्तुतिविपर्यासः काव्येष्वपि बुधैः कृतः ॥६३४॥
नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणवृद्धिविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरम् ॥६३५॥
भाष्यव्याख्याक्षणे श्लोकैर्वैचक्षण्यहानैः कृतः । सोयं तस्य विपर्यासो बुधैरेवं प्रवर्तितः ॥६३६॥
कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरम् ॥६३७॥
तुलमूल्यापहर्ता च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमभूणोत्तज्जले मृतम् ॥६३८॥
ततोमहारहरणादेव प्रविरतोभवत् । वास्तव्यानां हतां भूमिं न तु निःशेषतो जहौ ॥६३९॥
अथ विंशप्रिसमये तूलमूल्यौकसो द्विजाः । चुक्रुधुर्जातु तस्यामे प्रतीहारकराहताः ॥६४०॥
मनुमान्धातृरामाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अन्वभावि तदप्येषि ब्राह्मणैर्न विमानना ॥६४१॥
सेन्द्रं स्वर्गं सशैलां क्ष्मां सनागेन्द्रं रसातलम् । निर्दग्धुं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः ॥६४२॥
तदाकर्ण्यास्त सामन्तस्यक्तपृष्ठः क्षमापतिः । उल्लासितैकभ्रूलेखो दर्पाद्वचनमब्रवीत् ॥६४३॥
भिक्षाकणभुजां कोयं शठानां वो मदज्वरः । येनैषय इव ब्रूथ प्रभावख्यापकं वचः ॥६४४॥
भीमभ्रूभङ्गभीतेषु तेषु तूष्णीं स्थितेष्वथ । इङ्गिलाख्यस्तमाह स्म ब्रह्मतेजोनिधिर्द्विजः ॥६४५॥
राजन्युगानुरूप्येण भावाभावानुवर्तनैः । शासितुस्तेनुसारेण न कस्मादृषयो वयम् ॥६४६॥
आह स्म विश्वामित्रो वा वसिष्ठो वा तपोनिधिः । त्वमगस्त्योथ वा किं स्या इति दर्पेण तं नृपः ॥६४७॥
ज्वलन्निव ततः स्फूर्जन्तेजोदुष्प्रेक्ष्यविग्रहः । स फणीवोत्फणस्ताम्यन्कोपाद्भूपतिमब्रवीत् ॥६४८॥
भवान्यत्र हरिश्चन्द्रस्त्रिशङ्कुर्नहुषोपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योहं तत्रैको भवितुं क्षमः ॥६४९॥
विहस्योवाच त राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरिश्चन्द्रादयो नष्टास्त्वयि क्रुद्धे तु किं भवेत् ॥६५०॥
पाणिना ताडयञ्जुह्वीं ततः क्रुद्धोभ्यधाद्द्विजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेन्न किम् ॥६५१॥
तच्छ्रुत्वा विहसन्राजा कोपाद्ब्राह्मणमब्रवीत् । पततु ब्रह्मदण्डोसौ किमद्यापि विलम्बते ॥६५२॥
नन्वयं पतितो जाल्मेत्यथ विप्रेण भाषिते । राज्ञः कनकदण्डोर्द्धे वितानस्खलितोपतत् ॥६५३॥

---

६३०. [1]) Thus A_1; A_2 हतान°.—[2]) Thus A_1; A_2 °लान्वि°. ६३३. [1]) Thus A_1; A_2 °काहे चेहि°. ६३६. [1]) Thus A_1; A_2 लोके वै°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 विपर्यासे.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 विवर्तितः. ६३७. [1]) A_2 gloss निष्ठाशब्द इह नाशवाची. ६३८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तूलमूला°. ६४०. [1]) Thus A_1; A_2 तूलमूलौ°. A_2 gloss तूलमूलाकवो भानः ६४४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °ख्यापकं. ६४५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तूर्णी.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 इङ्गिला°. ६४६. [1]) A_2 विप्रा भूपानुवर्तिनः इत्यन्वादर्शे. ६४८. [1]) Thus A_1; A_2 दुष्प्रेक्ष्य°. ६४९. [1]) A_2 gloss भवान्भवेति विश्वामित्रवाशङ्कुरित्यन्वो भटः स्वपशान् वसिष्ठशापाच्चिशङ्कुर्भटः भगस्त्यशापाच्च नहुषो भटः इति तद्दृष्टान्तोत्र दत्तः.

कृतव्रणः स तेनाङ्के विमर्दक्लिन्नविग्रहः । कीर्यमाणक्रिमिकुलः ककवैश्चारितैरभूत् ॥६५४॥
अनुभाव्य व्यथां भाविनिरयक्लेशवार्णकाम् । गणराज्ञेन तं प्राणाः काङ्क्षितापगमा जहुः ॥६५५॥ 655
ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भुक्त्वा दण्डधराधिपः । अकाण्डदण्डखट्टाय ययौ दण्डधरान्तिकम् ॥६५६॥
तस्यानियतचित्तस्य त्रिंशतं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान्भूभोगो भूपतेरभूत् ॥६५७॥
तथा भूभुन्मस्त्या द्रविणकलुषाम्भःकृततृषः स्थितिं स्वामुज्झन्तो विदधति कुमार्गानुसरणम् ।
क्रियन्ते कार्तान्तानुगविकृतकैवर्तनिवहैर्यथा श्वेतेकस्मास्थिरनिरयजालप्रणयिनः ॥६५८॥
कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नममृतप्रभा । मृतोद्धाराय तन्माता व्यधत्तामृतकेशवम् ॥६५९॥
ललितापीडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः । देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ॥६६०॥ 660
बभूव रागिणो राज्ये राज्यकार्याण्यपश्यतः । यस्य वाराङ्गनाभोज्यं राज्यं दुर्व्यदूषितम् ॥६६१॥
दुष्कृतेनार्जितं वित्तं पित्रा निरयभागिना । यश्चारणादिषु न्यस्यन्ननुरूपं व्ययं व्यधात् ॥६६२॥
बन्धकीबन्धुभावेन प्राप्तराजगृहाश्रयाः । ते पौंश्चलीयविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्विटाः ॥६६३॥
केशान्स्त्रीदर्शनच्छिन्नान्वक्षस्तन्नखलाञ्छितम् । वपुषो मण्डनं मेने किरीटकटकोज्झितः ॥६६४॥
यो यो वेदयाकथाभिज्ञो यो यो नर्मविचक्षणः । स स तस्मियतां लेभे न शूरो न च पण्डितः ॥६६५॥ 665
अतृप्तः स्त्रीभिरल्पाभिरुपरागः स पार्थिवः । जडं मेने जयापीडं स्त्रीराज्यान्निर्गतं जितात् ॥६६६॥
दिग्विजेयव्यसनिनः पूर्वभूपाञ्जहास सः । गणिकाभोगसुखितः स्वसामयिकमध्यगः ॥६६७॥
संकोचकारिणो वृद्धान्मौक्तयोद्रेज्य वारयन् । तस्माद्विटजनो लेभे संप्रीतात्पारितोषकम् ॥६६८॥
अङ्गचेट इव स्पष्टपरिहासविचक्षणः । सोलज्जयन्मन्त्रिवृद्धानास्थाने गणिकासखः ॥६६९॥
बन्धकीपादमुद्राङ्कं चारु प्रावरणादि सः । गौरवार्हान्दुराचारः सचिवान्पर्यधापयत् ॥६७०॥ 670
मानी मनोरथो मन्त्री परं परिजहार तम् । अशक्नुवन्यमयितुं मद्यपातपराङ्मुखः ॥६७१॥
कुकृत्यं योगराहित्यं वैधुर्यं द्रोहवृत्तिता ।····· दुर्वृत्तस्य प्रभोरन्यत्परिहारान्न भेषजम् ॥६७२॥
सुवर्णपार्श्वं विप्रेभ्यो ददत्फलपुरं तथा । भूभुक्त लोचनोत्सं च द्वादशाब्दानभूद्विभुः ॥६७३॥
कल्याणदेव्यां संजातो जयापीडमहीभुजः । संग्रामापीडनामाथ बभूव भुवनेश्वरः ॥६७४॥
पृथिव्यापीड इत्यन्यन्नाम बिभ्रत्स भूपतिः । समाप्तिं सप्तभिर्वर्षैः साम्राज्यस्य समासदत् ॥६७५॥ 675
श्रीचिप्पटजयापीडो बृहस्पत्यपराभिधः । ललितापीडजो राजा शिशुदेव्यस्ततोभवत् ॥६७६॥
रागग्रहगृहीतस्य ललितापीडभूपतेः । वेदयायां कल्यपाल्यां यो जयादेव्यामजायत ॥६७७॥
उप्पाख्यस्याखुवग्रामकल्यपालस्य तां सुताम् । रूपलुब्धोवरुद्धास्यमनैषीत्स हि भूपतिः ॥६७८॥
पद्मोत्पलककल्याणमम्मधर्मैः स मातुलैः । बालकैः पाल्यमानोभूत्पृथिवीभोगभागिभिः ॥६७९॥

---

६५४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 विसर्प°. ६५८. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 क्षिर्ते. ६६२. [1]) A_1 seems to have read यच्चा°; corrected by A_3. ६६९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °कथाहितो. ६७१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 तन्. ६७२. [1])Thus corr. by A_3 from A_1 योगराहित्यं.—[2]) Here seems to be a *lacuna* in the text. ६७३. [1]) A_1 gloss सुवर्णपार्श्व.—[2]) A_1 gloss परिहासपुरसमीपे. ६७८. [1]) A_3 gloss कल्यं खुरां पालवतीति कल्यपालः कलवाल इति भाषया.—[2]) Thus corr. by A_1; two akṣharas of A_1, corresponding to रुद्धा, are illegible on account of an ink blot. A_3 gloss अवरुद्धा उरद्धा इति भाषया. ६७९. [1]) Thus A_1; A_3 °धर्म्मैः.

तस्य पञ्च महाशब्दाङ्कयायानुत्पलकोग्रहीत् । अन्ये जगृहिरेन्यानि कर्मस्थानानि मातुलाः ॥६८०॥
आयत्तीकृतसाम्राज्यैर्भ्रातृभिर्वन्दिताज्ञया । भूभुज्जनन्या विदधे जयादेव्या जयेश्वरः ॥६८१॥
राज्ञां कृपणवित्तैर्यत्सविशैर्दुष्यते धनम् । अधिराजीयते शान्तिमपूर्वैः कैश्चिदेव तत् ॥६८२॥
जयापीडस्य यत्किंचित्सूनुनां हि व्ययीकृतम् । सूनुस्थालैरशेषं तत्तैः क्रमेण हृतं वसु ॥६८३॥
भगिनीभगसौभाग्यसंभवैर्वैभवैः कृताः । तेभुरुराणां भोगानां भोक्तारो भाग्यभागिनः । ६८४॥
निरङ्कुशं चेष्टमानाः शनकैस्त्यक्तदीशभात् । ते स्वस्रीयाचूपाज्ञाशमकुलीनाः शशङ्किरे ॥६८५॥
अथाभिचारक्रियया मिथः संमन्त्र्य पापिभिः । राज्येच्छया तैः स्वस्रीयः स्वामी च स नृपो हतः ॥६८६॥
भुक्तसिती द्वादशाब्दांस्तस्मिन्न्यापादिते तथा । नैष्कम्येकस्य ते राज्यं परस्परमहंकृताः ॥६८७॥
तेषामाक्रान्तदेशानां[1] नाममात्रमहीपतीन् । तांस्तान्कर्तुममात्मान्यांन्विरोधोन्योन्यमुद्यतौ[2] ॥६८८॥
अथ मेघावलीदेव्यां जातो वप्रियभूपतेः । ज्येष्ठोप्यवाक्रिकतया योभूद्राज्यविवर्जितः ॥६८९॥
सोयं त्रिभुवनापीडो जयादेव्यामजीजनत् । राजानमक्षितापीडं तं बलादुत्पलो व्यधात् ॥६९०॥ युग्मम्[3] ॥
द्रोडादिगण्यनास्थाननिष्यन्दोत्थाच्छपाय ते । पञ्चमाङ्गणनास्थानादशनाच्छादने वदुः ॥६९१॥
एकसंभाषणात्खेदं यात्स्वन्येषु दिने दिने । पञ्च तुल्यमुखाश्चैच्छदुःस्थो राजा तदाश्रितः ॥६९२॥
ते राजन्यजितापीडे राज्योत्पत्त्यपहारिणः । पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्म चक्रिरे ॥६९३॥
सापत्यास्ते बुभुजिरे राज्यं स्वामिवितर्जितम् । निर्जने महिषं शान्तं मिथः सेर्ष्या वृका इव ॥६९४॥
उत्पलेनोत्पलस्वामी तथोत्पलपुरं कृतम् । पद्मस्य पद्मस्वाम्यास्ते कृतिः पद्मपुरं तथा ॥६९५॥
बभूर्ध्यधत्त पद्मस्य गुणादेवी गुणोज्ज्वला । मठमेकमधिष्ठाने द्वितीयं विजयेश्वरे ॥६९६॥
धर्मो धर्मोथमी हेतुर्धर्मस्वामिविनिर्मितेः । कल्याणवर्मा सत्कर्मा कल्याणस्वामिकेशवे ॥६९७॥
दीनाराणां सहस्राणि पञ्चोपकरणं कृती । एकैकस्याः सुधीर्धेनोः कृत्वा मर्म्मा महाधनः ॥६९८॥
पञ्चाशीतिसहस्राणि गवां दत्त्वा प्रकल्पयन् । कुम्भमतिष्ठासंभारं यो मम्मस्वामिनं व्यधात् ॥६९९॥
तस्यैकस्यैव सामर्थ्यां कः संख्यां कर्तुमर्हति । भ्रातॄणां किं पुनस्तेषां सर्वेषां भूरिसंपदाम् ॥७००॥
द्रोडार्जितास्तु वा लक्ष्मीः सुकृतोपार्जिताथ वा । सर्वेषां स्पृहणीयैव तेषां दातृतया तया ॥७०१॥
कृता देवगृहास्तैर्ये तत्पार्श्वेन्यसुरास्पदैः । दिङ्मातङ्गसमीपस्थकलभौपम्यमाश्रितम् ॥७०२॥
एकोननवने वर्षे स्वस्रीये शान्तिमागते । निर्विघ्नभोगास्तेभूवन्यर्द्धिशाश्वत्यवाधवि ॥७०३॥
अथ मम्मोत्पलकयोरुदभूद्दारुणो रणः । रुद्धप्रत्राहा यत्रासीद्वितस्ता क्षुभटैर्हतैः ॥७०४॥
कविर्बुधमनःसिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकाभिधः । यमुद्दिश्याकरोत्काव्यं भुवनाभ्युदयाभिधम् ॥७०५॥

---

६८०. [1]) A_2 gloss कर्मस्थानानि कारस्थान इति प्रसिद्धानि. ६८१. [1]) A_4 glosses ललितापीडेन and पद्मोत्पलकाविभिः. ६८८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °देशानां.—[2]) A_1 wrote °मसामान्याद्वि°; A_2 altered this to °मसन्मत्वा; A_4 has struck out the reading of A_2 and has written above °मसामान्यान्वि°.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 °नाबवौ. ६९०. [1]) युग्मम् added by A_2. ६९१. [1]) Thus corr. by a later hand from A_1 देडा°; R Edd. शेडा°; G डेडा°. Cf. viii. 578 (*C.*).—[2]) A_2 gives the marginal note शालस्थूलं नामेत्यात्मकं मिथान नवमासादि एषां चतुर्णां सम्बन्धी एकोत्पत्तिप्रवेशः स पञ्चमगणनास्थानमिति लोकाख्याव·. ६९२. [1]) Thus A_1; A_2 °मुखान्यै° ६९९. [1]) To this verse seems to refer the gloss of A_2: मातुलाया. ७०५ [1]) A_2 gloss श्रीशङ्कुकाभिधः प्रसिद्ध भालङ्कारिक यस्य मतं रसनिरूपणे काव्यप्रकाशे चतुर्थोल्लासे श्रीमम्मटाचार्येण निरूपितम्.

मम्मसूनुर्यशोवर्मा संग्रामाग्ये व्यपाहरत् । स यत्र तेजः भूराणां नक्षत्राणामिवार्यमा ॥७०६॥
अथोत्पाटद्याजिनापीडं संग्रामापीडसंभवः । अनङ्गापीडनामाभूत्कृतो मम्मादिभिर्नृपः ॥७०७॥
मम्मोत्साहासहिष्णुत्वात्संभृतामर्षवैकृतः । तस्य राज्यं द्विषन्नासीत्सुखवर्मोत्पलात्मजः ॥७०८॥
वर्षत्रयेणोत्पलके ततः प्रमयमागते । सं चकारोत्पलापीडमजितापीडजं नृपम् ॥७०९॥
तेषामाश्वयुजीराजंसदृशानां महीभुजाम् । भूत्वापि भृत्याः कृतिनो विभूतिं केपि लेभिरे ॥७१०॥ 710
सांधिविग्रहिकस्तस्य रक्षो नाम विभूतिभाक् । तस्मिन्कालेपि यश्चक्रे रत्नस्वामिसुरास्पदम् ॥७११॥
भेजुर्दार्वाभिसारादीन्देशानुत्तम्य भूपताम् । विमलाश्वा ग्रामभुजो नराद्या व्यवहारिणः ॥७१२॥
राज्ञां कार्कोटवंश्यानां क्षीणप्रायमभूत्कुलम् । वंशस्तूत्पलकुल्यानां भुवि वैपुल्यमाययौ ॥७१३॥
सामर्थ्योपनतप्रायपार्थिवस्वो व्यपत्यत । विद्वेषात्सुखवर्माथ शुष्काख्येन स्वबन्धुना ॥७१४॥
ततः शूराभिधो मन्त्री सुखवर्मात्मजेकरोत् । राज्ययोग्योयमित्यास्थां सगुणेवन्तिवर्मणि ॥७१५॥ 715
एकत्रिंशे स वर्षेथ प्रजाविप्लवशान्तये । विनिवार्योत्पलापीडं तमेव नृपतिं व्यधात् ॥७१६॥
यत्कृते विफलक्लेशा आसन्पितृपितामहाः । पौत्रेण हेलया प्राप्ता सा सिद्धिः पुण्यकर्मणा ॥७१७॥
कुम्भाः पयोनिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यं वहन्ति किल ये विफलश्रमत्वम् ।
चित्रं क्षणादिह तदेकसमुद्भवेन संदर्शिता निखिलवारिधिपानलीला ॥७१८॥
अभूत तदनु मूर्धि राजलक्ष्मीघटितकटाक्षकृतादिपट्टबन्धे ।
कनकघटमुखान्नवाभिषेकं झटिति पतन्तमवन्तिवर्मदेवः ॥७१९॥
संग्रामाबुपवेष्टुमिन्दुतपनावुक्तं स्ववंशोद्भवैर्भूपालैर्नवराज्यतन्त्रमिव स श्रोत्रद्वये धारयन् ।
राजा मण्डनकुण्डलद्वयमिषात्स्वच्छातपत्रच्छलाल्लक्ष्मीविष्टरपुण्डरीकघटिनच्छायोदयो दिद्युते ॥७२०॥ 720

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्तरङ्गः ॥
समाशतत्रये षष्टियुते मासेषु षट्सु च । निर्दशाहेषु कार्कोटवंशे सप्तदशाभवन् ॥

---

७०६. [1]) A_4 gloss सुखवर्मा. ७१०. [1]) Thus corr. by A_1 from °व्रजे मासल°; A_2 gloss आश्वयुजे मासि चश्वर्यार्थं ये निर्गच्छन्ति ते हेवारवा इति प्रसिद्धास्तत्सदृशानां.—[2]) Thus A_3; A_1 कठिना. ७१६. [1]) A_4 gloss अवन्तिवर्माणम्. ७१९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 तदुद्भ. ७२०. [1]) Thus A_1; A_3 °तपनौ वुक्तं. *Colophon.* [1]) A_3 inserts before this the following note: रा २७ मं ७१६ आदितः राजानः ७० मं १७८९

॥ पञ्चमस्तरङ्गः ॥

काप्येतेषु रुचिः कचेषु फणिनां पुंस्कोकिलस्येव ते गोभिः कण्ठतटस्य हृष्यति पुरो दृक्पक्ष्म चक्षुःश्रुतेः ।
संधानेभिनवे मिथो भगवतोर्जिह्मापृथक्स्पन्दिनी[2] भिन्नार्थी सदृशाक्षरामपि वदन्त्येवं गिरं पातु वः ॥१॥
अत्रन्तिवर्मा साम्राज्यं प्राप्य पाटितकण्टकः । चकार चरितैश्चित्रं सतां कण्टकितं वपुः ॥२॥
आसतां क्षितिपामास्यौ तौ द्वावपि परस्परम् । आज्ञादानं परिवृढो भृत्यावाज्ञापरिग्रहे ॥३॥
कृतज्ञः क्षान्तिमान्क्षमाभृन्मन्त्री भक्तः स्मयोज्झितः । अभङ्गुरोयं संयोगः सुकृतैर्जातु हृदयते ॥४॥
विवेक्ता प्राप्तराज्यः स क्षमाभृद्दीक्ष्य नृपश्रियम् । अविलुप्तस्मृतिर्धीमानन्तरेवमचिन्तयत् ॥५॥
गोभुजां वल्लभा लक्ष्मीर्मातङ्गोत्सङ्गलालिता । सेयं स्पृहां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ॥६॥
स नास्ति कश्चित्प्रथमं यः प्रदर्श्यानुकूलताम् । संताप्यते न चरमं नीचप्रीत्येव नानया ॥७॥
चपलाभिः प्रवृद्धेर्ष्यं स्ववैदग्ध्याभिः सहाम्बुधौ । तदेकचारिणीवृत्तमनया शिक्षितं कुतः ॥८॥
निःस्नेहा नान्यगात्रांश्चित्सुचिरं संस्तुताप्यसौ । परलोकाध्वगान्भूमानपाथेयानवान्धवान् ॥९॥
हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितम् । कस्मादस्य न नाथास्ते लोकान्तरगता नृपाः ॥१०॥
अन्योच्छिष्टेषु पात्रेषु भुक्तेषु महीभुजः । कस्मान्न लज्जामवहञ्शौचचिन्तां न वा दधुः ॥११॥
स्थूलेषु राजतस्थालकपालेष्ववलोकितैः । प्रेतभूपालनामाङ्कैः शङ्का कस्य न जायते ॥१२॥
कृष्टाः प्रविष्टे ये कालपाशे कण्ठान्मुमूर्षताम् । अशस्ता अपवित्राश्च ते हाराः कस्य हारिणः ॥१३॥
संदूष्य बाष्पैर्दुःखोष्णैस्त्यक्तान्पूर्वैर्मुमूर्षुभिः । स्पृशन्नेतानलंकाराञ्च कः संकोचमाप्नुयात् ॥१४॥
या वारिराशिसलिलान्तरसंनिधानसंसेवयापि सततं मलिनैव लक्ष्मीः ।
पात्रेषु रोरशिखिभागिषु सा विमुक्ता वैमल्यमेति हरिणीव हुताशशौचं ॥१५॥

---

१. [1]) A, gloss: काप्येतेषु इति। एतेषु प्रस्तुताभिमतेषु फणिनां सर्पाणां कचेषु बन्धनेषु ते कापि रुचि कश्चिदपूर्वाभिलाषोस्ति। अहाजूट-कङ्कणादिबन्धनार्थमत्यन्तं सर्पानभिलषसीति केवीव वचनम्। बन्धनस्थानानां कण्ठप्रकोष्ठकङ्कणादीनां बहुत्वाद्बन्धनानामपि बहुत्ववचनम्। एतेषु कचेषु केशेषु फणिनां सम्बन्धिनी अर्थान्मोक्षकारिणी कापि रुचिरनिर्वचनीया कान्तिस्तवास्ति तव केशानामजगराणामिव दर्शनेनागीव मांहो जायते इति महादेववचनम्। पुस्कोकिलस्येव तव कण्ठतटस्य गोभिर्वचनै चक्षुःश्रुतेः सर्पस्य दृक पक्ष्म हृष्यति मोदते। कोकिलरुतमिव तव कण्ठध्वनिं श्रुत्वा सर्पस्य दूरस्थं सर्पाणां चक्षुरेव भवत्समीपमित्यतो दृक हृष्यतीत्युक्तम्। गीतप्रियो हि सर्पः। यदुक्तम्। शिखण्डिनौ पश्यन्वैन्ति वेत्ति गीतरस फणी। साहित्यासूतसारस्य शाङ्गरो वेत्ति वा न वेत्ति ॥ इति महादेववचनम ॥ देवीवचन तु। तव कण्ठतटस्य को-किलस्येव करे पुरोपे नेत्रं हृष्यति। गोभिः किरणै। कोकिलतुल्यवर्णकण्ठतटनैल्यदर्शनेन सर्पस्य दृग्हर्षं वृश्चिकास. कोकिलरुत श्रुत्वा सर्पाणां नेत्रविकासो जायते गीतसमये तु संकोच इति लौकिका ॥.—[2]) Thus A_1; A_1° स्पर्पिनी ३. [1]) Thus corr by A_1 from A_1 °धाने. ७. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °कूल्यवान् १०. [1]) न supplied by A_1. १५. [1]) A_1 gloss रोर हारिणं.— [2]) A_1 °शौचे altered by later hand to °शौचा, A_1 glosses: अग्निशौचानां मृगाणां अग्निना लोमशुद्धि अग्निशौचवसनवत्. and हुताशोनाग्निना शौचं शुद्धिर्यस्या सा हुताशशौचा। हरिणी मृगी इव यथा सा अग्नौ प्रक्षिप्तदेहा सती शुद्धलोमा भवति तद्वत्.

इति निर्ध्याय नृपतिर्मौक्त्वा स्वर्णादिं चूर्णताम् । निजैरञ्जलिभिः प्रादाद्विजन्मभ्यः करम्भकम् ॥१६॥
साधु भूपेति वक्तव्ये हर्षान्विगौरवं द्विजः । साध्ववन्तिविति वदन्नेकः प्रापाञ्जलीन्बहून् ॥१७॥
लक्ष्मीं कृत्वार्थिसात्कृत्स्नां कृतिनावन्तिवर्मणा । विभूतिश्चामरच्छत्रमात्रशेषा व्यधीयत ॥१८॥
अनन्तसंपत्संपन्नभूरिगोत्रजविग्रहे । राजश्रीर्दुर्जरा तस्य नवस्वे भूभुजोभवत् ॥१९॥
विद्युतान्समरे भ्रातॄन्भ्रातृव्यांश्च विजित्य सः । चकार भूरिभिर्वीरै राज्यं विगतकण्टकम् ॥२०॥
राज्यं निष्पाद्य निर्विघ्नमथ वात्सल्यपेशलः । विभज्य बन्धुभृत्येषु बुभुजे पार्थिवः श्रियम् ॥२१॥
भ्राता द्वैमातुरस्तेन भूरवर्मेति धीधनः । ज्ञातिप्रियेण वितते यौवराज्येऽभ्यषिच्यत ॥२२॥
खाधूर्याहस्तिकर्णाख्यात्रयहारौ प्रदाय यः । भूरवर्मस्वामिनं च गोकुलं च व्यनिर्ममे ॥२३॥
संपूर्णः पूर्णमहिमामस्तैर्माहात्म्यमन्दिरम् । पञ्चहस्तामधक्के मठं सुकृतकर्मठः ॥२४॥
भ्राता व्यधत्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिनं तथा ॥२५॥
द्वौ भूरावरजौ धीरविग्रपाख्यौ निजाख्यया । व्यधत्तां विबुधावासौ द्वावन्यौ गणनापतौ ॥२६॥
भूत्वा वातूलतांच्छत्रप्रभावानुभवौ भुवि । गतौ सविग्रहावेव हरावासाप्यसम्भवताम् ॥२७॥ युग्मम् ॥
राजदौवारिकः श्रीमाञ्भूरस्यासीन्महोदयः । महोदयस्वामिनो यः प्रतिष्ठां समपादयत् ॥२८॥
रामटाख्यमुपाध्यायं ख्यातव्याकरणभ्रमम् । व्याख्यातृपदके चक्रे स तस्मिन्सुरमन्दिरे ॥२९॥
अमात्येन महीभर्तुः श्रीप्रभाकरवर्मणा । कृतं प्रभाकरस्वामिनाम्नो विष्णोर्निकेतनम् ॥३०॥
आयातेन शुकैः सार्धं दत्ता गृहशुकेन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे ख्यातां शुकावलीम् ॥३१॥
विच्छित्रप्रसरा विद्या भूयः भूरेण मन्त्रिणा । सत्कृत्य विदुषः सभ्यान्देशेसिमन्नवतारिता ॥३२॥
युग्मैः क्षितिभुजां योग्यैरुह्यमाना महर्द्धयः । बुधाः प्रवृद्धसत्कारा विविशुर्भूपतेः सभाम् ॥३३॥
मुक्ताकणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रथां रत्नाकरश्चागात्साम्राज्येवन्तिवर्मणः ॥३४॥
आस्थाने कृतमन्दारो वन्दी भूरस्य मन्त्रिणः । संकल्पस्मृतिमाधातुमिमामार्यां सदापठत् ॥३५॥
अयमवसर उपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति संपदियम् । विपदि सदाभ्युदयिन्यां पुनरुपकर्तुं कुतोवसरः ॥३६॥
कृतः सुरेश्वरीक्षेत्रे बहुगेहविधायिना । शिवयोर्मिश्रयोस्तेन प्रासादः सोव्ययस्थितिः ॥३७॥
भूरेश्वरं प्रतिष्ठाप्य स्ववेश्मेव समुन्नतम् । चक्रे भूरमठं धीमान्स भोगाय तपस्विनाम् ॥३८॥
स्वकृते पत्तनग्रे तेन भूरपुराभिधे । क्रमवर्तप्रदेशस्थो ढक्कोभूद्विनिवेशितः ॥३९॥
सुरेश्वरीप्राङ्गनतश्चक्रे भूतेश्वरं हरम् । मठं भूरमठान्तश्च भूरजो रत्नवर्धनः ॥४०॥
काव्यदेव्यभिधा भूरवधूः शुद्धान्वया व्यधात् । सदाशिवं सुरेश्वर्यौ काव्यदेवीश्वराभिधम् ॥४१॥

---

१६. [1]) A, gloss आविशब्देन मौक्तिकादेः परिग्रहः.—[2]) A, glosses हम्बलं and करम्भं व्यामिश्रं खिचडु इति भाषया २३. [1]) A, gloss धुधखोड़ा.—[2]) A, gloss व्याघ्राश्वे वाघाहामे.—[3]) A, विधाय. २५. [1]) Thus A; A, सपूर्णपुण्यमहिमा.—[2]) Thus A; A, मन्त्रणा°.—[3]) A, gloss पाञ्चथ. २५. [1]) A, gloss शाल्यानमामे समरभीए. २७. [1]) ल written above the line by A, ; corresponding letter of A, smeared over. A, gloss द्वौ वातूलावुन्मत्ताविति स्वस्य तद्भावमिव विधाय लोकविधवे गोपितनिजप्रभावावित्यर्थः.—[2]) Thus corr. by A, from A, गुरौ. २८. [1]) A, gloss मठवाश्रमे. ३१. [1]) सार्धं supplied by A, in space left by A,.—[2]) Thus corr. by later hand from A, चवानभुक्का°. ३४. [1]) A, gloss आनन्दवर्धनः काव्यालङ्कारध्वनिग्रन्थकारः.—[2]) A, gloss रत्नाकरः हरविजयकारः. ३६. [1]) Thus corr. by A, from A, समाप्तु°. ३८. [1]) A, gloss भूरपुरे. ३९ [1]) A, gloss कामिलनकीहस्थः.—[2]) A, gloss द्रङ्गः

निर्मत्सरोवन्तिवर्मा सोदरेभ्योनपायिनीम् । भूराय च सपुत्राय नृपतिप्रक्रियां ददौ ॥४२॥
छन्दानुवर्ती भूपालो दैवतस्येव मन्त्रिणः । आ बाल्याद्वैष्णवोप्यासीच्छैवतामुपदर्शयन् ॥४३॥
क्षेत्रे त्रिभ्वेकसाराख्ये[1] मृतानामपवर्गदे । भूरिभोगास्पदं राज्ञां तेनावन्तिपुरं कृतम् ॥४४॥
अवन्तिस्वामिनं तत्र प्राप्याज्याधिगमात्कृती । विधाय प्राग्रसाम्राज्यश्चक्रेवन्तीश्वरं तदा ॥४५॥
त्रिपुरेश्वरभूतेशविजयेशेषु भूभृता । स्नानद्रोण्या रुप्यमय्या तेन पीठत्रयं कृतम् ॥४६॥
भूरस्यापि नरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदैवतम् । तस्मियार्थमुपेक्ष्योभूद्धर्मः प्राणाः स्तुतोपि वा ॥४७॥
तथा चार्चयितुं जातुं यातो भूतेश्वरं नृपः । विभवानुगुणे स्वस्मिन्पूजोपकरणोर्पिते ॥४८॥
ददर्श पीठे देवस्य पूजकैरुपपादितम् । वन्यमुत्पलशाकाख्यं तिक्तशाकमवस्थितम् ॥४९॥
तत्रस्थाः क्ष्माभुजा पृष्टास्तन्निवेदनकारणम् । व्यजिज्ञपन्क्षितिन्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः ॥५०॥
डामरो धन्वनामास्ति लहरे[2] विषये बली । भूरस्य मन्त्रिणो देव सेवको यः स्तुतोपमः ॥५१॥
हृतेषु तेन ग्रामेषु निरवग्रहशक्तिना । निवेद्यमेतदेवास्मै भूतेशाय निवेद्यते ॥५२॥
अकाण्डभूलजनितां पार्थिवः कथयन्व्यथाम् । श्रुतमश्रुतवत्कृत्वा त्यक्तपूजोथ निर्ययौ ॥५३॥
पूजां संत्यज्य गमनं भूलं चाकस्मिकं प्रभोः । सहेतुकं विदञ्भूरो वृत्तान्तान्वेषकोभवत् ॥५४॥
ज्ञाततत्त्वस्तनस्तूर्णं भूतेशाभ्यर्णवर्तिनः । क्रुद्धः समातृचक्रस्य भैरवस्याविशद्गृहम् ॥५५॥
निषिद्धजनबाह्वल्याङ्गत्वा विरलपार्श्वगः । प्राहिणोद्धन्वमानेतुं ततो दूतान्पुनः पुनः ॥५६॥
स क्षितिं पत्तिपृतनासंमर्देन प्रकम्पयन् । अप्रकम्पतनुः प्राप क्रूरः भूशान्तिकं शनैः[3] ॥५७॥
तस्य प्रविष्टमात्रस्य शाखिणः भूरचोदिताः । मुण्डं सजीवितस्यैव चिच्छिदुर्भैरवामतः ॥५८॥
आसन्ने सरसि क्षिप्त्वा रुधिरोद्गारि तद्वपुः । क्ष्मापतेः क्षालितामर्षो धीरः भूरो निरीयिवान् ॥५९॥
तस्य श्रुत्वा शिरश्छिन्नं स्वपुत्रस्येव मन्त्रिणा । क्षीणमन्युः क्षितिपतिः सवैलक्ष्य इवाभवत् ॥६०॥
भूरोथ पृष्टकुशलो निर्ययौस्मीति भाषिणम् । उत्थाप्य तत्पात्तं देवं पूजाशेषमकारयत् ॥६१॥
इत्थं समस्तकृत्येषु भावज्ञः स महीपतेः । अनुल्लङ्घ्य हितं तत्तत्प्राणांस्त्यक्त्वाप्यसाधयत् ॥६२॥
परस्परमनुत्पन्नमन्युकालुष्यदूषणौ । न तृष्टौ न श्रुतौ वान्यौ तादृशौ राजमन्त्रिणौ ॥६३॥
श्रीमेघवाहनस्येव साम्राज्येवन्तिवर्मणः । अशेषप्राणिनामासीदमारो दश वत्सरान् ॥६४॥
जलं जहद्भिः शिशिरं तटानेल्याकुलोर्मभिः । तत्कालं सेवितः पृष्ठे पाठीनैः शरदातपः ॥६५॥
अनुग्रहाय लोकानां भट्टश्रीकल्लटादयः । अवन्तिवर्मणः काले सिद्धा भुवमवातरन् ॥६६॥
चरित्रे बहुवक्तव्ये येषामेकस्य पावनः । अयं प्रासङ्गिकः कश्चिद्वृत्तान्तो वर्णयिष्यते ॥६७॥
देशः प्रबलतोयोयं महापद्मसरोजलैः । कूलिनीभिश्च शबलः स्वल्पोत्पत्तिः सदाभवत् ॥६८॥
ललितादित्यभूभर्तुरुद्योगेन बलीयसा । किंचिदाकृष्टसलिलः प्रपोत्पत्तिं मनाक्ततः ॥६९॥

---

५५. [1]) A_2 gloss विभ्वेकसाराख्ये भारसो इति ग्रामे.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 राजा. ५८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 जातो. ५९. [1]) A_2 gloss लाद इति प्रसिद्धे राष्ट्रे. ५९. [1]) A_2 separates स from the following and gives the gloss भूरः to स. ५६. [1]) Thus A_1; A_2 °बाहल्यो भूरवा. ५७. [1]) Thus A_2; A_1 पुरः. ६०. [1]) Thus corr by A_2 from A_1 अप°.

जयापीडे क्रमाद्याते स्वल्पधीर्येषु राजसु । सलिलोपप्लवैरासीत्पुनरेवावृता क्षितिः ॥७०॥ 70
दीनाराणां दशशती पञ्चाशत्यधिकाभवत् । धान्यखारीक्रये हेतुर्देशे दुर्भिक्षविप्लवे ॥७१॥
अवन्तिवर्मणः पुण्यैर्जन्तून्त्रीत्रयितुं ततः । स्वयमन्नपतिः श्रीमान्सुय्यः क्षितिमवातरत् ॥७२॥
यस्याविज्ञातसंभूतेस्तुर्ये कालेपि निश्चितम् । अयोनिजत्वं कृतिनश्चरितैर्भुवनाद्भुतैः ॥७३॥
पुरा रथ्याराजःपुञ्जं संमार्जन्ती पिधानवत् । सुय्यांभिधाना चण्डाली मृद्भाण्डं प्राप नूतनम् ॥७४॥
तस्मिन्पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनम् । बालं कमलपत्राक्षं धयन्तं स्वकराङ्गुलीः ॥७५॥ 75
मात्रा कयापि त्यक्तोसौ क्षुत्क्षरो मन्दभाग्यया । अथेति चिन्तयन्त्यासीत्सा स्नेहात्पस्नुतस्तनी ॥७६॥
अदूषयन्त्या स्पर्शेन धात्र्याः भूद्वत्रियो गृहे । तया विहितवृत्तिः स शिशुर्बुद्धिमनीयत ॥७७॥
स सुय्यनामा मतिमान्प्रवृद्धः शिक्षिताक्षरः । कस्याप्यासीद्गृहपतेरर्भकाध्यापको गृहे ॥७८॥
व्रतज्ञानादिनियमैस्तं सतां हृदयंगमम् । गोष्ठीषु विशदप्रज्ञं विदग्धाः पर्यवारयन् ॥७९॥
तेषां कथाव्यवस्थासु निन्दतां जलविप्लवम् । धीरस्ति मे निरर्थस्तु किं कुर्यामिति सोब्रवीत् ॥८०॥ 80
उन्मत्तस्येव वदतस्तस्य तन्त्रियमाद्वचः । निशम्य भूभृद्वारेभ्यश्चिरमासीत्सविस्मयः ॥८१॥
ततस्तमानीय नृपः किं ब्रूष इति पृष्टवान् । धीरस्तीत्यादि राजापेप्यवोचत्सोप्यसंभ्रमः ॥८२॥
वातूलोसाविति निजैरुक्तोप्यथ महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्धिषदे तस्यायत्तं निजं धनम् ॥८३॥
कोशाद्दीनारभाण्डानि बहून्यादाय हेलया । ययौ मण्डवराज्यं स नावमारुह्य रंहसा ॥८४॥
पाने तत्र प्रवृद्धाम्बुनिमग्ने नन्दकाभिधे । एकं निक्षिप्य दीनारभाण्डं व्यावर्तत द्रुतम् ॥८५॥ 85
सत्यं वातूल एवासौ सभ्येष्वपि वदत्स्वपि । वार्तां निशम्य तां राजा तन्निष्ठान्वेषकोभवत् ॥८६॥
क्रमाराज्यं स संप्राप्य देशे यक्षदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निचिक्षेप दीनारान्सलिलान्तरे ॥८७॥
यत्र तीरद्वयालम्बिशैलनिर्लुठिताः शिलाः । चक्रुर्वितस्तां निष्पीड्य पयः प्रतिपथोन्मुखम् ॥८८॥
दुर्भिक्षोपहता माम्या दीनारान्वेषिणस्तदा । शिलाः प्रवाहादुद्धृत्य वितस्तां समशोधयन् ॥८९॥
एवं दिनानि त्रिंशाणि पयो युक्त्या विकृष्य तत् । वितस्तामेकतः स्थानात्कर्मकृद्भिरबन्धयत् ॥९०॥ 90
पाषाणसेतुबन्धेन सुय्येनाद्भुतकर्मणा । सप्ताहमभवद्बद्धा निखिला नीलजा सरित् ॥९१॥
अधः प्रवाहं संशोध्य लुठदश्ममतिक्रियाम् । कृत्वा बद्धैः शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ॥९२॥
चिरकालनिरोधेन सोत्कण्ठेवाम्बुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाद्गन्तुं सागरगामिनी ॥९३॥
जम्बालाङ्का स्फुरन्मीना भूर्बभौ सलिलोज्झिता । व्यक्तकाण्यां सनक्षत्रा निर्मेघेव नभःस्थली ॥९४॥
यत्र यत्र विवेदौघवेधं सलिलविप्लवे । तत्र तत्र वितस्तायाः प्रवाहाद्भूतनान्व्यधात् ॥९५॥ 95
मूलस्रोतोभ्यनिष्ठद्यूतभूरिस्रोता बभौ सरित् । एकभोगाभयानेकफणेवासितपन्नगी ॥९६॥
वामेन सिन्धुस्त्रिग्राम्या वितस्ता दक्षिणेन तु । यान्त्यौ ये समगंसातां प्रायवैन्यस्वामिनोन्तिके ॥९७॥
वर्तनेय महानद्योः कल्पापायेप्यनश्वयः । संगमो नगरोपान्ते स सुय्योपक्रमस्तयोः ॥९८॥

---

७९. [1]) Thus A_1; A_2 पञ्चाशदधि°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °खारे°. ७३. [1])A_2 gloss चतुर्थे युगे. ७५. [1]) Thus A_1; A_2 पूर्वाभि°. ७७. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °त्र्या°. ८३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °सम्भवः. ८७. [1]) A_2 gloss दीनारनलाख्ये. ९७. [1]) समगं supplied by A_2 in space left by A_1.

अथाप्यास्ता फलपुरपरिहासपुरस्थितौ । विष्णुस्वामी संगमस्य वैन्यस्वामी च तीरयोः ॥९९॥
सुन्दरीभवनाभ्यर्णप्राप्तस्याश्रमस्य तु । योगशायी हृषीकेशः सुप्त्यस्याभ्यर्चितस्तटे ॥१००॥
दृश्यन्तेऽद्यापि सरितां पूर्वस्रोतस्तटोद्भवाः । निषादाकृष्टनौरज्जुरेखाङ्का जीर्णपादपाः ॥१०१॥
स्फुरत्तरङ्गजिह्वाः स नदीमार्गमजिघ्मवत् । तास्ताः स्वेच्छानुसारेण मान्त्रिकः पन्नगीरिव ॥१०२॥
बद्ध्वा शैलमयान्सेतून्वितस्तां सप्तयोजनीम् । महापद्मसरोवारि स चकार नियन्त्रितम् ॥१०३॥
महापद्मसरःकुण्डाद्वितस्ता येन योजिता । जवाद्विर्यातिं कोदण्डयन्त्रादिषुरिवाध्वना ॥१०४॥
उद्धृत्य सलिलादुर्वीमेवमादिवराहवत् । अनेकजनसंकीर्णान्ग्रामाज्ञानविधान्व्यधात् ॥१०५॥
पालीभिरम्भः संरोध्य यान्कुण्डसदृशान्व्यधात् । कुण्डलानीति सर्वान्नसमृद्धान्ब्रुवते जनाः ॥१०६॥
उत्खातकीलनिबद्धहस्तयोऽपि शरत्कृशाः । व्यश्नन्ति जलगन्धेभबन्धनस्तम्भसंनिभान् ॥१०७॥
दीनारभाण्डनिर्जीस्ति यदगाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले स्थलान्तात्तदलभ्यत ॥१०८॥
अदेवमातृकान्ग्रामान्परीक्ष्य विविधाः क्षितीः । संविभेजे विभक्तेन नादेयेन स वारिणा ॥१०९॥
असिञ्चच्च जलैर्ग्रामान्ग्रामान्मृदमुपाहताम् । या यावता क्षणेनागाच्छोषं तां तावता ह्रदि ॥११०॥
कालेन मत्वा सेकार्हां प्रतिग्रामं जलस्रुतेः । परिमाणं विभागं च परिकल्प्य निरत्ययम् ॥१११॥
चकार चानूलाद्याभिः सिन्धुभिः सर्वतो दिशः । सत्फलोदारकेदारसंपन्नविभ्रमाः ॥११२॥ तिलकम् ॥
न कृष्यपेनोपकृतं न यस्संकर्षणेन वा । हेलया मण्डलेमुर्म्मिस्तत्सुप्त्येन चुकर्षणा ॥११३॥
भूमेर्जलादुद्धरणं द्विजक्षेत्रे तथार्पणम् । सेतुबन्धोद्गमभिस्तोये यमनं कालियस्य च ॥११४॥
चतुर्षु सिद्धमिति यद्विष्णोः सत्कर्मजन्मसु । सुप्त्यस्य तत्पुण्यराशेरेकस्मिन्नेव जन्मनि ॥११५॥ युग्मम् ॥
यस्मिन्महासुभिक्षेषु दीनाराणां शतत्रयी । धान्यखारेः प्राग्गिहेतुरा सर्गादभवत्पुरा ॥११६॥
ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्मीरमण्डले । षट्त्रिंशतां धान्यखारेर्दीनारैरुदितः क्रयः ॥११७॥
निर्गतायां महापद्मसलिलात्स्वर्गसंनिभम् । वितस्तायास्तटे चक्रे स्वनामाङ्कं स पत्तनम् ॥११८॥
स्वकृता स्थापिता तेन सरसि व्याघ्रदिक्तटे । आसंसारं स्थितामार्यमर्यादा क्षपपक्षिणाम् ॥११९॥
सुप्त्याकुण्डलनामानं ग्रामं कृत्वा द्विजातिषात् । सुप्त्यामुद्दिश्य तत्राज्ञा सुप्त्यासेतुं स निर्ममे ॥१२०॥
तेनोद्धृतासु सलिलाद्भुवु ग्रामाः सहस्रशः । अवन्तिवर्ममभुखैर्जयस्थलमुखाः कृताः ॥१२१॥
ईदृशैर्धर्म्यवृत्तान्तै वर्तितकृतोदयः । अवन्तिदेवः पातिस्म मान्धातेव वसुंधराम् ॥१२२॥
प्राणप्रयाणसोद्योगरोगग्रस्तस्ततो ययौ । क्षेत्रं स त्रिपुरेशाद्रिनिष्ठज्येष्ठेश्वराश्रितम् ॥१२३॥
आत्मनस्तत्र निक्षिप्य विपत्तिं चिरगोपिताम् । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शूरो वैष्णवस्त्वमदर्शयत् ॥१२४॥
तेनान्ते भगवद्गीताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितम् ॥१२५॥

९९. [1]) Emended; A_1 अभ्यर्च्या°, altered by later hand to अर्चयत्वा°. १०१. [1]) Thus G and Edd.; A °द्भवः. १०४. [1]) Thus G and Edd.; A °र्व्याप्ति. १०८. [1]) Emended; A °भाण्डानी°. ११२. [1]) Supplied by A_2. ११५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 चन्तिद्भु°.—[2]) द्युम्नम् supplied by A_2. ११६. [1]) Thus corr. by A_1 from खारी. ११७. [2]) A_2 gloss द्वादशदीनाराणां वाहगम्ब इति कश्मीरेषभाषया परिगणने षट्त्रिंशद्दीनारा: त्रिवाहगम्ब इति शेषः. ११८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 निर्गेता या.—[2]) A_2 gloss स्वयंपुराख्यम्. ११९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्थिरासार°. १२०. [1]) Thus corr. by later hand from A, सुप्त्यकु°.—[2]) Emended; A सत्वा°.—[3]) Thus corr. by later hand from A_1 सत्वा°. १२१. [1]) A_2 gloss जियन्.

आषाढशुक्लपक्षस्य तृतीयस्यां क्षमापतिः । वर्षे एकोनषष्ठे स क्षमावृषास्तमुपाययौ ॥१२६॥
तस्मिन्प्रशान्ते प्रत्येकं विभवोल्लिक्तचेतसाम् । तुल्यमुत्पलवंदयानां राज्येच्छा भूयसामभूत् ॥१२७॥
ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्वत्सवर्धनः । नृपं शंकरवर्माणमवन्तिनृपतेः सुतम् ॥१२८॥
कर्णपो विग्रहपामात्यंस्तनूजं शूरवर्मणः । तद्वैपास्सुखवर्माख्यं यौवराज्येऽथयोजयत् ॥१२९॥
अतस्तयोरभूद्वैरं क्षितीशयुवराजयोः । यस्मिन्क्षणे क्षणे राज्यमासीद्दोलामिवाश्रयत् ॥१३०॥
शिवशक्त्यादयो वीराः स्वामिकार्योज्झितासवः । यत्राभूवन्त्वसत्त्वस्य परीक्षाक्षणलाभिनः ॥१३१॥
कुर्वतां स्वामिशत्रूणां दानमानमतिश्रवम् । सत्त्वैकाभ्याज्ञ ते यस्मादानुकूल्यमशिश्रयन् ॥१३२॥
पिण्डस्पृहां परित्यज्याहंकृताः शिक्षिताः क्वचित् । तावन्न वीततमसः श्ववृत्तिमनुजीविनः ॥१३३॥
कथंचिदथ निर्जित्य युवराजं महौजसम् । प्राज्यः स्वत्रिजयोंकारश्चक्रे शंकरवर्मणा ॥१३४॥
सम्राट्समरवर्माद्यैर्वितीर्णसमरोसकृत् । कीर्तिं श्रिया प्रणयिनीं लब्धयाधिविवेद सः ॥१३५॥
अथ निर्जित्य दायादांल्लब्ध्वा लक्ष्मीं क्षितीश्वरः । जिष्णुर्दिग्विजयं कर्तुं श्रीमानासीन्महोद्यमः ॥१३६॥
तस्य कालबलादेशे प्रक्षीणजनसंपदि । लक्षाणि नव पत्तीनां द्वाराच्चिष्कामतोभवन् ॥१३७॥
स्वपुरस्योपकण्ठेपि योभूत्कुण्ठितशासनः । स एव रत्नोत्सेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेशयत् ॥१३८॥
गच्छन्नाम्नायविच्छेदसंप्रदायः ककुब्जये । स्वप्रज्ञया समुद्भीतो राज्ञा शंकरवर्मणा ॥१३९॥
तत्सेना नरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुलापगेव कुल्याभिर्विशन्तीभिरवर्धत ॥१४०॥
दार्वाभिसारराजेन वश्यतां समुपाश्रिताः । अद्रिद्रोण्यो न वाहिन्यस्तत्सेनानादमादधुः ॥१४१॥
जनोल्बणैर्हरिगणैर्गृह्णन्हरिगणं क्षणात् । अनासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गान्तरातिथिम् ॥१४२॥
लक्षाणि नव पत्तीनां वारणानां शतत्रयी । लक्षं च वाजिनामासीद्यस्य सेनापुरःसरम् ॥१४३॥
स गूर्जरंजयव्यग्रः स्वपराभवशङ्किनम् । त्रैगर्तं पृथिवीचन्द्रं निन्ये तमसि हास्यताम् ॥१४४॥
पुत्रं भुवनचन्द्राख्यं नीत्वैः प्रागेव दत्तवान् । स युवभूत्प्रणतिं कर्तुं तस्याभ्यर्णमुपागतः ॥१४५॥
अथ तत्कटकं भाम्यद्भूरिमण्डलनायकम् । वीक्ष्य संभ्रमभायान्तं महार्णवमिवोल्बणम् ॥१४६॥
समागमक्षणे यस्माच्छङ्कमानः स्वबन्धनम् । पलाय्य प्रययौ दूरं निर्वाणौजोविजृम्भितः ॥१४७॥ तिलकम्॥
यमप्रतिमसौन्दर्यमथाप्याहुः पुराविदः । तमेवाद्राक्षुरुच्चस्ता नृपाः कालमिवोल्बणम् ॥१४८॥
उच्चखानालखानस्य संख्ये गूर्जरभूभुजः । बद्धमूलां क्षणाल्लक्ष्मीं भुवं दीर्घामरोपयत् ॥१४९॥
तस्मै दत्त्वा टक्कदेशं विनयादङ्गुलीमिव । स्वशरीरमिवापासीन्मण्डलं गूर्जराधिपः ॥१५०॥
इतं भोजाधिराजेन स साम्राज्यमदापयत् । प्रतीहारतया भृत्यीभूते यक्कियकान्वये ॥१५१॥

---

१२६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पतेः. १२९ [1]) Thus A_3; A_1 °पापत्र°.—[2]) A_4 gloss अवन्तिवर्मभ्रातुः. १३४. [1]) A_4 gloss सुखवर्माणम्. १३५. [1]) Thus A_1; altered by later hand to °चिच्छेद. १४१. [1]) A_2 gloss दार्वाभिसार· दान गलो इति भाषया.—[2]) A_2 gloss नरवाहनत्राजा.—[3]) A_2 भाम्यता.—[4]) A_4 gloss दार्वाभिसारनृपस्य सेना. १४४. [1]) A_2 gloss गूर्जरेसि अत्र गूर्जरः लघुगोज्वराद इति प्रसिद्धो देशः.—[2]) A_2 gloss त्रिगर्तो नगरकोट· तत्पतीश·. १४५. [1]) A_1 writes in margin the gloss: नीविः। नेय इति देशभाषया प्र, which A_2 continues with सिद्धः यः स्वप्रतिनिधिः न्यूनबलेन माण्डलिकेनाधिकबलस्य राज्ञ प्रतीश्वर्यं समर्पयते ॥. १५० [1]) नि supplied by A_2 in space left by A_1. [2]) A_2 gloss तत्कटदेश. अट्टिनीतटे शकरवी नाम भुवदेशाद्दूरं वर्तमानो भोजनविंशतिकेन.

दरत्नुरुडकाधिपयोर्यः केसरिवराह्वयोः । हिमवद्विन्ध्ययोरासीदार्यावर्त इवान्तरे ॥१५२॥
उदभाण्डपुरे तस्थुर्यदीये निर्भया नृपाः । पक्षच्छेदव्यथात्रस्ता महार्णव इवाद्रयः ॥१५३॥
नक्षत्रेष्विव भूपेषु नभसीवोत्तरापथे । यस्यैव विपुला ख्यातिर्मार्तण्डस्येव मण्डलम् ॥१५४॥
155 स श्रीमांल्लक्ष्मियः शाहिरल्लखानाभयः क्षुधा । निराकरिष्णोः[1] साम्राज्यात्तस्य सेवां न लब्धवान् ॥१५५॥
एवं दिग्विजयं कृत्वा प्राप्तः सं निजमण्डलम् । प्रदेशे पञ्चसत्राख्ये स्वनाम्ना विदधे पुरम् ॥१५६॥
तस्यं श्रीस्वामिराजस्य तनयोदंकपथप्रभोः । पूर्णिमेव क्षपाबन्धोः सुगन्धाख्याभवत्प्रिया ॥१५७॥
तया समं पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिञ्शंकरगौरीशसुगन्धेशौ विनिर्ममे ॥१५८॥
द्विजस्तयोर्नायकाख्यो गौरीशाद्वरसक्षनोः । चातुर्विद्यः कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरम् ॥१५९॥
160 परकाख्येन कवयः परब्रह्मेण चेश्वराः । निर्लोठितेन स्वकृतिं पुण्यन्त्यधतने क्षणे ॥१६०॥
स्वल्पसस्यो नरपतिः स्वपुरख्यापनाय सः । सारापहारमकरोत्परिहासपुरस्य यत् ॥१६१॥
ख्यातिहेतुः पट्टवानं पशूनां क्रयविक्रयौ । इत्यादि यत्पत्तनेस्ति तत्तस्मिन्हि पुरेभवत् ॥१६२॥
राज्यप्रदेन नृपते रत्नवर्धनमन्त्रिणा । श्रीरत्नवर्धनेशाख्यो व्यधीयत सदाशिवः ॥१६३॥
चित्रं नपद्विषां पूतमूर्तयः कीर्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनासक्तिपांसुक्षालनमलीमसाः ॥१६४॥
165 अथ क्रमेण नृपतिर्लोभाभ्यासेन भूयसा । आधीयमानंचित्तोभूत्प्रजापीडनपण्डितः ॥१६५॥
आरब्धैर्व्यसनैर्भूमा क्षीणकोशः क्षणे क्षणे । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायासयुक्तिभिः ॥१६६॥
कर्मस्थाने पुरगृहग्रामादिधनहारिणा । तेनाङ्गपतिभागाख्यगृहकृत्याभिधे कृते ॥१६७॥
धूपचन्दनतैलादिविक्रयोत्थं समाददे । द्रविणं देववेहमभ्यः क्रयमूल्यंकलाच्छलात् ॥१६८॥
प्रत्यवेक्षां मुखे दत्त्वा विभक्तैरधिकारिभिः । चतुःषष्टिं सुरगृहान्सुमोचेतरदक्षसा ॥१६९॥
170 ग्रामान्देवगृहग्राह्यान्राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं स्वीकृत्य चोत्पत्तिं क्षमां कार्षक इव व्यधात् ॥१७०॥
तुलां कृत्वा त्रिभागेनां वर्षदेयां स पर्षदे । भुक्तिंकम्बलमूल्यादिदम्भांदभ्यधिकं ददौ ॥१७१॥
दिगन्तरस्थो ग्रामीणानूढभारानानागतान् । नहेशार्धभारमूल्यं वर्षमेकमदण्डयत् ॥१७२॥
वर्षेपरस्मिन्निखिलान्भारमूल्यं निरागसः । तथैव संख्यया ग्राम्यान्प्रतिग्राममदण्डयत् ॥१७३॥
इत्येषा रूढभारोढिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदुती ग्रामाणां या त्रयोदशधा स्थिता ॥१७४॥
175 स्कन्दकग्रामकायस्थमासवृत्त्यादिसंग्रहैः । अन्यैश्च विविधायासैर्व्यधाद्ग्रामान्स निर्धनान् ॥१७५॥
तुलापहारोपनयग्रामदण्डादिसंग्रहैः । इत्येष तेन संवाहो गृहकृत्ये प्रवर्तितः ॥१७६॥
व्यधत्त पञ्च दिविरांन्स तस्मिन्भिन्नकर्मणि । षष्ठं तथा गञ्जवरं शाकचं लवटाभिधम् ॥१७७॥

---

१५३. [1]) This verse is added in margin by A_2; found in G R. १५५. [1]) A_1 विपुलख्याति मा°; A_2 has altered this to विपुला ख्यातिर्मा°, but has subsequently restored the reading of A_1. G follows A_1, R reads as A_2. १५६. [1]) Thus corr. by A_2; A_1 °ह्वलिवः.—[2]) Thus corr. by A_1 from °रिष्णुः; R G °रिष्णोः. १५६. [1]) A_2 gloss शङ्करवर्मा.—[2]) A_2 gloss शङ्करपोः. १५७. [1]) A_2 gloss शङ्करवर्मणः.—[2]) A_2 gloss क्षमा. १५८. [1]) Emended; A गौरिश°. १६९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 अधेवमान°. १६८. [1]) Thus A_1; A_2 °नचेला°.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 °मूल्ये.—[3]) A_2 gloss कलालाभः. १६९. [1]) Thus A_2; A_1 मुमोचेत°. १७१. [1]) Thus A_1; A_2 भुक्त°.—[2]) दम्भा supplied by A_2 in space left by A_1. १७७. [1]) Thus A_1. Cf. vi. 130; vii. 111, 119; misread विविरान्स in R G Edd.

आत्मनो निरयं मूढः सोऽकरिष्यत्स्वपक्रियाम् । भाविनामकरोद्राज्ञां पापी यद्वा नियोगिनाम् ॥१७८॥
निमित्तं मण्डलेमुष्मिन्सविधानामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च नान्यः शंकरवर्मणः ॥१७९॥
मुखेन गुणिनां राज्ञा धनहान्या प्रथापहाः । मूर्खेण येन कायस्था दास्याः पुत्राः प्रवर्तिताः ॥१८०॥ 180
तथा कायस्थभोज्या भूर्जाता तत्पत्स्यवेक्षया । यथा संजायतेवर्णे हरणादिव भूभुजाम् ॥१८१॥
तस्मिन्घोरे प्रजादुःखे कृपार्द्रः पृथिवीपतिम् । पुत्रो गोपालवर्माख्यः कदाचिदिदमब्रवीत् ॥१८२॥
प्रदातुस्तात भवतः पूर्वं न्यासीकृतः स्थितः । वरो यः सत्यसंधस्य सोधुना प्रार्थ्यते मया ॥१८३॥
कायस्थप्रेरणादेतैर्देवेनाथ प्रवर्तितैः । आयासैः श्वासशेषैव प्राणवृत्तिः शरीरिणाम् ॥१८४॥
न च नामास्ति तातस्य काचिल्लोकद्वयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपीडया ॥१८५॥ 185
अदृष्टविषयां वार्तां गहनां विवृणोमि कः । दृष्टेप्यनिष्टादन्यच्च कर्मणानेन दृश्यते ॥१८६॥
एकतो व्याधिदुर्भिक्षप्रमुखा विपदोखिलाः । प्रजानामेकतस्त्वेका लुण्ठता वसुधापतेः ॥१८७॥
भुभुजोभ्यस्तलोभस्य श्रीः कैश्चिन्नाभिनन्द्यते । अकालकुसुमस्येव फलसंभावनोज्झिता ॥१८८॥
दानं च सूनृता सूक्तिर्विधसंवननं प्रभोः । लोभः पूर्वं तयोरेव विनाशाय महोद्यमः ॥१८९॥
प्रतापमायतिं शोभां हेमन्तादस्य वारिदः । स्मृतिशेषां करोत्येव लोभश्च पृथिवीभुजाम् ॥१९०॥ 190
दायादा व्यथभीरुतापरिहतारब्धैर्भवन्त्युद्यता भृत्याः प्रत्युपकारकातरमतेः कुर्युर्न केपि प्रियम् ।
राशीभूतधनस्य जीवितहतौ शाश्वत्यतेरद्विजा भूभर्तुः क्रियते द्विषेव रभसाल्लोभेन किं नाप्रियम् ॥१९१॥
राजसंत्राहनामायं नत्रायासो जनाद्रुहत् । तदेष लोभप्रभवः प्रजानाथ निवार्यताम् ॥१९२॥
भुस्वेति राजपुत्रस्य सौजन्येनोज्ज्वलं वचः । स्मितपौताधरो राजा शनैर्वचनमब्रवीत् ॥१९३॥
तवाकृत्यविसंवादि वचः सौजन्यपेशलम् । स्मारयत्यद्य मामेतच्चिरवृत्तिं पुरातनीम् ॥१९४॥
कुमारभावे पूर्वं मे तवेत्रार्द्रान्तरात्मनः । प्रजावत्सलता वत्स पर्याप्ता पर्यवर्धत ॥१९५॥ 195
सोहं धर्मं महद्धर्म शीते दत्त्वाच्छमंभुक्तम् । पदातिरेपपादत्रः पित्रा संचारितोभवम् ॥१९६॥
मृगव्यादौ हयैः सार्धमटन्तं कण्टकक्षतम् । अन्तर्बाष्पं मां विलोक्य तमसूचिपुरःसराः ॥१९७॥
स तानुवाच सामान्यो भूत्वाहं राज्यमाप्रवान् । काले काले सेवकानां जाने सेवापरिश्रमम् ॥१९८॥
ईदृग्दुःखमयं भुक्त्वा शास्यत्यन्यव्ययां धुवम् । प्राप्तैश्वर्यो भवेन्मूढो गर्भश्वरतयान्यथा ॥१९९॥
उपायैरीदृशैर्योहं कृतः पित्रा सुशिक्षितः । तेनापि प्राप्तराज्येन मयैवं पीडिताः प्रजाः ॥२००॥ 200
गर्भवासव्ययां जातः शरीरी विस्मरेद्यथा । प्राप्तराज्यस्तथा राजा नियतं पूर्वचिन्तनम् ॥२०१॥
त्वयैव तस्मादेकोद्य वरो मह्यं प्रदीयताम् । प्राप्तराज्यः प्रजापीडां मा कार्षीस्त्वमतोधिकाम् ॥२०२॥
सासूयमिति तेनोक्तः कृतान्योन्यस्मितैर्दृशैः । राजाप्रेर्क्षितश्चासीत्कुमारो ह्रीनताननः ॥२०३॥
त्यागभीरुतया तस्मिन्गुणिसङ्गपराङ्मुखे । आसेवन्तावरा वृत्तीः कवयो भङ्गटादयः ॥२०४॥
निर्वेतनाः शुकवयो भारिको लवटस्त्वभूत् । प्रसादात्तस्य वीणारसहस्रद्वयवेतनः ॥२०५॥ 205

---

१७८. [1]) Thus A; *varia lectio* in R G पापीवस्त्वा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 विधोगि°. १८१. [1]) A_2 gloss अपत्यम्. १९१. [2]) Thus A_2, A_1 °दृश्योधर्म°. १९७. [1]) Thus corr. by A, from A_1 °दन्त°. २००. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °क्षिता°. २०१. [1]) A_2 °चिन्तितम्.

कल्यपालकुले जन्म तत्तेनैव प्रमाणितम् । क्षीवोचितापधश्शोत्तैर्देवी वाग्यस्य नाभवत् ॥२०६॥
वेष्टितश्मश्रुरुष्णीषो घ्राणस्थाग्रे प्रदेशिनी । ध्यानैकापा दृगित्यासीत्सुखराजस्य मन्त्रिणः ॥२०७॥
योयमार्योचितो वेषो दुर्नयासेविनः प्रभोः । छन्नानुवृत्त्या स प्राप नटस्येव विडम्बनाम् ॥२०८॥ युग्मम्॥
सोनुगैः सह निर्द्रोहं जघान द्रोहशङ्कया । भूरं दार्वाभिसारेशं शर्वर्यां नरवाहनम् ॥२०९॥
प्रजाभिशापे पतिते नृपस्योन्मार्गवर्तिनः । त्रिंशद्दिशाः सुतास्तस्य व्यपद्यन्तामयं विना ॥२१०॥
वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजाम् । क्षणादेव क्षयं याति प्रजाविप्रियकारिणाम् ॥२११॥
इत्युक्तं वक्ष्यते चाग्रे व्यक्तमेतत्तु चिन्त्यताम् । प्रनष्टं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्मणा ॥२१२॥
नाम्ना पत्तनमित्येव प्रख्यातं स्वपुरं कृतम् । कस्यान्यस्याभिधाध्वंसि यथा शौकरवर्मणः ॥२१३॥
स्वस्रीयः सुखराजस्य तेन द्वाराधिपः कृतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रमादादसदद्वंधम् ॥२१४॥
तत्कोपास्त स्वयं राजा दत्तयात्रो मदोर्जितः । वीरानकं समुन्मूल्य प्रविवेशोत्तरापथम् ॥२१५॥
सिन्धुकूलाभ्रयान्देशाञ्जित्वा भूरीन्भयातुरैः । कृतानतिर्महीपालैः प्रत्यावृत्तोभवत्ततः ॥२१६॥
उरशां विंशतस्तस्य वास्तव्यैरौरशैः समम् । निकेतहेतोः सैन्यानामकस्मादुदभूत्कलिः ॥२१७॥
गिरिभृङ्गाधिरूढेन भूपकेन निपातितः । वेगवाही शरस्तस्य प्रमादादविशद्बलम् ॥२१८॥
मुमूर्षुरापान्कटकं संरक्ष्य नयतेति सः । उक्ता कर्णीरथारूढः स्थानात्तस्माद्विनिर्ययौ ॥२१९॥
हीनदर्शनसामर्थ्यः परिज्ञाय शनैर्गिरा । क्रन्दन्त्या वपुरालिङ्ग्य स्थितायाः क्षामभाषितः ॥२२०॥
पुत्रं गोपालवर्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुम् । शिशुदेहयं महादेव्याः सुगन्धाया अबान्धवम् ॥२२१॥
फाल्गुने कृष्णसप्तम्यां वत्सरे सप्तमप्रभौ । उत्सायमानविशिखो मार्ग एव व्यपद्यत ॥२२२॥ तिलकम्॥
सुखराजादयः सैन्यं रक्षन्तः परभूमिषु । वृत्तान्तैर्गोपयन्तस्तं यान्त एवाभवन्पथि ॥२२३॥
तं यन्त्रसूत्रैस्ते मूर्धो नम्रतोन्नम्रतावहैः । प्रतिप्रणामं प्राप्नानां सामन्तानामकारयन् ॥२२४॥
षड्भिर्दिनैर्नैजे स्थाने प्राप्ते बोल्यासकाभिधे । चक्रिरे गतसंत्रासास्तत्सस्यान्तसत्क्रियाम् ॥२२५॥
तिस्रः सुरेन्द्रवत्याद्या राज्ञो राजानमन्वयुः । वेलावित्तः कृतशश्च जयसिंहाह्वयः कृती ॥२२६॥
द्वौ लाडौ वज्रसारश्च तं भृत्यावनुजग्मतुः । इति षड्भिश्रितारूढैः सहसाक्रियताग्रिसात् ॥२२७॥
ततो जुगोप गोपालवर्मा धार्मिकतोज्ज्वलः । सुगन्धया पाल्यमानः सस्यसंघो वसुंधराम् ॥२२८॥
मध्ये लालितकादीनां दुर्वृत्तानां वसन्नपि । अनतिक्रान्तबाल्योपि दुःसंकारान्न सोग्रहीत् ॥२२९॥
भूपालजननी भेगैर्वैधव्येधिकमुन्मदा । सा प्रभाकरदेवाख्यमन्त्रीकमत मन्त्रिणम् ॥२३०॥
तया निर्भरसंभोगप्रीतया स व्यधीयत । सौभाग्यपदभृङ्गारमौलिचक्रत्वयाङ्कितः ॥२३१॥
कोशाध्यक्षेण रागिण्यास्तस्या लुण्टितसंपदा । उदभाण्डपुरे तेन शाहिराज्यं व्यजीयत ॥२३२॥

---

२०७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °रागस्य. २१०. [1]) न supplied by A_3.—[2]) A_1 writes below this word ५०. २११. [1]) A_2 gloss पङ्न्. २१४. [1]) A_3 gloss द्वारविषयायां वीरानकं.—[2]) A_4 gloss सुखराजस्वस्रीयः. २१७. [1]) A_2 gloss उद्भू. २१९ [1]) Thus A_2; A_1 °रूढान्स्था°. २२०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °लिङ्ग्या. २२३. [1]) A_3 gloss मन्त्रिणः.—[2]) Thus A_1; A_3 वृत्तान्तं गो°. २२५. [1]) Thus A R G; A_2 gloss वराहबलसमीपे द्वारवत्यां. २२६. [1]) Emended: A R वालावित्त°; G वालाविभुः. Cf. वेलावित्तः vi. 73, 106, 324. २२९. [1]) A_3 gloss लालितकाः पञ्चनयः. २३२. [1]) Thus corr. from A_1 उदभाण्ड° by A_2 which adds the gloss हैभङ्; R G read as A_3. Cf. उदभाण्डपुरे v. 153.—[2]) Thus A_1; A_2 व्यधीयत; G R follow A_3.

आज्ञातिक्रमिणः शाहेः कृत्वा कमलुकाभिधाम् । तोरमाणार्यं स प्रादाद्राज्यं लक्ष्मियमनवे ॥२३३॥
प्रत्यावृत्तोथ नगरं विवेश विजयोर्जितः । शौर्यभृङ्गारवसती साभिमानः स्वविग्रहे ॥२३४॥
स राजजननीजारः साहंकारो जयार्जनात् । मानक्षतिमधिक्षेपैर्वीराणां व्यधिनान्वहम् ॥२३५॥ 235
क्षुद्रेण कामिना वेश्यावेश्मनीव नृपास्पदे । तेनावृते संप्रवेशो नाभूदन्यस्य कस्यचित् ॥२३६॥
शनैर्विज्ञातवार्तस्य धनमानापहारकृत् । सोभूदक्षिगतोत्यर्थं राज्ञो गोपालवर्मणः ॥२३७॥
विद्यते यत्र गच्छेस्तिमस्तस्सर्वं शाहिविग्रहे । गतमित्यब्रवीद्भूपं स कोशगणनोद्यतम् ॥२३८॥
अथ गच्छाधिपो राजभीतः खार्खोदवेदिनम् । रामदेवाह्वयं बन्धुमभिचारमकारयत् ॥२३९॥
तयाभिचारक्रियया भुक्तभूर्वत्सरद्वयम् । गोपालवर्मनृपतिर्जातदाहो व्यपद्यत ॥२४०॥ 240
व्यक्तीभूतकुकर्मा स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोवधीत्पापः स्वयमेव स्वविग्रहम् ॥२४१॥
रथ्यागृहीतो गोपालवर्मभ्रातायं संकटः । बभूव प्राप्तराज्यः स दशभिर्दिवसैर्व्यसुः ॥२४२॥
अथ वंशक्षये वृत्ते राज्ञः शंकरवर्मणः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धा विदधे स्वयम् ॥२४३॥
गोपालपुरंगोपालमठगोपालकेशवान् । सा पुरं च स्वनामाङ्कं विदधे धर्मवृद्धये ॥२४४॥
गोपालवर्मणो जाया नन्दानिन्द्यान्वयोद्भवा । शिश्रुरप्यभवन्नन्दामठंकेशवधारिणी ॥२४५॥ 245
अन्तर्वत्न्याः क्षणे तस्मिन्पत्न्या गोपालवर्मणः । जयलक्ष्म्यां ववन्धास्थां भ्रूभूः संतानकाङ्क्षिणी ॥२४६॥
तस्यां विपन्नापत्यायां प्रसवान्तेतिदुःखिता । साभूदन्वयिने राज्यं कस्मैचिद्दातुमुद्यता ॥२४७॥
तस्मिन्काले महीपालनियहानुपदक्षमम् । तत्र तन्त्रिपदातीनां कृतसंहत्यभूत्कुलम् ॥२४८॥
ततः समाश्रितैकाङ्गा स्वयं संवत्सरद्वयम् । सुगन्धा विदधे राज्यं सा मित्रत्वेन तन्त्रिणाम् ॥२४९॥
योग्याय दातुं साम्राज्यं कस्मैचित्सा किलैकदा । मन्त्राय मन्त्रिसामन्तांस्तन्त्र्यैकाङ्गानदीकयत् ॥२५०॥ 250
अवन्तिवर्मवंशान्ते नप्तारं भूरवर्मणः । गग्गायाः स्वकुटुम्बिन्याः संजातं सुखवर्मणा ॥२५१॥
अनुव्रतो मे संबन्धिस्नेहादेवं भवेदिति । राज्ये निर्जितवर्माख्यं कर्तुं तस्या मनोभवत् ॥२५२॥ युग्मम् ॥
तया तदुक्तं विषयव्यसनित्वेन जागरात् । रात्रौ दिवाशयतया योप्यनुत्थानदूषितः ॥२५३॥
नाम पङ्गुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदीर्याभवन्मन्त्री यावत्केचन मन्त्रिणः ॥२५४॥
संहतैर्भेदनिर्यातैस्तावन्निर्जितवर्मजः । दशवर्षः कृतो राजा पार्थस्तन्त्रिपदातिभिः ॥२५५॥ तिलकम् ॥ 255
ते गच्छाधिपवाक्यानां सुगन्धोत्पाटनात्कृतम् । प्रायश्चित्तममन्यन्त मानक्षतिविधायिनाम् ॥२५६॥
सा राज्यधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनिर्ययौ । कृतोधिकारा हारस्य पतितैर्बाष्पबिन्दुभिः ॥२५७॥
शरणं प्रत्यभाङ्क्षीत्सो यो यस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैक्षिष्ट निर्यान्ती विपक्षैः सह संगतम् ॥२५८॥
वर्षे एकाशनवते संभूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्हृष्टपुरस्थिताम् ॥२५९॥

---

२३३. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °धम्.—[2]) Thus A_1; A_1 तोमराणाय. २३५. [1]) Thus A_2; A_1 °जननीसङ्गास्साभिमानो.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 मनः°. २३७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °मालाप°. २३९. [1]) A_2 gloss प्रभाकरः. २४१. [1]) A_2 gloss गोपालवर्मसङ्कटयोर्माता सुगन्धा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुरम्. २४४. [1]) A_2 gloss गुरीपुरम्. २४५. [1]) A_2 gloss नन्दीमठं. २४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 विग्रहा°.—[2]) Thus A_2; A_1 तत्र. २४९. [1]) Thus emended; A G R सन्निव°.—[2]) A_2 v. l. मन्त्रिणाम्; struck out. २५०. [1]) Thus A_2; A_1 °न्तान्तन्त्रयै°. २५२. [1]) A_2 gloss निर्जितवर्मा. २५६. [1]) A_2 gloss कोहरक्षा°. २५७. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 राज्य°.—[2]) Thus A_2; A_1 हता°. २५९. [1]) Thus A_1; A_2 एकोन°.—[2]) A_2 gloss वराहमूले.

तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थानुग्रहका मदात् । चैत्रान्ते तन्त्रिणः सर्वे निर्ययुः समरोन्मुखाः ॥२६०॥
ते जित्वा नवते वर्षे वैशाखे भित्तसंहतीन् । एकाङ्गा भूडसंघातान्बबन्धुस्तां पलायिताम् ॥२६१॥
निष्पालकविहारान्तस्तैर्बद्धा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोच्छ्राया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ॥२६२॥
अस्मिन्धनजनक्षेण्यनिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतोदिक्कमुत्तस्थावयानर्थपरंपरा ॥२६३॥
जनकः पालको भूत्वा पङ्गुबालस्य भूपतेः । सामात्योपीडयल्लोकमुत्कोचमहतत्परः ॥२६४॥
भुभुजो ग्रामकायस्था इवान्योन्यविपाटनम् । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्त्रिसेवया ॥२६५॥
यद्राजैः कन्यकुब्जाद्या विलम्बास्तत्र मण्डले । तन्त्रिणां हुण्डिकादानाद्भुभुजां जीविकाभवत् ॥२६६॥
त्रिष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणां । श्रीमेरुवर्धनस्वामिनामा येन व्यधीयत ॥२६७॥
तदात्मजाः क्षणे तस्मिन्गहनद्रोहचाकिकाः । चकुर्निगूढराज्येच्छाः प्रजायासैर्धनार्जनम् ॥२६८॥ युग्मम् ॥
सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शंकरवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बद्धसख्यो मुमोष नृपमन्दिरम् ॥२६९॥
क्षीणप्रजे क्षणे तस्मिन्सारपात इव क्षते । उदीर्णः प्राविताशेषशरच्छालिरजृम्भत ॥२७०॥
खार्यां सहस्रक्रेयायां दुर्लभे भोजनेभवत् । वर्षे त्रिनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनक्षयः ॥२७१॥
श्वशैवशिरमविष्टाम्बुसंसेकोच्छूनविग्रहैः । वितस्ता सर्वतश्छन्ना दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ॥२७२॥
विश्वतोस्थिमये जाते नैविद्यास्क्षितिमण्डले । सर्वभूतभयादायि दमशानैकयमजायत ॥२७३॥
महार्हधान्यसंभारविक्रयप्राप्तसंपदः । मन्त्रिणः क्ष्मापतेः प्रापुस्तन्त्रिणश्च धनाद्यताम् ॥२७४॥
आधेयः क्ष्माभुजः सोभूनमन्त्री यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय वाहयत्रासीत्तन्त्रिणां हुण्डिकाधनम् ॥२७५॥
अटव्यां वृष्टिसंपाते वातवर्षैरुपद्रुतम् । बहिः सर्वं जनं पश्यन्कश्चिद्भाग्योष्णमन्दिरः ॥२७६॥
यथा तथा जनं दुःस्थं वीक्ष्य कापुरुषस्थिरम् । राजधानीस्थितः पङ्गुः स्वसुखं बहुमन्यत ॥२७७॥युग्मम्॥
तुङ्गीनचन्द्रापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन्क्षणे नीताः संक्षयं राजराक्षसैः ॥२७८॥
प्रापुश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा क्वचित् । धारासंपातसंभूता बुद्बुदा इव दुर्दिने ॥२७९॥
पार्थः पितरमुत्पाद्य कदाचिज्जाभवत्स्वयम् । कदाचित्स तमुत्पाद्य तन्त्रिचक्रिकयाप्यभूत् ॥२८०॥
अप्रीणयत्पङ्गुवधूत्रडवामण्डलं युवा । सुगन्धादित्यबीजाग्रो व्यधार्यविधिसेवया ॥२८१॥
राज्यां बप्पटदेव्याः स निर्दयैः क्षुरलोसवैः । खण्डयामास कण्डूतिं साध्यस्यार्थेषणां धनैः ॥२८२॥
भगिनीभगसौभाग्यबद्धराज्याः स्वयं ददुः । यां पङ्गवे मनोज्ञाङ्गीं मेरुवर्धनसूनवः ॥२८३॥
सुगन्धादित्यमौत्सुक्यात्सापि देवी मृगावती । स्वयं संबुभुजेभ्यर्थ्य कान्ता कामितकामिनी ॥२८४॥
पर्यायेणाभवद्भृत्यः स तयोर्मोगबृद्धये । दरिद्रयोषितोरेकं भुक्तिपात्रमिवान्वहम् ॥२८५॥

---

२६४. [1]) A, gloss निर्जितवर्मा. २६६. [1]) Thus A_1; altered by later hand to बद्धराज्यैः. २६७. [1]) A_2 gloss पांडुकुल इति प्रसिद्धे ग्रामे.—[2]) A_4 gloss पङ्गुचन्द्रेण. २६८. [1]) A, gloss निर्जितवर्मजाः तथाजाताः चक्रवर्मा भूरवर्मा । शम्भुवर्धनः शंकरवर्धनः मेरुवर्धनपुत्राः २६९. [1]) A, gloss मन्त्रिणा.—[2]) A_4 सुगन्धादित्येन सह. २७०. [1]) Thus corr. by later hand from A, उद्दीपः; A_4 gloss ट्वांपी (Kaśmīrī). २७१. [1]) A_4 gives the full date *Saptarshi* ३९९३. २७२. [1]) Thus A_1; altered by later hand to दुर्लक्ष्य°. २७३. [1]) जाते supplied by A_2 in space left by A_1. २७४. [1]) A_2 महार्घ°. २७६. [1]) Thus A_1; A_2 आवेद्य. २७९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 वृष्टि°. २८१. [1]) A, gloss मन्त्री.—[2]) A, gloss व्यधार्यः मैथुनम्. २८२. [1]) A_4 gloss चक्रवर्ममातुः. २८५. [1]) A, gloss तयोर्बप्पटदेवीसुगावत्योः पङ्गुपत्न्योः.

पुत्रयो राज्यलाभाय स्पर्धयाभ्यां स्वमन्त्रिणे । दत्ता निधुवनभद्रा धनदानैः सदक्षिणा ॥२८६॥
अथ पार्थे समुत्पाद्य तत्पिता पङ्कुराश्रितः । तन्त्रिभिः सप्तनवते वर्षे पौषेभिषेचितः ॥२८७॥
माघेष्टानवते वर्षे सोभिषिच्य शिशुं सुतम् । चक्रवर्माभिधं राज्ये क्षीणपुण्यो व्यपद्यत ॥२८८॥
पैतृकं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्यानुचरा व्यधुः । एकाङ्गैः सह संग्रामं तत्र तन्त्रिपदातयः ॥२८९॥
मातुर्बप्पटदेव्याः स कंचित्कालं शिशुर्नृपः । मातामह्याः क्षिप्रिकायाः पाल्यस्त्वासीत्समा दश ॥२९०॥
बाल्यादव्यक्तदोःशील्ये तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्थफणिलालनसंनिभम् ॥२९१॥
जातः पङ्गोर्मृगावत्यां नवमेब्देथ तन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाद्य भूरवर्मा नृपः कृतः ॥२९२॥
निःस्नेहा मातुलामात्याः प्रययुः स्वार्थतत्पराः । अदत्त्वा तन्त्रिणां देयं तस्योत्पाटनहेतुताम् ॥२९३॥
अदुर्वृत्तोपि स क्ष्माभृद्भिना भूरिधनार्पणम् । गुणवानिव वेदयानां तन्त्रिणां नाभवत्प्रियः ॥२९४॥
वर्षे गते तमुत्पाद्य वृद्धोत्पत्तितया नृपम् । बह्वर्थदं पुनः पार्थं व्यधुतन्त्रिपदातयः ॥२९५॥
अभूत्साम्बवती वेदया साम्बेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्त्रिचक्रसंयहे ज्ञातचक्रिका ॥२९६॥
कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोप्यैच्छद्धनं बहु । एकादशाब्दस्याषाढे कृतो भूयोपि तन्त्रिभिः ॥२९७॥
पार्थादीन्यैः समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्थानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिरे ॥२९८॥
पिता भ्राता च यैरस्यं राज्यादुत्पाटितोभवत् । संबन्धिभ्योपि यैर्दुग्धं कन्यां दत्त्वेतरेतरम् ॥२९९॥
अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नष्टधीः । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारसमर्पणम् ॥३००॥ तिलकम् ॥
कृतोक्षपटलाधीशस्तेन शृंकारवर्धनः । गृहकृत्येष्वसत्कृत्यो दाम्भिकः शृंभुवर्धनः ॥३०१॥
पौषे नस्यैव वर्षस्य धनाभावात्स तन्त्रिणाम् । अदत्तहुण्डिकादेयः पलायिष्ट भयाकुलः ॥३०२॥
स्थिते मडवराज्यान्तस्तस्मिञ्शृंकारवर्धनः । राज्यार्थी तन्त्रिणां दूतं प्राहिणोच्छंभुवर्धनम् ॥३०३॥
आवर्जितैः स निखिलैरधिकोत्कोचचर्चया । वञ्चयित्वामजं राज्ये तैः स्वगेवाभ्यधेचयत् ॥३०४॥
तीर्थस्थितः स्वकुलजांस्तिमिरस्थि भुङ्क्ते मौनी बकस्तिमिमुपेत्य वनान्तवासी ।
व्याधो निहन्ति तु बकं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपर्युपरि वञ्चनचञ्चुतायाः ॥३०५॥
भ्रष्टश्रीश्चक्रवर्माथ निधिं श्रीढक्कवासिनः । एकदा डामराभ्यस्य संग्रामस्याविशद्गृहम् ॥३०६॥
ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य याचयामास संभ्रमाश्लिजमासनम् ॥३०७॥
राज्यभ्रंशादिवृत्तान्तमुक्त्वा साहायकार्थिनम् । तं विपत्पेशलं प्रह्वो विचिन्त्योवाच डामरः ॥३०८॥
तन्त्रिणां वा तृणानां वा राजन्का गणना रणे । स्वस्सेवनार्थं सामर्थ्यं कस्मिंश्च मम कर्मणि ॥३०९॥
प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्त्युपकारं हि कृतकार्या महीभुजः ॥३१०॥
ऊर्ध्वारोहे य आलम्बहेतुर्भूभृच्छिनत्ति तम् । कुठारिकस्तरुस्कन्धमिवाशोगमनोन्मुखः ॥३११॥
धीर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनैव शङ्कां वेत्त्युपकारिणम् ॥३१२॥

---

२८६. [1]) A, reads धनधान्यैः. २९०. [1]) Thus corr. by later hand from A, क्षत्रि°. २९२. [1]) A, gloss मेरुवर्धनपुत्र्या — [2]) Thus A, ; A, तन्त्रिभिः. २९६. [1]) A, gloss साम्बीरणघाते. २९८. [1]) A, gloss अत्र सर्वत्र वञ्चकत्वेन मेरुवर्धनपुत्रपरामर्शः.— [2]) A, पार्थादिभ्यः. २९९. [1]) A, gloss पङ्गुः.—[2]) A, gloss पार्थः भूरवर्मा वा.—[3]) A, gloss चक्रवर्मणः.—[4]) A, gloss मृगावर्मा.— [2]) A, gloss पङ्गवे. ३०५. [1]) Emended ; A चुच्चु°. ३१०. [1]) Thus corr. by A, from A, °त्साहेव.

अस्मिन्स्थिते विपदमूदिति संचिन्त्य वर्ज्यते । मूढैः परिवृढैरापत्सेवको मङ्गलेच्छुभिः ॥३१३॥
संपद्यापत्सहायस्य विस्मृतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादस्खलितमुत्पत्तं हृदि कुर्वते ॥३१४॥
आमयार्तनिरपुत्रासक्षुदादौ दृष्टवैकृतान् । लब्धोदया ह्रीभयेन क्षमापा ग्रन्थ्यनुयायिनः ॥३१५॥
राज्ञः सतोपि नाश्वासो यस्येभस्येव कर्णयोः । अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव ॥३१६॥
दिवसे संनिधानेन पिशुनप्रेरणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना स्वैरिणीव रक्षितुं यदि पार्यते ॥३१७॥
राजवज्जन्युपाध्यायो देवी यच्छिक्षयेद्ग्रहः । तत्र प्रजागरः कर्तुमसर्वज्ञैर्न शक्यते ॥३१८॥
कथंचिदद्धि हृदये कुशलैर्विनिवेशिता । शिक्षा गौरखरेणेव राज्ञा विस्मार्यते निशि ॥३१९॥
न के लोभं समुत्पाद्य जिह्वया स्निग्धदीर्घया । पिपीलका इव ग्रस्ताः क्षमापालैः शन्यकैरिव ॥३२०॥
जानाति हन्तुं हन्तव्यमासन्नं न तु दूरगम् । एको बकः परं सत्यं द्रोहवृत्तिर्महीपतिः ॥३२१॥
न नाम कण्टकाकीर्णैः कौटिल्यं लक्ष्यतां नयेत् । कालपेक्षी क्षितिपतिः शरीरमिव जाहकः ॥३२२॥
नमन्नपि हरिर्हन्यादाश्रिष्यन्नपि पन्नगः । विहसन्नपि वेतालः स्तुवन्नपि महीपतिः ॥३२३॥
अद्रोहवृत्त्या तस्मात्त्वं द्रक्ष्यस्यस्मान्सदा यदि । ससैन्यस्ते तदेषोहं प्रातरेव पुरःसरः ॥३२४॥
तदाकर्ण्यान्नवीद्राजा लज्जास्मितसिताधरः । स्वात्मेव यूयं संरक्ष्या मम पूर्वोपकारिणः॥३२५॥
ततो निक्षिप्य चरणं रक्तात्ते मेषचर्मणि । कोशं चक्रतुरन्योन्यं सखद्वौ नृपडामरौ ॥३२६॥
अथ संघटितासंख्यचण्डहामरमण्डलः । चक्रवर्माकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ॥३२७॥
तस्मिन्क्षणे पुरस्कृत्य योद्धुं शृंकरवर्धनम् । विनिर्ययुः सिताष्टम्यां चैत्रे तन्त्रिप्रधानयः ॥३२८॥
कालानुवृत्तिप्रच्छन्नं तेषां संभावनोज्झितम् । स तत्वरे पुरस्कर्तुं चक्रवर्मा स्वविक्रमम् ॥३२९॥
अथ प्रवृत्ते संग्रामे घोरे पद्मपुरावृहिः । जघान प्रेरितहयः पूर्वं शृंकरवर्धनम् ॥३३०॥
हते सेनाधिपे तत्र शतधा तन्त्रिवाहिनी । प्रययौ पवनाघातप्रेरितानौरिवार्णवे ॥३३१॥
पृष्ठानुसरणोद्युक्तो नृपस्तेषामपाहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रेणिं तथासिना ॥३३२॥
भ्रमतः समरे बभ्रुर्वीरपद्माञ्चलच्छटाः । चक्रवर्ममृगेन्द्रस्य सटापटलविभ्रमम् ॥३३३॥
किमन्यत्पञ्चवाण्यासन्सहस्राणि रणाङ्गने । पतितानि क्षणादेव हतानां तत्र तन्त्रिणाम् ॥३३४॥
तन्त्रिणो रणसंरम्भपरिश्रान्ताः क्षमातले । गृध्रपक्षकृतच्छाये शायिताश्चक्रवर्मणा ॥३३५॥
विशुद्धवंश्यैर्गुणिभिर्निहतैः संश्रितैः समम् । अभूषयद्वीरशय्यां शूरः शृंकरवर्धनः ॥३३६॥
उदयं संहता एव संहता एव च क्षयम् । प्रयान्तः स्पृहणीयस्वं तन्त्रिणः कस्य नागमन् ॥३३७॥
माननीयानधृष्यांश्च महावंश्यान्महीपतीन् । अहीनिव खिलीकृत्य भिक्षयन्तः क्षणे क्षणे ॥३३८॥

---

३१६. [1]) A_3 note न विशुद्धा प्रकृतिर्येषां ते । अविशुद्धप्रकृतयः सूचकाः यस्य राज्ञः कर्णयोर्विषये ध्वनन्ति । तस्य सतोपि साधोरपि स्वयं नाश्वासः । इभस्येव । यथा हस्तिनः कर्णयोर्मलिना. मधुपा ध्वनन्ति ॥.—[2]) A_2 gloss कुटिलाः. ३१९. [1]) A_3 गोपख°. ३२०. [1]) A_3 भोगं. ३२१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 परं. ३२२. [1]) Thus A_1 and R, misread in G and Edd. जार्यकः, A_3 gloss जार्यको धूकमार्जारखटाकैरण्डकास्तु चेति विश्व. ३२६. [1]) A_3 gloss हिरण्यमित्यर्थः । उभौ वैरीसम्बन्धार्थं रक्तात्ते मेषचर्मणि (gloss भस्त्रायां) परस्परं पादप्रक्षेपं कुरुत इति शपथसंप्रदायः विश्वे च कोशः पुष्पादिकुड्मलासिधानयोरिति मङ्क. ३३१. [1]) A_3 विशीर्णा. ३३२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °सारणो°. ३३३. [1]) A_2 gloss अधारयन्.—[2]) A_2 gloss शिरस्त्रबन्धनार्थं दत्तो यो वीरपट्ट. डोपड इति प्रसिद्धः तस्य अञ्चलच्छटाः फिते इति प्रसिद्धाः. ३३६. [1]) Thus A_1; altered by later hand to °हतः.

अनवन्क्रीडया क्रीडां मार्गयन्तो जीविकाकृते । प्रागाहितुण्डिकाः क्रूरा इव ये गर्ह्यवृत्तयः ॥३३९॥
ते तस्मिन्नृणः क्षणाद्दग्धा गूढवैरविषाग्निना । विमाननाविविग्नेन चक्रवर्ममहाहिना ॥३४०॥ तिलकम् ॥ 340
अथ द्वितीये दिवसे भग्नानामपि तन्निजाम् । वीरः संघटनां यावदकरोच्छंभुवर्धनः ॥३४१॥
तावन्मिलितसामन्तसचिवैकाङ्गलालितः । सैन्यैर्नानापथायातैर्नदद्भिर्व्याप्तदिक्पथः ॥३४२॥
बलान्मध्येश्वराणां नृत्यतेवाश्वखाजिना । बल्गाङ्गेनोद्दलद्रत्नं शिरस्त्रं वामपाणिना ॥३४३॥
सस्वेदेतरदस्ताग्रवेष्टनोल्लासनस्पृशः । खड्गस्य बिम्बितार्कस्य भाभिर्द्योतितकुण्डलः ॥३४४॥
कवचोल्लेखसंरम्भकण्डायासेन ताम्यता । बद्धभ्रुकुटिबन्धेन वदनेन भयावहः ॥३४५॥ 345
तर्जयन्कृतहुंकारांश्छुण्ठकांश्छुण्ठितापणान् । शिरोक्षिसंज्ञया त्रस्तवास्तव्यकृतसान्त्वनः ॥३४६॥
भेरीरवैः श्रुतिं भिन्दन्वीराशीर्घोषरोधिभिः । संग्रामजयशोभाङ्कुश्चक्रवर्मविशत्पुरम् ॥३४७॥ कुलकम् ॥
तस्मिंश्चहासनं प्राज्यमाक्रामति जयोर्जिते । बद्धा कुतश्चिदानिन्ये भूभटः शंभुवर्धनम् ॥३४८॥
राज्ञः पुरस्तात्तं शस्त्रपातभीमीलितेक्षणम् । भक्तिं प्रदर्शयन्पाषण्डाल इव लोचयीत् ॥३४९॥
उज्झतां धर्ममर्यादां भृत्यानां जनकोपमान् । हन्तुं नरेन्द्रान्द्रोहेण प्रारंभः शंभुवर्धनः ॥३५०॥ 350
प्राप्य निष्कण्टकं राज्यं चक्रवर्मनृपः क्रमात् । अजायत धृतोत्सेको नृशंसविषमक्रियः ॥३५१॥
स्वविक्रमकथास्तोत्ररोमन्थप्रियताहृतः । सोभवद्विटवन्द्यादिचाटुकारविधेयधीः ॥३५२॥
आत्मानं दैवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जानतः प्रागभवंस्तस्य विवेकविगुणाः क्रियाः ॥३५३॥
तस्मिन्प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेशिकोभवद्राज्ञा वितीर्णावसरो बहिः ॥३५४॥
प्राप्तान्सचिवसामन्तान्विन्यस्यन्तो यथाक्रमम् । प्रतीहारा नृपस्यायमनयन्त विविक्तताम् ॥३५५॥ 355
विबभौ धवलोष्णीषा सभा दीपप्रभोज्ज्वला । शेषशय्येव मणिभिः कृतालोका फणोद्गवैः ॥३५६॥
कृतावरोधधम्मिल्लमालान्दोलनकेलिभिः । प्रदोषपवनैश्चक्रे शिशिरैर्प्राणतर्पणम् ॥३५७॥
जातगीतदिदृक्षाणां गवाक्षावलयो बभुः । आसवामोदिभिर्वक्त्रैरवरोधमृगीदृशाम् ॥३५८॥
हारकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । स्ववृन्देनानुयातोथ प्राविशद्डोम्बगायनः ॥३५९॥
हंसी नागलता चास्य द्युते ललितलोचने । चक्रतुः कौतुकोद्भेदां सभां चित्रार्पितामिव ॥३६०॥ 360
तयोर्विलासवलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुष्पप्रकरो व्यकीर्यत सभान्तरे ॥३६१॥
गायनैर्जय जीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सशब्दं कुर्वद्भिस्तत्तच्चूंपगुणग्रहम् ॥३६२॥
भुक्तोत्तरोचितोदञ्चत्पञ्चमस्थानचारिणः । वंशी रागविशेषस्य दत्ते स्थाने ततः शनैः ॥३६३॥
अविक्रियशिरःकम्पधूनेत्रभ्रमशोभितः । अभिन्न इव गायन्योर्गीतिभ्रनिरजृम्भत ॥३६४॥
अथ ताम्बूलरोमन्थत्यागनिश्चलमूर्तिना । जातं राजकुरङ्गेण प्रमोदास्पन्ददृष्टिना ॥३६५॥ 365
गायन्यौ भावमालक्ष्य तस्य खिन्नमगायताम् । अधिकोद्वेचिताभिख्यं विलासस्मितविभ्रमैः ॥३६६॥

---

३४४. [1]) Thus A_1; A_2 स वामेतर°. ३४५. [1]) A_2 संरुद्धुं°.—[2]) A_2 वक्रधु°. ३४६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °कुण्ठकां°, ३४८ [1]) Thus A_2; A_1 °क्राम्बति. ३५०. [1]) A_2 °वर्धनात्. ३६२. [1]) Thus G Edd., A °स्तत्तच्चूंप°. ३६३. [1]) A_2 ताने. ३६४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 गायन्त्वोर्गीतं. ३६६. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 गायन्त्वो.—[2]) A_2 gloss आशयं.

राज्ञस्तयोश्च संसक्तचित्तयोरितरेतरम् । दृग्व्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पप्रथे ॥३६७॥
नृपं हारितचित्तं तं विज्ञायैकः प्रियो विटः । ततः प्रसङ्गे प्रोवाच प्रीतिवृद्धिकरं वचः ॥३६८॥
देव गीतमिदं यातं संप्राप्यैते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मैरेयमिव हारिताम् ॥३६९॥
370 गायन्योर्मार्जितामेतां रागाहंन्तचतुष्किकाम् । अनयोः प्रतिमाव्याजाच्चुम्बतीव निशाकरः ॥३७०॥
करन्यस्तकपोलान्तमुद्गायन्त्याविमे ध्रुवम् । कटाक्षैः कुरुतो व्योम्नि वैमानिकविमोहनम् ॥३७१॥
जानत्या स्वाभयां चर्चामनयोरेकयाश्रयोः । असूयास्मितगर्भोयं कटाक्षः पश्य पातितः ॥३७२॥
गायन्त्येकाननमुखी कर्णव्यालोलकुण्डला । विपरीतरतोद्रेकक्लान्तारम्भेव शोभते ॥३७३॥
सफलं तस्य तारुण्यमीदृग्यो निर्जने स्त्रियः । औत्सुक्याद्विरहे यस्य गायन्त्येवंविधैः स्वरैः ॥३७४॥
375 उपपत्तिपरित्यक्तशास्त्रानुष्ठानमोहितैः । एकसार्थप्रयातेभ्यः कथमेको विवर्ज्यते ॥३७५॥
नेत्रस्य रूपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्पृशतो न चेत् । तदङ्गस्यान्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्कृतं कुतः ॥३७६॥
अभिलाषाङ्कुरः सिक्त इव तैर्विटभावितैः । राज्ञः स्वभावलोलस्य शतशाखस्त्वमायवौ ॥३७७॥
ये[1] विस्तारितवर्णसंकररुचः संदर्श्य गोत्रान्तक्रुद्धावस्थितिचापलङ्कनमलं पार्श्वे ध्वनन्त्युद्धताः ।
नीयन्ते विपथावपातपरतां लब्धोदयैस्तैः क्षणात्सिंहा वारिधरैरमी च रभसान्नूपालसिंहा विटैः ॥३७८॥
वस्तु क्षणादनुपपत्त्युपपत्तियुक्तं कृत्वा जडान्यदि विमोहयितुं समर्थाः ।
न स्युर्विटा अथ कुतर्कपथस्थिताश्च नित्येष्वसेषु निरयेषु मृगाश्चरेयुः ॥३७९॥
380 संतोष्य हारकेयूरकुण्डलैर्डोम्बमण्डलम् । अमार्गत्यागराधेयः शुद्धान्तमगमन्नृपः ॥३८०॥
क्लान्तोस्याः क्षितिवल्लभोयमभिधेत्युर्वीपतेरेकतो[2] नूतेसावतिचण्डताण्डवयुतं डोम्बः स्वनामान्यतः ।
मध्ये यत्किमपीति गीतरचना काव्यं यदेतद्विदो[3] यल्लक्ष्मीं[4] क्षपयन्ति तान्धिगबुधान्कीर्त्यर्थिनः पार्थिवान् ॥३८१॥
वेद्यानुरागस्य महेन्द्रचापधासो हरिद्वारसरञ्जनस्य । उपाङ्गगीतस्य च हारिणोपि सौन्दर्यमस्थैर्यहतप्रकर्षम् ॥३८२॥
दर्शनाभ्याससंवृद्धचक्षूरागः क्षमापतिः । विना श्रपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्वृतिम् ॥३८३॥
गायन्त्यौ शयनोपान्ते शनैर्विहितचुम्बनम् । नृपं रतिसखाभिज्ञं तं हठात्ते प्रचक्रतुः ॥३८४॥
385 समागमेन नव्येन वयोवैयात्यशोभिना । चक्रे क्षपितसामर्थ्यः स लज्जोद्वहनाक्षमः ॥३८५॥
रत्यन्तसुलभोद्वेगैर्निःसृतैः स्वेदबिन्दुभिः । भाग्योष्मसंक्षयजडं वपुस्तस्य व्यधीयत ॥३८६॥
रागान्धेन कृता हंसी महादेवी महीभुजा । भेजे राजवधूमध्ये वालव्यजनधीजनम् ॥३८७॥

---

३६८. [1]) A_2 तत्र ३६९. [1]) A_2 gloss हरति मन इति हारी तस्य भावः तत्ता तां यातमिति सम्बन्धः. ३७०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 गायन्त्योः.—[2]) Thus A_2; A_1 क्रमाद्°.—[3]) A_2 gloss इन्दत्पङ्क्तिचतुष्टयं. ३७६. [1]) A_2 gloss दुष्कृतं.—[2]) A_2 gloss स्वगेन्द्रियस्यैं. ३७८. [1]) A_2 gloss वारिधराः विटाश्च.—[2]) A_2 gloss वर्णाः नीलपीताद्याः ब्राह्मणाद्याश्च.—[3]) A_2 gloss गोत्रान्तक्रुतिं इन्द्रे वद्धा अवस्थितिर्येन स चासौ चापः धनुः इन्द्रचापः तस्य लङ्घनं । गोत्रान्तक्रुद्भिः कुलक्षयकारिभिः पापिभिः वद्धा स्थितिर्यस्य । तत चापलं प्रदर्श्य ध्वनन्ति इति च घनं निबिडं इति चापलविशेषणं.—[4]) Thus corr. by later hand from गीयन्ते.—[1]) A_2 कुपथाव°.—[2]) A_2 तरसा भूं. ३७९. [1]) A_2 gloss नित्यभूम्येषु. ३८०. [1]) A_2 gloss अपाकस्यागे कर्णः. ३८१. [1]) A_2 gloss अयं क्षितिवल्लभः राजा अस्याः कस्याश्चित्काम्तः अस्यां विषये अयं द्वाजा लभः इत्यभिधा कथितमेकतः.—[2]) A_2 gloss डोम्बेनोद्धारिता उर्वीपतेः अभिधा नामधेयं एकतः इत्यस्मिन् इति कथमिति कान्तोस्या इति.—[3]) A_2 gloss उर्वीपतिः.—[4]) A_2 द्वाम्बस्य नामा°.—[5]) A_2 मध्येन्बस्किम°.—[6]) A_2 gloss यस्किमपीति । यस्किञ्चिद्वालजालप्रायं लौकिकं गीतं । तस्य रचना एव काव्यं.—[7]) A_2 gloss एतत् गीतिरचनाकाव्यं विद्वन्ति एतद्विदः.—[8]) A_2 gloss वेद्यां पार्थिवानां लक्ष्मीः यल्लक्ष्मीः तां.—[9]) A_2 gloss अपहरन्ति.

तस्या दैर्भुक्तमुच्छिष्टं ते यथा चक्रवर्मणः । नृपान्तराणामन्येषामप्यभूवन्सभासदः ॥३८८॥
मन्त्रिणामक्षपटलप्रत्ययमुख्याधिकारदा । प्रवृद्धिहेतुतां प्राप डोम्बसेवनचक्रिका ॥३८९॥
मौखर्यास्सचिवतां केचिच्छ्वपाका न व्यधुः स्वयम् । केचित्स्वकुर्वन्नीतिज्ञा राजकार्याणि मन्त्रिवत् ॥३९०॥ 390
मन्त्रिणस्तस्करा राज्ञी श्वपाकी श्वपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमभूद्भूपतेश्चक्रवर्मणः ॥३९१॥
ऋतुखातार्तवाङ्गानि श्वपाकी स्वांशुकान्यदात् । तदाच्छादनदृष्टेच्छा मन्त्रिणः प्राविशन्सभाम् ॥३९२॥
कैश्चित्स्थितिभुजा वैरमङ्गीकृत्यापि तत्क्षणम् । यैर्नाशि श्वपचोच्छिष्टं तेभूवन्सोमपैः समाः ॥३९३॥
मण्डलेस्मिन्प्रभावोयं न देवा न्यवसन्भुवम् । तद्देहमानि तदा नो चेच्छ्वपाकी प्राविशेत्स्वयम् ॥३९४॥
तां रणस्वामिनं द्रष्टुं तिलहादहयहे गताम् । सामन्तेभ्यः साभिमाना नान्वयुर्डामराः परम् ॥३९५॥ 395
राजकौटुम्ब्यवृत्तानां डोम्बानां निर्गता मुखात् । राशामिवाशा दुर्लङ्घ्या न केनाप्युबलङ्घ्यत ॥३९६॥
राज्ञा प्रदत्ते रङ्गाय हेलुंग्रामेमहारवत् । लिलेख पट्टोपाध्यायो न यदा दानपट्टकम् ॥३९७॥
तदाक्षपटलं गत्वा रङ्गः कोपात्तमब्रवीत् । रङ्गस्स हेलु दिण्णेति दासीसुत न लिख्यते ॥३९८॥
लिलेख सोथ संत्रासाद्रङ्गभूभङ्गतर्जितः । को न राजनि दुर्वृत्ते भवेदीतिव्यतिक्रमः ॥३९९॥
अन्त्यागमनपापस्य पापः पृच्छन्स निष्कृतिम् । विटैर्हास्याबहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः ॥४००॥ 400
हिमेनैव हिमं शाम्येद्यथोष्णेनैव दुष्कृतम् । सोनुशिष्टो विटैरेवं दधत्यामरसारताम् ॥४०१॥
पवित्रास्पर्शतोस्पृश्यास्पर्शपापं जिहीर्षुणा । तेनाडूप्यत विप्रस्य योषिन्मासोपवासिनः ॥४०२॥
ततोपि पापिनोभूवन्केपि तस्मिन्क्षणे द्विजाः । तस्मादप्यमहारान्ये जगृहुर्गृहभोजिनः ॥४०३॥
चक्रे चक्रमठं सोपि पापः पाशुपताश्रयम् । तस्मिन्हतेर्धनिष्पन्नं बहुधूर्यमयोजयत् ॥४०४॥
पूर्वोपकारान्विस्मृत्य डामरान्स निरागसः । नृपतिः श्वपाकामी विश्वस्तांश्चक्रनावीत् ॥४०५॥ 405
हन्तुं स्वाजेन विश्वस्ताः केचिद्डामरतस्कराः । तस्युस्तस्यान्तिके द्रोहच्छिद्रान्वेहःप्रतीक्षिणः ॥४०६॥
श्वपाकीशयनावासासन्नास्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते रात्रौ प्रापुरेकदा ॥४०७॥
अथ तैः प्राप्तसमयैरकस्मात्तस्य सर्वतः । क्षिप्रं न्यपात्यताशेषशातशस्त्रपरंपरा ॥४०८॥
सुप्तस्तटाद्ग्रदे भ्रष्ट इव निद्रालसेक्षणः । प्रबुद्धः शस्त्रपातैः स व्यमुचद्भैरवान्रवान् ॥४०९॥
निःशस्त्रः शस्त्रमन्विष्यन्क्षरत्क्षतजनिर्झरः । अनुद्रुतोरिभिर्धावञ्छय्यावेहम वित्रेश तत् ॥४१०॥ 410
अप्राप्तहेतिं क्रन्दन्स्या श्वपाक्यालिङ्गितान्नकम् । तत्कुचोत्सङ्गलग्नाङ्गं जघ्नुस्तेनुप्रविश्य तम् ॥४११॥
स्वैरेव प्रेरिता दारैस्ते तस्य नृपतेः किल । मुमूर्षोर्जानुनी स्वैरं शिलया समचूर्णयन् ॥४१२॥
त्रयोदशाब्दे ज्यैष्ठस्य शुक्राष्टम्यां क्षपाक्षणे । श्वपाकभोग्यः स श्वेवावस्करे तस्करैर्हतः ॥४१३॥
उन्मत्तावन्तिनाथाथ पार्थद्वनुर्दुराशयः । अभ्यषिञ्चत वैधेयैः सचिवैः शार्ववादिभिः ॥४१४॥
श्वपाकीकामुके पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पाप्मना सोभूत्पापात्पापतरो नृपः ॥४१५॥ 415

३८९. [1]) A, gloss गणनार्थं गणनाधिपतिस्थानस्थ, अक्षपटलस्य अहले इति भाषया नाम शिष्टेषा इति केचित्. ३९२. [1]) A, gloss रङ्गः. ३९५. [1]) A, gloss केवलं. ३९७. [1]) Thus corr. by later hand here and in following verse from A, हलु°. [2]) A, gloss रङ्गस्य हेलुः दत्ता. ३९९. [1]) Thus corr. by A, from A, के:—[2]) Thus corr. by A, from A, भवन्ती°. ४०९. [1]) A, धर्मापरमातरमित्यन्वाहार्यो. ४०४. [1]) Thus corr. by A, from A, °वैरवो°; A, gloss मठं. ४१२. [1]) Thus A; G R Edd. शिलायां. ४१३. [1]) Thus G Edd.; A ज्येष्ठस्य.

स्थगिता तत्कथापापस्पर्शभीत्या सरस्वती । कथंचिन्नखुरश्वेव सेयं प्रस्थाप्यते मया ॥४१६॥
आसीत्पितृकुले तस्य भक्ष्यं दुर्नृपरक्षसः । और्वाभिधस्य हव्याशविद्वेषस्येव जीवनम् ॥४१७॥
तस्यासंष्टङ्कराघातसटांकारकरोटिकाः । घ्राणस्कन्दादिवाद्यशाः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ॥४१८॥
तेमास्थाधारणत्वेन निर्लज्जास्तमरञ्जयन् । कालान्तरेण यैरेव भूमिपालैर्भविष्यते ॥४१९॥
पर्वगुप्तोभवत्तस्य सर्वेभ्योप्यधिकं प्रियः । आस्थाने नर्तनं कुर्वन्नपाकृतकटीपटः ॥४२०॥
आ तन्त्रिविप्रवाहृष्ट्वा कीटमायान्महीपतीन् । पर्वगुप्तः सर्वदाभूद्राज्यावाप्तिकृतोद्यमः ॥४२१॥
तदा निगूढराज्येच्छः सख्यं मुख्यैः स मन्त्रिभिः । पीतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ॥४२२॥
भूभटः शर्वटश्छोजः कुमुदः सोमृताकरः । पर्वगुप्तेन संबन्धं चक्रिरे कोशपीथिनः ॥४२३॥
गवाक्षासरसि प्राप्तश्रीजलोवागलद्भिजः । संग्रामडामरगृहे यो रक्षः ख्यातपौरुषः ॥४२४॥
पदातिमात्रो भूपेन दृष्टशौर्यः स संयुगे । महोदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रिताम् ॥४२५॥
यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः सरसोन्तरे । तादृग्नक्तंजयादेवीत्यभिधानेन निर्ममे ॥४२६॥
राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा धूर्तैनापजिहीर्षुणा । प्रेरितः पर्वगुप्तेन भूभृच्चके कुलक्षयम् ॥४२७॥
तेन लुण्ठितसर्वस्वः पार्थस्तस्थौ कलत्रवान् । श्रीजयेन्द्रविहारान्तः श्रमणैर्दत्तभोजनः ॥४२८॥
शिभुञ्जांकारवर्मादीन्भ्रातॄन्द्वारात्रिरोध्य सः । तत्र स्थितानननशैरुत्क्रान्तासूनकारयत् ॥४२९॥
उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोनुमतप्रदान् । बद्धपद्वान्व्यधाद्बद्धनिगडानितरान्पुनः ॥४३०॥
एकदा मन्त्रिसामन्ततन्त्रिकायस्थसैनिकाः । पार्थं तदाज्ञामासाद्य निशायां पर्यवेष्टयन् ॥४३१॥
म्लानक्षीणाम्बरां पत्नीं रुद्धद्वारां निपात्य ते । आलिङ्ग्यमानां क्रन्दद्भिस्तर्णकैरिव दारकैः ॥४३२॥
केशानालम्ब्य कर्षन्तः शर्करोत्पाटिताक्षकम् । विपत्तं गोकुलाहान्तमिव निर्हृत्य तं गृहात् ॥४३३॥
क्षुत्क्षामरूक्षं क्रन्दन्तं निजमूर्धन्यविग्रहम् । चण्डाला इव निःशस्त्रं कुमुदाद्या नृपप्रियाः ॥४३४॥
पितरं निहतं भुक्त्वा राजा संजातकौतुकः । प्रातः स्वसचिवैः सार्धं गत्वा द्रष्टोथ दृष्टवान् ॥४३५॥
अत्राक्रेस्य प्रहारोयं महत्त इति वादिनः । तस्यासे राजपुरुषाः शशंसुर्निजविक्रमम् ॥४३६॥
न्यकृत्य स्त्रीकृतो राज्ञा तदा तद्भ्रूनोद्यतः । अचूचुदत्पर्वगुप्तो देवगुप्ताभिधं सुतम् ॥४३७॥
पार्थस्य निहतस्याङ्के सोक्षिपत्क्षुरिकां ततः । रक्षिनो येन भूपालो जातहासोभवच्चिरम् ॥४३८॥
डामरैर्लुण्ठितो देशः प्रणाशे चक्रवर्मणः । उत्थाप्य पापान्कायस्थांस्तेन भूयोपि दण्डितः ॥४३९॥
संप्रेरितः कुसचिवैः शस्त्राभ्यासं चकार सः । पाटयन्क्षुरिकाघातैः कोटवीस्तनकोटरम् ॥४४०॥
गर्भिणीनां च जठरं गर्भान्द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीक्षार्थमङ्गं कर्मकृतामपि ॥४४१॥
प्रतिमहामहाद्वेषाद्राज्ञा वधभयाद्विजाः । प्रत्यगृह्णन्महारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ॥४४२॥
क्रूरपापानुरूपेण क्षयरोगेण पार्थिवः । ततोनुबाध्यमानोभूदपर्याप्तव्यथातुरः ॥४४३॥
व्यथया तस्य तादृश्या प्रजा एव न केवलम् । तुतुषुर्निर्जभुञ्जानमहिष्योपि चतुर्दश ॥४४४॥

---

४२६. [1]) Thus corr. by A, from A, तावद्रक्ष°. ४३२. [1]) Thus corr. by later hand from A, निपत्त्य. ४४०. [2]) Thus corr. by later hand from A, कोटवी°. ४४२. [1]) Thus corr. by later hand from A, द्विज.

अथान्तःपुरदासीभिर्यः कृतधिक्पाहतः । क्षितिपालात्मजातोयमिति प्रख्यापितो मृषा ॥४४५॥ 445
तं शिशुं भूरवर्माख्यं विनिवेद्य नृपासने । हस्ते निक्षिप्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्त्रिणाम् ॥४४६॥
कम्पनापितनेर्बद्धद्वेषः कमलवर्धनात् । विभ्यन्मडबराज्यस्थाज्ञामरोत्पाटनक्षमात् ॥४४७॥
आसन्ननिरयप्राप्तिः[1] पितृहा पार्थिवाधमः । भुवौ पञ्चदशाब्दस्य प्रजापुण्यैः क्षयं ययौ ॥४४८॥ चक्रलकम् ॥
पितृघातिसुतो राजा जयस्वामिविरोचनम् । आषाढभुक्तसमस्यां शिशुर्भ्रष्टुं विनिर्ययौ ॥४४९॥
नत्वा विरेजे राजश्रीर्बालस्य पृथिवीपतेः । कृपाणवेणिललिता छत्रचामरहासिनी ॥४५०॥ 450
अत्रान्तरे जवायातैश्चारैरावेदितभुतः । सामन्तैर्नगरोपान्तं प्राप्तः कमलवर्धनः ॥४५१॥
एकाङ्गतन्त्रिसामन्तस्यालहारकसादिभिः । नगरं प्रत्यशङ्भान्तः समं सैन्यैरुधत ॥४५२॥
विरुद्धडामरानीकान्युद्धा मार्गेषु निर्गतः । भान्तोप्यसौ वैरिसेनामजयद्विक्रमोर्जितः ॥४५३॥
सहस्रमश्ववाराणां विद्राव्य तुरगैर्मितैः । राजधानीमसरुद्धः प्रविवेश ततः क्षणात् ॥४५४॥
तं लब्धजयमाकर्ण्य सैन्यैस्त्यक्तं पलायितैः । एकाकिनं क्षाप्यनयज्जननी शिशुभूपतिम् ॥४५५॥ 455
प्राक्कर्मभिर्मोहिनो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नाभूत्सिंहासनारूढो मूढः कमलवर्धनः ॥४५६॥
तदानीं स्वगृहान्यातो राज्यकामोन्यवासरे । संघट्टयन्द्विजान्सर्वानचूचुददमीतिचित् ॥४५७॥
प्रौढं शक्तं च कुरुत क्षमापं कंचित्स्वदेशजम् । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ॥४५८॥
एकाकिनीं रहः क्षीवां लब्ध्वा दुर्लभयोषितम् । अप्रौढोनुपभुज्यान्यदिने दूत्यार्थयेत यः ॥४५९॥
विभूतिं रभसावाप्तां यश्च संन्यज्य तत्क्षणम् । नीत्या कामयतेन्येद्युः शोच्यस्ताभ्यां परोस्ति कः ॥४६०॥ युग्मम् ॥ 460
अथोत्पलकुले चित्रे स्थूलकम्बलबाहिनः । अशुद्धोक्षिभिवा विप्राः समगंसत गोकुले ॥४६१॥
धूमनिर्दग्धकूर्चानां राज्ञस्तांस्त्रांधिकीर्षताम् । राज्यव्यवस्थोपन्यासस्तेषां चिरमवर्धत ॥४६२॥
प्रेमत्येन मिथस्तेषां नान्यः कोप्यभ्यधिष्यत । कूर्चा[1] भाषणनिष्ठ्यूतैः स्वकूर्चछोत्रनैः परम् ॥४६३॥
राज्यार्हान्वेषिभिर्विप्रैः प्राप्तः स्वस्मृतिकूपये । अभार्यतेष्टकाघातैर्मुग्धः कमलवर्धनः ॥४६४॥
पञ्चषाणि दिनान्येव यावत्स्थुर्द्विजातयः । काहलाकांस्यतालादिवाद्यकोलाहलाकुलम् ॥४६५॥ 465
उत्पताकध्वजच्छत्रशोभि युग्यार्पितासनम् । अशेषं पारिषद्यानां तावत्तत्रामिलद्बलम् ॥४६६॥ युग्मम् ॥
स्वपलीं बन्धकीभूतामिवान्यवशवर्तिनीम् । वीक्ष्य राजश्रियं शोचन्नासीत्कमलवर्धनः ॥४६७॥
पितृघातिव धूम्रछत्रपुरराज्यार्थिनी ततः । प्राहिणोद्राजपुरुषान्पार्श्वे प्रायोपवेशिनाम् ॥४६८॥
पिशाचकपुरग्रामे वीरदेवाभिधस्य यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा सूनुरजायत ॥४६९॥
स शिक्षितास्त्रो लब्ध्वा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालाध्यापकतां स्वानशीलादिगुणभूषितः ॥४७०॥ 470
क्रमात्तत्राधिकार्यासीदथ तस्यात्मजः शनैः । लेभे तत्राधिकारित्वं राज्ञः शंकरवर्मणः ॥४७१॥

---

४४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °प्राप्ति:. ४४९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 अषाढे. ४५२. [1]) आरे supplied by A_2. ४५७. [1]) Thus A_1; A_2 संघट्टय. ४५९. [1]) G *sec. manu* अप्रौढो नोपभुङ्क्त्यन्यदिने दूत्यार्थयेत्तु यः. ४६१ [1]) A_2 अधीस्थल°.—[2]) A_2 gloss उत्पली नाम कस्यचित्. तेन विप्रपट्टजयापीडं स्वसीयं निहत्यामिचारक्रियया स्वकीयभ्रातुःपुत्र अजितापीडः राज्ये स्थापितः । ततः प्रभृति कम्बपालकुलराज्यं । उत्पत्तावात्मिवर्धन्यं प्राप्य कम्बपालकुलस्य ऋद्धेः । अत एवोक्तं । उत्पलकुले चित्रे इति ।. ४६३. [1]) Thus A_1; A_2 रूक्षमा°. ४६४. [1]) A_2 प्राप्तैः. ४६६. [1]) तावत्तत्र supplied by A_2 in space left by A_1.

यः प्रभाकरदेवोपि सुगन्धाच्छत्रकामुकः । लक्ष्म्या सरस्वतीहेषाहेशविग्रवतोथ वा ॥४७२॥
विद्वान्यशस्करो नाम तत्पुत्रोत्यन्तदुर्गतः । सख्या फल्गुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ॥४७३॥
सुस्वप्नदर्शनैः पीठदेव्याशीर्भिश्च हर्षुलः । तस्मिन्प्रसङ्गे सोत्साहः प्रत्यावृत्तो निजां भुवम् ॥४७४॥
पितृघातिवधूदूतैर्यातैर्बोधयितुं द्विजान् । मध्ये गृहीतो वाग्भिस्त्वात्मविवेश तदन्तिकम् ॥४७५॥ कुलकम् ॥
दृष्ट्वैव तं दैववशादेकमत्यस्पृशो द्विजाः । ध्वनिं राजायमेवास्त्वित्युच्चकैरुदचारयन् ॥४७६॥
अथाभ्यषिच्यत क्षिप्रं विप्रैरेत्य यशस्करः । क्ष्माधृतिप्रौढसामर्थ्यः सानुमानिव तोयदैः ॥४७७॥
दग्धं वेणुवनं परस्परमहासंघर्षजेनाग्निना तन्मूलोद्धृतिरम्भसा क्षणधृतोवैकेन संपादिता ।
वात्यावेगविपाटितं विटपिनं प्राप्तं कुतश्चिद्दृढं रूढिं नेतुमहो महाद्रिकुहरे धात्रा न किं सूत्रितम् ॥४७८॥
भृत्यप्रेरणया वंशं पार्थजः स्वं न चेद्वहेत् । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्याच्च चेत्कमलवर्धनः ॥४७९॥
अनुच्चकुलजातस्यं दरिद्रस्याटतः क्षितिम् । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथं भवेत् ॥४८०॥
पद्मां व्रजन्निरनुगो दृदृशे जनेन यस्तत्क्षणं निखिललोकसमानमूर्तिः ।
साम्राज्यरम्यममुमीक्षितुमास्त नारीवृन्दैरजस्तवकितो नरनाथमार्गः ॥४८१॥
नृपतिवसति प्रत्यागच्छन्यशस्करभूपतिः पुरमृगदृशामाशीर्मध्ये वचोपि विवक्षितम् ।
स्तिमितवलितापाङ्गं शृण्वन्निमीलदहंकृतिः कृतपरिकरस्तज्ज्ञैर्जज्ञे प्रजापरिपालने ॥४८२॥
प्रतिमितरविदीपोद्भासिशुभ्रातपत्रप्रचयरजतपात्रासूत्रितारात्रिकाश्रीः ।
अथ मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधामं प्रपेदे ॥४८३॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचण्यकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः ।
व्यधिकायां समाशीतौ मासेषु च चतुर्ष्वगात् । कल्यपालाष्टकं रथ्याहृतस्त्रीसचिवा अपि ॥

---

४७२. [1]) Thus A_2; A_1 °नी गतः. ४७३. [1]) A_2 gloss क्ष्माया· भूमेः धृति· धारणं तस्मिन् प्रौढं सामर्थ्यं यस्य स.. ४७८. [1]) इदं supplied by A_2.—[2]) A_2 देवेन किं सूचितमित्यादर्शान्तरे पाठः. ४८०. [1]) A_2 gloss नीचकुलोत्पन्नस्य. ४८१. [1]) Thus A_2; A_1 °कीर्ति·. ४८३ [1]) A_2 glosses अवनौ भूमौ हरिणधामा चन्द्रः and राजासनं.

॥ षष्ठस्तरङ्गः ॥

नेदं पर्णसमीरणाशनतपोमाहात्म्यमुक्षोरगौ पश्यैतावत एव संप्रति कृतौ तन्मात्रवृत्ती बहिः ।
प्रेम्णैवार्धमिदं चराचरगुरोः प्रापेयमात्मस्तुतीरेवं देववधूमुखाच्छ्रुतिसुखाः शृण्वन्त्यपर्णावतात् ॥१॥
इच्छन्नलङ्घनीयत्वमथ कर्त्र्या विलङ्घयन् । प्रतीहारान्निजा दूरं वार्यन्तामिति सोन्वशात् ॥२॥
वेत्रिविज्ञास्यमानांस्तु तान्कृताञ्जलिरब्रवीत् । राज्यप्रदाश्च पूज्याश्च यूयं नो दैवतैः समाः ॥३॥
राज्यदानाभिमानेन वर्तिष्यत मदोद्धताः । यत्कार्यकालादन्यत्र नागन्तव्यं मदन्तिकम् ॥४॥
तदाकर्ण्याखिलो लोकस्तमधृष्यममन्यत । व्यस्मरत्सहसंवासजन्मभूतमपि लाघवम् ॥५॥
खिलीभूताः पूर्वराजव्यवस्थाः प्रतिभाबलात् । उज्जीतवान्स शुक्रविः प्राक्रविप्रक्रिया इव ॥६॥
अचौराभूत्तथा भूमिर्यथा रात्रौ वणिक्पथाः । अतिष्ठन्विवृतद्वारा मार्गाश्चाविघ्नितध्वगाः ॥७॥
प्रत्यवेक्षापरे तस्मिन्नासीत्सर्वोपहारिणाम् । कृष्यध्यक्षत्वमुत्सृज्य कृत्यं नान्यत्रियोगिनाम् ॥८॥
ग्राम्याः कृषिपराधीना नापदयन्नाजमन्दिरम् । त्रिप्राः स्वाध्यायसंसक्ता नाकुर्वञ्शस्त्रधारणम् ॥९॥
न विप्रगुरवः साम गायन्तो मदिरां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्यढौकयन् ॥१०॥ 10
न मूर्खगुरवो मत्स्यापूपयागविधायिनः । चक्रिरे स्वकृतैर्मन्त्रैस्तत्कौगमपरीक्षणम् ॥११॥
नादृदयन्त च गेहिन्यो गुरुदीक्षोत्थदेवताः । कुर्वाणा भर्तृशीलभ्रीनिषेधं मूर्धधूननैः ॥१२॥
कार्तान्तिको भिषक्सभ्यो गुरुर्मन्त्री पुरोहितः । दूतः स्थेयो लेखको वा न तदाभूदपण्डितः ॥१३॥
प्रायोपवेशाधिकृतैर्वोधितेन महीभृता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिदब्रवीत् ॥१४॥
अहमाढ्योभवं पूर्वं वास्तव्योत्र महीपते । निर्धिकश्चनस्वं शनकैरगच्छं दैवयोगतः ॥१५॥ 15
उत्तमर्णैः पीडितस्य प्रवृद्धर्णस्य तस्य मे । निश्चयोभूदृणं छित्त्वा परिभ्रान्तुं दिगन्तरे ॥१६॥
अथ विक्रीय सर्वस्वमृणं शोधयता मया । महाधनाय वणिजे विक्रीतं निजमन्दिरम् ॥१७॥
भार्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेक एव तु वर्जितः । सोपानकूपो विक्रीतान्महतो वेश्मनस्ततः ॥१८॥
निदाघे पुष्पनाम्बूलीपर्णाद्यत्रातिशीतले । न्यस्यन्निर्मौलिकैर्दत्तात्सा जीवेज्झाटकादिति ॥१९॥
ततो दिगन्तराड्डान्त्वा विंशत्या वत्सरैरहम् । लब्धात्यवित्तः संप्राप्तो जन्मभूमिमिमां पुनः ॥२०॥ 20
अन्विष्यता मया साध्वी स्ववधूर्दृदृशेथ सा । विवर्णदेहा जीवन्ती प्रेष्यात्वेनान्यवेश्मसु ॥२१॥
किं दत्तजीविकापि स्वमीदृशीं वृत्तिमाश्रिता । मयेति सा सदुःखेन पृष्टा स्वोदन्तमब्रवीत् ॥२२॥

---

१. [1]) A_3 gloss पर्णनातजीवनौ.—[2]) A_3 gloss एतौ चराचरगुरुणा बहिः कृतौ इत्यन्वयः.—[3]) Thus A_1, A_3 °सुखाच्छृण्व°.
११. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 मूर्खा गु°. १३. [1]) A_3 gloss विवादपरिनिर्णेना स्थेयः. १४. [1]) A_3 gloss मृतावन ज्ञाने प्रायो बाहुल्ये सदृशे चिषु इति कोशः. १९. [1]) A_3 gloss पौष्पिकै.— [2]) A_3 gloss भाडी इति भाषया। प्रत्यहं वेतनं भाटी.

सोपानकूपं संप्राप्ता त्वयि याते दिगन्तरम् । लगुडैस्ताडयित्वाहं वणिजा तेन वारिता ॥२३॥
तदन्या कास्त मे वृत्तिरित्युक्ता विरराम सा । तदाकर्ण्य निमग्नोहमन्तरे शोककोपयोः ॥२४॥
कृतमायोपवेशैश्च स्थेयैस्तैस्तैः पदे पदे । प्रत्यर्थिनो दत्तजयैः किमप्यस्मि पराजितः ॥२५॥
जडत्वाद्देहि न न्यायं न विक्रीतो मया पुनः । सोपानकूप इत्यस्मिन्नर्थे प्राणा इमे पणः ॥२६॥
सोहं त्रिपथे क्षीणार्थो द्वारि शास्तुस्तव ध्रुवम् । वृजिनादस्ति चेद्वीतिर्वस्तु निर्णीयतां स्वयम् ॥२७॥
राजेति तेन विज्ञप्तो दत्त्वा धर्मासनं स्वयम् । संघट्याखिलान्स्थेयानासीत्तत्त्वं विचारयन् ॥२८॥
स्थेयास्तमूचुर्बहुशो विचार्यायं पराजितः । शाठ्यादगणयञ्छायं दण्ड्यो लिखितदूषकः ॥२९॥
सोपानकूपसहितं विक्रीतं गृहमित्यथ । राजा विक्रयपत्रस्थान्स्वयं वर्णानवाचयत् ॥३०॥
ततोधिगतमित्येव सभ्येषु निगदत्स्वपि । अन्तरात्मा जगादेव नृपतेरर्थिनो जयम् ॥३१॥
मुहूर्तमिव संचिन्त्य राजान्याभिरभूधिरम् । कथाभिरतिचित्राभिर्मोहयन्सभ्यमण्डलम् ॥३२॥
कथान्तराले सर्वेभ्यो गृह्णन्पत्राणि वीक्षितुम् । हसन्प्रत्यर्थिनो हस्तादुपादत्ताङ्गुलीयकम् ॥३३॥
क्षणादेवाखिलैः स्थेयमित्थमेवेति सस्मितम् । वचो ब्रुवाणः प्रययौ पादक्षालनकैतवात् ॥३४॥
अभिज्ञानाय तत्रस्थः स वितीर्याङ्गुलीयकम् । भृत्यमेकं वणिग्वेदम प्राहिणोद्दत्तवाचिकम् ॥३५॥
स वणिग्गणनाध्यक्षं ययाचे साङ्गुलीयकः । यत्राब्दे पत्रमुत्पन्नं गणनापत्रिकां ततः ॥३६॥
निर्णेष्येव तया कृत्यमस्ति भाण्डपतेरिति । श्रुत्वादाद्गणनाध्यक्षस्तां गृहीत्वाङ्गुलीयकः ॥३७॥
दीनाराणां[1] दशशतीं तस्यां भूभृदवाचयत् । व्ययमध्येधिकरणलेखकार्यं[2] समर्पिताम् ॥३८॥
तस्मै मितधनार्हाय बहुमूल्यार्पणान्नृपः । रेफें[3] सकारं वणिजा कारितं निश्चिकाय सः ॥३९॥
सभायां तत्प्रदर्श्याथ पृष्ट्वा दत्त्वाभयं च तम् । आनीय लेखकं सभ्यान्संजानमत्ययान्व्यधात् ॥४०॥
सभ्यैरभ्यर्थ्यमानेन राज्ञा सार्धं वणिग्गृहम् । वितीर्णमर्थिने देशात्प्रत्यर्थी च प्रवासितः ॥४१॥
कृताह्निकं भोक्तुकामं तं दिनान्ते च भूपतिम् । अकालावेदनाद्भिभ्यत्सत्ता जातु व्यजिज्ञपत् ॥४२॥
देवः समाप्तकृत्योऽद्य विज्ञप्तो श्रुतस्व क्षणं । इत्युक्तो दर्शने प्राणत्यागी विप्रो बहिः स्थितः ॥४३॥
दत्तप्रवेशादेशोथ रुद्धसूदेन भूभुजा । द्विजः प्रविष्टः पृष्टश्च[4] तीर्णार्तिरिदमब्रवीत् ॥४४॥
सुवर्णरूपकशतं भ्रान्त्वा देशान्तरोर्जितम् । गृहीत्वा श्रुतसौराज्यः स्वदेशमहमागतः ॥४५॥
त्वयि राजनि निर्व्यूरैरध्वभिर्विशतः सुखम् । लोभवल्लवणोस्से मे दिनान्ते भाम्यतः स्थितिः ॥४६॥
दीर्घाध्वलङ्घनक्लान्तस्तत्राहमकुतोभयः । मार्गारामतरोर्मूले त्रियामामत्यवाहयम् ॥४७॥
वेतनं ग्रन्थिबद्धं तदुत्थायोरपत्तन्मम । अरघट्टे समीपस्थे कक्षयोगादलक्षिते ॥४८॥

---

२८ [1]) Thus A G has *sec. manu* the conjectural reading गत्वा. ३४. [1]) Thus A_3, A 'क्षिवा'. ३६. [1]) A_2 gloss गणत वसुद इति भाषया वही इति मध्यदेशीया'. ३८. [1]) A_2 gloss दीनाराः द्वादु इति कश्मीरभाषया.—[2]) A_2 gloss यत्सत्रिधौ अर्थिप्रत्यर्थिनावुभौ भूमि क्रयविक्रयं कुरुत । येन चावस्तरमानं क्रियते सोधिकरणलेखक. । अवस्तरपरिमाणलेखपत्रकारी सराफ इति भाषया. ३९. [1]) A_2 gloss अधिकरणलेखकाय दीनारदशशतीदानात्.—[2]) A_2 gloss गृहविक्रयिणा वणिजा विक्रयपत्रे लिखित । सोपानकूपसहितं विक्रीतं गृहमिति । ततस्तेन लुब्धेन वणिजा प्रत्यर्थिना रेफविषये सकारः कारितः अधिकरणलेखकहस्तेन । उत्कोच दीनारदशशताद्यर्थं दत्त्वा कूपसहितं गृहं विक्रीतमिति लेखितं । ततोनन्तरं राज्ञानुमितं लेखपत्रचिन्तनार्थं किमर्थं दीनारदशशती । बहुमूल्यत्वादिति । रेफस्य सकार एव कृतोनेन इति ॥. ४९. [1]) A_2 gloss विज्ञप्तिकराद्य. ४२. [1]) A_2 gloss हास्त्य'. ४४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 पृष्टश्च. ४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °लङ्घनि.

तस्मिन्दुरवरोहेतिनिर्बन्धुत्वाज्जहद्वपुः । सोहं हारितसर्वस्वः शोचन्नुद्धधिरं जनैः ॥४९॥
एकोध्यवसितः कोपि साहसे पुरुषोब्रवीत् । मह्यं दापितवित्तायं किं ददासीति मां ततः ॥५०॥ 50
तमस्म्यवोचं विवशस्तस्यार्यस्यास्मि कः प्रभुः । तुभ्यं यद्रोचते मह्यं तत्ततो दीयतां त्वया ॥५१॥
अवरुह्याधिरूढोथ रूपकेभ्यो हयं मम । स प्रादात्स्पष्टमेवाष्टानवतिं स्त्रीचकार तु ॥५२॥
व्यवहारा वचोनिष्ठा एव राज्ञि यदास्करे । निन्दन्व्यवस्थां तां लोकैर्न्यकृतोस्मीति वादिभिः ॥५३॥
उपचारोक्तिसारल्यंच्छलहारितवेतनः । सोहं जहाम्यसून्द्वारे दुर्व्यवस्थापकस्य ते ॥५४॥
पुंसस्तस्य स राज्ञाथ पृष्टः प्रकृतिनामनी । वदनप्रत्यभिज्ञैव ममास्तीत्यभ्यभाषत ॥५५॥ 55
प्रातस्तवेप्सितावाप्तिं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथंचित्स स्वपार्श्वे कारितोशनम् ॥५६॥
लवणोत्सौकसां दुताहूतानां स विशां ततः । स्थितमन्तर्द्विजोन्येद्युस्तं राज्ञेदर्शयच्चरम् ॥५७॥
पृष्टः स राज्ञा विप्रेण यथैवोक्तं तथैव तत् । सर्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ॥५८॥
सत्यवाक्पारतन्त्र्यस्य वस्तुवृत्तस्य चान्तरम् । अलक्षयन्तः प्रैक्षन्त दोलाकुलधियो धराम् ॥५९॥
धर्मासनस्थो राजाथ रूपकाणामभाषत । तमष्टानवतेः पार्श्वं विप्रमन्यं हयस्य तु ॥६०॥ 60
अनयोरुक्तमुद्गादापि दुःसंविन्त्या महात्मनः । धर्मस्याधर्ममुद्वृत्तं निहन्तुं धावतो गतिः ॥६१॥
सायं हुताशं प्रविशत्तन्मयं चेन्दुमण्डलम् । स्वतेजसा संविभजन्प्रदीप्तैर्ज्योत्स्नयाप्यसौ ॥६२॥
तदुत्थाय यथा भानुर्निहन्ति ध्वान्तमुद्धतम् । अनन्यकर्मा धर्मोयं तथाधर्मं व्यपोहति ॥६३॥ युग्मम् ॥
दुःसंलक्ष्यस्तु धर्मोसावधर्मं बाधतेञ्जसा । तिष्ठत्तिर्यगधिष्ठाय दारुं काष्ठमिवानलः ॥६४॥
ददाति यद्भवान्दत्तां तदित्याद्युक्तमुज्झतः । तुभ्यं रोचत इत्यादि वचोस्य निहतं तदा ॥६५॥ 65
रुचितास्य बभूवाष्टानवतिर्लोभिनोस्य ताम् । नादादस्मायरुचितं रूपकाणां हयं ददत् ॥६६॥
इत्यादिसूक्ष्ममेक्षिकया धर्माधर्मान्तरं विदन् । प्रत्यवेक्षापरः क्ष्माभृद्व्यधात्कृतयुगोदयम् ॥६७॥
इत्थं जनं स विनयन्नास्थोभूच्चिजदुर्नयैः । परस्योपदिशन्पथ्यमपथ्याशीव रोगहृत् ॥६८॥
श्रोत्रियेणेंत्र तेनापि मृदम्भःशौचशालिना । डोम्बोच्छिष्टभुजो भृत्याः पार्श्वाच्च परिजहिरे ॥६९॥
यथोत्तरं संभिताथैरन्योन्यं पृष्टपातिभिः । नगराधिकृतैश्चक्रे चतुर्भिः सोर्थसंग्रहम् ॥७०॥ 70
लेभिरे निधनं तस्मात्सत्यंकारात्पदातयः । श्रीरणेभ्वरपीठामन्यस्तखड्गादपि प्रभोः ॥७१॥
स ज्येष्ठे भ्रातरि मृते तथाभून्मुदितोधिकम् । तदुपज्ञं यथा प्राशैस्तत्रोत्सैक्षिं रसायणम् ॥७२॥
नीतस्य मण्डलेशत्वं वेलावित्तस्य भूभुजा । देवीः कामयमानस्य चक्रे गजनिमीलिकां ॥७३॥
रागाच्छुद्धान्तकान्तानां मूर्धानमधिरोपिता । लक्ष्मा नामाभवत्तस्य वेदया वैवश्यकारिणी ॥७४॥

---

५०. [1]) Thus A_1; A_2 °सौ.—[2]) A_3 शपितलब्धाव. ५३. [1]) A_2 gloss वचसि वाक्य एव निष्ठा येषां । न तु न्यायविचारणे इति व्यवस्थां निन्दन्. ५४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °सारल्येच्छ°. ५५. [1]) A_2 gloss वदनमेव केवलं तदीयं विशिष्टं मम न तु नामप्रकृती इत्यर्थः. ५२. [1]) A_2 gloss आप्तं. ६४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तिष्ठन्निदम°. ६९. [1]) Thus A_1, A_2 °वैव.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °भृत्यान्या°. ७०. [1]) A_2 gloss हहरक्षिनिः.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सोथर्स°. ७२. [1]) Thus A_2; A_1 °भूदुदित°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 तदुपज्ञै; Edd. °ज्ञैर्यथा.—[3]) Emended; A R G °त्सैक्षि.—[4]) A_2 gloss सुखः. ७३. [1]) A_2 gloss एतन्नामकसन्धिवस्त्र; एतन्नामक struck out again.—[2]) A_2 gloss उपेक्षा कृता इत्यर्थः.

भवकाशः शुवृत्तानां हृदयान्तर्न योषिताम् । इतीव विहितौ धात्रा शुवृत्तौ तद्गृहिः कुचौ ॥७५॥
उत्तमाधमसंसक्तौ जानन्सदृशवृत्तिताम् । नारीणां शुचिवाक्यानामङ्कनार्थं व्यधाद्विधिः ॥७६॥
सा लालितापि राज्ञा यच्छ्रुत्वा ललितलोचना । चण्डालयामिकेनागाद्यामिनीषु समागमम् ॥७७॥ युग्मम् ॥
शुभगंकरणं किंचिच्चण्डालतरुणेभवत् । तं यत्प्रभावविवशा भेजे राजवधूरपि ॥७८॥
सा वा चण्डालकुलजा स वा कार्मणकर्मवित् । अन्यथा संगमः किं स्यादसंभाव्यस्तथाविधः ॥७९॥
सोभूत्तेन प्रकारेण तया सह समागतः । इत्येव लेभे वृत्तान्तः प्रतिभेदं न कुत्रचित् ॥८०॥
केवलं प्रत्यभात्तादृक्पापिनोः प्रेम तत्तयोः । दृष्ट्यापारेक्षणाश्लिष्टं हाडिनाम्नोधिकारिणः ॥८१॥
तमर्थमथ तथ्येन वीक्ष्य प्रणिधिभिर्नृपः । प्रायश्चित्तानुचरणक्षमः कृष्णाजिनं दधौ ॥८२॥
कुपितोपि स यद्यैनं न्यवधीद्रागमोहितः । तेनैवागात्पुरोभागिविलुर्कातङ्कपात्रताम् ॥८३॥
डोम्बोच्छिष्टानुगासङ्गादभुचित्वं यशस्करे । संक्रान्तं कुष्ठिसंस्पर्शात्कुष्ठं दुःखमिवाभवत् ॥८४॥
सामान्येन सता कैश्चित्सदृशैः शुभकर्मभिः । जन्मान्तरीयैः साम्राज्यं मया प्रापीति चिन्तयन् ॥८५॥
साम्राज्यकामो नृपतिर्भोविष्वपि स जन्मसु । युक्त्या प्रादाच्चिरात्तङ्कं राज्यलक्ष्मीं द्विजन्मने ॥८६॥
भूभुजा दानशौण्डेन पैतृके स्थण्डिले कृतैः । छात्राणामार्यदेवीयानां तेन विद्यार्थिनां मठः ॥८७॥
मठाधिपतये तत्र छत्रचामरहासिनीम् । स नरेन्द्रश्रियं प्रादाद्वङ्कान्तःपुरवर्जिताम् ॥८८॥
वितस्तापुलिने राजा नानोपकरणान्वितान् । ब्राह्मणेभ्यः सोमहारान्पञ्चपञ्चाशतं ददौ ॥८९॥
अथ जातोदरव्याधिर्मज्ञातो नायमित्यसौ । जानन्संग्रामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजम् ॥९०॥
समर्प्य सचिवैकाङ्गसामन्तानभ्यषेचयत् । रामदेवात्मजं राज्ये वर्णटं प्रपितृव्यजम् ॥९१॥
शक्ये राज्यादपाकर्तुं शिशावनभिषेचिते । निराशाः समपद्यन्त तदा राज्यजिहीर्षवः ॥९२॥
स पर्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तेरुदयोन्मुखः । विपाककालस्तत्राह्नि भङ्गोन्मुख इवाभवत् ॥९३॥
राजधानीस्थितस्यापि वर्णटो राज्यदायिनः । आरोग्यवार्तयाप्यासीन्मुमूर्षोरनिरीक्षकः ॥९४॥
ततः सानुशयो राजा ताम्यन्नैर्यत मन्त्रिभिः । राज्यं संग्रामदेवाय दातुमाश्वासकारिभिः ॥९५॥
राजाज्ञया निशामेकां बद्धोष्टस्तम्ममण्डपात् । बहिर्दत्तार्गलात्प्रातर्वर्णटो निरवस्थत ॥९६॥
भयात्प्रजागराद्यापि तद्भृत्यानां विवेकिनाम् । आस्थानमण्डपं प्राप पायुक्षालनभूमिताम् ॥९७॥
एकाहराजपुरुषस्तदासि विजयेश्वरे । व्रीडाहेवप्रसादाख्यो राजबीजी समर्पयत् ॥९८॥
अथाभिषिच्य संग्रामदेवं तीव्रीभवद्व्यथः । स राजधान्या निर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ ॥९९॥
धीः केशरमभुवपने शिरःशाटकवर्जनम् । काषायग्रहणोद्वेगः शस्त्रत्यागग्रहश्च यः ॥१००॥
राजभृत्यैः प्रतिज्ञातः स तस्मिन्क्षितिक्षये । जीवत्येव कृतश्रद्धव्यङ्कैः परिवर्जितः ॥१०१॥ युग्मम् ॥

७६. [1]) Thus corr. by A_2; reading of A_1 illegible; A_3 in margin °ङ्कनार्थं. ७७. [1]) A_2 gloss प्रहरजागरकेन. ७९. [1]) A_2 gloss वशीकरण.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सम्भवः. ८१ [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °भार्यादृ°. ८३. [1]) A_2 न्यपहीद्र°. ८६ [1]) Thus A_2; A_1 °कामोपि नृपो मा°. ८७. [1]) Thus A_2; A_1 स्थित°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °देशानां. ८८. [1]) Thus A_2; A_1 नरेन्द्राभितां. ८९. [1]) A_2 gloss काडेलतीर्थविषये वशस्करस्यामहारा अभवन्निस्वाहः लोकाः. ९०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नृपा°. ९३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 विपाकपाकस्त°. ९५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °देवस्व. ९६. [1]) Thus A_1; A_2 निरवास्वत; perhaps to be emended निरवस्वत. ९८. [1]) A_2 gloss एकाहं राजभूतस्व वर्णटस्व पुरुषो भृत्यः.

हे सहस्रे सुवर्णस्य सार्धे बद्ध्वा पटाञ्चले । यो निर्जगाम राजासौ मुमूर्षुर्निजमन्दिरात् ॥१०२॥
पञ्चभिः पर्वगुप्ताद्यैर्यौतकं तस्य मन्त्रिभिः । हृतं सजीवितस्यैव विभक्तान्योन्यमग्रतः ॥१०३॥ युग्मम् ॥
विवेष्टमानः शय्यायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः । निष्ठन्मठाङ्गनकुटीगर्भे ध्वान्तान्धकारिते ॥१०४॥
अजातसंविद्बोधेऽपि पश्यन्द्रोहपरान्निजान् । प्राणैरहानि द्वित्राणि न यदा निरमुच्यत ॥१०५॥ 105
तदा सुहृदन्युभृत्यवेलाविन्तैः कृतत्वरैः । जिहीर्षुभिश्च साम्राज्यं विषं दत्त्वा विपादितः ॥१०६॥
अवरोधवधूमध्यात्सती तं पतिमन्वगात् । एका त्रैलोक्यदेव्येव स्वप्रभेव विरोचनम् ॥१०७॥
वर्णाश्रमपत्यवेक्षाबद्धकक्ष्यः क्षितीश्वरः । चक्रभान्वभिधं चक्रे बालकं द्विजतापसम् ॥१०८॥
कृतत्याचारमालोक्य राजा धर्मवशंवदः । निजघाह श्वपादेन ललाटतटमङ्गयन् ॥१०९॥
तन्मातुलेन तद्रोहाद्वीरनाथेन योगिना । सांधिविग्रहिकेणार्थं स स्वेनैव न्यगृह्यत ॥११०॥ 110
पूर्वाचार्यप्रभावेण स्वमाहात्म्याधिरोपणम् । प्रख्यापयद्भिर्गुरुभिः श्रद्धयेति वदुच्यते ॥१११॥
तत्ख्यापितैव सम्राहात्म्य विपन्न इति श्रुतिः । दीर्घव्याधिहते तस्मिंश्चुपपत्तिः कथं भवेत् ॥११२॥
अथामयान्तरेवाभूत्सा वार्तेत्युच्यते यदि । वर्णतायभिशापोपि तदायात्यत्र हेतुताम् ॥११३॥
भुक्तैश्वर्यो नवं समाश्वत्वर्विंशे स हायने । मासि भाद्रपदे कृष्णतृतीयस्यां व्यपद्यत ॥११४॥
पितामहीं शिशोर्गोप्त्रीं विनिवेश्य नृपासने । भूभटाद्यैः समं प्राभूत्पर्वगुप्तोथ पञ्चभिः ॥११५॥ 115
क्रमात्समं पितामह्या तान्व्यापाद्येतरान्बली । एकः स एवमाक्रान्तः प्रबभूव नृपास्पदे ॥११६॥
स पार्थिवत्वमन्त्रित्वमिश्रया चेष्टया स्फुरन् । राजा राजानकेत्येति मिश्रामेवं धियं व्यधात् ॥११७॥
सेदमानः स्वयं बालभूपं भोज्यार्पणादिभिः । ऋजूनां प्रत्यभात्पर्वगुप्तो द्रोहबहिष्कृतः ॥११८॥
यान्द्रोहभीरून्संभाव्य संविभेजे यशस्करः । तस्य तत्तनयोच्छेदे न त्रासन्नयोनकाः ॥११९॥
करभाङ्गरुहापिङ्गे इमश्रुणि क्षितिपालवत् । स ददौ कुङ्कुमालेपं वर्चः शार्दूलविस्मृते ॥१२०॥ 120
बिभ्यदेकाङ्गसंघातात्सकटोत्पाटनाक्षमः । प्रमापणाय प्रायुङ्क्त शिशोः कर्माभिचारिकम् ॥१२१॥
न्याय्यं ते सान्वयस्यास्ति राज्यं चैत्रादिवासरे । अन्यथाचरतो नाशः क्षिप्रं वंशायुषोर्भवेत् ॥१२२॥
इतीमामपि यामिन्यां श्रुतवान्भूतभारतीम् । अभिचारस्य वन्ध्यत्वं निर्ध्यायाधिकशङ्कितः ॥१२३॥
एकाङ्गेभ्यो विभिद्येभ्यो बिभ्यदुद्विग्नसंभ्रमः । उदताम्यत्तथा चिन्तालुप्तसंविहितानिशम् ॥१२४॥
यथा महाहिमापातनिःसंचारजने दिने । अकस्मात्संभृतबलो राजधानीं निरुद्धवान् ॥१२५॥ 125
विरोधकारिणं बुद्धाभिधेन सह सूनुना । निर्द्रोहमाहवे हत्वा मन्त्रिणं रामवर्धनम् ॥१२६॥

---

१०२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 बद्ध्वा. १०८. [1]) A_2 gloss, partly effaced: चक्र...जने...करक्षा ..चक्रभेल ...बे... . १०९. [1]) A_2 gloss अतिक्रान्ताचारम्. ११०. [1]) A_2 gloss चक्रभानुद्विजमातुलेन.—[2]) A_2 gloss सन्धिविग्रहशुल्कान्मुखबक नार्थिकारी सान्धिविग्रहिकः कटकपालः. ११५. [1]) नव supplied by A_2 in space left by A_1. ११६. [1]) A_2 gloss सद्भावदेवस्य.—[2]) A_2 gloss प्रभुरभूत्. ११६. [1]) Emended with G Edd.; A_1 एव साङ्क्रान्तिः which A_2 alters to एवमाक्रान्तः. ११७. [1]) Thus A_2; A_1 स्फुटम्.—[2]) A_2 gloss राजा पार्थिवः राजानक मन्त्री । राज्ञः भनः प्राणनं । जीवनं धरित्रीरक्षणलक्षणं । यस्मात्स. राजानं भनश्चप्राणनं । राजान एव राजानकः । स्वार्थे कः वह्वा अत्र लिङ्गात् । कः सादृश्ये देवदत्त इव देवदत्तक इतिवत् । यथा प्राणनं विना देहस्थितिर्नास्ति । तथा धीसचिवं मन्त्रिणं विना पार्थिवानां स्वयं कार्याकार्यविवेककौशलातिशयो न सम्भवेदिति । राजा नेकमपेक्षते राजा ॥ यद्वा राज्ञः भनः प्राण इव राजानक इत्यर्थः॥

पिङ्गेण वेलाविज्ञेन प्राभृतार्थमुपाहृताम् । गले पुष्पस्रजं बद्ध्वा पातितं पार्थिवासनात् ॥१२७॥
स तं वक्राङ्गिसंग्रामं हतमन्यत्र मन्दिरे । पातयित्वा त्रितस्तान्तः कण्ठबद्धशिलं निशि ॥१२८॥
चतुर्विंशस्य वर्षस्य दशम्यां कृष्णफाल्गुणे । पापः सखड्गकवचो न्यविक्षत नृपासने ॥१२९॥ चक्रलकम्[1] ॥
पारेविशोकं[2] दिविराज्जातस्याभिनवाभिधात् । सूनुः संग्रामगुप्तस्य स तदा पार्थिवोभवत् ॥१३०॥
केचित्तं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिजज्ञिरे । ते सर्व एव तद्गीताः प्रातरेव प्रणेमिरे ॥१३१॥
पार्थिवैकाङ्गसामन्तमन्त्रिकायस्थतन्त्रिणाम्[3] । तद्गीत्या द्रोहवृत्तीनां द्रोहाद्वैतमवृश्यत ॥१३२॥
एकाङ्गस्य तदास्थाने सुख्याभिजनजन्मनः । प्रमादान्मदनादित्यनाम्नो ढक्का व्यदीयत ॥१३३॥
हतांशुकेन भूभर्त्रा कुपितेन खलीकृतः । स निकृत्तकचश्मश्रुस्तपस्वी समपद्यत ॥१३४॥
तादृशस्य पुनस्तस्य सख्यौपुत्रत्वमीयुषः । अथाप्यभिजने जाता वसन्ति त्रिपुरेश्वरे ॥१३५॥
कुर्वता पर्वगुप्तेन भूभृता द्रविणार्जनम् । प्रापिताः पुनरुत्साहं प्रजारोगा निरोगिनः ॥१३६॥
व्यधत्त स्कन्दभवनविहारवसुधान्तिके । पर्वगुप्तेश्वरं सोपि वृजिनार्जितया श्रिया ॥१३७॥
श्रीयशस्करभूभर्तृशुद्धान्तस्य विशुद्धधीः । कौलीनमलुनादेका गौरीव्र नृपसुन्दरी ॥१३८॥
सुचिराङ्कुरितप्रीतेः पर्वगुप्तस्य याकरोत् । समागमार्थिनो युक्तया वञ्चनामुचितां सती ॥१३९॥
इदं यशस्करस्वामिसुरवेश्मार्धनिर्मितम् । त्यक्त्वा पत्युर्विपन्नस्य कृत्वा निर्माणपूरणम् ॥१४०॥
प्रमोघमस्मिं नियमाद्विधास्यामि स्वदीप्सितम् । स हुपच्छन्दयत्येवं सुभुवाभिहितस्तया ॥१४१॥
अथ प्रवृद्धगर्वेण तत्स्वल्पैरेव वासरैः । संपूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा ॥१४२॥
सा यागज्वलने राजललना पीतसर्पिषि । पूर्णाहुत्या समं साध्वी जुहाव सहसा तनुम् ॥१४३॥
उपर्यस्या निरस्तासोः पुष्टाः कुसुमवृष्टयः । तत्काङ्गिणस्तु न्यपतन्नवर्णमुखरा गिरः ॥१४४॥
सुदीर्घसाहसारम्भचिन्तासंरम्भशोषितः । पर्वगुप्तो बभूवाथ तृष्णामयपथातिथिः ॥१४५॥
व्याध्याधिप्रशमायासैर्ज्ञात्वाप्यस्थायिनीं स्थितिम् । मूढाः प्ररूढिं नोज्झन्ति द्रोहश्रीलोभमोहिताः ॥१४६॥
आशङ्क्य तादृङ्निशेपि सोकुण्डैः प्राक्तनैः भुभैः । कैश्चिस्सुरेश्वरीक्षेत्रे पराक्षुः समपद्यत ॥१४७॥
षड्विंशवत्सराषाढबहुलेह्नि त्रयोदशे । द्रोहार्जितेन नृपतिः स राज्येन व्ययुज्यत ॥१४८॥
अनीन्द्रियायां परलोकवृत्तावित्रैव तीव्राशुभपाकशंसी ।
दृश्येत नाशो यदि नाम नाशु न कः कुकृत्येन यतेत भूत्यै ॥१४९॥
क्षेमगुप्ताभिधानोभूदथ राजा तदात्मजः । आसवासेवनोत्सिक्तचित्ततारुण्यसंज्वरः ॥१५०॥
सोभूत्स्वभावदुर्वृत्तो नितरां दुर्जनाश्रयात् । कृष्णक्षपाक्षणो घोरमेघान्ध इव भीतिकृत् ॥१५१॥
स्वतुल्यवेषालंकाराः शतं लालितका नृपम् । तं फल्गुणप्रभृतयो दुराचाराः सिषेविरे ॥१५२॥
द्यूतासवाङ्गनासेवाव्यसनेपि स पार्थिवः । विटनिर्लुण्ठ्यमानोपि नाभूद्धर्मीवहिष्कृतः ॥१५३॥

---

१२७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °हतम्. १२९. [1]) चक्रलकम् added by A_3. १३०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 विशोके.—[2]) Thus A_3; A_1 तथा. १३१. [1]) Thus A_1; A_3 केचित्तत्प्रत्य°. १३२. [1]) Thus A_3; A_1 द्रोहाद्वै°. १३८. [1]) A_3 gloss कौलीनं लोकनिन्दां.—[1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °मधुनाद°. १४०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 निर्वाण°. १४१. [1]) A_3 gloss अस्मीति निपातः अहमित्यर्थे. १५२. [1]) Thus A_1; A_3 °वेषा°.—[1]) A_3 gloss पशवः.

रागी मधुप्रणयषाग्विहिताक्षसक्तिर्यः सख्यमेति मधुवैहितकोशसारैः ।
पद्मे प्रयाति दिनमात्रमपि प्रसक्तिं श्रीस्तत्र चेत्किमिव तत्र कुतूहलाय ॥१५४॥
विटाः प्रविष्टा हृदयं जिष्णुजा वामनादयः । पिशाचस्येव रुचिरामशुचिं तस्य चक्रिरे ॥१५५॥ 155
परोपहासकुशलः परनारीरतिप्रियः । परायत्ताशयस्तस्थौ पार्थिवोनर्थतत्परः ॥१५६॥
ठीवनं इमश्रुमालासु गालयः श्रोत्रपालिषु । तेन क्षिप्राः प्रतीक्ष्याणां करोटीषु च टङ्कराः ॥१५७॥
कटिसंघटनैर्नार्यो मृगव्यज्ञां वनाटनैः । विटाश्चाश्लीलरटनैर्बाल्यभ्यं तस्य लेभिरे ॥१५८॥
पुंश्चलीजाल्मवैधेयबालकद्रोग्धृनिर्भरा । समभूदप्रवेशार्हा राजपर्यन्मनस्विनाम् ॥१५९॥
जिष्णुपुत्रैः क्षेमगुप्तक्षमाभृद्यन्त्रपुत्रकः । चारणत्वगुणाकृष्टः किं न धूर्तैरनर्त्यते ॥१६०॥ 160
तस्य कङ्कणवर्षीसीत्यभिधानं विधाय ते । तोषिताश्चासकृच्चक्रुर्दोष्णोः कङ्कणवर्षिताम् ॥१६१॥
निर्दोषदोषाविष्कारे नववस्तुप्रदर्शने । अधृष्यटङ्करोधाने प्रसादः प्रापि तैर्नृपात् ॥१६२॥
संलक्ष्यकुचकक्ष्यान्ताः कृत्वा निजवधूः पुरः । रागी राजा गृहाज्ञीतो द्यूने तैर्निर्धनः कृतः ॥१६३॥
संभोगाभग्नसौभाग्यकृतसर्धैः परस्परम् । संभुज्यैता भवान्वक्तु विशेषमिति चोदितः ॥१६४॥
उपभोगं स्वभार्याणां निर्लज्जैस्तैः स कारितः । का इयेति च रत्यन्ते पृष्टोभीष्टधनप्रदः ॥१६५॥ युग्मम् ॥ 165
तस्य लालितकेष्वास्तां मुहौ संभोगदौकने । मात्रोश्चारित्ररक्षित्वाद्भिक्षाकौ हरिधूर्जटी ॥१६६॥
नीत्वा नर्मकथाङ्कतां निजवपुर्भुञ्जन्ति मानोज्झितं संदृष्य स्वयमङ्कनाः शुचितया त्यक्तं कुलं कुर्वते ।
सौख्यं घ्नन्ति सुदीर्घसेवनसमासक्त्या यदर्थं भ्रमः प्रत्याख्याय तदेव वेद्मि न विटैः किं प्रार्थ्यते सेवया ॥१६७॥
यशस्करस्य भूत्वापि सचिवो भट्टफल्गुणः । तस्याभूदनुजीव्यन्ते धिग्भोगाभ्यासवासनाम् ॥१६८॥
फल्गुणस्वामिमुख्यानां प्रतिष्ठानां विधायिनः । तस्योपदेशो भूभर्त्रा पर्यालास्यसकृद्वहः ॥१६९॥
गृह्णन्विद्वेषितां हन्तुं टङ्करादि बलात्ततः । वृद्धो रङ्कः कम्पनेशो दुर्गोष्ठीमध्यगोभवत् ॥१७०॥ 170
नीक्ष्णाक्षेपे संप्रविष्टं हन्तुं संग्रामडामरम् । श्रीजयेन्द्रविहारं स निर्घृणो निरदाहयत् ॥१७१॥
सुगतप्रतिमारीतिं हत्वा दग्धात्ततोखिलात् । जरद्देवगृहेभ्यश्च संगृह्य मात्रसंचयम् ॥१७२॥
सुरप्रतिष्ठया दाढ्यं मृढः स्वयशसो विदन् । नगरापणवीथ्यन्तः क्षेमगौरीश्वरं व्यधात् ॥१७३॥
एकः प्रयान्युपरमं द्रविणं तदीयं हत्वापरः प्रसभमुद्वहति प्रमोदम् ।
नो वेत्ति तत्स्वनिधने परकोशगामि धिग्वासनासमममोहकृतान्धकाराम् ॥१७४॥
त्यागिना क्षेमगुप्तेन भुक्तयर्थं खशाभूभुजे । हत्वा विहाराच्चिर्दग्धान्मामाः षट्त्रिंशदर्पिताः ॥१७५॥ 175
दुर्गाणां लोहरादीनां शास्ता शतमखोपमः । नृपतिः सिंहराजाख्यस्तस्मै स्वां तनयां ददौ ॥१७६॥
स तस्यां शाहिदौहित्र्यां दिद्दायां सक्तमानसः । दिद्दाक्षेम इति ख्यातिं ययौ लज्जावहां नृपः ॥१७७॥
मातामहेन भूभर्त्रोद्धास्तस्या व्यधीयत । श्रीभीमशाहिनोदात्तप्रासादो भीमकेशवः ॥१७८॥

१५७. [1]) Corr. by A_3 from A_1 °पालव°. १५८. [1]) Corr. by A_3 from A_1 °घटनात्र°.—[2]) युग्यज्ञा supplied by A_3 in space left by A_1. १६०. [1]) Corr. by A_3 from A_1 °नन्द्यात. १६५. [1]) युग्मम् supplied by A_3. १६६ [1]) Thus corr. by A_3; A_1 °रक्षित्वा भिक्षा°. १७०. [1]) Thus A_3; A_1 °न्विद्वेषितां. १७२. [1]) Thus A_3; A_1 दग्ध्वा ततो.—[2]) Thus A_3; A_1 संहृत्य. १७४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 कृत्वा. १७५. [1]) A_4 gloss सिंहराजाय. १७६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 शतमुखो° १७८. [1]) Thus A_3; A_1 श्रीभूमिस्वामिनो°. Cf. *Alberúní's Indica* (trans. by Sachau), ii. 13.

चन्द्रलेखाभिधां कन्यां राज्ञे[1] दत्तवताभवत् । फल्गुणद्वारपतिना समं दिक्षा समत्सरा ॥१७९॥
गुरूपदेशः सुमहान्कुन्तविद्याश्रमस्तथा । तस्य निर्वहणाद्वर्ष्मा[2]भुजो हास्यतां ययौ ॥१८०॥
अमोघपतनान्प्रासान्योग्यान्संग्रामकर्मसु । दृगालमृगयासक्त्या स हि श्राघ्यानमन्यत ॥१८१॥
तं वृतं वागुराबाहिडोम्बाटविकपेटकैः । पर्यटन्त श्रमैः सार्धमपश्यन्सततं जनाः ॥१८२॥
तस्य दामोदरारण्यलल्यानशिमिकादिषु । स्थानेषु क्रोष्टुमृगयारसिकस्य वयोगमत् ॥१८३॥
अथ कृष्णचतुर्दश्यां स कुर्वन्मृगयां नृपः । ज्वालामपश्यत्क्रोशन्त्याः दृगाल्या निर्गतां मुखात् ॥१८४॥
तदालोकनसंजातत्रासाकम्पितस्तनः । लूतामयज्वरेणाभूत्परीतो मृत्युहेतुना ॥१८५॥
मर्तुं ययौ च वाराहक्षेत्रं यत्र विधायकः । श्रीकण्ठक्षेममठयोरासीद्वुष्कपुरान्तिके ॥१८६॥
मसूरविदलाकारलूताक्लिन्नकलेवरः । पौषे चाब्दे चतुस्त्रिंशे नवमेह्नि[1] सिते मृतः ॥१८७॥
क्षेमगुप्तात्मजः क्ष्माभृदभिमन्युरभूत्ततः । शिशुर्मित्रिंशधर्मिण्या दिक्षादेव्यानुपालितः ॥१८८॥
संधिविग्रहभुद्धान्तमुख्यकर्माधिकारिणः । निःसाध्वसं राजवधूमवन्ध्यशयनां व्यधुः ॥१८९॥
अभिमन्यौ क्षितिं रक्षत्यकस्मादेव दारुणः । तुङ्गेश्वरापणीपान्तादुज्जगाम हुताशनः ॥१९०॥
वर्धनस्वामिपार्श्वस्थभिक्षुकीपारकावधिः । वेतालसूत्रपातस्थान्स दहाह महागृहान् ॥१९१॥
डोम्बचण्डालसंस्पृष्टभूपसंपर्कदूषितान् । दग्ध्वा महागृहान्वह्निर्भुवः शुद्धिमिवाकरोत् ॥१९२॥
रक्षित्री क्ष्मापतेर्माता स्त्रीस्वभावाद्विमूढधीः । सारासारविचारेण लोलकर्णा न पस्पृशे ॥१९३॥
राज्ञः श्रुतार्पणाद्वद्धवैरा तस्यौ पुरा यतः । पतिवत्न्येव सा सार्धं फल्गुणेनाभ्यमन्त्रिणा ॥१९४॥
पत्यौ[1] मृते सपत्नीनां दृष्ट्वानुमरणं[2] ततः । दम्भेनानुममूर्षन्तीमनुमेने स तां द्रुतम् ॥१९५॥
निषिषेधानुबन्धात्तु सानुतापां चितान्तिके । कृपालुर्मरणादेतामामात्यो नरवाहनः ॥१९६॥
अतो निसर्गपिशुनो रक्तस्तां मन्युदूषिताम् । फल्गुणाद्राज्यहरणाशङ्कां राज्ञीमजिग्रहत् ॥१९७॥
विरागशंसिभिर्लिङ्गैस्तां ज्ञात्वा विषमाशयाम् । समन्त्र्यं साखिलामात्यां फल्गुणोऽप्यास्त शङ्कितः ॥१९८॥
स हि सर्वाधिकारस्थः सर्वस्याक्षिगतोऽभवत् । क्षीयमाणोऽधिकं मन्त्रशौर्योत्साहादिभिर्गुणैः ॥१९९॥
अस्थीनि क्षेमगुप्तस्य गृहीत्वा जाह्नवीं गते । पुत्रे कर्दमराजाख्ये प्रबलैरन्वितो बलैः ॥२००॥
तत्प्रत्यागमपर्यन्तं पर्णोत्सेऽस्थातुमुद्यतः । अविश्वसन्नृपगृहे फल्गुणो वैरिशङ्कितः ॥२०१॥
निर्गत्य नगराद्यावत्सभाण्डागारिसैनिकः । काष्ठवाटान्तिकं प्रापं तावद्वल्कादिचोदिता ॥२०२॥
आकलय्य द्रुतं दिक्षा संत्यज्य प्रार्थनादिकम् । पृष्ठे प्रत्युत याष्टीकांस्तस्य हन्तुं व्यसर्जयत् ॥२०३॥
नवावमानखिन्नः स मिलितानन्तसैनिकः । प्रत्यावृत्य ततो मानी वाराहं क्षेत्रमाययौ ॥२०४॥
श्रुत्वा समेतसैन्यं तं प्रत्यायातं प्रतापिनम् । आस्कन्दशङ्किनी दिक्षा सामात्या समकम्पत ॥२०५॥

---

१७९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 राज्ञो. १८०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °ह्मभू°. १८१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °प्तिमाम्या°.—[2]) A_2 कुम्बात्.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 श्राव्यामम°. १८२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °दविद्ये°. १८५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तस्थिति°. १८७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नवमेब्दे. १८९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मन्त्रिवि°. १९४. [1]) A_4 gloss सजर्दकेव सती. १९५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 पत्न्यौ.—[2]) A_1 °नुसरणं. १९९. [1]) Thus A_3; A_1 तन्त्र°. २०२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 प्राप्त्व; A_2 gloss प्राप इत्यर्थः.

तस्मिन्क्षेत्रे गतं शान्तं विलप्य स्वामिनं चिरम् । वराहपादसविधे तेन शस्त्रं समर्पितम् ॥२०६॥
द्रोहसंभावनापापं शस्त्रत्यागेन मन्त्रिणा । स्वस्य संमार्जितं तेन राजमानुश्च साध्वसम् ॥२०७॥
युक्तायुक्तविचारबाह्यमनसः सेवा महद्दैशसं क्षुद्रेस्मिन्प्रतिकारकर्म गहनद्रोहापवादावहम् ।
येन न्यूनगुणेतृशोपकरणीभावोपि तस्मै परं कोपः कोपि विवेकिनः समुचितः शास्त्राय शस्त्राय वा ॥२०८॥
पर्णोत्स्मेव शनकैः ससैन्ये फल्गुणे गते । विगताध्यापका बाला इवामोदन्त मन्त्रिणः ॥२०९॥
योगक्षेमौ चिन्तयन्ती क्षेमगुप्तवधूरपि । अनिशं प्रजजागार स्वयं कण्टकपाटने ॥२१०॥ 210
राज्यप्रार्थी पर्वगुप्तो मन्त्रिणौ कोशपीथिनौ । अजियद्दस्करौ पूर्वं पुण्ड्रोर्वीं छोजभूभटौ ॥२११॥
तयोः प्रजातौ तनयौ ख्यातौ महिमपाटलौ । अवर्धिषातां यौ राजमन्दिरे राजपुत्रवत् ॥२१२॥
तौ तत्रावस्थितावेव तत्कालं राज्यलालसौ । संमन्त्र्य समगंसातामुहामैर्हिम्मकादिभिः ॥२१३॥
बलिनौ तावबलया राज्यापास्तौ नृपास्पदात् । समन्यू स्वगृहादास्तां यावत्कृतगतागतौ ॥२१४॥
एकतः पृष्ठतः प्रादान्महिम्नो निर्गतस्य सा । निर्वासनाय याष्टीकांस्तावत्प्रकटवैकृता ॥२१५॥ 215
शक्तिसेनाभिधानस्य श्वशुरस्य निवेशनम् । प्रविवेश स तज्ज्ञात्वा तं ते तत्रापि दुद्रुवुः ॥२१६॥
शक्तिसेनेन याष्टीकाः सान्त्विता नाचलन्यदा । तदा भीतस्य जामातुर्व्यक्तं प्रादास्त संभ्रयम् ॥२१७॥
तं लब्धसंभ्रयं प्राप हिम्मको मुकुलस्थया । एरमन्तकनामा च परिहासपुराभ्रयः ॥२१८॥
श्रीमानुदयगुप्ताख्योप्यमृताकरनन्दनः । ललितादित्यपुरजा यशोधरमुखा अपि ॥२१९॥
एकैके ते मिथः सैन्यैर्भुवनक्षोभकारिणः । संभूय चक्रुर्राज्यं महिम्नः पक्षमाश्रिताः ॥२२०॥ 220
तस्मिन्महाभये दिद्दापक्षं मन्त्री सबान्धवः । एक एव तु तस्याज नाद्रोही नरवाहनः ॥२२१॥
प्रवर्धमानपृतना योद्धुं बद्धोद्यमास्ततः । पद्मस्वाम्यन्तिकं प्रापुर्दीप्यमानायुधा द्विषः ॥२२२॥
अथ शूरमठे दिद्दा विसृज्यात्मजमाकुला । आपच्छान्तिक्षमांस्तांस्तानुपायान्समचिन्तयत् ॥२२३॥
ललितादित्यपुरजान्द्विजान्स्वर्णेन भूरिणा । तूर्णं स्वीकृत्य विदधे रिपूणां संघभेदनम् ॥२२४॥
एकाक्षेपेखिलैः कोपो विधेय इति वादिभिः । महिम्नः पीतकोशैस्तैः संधिर्देव्या समं कृतः ॥२२५॥ 225
गोष्पदोल्लङ्घने यस्याः शक्तिर्नाज्ञायि केनचित् । वायुपुत्रायितं पद्भ्यां तया संघाग्धिलङ्घने ॥२२६॥
यत्संग्रहो रत्नमहौषधीनां करोति सर्वव्यसनावसानम् ।
त्यागेन तस्यास्य भवेन्नमोस्तु चित्रप्रभावाय धनाय तस्मै ॥२२७॥
उत्कोचकाञ्चनादानेप्युद्यां ध्यायन्त्युपक्रियाम् । दिद्दा यशोधरादिभ्यः कम्पनादि समार्पयत् ॥२२८॥
अभिचारं महिम्नश्च कृतवत्या मितैर्दिनैः । मण्डलेखण्डिताज्ञत्वं रण्डायाः समजृम्भत ॥२२९॥
कदाचित्थक्कनाख्यस्य शाहीशस्योपरि क्रुधा । सत्रा स्ववंशजैर्याचां कम्पनाधिपतिर्ददौ ॥२३०॥ 230
तद्देशं निम्नगाशैलदुर्गं प्रविशता जवात् । अखण्डशक्तिना तेन बलादग्राहि थक्कनः ॥२३१॥

---

२०६. [1]) Corr. by later hand from A, तच. २११. [1]) Thus corr. by later hand from A, यो. २१३. [1]) Emended; A R G °हिंमका°. २१६. [1]) Thus corr. by A, from A, शक्तिसेवानि°. २१८. [1]) Thus corr. by A, from A, लेलब्ध°, A, gloss तं महिमानं. २२०. [1]) Thus A, ; A, एकैकं तं. २२७. [1]) Thus corr. by A, from A, नमोस्तु. २२८. [1]) Emended, A R G समर्पयत. २२९. [1]) Thus A, ; A, विद्यायाः. Cf. vi 260. २३०. [1]) Thus corr. by A, from °चिद्रुक्कना°.

स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूपतेः । अभिषेकाम्बुभिश्चक्रे शीलतांप्यायनं पुनः ॥२३२॥
लब्धप्रवेशैः समये तस्मिन्नक्षादिभिः खलैः । कम्पनाधिपतौ राज्ञ्या विद्वेषोभाहि मूढया ॥२३३॥
सर्वांपतेश्च स्फटिकाश्मनश्च शीलोज्झितलीढदयस्य चान्तः ।
असंनिधानास्ततस्थितीनामन्योपरागं कुरुते प्रवेशम् ॥२३४॥
स्वचित्तसंवादि वचो वदन्तो धूर्ता वितन्वन्ति मनःप्रवेशम् ।
पृथग्जनानां गणिकावधूनां विटाः प्रभूणामपि गर्भचेटाः ॥२३५॥
द्रोग्धार्यं थक्कनं रक्षन्धनादायीति पैशुनम् । तथ्यमेव तदीयं सा स्वयंग्राहादमन्यत ॥२३६॥
अथ स्वबसतिं प्राप्ते कम्पनेशे जयोर्जिते । याष्टीकाव्यग्रजह्रिहा स्फुटं निर्वासनोद्यता ॥२३७॥
तदाक्षेपं समाकर्ण्य स्मरन्तः कोशसंविदम् । ते हिम्मकैरमन्त्राद्याः पूर्ववद्विक्रियां ययुः ॥२३८॥
नरवाहनमुख्यास्तु राज्ञीपक्षं न तत्यजुः । विभेदं पूर्ववत्प्रापदेवं निजबलं पुनः ॥२३९॥
प्रविष्टेषु ततः कोपात्पुरं शुभधरादिषु । भट्टारकामटे दिह्वा भूयः पुत्रं व्यसर्जयत् ॥२४०॥
दत्तार्गले नृपगृहे स्थितां तां दैवमोहिताः । ते तदैव विना पुत्रं विमूढा नोदपाटयन् ॥२४१॥
राज्ञ्याः संजघटे लोकः परस्मिन्नेव वासरे । यद्बलेन तदा स्थैर्यं सा किंचित्समदर्शयत् ॥२४२॥
जयाभट्टारिकापार्श्वाद्यावच्छूरमठान्तिकम् । व्याप्य स्थितैर्द्विषत्सैन्यैरथ प्रववृते रणः ॥२४३॥
राजधानीं राजसैन्ये प्रविष्टे त्रासविह्वले । सिंहद्वारे घटाबन्धमेकाङ्गाः समदर्शयन् ॥२४४॥
शरीरनिरपेक्षास्ते भीतं संस्तम्भ्य तद्बलं । अधावन्विद्विषां सैन्यं चेलुः केचिच्च शत्रवः ॥२४५॥
तस्मिन्नवसरे राजकुलभट्टः समाययौ । तूर्यघोषैर्द्विषां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजम् ॥२४६॥
तस्मिन्प्राप्ते द्विषां सैन्यं विननाश विनश्वरम् । न द्रोहाविनयं जातु सहन्ते शस्त्रदेवताः ॥२४७॥
त्रोटयत्यायसान्बन्धान्स्फोटयत्यूपलानिति । यः ख्यातिमवहत्तथ्यां हिम्मको भीमविक्रमः ॥२४८॥
तस्यासिना राजकुलभट्टदेहार्धपातिना । चर्ममात्रं न तुत्रोट कङ्कटस्थातिसंकटे ॥२४९॥
विलोक्य तत्संभाव्यं सैन्ये दैन्यं समाश्रिते । अथानि हिम्मको योधैरवाद्यम्भिं यशोधरः ॥२५०॥
तथाप्यासीत्स्फुरन्संख्ये य एवमन्तकः क्षणम् । स भग्नासिरथुतो वाहाज्जीवमाहमगृह्यत ॥२५१॥
नाजौ तैरेष्यताधातुं यः श्रीमान्राजबान्धवः । जगामोदयगुप्तः स क्वापि त्यक्त्वा महाहवम् ॥२५२॥
इत्थं लब्धजया राज्ञी तत्क्षणाख्यघरीद्रुधा । यशोधरं शुभधरं मुकुलं च सबान्धवम् ॥२५३॥
काश्मीरिकाणां यः आद्यभुल्कोंच्छेत्ता गयान्तरे । सोप्येरमन्तकः शूरः परिहासपुराभयः ॥२५४॥
बद्ध्वा महाशिलां कण्ठे वितस्ताम्भसि पातितः । स्वदुर्नयफलं देव्याः प्रकोपेनानुभावितः ॥२५५॥

---

२३२. [1]) A, gloss श्री: एव लक्ष्मा. २३३. [1]) Thus corr. by later hand from A, °वेशः; R G as above. २३४. [2]) Thus corr. by A, from A, °न्धोपरागः. २३६. [1]) Thus A; A, स्वसंवादा°. २३८. [1]) A, gloss एकाक्षेपेखिलैः कोशो विधेव इत्येवंरूपां. २३९. [1]) मुक्त्वा supplied by A, in space left by A. २४१. [1]) Thus corr. by A, from A, नोपपाट°. २४६. [1]) Thus corr. by A, from A, भधावद्वि°.—[2]) The words from चेलुः to सैन्यं in the following verse are omitted by A, and supplied in margin by A,. २४९. [1]) A, °जिह्वान्. २५०. [1]) Thus A; A, G R विनेश्वरम्. २५८. [2]) Thus corr. by later hand from A, लोड°.—[2]) तिमवहत्त supplied by A, in space left by A. २५०. [1]) Emended with C; A R G °रवद्भिः. २५१. [1]) Thus A; R G हेर°. २५३. [1]) Thus corr. by A, from A, काश्मीरका°.—[2]) Thus corr. by A, from A, °भुल्कोंच्छेत्ता.—[3]) Thus corr. by A, from A, गयान्तरे.—[4]) Thus corr. by A, from A, °हार°.

ये सप्तसप्ततार्हर्षाद्या गोपालनृपास्पुरा । अभिमन्युं यावदासन्भोडशानां महीभुजाम् ॥२५६॥
वर्षवर्षि प्रतापाग्निभीहरा द्रोहवृक्षयः । ते क्षिप्रं मन्त्रिणः सर्वे सान्वयायाः सहानुगाः ॥२५७॥
भीमभूभङ्गमात्रेण दिहादेव्या सकोपया । आसन्निःशेषतां नीता दुर्गयेव महाद्वराः ॥२५८॥ तिलकम् ॥
अभवन्विहिता राज्ञ्या तानुत्पाद्य महोद्धतान् । रक्षादयः कम्पनादिकर्मस्थानाधिकारिणः ॥२५९॥
इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डामाखण्डलोपमाम् । अखण्डमण्डलां चक्रे निर्द्रोहो नरवाहनः ॥२६०॥ 260
राज्ञी कृतज्ञभावेन सापि मन्त्रिसभान्तरे । तमाजुहाव निर्द्रोहं स्वयं राजानकाख्यया ॥२६१॥
क्षुत्ते क्षुत्त्वा निष्पन्नभोजनेस्मिन्नभुङ्क्त सा । दृष्टे जहर्ष निर्विण्णे निर्विवेदानुकूल्यतः ॥२६२॥
आरोग्यान्वेषणं शिक्षाप्रार्थनां गृहवर्तिनः । सात्मवस्तुविसर्गं च नाकृत्वा तस्य पिप्रिये ॥२६३॥
अभूतां युग्यवाहस्य कुट्यनाम्नः क्षुतौ पुरा । यौ सिन्धुभुट्यौ तज्ज्यायान्सिन्धुर्लालितकः किल ॥२६४॥
पर्वगुप्तगृहे भूत्वा गङ्गाध्यक्षे स्थिते क्रमात् । लब्ध्वा गङ्गाधिकारित्वं तस्या राज्ञ्याः शनैरभूत् ॥२६५॥ 265
कृत्वा तथैव गङ्गेशो नवायासविधायकः । कर्मस्थानस्य निर्माता सिन्धुगङ्गाभिधस्य यः ॥२६६॥
प्रायशो हृतराज्यस्ते वर्तते नरवाहनः । इति नेयधियं राज्ञी सोभ्यधत्त दुराशयः ॥२६७॥
सा तथेत्यब्रवीद्यावत्तावत्स्वेष्णा स जातुचित् । मन्त्री तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजगृहागमम् ॥२६८॥
सा सानुगां तत्र यानां ध्रुवं त्वामेव भन्स्यति । इत्युक्ता सिन्धुनाप्रष्टुमत्कर्तव्यं भयाकुला ॥२६९॥
अनुक्तैव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता । स्त्रीधर्मिण्यस्मि जानेति पथाहासी व्यसर्जयत् ॥२७०॥ 270
संप्रवृत्तोपचारायां गतायां तत्पथान्तिके । राज्ञ्यां नाशममास्यस्य प्रीतिः संविच्च सा ययौ ॥२७१॥
तयोस्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टस्नेहयोः कृतम् । चाक्रिकैरतिरूक्षस्वं तिलपिण्याकयोरिव ॥२७२॥
कुलिशं सर्वलोहानामम्भसां शैलसेतवः । अभेद्याः प्रतिभाव्यन्ते न किंचिदसतां पुनः ॥२७३॥
ये बालादपि संमूढाः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि । तेषां न विद्मः कं नावन्निर्माणपरमाणवः ॥२७४॥
विश्वासोज्झितधीः शिभून्कलयते काकोन्यरीयाच्चिज्ञाम्हंसः क्षीरपयोविभागकुशलस्स्वस्यसारादुनात् ।
लोकावेक्षणतीक्ष्णधीः खलगिरं जानाति सत्यां नृपो धिग्वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः ॥२७५॥ 275
मूढा चरणहीना सा श्रुतिबाह्यतया तया । क्रैधेयविप्रप्रकृतिरिव प्रायाद्विगर्ह्यतां ॥२७६ ॥
सद्देजितस्तया शश्वत्तया स नरवाहनः । यथा त्रिमाननोत्तप्तः स्वयं तत्याज जीवितम् ॥२७७॥
प्रकुप्यत्यप्रतीकार्ये स्वतेजस्तप्तचेतसाम् । शरणं मरणं त्यक्त्वा किमिवान्यद्यशोर्थिनाम् ॥२७८॥
शशिहीनेव रजनी सत्यत्यक्तेव भारती । विरराज न राजश्रीर्नरवाहनवर्जिता ॥२७९॥
सा क्रौर्याभ्यासविषमा हन्तुं विततविक्रमान् । संग्रामडामरस्तान्समीपस्थानचिन्तयत् ॥२८०॥ 280
निजमुत्तरधोर्यं ते तद्भयेन विनिर्गताः । कट्यकहारपत्यादीन्कृतारब्धीन्व्यपादयत् ॥२८१॥
उत्सिक्तभीतया राज्ञ्या त्यक्ता परिभवत्रपाम् । ते यत्नास्तमधत्यन्त मानः स्वार्थार्थिनां कुतः ॥२८२॥

---

२६५. [1]) A$_a$ gloss खनौ सुरागृहे गङ्गा भण्डागारे पुमानयेति कोशः.—[2]) Thus A R G; perhaps, to be emended with G *sec. manu* गङ्गाध्यक्षस्तत क्रमात्. २६६. [1]) Thus emended according to conjectural reading (*sec. manu*) in G; A R G (*prima manu*) नवायामधि°. २६९. [2]) Emended; A$_1$ धंस्यति; G P धस्यति; R भस्यति; C वस्यति. २७१. [1]) A$_2$ °वृत्ताप°.—[2]) A$_2$ तत्प्रतात्तथा. २७४. [1]) Thus A$_2$; A$_1$ किन्ताप°.

स्थानेश्वरादिभिर्मुख्यैर्डामरैरितरैः समम् । ते भीताः पुरतस्तस्याः पुनरेत्य जजृम्भिरे ॥२८३॥
अथ तज्ज्ञीतया राज्ञ्या रक्षे प्रमथमागते । आनीतः फल्गुणो भूयो वीरार्घिन्या निजान्तिकम् ॥२८४॥
राजकार्याणि कुर्वाणः स भूयः शास्त्रमग्रहीत् । न्यस्तशस्त्रोपि यस्तत्यं दुस्त्यजा भोगवासना ॥२८५॥
महिमा राजपुर्यादिजयिनस्तस्य पश्चिमः । अद्भुतो वृद्धबन्धक्या अवरुद्ध इवाभवत् ॥२८६॥
अभूदुदयराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः सहायोक्षपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ॥२८७॥
अन्येधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्मीरेषु व्यधुर्लुण्डिं दुष्कृतैस्तदुपार्जितैः ॥२८८॥
दौःशील्यभाजो मातुश्च पाप्मभिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः क्षणे तस्मिन्क्षयरोगेण पस्पृशे ॥२८९॥
पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्वत्पुत्रैरुपस्कृतः । कृतभुतः स वैदुष्यतारुण्याभ्यां विदिद्युते ॥२९०॥
तया विशुद्धप्रकृतेस्तस्य दुष्कृतसंगमः । शोषाधायी शिरीषस्य रविताप इवाभवत् ॥२९१॥
अर्धमानः प्रजाचन्द्रस्तृतीयस्यां स कार्तिके । भुक्तेष्टचत्वारिंशाब्दे प्रस्तो नियतिराहुणा ॥२९२॥
तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्तु बालश्चक्रे निजासने । वृद्धस्तनयशोकस्तु दिद्दाया हृदये पदम् ॥२९३॥
सा शोकपिहितक्रौर्या तस्थौ प्रशमशीतला । रविरश्मिशलाकेव ध्वान्तच्छन्नोष्मवैकृता ॥२९४॥
ततः प्रभृत्यद्भुताभिस्तस्या धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्मभिरुपोढापि लक्ष्मीः प्राप्ता पवित्रताम ॥२९५॥
नगराधिपतिर्भुज्यः सिन्धुभ्राता शुभाशयः । तदीयधर्मचर्यायां बभूव परिपोषकः ॥२९६॥
सा तेनोत्पादितानर्घजनरागा गतैनसा । ततः प्रभृत्वभूद्देवी सर्वलोकस्य संमता ॥२९७॥
राज्ञः स सचिवः सत्यं दुष्प्रापो लुप्तचण्डिमा । कुर्याद्यः सुखसेव्यत्वं हेमन्त इव भास्वतः ॥२९८॥
सा निर्मात्री विपन्नस्य सूनोः सुकृतवृद्धये । अभिमन्युस्वामिनोभूदभिमन्युपुरस्य च ॥२९९॥
अथ दिद्दापुरोपेतो दिद्दास्वामी तया कृतः । मठश्च मध्यदेशीयलाटशौडोत्रसंभवः ॥३००॥
भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुण्योत्कर्षाभिवृद्धये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ॥३०१॥
श्वेतशैलमयं चान्यं सा दिद्दास्वामिनं व्यधात् । धवलं चरणोद्भूतगङ्गाम्भःप्रवनैरिव ॥३०२॥
चक्रे काश्मीरिकाणां च दैशिकानां समाश्रयः । तयात्युच्चचतुःशालो विहारश्चारुसंपदा ॥३०३॥
श्रीसिंहस्वामिनं नाम्ना सिंहराजस्य सा पितुः । मठं च विदधे स्थित्यै दैशिकानां द्विजन्मनाम् ॥३०४॥
मठप्रतिष्ठावैकुण्ठनिर्माणाद्यैः स्वकर्मभिः । तयातिपावनश्चक्रे वितस्तासिन्धुसंगमः ॥३०५॥
तेषु तेषु प्रदेशेषु किमुक्तैर्भूरिभिः भुमैः । सा प्रतिष्ठा व्यरचयच्चतुःषष्टिमिति श्रुतिः ॥ ३०६॥
जीर्णोद्धारकृता देव्या प्रुष्टप्राकारमण्डलाः । प्रायः सुरगृहाः सर्वे शिलावप्रावृताः कृताः ॥३०७॥
क्रीडाचङ्क्रमणे राज्ञ्याः पङ्क्त्या विप्रहवाहिनी । वल्गाभिधा वैवधिकी वल्गामठमकारयत् ॥३०८॥
तीर्थासेवनमौनभागपि तिमिः सक्तः स्वकुल्याशने वाताशान्मसते शिखी घनपयोमात्राशनोप्यन्वहम् ।
विश्वस्ताञ्जलचारिणः प्रकटितध्यानोपि भुङ्क्ते बकः सत्कर्माचरणेपि दोषविकृतौ न प्रत्ययः पापिनाम् ॥३०९॥
चर्षणी वर्षमात्रेण शान्तशोका बभूव सा । भोगोत्सुकार्भके तस्मिन्नप्रारि व्यभिचारकृत् ॥३१०॥

---

३९२. 1) Thus A R G; Edd. वर्धमानः, found also *sec. manu* in R G. A_2 gloss अर्धचन्द्रा खण्डविम्बश्च. ३००. 1) Thus A R G. ३०३. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 जनाश्र°. ३०४. 1) स्थित्यै omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. ३०६. 1) Thus A_2; A_1 श्रुता.. ३०९. 1) Thus A_1; A_2 °विरतौ. ३१०. 1) A_2 gloss चर्षणी असती इत्यर्थः.

वर्षे एकाशीतिपञ्चाशे नीतः पक्षे सिते क्षयम् । स मार्गशीर्षेऽहादश्यामार्गव्यमया तया ॥३११॥
पौत्रस्त्रिभुवनो नाम मार्गशीर्षे सितेऽहनि । पञ्चमेऽप्येकपञ्चाशे वर्षे तद्वत्तया हतः ॥३१२॥
अथ मृत्युपथे राज्यनाम्नि स्वैरं निवेशितः । क्रूरया चरमः पौत्रो भीमगुप्ताभिधस्तया ॥३१३॥
तस्मिन्नवसरे वृद्धः फल्गुणोपि व्यपद्यत । निगूढक्रौर्यदौःशील्या दिह्या यत्नैरवादभूत् ॥३१४॥
बभूव सार्धं दुष्पृष्टदुष्टचेष्टाशतोत्कटा । भ्रष्टवक्त्रपटा मत्तदन्तिमूर्तिरिवोत्कटा ॥३१५॥ 315
महाभिजनजातानामपि हा धिङ्निसर्गतः । सरितामिव नारीणां वृत्तिर्निम्नानुसारिणी ॥३१६॥
लोलोधिराज्यमधिगम्य विराजमानास्तिस्रोधोः प्रसूय कमलाल्पपयोभिकेते ।
जाते सरस्यविरतं जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अपि नीचभोग्याः ॥३१७॥
खशास्य वह्निवासाख्यपर्णोस्तपामजन्मनः । बाणस्य सूनुस्तुङ्गाख्योविशन्महिषपालकः ॥३१८॥
प्रविष्टो जातु कट्टमीरांलेखहारककर्मणा । सुगन्धिसीहप्रकटनागाह्वयिकषण्मुखैः ॥३१९॥
पञ्चभिर्भूनृभिः सार्धं सांधिविग्रहिकान्तिकैः । देव्या दृग्गोचरं यातो हृदयावर्जकोभवत् ॥३२०॥ तिलकम् ॥ 320
रहःप्रवेशिनो दूत्या स भाव्यर्थबलाद्युवा । संभुक्तभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोभवत् ॥३२१॥
तुङ्गानुरागिणी राज्ञी पापा लज्जोज्झिता ततः । रसदानेन वैमुख्यभाजं भृत्यमघातयत् ॥३२२॥
धिङ्निर्विचारान्कुपतीन्येषां विषमचेतसाम् । फलशून्या स्तुतिस्तेषि दोषे प्राणधनक्षयः ॥३२३॥
रक्तजो देवकलशी वेलावित्तः कृतस्तया । भृत्याधिकारे कौटुन्यमाचरन्निखपो विटः ॥३२४॥
येपि कर्दमराजाद्या वीरा द्वारादिनायकाः । तेपि कौटुन्यमभजन्नन्येषां गणनैव का ॥३२५॥
चतुष्पञ्चानि वर्षाणि निश्चलं गृहे शिशुः । भीमगुप्तोभवद्याववर्तिकाचित्तवीक्षाभवन्मतिः ॥३२६॥
राज्यव्यवस्था यावच्च पितामह्याश्च वृत्तयः । दुःस्थिताः प्रत्यभासन्त संस्थाप्यास्तस्य चेतसि ॥३२७॥
अक्रूरशीलविहीनाया निर्घृणाया निसर्गतः । तावच्चेयधियस्तस्याः स चिन्त्यः समपद्यत ॥३२८॥
अभिमन्युवधूस्तं हि चक्रे गूढप्रवेशितम् । महाभिजनजं पुत्रं तस्मात्सोभूत्तथाविधः ॥३२९॥
सा देवकलशीनाथ दत्तमन्त्रा विशङ्किता । त्रपोज्झिता स्पष्टमेव भीमगुप्तमबन्धयत् ॥३३०॥ 330
निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य योभवत् । संदेहः स तया तेन व्यक्तकृत्येन वारितः ॥३३१॥
ताभिस्ताभिर्यातनाभिर्भीमगुप्तं निपात्य सा । षट्पञ्चाशेभवद्वर्षे स्वयं क्रान्तनृपासना ॥३३२॥
प्रवृद्धरागया राज्ञ्या दत्तोद्रेको दिने दिने । सर्वाधिकारी तुङ्गोथ बभूवाधरितोखिलः ॥३३३॥
सभ्रातृकेन तुङ्गेन मीलिताः पूर्वमन्त्रिणः । राज्यविप्लवमाधातुमयतन्त विरागिणः ॥३३४॥
तेथ संमन्त्र्य कट्टमीरानानिन्युः क्रूरपौरुषम् । उपं विग्रहराजाख्यं दिह्याभातुः सुतं नृपम् ॥३३५॥ 335
मुख्यामहारान्स प्राप्तो त्रिधातुं राज्यविप्लवम् । धीमान्प्रायोपवेशार्थं हुतं प्रावेशयद्विजान् ॥३३६॥
विहितैकयेषु विप्रेषु लोकः सर्वोपि विप्लुतः । भन्धियेषान्वहं तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया ॥३३७॥

---

३१९. [1]) Thus A_1 ; A_2 एकोन°. ३१२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 मार्गशीर्षे. ३१५. [1]) बभूव साथ supplied by A_3 in space left by A_1. ३१८. [1]) A_4 gloss बोसील ग्राम ३१९. [1]) खं supplied by A_3 in space left by A_1. ३२०. [1]) Corr. by A_3 from A_1 सन्धि°.—[2]) Thus A_1 ; A_3 °कान्तेर. ३२९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 कौटिन्य°. ३२९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 अभिमन्यव°. ३३३. [1]) धरि supplied by A_3 in space left by A_1. ३३६. [1]) A_4 gloss प्राव· भोजनस्थानः.—[2]) Thus A_1 ; A_3 प्रायोजवद्वि°.

कस्मिंश्चिल्पिहितद्वारे तुङ्गं प्रच्छाद्य वेश्मनि । दिनानि कतिचिद्विद्वा तस्थावास्कन्दशङ्किनी ॥३३८॥
तया स्वर्णप्रदानेन सुमनोमन्तकादयः । ब्राह्मणाः समगृह्यन्त ततः प्रायो न्यवर्तत ॥३३९॥
एव तस्मिन्महाक्षेपे तया दानेन वारिते । ययौ विग्रहराजः स भग्नशक्तिर्यथागतम् ॥३४०॥
अथ दार्वी समासाद्य तुङ्गाद्याः प्रभविष्णवः । शनैः कर्दमराजादीञ्जघ्नुर्विहितविग्रहान् ॥३४१॥
सुलक्कंनो रक्कसूनुस्तथान्ये मुख्यमन्त्रिणः । रुष्टैर्निर्वासिता देशात्तुष्टैस्तैः संप्रवेशिताः ॥३४२॥
प्रवर्धमानवैरेण गूढदूतैर्विसर्जितैः । प्रायं विग्रहराजेन ब्राह्मणाः कारिताः पुनः ॥३४३॥
उत्कोचादिस्सया विप्रा भूयः प्रायश्चिधायिनः । लब्धस्थैर्येण तुङ्गेन संनिपत्यापहस्तिताः ॥३४४॥
तेषां मध्ये वसन्गूढमादित्याख्यः पलायितः । हतो विग्रहराजस्य प्रियः कटकवारिकः ॥३४५॥
शस्त्रक्षतः प्रतीहारो वत्सराजाभिधः पुनः । न्यङ्कोतकादिभिर्धावञ्जीवयाहमगृह्यत ॥३४६॥
ते स्वर्णग्राहिणो विप्राः सुमनोमन्तकादयः । सर्वेपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेशिताः ॥३४७॥
अथ फल्गुणनाशेन वृते राजपुरीपतौ । तां प्रत्यारब्धिरभवत्क्रुध्यतां सर्वमन्त्रिणाम् ॥३४८॥
निपत्य संकटे वीरः पृथ्वीपालाभिधस्ततः । चक्रे राजपुरीराजः काश्मीरिकाबलक्षयम् ॥३४९॥
शिपाटको हंसराजो विपक्षौ तत्र मन्त्रिणौ । चन्द्रार्यैर्दुर्गतिर्दृष्टा मरणं यत्र भेषजम् ॥३५०॥
अथान्येन पथाकस्मात्तुङ्गः सार्धं सहोदरैः । कृत्स्नां राजपुरीं वीरः प्रविश्य सहसादहत् ॥३५१॥
ननाश तेनोपायेन पृथ्वीपालः स पार्थिवः । शेषाणां मन्त्रिणां सैन्यं प्राप मुक्तिं च संकटात् ॥३५२॥
अबलः सन्स भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करम् । एवं कृतं तदा तेन नष्टस्यार्थस्य योजनम् ॥३५३॥
प्रविशन्नगरं तुङ्गस्ततः स्वीकृतकम्पनः । चकार डामरग्रामसंहारं सिंहविक्रमः ॥३५४॥
दिह्राप्युदयराजस्य भ्रातुः पुत्रं परीक्षितम् । चक्रे संग्रामराजाख्यं युवराजमशङ्किता ॥३५५॥
सा हि सर्वाञ्शिशुभ्रायान्पुरो भ्रातृद्वतान्थितान् । परीक्षितुं मुमोचाग्रे पालेवनफलावलिम् ॥३५६॥
शक्ताः कियन्ति कः प्राप्तुं फलान्यवेतिवादिनी । साभवद्राजपुत्राणां तेषां कलहकारणम् ॥३५७॥
गृहीत्वाल्पफलांश्चम्रहारांस्तान्ददर्श च । संग्रामराजं त्वत्स्वल्पफलभाजमविक्षतम् ॥३५८॥
अनन्तफलसंप्राप्तावक्षतत्वे च कारणम् । सविस्मयं तया पृष्टः स तामेवं तदाब्रवीत् ॥३५९॥
अन्योन्यकलहव्यग्रानेतान्कृत्वा पृथग्वसन् । समवापं फलान्यस्मिन्न चाभूवं परिक्षतः ॥३६०॥
व्यसनं संप्रवेश्यान्यान्यस्तितानाममप्रमादिनाम् । न काः क्लेशविहीनानां घटन्ते स्वार्थसिद्धयः ॥३६१॥
भुक्वेति तस्य सा वाचममप्रमत्तत्ववृत्तिकाम् । भीरुर्नारीस्वभावेन राज्येमन्यत योग्यताम् ॥३६२॥
शूरस्य लभ्यं शौर्येण भीरोर्भीरुतया यथा । कार्यं हि प्रतिभास्यन्तर्न भवेच्च तदन्यथा ॥३६३॥
कालं वह्नयुज्झितमपि भवेच्छीतशान्त्यै कपीनां लोष्ठां शुद्धयै सलिलमनलश्चामिशौचैणकानाम् ।
जन्तोर्भावा विदधति यथा भाविनः कार्यसिद्धिं तत्त्वं तेषां क्वचन सहजं वस्तुतो नास्ति किंचित् ॥३६४॥

---

३५०. [1]) Thus A_3; A_1 °दुर्गति दृष्टा.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 भैष°. ३५३. [1]) नष्टस्या supplied by A_2 in space left by A_1. ३५८. [1]) राजं omitted by A_1 and supplied by A_2. ३६१. [1]) Thus corr. by A_3; A_1 व्यसने संप्रविश्या°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °विहीनां. ३६४. [1]) A_2 gloss अग्निशौचा वृगा अग्निमभन्ति विषभूषका विषं च न विपद्यन्ते जीविता - - - - -. [2]) A_2 यथाभावन.

तस्यामेकाशीत्यब्दशुक्लभाद्राष्टमीदिने । देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोभवन्नृपः ॥३६५॥ 365
खीसंबन्धेन भूपालवद्वर्त्मानां भुवनाद्गुतः । तृतीयः परिवर्तोयं वर्ततेमुत्र मण्डले ॥३६६॥
निर्नष्टकण्टककुले वङ्गसंपदाढ्ये श्रीसांतवाहकुलमाप महीतलेस्मिन् ।
दावाग्निदग्धकुतरौ जलदाम्बुसिक्ते चूतप्ररोह इव केलिवने प्रवृद्धिम् ॥३६७॥
अथ स मृदुतयान्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमशेषां दोर्भि सम्राराजः ।
बिसकुलनिभशोभानिह्नुतप्राणसारः फणकुलं उरगाणामीशितेव न्यधत्त ॥३६८॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां षष्ठस्तरङ्गः ॥
अत्र वर्षचतुःषष्टौ मासेष्वर्धे दिनेषु च । भवत्स्वभूवन्भूपाला दश भूयोगभोगिनः ॥

---

३६६. [1]) T'hus corr. by later hand from A_1 °वंशा°. ३६७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 निष्पलक°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सालवा°; R G as above.—[3]) A_2 प्रकाशिन्. ३६८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 फलकुल. *Colophon.* [1]) A_2 inserts here the note: रा० १० सं ३६९ ॥ भाषितः रा० ९९ मन्यः २६६३ ॥. —[2]) A_1 adds here: लिखितश्चैष राजानकरत्नकण्ठेन.—[3]) A_2 भागिनः.

॥ सप्तमस्तरङ्गः ॥

मातुस्तेजनि निर्मले[1] पितृकुले श्लाघ्या तनुर्वेधसा त्वं संध्याहितसंनिधिर्मम जपारम्भेधरे खेलसि ।
संध्यावन्दनसाभ्यसूयगिरिजास्तुत्येदृशीर्वाकछलैर्यः संध्यामपि वन्दते स्म स जगत्प्रीणातु गौरीश्वरः ॥ १॥
क्षमां[1] क्षमापतिर्विभ्रन्मनसा च भुजेन च । गाम्भीर्येण च शक्त्या च सोजयद्वाहिनीपतीन् ॥२॥
जज्ञे राज्ञीक्षये भङ्गो यैस्तुङ्गस्य तदाखिलैः । दिनश्रीविगमे संध्याप्रसङ्गस्येव रागिणः ॥३॥
तत्तत्सनिभटाटोपत्रोटनास्पत्युनास्य तैः । उदयो ददृशे शश्वद्रतिं को वेत्ति वेधसः ॥४॥ युग्मम् ॥
नृपेण जातज्ञानेयः भूरः शक्तिसमन्वितः । सर्वाधिकारयोग्योगात्तदा चन्द्राकरः क्षयम् ॥५॥
अन्ये भीमतिकाग्रामदिविरस्योरुसंपदः । पुण्याकरस्य तनयाः भूराः शान्तिं प्रपेदिरे ॥६॥
समर्थमन्त्रिविरहादनिच्छन्नपि वेधसा । निन्ये गत्यन्तरत्यक्तस्तुङ्गपक्षं क्षमापतिः ॥७॥
संग्रामराजतुङ्गादीन्देवी कोशमपाययत् । मुमूर्षन्ती पुरा स्थातुमद्वेहेणेतरेतरम् ॥८॥
क्लेशासहो महीपालस्ततः कार्यवशादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकार्यो भोगाभ्यासालसोभवत् ॥९॥
पर्याप्तं तस्य भीरुत्वं कियदन्यत्प्रकाश्यताम् । असमैर्यैर्नसंबन्धैश्चक्षमे यशसः क्षतिम् ॥१०॥
साहायकार्थी यत्प्रादाच्छ्रीशैर्यादिमते सुताम् । दिद्दामठाधिपतये प्रेमनाम्ने स लोठिकाम् ॥११॥
क्व लोकोद्वहनोचद्भभूभृद्योग्या नृपात्मजा । प्रतिग्रहजलक्लिन्नपाणिः काल्पमना द्विजः ॥१२॥
अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रार्थं ब्राह्मणमन्त्रिणः । परिहासपुरे विप्रपरिषद्यानकारयन् ॥१३॥
विप्रमन्त्रिमतैक्येन कृतो राज्ञः स विग्रवः । दुःसहः पवमानाग्निसमागमसमोभवत् ॥१४॥
राज्ञोत्युत्पाटने सज्जैः कथंचित्प्रार्थितोर्ईजैः । मतिः क्षान्तिचरुप्राये[2] तुङ्गनिःसारणे कृता ॥१५॥
राज्ञां तुङ्गादिभिर्भैर्तव्यावलेभ्यः प्रतिश्रुतम् । अन्यत्प्रार्थयितुं लग्नास्तावत्ते शत्रुबुद्धयः ॥१६॥
तुङ्गास्कन्देन विप्रोयं यो मृतस्तद्गृहे[3] वयम् । तं निर्दहाम इत्युक्ता शवः कोप्यरघट्टतः ॥१७॥
तैरुद्धृत्य यदानीतः शवैस्तुङ्गगृहान्प्रति । केशहोमाश्च विहिताश्चा कृत्योत्थापितोभवत् ॥१८॥
तया प्रतीपपातिन्या निःशौचानां द्विजन्मनाम् । अकस्मान्निरगाच्छस्त्रं विनाशायोत्थिते कलौ ॥१९॥ तिलकम्॥
ततः पलायिता विप्रा यस्तेषां मन्त्रदोभवत् । निगूढं राजकलशस्तद्वेश्म प्राविशन्भयात् ॥२०॥
स व्यक्तीभूतकौटिल्यः संग्रामं सुचिरं व्यधात् । अपद्वारैस्तु ते विप्राः पलाय्य स्वगृहान्ययुः ॥२१॥

---

१. [1]) A_3 निर्मिते. २. [1]) A_3 gloss भुवं क्षान्तिं च —[2]) A_3 gloss सेनापतीन् समुद्रांश्च. ४. [1]) गा supplied by A_2. ८. [1]) A_3 gloss कोशं । द्विधं । अपायवत् भकारवत् । पीतकौशान् कृतवती इत्वर्थः. १५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रार्थितो.—[2]) A_3 °प्राधैस्तु°. १६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 राज्ञस्तु°.—[2]) A_3 gloss निःसारणं. १७. [1]) तं supplied by A_3.—[3]) A_4 gloss तुङ्गगृहे.

विजिते राजकलशे समकार्या द्विजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरमुखाः सप्तागत्य व्यधुर्मुधम् ॥२२॥
ते कृत्वा तुमहत्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भिद्य मण्डलं सप्त सप्तसप्तेर्द्रुतं ययुः ॥२३॥
जितः सुगन्धिसीहेन तेषु शान्तेषु संयुगे । बद्ध्वाय राजकलशस्तुङ्गेनानायितो गृहम् ॥२४॥
नीयमानोधिरोप्याशु स्कन्दं मार्गेषु विक्षतः । तुङ्गस्य युग्यवाहैः स नर्तितोपहृतायुधः ॥२५॥ 25
अन्योपि भूतिकलशो नाम मन्त्री विनिर्जितः । सुतेन राजकाख्येन सह शूरमठं ययौ ॥२६॥
क्रमात्सुगन्धिसीहाद्यैर्मुक्तः करुणया ततः । सपुत्रः सोवमानामितप्तौ देशान्तरं ययौ ॥२७॥
परिहासपुरादेवं जातो यो देशविप्लवः । स दैवयोगात्तुङ्गस्य शुभाय प्रत्युताभवत् ॥२८॥
ततः प्रसादिते राज्ञि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भूतिकलशः कृतगङ्गानिमज्जनः ॥२९॥
पुनर्नृपगृहे तस्मिन्किंचिद्भ्रष्टपदे शनैः । तुङ्गं निहन्तुं राज्ञैव गूढं दूताः प्रयोजिताः ॥३०॥ 30
ज्ञातवार्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नर्थे प्रकाशिते । सपुत्रो भूतिकलशो राज्ञा निर्वासितः पुनः ॥३१॥
अवष्टब्धं मनाग्लेभे चन्द्रार्कस्तुतः शनैः । यो मध्यामन्तकः सोपि तस्मिन्कालेव्यपद्यत ॥३२॥
भूत्वा किंचित्क्षणं भूभृत्कन्यासंभोगभाजनम् । राजोपकारकृच्छ्रीमान्प्रेमापि प्रमदं ययौ ॥३३॥
विषेदिरेन्ये गङ्गाद्याः सर्वेपि नृपतिप्रियाः । अवाशिष्यत भोगाय तुङ्गः सभ्रातृकः परम् ॥३४॥
इति यो यो हि वृत्तान्तस्तस्य नाशाय शङ्कितः । स स दैवानुकूल्येन प्रत्युतोद्वेजकोभवत् ॥३५॥ 35
कालक्रमच्युटितसंश्रयभूः स्वमूलमात्राश्रयी तटतरुः सरितोम्बुपूरैः ।
यैः शङ्क्यते निपततीति वितीर्णमृद्भिस्तैरेव तस्य हि भवेत्स्थितिभूमिदार्ढ्यम् ॥३६॥
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन्प्रजाराधनतत्परः । प्राक्पुण्यसंक्षयात्तुङ्गः शनैस्त्रासीत्स्खलन्मतिः ॥३७॥
यस्त्वभाग्यापहाराय हीनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्थं क्षुद्रं भद्रेश्वराभिधम् ॥३८॥
विड्वाणिज्यं सौनिकत्वं काष्ठविक्रयितादि च । आरामिकस्य यस्यासीत्कृत्यं वंशक्रमोचितम् ॥३९॥
कम्बलोद्वृष्टपृष्ठोथ भोजनार्थमबालगत् । भस्त्रामषीभाण्डवाही यथ पथ्यशियोगिनाम् ॥४०॥ 40
अनन्तराजकार्यादिचिन्ताभ्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायं नाबुद्ध संसर्गाद्गाढ्यसंक्षयम् ॥४१॥
धार्मिकं तेन धर्मार्कं विनिवार्यार्यचेतसम् । गृहकृत्याधिकारे[1] स दुष्कृती विनिवेशितः ॥४२॥
देवगोब्राह्मणानाथातिथिराजोपजीविनाम् । अकालमृत्युर्व्यदधे वृत्तिच्छेदं स दुर्मतिः ॥४३॥
शवाजीवोपि पुष्णाति क्रूरः कापालिको निजान् । भद्रेश्वरस्तु पापोभूद्विज्ञानामपि जीवहृत् ॥४४॥
तुङ्गेन चैत्रे सर्वत्र कृते भद्रेश्वरे प्रभौ । सुगन्धिसीहः प्रययावाषाढे मासि संक्षयम् ॥४५॥ 45
परलोकं गते तस्मिन्सर्वभारसहेनुजे । तुङ्गश्चिक्षोत्तमाङ्गत्वं सदैन्योमन्यतात्मनः ॥४६॥
श्रीत्रिलोचनपालस्य शाहेः साहायकार्थिनः । देशं ततो मार्गशीर्षे मासि तं[2] व्यसृजन्नृपः ॥४७॥
राजपुत्रमहामात्यसामन्तादिनिरन्तरम् । सैन्यं तमन्वगाद्दूरि भुवनक्षोभनक्षमम् ॥४८॥

---

२४. [1]) A$_4$ gloss तुङ्गानुजेन. ३५. [1]) A$_4$ gloss वृद्धिकरः. ३७. [1]) Thus emended with C; A R G °सीदयत्न°. ३९. [1]) A$_2$ gloss गोमयविक्रयित्वं.—[2]) Thus corr. by A$_4$ from A$_1$ °कविकादि. ४०. [1]) The first half of this verse has been omitted by A$_1$ and supplied by A$_4$ in margin. ४२. [1]) Thus corr. by A$_4$ from A$_1$ °कारी. ४७. [1]) A$_4$ gloss तुरुष्कसमरे.—[2]) A$_4$ gloss तुङ्गं.

अभागतेन सङ्गतः[1] शाहिना कृतसत्क्रियः । पञ्चधाणि दिनान्यासीत्तोहेशे स बहोन्मदः ॥४९॥
पजागरचरन्यासशस्त्राभ्यासादिवासनाः । अभियोगोचिताः शाहिरूपहर्त्तुं[2] तदाब्रवीत् ॥५०॥ युग्मम् ॥
तुरुष्कसमरे यावन्न यूयं कृतबुद्धयः । आलस्यविवशास्तावत्तिष्ठताम्मिन्निरेस्तटे ॥५१॥
एवं त्रिलोचनेनोक्तं[3] सोमहीन्द्र हितं वचः । तस्थौ परं समं सैन्यैरुत्सेकादहवोत्सुकः ॥५२॥
हम्मीरिणं[4] तदा सैन्यं जिज्ञासार्थं विसर्जितम् । तौषीपारे[5] मितप्राथैस्ततस्तीर्त्वाबधीद्बलैः ॥५३॥
ततस्तंमाहितोत्सेकमपि शाहिः पुनः पुनः । जगादाहवतत्त्वज्ञः पूर्वोक्तामेव संविदम् ॥५४॥
स तस्य नाम्नाहिताख्यं रणौत्सुक्यवशंवदः । प्रत्यासन्नविनाशानामुपदेशो निरर्थकः ॥५५॥
ततस्ततः स्वयं कोपात्तुरुष्कानीकनायकः । सर्वाभिसारेणागच्छच्छलाहवविशारदः ॥५६॥
अथ तुङ्गस्य कटकः सहसा भङ्गमाययौ । शाहिसैन्यं परं संख्ये ददृशे विचरत्क्षणम् ॥५७॥
शाहिसैन्ये गतेष्वासीज्जयसिंहः स्फुरन्नणे । श्रीवर्धनश्च सांग्रामिविभ्रमार्कश्च डामरः ॥५८॥
घोरे तुरंगतुमुले प्रहरद्भिस्त्रिभिर्भटैः । वीरक्षेत्रे निजे देशे रक्षितस्तैर्यशःक्षयः ॥५९॥
कस्त्रिलोचनपालस्य माहात्म्यं वक्तुमीश्वरः । निःसंख्या अपि यं संख्ये न जेतुमशकन्द्विषः ॥६०॥
शुशुभे रुधिरासारवर्षी युद्धे त्रिलोचनः । कल्पान्तदहनज्योतिर्विसारीव त्रिलोचनः ॥६१॥
स योधयित्वा संग्रामे कोटीः कङ्कटवाहिनाम् । एकाकी कार्यमर्मज्ञो निर्ययौ रिपुसंकटात् ॥६२॥
गते त्रिलोचने दूरमशेषं क्षितिमण्डलम् । प्रचण्डचण्डालचमूशलभच्छायमानशे ॥६३॥
संग्रामविजयोप्यासीच्च हम्मीरः समुच्छ्वसन् । श्रीत्रिलोचनपालस्य स्मरञ्शौर्यममानुषम् ॥६४॥
त्रिलोचनोपि संश्रित्य हास्तिकं स्वपदाच्युतः । सयत्नोभून्महोत्साहः प्रत्याहर्तुं जयश्रियम् ॥६५॥
यथा नामापि निर्नष्टं शीघ्रं शाहिश्रियस्तथा । इह प्रासङ्गिकस्त्वेन वर्णितं न सविस्तरम् ॥६६॥
स्वप्नेपि यदसंभाव्यं यत्र भग्ना मनोरथाः । हेलया तद्विदधतो नासाध्यं विद्यते विधेः ॥६७॥
ईषद्यद्भूमिवैपुल्यं[6] राज्ञः शंकरवर्मणः । वृत्तान्तवर्णने पूर्वमसुत्र प्रकटीकृतम् ॥६८॥
स शाहिदेशः सामात्यः सभूभृत्सपरिच्छदः । किमभूत्किमु वा नाभूदिति संचिन्त्यतेधुना ॥६९॥
अवतारं तुरुष्काणां दत्त्वाशेषे महीतले । प्राग्भङ्गस्तत्तस्तुङ्गः स्वदेशं प्राविशच्छनैः ॥७०॥
सृगालायेव तुङ्गाय लब्धभङ्गाय भूपतिः । न तत्रागसि चुक्रोध स धैर्यसदृशाशयः ॥७१॥
किं तु खेदाय समभूत्तुङ्गायत्सत्वमीशितुः । परायत्ततया चित्तं पशोरप्युपतप्यते ॥७२॥
तुङ्गात्मजोपि कन्दर्पसिंहः श्रीशौर्यगर्वितः । राजोचितं व्यवहरंस्तस्योद्देगमदोभवत् ॥७३॥
गूढलेखैः क्षणे तस्मिन्छिद्रान्वेषी स भूभुजम् । भ्राता विग्रहराजोपि प्रैरयत्तुङ्गमारणे ॥७४॥
कोशादिस्मरणाद्राजा चिरं दोलायमानधीः । अभीक्ष्णप्रेरणोद्विग्नः प्रेरकानब्रवीत्ततः ॥७५॥

---

४९. [1]) Thus A_3; A_1 स तथा. ५०. [1]) र supplied by A_3 in space left by A_1.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °पहर्त्तं. ५२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °नोक्ता:. ५३. [1]) Thus A_1; altered by later hand to हस्ती°; G as above.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °प्राच; A_3 gloss तौषी नाम नदी. ५४. [1]) स्त supplied by A_3. ५६. [1]) Thus A_3; A_1 °रेणोद्गच्छ°. ५८. [1]) Thus A_3, with gloss सङ्ग्रामस्थापत्यं सांग्रामिः; A_1 सङ्ग्रामे. ६३. [1]) Thus A_3; A_1 रिपुम°. ६४. [1]) A_3 gloss बत्त्व देशस्य भूमेः वैपुल्यं. ७२. [1]) पशोर supplied by A_3 in space left by A_1. ७३. [1]) Emended; A राज्ञो°. ७४. [1]) Thus A_1; altered by later hand to भूभुजाम् which is found also in G R. ७५. [1]) A_3 gloss बत्त्व देश्वा पीतकोशाः कृता इति स्मरणाय.

एकाकिनेव सपुत्रः स गोचरो नः कदाचन । पतेयदि क्षणे तस्मिन्पदवामः किं विदभ्महे ॥७६॥
अन्यथा ध्रुवमाक्षिप्तो हन्यादस्मानसौ बलात् । इति कालापहारार्थमुल्काभूद्विरतो नृपः ॥७७॥
तावन्मात्रं वनो बीजभूतं हदि निधाय ते । विधातुं तदवस्थस्त्वं तुङ्गस्यासन्कुलोद्यमाः ॥७८॥
षण्मासाभ्यन्तरे तुङ्गो भूपेनाकारितो गृहात् । सङ्गतो निर्ययौ दृष्टदुःस्वप्नोपि विधेर्वशात् ॥७९॥
स प्रविश्य नृपस्थानं स्थित्वा राज्ञोमतः क्षणम् । पञ्चैः सहितो भृत्यैः प्राविशन्मन्त्रमण्डपम् ॥८०॥ 80
पश्चात्प्रविष्टास्तत्रैनं पर्वशार्करकादयः । अनुज्ञाप्य महीपालं तुङ्गं शस्त्रैरपातयन् ॥८१॥
मन्त्री महारथो नाम बोभूच्छंकरवर्मणः । तद्धृदयस्तुङ्गभृत्येषु श्लाघ्यः सिंहरथः परम् ॥८२॥
निःशस्त्रो यः क्षणे तस्मिन्परित्राणविधित्सया । हन्यमानस्य तुङ्गस्य पृष्ठे स्वं वपुरक्षिपत् ॥८३॥
तुङ्गस्य प्रथमाघाते रुद्धः श्वासोभवद्भयात् । राजा तस्मिन्निरुच्छ्वासे सोच्छ्वासः समपद्यत ॥८४॥
आस्थानब्राह्मणस्वासीद्धर्मनाम्नः सुतोन्तिके । यः पापकारी तुङ्गस्य पार्थः कङ्कश्च दुर्मतिः ॥८५॥ 85
ताभ्यामभुविरेकिभ्यां प्राणार्थं स्वाङ्कुलीमुखे । क्षिप्तद्भ्यां प्रभुवस्तत्र शस्त्रं त्रासवशाज्जहे ॥८६॥
अन्तरङ्गाश्च चङ्गाद्या येभूवंस्तुङ्गमन्त्रिणः । तैः स्त्रीवदासितं तूष्णीं त्रस्तैः शस्त्रान्वितैरपि ॥८७॥
अज्ञानतुङ्गमृत्युभ्यस्तुमुले तत्र भूपतिः । तद्भृत्येभ्यः शङ्कमानो वह्निदानाहवादिकम् ॥८८॥
आश्वासाय स्वभृत्यानां क्षित्वा खड्गेन सत्वरम् । पातयामास तुङ्गस्य सङ्गतस्य शिरो बहिः ॥८९॥
दृष्ट्वा स्वामिशिरश्छिन्नं सैन्ये दैन्यात्पलायिते । भृत्यतामुज्ज्वलीचक्रुः कतिचित्तुङ्गसेवकाः ॥९०॥ 90
भुजंगनामा सामन्तद्विजापस्यो गृहागतः । संग्रामराजं विदधे गेहाद्गेहं पलायितम् ॥९१॥
द्वारं कनकदण्डेन भञ्जन्नर्गलितं ततः । विशति हतवान्योधान्स राजास्थानमण्डपे ॥९२॥
कोशाधिकारी त्रैलोक्यराजनामा हतो रणे । कट्यामन्तकधात्रेयो वीरोप्यभिनवाभिधः ॥९३॥
अङ्गने त्रिंशदेकाङ्गा वीरास्तुङ्गोपजीविनः । श्रेणीं बबन्धुर्निहता निःश्रेणीं स्वर्गपद्धतेः ॥९४॥
संग्रामं पद्मराजाख्यः कृत्वापि निःसृतोक्षतः । स्वामिप्रमयदुःखार्तिर्यो भवाज्जहौ ॥९५॥ 95
अन्ये लोकद्वयत्राणमित्रं शस्त्रं रणाङ्गने । संस्वजन्तो व्यधुर्जन्त वशसा जीवितेन च ॥९६॥
चन्द्राक्षवः सुभटमन्यो दैशिकश्चार्जुनाभिधः । हेलाचक्रो डामरश्च स्वक्तशस्त्राः परैहताः ॥९७॥
लोडितावसथस्तुङ्गो लुण्डितश्रीर्महीभुजा । आषाढशुक्लद्वादश्यां कथाशेषो व्यधीयत ॥९८॥
निर्द्रोहवृत्तौ भूभर्त्रा तुङ्गे सतनये हते । लब्धोदया व्यजृम्भन्त खलमाया नृपास्पदे ॥९९॥
राज्ञो मनः कलुषयन्मूढपैशुनकर्मणा । यो भ्रातृभ्रातृसुतयोर्विपत्तौ हेतुतां गतः ॥१००॥ 100
स दुष्प्रवादनिर्दग्धो नागो निजकुलान्तकः । तुङ्गभ्राता ततो राज्ञा कम्पनाधिपतिः कृतः ॥१०१॥ युगलकम्॥
भार्या कन्दर्पसिंहस्य क्षेमा परमचर्षणी । नागेन संयमं चक्रे रक्षसेवामितक्षपा ॥१०२॥
प्रशान्ते तुमुले चिम्बा चतुर्भिर्दिवसैः सती । तुङ्गक्षुधा मृता शाहेः प्रविवेश हुताशनम् ॥१०३॥

---

७७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 श्यमा°. ७९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 गृहान्. ८४. [1]) Emended; A R G रुद्धश्वासो°. ८७. [1]) च supplied by A_3 in space left by A_1. ९२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 रङ्गम्तेर्गलितं ततः. ९५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °कक्ष कृत्वा.—[2]) A_1 निस्सृतो; A_2 निसृतो. १००. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 भ्रातृसुतक्षत°. १०२. [1]) Emended; A °र्चर्षिणी.—[2]) A_3 gloss रक्षो हि राक्षौ चरति.

मम्मायामवरुद्धायां कन्दर्पी[1] यावजीजनत् । पुत्रं विचित्रसिंहं च मातृसिंहं च विभुतौ ॥१०४॥
105 गृहीत्वा तौ स्नुषां तां च मङ्गुना तुङ्गवक्षसा । देशाद्विनिर्गता दीना राजपुर्यां स्थितिं व्यधात् ॥१०५॥ युग्मम्[॥]
तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भद्रेश्वरः कृतः । भूतेश्वरादिदेवानां चक्रे कोशादितुण्डनम् ॥१०६॥
कियद्विवेकवैकल्यमस्य राज्ञः प्रकाश्यताम् । तादृशानपि यश्चक्रे पार्थादीनधिकारिणः ॥१०७॥
पार्थः परमदुर्मेधाः ख्यातो भ्रातृकलत्रगः । निर्विचारेण यत्नेन नगराधिकृतः कृतः ॥१०८॥
वधादिपापं पार्थेन सुकृतत्यक्तचेतसा । पवित्रे प्रवरेशस्य रङ्गपीठे प्रवर्तितम् ॥१०९॥
110 चक्रे लुब्धस्य भूभर्तुर्मतङ्गः कृपणाग्रणीः । सिंधोः सुतः कोशवृद्धिं प्रजापीडनपण्डितः ॥११०॥
पुरा देवमुखाख्यस्य दिविरस्य किलाजनि । आपूपिकायां वेदयायां पुत्रश्चन्द्रमुखाभिधः ॥१११॥
यस्तुङ्गोपाश्रयाल्लब्ध्वा लालितत्वं महीपतेः । वराटकात्मभृत्यासीत्कोटीनां कृतसंचयः ॥११२॥
विभूतिमध्ये लुब्धस्य प्राभृतार्ान्यदौकिकैः । अपूपैर्निजभृत्येषु विक्रयेोभूत्कुलोचितः ॥११३॥
प्रभूताग्निररोगश्च भूत्वा लब्धोदयः पुनः । यो मन्दाग्निः सरोगश्च निर्लक्ष्मीकैर्व्यहस्यत ॥११४॥
115 एकमेवाभवत्तस्य सुकृतं मरणक्षणे । कोटेस्त्रिभागं यददाच्छ्रीरणेश्वरयोजने ॥११५॥
तदात्मजाः कृता नानाभागनन्दिमुखास्त्रयः । अधीशाः पूतनाङ्कस्य राज्ञा तुङ्गोपजीविनः ॥११६॥
हास्यं बभूव भूभर्तुस्तेषां तुङ्गपदार्पणम् । बन्धनं यत्कराण्डीनां हेमस्थाने शिशोरिव ॥११७॥
ते तुरुष्काहवे राज्ञा तुङ्गस्वसहिताः पुनः । प्रत्यावृत्य ययुर्देशं निजमेव पलायिताः ॥११८॥
इत्थं मन्त्रिष्वयोग्येषु क्षान्तिशीले च भूपतौ । केचिदुद्रेकमभजन्दस्राद्विविरडामराः ॥११९॥
120 सा लोठिकामडं कृत्वा लोठिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्नाम्नापरं मठम् ॥१२०॥
पापिनामपि हन्तेयं कापि सत्कर्मवासना । भद्रेश्वरोपि यश्चक्रे विहारं सुकृतोज्ज्वलम् ॥१२१॥
सत्यं विवेक्ता संग्रामराजो योन्याय्यतोर्जितम् । निजं बुवाणो द्रविणं प्रणामपि न निर्ममे ॥१२२॥
श्रीलेखा पार्थिववधूः श्रीयशोमङ्गलात्मजा । परयौ शिथिलसामर्थ्ये स्वैरिण्यस्वमसेवत ॥१२३॥
सुतः सुगन्धिसिंहस्य जयलक्ष्म्यां बभूव यः । वल्लभो निर्भरं देव्याः सोस्यास्त्रिभुवनोभवत् ॥१२४॥
125 स जयाकरगंङ्गादिगङ्गस्नटातितीक्ष्णधीः । कोशोपकारकृत्तस्या जारोप्यासीज्जयाकरः ॥१२५॥
मयग्रामीणगङ्गादिकर्त्री संचयतत्परा । साभूद्भर्तुः प्रसादेन सुभगा भूरिवैभवा ॥१२६॥
स चतुर्थसमाषाढारम्भाहे महीपतिः । हरिराजाभिधं पुत्रमभिषिच्यात्तमायुषा ॥१२७॥
सुमनःसेवितः कुर्वन्नशेषाशाप्रकाशनम् । हृदावग्रहः स सर्वस्य नेत्रोत्सव इवाभवत् ॥१२८॥
अमोघाज्ञेन तेनेमां निर्धारां कुर्वता महीम् । पण्यवीथ्यां निशीथिन्यां निषिद्धा द्वारसंवृतिः ॥१२९॥
130 अचिरस्थायिनी राज्ञस्तस्याज्ञाचिन्तितोन्नतिः । वन्ध्या नवेन्दुलेखेव पार्थिवानामजायत ॥१३०॥

---

१०४. [1]) A_2 gloss कन्दर्पसिंहः. १०५. [1]) युग्मम् added by A_2. ११०. [1]) Emended with G C; A R भूभर्तुः सतङ्गः. ११३. [1]) A_2 gloss कोशलिकार्थे. ११७. [1]) Thus A_1; A_2 °पदेर्पणम्. १२४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °लक्ष्मीं. १२५-१२६. [1]) The words from गङ्गादिगङ्गस्नटा° to मयग्रामीण in the following verse have been omitted by A_2 and supplied in margin by A_3; they are found in G R. १२८. [1]) A_2 gloss पण्डितैः पुरुषैश्च.—[2]) A_2 gloss आकाङ्क्षा विशेष.—[3]) A_2 gloss सैरव्यं लोचश्च. १२९. [1]) [2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुण्यवीथ्यां and निषीथिन्यां. १३०. [1]) Thus A_2; A_1 °ज्ञाचिन्तनीन्नतिः.

द्वाविंशतिमहाब्दीं स रक्षित्वा क्षमापतिः । क्षयं ययौ शुचियशाः शुचिभूहाष्टमीदिने ॥१३१॥
प्राणिनां द्योतमानानां नक्षत्राणामिव क्षणात् । लक्ष्मीर्मीष्मक्षपेवेयं संगता भङ्गदायिनी ॥१३२॥
समन्योः स्वैरिणीवृत्तिः सुतस्य जननी निजा । अभिचारं चकारास्वेस्वविगानां जनभुतिः ॥१३३॥
राज्योपकरणे सज्जीकृते राज्यार्थिनी स्वयम् । सा राजमाता श्रीलेखा यावत्खात्खा समागता ॥१३४॥
मिलितैस्तात्रदेकाङ्गैर्भ्रात्रा धात्रेयकेण च । सागराख्येन तत्पुत्रो बालोनन्तो नृपः कृतः ॥१३५॥ युग्मम् ॥ 135
निर्धिं जिघृक्षोरन्येन हते तत्र प्रमापणम् । तद्रक्षिणोहेर्लुब्धस्य पापायैव यथा किल ॥१३६॥
राजमातुस्तथा राज्यलुब्धायाः पुत्रनाशनम् । अभूदन्यहते राज्ये वृजिनायैव केवलम् ॥१३७॥ युग्मम् ॥
सा राज्यविप्रलम्भेन तादृशा व्यथिताशया । व्यस्मरत्तनवस्नेहं धिग्भोगाभासवासनाम् ॥१३८॥
अथाजगाम स्थविरः पितृव्यो बालभूपतेः । राज्यं विग्रहराजाख्यो हर्तुं विततविक्रमः ॥१३९॥
स लोहरात्मचलितो दग्ध्वा द्वारमनर्कितः । दिनद्वयेन सार्धेन नगरं सत्वरोविशत् ॥१४०॥ 140
श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं लोठिकामठम् । उद्दीपिताग्रयस्तत्र निजघ्नुस्तं सहानुगम् ॥१४१॥
मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्य भर्तुः सुतस्य च । तस्थौ व्यथवती राज्ञी राज्यद्रोहोद्यतानिशम् ॥१४२॥
ततो नरपतिः किंचिच्छनैः शिथिलशैशवः । अतिष्यमादिष्यसनी वर्मेश्वरतयाभवत् ॥१४३॥
तस्यासन्नुद्रपालाद्याः शार्ङ्गिपुत्राः परं प्रियाः । अनल्पक्षेत्रनादानै राज्योत्पत्त्यपहारिणः ॥१४४॥
कृतप्रत्यहनिर्वाहः सार्धलक्षेण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् ॥१४५॥ 145
दिवापालः क्षमापालल्लभ्धया प्रतिवासरम् । सहस्राणामशीत्यापि शेते स्म न सुखं निशि ॥१४६॥
अनङ्गपालक्षेत्रालश्चके क्षमापालालितः । शश्वत्सुवर्णगीर्वाणप्रतिमापाटनै मनः ॥१४७॥
रुद्रपालः परित्राता धनप्राणादिहारिणाम् । बभूव चौरचण्डालप्रायाणां वधपञ्जरः ॥१४८॥
कायस्था रुद्रपालाद्याः प्रजानां पीडनं व्यधुः । चकाशान्धमठं श्रीमानुत्पलाख्यो यदग्रणीः ॥१४९॥
क्रियङ्गपालवाल्लभ्यमन्यत्तस्याभिधीयताम् । जालन्धराधिपस्येन्दुचन्द्रस्येन्दुमुखीं सुताम् ॥१५०॥ 150
उपयेमे मनोज्ञस्वाज्ञेष्टामासंमतिं स्वयम् । यया मठः स्वाभिधया विदधे त्रिपुरेश्वरे ॥१५१॥
तस्याः किंचिद्वयोन्यूनां स्वसारं यो यवीयसीम् । अथ सूर्यमतीं देवीं भूभुजे परिणीतवान् ॥१५२॥
रुद्रेण भूपतिः सख्या स कर्णसुखदायिना । पात्रीकृतो दुर्नयानां कर्णेनेव सुयोधनः ॥१५३॥
कल्पनाधिपतिस्तत्र क्षणे त्रिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्हर्तुं राज्यं संभृतडामरः ॥१५४॥
आकृष्टाशेषकटके तस्मिन्योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सहयारोहा राजपक्षं न तत्यजुः ॥१५५॥ 155
असिना लङ्घयन्प्रासानमोघाञ्शाण्यविक्रमः । प्रजहारानन्तदेवः स्वयं त्रिभुवनं रणे ॥१५६॥
संनाहरक्षिताङ्गः स दृढप्रहतिपीडितः । विदद्रौ वदनेनासृक्स्वप्रतापमिवोद्वहन् ॥१५७॥
विनयच्छत्रशौटीर्यैः शिशुप्रायैः स भूपतिः । दृष्ट्वा बलमसंभाव्यं तस्मिंस्त्यक्त्वा रणं गते ॥१५८॥

---

१३१. [1]) स्वविगानां supplied by A_3 in space left by A_1. १३५. [1]) A_4 gloss तत्त्वा अपरः पुत्रः. १३६. [1]) Thus A_3; A_1 रत्नं १३९. [1]) Thus A R; G C हन्तुं. १४१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रविष्टो. १४७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °मापडले. १५०. [1]) च supplied by A_3. १५१. [1]) नाम supplied by A_3 in space left by A_1. १५२. [1]) Thus A_1; A_3 किंचिद्विव. १५७. [1]) A_4 gloss वचाल. १५८. [1]) A_4 gloss शौटीर्यं अभिमान· प्रागल्भ्यं वा.—[2]) A_4 gloss शिशुसदृशाः.

शमालाडामरं प्रन्तं प्रातैरभिनवाभिधम् । शालास्थले व्यधाच्छाप्यविक्रमो मोचविक्रमम् ॥१५९॥
मांसाहरग्वेष्टनाद्यष्टीभूतखड्गो भ्रमञ्जणे । भुवनक्षोभकृदभूद्वैरवोनन्तभूपतिः ॥१६०॥
पश्यन्प्रहारलूनाङ्गानेकाङ्गान्स पदे पदे । निवेशयमानानप्रस्थैर्नाममहणपूर्वकम् ॥१६१॥
क्षितिभृज्ज्ञातदाक्षिण्यो विलम्बिस्थावरे ततः । चाच्चल्यमक्षपटलादेकाङ्गानो न्यवारयत् ॥१६२॥ युग्मम् ॥
एवं तत्र कृतक्षेत्र भृत्येभ्यः प्रतिपादिता । विलम्बिस्तेन दीनारकोटिषण्णवतिः क्रमात् ॥१६३॥
राज्ञो रणाग्निवृत्तस्य दुग्धसेकैः करास्सरुः । स्थिरमहद्दृढः कृष्टश्चिरेणेति जनश्रुतिः ॥१६४॥
अहो महत्त्वं भूभर्तुर्दीनो देशान्तरागतः । तादृक्किलभुवनो येन संविभेजे विमन्युना ॥१६५॥
ब्रह्मराजाभिधस्तेन बन्धुगोज्ञाधिपः कृतः । रुद्रपालकृतद्वेषो विरक्तश्चलितो ययौ ॥१६६॥
सप्रभिर्म्लेच्छभूपालैः समं मिलितडामरः । नेनानीनो दरद्राजो यत्नादचलमङ्गलः ॥१६७॥
क्षीरपृष्ठाभिधं ग्रामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्थामं विक्रमोदयो रुद्रपालो विनिर्ययौ ॥१६८॥
श्रो व्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां दरदीश्वर । क्रीडन्निण्डारकाख्यस्य नागस्य भवनं ययौ ॥१६९॥
दुर्नयाचरणात्तत्र पार्श्वस्थैर्वारितोपि सः । भ्रमतमानस्य मत्स्यस्य गात्रे कुन्तमपातयत् ॥१७०॥
अथोज्जगाम गोमायुयुवपुः कुण्डाङ्गुलंगमः । स च नं मृगयौत्सुक्यादधावद्दरदीश्वरः ॥१७१॥
तमापतन्तमालोक्य व्यवस्थोन्मूलनं दितत् । आस्कन्दाशङ्कि भूभर्तुः सैन्यं युद्धाय निर्ययौ ॥१७२॥
अभूत्तुमोत्सवसंघर्षसंजातानलसंहतिः । कृतस्वर्गाङ्गनोद्वाहो वीराणां समरोत्सवः ॥१७३॥
तस्मिन्महाभटाटोपे शिरश्छिन्नं दरत्पतेः । रुद्रस्य रौद्रमहसः संप्ररूढं यशः पुनः ॥१७४॥
समरे वधबन्धादि म्लेच्छराजाः प्रपेदिरे । संप्राप हेमरत्नादि पुनः कश्मीरभूपतिः ॥१७५॥
उत्तंसमुक्ताधौताम्भःक्षालितालक्तलज्जलम् । रुद्रपालो दरद्राजशिरो भर्तुरुपानयत् ॥१७६॥
भ्रात्रोदयनवत्सेन कृतप्रायैस्तया द्विजैः । बह्वीर्वैविधास्तस्य बभूवुरवदालिकाः ॥१७७॥
रुद्रपाले ततो लूतामयेन प्रमयं गते । अन्येपि ज्ञातिहितनयाः क्षिप्रमेव क्षयं ययुः ॥१७८॥
पालक्षेहान्ध्यविगमे शुद्धाशयजुषोभवत् । देवी सूर्यमती भर्तुर्दर्पणस्येव बिम्बिता ॥१७९॥
सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधायिनी । पुण्यं वितस्तापुलिने निर्ममे सुभटामठम् ॥१८०॥
गोहेमहयरत्नादिप्रदानैः क्षुबहून्द्विजान् । सदाशिवप्रतिष्ठायामनरिद्रांश्चकार सा ॥१८१॥
आशाचन्द्रापराख्यस्य कल्हनस्यानुजन्मनः । नाम्ना व्यधापि वात्सल्यात्सामहारो मठस्तया ॥१८२॥
सिल्हनाख्यस्य च भ्रातुर्भर्तुश्चाभिधया सती । मठौ चाकारयत्पार्श्वे विजयेशामरेशयोः ॥१८३॥
अष्टोत्तरं चामहारशतं श्रीविजयेश्वरे । ब्राह्मणेभ्यो महापुण्यं विद्वद्भ्यः पर्य्यपादयत् ॥१८४॥
पत्युर्नाम्नाप्यमहारान्ददावमरेश्वरे । त्रिभूलबाणलिङ्गादिप्रतिष्ठाश्च विनिर्ममे ॥१८५॥

१५९. 1) Thus corr. by A_3 from A_1 मोघविक्रमम्. १६२. 2) Supplied by A_3. १६३ 3) Emended with G C, A कृप. १६७. 4) A_3 gloss ब्रह्मराजेन.—5) दचलमङ्गल supplied by A_3 in space left by A_1, A_3 gloss नाम. १६८. 6) Thus A_1, A_3 खरपृष्ठा°, with gloss खरोद् इति घास क्रमराज्ये. १७२ 7) Emended; A दितम्. १७६. 8) A_3 gloss उत्तंसभूता वा मुक्ता मुक्तामणय तासां यो द्योत दीप्ति स एवाम्भ तेन क्षालिता अलक्तस्य रुधिरस्य झलज्झलाकाक्यकच्यं प्रकाशः स्कार इति जावत्त जस्य तल इति शिरोविशेषणं। झलज्झला तु घोभावामिति कोशः मुक्काफलदीप्तिरतिशुद्धस्वादम्भस्त्वेन रूपणम्। जलस्य हि शुद्धं रूपमिति वैशेषिकाः ॥ —9) Thus corr. by A_3 from A_1 झलज्जलम्.—10) Thus corr. by A_3 from A_1 °रूपायनद्. १७७. 11) Thus A_3, A_1 तथा क्षेपं°

दंपती राजराजाख्ये मृते पुत्रे प्रचक्रतुः । सदाशिवान्तिके राजवेश्म संत्यज्य तौ स्थितिम् ॥१८६॥
ततः प्रभृति सत्त्वज्ञ पूर्वराजकुलस्थितिम् । तयैव रूढां भूपालास्त्रैव वसतीर्व्यधुः ॥१८७॥
पार्थिवस्याश्वशालीयाः प्रियवाजितया प्रियाः । प्रसादैर्देशलुण्ठ्यां च सर्वतः समतां ययुः ॥१८८॥
गर्भेश्वरतया भर्तुर्वल्लभो नर्मकोविदः । अलुण्ठ्यत्पजा नित्यं डल्लको नाम दैशिकः ॥१८९॥
मालवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्वर्णसंचयैः । अकारयत्तेन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे ॥१९०॥ 190
प्रतिज्ञा भोजराजेन पापसूदनतीर्थजैः । सततं वदनखानि या तोयैर्विहिताभवत् ॥१९१॥
अपूरयत्तस्य यस्तां दुस्तरां नियमादितः । प्रहितैः कार्चकलशीकुलैस्तद्वारिपूरितैः ॥१९२॥
स तस्य पद्मराजाख्यः पर्णप्राप्तिकदैशिकः । प्रियताम्बूलशीलस्य त्यागिनो वल्लभोभवत् ॥१९३॥ चक्रलकम् ॥
तेन नागरखण्डादिपर्णविक्रयिणा नृपः । देशोत्पत्तिधनं प्रायो निःशेषं दापितस्तदा ॥१९४॥
पञ्चचन्द्रकशोभाङ्कमौलिसिंहासने नृपात् । बन्धायादत्त लब्धव्ये धने स धनिकोधिके ॥१९५॥ 195
तद्राजचिह्नमास्थानोपयुक्तं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं मासार्धवासरे मासि मास्यभूत् ॥१९६॥
स्वकोशसंचयं दृष्ट्वा देवी सूर्यमती ततः । पद्मराजोद्भवां देशस्याढ्यवस्थां न्यवारयत् ॥१९७॥
शमिते चाश्वशालीयडल्लकादिभये तदा । प्रावर्तन्त पुनर्देशे व्यवस्था निरुपद्रवाः ॥१९८॥
ततः प्रभृति राज्ञेव राजकार्योद्यताभवत् । तस्थौ शौर्यकथां त्यक्त्वा राजा कार्यकरः पुनः ॥१९९॥
भर्तुर्नीरीविधेयत्वं तस्या भर्तृजयस्तथा । निष्कलङ्केन शीलेन नान्योन्यं गर्ह्यतामगात् ॥२००॥ 200
भवभक्तिव्रतज्ञानत्यागशीलादिभिर्गुणैः । कृतिनानन्तदेवेन मुनयोपि विनिर्जिताः ॥२०१॥
राज्ये तस्य महीभर्तुर्दीर्घे तांस्तानलङ्घयत् । पतिंवरेव राजश्रीर्भृत्याञ्जवनवोन्मुखी ॥२०२॥
क्षेमाभिधो राजगञ्जपूरणं बालभञ्जकः । व्यधाद्दादशभागादिप्रकारैर्दैकयन्धनम् ॥२०३॥
मन्त्री तनोभवत्साधुस्त्रैगर्तः केशवो द्विजः । सौधश्चन्द्रातपेनेव भूपालो येन भूषितः ॥२०४॥
भ्राम्यन्गतभीरेकाकी स एव ददृशे जनैः । भाग्याम्बुवाहतडितो निर्विडाः कस्य संपदः ॥२०५॥ युग्मम्॥ 205
भाग्याधीनं धनं ध्यात्वा मुधा मुग्धधियामसौ । कुलक्रिकमयोर्दर्पो मिथ्यैव पृथुनां प्रति ॥२०६॥
प्रासादपालवैद्यस्य गौरीशब्दिदशालये । भूतेर्हलधरो वज्रो वराहश्चाभवन्सुताः ॥२०७॥
तेभ्यो हलधरः सूर्यमन्या विहितसेवनः । वृद्धिं दिने दिने गच्छंस्तेभे सर्वाधिकारिताम् ॥२०८॥
विधेयान्बुद्धियुक्तेन कुर्वतः क्षित्यनन्तरान् । सपत्नीकोभवत्तस्य मुखप्रेक्षी क्षमापतिः ॥२०९॥
क्षेमेण सूचितं पूर्वं सपादाममुदमधीः । कर्मस्थानं स्फुटीचक्रे सर्वस्थानंधुरंधरम् ॥२१०॥ 210
अभूद्गर्णकमूल्यादिलेखनं कनकस्य यत् । राजायत्तं जनस्यार्थसंचयानां प्रकाशकम् ॥२११॥
स तत्रिवारयामास भाविनां भुभुजां विदन् । ज्ञानी संचितवित्तस्य दण्डायायासकारिताम् ॥२१२॥

१८७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 रूढा. १८८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °लुण्ठा. १९०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °भोजैः. १९२. [1]) A_2 gloss प्रतिज्ञां.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 प्रहितैः काशक°.—[3]) A_2 gloss शेष इति भावना. १९३. [1]) A_2 gloss भागविशेषः. १९५. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °लभं. १९६. [1]) वं supplied by A_2 in space left by A_1. २००. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 शीलेना.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 गृह्यता°. २०१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्थान°. २०३. [1]) A_2 gloss नाशितः. २०४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 त्रैगर्तो. २०७. [1]) Thus A_1; A_2 भूतिर्ह°. २०९. [1]) Thus A_1; A_2 °द्धेन.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °न्तरम्. २१०. [1]) Thus A_1; A_2 सर्वकार्यधु°. २१२. [1]) Thus A_1; A_2 ज्ञाने.

भर्त्सितानश्वशालीयान्धनदारापहारिणः । कांक्षिव्यापाद्य स शमं निन्ये लोकस्य विस्मयम् ॥२१३॥
तनायासहता नीतः कचस्त्वर्णैः सुरास्पदैः । शोभां मठाग्रहारैश्च वितस्तासिन्धुसंगमः ॥२१४॥
भ्रातरश्च सुताश्चास्य लक्ष्मीपरिचयोन्मदाः । द्विरदा इव न क्वापि दानप्रणयितां जहुः ॥२१५॥
तद्भ्रातृपुत्रो विम्बाख्यः श्रीमान्वीरो वराहजः । द्वाराधिकारकार्यासीद्यानप्रलयवारिदः ॥२१६॥
स डामरकुलाकालमृत्युः स्वल्पानुगोऽभवन् । खशाहवे जहौ प्राणान्पलायनपराङ्मुखः ॥२१७॥
चम्पायां सालभूपालमुन्मूल्यानन्तभूपतिः । तत्तत्पूपजयी नव्यं धराधवमरोपयत् ॥२१८॥
मन्त्रभून्येन शौर्येण परदेशेषु भूपतिः । हठप्रवेशान्विदधत्सोभूत्कृच्छ्रगतोसकृत् ॥२१९॥
तुक्काख्यमस्य कलशस्यारब्धौ खिन्नसैनिकम् । अमोचयद्बलधरो युक्त्या वल्लापुरादमुम् ॥२२०॥
उरशां च प्रविष्टस्य वैरिरुद्धाध्वनो व्यधात् । कम्पनाधिपतिस्तस्य मार्गान्संशोध्य निर्गमम् ॥२२१॥
कालेनन्तमहीभर्तुर्वैरिविग्रहसंकटे । साहसान्युदजृम्भन्त तानि तानि क्षणे क्षणे ॥२२२॥
राजेश्वरो द्वारपतिः श्रीमान्भद्रेश्वरात्मजः । डामरैः क्रमराज्यस्थैरन्येपि बहवो हताः ॥२२३॥
वीक्ष्य नीतिदृशा कार्यं भीत्या व्यवहरन्नपि । भृत्यतां निष्परिभवां को भुङ्क्ते नृपमन्दिरे ॥२२४॥
दुष्प्रवादास्पदीभूतो देव्या निर्विडसेवनात् । आशाचन्द्रादिभिः कुदैर्बद्धो हलधरोप्यभूत् ॥२२५॥
स राज्ञा हृतसर्वस्वो बन्धनक्लेशमन्वभूत् । भाग्यप्रभावे निःसारे सुखमेकान्ततः कुतः ॥२२६॥
नृपेण बन्धनात्त्यक्तं तं भीः प्रत्यागता पुनः । आलिलिङ्ग सितच्छत्रलज्जास्मितसिताननां ॥२२७॥
स राज्याः प्रावृष इव प्रणयेन क्षणे क्षणे । कोपप्रसादमेघार्कपर्यायापातमन्वभूत् ॥२२८॥
ततः सरलचित्तस्य क्रमेण समपद्यत । भार्याजितत्वं भूभर्तुर्दुर्विपाकार्पणोन्मुखम् ॥२२९॥
अधिकारपरित्यागाद्दोषानुशयावहान् । वदद्भिर्वार्यमाणोपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः ॥२३०॥
पत्न्या संप्रेरितः शश्वत्तनयस्नेहमूढया । पुत्राय कलशायाभूद्राज्यं दातुं समुद्यतः ॥२३१॥
यास्यस्यनुशयं राजन्नेवंवाद्यपि कारितः । सज्ञं तेन रणादित्यनामा क्षत्ताभिषेचनम् ॥२३२॥
एकाशचत्वारिंशस्य वर्षस्य तनयः सिते । षष्ठेह्नि बाहुलस्यांभूदभिषिक्तो महीभुजा ॥२३३॥
अथास्थाने रणादित्यो राजपुत्रान्निवेशयन् । चिन्तयन्राज्यमाहात्म्यं प्रतिपत्तिषु निष्ठुरः ॥२३४॥
अनन्तो राजपुत्रोयं देवेति कथयन्वचः । कृकादिकान्यस्तहस्तः क्षितिपालं न्यवेदयत् ॥२३५॥
कुपितेन स भूभर्त्रा परिवृत्यावलोकितः । एवं कृतस्मितो व्यक्तं तमूचे नीतिनिष्ठुरः ॥२३६॥
इत्थं यत्र निवेशन्ते कान्यकुब्जादिभूभुजः । तत्रैव त्यक्तराज्यस्य कान्यास्तु प्रक्रिया तव ॥२३७॥
दिने दिने सानुशयो नियतं भविता भवान् । नाभिमानपरित्यागः कर्तुं शक्यो मुनेरपि ॥२३८॥
क्षुद्रदर्शिनां तत्र मन्त्रिणां हृदयंगमम् । राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्याक्षमोभवत् ॥२३९॥
दृष्ट्वान्येषुर्नवं भूपं राजचक्रेण सेवितम् । नवेतरं च सहितं परिमेयैः परिच्छदैः ॥२४०॥

---

२१४ [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 कश्चिरस्व°, A_2 gloss कश्चत् ईहीदृश्यमानं स्वर्णं येषां तैः. २१७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °भवत —[2]) Thus A_1, A_1 जग्रत २२०. [1]) तुक्का supplied by A_2 in space left by A_1. २२१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मार्गांस्सं°. २१२ [1]) सज्ञं supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss तेनानन्तदेवेन रणादित्यनामा क्षत्ता प्रतीहार. अभिषेचनं सज्ञं कारित इत्यन्वयः कथं भूत एवंवादी अपि. २३३. [1]) A_2 gloss कलशः.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 बहु°; A_2 gloss कार्तिकस्य. २३४. [1]) प supplied by A_2.

धीमान्हलधरो युक्त्या कृतकास्त्रयया नृपम् । एवं निर्भर्त्स्यमक्षमीं तं प्रत्याजीहरत्पुनः ॥२४१॥
विधाय निःसुखं सूनुं राज्यभारार्पणाच्छिशुम् । कस्मात्स्वसुखसापेक्षो न जिह्रेष्यत्र वार्द्धके ॥२४२॥
तत्स्वयं राजकार्याणां कार्यमुद्वहनं त्वया । अभून्यो यौवनाभोगैरयमस्तु सुतस्तव ॥२४३॥
इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजिघपत् । चक्रे कलशदेवं च कलया युक्तिवञ्चितम् ॥२४४॥
पित्रोरेवान्तिके कुर्वन्नाहाराद्यपि संततम् । ततो बभूव कलशो नाममात्रमहीपतिः ॥२४५॥ 245
सर्वास्थानास्त्रपूजादिविधाने पार्थिवोचिते । पितुः सहायकल्पः स पौरोहित्यमिवाकरोत् ॥२४६॥
अनिमित्तप्रहृष्टानामनिमित्तानुतापिनाम् । न क्वापि चलचित्तानां तिरश्चामिव निश्चयः ॥२४७॥
दापयित्वा पतिं राज्यं निर्बन्धेनापि तावता । सूनौ बभूव यद्राज्ञी विप्रेमेत्यानुतापिनी ॥२४८॥
मेत्र्या खुराणामुत्कर्षे पार्थिवप्रमदोचितम् । वेषालंकरणादौ सा रूक्षचित्ता न चक्रुशे ॥२४९॥
दासीकृत्यं तया पुत्रमहिष्यः कारिताः सदा । गृहोपलेपने यावच्च वैमुख्यमदर्शयन् ॥२५०॥ 250
पुत्रो विग्रहराजस्य क्षितिराजाभिधस्ततः । राज्ञः पितृव्यजो भ्राता कदाचित्पार्श्वमाययौ ॥२५१॥
तस्मै न्यवेदयत्खेदं स चित्तस्योपतापकम् । पुत्रे भुवनराजाख्ये राज्यलुब्धेतिविप्रुते ॥२५२॥
स हि तस्यात्मजो नीलपुराराज्यं समाश्रितः । तद्धितैः पितुरारब्धं विधातुं सोद्यमोभवत् ॥२५३॥
नाम भागवतानां च पूज्यानां स्वपितुर्यथात् । दत्तयज्ञोपवीतानां शुनामशुचिमानसः ॥२५४॥
क्षितिराजः स्वबन्धां च विरुद्धायां विभुद्धीः । मनस्तापापहे चक्रे सर्वत्यागामृते स्पृहाम् ॥२५५॥ 255
राज्यं कलशपुत्राय ज्येष्ठानन्तरजन्मने । रामलेखांभिधानायां राज्यां जाताय सत्वरम् ॥२५६॥
दत्त्वा स्तनंधयायापि तदोत्कर्षाभिधाय सः । राजर्षिर्विबुधैः सार्धं विदधे तीर्थसेवनम् ॥२५७॥
भुक्त्वा शमसुखं भूरिन्वर्षान्परमवैष्णवः । स चक्रायुधसायुज्यं ययौ चक्रधरं सुधीः ॥२५८॥
सं च भोजनरेन्द्रेण दानोत्कर्षेण विश्रुतौ । सूरी तस्मिन्क्षणे तुल्यं ख्यातास्तां कविबान्धवौ ॥२५९॥
पितुः पितृव्यजाङ्गीतुर्जातस्यानन्तभूभुजा । तन्वङ्गराजस्योत्सङ्गे नप्त्रा न्यासीकृतः शिशुः ॥२६०॥ 260
तन्वङ्गेऽपि विवृद्धिं तन्वीत्वा राज्ञं शिशुं च तम् । पुनः प्रविष्टः कश्मीरानस्तं चक्रधरं ययौ ॥२६१॥
सर्वसाधारणीभूतभोगानां राजबीजिनाम् । तावज्ज्ञातेयमभवत्नेह द्रोहकलङ्कितम् ॥२६२॥
इन्दुराजात्मजात्सिङ्गराजो यो वुद्धराजतः । जातो मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत् ॥२६३॥
अस्युत्सिक्तः सुतस्तस्य दर्पान्नृपतिमण्डलात् । विधुरे राज्ञि निर्यातः शौर्योद्रेकादखण्डितः ॥२६४॥
तदानीं जिन्दुराजाख्यो डामरोद्रेकशिक्षया । राज्या स्वयं गृहं नीत्वा सात्रिक्यं याहिनोभवत् ॥२६५॥ 265
काणः शोभाभिधस्तेन गाढोद्वेगावहः प्रभोः । देशान्निस्थो डामरोथ दत्त्वास्कन्दं निपातितः ॥२६६॥

---

२४८. [1]) A, gloss विप्रेमा निस्स्नेहा; A, क्षिप्रमेत्यानुतापिनी इत्यन्यवाचौ. २५१. [1]) ज्ञः supplied by A, in space left by A,. २५३. [1]) Thus A,; A, नीलपूरराजं.—[2]) Thus corr. by A, from A, °राजलक्ष्मीं; A, gloss आस्कन्दं. २५४. [1]) दत्त supplied by A, in space left by A,. २५६. [1]) A, gloss कलशदेवस्य द्वौ पुत्रौ उदेशो हर्षदेव एकः कनिष्ठ उत्कर्षो द्वितीय·. २५९. [1]) A, gloss अनन्तदेव·.—[2]) A, gloss भोजराजश्च. २६०. [1]) A, gives in margin a genealogical list showing the descendants of the brothers उदयराज and क्षान्तिराज· उदयराज, संग्रामदेव, अनन्तदेव, कलश, and क्षान्तिराज, जस्सराज, तन्वङ्ग.—A, gloss (to पितुः) संग्रामदेवस्य.—[2]) A, gloss क्षान्तिराजपुत्रजस्सराजात.—[3]) A, gloss तन्वङ्गस्य.—[4]) Thus corr. by A, from A, तन्वनाज°.—[5]) A, gloss पौत्र उत्कर्षः. २६४. [1]) Thus corr. by A, from A, हरयु°.—[2]) A, दूरं तृपती न्यन्यावर्त्तं. २६५. [1]) Thus A,; A, गत्वा. २६६. [1]) A, gloss देशगामी इति भाषया.

कम्पनाधिपतां दत्त्वा ततस्तस्य प्रतापिनः । पार्थिवो राजपुर्यादीन्देशांश्चक्रे करप्रदान् ॥२६७॥
अनन्तभूभुजो राज्ये तत्तत्स्खलितसंकटे । आलम्बयष्टिप्रतिमो ययौ हलधरः क्षयम् ॥२६८॥
मुमूर्षुणा चक्रधरे तेन पार्श्वस्थितो नृपः । सजानिरुपदेशार्थी स तदेत्थमकथ्यत ॥२६९॥
मा कार्ष्ट परराष्ट्रेषु रभसाब्धिसाहसम् । युक्त्या वल्लापुरादौ वो व्यपोढं व्यसनं मया ॥२७०॥
विशङ्कचो जिन्दुराजोर्य परार्ध्यां वृद्धिमागतः । भेदं वः सह पुत्रेण जयानन्दो विधास्यति ॥२७१॥
कथितं तेन तत्सृत्वा जिन्दुराजं महौजसम् । विज्ञेनावन्धयद्राजा युक्तिमांस्त्याजितायुधम् ॥२७२॥
अथ कालेन कलशक्ष्माभृत्कलुषिताशयः । भृत्यैरसाधुसंसेव्ये प्रसक्तिं गाहितोध्वनि ॥२७३॥
तस्याभवन्चिञ्जपित्थराजपाजादयः प्रियाः । उत्सेकदा राजपुत्राश्चत्वारः शाहिवंशजाः ॥२७४॥
पुत्रो गञ्जपतेर्नागनाम्नो निकटसेवकः । सोपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याध्यापकोभवत् ॥२७५॥
द्विजेन्द्रेमरकण्ठे तु याते शिवसमानताम् । राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य शिष्यताम् ॥२७६॥
दुःशीलस्य प्रकृत्यैव तस्याकृत्योपदेशकृत् । गम्यागम्यविचारस्य परिहर्ताभवद्गुरुः ॥२७७॥
गुरोर्गतविकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यताम् । त्यक्तशङ्कः प्रववृते स्वच्छतान्धरंतेपि यः ॥२७८॥
महासमयसंचारचतुरैरैरभीतितः । गण्यते स्वप्रभावोपैर्भैरवोपि न निर्भयैः ॥२७९॥
ते भट्टपादास्त्रासेन पतिता भग्नजानवः । बिडालवणिजा स्वस्याः शिरोहस्तार्पणैः कृताः ॥२८०॥
पुरा कृष्णबिडालाङ्को वणिक्श्रेष्ठिदिहाभिधाम् । बिडालवणिगित्यात्मनामविस्मारिकां दधे ॥२८१॥
यो व्याजमूर्खो वैद्यत्वगुरुत्वार्हकृतः क्रमात् । पदकृद्रजकादीनां शिल्पिनां गुरुतामगात् ॥२८२॥
स भट्टपादानुग्रहाधांश्चक्रे मूर्ध्नधिरोपयन् । श्रेष्ठी बिडालविष्ठीपहिङ्गुगन्धोस्कटं करम् ॥२८३॥
एवं प्रकृतिनिःसारैरपि गर्जद्भिरन्वहम् । आन्ध्यं स गुरुभिर्नन्ये दिवसोम्बुधरैरिव ॥२८४॥
ये दीर्घजागरा रात्रौ भूरिभोजनसेविनः । अजीर्णपिशितोद्गारनित्यदुर्गन्धकन्धराः ॥२८५॥
अवस्करप्रणालाभाः पृष्ठे क्षिप्रमधःपयैः । शौचपाथ इव क्षिप्रमुज्झन्ति मधुनिर्झरम् ॥२८६॥
नक्तमातोद्यवाद्यज्ञैस्तैः सार्धं कृतसेवनः । चारणो वेणुवाद्यज्ञो योषितां धर्षयन्हठात् ॥२८७॥
कनकाख्ये मदोद्दामे क्रुद्धे हलधरात्मजे । स्तम्भे निबद्ध तद्भृत्यैश्छिन्ननासो व्यधीयत ॥२८८॥
यो विटश्चमको नाम लूनाङ्गोमङ्गलावहः । शनैर्लेभे स वाल्लभ्यं कौङ्कण्यान्नवभूपतेः ॥२८९॥
प्रसादवित्तो भूभर्तुरन्तरे मन्त्रिणामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठक्कुराख्यां नृकुक्कुरः ॥२९०॥
प्रथां प्राप्तस्त्रपाहेतुं स भञ्जन्वंशमञ्जसा । प्रागेव नासावंशस्य भञ्जनं बहमन्यत ॥२९१॥
तेनोद्दीपितदीःशील्यः स यत्चक्रे त्रपोज्झितः । अवाच्यमपि वृत्तान्तं मध्यपातात्तदुच्यते ॥२९२॥
कल्हनाख्या स्वसा राज्ञो नागाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन संभोक्तुं नावशेषिता ॥२९३॥

---

२६७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 सपर्यो and °देशाश्चक्रे —[2]) A_4 gloss राजविट्. २७१. [1]) A_4 gloss कलशोन.—[2]) A_4 gloss अनन्तदेवगञ्जपतेर्नागनाम्नो भृत्यस्य पुत्रः. २७२. [1]) A_4 gloss हलधरेण. २७४. [1]) Emended; A R G °भवद्विज्ञ°. २७५. [1]) A_4 gloss गुरुधातु. २७६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 तज्जस्य°. २७८. [1]) ध supplied by A_3; A_1 gloss स्वा भास्मीबा चासौ पुत्री तस्याः सुरते सम्भोगे. २७९. [1]) Thus $A_{1,2}$; A_3 निर्भयः. २८०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 बिडाज°. २८१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 बिडालनाम इत्या°. २८२. [1]) This verse has been omitted by A_1 and added in margin by A_2; found in R G. २८५. [1]) Thus $A_{2,3}$; A_1 °जागराद्राची. २८६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 क्षिप्रम°. २८९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 कौङ°. २९२. [1]) Thus $A_{1,3}$; A_1 कथामामो पाहेतुं. २९२. [1]) Thus R G; A वध्वजे.

तमुदन्तं सपत्नीको बुद्धवान्नृपभूपतिः । न प्रत्यभैत्सीच्चपवा तस्थौ तु निभृतव्ययः ॥२९४॥
भिक्षको[1] धान्यमुष्टीनामोदनांशमजो द्विजः । योप्यभूद्रामदैवज्ञो वैधेयो लोष्टकाभिधः ॥२९५॥ 295
स ग्रामक्षेत्रपालस्य प्रसादात्पर्यटन्निशि । वस्तूनां मुष्टिदानां विज्ञानान्मुष्टिलोष्टकः ॥२९६॥
परां प्रसिद्धिं संप्राप्तो नवक्ष्मापस्य रागिणः । आसीद्गुरुस्वकौड्डन्यदैवज्ञस्त्वे रतिप्रियः ॥२९७॥ तिलकम् ॥
भट्टारकमठाधीशः साधुर्ख्यातशिवो जटी । खुर्खुटाख्याधिकरणे गृहीतनियतव्रतः ॥२९८॥
अन्धगान्धर्विकान्मन्मनाह्वः स्वार्चनसेवकात् । अवन्तिपुरजं हस्तमादकद्विजचेलकम् ॥२९९॥
परिभ्रष्टमुपादत्त लालितत्वेन यं पुरा । स तेनं वारिताशस्तभङ्गात्सत्रमयाम्बरः ॥३००॥ 300
विसृज्यमानः पुष्पाणि ग्राहयित्वा नृपान्तिकम् ।[1] ..... ॥३०१॥
मदनो नाम वाचालः प्रपेदेस्यन्तरङ्गताम् । शनैः कौड्डन्यदुर्गोष्ठीमध्यपातं समाश्रयन् ॥३०२॥ चक्रलकम ॥
तैश्चान्यैश्च विटैश्चाटुकारैः क्षिप्तविमोहितः । दोषानपि गुणान्मेने कलत्राः कलुषीकृतः ॥३०३॥
नर्म क्ष्वेणकारि वाक्यमुचितं कृत्यं प्रजापीडनं तेजस्वित्वमलज्जता सरसतागम्याङ्गनासंगमः ।
सारल्यं खलगालिदानसहनं येषां न तत्संनिधौ किंचित्कर्म कुकर्म दोष इति यद्विज्ञाय संत्यज्यते ॥३०४॥
राजा चौर्यरतौत्सुक्यात्प्रतिगेहं परिभ्रमन् । स्वदारालिङ्गनैः प्रीतिं क्षणादापन्न लब्धवान् ॥३०५॥ 305
परतन्त्र्यकृतापारप्रीतिः परवधूरतिः । अभिलाषानलोत्सेके रागभाजां घृताहुतिः ॥३०६॥
तान्कुट्टनान्पुरस्कृत्य पञ्चषानेकदा नृपः । जिन्दुराजगृहं प्रायास्त रात्रौ चौर्यकामुकः ॥३०७॥
तत्रासीज्जिन्दुराजस्य स्नुषा परमपुंश्चली । स्वगृहे दत्तसंकेता नक्तं कलत्राभूभुजः ॥३०८॥
प्रविशन्तमधावंस्तं भषद्भिः सूचितं श्वभिः । धृतासयो गृहद्वारं चण्डालाश्चैरशङ्किताः ॥३०९॥
तान्हन्तुमुद्यतान्दृष्ट्वा तं क्षितौ पतितं भयात् । पृष्ठन्यस्तस्त्रवपुषो ररक्षुरनुयायिनः ॥३१०॥ 310
तेभ्यः स मुष्टिघातादि ददद्भ्यः कथमप्यभूत् । मैवं कलत्रादेवोयमित्युक्ता त्यजितो निजैः ॥३११॥
प्राणहीनं पुरस्कृत्य नारीमभिससार यत् । तदेव कामिनस्तस्य नूनमासीदमङ्गलम् ॥३१२॥
स निर्यातो गृहात्कान्ताकटाक्षविशिखीकृतः । पथि कालीकटाक्षाख्यं दैवान्न प्रलयं ययौ ॥३१३॥
निजचित्तापराधेन कुर्वन्नीतिव्यतिक्रमम् । अस्पृहयेभ्यः परिभवं भूपालोप्युपलब्धवान् ॥३१४॥
इन्द्रियैरिन्द्रचन्द्राद्या हेपिता यैः सुरा अपि । अपरिम्लानमानत्वं तैर्मर्त्यस्याथ वा कथम् ॥३१५॥ 315
प्रागुन्मीलति दुर्यशः सुविषमं गर्ह्याभिलाषस्ततो धर्मः पूर्वमुपैति संक्षयमथो श्लाघ्योभिमानक्रमः ।
संदेहं प्रथमं प्रयात्यभिजनं पश्चात्पुनर्जीवितं किं नाभ्येति विपर्ययं विगलने शीलस्य चिन्तामणेः ॥३१६॥
राजधानीमवाप्तस्य दुःशीलस्य महीपतेः । क्षपायामेव तां वार्तां पितरावधिजग्मतुः ॥३१७॥
तौ रुदित्वा सुतस्नेहलज्जाशोकान्वितौ चिरम् । निश्चयं बन्धने तस्य सदोषस्य प्रचक्रतुः ॥३१८॥
सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं नप्तॄणां वप्पिकात्मजम् । हर्म्ये राज्ये चिकीर्षू च नित्यतुस्तां निशीथिनीम् ॥३१९॥

२९५. [1]) Thus A R G; C भिक्षुकः.—[2]) A_2 gloss उडन नाम ग्रामः. २९८. [1]) A_2 gloss भट्टीमह. २९९. [1]) The second half of this verse has been omitted by A_1 and supplied by A_2 in margin. ३००. [1]) A_2 gloss मदनं वक्ष्यमाणं.—[2]) A gloss स्वोमविशेषेन. ३०१. [1]) A_1 indicates here a *lacuna* of two *pādas*. ३०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कुट्टनाम्पु°. ३१२. [1]) Thus A_1 originally; भूत् has been subsequently erased by A_1 and replaced by two dots. ३१२. [1]) A_2 gloss चमत्कं विदं. ३१३. [1]) Thus emended with C and G *sec. manu*; A °कटाक्षा°. ३१४. [1]) प supplied by A_2.

आकारितस्ततस्ताभ्यां प्रातः कलशभूपतिः । ऊचे विज्जजयानन्दौ साशङ्को जनकान्नयम् ॥३२०॥
तन्मतेन जयानन्ददत्तहस्तः कथंचन । अन्वीयमानो बिज्जेन स पित्रोः प्राविशद्गृहम् ॥३२१॥
पिता प्रविष्टमात्रं तं वक्त्रे दत्तचपेटकः । अभाग्यभागिञ्जिह्यहि क्षुरिकामित्यथाब्रवीत् ॥३२२॥
एनं त्रासविसृत्वाङ्गसंधिमालम्ब्य पाणिना । सावष्टम्भं स्पृशञ्शस्त्रं बिज्जो राजानमब्रवीत् ॥३२३॥
राजन्मानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान्कथम् । नात्यार्ज्यं मानिनां वेत्ति मानमहमहाव्रतम् ॥३२४॥
गृहीतवेतनेनायं राजपुत्रेण शस्त्रिणा । संकटेस्मिन्मया स्वामी जीवता त्यज्यते कथम् ॥३२५॥
पिता भवानयं पुत्रः क्षणेन्यस्मिन्महीपते । मय्यसंनिहितेमुष्य यथोर्ग्यं तद्विधीयताम् ॥३२६॥
मुग्ध विमोह्य नृपतिं वचोभिः स्निग्धकर्कशैः । बिज्जः स्वामिनमादाय निराक्रामत्तदन्तिकात् ॥३२७॥
बिज्जस्यापूजयन्धीरास्तदैर्यमतिमानुषम् । अनन्तदेवस्याप्यमे यदेवं स व्यजृम्भत ॥३२८॥
चण्डी नरपतेः पत्नी भाव्यर्थबलवत्तया । अत्याज्यजपमौनस्था तस्मिन्नवसरेभवत् ॥३२९॥
सा वेदासिष्यतोर्युक्ता नाभविष्यत्तदेतरत् । निवमात्सर्वनाशाद्वा बन्धनात्कलशस्य वा ॥३३०॥
ततो बिज्जेन कलशः सत्वरेण प्रवेशितः । त्रस्यन्दिल्लाभिधानाया वल्लभाया निवेशनम् ॥३३१॥
शिरोर्तिरस्य संजातेत्युक्ता भीतं पतिं व्यधात् । सा प्राज्ञा ज्ञातवृत्तान्ता तैलेनाभ्यक्तमस्तकम् ॥३३२॥
व्याजेन तेन सर्वस्य संप्रवेशं निषिध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य बिज्जं द्वारस्य रक्षणे ॥३३३॥
ततः समाधेर्विरता राज्ञी निर्भर्त्स्य भूपतिम् । कुशलान्वेषणमिषात्तनयस्यान्तिकं ययौ ॥३३४॥
बद्धुं बद्धोद्यमो राजा तयैव प्रययौ यदा । दत्तप्रवेशो बिज्जेन तदैकाक्येव सोभवत् ॥३३५॥
निषेधादनुगन्तॄणां ततः क्रुद्धो धराधवः । रुधित्वा विजयक्षेत्रं गन्तुं प्रावर्ततोद्धतः ॥३३६॥
तं प्रयान्तं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुरान्तिकम् । अवोचन्नेत्य तत्रस्था विद्वांसावद्वादयो द्विजाः ॥३३७॥
अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजन्किमनुतप्यसे । कृतस्यानुशयो युक्तो न सतो नासतोपि वा ॥३३८॥
न च ते दुर्मतौ त्यक्ताः प्रजा एता मयेत्यपि । ध्यात्वा सूनोः समुचितां कर्तुं दुष्टस्य वाच्यताम् ॥३३९॥
न यन्त्रपुत्रकस्येव शक्तिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्वा स प्रजानां शुभाशुभैः ॥३४०॥
उज्झन्ति यत्पयोवाहा जलानि तडितोथ वा । वनस्पतीनां सदसत्कर्मपाकस्य तत्फलम् ॥३४१॥
यथापथस्थितं पुत्रं त्यक्त्वेच्छस्यासितुं सुखम् । कोशं त्यक्त्वा प्रस्थितस्य घटते तत्कथं तव ॥३४२॥
धाराधिरूढसामर्थ्यः सहंशः शुचिमानपि । संस्पृश्यते क्षीणकोशः कृपाण इव कैः पुमान् ॥३४३॥
भुक्त्वेत्यैच्छन्नृपो यावत्पत्न्यावृत्तिं विचारवान् । तावत्स पुत्रेणाभ्येत्य सभार्येण प्रसादितः ॥३४४॥
अथ प्रविश्य नगरं स प्रासादांपवर्जिताम् । अशान्तमन्युरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्ययौ ॥३४५॥

---

३२०. [1]) A_5 gloss जयानन्दः नागपुत्रः गुरुभ्रातृपुत्रः. ३२४. [1]) Thus corr. by A_8 from A_1 न त्यार्ज्यं. ३२९. [1]) ण्डी नरपतेः and जयसरेभवत् supplied by A_8 in space left by A_1. ३३०. [1]) क्षिप्तवती supplied by A_8 in space left by A_1.—[2]) र्वनाशाद्वा बन्ध supplied by A_8 in space left by A_1. ३३५. [1]) Emended : A_1 बन्धुं ; A_8 बन्धुं. ३३६. [1]) क्षुतः supplied by A_8 in space left by A_1. ३३७. [1]) Emended; A विश्वाव°. ३३८. [1]) कृतस्या supplied by A_8. ३३९. [1]) Thus corr. by A_8 from A_1 त्यक्ता.—[2]) A_8 gloss, partly effaced, दुर्मतौ दुष्टबुद्धिविशिष्टे पुत्रे मया एताः प्रजाः त्यक्त[ः]पुत्र एव राज्य[स्था]पनादित्यपि [ध्या]त्वा दुष्टस्य पुत्रस्य वाच्यता निन्दा कर्तुं न समुचिता ते—रत्नवत्तः. ३४२. [1]) A_8 gloss भाण्डागारं. ३४५. [1]) Emended : A प्रसादा°; C प्रमादा°.

हयायुधतनुत्राणं स्वयं स्वीकृत्य निर्गतः । देवीं प्रतीक्षमाणोऽस्थात्संरिस्पारे ततः क्षणम् ॥३४६॥
नानाप्रकारानारोप्य कोशाद्यैषु नृपाङ्गनाः । नायःशङ्कूनपि गृहे निर्वान्त्यः पर्यशेषयन् ॥३४७॥
अज्ञातवार्तः प्राक्तूर्णं तत्रस्थानेभवज्जनः । ज्ञातवार्तस्तदा त्वासीदाक्रन्दमुखराननः ॥३४८॥
प्रतिमोक्तुं पुरे ताभ्यां दत्तपुष्पाञ्जली जनः । बाष्पबिन्दुमिषादीज्झीर्षानर्घकणानिव ॥३४९॥
हा मातर्हा पितः केत्थं गच्छतः परिदेवितात् । इत्यस्मादपरः शब्दो मार्गेषु न तदा श्रुतः ॥३५०॥ 350
मार्गेष्तरान्तराक्रन्दविरतौ निर्झरध्वनिः । शैलानां शोकनिःश्वासभूत्कार इव शुश्रुवे ॥३५१॥
तयोराक्रन्दितैः शश्वत्पथि संजातसंस्तवौ । कर्णौ भूम्येप्यशृणुतां क्रन्दितमिवासकृत् ॥३५२॥
पुत्रागसा तादृशौ तौ दृष्ट्वा मार्गे द्रुमौकसाम् । खगानां शावभरणमपि लोको व्यगर्हत ॥३५३॥
तयोः पुत्रानयोत्पन्नचेतसोर्विजयेश्वरः । मनःप्रसादं संदृष्टः खिन्धबन्धुरिवाकरोत् ॥३५४॥
तत्तत्र भाण्डागाराश्वभृत्याद्यावसथार्पणैः । संविधानक्रियामिश्च व्यग्रयोरगमन्दिनम् ॥३५५॥ 355
देशे कोशोपकरणपूर्णगोणीगणावृते । आसन्निन्धनगण्डालीच्छन्नरथ्या इवापणाः ॥३५६॥
तन्वङ्गराजतुङ्गादिशातिपुत्रा नृपात्मजाः । तं सूर्यवर्मचन्द्राद्या डामराश्वानुवव्रजुः ॥३५७॥
डामरान्क्षीरभूपादीन्राजा नौनगरादिषु । स्थानेषु स्वेषु निक्षिप्य रक्षित्वे गुप्तिमानभूत् ॥३५८॥
विश्रान्तसर्वचित्तस्य श्रीमतीनन्तभूपतेः । प्रावर्तन्तोत्सवैर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे ॥३५९॥
राजपुत्रहयारोहशालिडामरमण्डलैः । कृत्स्नैरेव स्थितिर्बद्धा सविधे वृद्धभूभुजः ॥३६०॥ 360
वत्सरे पञ्चपञ्चाशे ज्यैष्ठे मासि विनिर्गतः । आसाद्य विजयक्षेत्रं सं स्वर्गसुखमन्वभूत् ॥३६१॥
कलशस्तु गते राज्ञि प्राप वीतभयं महीम् । रक्षाहीं चलिते यातरत्नां निधिमहीमिव ॥३६२॥
स्वराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं रिक्तोपि विहितोद्यमः । चक्रे संमन्त्र्य विज्ञाद्यैः संमतानधिकारिणः ॥३६३॥
तेन सर्वाधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । हारे वराहदेवश्च वितस्तात्रपुरोद्भवः ॥३६४॥
यो ह्यम्बरांधिकार्यासीज्जिन्दुराजस्य कम्पने । राज्ञां विजयमित्रः स कम्पनाधिपतिः कृतः ॥३६५॥ 365
यथाधिकारमन्यांश्च विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे संरब्धः पितृविग्रहे ॥३६६॥
जयानन्दः पदातीनां चिक्रीर्षुरथ संग्रहम् । यत्नादनुचितेभ्योपि धनिकेभ्योग्रहीत्क्षणम् ॥३६७॥
स्वीकृत्य पत्नीविज्ञाद्यैराजपुत्रगणान्वितः । अथावन्तिपुरं प्राप योद्धुं वृद्धनराधिपम् ॥३६८॥
अभ्यर्थ्य कारितो वेलां राज्ञा काराविनिर्गतः । शिमिकावर्त्मना योद्धुं जिन्दुराजो विनिर्ययौ ॥३६९॥
तेषामुद्योगमाकर्ण्य क्रुद्धो वृद्धमहीभुजम् । स्वे डामराश्वाराद्याः संरम्भादुपतस्थिरे ॥३७०॥ 370
अजायत न्यस्तगुडक्रीडनुरगमण्डला । शस्त्रैः सन्नाटवी कृत्स्ना संकटा विजयेश्वरे ॥३७१॥
ततः सूर्यमतो यत्नात्पप्रे परमकोपनम् । ययाचे पुत्रवात्सल्यादयुद्धं दिवसत्रयम् ॥३७२॥

---

३४६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °स्था सरि°. ३४८. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °ल्लशाव्वासी°. ३५०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 क्र. ३५३. [1]) A_3 gloss शावाः पोताः तेषां भरणं पोषणं. ३५६. [1]) A_1, गण्डाल्यः गण्ड इति भाषया. ३५७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °गुङ्गा°. ३६१. [1]) A_1 gloss अनन्तदेवः.—[2]) A_3 gloss स्वर्गसुखं परमानन्दं न तु मृ [तिम्]. ३६२. [1]) A_3 gloss धनरहिताम्. ३६४. [1]) च supplied by A_3 in space left by A_1.—[2]) A_3 gloss वितस्तायां नाम यत्पुरं। तस्माद्भवो यस्य स वितस्ताचपुरोद्भवः. ३६५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 यो ह्याम्बाधि°.—[2]) A_3 gloss कालशोन. ३६९. [1]) वे supplied by A_3 in space left by A_1. ३७०. [1]) संरम्भा supplied by A_3 in space left by A_1.

अत्यानानय मत्प्यादीन्द्विजाश्चिशि विसृज्य सा । तन्मुखेनातिवात्सल्यादिदमूचे रहः सुतम् ॥३७३॥
विनाशशंस्ययं पुत्र कस्ते मतिविपर्ययः । तीव्रदौर्येण पित्राद्य यदेवं योद्धुमिच्छसि ॥३७४॥
375 यस्य भूभङ्गमात्रेण दरद्राजादयो हताः । तत्पकोपानले कस्मादीहसे शलभायितुम् ॥३७५॥
अस्मिंस्तु त्रीतिमार्कण्डे त्रीतिहोत्रसमे नृपे । कस्त्राता स्यात्स्वदीयानां तृणानामिव शस्त्रिणाम् ॥३७६॥
सेनाद्रैः कतमैः केन शौर्येण कतमैर्धनैः । भवाञ्शक्तिमतां धुर्यं योद्धुमेनं प्रधावति ॥३७७॥
दैवात्संस्यक्तमेतेन भुङ्क्ष्व राज्यमखण्डितम् । पित्रा तीर्थोपविष्टेन किमिवापकृतं तव ॥३७८॥
द्वेष्येच्छुभिः पात्यमानो व्यसनेस्मिन्ह्रदारुणे । प्रयास्यसि दिनैरेव रिक्तोप्यत्यन्तरिक्तताम् ॥३७९॥
380 नय सेनाः पितुर्भीतिर्जीवन्त्यां मयि नास्ति ते । ऋजुमेनं नयस्वाग्रं प्रत्युतानुनयोक्तिभिः ॥३८०॥
इति दूतमुखैर्गूढं पुत्रो मात्रा कृतार्थनः । सर्वाशाभ्येनयस्सैन्यं रात्रावेव निजान्तिकम् ॥३८१॥
श्रुतापसारं सैन्यानां दूतैर्वैत्य प्रसादितम् । उपालेभे पतिं प्रातर्भृष्टा प्रत्युत वल्लभा ॥३८२॥
राज्ञ्या मिथस्तयोरेवं शमिताक्षेपयोरपि । पिभुनप्रेरणात्पाप कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ॥३८३॥
वैरस्य रूपमेतद्धि भेदं याति मुहुर्मुहुः । संधीयमानमपि यत्क्लिन्नाम्बरमिवाशयम् ॥३८४॥
बाल्यात्यादौ श्रुतोदन्तं भुक्त्वा तप्राशयो नृपः । गृहं प्रविष्टो धृष्टस्त्रीभाषितैर्जडतां ययौ ॥३८५॥
385 एवं प्रतिदिनं तप्तस्त्यक्तापः प्रतिक्षपम् । स्वच्छाशयः शरत्तुच्छंतडागौपम्यमाययौ ॥३८६॥
चकार पितृपक्ष्याणां पुत्रो वेदमादिनाशनम् । पिता तु पुत्रपक्ष्याणां न किंचित्स्त्रीवशीकृतः ॥३८७॥
पुत्रस्नेहान्धया पक्ष्या बाधितैश्चानुयायिभिः । रूक्षोक्तिभिस्ताप्यमानस्तस्थौ दुःस्थः सदा नृपः ॥३८८॥
राज्यं जिहीर्षुः पुत्रस्य निःशूरं तद्बलं विदन् । ईषत्स जिन्दुराजस्य गणनां पौरुषेकरोत् ॥३८९॥
पुत्राज्जिहीर्षुणा राज्यं तेन तन्वङ्गनन्दनाः । प्रार्थ्यन्ते स्म तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ॥३९०॥
संप्रेर्य तं तदा रात्रौ स्वान्त्येयाशमेशङ्किनी । हर्षं देवी नृपं कर्तुं दूतैराहूतवत्यभूत् ॥३९१॥
स पितामह्योर्दूतैराहूतः साहसोन्मुखः । बाल्यात्यां निर्गतः सज्जै रक्ष्यमाणोपि रक्षिभिः ॥३९२॥
दत्तपार्ष्णिकषाघातः क्षणार्धेनोदलङ्घयत् । मनोजवेनाभमौजा वाजिना पञ्चयोजनीम् ॥३९३॥
वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । अगच्छन्बहवो मार्गे दीनाः सेनाह्वयाः श्रमम् ॥३९४॥
प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामहौ । आनन्दाम्बुजलस्यन्दैरभिषेकं प्रचक्रतुः ॥३९५॥
395 पुत्रे तन्निकटं प्राप्ते कलज्ञाः कम्पिताशयः । अप्रियाचरणात्पित्रोः संधित्सुः स न्यवर्तत ॥३९६॥
स तस्य नगराल्पश्रीः पार्श्वे प्राज्ञो व्यसर्जयत् । अकरोद्विप्लुते राष्ट्रे स्वभेदस्याप्रकाशनम् ॥३९७॥
एवं प्रवर्धमानेपि वैरे कलज्ञभूपतिः । कंचित्कालं मते मातुरवर्तिष्ट मनागिव ॥३९८॥
खशालाः कलज्ञादेशाश्रियासोः कम्पनापतेः । तया प्रावर्तितनतेर्मार्गे संत्याजितः पतिः ॥३९९॥
अत्रान्तरे शमयितुं वैरं देशोपघातकृत् । तावुद्दिश्य पितापुत्रौ द्विजाः प्रायं प्रचक्रिरे ॥४००॥
400

---

३७५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °शीशिये. ३७६ [1]) A_3 gloss अन्धं. ३७८. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 भुङ्क्. ३८३. [1]) A_3 gloss अनन्तकलशयोः. ३८५. [1]) रूप supplied by A_3 in space left by A_1. ३८५ [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 बाह्यात्या°. ३८६. [1]) °तुच्छ supplied by A_3 in space left by A_1. [2]) Thus A_3; A_1 तदा. ३९१. [2]) Thus corr. by A_3 from A_1 स्वन्त्र°. ३९२. [1]) A_3 gloss पितामहयोः पितामहपितामह्यौ.

संधिबन्धे क्षमुत्पन्ने ततस्तदनुरोधतः । दंपती संप्रविष्टौ तौ सार्धं मालवपं पुरम् ॥४०१॥
जयानन्दादिबुद्ध्याथ बुद्ध्वा बन्धोश्चतं सुतम् । भूयोपि ययतुः खेदान्निर्गत्य विजयेश्वरम् ॥४०२॥
तस्याश्वशासकूटानि पुत्रो राज्ञावदाहयत् । व्यापादयत्पदातींश्च विषशस्त्राग्नियुक्तिभिः ॥४०३॥
तथा प्रवर्धमानेपि विरोधे सत्यरोधयत् । वात्सल्यविवशा राज्ञी भर्तुः प्रतिचिकीर्षितम् ॥४०४॥
लुड्डाभिधाभूत्कैवर्तबन्धकी तद्विधेयधीः । थक्कडामरनामा च तज्जारः खलचित्तदा ॥४०५॥ 405
स तत्रास्तेव दुष्टात्मा कथ्यमानौ समीपगैः । शुश्राव पितरौ नित्यं लीलासितसिताननः ॥४०६॥ युग्मम् ॥
तौ दंपती पुनर्हेमनुलापुरुषयुग्मदौ । चित्राभिधर्मचर्याभिर्मनस्तापमुच्चताम् ॥४०७॥
यदा पुनस्तयोर्दार्ढ्यमाद्यत्वाच्च व्यहीयत । तदा सेर्ष्यः स दुष्पुत्रो रात्रौ वह्निमदापयत् ॥४०८॥
तेनाग्निनोर्वरीशस्य सर्वोपकरणैः समम् । भस्मावशेषमभवद्विजयेश्वरपत्तनम् ॥४०९॥
सर्वनाशभुचा दीना राज्ञी मर्तुं समुद्यता । तन्बङ्गपुत्रैश्चकृपे कथंचिज्ज्वलतो गृहात् ॥४१०॥ 410
स्यक्तांशुकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितम् । निःशेषं राजसैन्यं तदजायत दिगम्बरम् ॥४११॥
तद्राजधानीसौधाग्रात्पश्यन्कालशभूपतिः । तोषादनृत्यज्ज्वालौघैर्गगनालिङ्गिभिः समम् ॥४१२॥
अतरच्चष्टसर्वस्वः स पारं सरितो नृपः । निममज्ज सजानिस्तु दुस्तरे शोकसागरे ॥४१३॥
संप्राप्य प्रातरप्युष्टं रक्षलिङ्गं नृपाङ्गनां । व्यक्रीणाल्लक्षसंख्या टाकानां पार्श्वभीयुषाम् ॥४१४॥
क्रीत्वा च प्रददौ पूर्वं भृत्यानां भोजनांशुके । धनेन तेन निर्दैन्धान्यपि धामान्यशोधयत् ॥४१५॥ 415
भस्मकूलतलात्तावल्लब्धं स्वर्णादि भूभुजा । कथापि यावतो हन्त मथयत्यथ कौतुकम् ॥४१६॥
राजा भूत्याटवीभूते पत्तने तत्र सानुगः । नडस्वर्ग्रथितच्छत्रपटलाच्छादितेवसत् ॥४१७॥
तावत्यव्ययसामर्थ्ये चिकीर्षोस्तत्पुरं नवम् । विना राजोचितामाज्ञां न सिद्धं वृद्धभूपतेः ॥४१८॥
भ्रष्टाभिभवो मातुरानुकूल्यान्नवो नृपः । परितापं पितुस्तैस्तैर्दुःसंदेशैः सदाकरोत् ॥४१९॥
निर्बन्धादथ पुत्रेण पर्णोत्सगमनं पिता । निर्वासनोत्सुकेनोक्तः शश्वद्दूतमुखैर्यदा ॥४२०॥ 420
प्रभवन्त्या यदा चासीत्पत्न्या तस्यैव वस्तुनः । निष्पत्तये प्रेर्यमाणः साधिक्षेपं क्षणे क्षणे ॥४२१॥
तदा जातु रहः कुप्यंस्तन्बङ्गे थक्कने स्थिते । उवाचानुक्तपूर्वं तामेवं स परुषं वचः ॥४२२॥ तिलकम् ॥
अभिमानो यशः शौर्यं राज्यमोजो मनिर्धनम् । मया जायाविधेयेन हन्त किं किं न हारितम् ॥४२३॥
मिथ्योपकरणं नारीर्गणयन्ति नृणां जनाः । परिणामे तु नारीणां क्रीडोपकरणं नराः ॥ ४२४ ॥
द्वेषोन्मेषात्प्रसक्ताभिर्विरक्ताभिरसूयया । के नाम नात्र कान्ताभिः कृतान्तस्यातिथीकृताः ॥४२५॥ 425
रूपं काश्चिद्बलं काश्चिन्मज्ञां काश्चिच्च कार्मणैः । पुंस्त्वं काश्चिदसून्काश्चिन्नृणां जह्रुरकृनाः ॥४२६॥
हरन्ति भावभिरिव क्ष्मां पुत्रैरन्यगोत्रजैः । मत्ताः पयोधरौन्नत्यात्तरङ्गिण्य इवाङ्गनाः ॥४२७॥
पर्यन्ते वेतनमिमे किं जीर्णैरीदृशैरिति । पोषयन्ति सुतान्भर्तृंश्चोषयन्ति तु योषितः ॥४२८॥
सर्वकालं विदित्वापि दोषान्योषित्कृतानमून् । प्रतिपत्त्यनुरोधेन मयेयं नावधीरिता ॥४२९॥

---

४०६. [1]) A_2 gloss पितराविति पितरौ राजा राज्ञी च राजा थक्कडामरनाम्ना समीपगैः कथ्यमानः राज्ञी च लुड्डाभिधा कैवर्ती नाम्ना कथ्यमाना उपहासार्थमित्यर्थः. ४१४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नृपात्मजा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 चिकी°. [3]) Thus A_2; A_1 पूर्वमीशुं°. ४१५. [1]) Thus A_1; A_2 तत्सम्°. ४१७. [1]) नडस्वर्ग्र। चिच्छ इति भाषया. ४२१. [1]) एकमुत्काधि supplied by A_2 in space left by A_1.

प्रभविष्णुर्निहत्येयमैहिकीः सुखसंपदः । परलोकसुखस्याशामपि हन्तुं मनोधता ॥४३०॥
वलीपलितयुक्तस्य नेदीयोमरणाग्रधेः । विहाय विजयक्षेत्रं कुत्र गन्तुं मनोचितम् ॥४३१॥
क्षपाकरकलामौलेः किल्विषक्षपणक्षमा । हारोपकण्ठसंसेवोत्कण्ठा कुण्ठीभवेत्कथम् ॥४३२॥
पुत्रो लोकद्वयत्राता कस्यान्येदृशो भवेत् । तीर्थात्पस्यापयन्मां यत्कुपथे मृतमिच्छति ॥४३३॥
प्रतिभात्यवगीतोयं प्रवादो मेद्य चेतसि । अनयान्यकुलोद्भूतो यदयं संप्रवेशितः ॥४३४॥
विसंवादिनमाकारात्तारैर्बन्धुविरोधिनम् । पुत्रं पितुरसंक्लिष्टं जानीयादन्यरेतसम् ॥४३५॥
सुचिराविष्कृताकूतां त्यक्त्वा प्राणाय यन्त्रणाम् । एवं वदन्पतिस्तस्याश्चक्रे मर्मसु ताडनम् ॥४३६॥
गोत्रजस्य पुरः पुत्रोत्पत्तिगुह्ये प्रकाशिते । आमृष्टविप्रियालापा साभूदधिकलज्जिता ॥४३७॥
महत्तमस्य पुत्रो हि प्रशस्ताख्यस्य सोभवत् । विपन्नापत्ययोपात्तस्तयेत्यासीज्जनश्रुतिः ॥४३८॥
उत्सिक्तभाषितं भर्तुर्योषितो जितभर्तृकाः । जानन्त्यन्त्याङ्गसंवृत्तशिरस्ताडनसंनिभम् ॥४३९॥
अतः सा सुहृदं प्रौढिसंस्कारपरुषं वचः । प्राकृतप्रमदेवैरिरित्युवाच रुषा पतिम् ॥४४०॥
गतश्रीस्तापसो मन्दो जातभाग्यविपर्ययः । वृथा वृद्धः क्व किं वाक्यमिति मूढो न वेत्स्ययम् ॥४४१॥
क्षात्त्वोत्थितस्य यस्यास्य नाभूत्पात्रवरणं पुरा । लोको जानात्ययं किं न तेन मां प्राप्य हारितम् ॥४४२॥
स्वकुलस्त्रीसमुचितं यत्किंचिन्मामभाषथाः । क्रियते किं न कालोयं यत्पापयिष्यसेऽनने ॥४४३॥
अकर्मण्यो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः । पत्न्यापि त्यक्त इत्यस्मात्परिवादाद्धि मे भयम् ॥४४४॥
कुलदोषादिवृत्तान्तगर्भौपालम्भनिर्भरैः । वचोभिर्व्यथितस्तस्यास्तस्थौ तूष्णीं यदा नृपः ॥४४५॥
तदा तस्यासनप्रान्तनिःसृतः प्रसरन्बहिः । निर्विकाराकृतेर्व्यक्तं ददृशे रक्तनिर्झरः ॥४४६॥
संभ्रान्तायां ततो राज्ञ्यामपद्यस्थक्कनो रुदन् । असिधेनुं गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेशिताम् ॥४४७॥
ततोतिधीरो राजैव ते लज्जाचकितोन्वशात् । राज्ञो रक्तातिसरणं जातमित्युच्यतां बहिः ॥४४८॥
त्रिधेया नारीणां तनयनिहिताशेषविभवाः कृतम्लानौ भृत्ये पुनरुदितविस्रम्भरभसाः ।
नयन्तो गण्यत्वं प्रसभमभियोगैर्लघुमरिं नयत्यक्ताः क्ष्मापाः प्रलयमुपगच्छन्ति न चिरात् ॥४४९॥
नृपतिर्वाहितहयः शरदातपखेदितः । तृष्यन्निपीय धान्याम्बु च्युतासृग्जात इत्यभूत् ॥ ४५०॥
गम्भीरै राजपुरुषैस्तथा वार्ता प्रवर्तिता । यथा नाबुद्ध वृत्तान्तमेतं कोपि बहिर्जनः ॥४५१॥ युग्मम् ॥
वत्सरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कार्तिके । विजयेशाग्रतो राजा जीवितेन व्ययुज्यत ॥४५२॥
पत्न्याः पुत्रस्य चौद्देगैस्त्यक्तो राजा सुखोचितः । प्रसार्य पादौ निद्रातुं प्राप सोवसरं चिरात् ॥४५३॥
चुकोपासौ न करमैचिच्चुकोपास्मै न कथन । चक्रे सुखी विमन्युश्च मरणेन महामनाः ॥४५४॥
संग्रामराजदायादो न कस्यचिदिव प्रियः । अंशुकाच्छादितो भूमावनाथ इव सोस्वपत् ॥४५५॥
न प्रियाक्रन्दितैः खिन्नश्च कुप्यन्नप्रियोक्तिभिः । सर्वत्यागी ययौ राजा दीर्घनिद्रारसज्ञताम् ॥४५६॥
दाक्षिण्योज्झनप्रायश्चित्तायेव त्यजन्नसून् । कृतज्ञया पतिः पत्न्या ततो निन्ये सनाथताम् ॥४५७॥

---

४४९. [1]) Thus A_3; A_1 °वीर्यं लघुं°. ४५०. [1]) A_2 gloss धान्यं धनिका धान्यवत् इति भाषया। तदम्बुः ४५२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 क्षपान्तिके. ४५५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 सोभवत्.

आराजपुत्रचण्डालं देयं प्रत्यहवेतनम् । ददौ स्वस्येव भृत्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम् ॥४५८॥
गृहीतवेतना भृत्याः कोशं सर्वे तथा स्वयम् । पुरस्ताद्विजयेशस्य नमुः क्षेमाय पायिताः ॥४५९॥
पादन्यस्तशिराः पौत्रो रुदन्नर्पितकोशया । मूर्धन्याघ्राय कथितो मा पितुर्विश्वसीरिति ॥४६०॥ 460
उत्थितैव ततो भूत्वा स्वयमाचलतां सती । प्रातिहार्यं व्यधाद्भर्तुः कारयन्त्यन्तमण्डनाम् ॥४६१॥
सादिनां शतमादिश्य नमुस्तत्रैव रक्षणे । सा पुनः शिविकारूढमथ प्रास्थापयत्पतिम् ॥४६२॥
क्षपामेकां दिनार्धं च स्थित्वैवं पतिदेवता । प्रणम्य विजयेशानं युग्यारूढा विनिर्ययौ ॥४६३॥
निर्यान्तौ वीक्ष्य तौ प्रेततूर्यकैश्लोलमिश्रितैः । लोकस्याक्रन्दतुमुलैर्भग्ना इव दिशोभवन् ॥४६४॥
विमानस्योत्पताकस्य परिष्कारेषु बिम्बिताः । प्रजा राज्ञोन्तिके रेजुरनुगन्तुमिवोद्यताः ॥४६५॥ 465
राज्ञां वितीर्णस्कन्धानां मरुल्लोलाः शिरोरुहाः । विमानस्थस्य नृपतेरवंश्चामरश्रियम् ॥४६६॥
पश्यन्ती[1] पश्चिमां सेवां सैन्यानां नृपतिप्रिया । अस्तामिलाषिणि दिने प्रपेदे पितृकाननम् ॥४६७॥
दुस्त्यजात्सुतवात्सल्याद्यद्वा केनापि हेतुना । सा बभूव क्षणे तस्मिंस्तनयालोकनोत्सुका ॥४६८॥
जानन्ती पवनोद्भूतं रजः सेनासमुत्थितम् । चकितोत्कण्ठिता साभूत्कुलशागमनाशया ॥४६९॥
तस्मिन्क्षणे जनाः केचिदायाता नगराध्वना । अङ्ग किं कुलशाः प्राप्त इति पृष्टास्तया स्वयम् ॥४७०॥ 470
स तु पुत्रः क्षणे तस्मिन्यियासुर्मातुरन्तिकम् । दत्त्वा विभीषिकास्तास्ता निरुद्धो द्वैधकारिभिः ॥४७१॥
ततो गृहीतनैराश्या राज्ञी पुत्रावलोकने । सा प्रार्थयित्वा वैनस्तं वारि श्लोकमथापठत् ॥४७२॥
वैनस्तेन तु तोयेन जठरस्थेन ये मृताः । मोक्षं गच्छन्त्यसंदेहं ते यथा ब्रह्मवादिनः ॥४७३॥
उपनीतं वितस्तास्बु पीत्वोपस्पृश्य नाथ सा । एवं शशाप पिशुनास्नेहसंक्षयकारिणः ॥४७४॥
जनितं प्राणहरैर्यैः पुत्रेण सहात्रयोः । सान्त्वयानां क्षयस्तेषां भूयात्परिमितैर्दिनैः ॥४७५॥ 475
तस्यास्तेनोपतप्तायाः शापेनाथभिचारिणा । क्षिप्रमेव जयानन्दजिन्दुराजादयो मृताः ॥४७६॥
चक्रे हलधरापत्यजातकौलीनशान्तये । परलोकं पणीकृत्य युक्त्या च शपथं सती ॥४७७॥
एवं विशुद्धशीलत्वं संप्रकाश्य शुचिस्मिता । कर्णीरथाददाज्झम्पां ज्वलिते जातवेदसि ॥४७८॥
अजायत नभो वह्निज्वालावलयमालितम् । तदागमोत्सवे दत्तमिन्दुरमिव निर्जरैः ॥४७९॥
साक्रन्दैर्नैव चटत्कारी दुःखोत्तप्तैर्न चोष्मलः । परमालेख्यलिखित इव जज्ञे शिखी जनैः ॥४८०॥ 480
गङ्गाधरष्टङ्किवुड्डो युग्यवाहश्च दण्डकः । तावुद्वा नौनिका वल्गा चेति दास्यस्तदान्वयुः ॥४८१॥
वप्पटोड्डटयोः कुल्यौ सेनटक्षेमटावुभौ । भूपालवल्लभावास्तां वैराग्याद्विजयेश्वरे ॥४८२॥
भात्रा यन्त्रनिसर्गेभङ्गुरतरास्तिष्ठन्ति नैते चिरं चेतःकाचघटस्य तस्य घटते दीर्घोयमेको गुणः ।
यत्तस्मिन्निहितप्रकृष्टि न गलत्यायानि न म्लानतां धत्ते नापचयं चमत्कृतिवचो गीर्वाणगङ्गापयः ॥४८३॥
एकचष्टिमतिक्रम्य वर्षान्भूपतिरायुषः । सपत्नीकः पुरारातिगौरीसायुज्यमासदत् ॥४८४॥

---

४५९. [1]) A, gloss दिव्यं. ४६१. [1]) उत्थि supplied by A, in space left by A,.—[2]) A, gloss भात्रा गृहीता लता यया.—[3]) A, gloss हास्तस्त्यं. ४६६. [1]) A, gloss वितीर्णो दत्ता स्कन्धाः अजाशिरांसि शिविकावाहनार्थं वै तेषां. ४६७. [1]) Thus corr. by A, from A, पश्यन्त्यपश्चि[2]. ४६९. [1]) Thus corr. by A, from A, °गमाशया. ४८३. [1]) A, gloss चेतोरूपे काचघटे शीघ्र इति प्रसिद्धे.

अथास्थीनि समादाय चतुर्थे दिवसे तयोः । पुत्रास्तन्वङ्गराजस्य सर्वे गङ्गां प्रतस्थिरे ॥४८५॥
पैतामहेन कोशेन परिवारेण चान्वितः । पित्रा विरोधं जग्राह हर्षस्तु विजयेऽभवत् ॥४८६॥
आद्ये पिता पुरश्चरे[1] पिता श्रीविजयेऽभवत् । तस्मिन्पुत्रस्तु तत्रासीत्पिता तु नगरान्तिके ॥४८७॥
ततोऽतिव्ययितं पुत्रं दरिद्रो नीतिमान्पिता । अभ्यर्थ्यानर्थभीतश्च संधिं दूतैरयाचत ॥४८८॥
स तैरसकृदायातैरुत्सिक्तो युक्तवादिभिः । राजपुत्रः समं पित्रा संधिं निन्ये कथंचन ॥४८९॥
रक्षां पैतामहे कोशे शरीरे चात्मजन्मने । प्रतिभुश्चाव जनकः कृतप्रत्यहवेतनैः ॥४९०॥
नृपतेः पुत्रमानेतुं विशतो विजयेश्वरम् । दृष्टिः प्रुष्टैर्गृहैर्दग्धा श्रुतिश्च जनगर्हया ॥४९१॥
स पीतकोशः संगृह्य तनयं प्राविशत्पुरम् । कोशं चास्थापयन्मुद्रां दत्त्वा तदभिधाङ्किताम् ॥४९२॥
अत्रान्तरे तस्य राज्ञो धार्मिकी धीरजायत । दारिद्र्यच्छेदिनी धर्म्या धनबुद्धिश्च सर्वतः ॥४९३॥
तनयो नयनाख्यस्य कल्यः सेल्यपुरौकसः । कुटुम्बिनो जघ्यकाख्यः क्रमाद्ग्रामरतामगात् ॥४९४॥
स्थलोत्पत्तिः स दिग्देशविक्रीताद्यो वणिज्यया । संभृतार्थः शनैर्लुब्धो धनेशस्पर्धितां दधे[2] ॥४९५॥
सार्धं क्रोशं खनित्रा स नित्यं दीनारराशिभिः । पूरितायाः क्षितेः पृष्ठे बहून्व्रीहीनवापयत् ॥४९६॥
दीनारान्यसनं भृत्यैः कारयित्वा प्रतिक्षपम् । बहवो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः ॥४९७॥
स भाङ्गिलं लब्धुमिच्छन्बलेकस्मात्पलायितं । द्राक्षालतानिरुद्धाशो हतः केनापि पत्तिना ॥४९८॥
तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात् । पर्याप्तेनास्यजद्राजा यावदायुर्दरिद्रताम् ॥४९९॥
समृत्तु क्षाल्यमानेषु तद्दीनारेष्वहर्निशम् । कलुषाम्भा बहून्मासान्वित्तस्तां समपद्यत ॥५००॥
दानोपभोगरहिताः काले क्लेशेन भूयसा । अन्यार्थमर्थान्रक्षन्ति चित्रं लुब्धा महाशयाः ॥५०१॥
प्राणान्धारयते निपीय मरुतः शेते तमोन्धे बिले संभोगे परदत्तमिच्छति पटं नग्नस्त्रपाशान्तये ।
विस्तार्येति कदर्यतामहिरवत्स्वन्यस्य हेतोर्निधीन्नान्यः कोपि परं परोपकृतिषु प्रौढोस्ति लुब्धं विना ॥५०२॥
अन्यैश्च बहुभिर्मार्गैर्नेयः सिन्धुमिवाविशन् । नानार्थसंपदस्तास्तां भाग्यभाजं महीभुजम् ॥५०३॥
अर्था भाग्योदये जन्तुं विशन्ति शतशः स्वयम् । दिग्भ्योभ्युपेत्य सर्वाभ्यः सायं तरुमिवाण्डजाः ॥५०४॥
स्रोतांसि प्रबलत्वमेत्य वसुधां मूलेषु पुण्णन्त्यधो व्योम्नोम्भः पतति त्यजन्ति हरितो वारि प्रणालीमुखैः ।
इत्थं शुष्कसरः पयोदसमये संपूर्यते सर्वतो भाग्यानामुदये विशन्ति शतशो द्वारैर्न कैः संपदः ॥५०५॥
जनरक्षणदाक्षिण्ये ततः पितुरिवान्वहम्[2] । कुशला कलशास्यासीत्प्रजापुण्योदयैर्मतिः ॥५०६॥
स्वयं वणिगिवार्यानां गणनाकुशलोपि सः । विवेक्ता सत्पथस्यागे मुक्तहस्तः सदाभवत् ॥५०७॥
उपस्थितौ भाविनौ च परयत्नायव्ययौ स्वयम् । अन्तिकाद्यास्त्यजद्भूर्जखटिकादि नियोगिवत् ॥५०८॥
तस्य स्वरूपमूल्येन रत्नादि क्रीणतः स्वयम् । नाशकन्वञ्चनां कर्तुं केपि विक्रयकारिणः ॥५०९॥
त्रिवर्गं सेवमानः स विभज्य समयं सुखी । मध्याह्नादूर्ध्वमभवद्दृश्यः सर्वकार्यार्थिनाम् ॥५१०॥
तस्य स्वेषां परेषां च कृत्यमन्विष्यतश्चरैः । अज्ञातः स्वप्नवृत्तान्तः प्रजानामभवत्तदा ॥५११॥

---

४८७. [1]) Thus emended with G; A पुत्रचरे. ४९५ [1]) शस्य supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 र्धितामगात्. ५०६. [1]) Emended; A तद्दीना°. ५०३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्तासा. ५०६. [1]) ततः supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °द्धान्तिकम्.

स्ववेश्मेव गृहस्थस्य प्यायतश्चास्य मण्डलम् । जनो जनपदे जातु न कश्चिद्दैन्यमस्पृशत् ॥५१३॥
कौलीनचकितो राजा कुर्वन्कण्टकशोधनम् । प्रकटं नास्यजद्दण्डं चौरेभ्योपि स जातु चित् ॥५१३॥
न तस्यार्थः कोपि नष्टो मन्त्रिणो यमयोजयन् । मन्त्रिणां स पुनश्चक्रे नष्टस्यार्थस्य योजनम् ॥५१४॥
विवाहयज्ञयात्रादिमहोत्सवशताकुलः । नित्यप्रहृष्टो निर्दैन्यस्तद्राज्ये ददृशे जनः ॥५१५॥ 515
तेन नीतिविदाक्रान्ताः क्ष्माभुजः क्षित्यनन्तराः । आहाराचरणेप्यासंस्तदध्यक्षान्विनाक्षमाः ॥५१६॥
तन्त्रद्वःस्थस्थकञ्चार्दीस्त्रीनायातान्दिगन्तरात् । व्यथितैकानुजान्मङ्क्षप्रमुखान्गुङ्गजानपि ॥५१७॥
अप्रीणयद्बन्धुभृत्यान्स भव्याभिर्विभूतिभिः । कलाभिरमृतार्द्राभिः सोमः क्षुरपितृनिव ॥५१८॥ युग्मम् ॥
अवाप्यपरिपाकोपि दौःशील्येन न भूपतिः । कुदैशिकोपदिष्टेन दुष्टाचारेण चोज्झितः ॥५१९॥
टङ्केन वृद्धिव्याख्येन कन्यकाः समुपाहृताः । क्रीतास्तस्य तुरुष्केभ्यो नानादिग्देशसंभवाः ॥५२०॥ 520
स ताभिः परदारैश्च रूपलोभादुपाहृतैः । अवरोधपुरंध्रीणां ह्रासप्रतिमहौकयत् ॥५२१॥
बह्वीः कामयमानस्य बोधितः प्रतिवासरम् । मत्स्ययूषादिभिर्वृष्यैर्नास्य पुष्टिरहीयत ॥५२२॥
महासमयपूजाश्च व्यधः स गुरुभिः समम् । महाचरणामाहारं नीतिमुत्सृज्य चाकरोत् ॥५२३॥
एवं शबलकृत्येन पुरं तेन नवीकृतम् । निर्दग्धे विजयक्षेत्रे शिलावेश्म न भूलिनः ॥५२४॥
विजयेशशिलावेश्ममौलावातपवारणम् । नृपोम्बरशिरश्चुम्बि जाम्बूनदमयं व्यधात् ॥५२५॥ 525
व्ययस्थितिं चानपायां व्यधत्त त्रिपुरेश्वरे । पिनाकिनश्च प्रासादं स स्वर्णमलसारकम् ॥५२६॥
ततः सत्कर्मकुशलश्चकार कलशेश्वरम् । निःसंख्यहाटकघटीपटलाङ्कशिलागृहम् ॥५२७॥
कलशेशोपरि ङ्कं चिकीर्षोः काञ्चनाञ्चितम् । तुरुष्कदेशराजः शिल्पी राज्ञोभ्यर्णमुपाययौ ॥५२८॥
सहस्रैर्भूरिभिर्हेम्नश्छत्रसिद्धिं वदन्कलाम् । स छादयच्चिजां ताम्रे काञ्चनारोपणं विदन् ॥५२९॥
कानिचिद्दिवसान्यासीत्प्राग्वृत्तृपसत्क्रियाम् । ततोतितीक्ष्णप्रज्ञेन नोनकाख्येन मन्त्रिणा ॥५३०॥ 530
अभ्यूह्य शिक्षितकलो विलक्षोगाद्यथागतम् । तच्च ङ्कं ययौ सिद्धिमस्यल्पैरेव काञ्चनैः ॥५३१॥
अनन्तेशाभिधं बाणलिङ्गमन्याश्च भूपतिः । प्रतिष्ठा विविधाश्चक्रे स शक्राधिकवैभवः ॥५३२॥
नृपे सहजपालाख्ये शार्ङ्गिणि यातेभ्यधिष्यत । ततः संग्रामपालाख्यो राजपुर्यां तदात्मजः ॥५३३॥
राज्यं जिहीर्षुर्बालस्य पितृव्यस्तस्य भूपतेः । भेजे मदनपालाख्यो बलीयानुद्यमं महान् ॥५३४॥
तद्भयाच्छरणं प्रायाद्भूपं साहायकार्थिनी । स्वसा संग्रामपालस्य जस्सराजश्च ठक्कुरः ॥५३५॥ 535
कृतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पश्चाज्जयानन्दं भूरिर्विज्ञादिभिः समम् ॥५३६॥
तत्र विद्वत्रितामित्रः स स्फूर्जन्क्रान्तमण्डलः । संग्रामपालामास्थानां कार्यान्ते शङ्कुतां ययौ ॥५३७॥
काङ्कुन्नो गमनं तस्य दृश्वा तास्ता विभीषिकाः । ते त्रासमैच्छन्नाधातुं स वीरो न त्वकम्पत ॥५३८॥
मतिं राजपुरीयाणामसावेतामदादिति । शङ्कमानेन तेनाथ त्रिज्ञे मन्युरुपाहृतः ॥५३९॥

---

५१५. [1]) Thus corr. by A_1 from अमैः. ५१७. [1]) Doubtful; thus A. ५१८. [1]) म: supplied by A_3 in space left by A_1. ५२०. [1]) Thus A_3; A_1 तुरुष्कैन. ५२२. [1]) A_3 gloss हृष्वैः राजीकरणैः. A_2 quotes: हृष्वकल्पतरौ पारिभद्ररसेनैव त्रिङ्कुलं वासनाचक्रम् । नवैश्विस्वा पारदस्पातयेत्पूर्वयुक्तितः । योजयेत्सर्ववोगेषु सप्तकक्षुकवर्जितम् ॥. ५२४. [1]) म supplied by A_3 in space left by A_1. ५३३. [1]) A_3 gloss राजवद् इति भाषया. ५३५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 संग्रामराजस्व. ३७. [1]) A_4 gloss जयानन्दः.—[2] Thus emended with G *sec. manu*; A शङ्कतां.

तैस्तत्र दत्तद्रविणैः पार्थितोथ महामतिः । रक्षापदेशास्त्वं सैन्यं स्थापयित्वा न्यवर्तत ॥५४०॥
एवं राजपुरीं तस्मिन्स्वीकृत्यान्तिकमागते । तुतोष कार्यमर्मज्ञः प्राज्ञः कलशभूपतिः ॥५४१॥
क्रमाद्राजायमानेषु विज्जादिष्वथ पस्पृधे । आमयेन जयानन्दो दैवात्प्रमयहेतुना ॥५४२॥
स्वास्थ्यवार्तोपलम्भाय भूपतिं गृहमागतम् । वाच्यमस्ति रहः किंचिदित्यूचे स कथान्तरे ॥५४३॥
निर्यातेष्वथ सर्वेषु किंचिच्चैवाब्रवीद्वचः । तदा ताम्बूलतित्यक्षाव्याजाद्विज्जो विनिर्ययौ ॥५४४॥
आप्रेनोक्तोपि निर्गच्छन्किं प्रयासीति भूभुजा । मन्त्रिणा चैत्य स प्राज्ञो बहिरेव व्यलम्बत ॥५४५॥
जयानन्दोभ्यधाद्भूपमुक्ता राजपुरीकथाम् । व्यक्तं नास्त्येव ते राज्यं विज्जे वृद्धिमुपागते ॥५४६॥'
आदीयमानाद्विज्जेन कार्येभ्यो वेतनादपि । दर्शयामास गणनां बहुमूल्यां महीभुजे ॥५४७॥
प्राप्तः कलुषतां राजा प्रयातः स्वगृहांस्ततः । याचितो गमनानुज्ञां विज्जेनेङ्गितवेदिना ॥५४८॥
निवेदयन्निव दाक्षिण्यलेशान्निर्बन्धकारिणः । तस्यानुज्ञां ददौ गन्तुं सान्तस्तोषी महीपतिः ॥५४९॥
लब्धादेशो गृहान्गत्वा सर्वोपकरणैः समम् । प्रस्थाप्य सोमतो भ्रातृनाप्तुं नृपतिं ययौ ॥५५०॥
राजधर्मगभीरत्वक्रूरयोः स्वामिभृत्ययोः । काचिदेव क्षणे तस्मिन्नेष्टाप्तभूदद्भुतावहा ॥५५१॥
न यत्प्रभुः प्रियं भृत्यं गमनात्स न्यवर्तयत् । उपालेभे समन्युश्च न यद्भृत्यः प्रियं प्रभुम् ॥५५२॥
सहोत्थितेन कतिचित्पदानि सह भूभुजा । चिरं कृत्वा कथां नीचैर्हसन्विज्जो विनिर्ययौ ॥५५३॥
जिन्दुराजं हलधरो मुमूर्षुर्दूषयन्यथा । तथा विज्जं जयानन्दः स व्यवारोपयत्पदात् ॥५५४॥
तल्लक्ष्मीमात्रशेषां क्ष्मां कृत्वा गच्छन्विधीयताम् । इतार्थो विज्ज इत्युक्ति नामहीन्मन्त्रिणां नृपः ॥५५५॥
निवर्तयिष्यति क्ष्माभृन्नियतं गमनादमुम् । इत्याशयान्वगाद्विज्जं राजवर्जं जनोखिलः ॥५५६॥
आस्कन्दं शङ्कमानोत्थाद्विज्जाद्राजा बलोर्जितात् । तृणस्पन्देपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनीः ॥५५७॥
तस्मिञ्भूरपुराद्याते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तशङ्कस्तां शङ्कां प्रादुश्चक्रे स मन्त्रिणाम् ॥५५८॥
ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं विज्जार्थहरणेब्रुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्यन्त नयज्ञताम् ॥५५९॥
विज्जादयस्तु निर्द्रोहा यं यं देशमशिश्रयन् । तत्र तत्रैव पूज्यत्वं रत्नानीव प्रपेदिरे ॥५६०॥
विज्जोधिकं प्रवृद्धोपि दैवतस्येव भक्तिमान् । पज्यां कलशदेवस्य सत्यंकारः सदाभवत् ॥५६१॥
एवं निर्वास्य विज्जादीनचिराद्राज्यवैभवः । क्षिप्रं सूर्यमतीशापाज्जयानन्दः क्षयं ययौ ॥५६२॥
राज्ञो विरोधकृद्दक्तुं शापस्याव्यभिचारिताम् । प्रमयं जिन्दुराजोपि तस्मिन्नेव क्षणे ययौ ॥५६३॥
तेपि विज्जादयः क्षिप्रमचिराद्राज्यसंपदः । प्रापुः शापोचितं सर्वे प्रमयं गौडमण्डले ॥५६४॥
आकस्मिकेथ प्रमये विज्जः प्रमयमाययौ । छद्मदीर्घबन्धनक्लेशं प्रापुस्तदनुजा अपि ॥५६५॥
पलायितेषु कारायास्थेषु व्याघ्रेण पाजकः । हतैस्तदनुजाः शेषा भुक्तक्लेशाः क्षयं ययुः ॥५६६॥
द्विस्त्रिसप्तैर्धकाराणां नानदयन्मदनादयः । अदीर्घेणैव कालेन दुरन्तैर्वैभविष्यते ॥५६७॥
जयानन्दसहायोथ तत्पुत्रान्परिपालयन् । सर्वाधिकारी भूपेन वामनाख्यो व्यधीयत ॥५६८॥

---

५५१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 राज्य°. ५५८. [1]) A_2 gloss दूरपुर. ५६५. [1]) A_2 gloss आकस्मिके प्रमये मारीरोग इत्यर्थः. ५६६. [1]) Thus A_1; A_2 R G पाजकाः.—[2]) Thus A_1; A_2 ततस्त°. ५६७. [1]) Thus A_1; A_2 द्विस्तास्तु द्वै°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तैस्तैर्भवि°.

यस्य तास्ता व्यवदतीर्नीतिशस्त्रास्त्रुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गोष्ठीष्वद्यापि[1] धीमताम् ॥५६९॥
मामानवन्तिस्वाम्यादिभोग्यानादस्य लुब्धधीः । राजा कलशगङ्काख्यं कर्मस्थानं विनिर्ममे ॥५७०॥ 570
मन्त्रिणे नोनकायासौ धनोत्पादविदेऽप्यदात् । क्रौर्यत्रस्तो न पादार्धं जनरक्षणदक्षिणः ॥५७१॥
मन्त्रिणो राजकलशापत्यान्यस्यन्तरङ्गताम् । लेभिरे क्ष्माभुजः पार्श्वे प्रशस्तकलशादयः ॥५७२॥
सुताः स्वाच्छन्यविवशाधीराः संध्यादिसंभयाः । युक्तया निदधिरे राज्ञा निबद्धस्वाधिकारिणः ॥५७३॥
पुनर्मदनपालेन क्रान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय व्यसृजत्सेनान्यं बप्पटं नृपः ॥५७४॥
प्रतापैर्भूपतेस्तेन भृत्यांशेनापि[1] निर्जितः । बद्ध्वा मदनपालोपि कश्मीरान्संप्रवेशितः ॥५७५॥ 575
भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतो द्वाराधिपो वीरो विदधे डामरक्षयम् ॥५७६॥
बभूव जिन्दुराजास्य शिक्षितो नयविक्रमौ । भूम्यनन्तरसामन्तमुकुटस्पृष्टशासनः ॥५७७॥
स राजपुर्यादिजयी द्वारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेस्यजद्राज्ञा प्रसाद्य प्राहितः स्वयम् ॥५७८॥
मदनः क्षितिपालेन प्रापितः कम्पनेशताम् । लब्धप्रकर्षान्बोपादीन्डामरान्बहुशोवधीत् ॥५७९॥
सेवावशीकृतः स्वेनपालं सं नगराधिपम् । चक्रे विजयसिंहाख्यं हताशेषमलिम्लुचम् ॥५८०॥ 580
कन्दर्पोदयसिंहाद्यैः प्रहिते लोहरे सकृत् । राजा भुवनराजस्य दूरं निःसारणं व्यधात् ॥५८१॥
कीर्तिराजस्य तनयां स च नीलपुरप्रभोः । लब्ध्वा भुवनमत्याख्यां रिपोश्चिन्तामयोभवत् ॥५८२॥
कार्यप्रतिग्रहे कर्तुं प्रवृत्तिं प्राहितोभवत् । हत्वा विजयसिंहाद्यो नृपेण नगरेशताम् ॥५८३॥
गुङ्गात्मजः स मल्लोथ तेन द्वारपतिः कृतः । राज्ञां मौलिमणिस्थाने स्वप्रतापमरोपयत् ॥५८४॥ युग्मम् ॥
शौर्ये निष्परिवारस्य पार्श्वस्योत्तरगोग्रहे । उरशासंप्रवेशे वा भुवं मल्लस्य मानिनः ॥५८५॥ 585
पञ्चाशैस्तुरगैर्यस्य कृष्णां तीर्त्वा व्यपाहरत् । राज्यं वाजिवजैः सार्धमभयाख्यस्य भूभुजः ॥५८६॥
एवं वशीकृतभुवो भूपतेर्नयवेदिनः । सममेवाष्टभूपालास्त्रिपञ्चेन्दवित्रिशन्पुरम् ॥५८७॥
कीर्तिन्यञ्चपुराधीशश्चाम्पेयो भूभृदासटः । तुक्काख्यजस्तु कलशो वल्लापुरनरेश्वरः ॥५८८॥
राजा संग्रामपालाख्यः स च राजपुरीपतिः । उत्कर्षो लोहरोर्वीभृद्वीर्यशो मुक्तजो नृपः ॥५८९॥
गाम्भीरसीहः कान्देशः काष्टवाटधराधिपः । भीमानुत्तमराजोपि राजानमुपतस्थिरे ॥५९०॥ तिलकम् ॥ 590
राजलोकः प्रवृद्धोपि घने जनपदेभवत् । दुर्लक्ष्यो वार्षिकसरित्पूरो वारिनिधाविव ॥५९१॥
तस्मिन्क्षणे शिलीभूतवितस्तासलिले नृपैः । शीतक्षणेप्यसेक्षीणां सुखं नैरन्त्यभूयत ॥५९२॥
मनसापि हि भूपाला यत्ते किंचिदचिन्तयन् । प्राप्तमेव पुरेपश्यन्वामनेन तदाहृतम् ॥५९३॥
कौशलं मन्त्रिणस्तस्य रराजेतरदुर्लभम् । निमिषं तदसंभ्रान्तो नित्यवद्योस्यवाहयत् ॥५९४॥
पार्थिवेष्वथ यातेषु मल्ले कार्यपराङ्मुखे । क्षितिपालेन कन्दर्पो द्वारं स्वीकारितः पुनः ॥५९५॥ 595
अभिमानधनो मन्त्री कृतारब्धिर्नजैर्धनैः । दुर्गं स स्वापिकं नाम युक्तया दुर्महमग्रहीत् ॥५९६॥
स प्रविष्टोपि नगरं खिन्नः केनापि हेतुना । पार्थिवाभ्यर्थ्यमानोपि कार्यं नैवाग्रहीत्तदा ॥५९७॥

---

५६९. [1]) पि supplied by A_2. ५७५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °सेनाति. ५७९. [1]) A_2 gloss मदनपालः. ५८०. [1]) स्व supplied by A_2. ५८१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कन्दर्पोभ°. ५८२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °चिछन्नाग्रयो°. ५८५. [1]) A_2 gloss अर्जुनस्य.—[2]) A_2 gloss उत्तरो विराटपुत्रः.—[3]) Thus A_1. A_2 तुर्ये.

तदा प्रशास्तकलशो[1] नित्यं दूत्यं समाचरन् । तदुक्तिस्फोक्तिसंतप्तः संस्पृशन्नभिमानिताम् ॥५९८॥
निजप्रियातिभूयस्या भूरीन्संगृह्य शक्तिभिः । तत्पदे रत्नकलशं स्वभ्रातरमकारयत् ॥५९९॥
सोर्वीः क्रीतप्रथोप्यासीच्च कन्दर्पसमः क्वचित् । किं चित्रोल्लिखितः सिंहः सत्यसिंहक्रियां स्पृशेत् ॥६००॥
ततः क्रमेण भूभर्त्रा भृत्यरत्नं कथंचन । राजस्थानाधिकारे स नगरे माहितः पुनः ॥६०१॥
अतिताडनतश्चौरे विपक्षेय कृपाकुलः । त्यक्ता तमप्यधीकारं विषण्णो जाह्नवीमगात् ॥६०२॥
पटान्तकृतसंरोधस्ताडयित्वा करं प्रभोः । कोपाहेशान्तरं यातस्तं प्रत्यास्ते[2] स्म मन्युमान् ॥६०३॥
अत्यन्तखेदितोप्यासीदानीतस्यान्तिकं पुनः । दर्पं हर्तुं नृपस्तस्य संनद्धो न तु जीवितम् ॥६०४॥
इत्थं पुरुषसिंहानां गौडदार्ढ्यो विसोढवान् । आरोहमवरोहं च सोन्तरङ्गः क्षमापतिः ॥६०५॥
उपाङ्गगीतव्यसनं नर्तकीसंग्रहादरः । देशान्तरोचितं राज्ञा वेत्रेवेह प्रवर्तितम् ॥६०६॥
ततो जयवनोपान्ते निरन्तरमहागृहम् । स्वनामाङ्कं पुरं कर्तुं प्रावर्तत विशांपतिः ॥६०७॥
मठाग्रहारप्रासादमहागृहपरंपराः । सत्तोयोपवनास्तत्र ययुः सिद्धिं सहस्रधा ॥६०८॥
अत्रान्तरे राजसूतुर्हर्षः सोत्कर्षपौरुषः । गुणैर्लेभे प्रकाशत्वमन्यभूपालदुर्लभैः ॥६०९॥
सोशेषदेशभाषाज्ञः सर्वभाषासु सत्कविः । कृत्स्नविद्यानिधिः प्राप ख्यातिं देशान्तरेष्वपि ॥६१०॥
लुब्धेन पित्रा संत्यक्ता जना नानादिगागताः । गुणशौर्योज्ज्वलास्तेन गृहीताः कृतवेतनाः ॥६११॥
अपर्याप्ते पितृकृते वेतने व्ययशालिनः । एकाहान्तरितं तस्य भोजनं त्यागिनोभवत् ॥६१२॥
पितरं गायन इव व्यक्तं गीतैः स रञ्जयन् । भर्तव्यभरणं चक्रे तद्दत्तैः पारितोषिकैः ॥६१३॥
उद्गायति पुरस्तस्मिन्कदाचिदथ पार्थिवः । सभ्येषु म्रीयमाणेषु शौचायोत्थाय निर्ययौ ॥६१४॥
तेन प्रसङ्गभङ्गेन जातक्षोभवधः सुधीः । क्षुभ्यन्वेलक्ष्यकोपाभ्यां कुमारः क्षितिमैक्षत ॥६१५॥
प्रभुर्वातिक्षान्तिः सुहृदतिशठः स्त्री परुषवाक्सुतो गर्वोद्धतः परिजन उदात्तप्रतिवचाः ।
इयान्सोढुं शक्यो ननु हृदयदाही परिकरो न तु श्रोतावज्ञालुलितनयनान्ते परिभवन् ॥६१६॥
पितुरेव तदा भृत्यो विद्याधराभिधो विटः । शाधि राज्यं निहत्येमं नर्मणेवेत्युवाच तम् ॥६१७॥
अधिक्षिपन्स तं रोषाज्ञानेनोक्तमसांप्रतम् । इत्यासक्षेन हसता धर्म्मटेनाप्यकथ्यत ॥६१८॥
अंशे भोगेच्छवश्छन्नाः कुमाराननुगान्पितुः । जेहं प्रदर्श्य स्वीकुर्युर्वैद्या काभिसंधीरिव ॥६१९॥
पुनः सभां संप्रविष्टस्तं पिता पर्यतोषयत् । प्रीतिदायैस्ततस्तैस्तैः साधुवादैश्च मानिनाम् ॥६२०॥
अन्येद्युस्तु पितुः पार्श्वात्स भुक्त्वा स्वगृहान्गतः । अभ्येत्य विद्याधावेन तदेव जगदे रहः ॥६२१॥
उपपन्नं तत्तदुक्त्वा तेनाभीक्ष्णं निषेधता । निर्बन्धात्पि हस्तेन सोथ कोपाद्ताडयत् ॥६२२॥
ललाटमिघातं रुधिरं वमन्तं व्राणवर्त्मना । तं वीक्ष्य सोभिजातोभूत्सदाक्षिण्यो नृपात्मजः ॥६२३॥
भृत्यैः प्रक्षालयत्रक्तं तस्येदृक्पाप्मनो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन्स्मित्वा वासांस्यदापयत् ॥६२४॥

---

५९८. [1]) Emended; A R G °कलशं. ६००. [1]) Thus A_1; A_2 नीत°.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 कन्दर्पः सम°. ६०२. [1]) जाह्न supplied by A_2 in space left by A_1. ६०३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 प्रस्थास्ते. ६०४. [1]) Thus A_1; A_2 °खेदितस्त्वासीत्° ६११. [1]) Emended; A °तोषकैः. ६१५. [1]) Thus A_1; A_2 शुभ्रदृ°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 कुमार°. ६१८. [1]) Emended; A धर्मदेना°. ६१९. [1]) Thus A_1; A_2 त्वामी स°.

अनिच्छोरपि तस्येच्छा दानात्तेनान्वमीयत । दुःशीलेनान्यकामिन्याः स्मितमात्रादिव स्पृहा ॥६२५॥ 625
असकृत्कृतयत्नः स ततः कालेन भूयसा । तं पैरयत्तत्र कृत्ये मध्ये स्त्रीकृत्य धम्मटम् ॥६२६॥
स रोहद्रोहसंकल्पजन्मना पाप्मना श्रितः । संमन्त्र्य पितरं हन्तुं तीक्ष्णान्यायुङ्क्त सर्वतः ॥६२७॥
शश्वत्स गोचरीभूतस्तेषां खेहलवस्पृशाम् । न घातितः सूनुना च वर्जितो न च तत्कथा ॥६२८॥
आप्तत्वं नीक्ष्णवर्णेषु प्रतिभेदभयाहते । तां विदशात्रह एवाशु वार्तां राज्ञे न्यवेदयत् ॥६२९॥
बुद्धवान्नाजपुत्रस्तत्तस्मिन्नहनि जातभीः । भोक्तुं नागापितुः पार्श्वमपि दूनैः कृतार्थनः ॥६३०॥ 630
सोपि तस्मिन्ननायाते तत्रार्थे शान्तसंशयः । दिने तत्र मनस्तापान्नाभुङ्क्त सपरिच्छदः ॥६३१॥
सभ्रातृकस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं थक्कनस्याङ्के शिरो विन्यस्य सोरुदत् ॥६३२॥
उक्त्वा च धम्मटोदन्तं बद्धां तस्य समर्पणम् । विधेहीत्यभ्यधात्तापि तं भङ्गीभणितिक्रमैः ॥६३३॥
न कृताधिगमावावां कृत्यस्यास्येत्युदीर्य तम् । अभ्यधेतां भ्रातुरर्थे पुनस्तन्वङ्गनन्दनौ ॥६३४॥
त्वत्प्रसादबलाद्राजन्नापन्नत्राणदीक्षितौ । यावावां तत्प्रवेशार्थं व्यक्तद्वारं निशास्वपि ॥६३५॥ 635
कथं नु पृथिवीपाल प्राप्ते प्राणात्ययक्षणे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां संत्यज्यतेनुजः ॥६३६॥ युगलकम् ॥
स्वामिद्रोहापवादश्च भवेत्तद्रक्षणाद्ध्रुवम् । देशत्यागं ततुत्सृज्य शरणं नान्यदावयोः ॥६३७॥
इत्यादि संभाव्य तयोः पादन्यस्तोत्तमाङ्गयोः । रुदित्वा गमनानुज्ञां कथंचित्पार्थिवो ददौ ॥६३८॥
पथि कश्चिदमुं हन्यान्मय्यीकृत्येति धम्मटम् । तौ विनिर्जग्मतुर्देशात्ततः सबलवाहनौ ॥६३९॥
तन्वङ्गजेषु यातेषु विविक्तीकृतमन्दिरः । श्रुतमानीय नृपतिः सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ॥६४०॥ 640
आसंसारं जगत्यस्मिन्सर्वतः ख्यातकीर्तिना । जनकेनेव जन्यस्य शक्तिरुत्पाद्यते जनैः ॥६४१॥
पुत्र शीतांशुनेवात्रि दिग्व्यापिख्यातकीर्तिना । भवता तु सुपुत्रेण मां जानात्यखिलो जनः ॥६४२॥
स त्वं गुणवतामग्र्यो निरर्गलयशा भवन् । असाधुसेव्यमभ्यानं यद कस्मात्रिषेवसे ॥६४३॥
यैनामहं निनं चार्थं यत्र तुभ्यं समार्पयम् । तत्र हेतुमनाकर्ण्य नासूयां कर्तुमर्हसि ॥६४४॥
रिक्तः स्वेभ्यः परेभ्यश्च प्राप्तोत्यभिभवं नृपः । इति निर्ध्याय हि मया क्रियते कोशरक्षणम् ॥६४५॥ 645
पुरप्रतिष्ठां निष्पाद्य क्षिप्त्वा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि नन्दिक्षेत्रेव वा पुनः ॥६४६॥
तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभूषुर्न विराद्धवान् । अतितात्पर्यतः कस्मादनार्योचितमीहसे ॥६४७॥
संभाव्यते त्वयि न तद्यन्ममावेदितं खलैः । यथार्थकथनात्तस्मात्कौलीनं विनिवार्यताम् ॥६४८॥
विभुद्धये करोत्वेष स्वकृतस्याप्रतिभवम् । खेहादितीच्छंस्तद्राजा साभिप्रायं वचोभ्यधात् ॥६५९॥
अपलापश्चोमात्रं निनीषुस्तस्य हेतुताम् । जनप्रत्ययने सोभूद्यस्मात्क्षान्तिसमुत्सुकः ॥६५०॥ 650
हर्षस्तु साधुवादैस्तत्पितुः संपूज्य भाषितम् । वक्ष्याम्यात्मामुखे तत्त्वमित्युक्त्वा निर्ययौ बहिः ॥६५१॥
सामान्यप्रेरणादेषा चिकीर्षाभूदिति ब्रुवन् । स पितृप्रहितं दूतं हीतः स्वांसवर्यं ययौ ॥६५२॥

---

६२५. [1]) Thus corr. by A, from A, दुःशीलान्य°. ६२७. [1]) र् supplied by A,. ६३०. [1]) Thus corr. by A, from A, °पुत्रस्तत्स्त°. ६३१. [1]) A, तत्रार्थेऽशान्त°. ६३३. [1]) Emended; A धम्मटो°.—[2]) Emended; A बुद्धा. ६३४. [1]) A, gloss धम्मटस्य. ६३५. [1]) वावावां तत्प्रवेशा supplied by A, in space left by A,. ६३९. [1]) Emended; धम्मटम् supplied by A, in space left by A,. ६४१. [1]) A, gloss पुत्रस्य. ६४४. [1]) A, gloss अनन्तरैवसम्बन्धिनं.—[2]) Emended with C; A समर्पयम्. ६४६. [1]) Thus R G C; A पुनः. ६५२. [1]) Emended; A सावसर्थं.

द्रुतं म्लाननानं वीक्ष्य पाणिभ्यां ताडयञ्शिरः । हा पुत्रेति वदन्राजा तस्यास्कन्दमदापयत् ॥६५३॥
हतेस्मिन्स्वशिरश्छिन्द्यामिति प्रोक्तवतः प्रभोः । निदेशाद्वेष्टयित्वैव तस्युस्तद्देहम शालिणः ॥६५४॥
तीक्ष्णास्तु पिहितद्वाराः परिवार्य नृपात्मजम् । ऊचुः सुपरुषां वाचमेवं निश्चितमृत्यवः ॥६५५॥
अस्मान्घृणी प्रमादी च विरुद्धं छद्म कारयन् । घातयित्वा दुराचार क्व जीवन्स्थातुमिच्छसि ॥६५६॥
रक्षिष्यति सुतं स त्वां स पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्ति वयमेव हताः पुनः ॥६५७॥
युध्यस्व मध्यगोस्माकं त्वां निहन्मोन्यथा वयम् । एवं सर्वप्रकारं ते व्यक्तं नास्त्येव जीवितम् ॥६५८॥
तां वार्तां भूपतेः श्रुत्वा व्याकुलस्यामतः स्थितः । हर्षान्तिकं दण्डकाख्यः प्रायाज्जिमहत्तरः ॥६५९॥
तीक्ष्णैर्निजतया दत्तप्रवेशः स नृपात्मजम् । प्रस्तुत्योवाच मतिमानेवं सर्वान्विमोहयन् ॥६६०॥
क्षत्रियापुत्र जीवित्वा कल्पानल्पेतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमाम्रियतेवशम् ॥६६१॥
तदेतस्मिन्समासन्ने मरणेव्यभिचारिणि । यदर्थं गृह्यते शस्त्रं स मानः पाल्यतां त्वया ॥६६२॥
कृतभुजः ख्यातयशा युवा क्षत्रियो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्यं किमिव पश्यसि ॥६६३॥
एतेषु सुसहायेषु मयि चापेसरेधुना । विपत्तिर्विजयो वापि प्रतापिस्तव शोभते ॥६६४॥
उल्लिष्ट नखकेशादियोजनं कारय द्रुतम् । वीरपट्टं बधानापि स्वःस्त्रीपरिणयक्षमम् ॥६६५॥
इत्युक्ता क्षुरकर्मार्थं राजपुत्रं सनापितम् । प्रावेशयत्पूज्यमानस्तीक्ष्णैराभ्यन्तरं गृहम् ॥६६६॥
न्यस्तासिधेनुर्हर्षेण दत्तझम्पः क्षणात्स्वयम् । पश्चात्प्रविश्य तद्देहम चक्रे सुनिहितार्गलम् ॥६६७॥
ततः स राजस्थानीयं तमारादवलगीद्वचः । रक्षितो राजपुत्रोयं क्रियतां स्त्रोचितं त्वया ॥६६८॥
भूतग्रहादिभवमोषधिभिर्विरोधिजातं बलैः प्रहरणप्रभवं तनुत्रैः ।
निर्वाप्यते प्रतिभयं पृथिवीपतीनां सार्वत्रिकं तु रभसाद्भुवि बुद्धिवृद्धैः ॥६६९॥
नदन्तस्तुमुलं योधास्ततो राजसुतास्पदे । आरोढुमाययुर्यत्रप्रहर्म्यादि प्रविवेक्षवः ॥६७०॥
तीक्ष्णा दृढद्वारगृहस्थितं त्यक्ता नृपात्मजम् । यावन्निर्गन्तुनिच्छन्ति हन्यमाना युयुत्सवः ॥६७१॥
द्वित्राः प्रसङ्गसांनिध्यान्मध्यपातं समाभिताः । तावद्विनिर्ययुर्वीरा निर्दोहा अभिमानिनः ॥६७२॥
ते निर्याताः सूर्यमतीगौरीशाश्रयिणो गृहात् । सदाशिवान्तिकं प्रापुर्प्रन्तो युधि विरोधिनः ॥६७३॥
रक्ष्यमाणोपि भूभर्तुर्गिरा ज्ञातेयशालिनः । राजज्ञातिर्हतस्तेषु प्रथमं सहजाभिधः ॥६७४॥
द्विजस्तिव्याभिधो वीरः पण्डितः शौर्यमण्डितः । रामदेवश्च केशी च कर्णाटोरिभटैर्हतः ॥६७५॥
केचिच्चयजन्तः शस्त्राणि स्वं ग्रस्तः केपि च स्वयम् । लेभिरे वधबन्धादि पापाः कापुरुषोचितम् ॥६७६॥
सितषट्चां सहस्रस्य चतुःषष्ठे स वत्सरे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ विप्रत्वः कारितो विटैः ॥६७७॥
हठत्यागासक्तिः प्रिययुवतिसंप्रेरणवचः खलासङ्गः पूर्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
अमात्येन भ्रात्रा सममपरमात्राय कलहः कुमाराणां बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ॥६७८॥
एवं स खलसंगत्या कुमारो लब्धलाघवः । बन्धं कारागृहे प्रापदसुखानि सुखोचितः ॥६७९॥

---

६५५. [1]) A, gloss स्वकीया एव पूर्वं राजवधं प्रति प्रोत्साहिताः. ६६१. [1]) A, gloss कारणानि ब्रह्महत्यादीनि पञ्च. ६७७. [1]) Fol. 166 of A ends with पश्चात्प्र; fol. 167 which ended with verse 688, is now lost. ६७५. [1]) Thus R; G केशाच.

राज्ञी भुवनमस्यास्मिन्बद्धे माध्यस्थ्यसंविदि । स्थापिता मानिनी कण्डच्छेदं कृत्वा जघावसून् ॥६८०॥ 680
रक्षिणो मन्त्रिणामाप्तांस्तस्य विन्यस्य भूपतिः । प्राह्णिोदुचितान्भोगान्सुतस्नेहाहिने दिने ॥६८१॥
चक्रिकायामशक्तोयमिति संचिन्त्य भूभुजा । भृत्यः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वान्न वारितः ॥६८२॥
नोनको हर्षमुद्दिश्य स्वेनान्यैश्च महीभुजम् । जीवितं लोचने वास्य कृष्येतामित्यभाषत ॥६८३॥
नृपः स शीलवैकल्ये पशुतुल्ये हियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चकमे कतिचिप्रियाः ॥६८४॥
तासु श्वश्रूरवाप्तभ्यमवाप्य सुगलाभिधा । बभूव तुक्कभूर्भर्तृनप्त्री भर्तृवधार्थिनी ॥६८५॥ 685
संमन्त्र्य नोनकः सा च द्वौ सूदावशनान्तरे । रसं प्रदातुं हर्षस्य पापं प्रेरयतां ततः ॥६८६॥
अन्यसूदमुखाद्वार्तां प्रयागस्तामवाप्रवान् । प्रभुं तदाप्यमानान्नपरिहारमकारयत् ॥६८७॥
तेनान्नेन परीक्षार्थं दापितेनापजीवितौ । हर्षः श्वानौ निशम्याभून्निराशो निजजीविते ॥६८८॥
प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स तां विदन् । ततः सर्वाणि भोज्यानि स्पृष्ट्वैवोज्झीदिने दिने ॥६८९॥
प्रयागोपहतेनासीत्परं बाह्येन सर्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्वञ्जीवितधारणम् ॥६९०॥ 690
अन्नस्याभोजनं भुक्त्वा राजा सूदैर्निवेदितम् । ततः प्रयागमानीय तत्र पप्रच्छ कारणम् ॥६९१॥
प्रयोजकौ च सूदौ च सोपलभ्य न्यवेदयत् । रसार्पणकथां कृत्स्नां तज्ज्ञानं च स्वयं प्रभोः ॥६९२॥
अथान्येष्वपि सूदेषु पित्रा दत्तेषु शङ्कितः । राजसूनुर्न बुभुजे प्रयागोपहतं विना ॥६९३॥
स सर्वेषु विरुद्धेषु यथान्नात्यवहायत् । मेने तत्तर्हिनं लब्धं शेषेष्वास्थापराङ्मुखः ॥६९४॥
अत्रान्तरे समुदभूदकस्माज्जाशङ्कचक्रः । अदृष्टपूर्वो भूमर्तुः सदाचारविपर्ययः ॥६९५॥ 695
उत्थाय ताम्रस्वाम्याख्यं पूर्वं ताम्रमयं रविम् । स रीतिप्रतिमाः स्वैरं विहारेष्वोप्यपाहरत् ॥६९६॥
धनानि निरपत्यानामाहर्तुं व्यवसायिना । न्यवार्यतार्यमर्यादा क्रौर्याक्रान्तेन भूभुजा ॥६९७॥
ततोतिशापसंतापव्यञ्जकेनाङ्गसाभवत् । अतिसंभोगजातेन धातुक्षैण्येन सोर्दितः ॥६९८॥
कुम्भप्रतिष्ठासंभारं चिकीर्षोर्हरमन्दिरे । तस्यापतन्महाकालकुम्भे नासापुटादसृक् ॥६९९॥
आकस्मिकं दुर्निमित्तं तत्प्रतीकारसंविदा । न मनागप्यगाच्छान्तिं प्रवृद्धिं प्रत्युताययौ ॥७००॥ 700
अस्रस्रुत्यनुबन्धेन तेन ग्लपितसौष्ठवः । शनैः शय्याप्रणयितामन्तः स प्रत्यपद्यत ॥७०१॥
बलमांसकृतक्षैण्यमग्निमान्द्याद्युपद्रवैः । क्रूरांशकेन शशिना तद्वपुः साम्यमाययौ ॥७०२॥
राज्यं स दित्सुर्हर्षाय दृष्ट्वामात्यान्पराङ्मुखान् । ततोभिषेकमौत्कर्षमानिन्ये लोहराचलात् ॥७०३॥
उच्चावचास्तेन सर्वे संविभक्ता मुमूर्षुणा । परमीर्ष्याविधेयेन न भुक्तान्तवधूजनः ॥७०४॥
कृत्वा धनार्पणं कुर्यां देशादस्य प्रवासनम् । इत्युक्ता हर्षमानेतुं तेनाप्यार्थयन्त मन्त्रिणः ॥७०५॥ 705
ते तु गोप्तृक्षित्रार्यान्यांष्टक्कुराल्लोहराभिधान् । विन्यस्य रक्षिभावे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन् ॥७०६॥
स नाद्यमण्डपात्तेन निष्कृष्टः क्षामविग्रहः । निवेशितश्चतुःस्तम्भे बद्ध्वा बान्धवर्जितः ॥७०७॥
अथोज्जिगमिषून्प्राणान्निःसामर्थ्यो विदस्पृपः । मुमूर्षुरभवत्तीर्थप्रस्थानाय कृतत्वरः ॥७०८॥

६८०. [1]) Thus R G *sec. manu*; C G *prima manu* माध्यस्थ°. ६८५. [1]) Emended, G R °भूनर्तृनप्त्रूर्वधार्थिनी; C °भूमर्तृनप्त्रूमर्तृवधा°. ६८६. [1]) Thus G C; R रसे. ६८८. [1]) Thus emended with C; A R G तेनान्नेन. ७०१. [1]) Emended, A अथु. ७०६. [1]) Emended with C; A गोप्तृक्षि°. ७०८. [1]) Emended with C; A अथोज्जग°.

स जानन्दैवतक्रोधं ताम्रस्वामिविपाटनात् । इयेष शरणं कर्तुं मार्तण्डं प्राणलब्धये ॥७०९॥

710 संत्यज्य विजयक्षेत्रमत एवापवर्गदम् । महीश्वरोपि प्रययौ तत्र त्रासवशंवदः ॥७१०॥

अधीकारप्राप्त्या तृणमिव विदन्विश्वमखिलं नियोगी जातार्तिर्नमनि गृहदासीरपि रुदन् ।

नदन्मूर्खो ज्ञानी बहुदुरुपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव च किं किं न विगुणम् ॥७११॥

तादृश्या कृपणप्रायसेव्यया क्लैब्यसंविदा । गुरूपदेशाहंकारस्तस्य हास्यत्वमाययौ ॥७१२॥

शुक्लायां मार्गशीर्षस्य तृतीयस्यां निशामुखे । तलादेवाभिनो युग्यं भूभृन्मर्तुं विनिर्ययौ ॥७१३॥

स भेरीतूर्यनिर्घोषैर्जनाक्रन्दं तिरोदधत् । सामात्यान्तःपुरो नौभिः प्रतस्थे जलवर्त्मना ॥७१४॥

715 यामशेषे दिनेन्यस्मिन्प्राप्तस्य चरणान्तिके । मार्तण्डस्य स्वजीवाप्त्यै सौवर्णीं प्रतिमां व्यधात् ॥७१५॥

भृत्यैरगणिताज्ञस्य दिदृक्षोर्ज्येष्ठमात्मजम् । औत्सुक्येनारतिस्तस्य व्यथितस्याधिकाभवत् ॥७१६॥

बहिर्हर्षकृतं गीतं गायनानां स गायताम् । विवृतद्वारविवरः शृणोति स्म विनिःश्वसन् ॥७१७॥

प्राणावसानसमये परिसंकुचन्ती स्वप्रप्रसङ्ग इव धावनशक्तिराज्ञा ।

प्राचुर्यदा खलु रुजो मरणोद्भवाया मर्मव्यथां प्रथयते पृथिवीपतीनाम् ॥७१८॥

प्रजाज्येष्ठं तनूजं च संविभक्तुं कृतार्थनः । उत्कर्षं माहयञ्छिक्षां बद्धजिह्वोभवत्ततः ॥७१९॥

720 अव्यक्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनः पुनः । निह्नोतुं नोनको भार्यं तस्यादर्शमढौकयत् ॥७२०॥

स तत्रिवार्य विहसन्दृष्टौष्ठः कम्पयञ्शिरः । जपन्किमपि सार्धं ह्रे बद्धवागभवद्गिने ॥७२१॥

आसन्नप्राणनिर्याणः संज्ञयाहूय मन्त्रिणः । ततः स्वं तैरसंमूढैर्मार्तण्डाप्रमनाययत् ॥७२२॥

वर्षानेकाब्दपञ्चाशदुक्तवान्स सितेहनि । मार्गस्य पञ्चषष्टेब्दे षष्ठ्यां निशामथासदत् ॥७२३॥

सप्त मम्मनिकामुख्या देव्यः परिणयाद्गताः । अवरुद्धापि जयमत्यभिधाना तमन्वगुः ॥७२४॥

725 प्रसादवित्तया तस्य पुनः कट्यभिधानया । अवरुद्धिकया कृत्वा स्त्रीजातिरपवित्रिता ॥७२५॥

सर्वावरोधप्राधान्यप्रदानं नास्मरद्यदि । मा स्मार्षीद्राम भर्तुस्तदनुद्याभिजनोद्भवा ॥७२६॥

संश्रित्य विजयक्षेत्रं क्रमाद्रामनियोगिनः । भेजे यस्त्ववरुद्धात्वमतो दुःखाकरोति नः ॥७२७॥

भूपालभोग्यं स्वत्रपुः सा भोगाभ्यासभासुरम् । निनाय ग्राम्यभोग्यत्वं धिक्कारीर्नीचचेतसः ॥७२८॥

उत्कर्षस्याभिषेकाय व्यग्रेष्वखिलमन्त्रिषु । अन्त्येष्टिमकरोद्राज्ञः कृतज्ञो वामनः परम् ॥७२९॥

730 घोषोभिषेकतूर्याणामेकतो गीतमङ्गलः । साक्रन्दः प्रेततूर्याणां नादोन्यत्र समुत्थयौ ॥७३०॥

जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कलशभूभुजा । ततो विजयमल्लाख्यो भ्रातुर्वैमत्यमादधे ॥७३१॥

यदद्राङ्कर्षदेवस्य पिता प्रत्यहवेतनम् । प्रतिभुभाव तस्मै स तदेवोत्कर्षभूपतिः ॥७३२॥

आभासाय च मध्यस्थान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कट्यात्मजस्य चक्रे च जयराजस्य वेतनम् ॥७३३॥

अन्विष्यन्ति रुदत्य एव तरला गत्यन्तरं योषितो योगक्षेमकथां चिरान्तिकगता एवात्मजाः कुर्वते ।

अन्येषां शतशोवसानसमये चर्चां विचार्येदृशीं स्त्रीपुत्रादिकृते कुकर्मभिरहो संचिन्वतेर्थं जडाः ॥७३४॥

---

७१९. [1]) Emended with C; A °देशोधि°. ७२०. [1]) A_2 gloss हर्ष आनीयतामिति राज्ञो भावमभिप्राय निह्नोतुं आदर्शो नोनकेनानीत इत्यर्थः हर्षः आदर्श इति पाठभाक्षसान्वादित्यर्थः. ७२४. [1]) A_2 gloss उरुद्धा इति देशभाषया. ७२९. [1]) Emended with C; A अन्त्येष्टि°. ७३१. [1]) ज supplied by A_2. ७३२. [1]) Emended; A तदैवो°.

प्रविवेश ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नयैः । न तु हर्षोदयाकाङ्क्षि हृदयं नगरौकसाम् ॥७३५॥ 735
तद्राज्यलाभदिवसो जनस्याभोगदूषितः । सन्नपि प्रत्यभात्तैव स रोगार्तेरिवोत्सवः ॥७३६॥
हर्षदेवस्तु पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नवबद्धश्रुतुःस्तम्भे न तस्मिन्नह्नि भुक्तवान् ॥७३७॥
सार्थभ्रष्टमिवाध्वन्यमन्यस्मिन्नह्नि ठक्कुराः । ते शोकमूकं संप्रार्थ्य कथंचित्तमभोजयन् ॥७३८॥
राज्यं दातुं निजे देशे चक्रुश्चास्य प्रतिश्रवम् । राज्यहृयं नायमर्हत्येक एवेति वादिनः ॥७३९॥
एवं मिलितचित्तैर्यैर्पत्तिं श्रुत्वाप्यितुः । कृतोपवासः सोन्येद्युः शुभ्रावोत्कर्षमागतम् ॥७४०॥ 740
बाष्पैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्वापसलिलाञ्जलीन् । तं दूतैरनुजो राजा स्नातुं प्रार्थयताथ सः ॥७४१॥
तस्य स्नानक्षणे राज्ञि सज्जे राज्याभिषेचने । घोषोभिषेकतूर्याणामुदभूत्सजयध्वनिः ॥७४२॥
स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने निमित्तवित् । त्रिशुद्धोतेन जीमूतगर्जामिव नृपश्रियम् ॥७४३॥
ततः प्रभृत्युन्मुखता सुनिमित्तैरगृह्यत । तस्यात्यासन्नराज्यस्य भृत्यैरिव दिने दिने ॥७४४॥
स भोजनं कारयितुं दूतान्भ्रात्रा विसर्जितान् । देशान्निर्वासयतु मां राजा संत्यज्य बन्धनात् ॥७४५॥ 745
स्थातुमप्रत्यवस्थित्यां विदध्यां कोशसंविदम् । प्रियेभ्यथा निरशनैः संदिश्येति व्यसर्जयत् ॥७४६॥
स तन्मिथ्या प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतकोशं सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ॥७४७॥
नित्यं च श्रो विधास्ये तदश्रूयमान इति ब्रुवन् । कालापहारं कुर्वाणः शङ्कां तस्योदपादयत् ॥७४८॥
विश्वासाय स्वताडङ्कपाणिं कृत्वा प्रयागकम् । पार्श्वं विजयमल्लस्य सोथ गूढं व्यसर्जयत् ॥७४९॥
तदेवोक्त्वा तमूचे स त्वां त्रृते दुःस्थितोभजः । कुमारे त्वयि राज्येसिमञ्शुश्रूषामो वन्धने वयम् ॥७५०॥ 750
संक्रान्तदुःखः संचिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं मद्विरा नीतिमान्नृपः ॥७५१॥
तथाप्यस्मिन्यथाशक्ति यतिष्ये स्वद्विमोक्षणे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितम् ॥७५२॥
तं पार्श्वं हर्षदेवस्य संदिश्येति व्यसर्जयत् । उपायांश्चिन्तयन्नासीत्तस्य कार्यस्य सिद्धये ॥७५३॥
उत्कर्षः प्राप्तराज्यस्तु दैवतैरिव मोहितः । नादधे किंचिदारम्भं व्यवस्थामथनक्षमम् ॥७५४॥
समर्पिताधिकारोपि कन्दर्पादीन्स मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न पप्रच्छ विदधे स च न स्वयम् ॥७५५॥ 755
परिमातुं परीमाणं कोशसंचयवीक्षणे । परं क्षमापतेस्तस्य दिनकृत्यमजायत ॥७५६॥
कर्मणा निर्व्ययेनास्य चिन्त्यमानस्य येन वा । क्षुद्रोदर्शी लोकोभूत्तेन लुब्धस्वनिश्चयी ॥७५७॥
सा तस्य लुब्धताख्यातिः समुद्राब्रप्रदायिनः । भूभर्तुः पितृपत्नीभिः स्वैरिणीभिः प्रवर्धिता ॥७५८॥
स श्रोत्रिय इवोत्कर्षी व्यवहारमिताशयः । महाहृदयभोग्यानां प्रजानां नाभवत्प्रियः ॥७५९॥
ततो नियमितां वृत्तिं तस्मालुब्धाहनामुचन् । कुप्यन्विजयमल्लोभूद्देशान्भन्तुं कृतोद्यमः ॥७६०॥ 760
स्वं रक्षितुं स मध्यस्थाननुद्यज्याकृतेखिलान् । प्रार्थयामास तेनापि सज्जास्तमनुवव्रजुः ॥७६१॥
लवणोस्से निशामेकां पुराद्विर्गत्य तस्थुषः । मध्यस्थसैन्यास्तस्यैव योधाः पक्षमशिश्रयन् ॥७६२॥

---

७३७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °ह्नि. ७४२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 राज्यास्तन्त्र°. ७४६. [1]) स्वा supplied by A_3 in space left by A_1. ७४८. [1]) Emended; A °वर्यमान. ७४९. [1]) ताड supplied by A_3 in space left by A_1. ७५७. [1]) येन वा supplied by A_3 in space left by A_1. ७५९. [1]) A_3 gloss उत्कर्षी दानसमये सङ्कल्प इत्यर्थः. ७६१. [1]) A_3 gloss हेतुना. ७६२. [1]) मध्यस्थ supplied by A_3 in space left by A_1. —[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °स्त्वा —.

हर्षे बद्धे त्वयि गते कृतकृत्यो भवेन्नृपः । तत्तं निष्कृष्य कारागा गमनं तव सांप्रतम् ॥७६३॥
इति तैः प्रेर्यमाणः स राजसूनुरुदायुधैः । विनिवृत्याकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ॥७६४॥
भुत्वा चिकीर्षितं तस्य व्यावृत्तस्य तथाविधम् । सहायाः समपद्यन्त कतिचिद्भामरा अपि ॥७६५॥
अकरोन्मधुरावद्दो हयसेनापतिः सुतम् । राजसूनुर्ययौ सार्धं मध्यस्थाननुयात्रिकम् ॥७६६॥
नागाह्वयो द्रोहहीनो राजपक्षमसंत्यजन् । कैश्चित्सह हयारोहैः स पद्मपुरवर्त्मना ॥७६७॥
आगच्छन्तिकं राज्ञो दुर्निमित्तहतत्वरः । न यावन्नगरं प्राप क्षिप्रकारी नृपात्मजः ॥७६८॥
शकुनैराहितोत्साहः शालामोहीपिताभिधः । सैन्यैर्गृहान्दहंस्तावद्राजधानीमवेष्टयत् ॥७६९॥ चक्रकम् ॥
समवाय विनिर्यातं त्यक्तोत्कर्षं महीभुजम् । तत्पक्षं जयराजोपि राजसूनुरशिश्रयत् ॥७७०॥
हस्तस्थितौ राजपुत्रौ तस्याचिन्तयतां गतिम् । नत्रौ कवी व्यवहृतिं सिद्धवाचः कवेरिव ॥७७१॥
हर्षदेवे परित्यक्ते यास्याम इति वादिनः । स हस्तिमहिषादीनां शालाः सैन्यैरदाहयत् ॥७७२॥
त्यागप्रलयजीमूतो हर्षदेवोभिषिच्यताम् । लुब्धः खशो वणिक्प्रायो राज्यादेष निवार्यताम् ॥७७३॥
एवं वदन्तः सन्तोपि हर्षमेत्य पुरौकसः । पुष्पैः प्राच्छादयन्बद्धं तमोरिविवरार्पितैः ॥७७४॥
उत्पिञ्जे तत्र संजाते भग्नसैन्यस्य भूपतेः । संप्रेष्य ठक्कुरान्हर्षस्तटस्थं तद्बलं व्यधात् ॥७७५॥
इत्थं बद्धोपि तत्कृत्वा वैरिकार्यावरोधिनः । संदेहवेपमानाङ्गस्ततस्तानेवमब्रवीत् ॥७७६॥
वर्तेय संकटे दुष्टे तन्मां मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाशु महीपालादनिष्टं नियमाद्भवेत् ॥ ७७७॥
इत्युच्यमानास्ते यावद्विमृशन्ति स्म तन्मुहुः । पादप्रहारा न्यपतंस्तावद्द्वारगृहाद्बहिः ॥७७८॥
उच्चचार स किं द्रोहः प्रक्रान्तोयं दुराशयैः । रे ठक्कुरा विवृणुत द्वारमित्युच्चकैर्वचः ॥७७९॥
ठक्कुरेष्वथ भीतेषु धैर्यादगणयन्भयम् । अकारयद्धर्षदेव एव द्वारमपावृतम् ॥७८०॥
नेत्रमात्रस्थितप्राणो ददर्श विशतस्ततः । लौहराज्ञस्त्रिगो हन्तुं प्राप्तान्षोडश वारिकान् ॥७८१॥
ने हि क्षित्वोज्झिते हर्षशीर्षे सर्वमिदं क्षणात् । शाम्येदिह भयं मन्वं नोनकस्येति जल्पतः ॥७८२॥
उत्कर्षेणासकृच्छ्रुत्वा तं निहन्तुं विसर्जिताः । विमृश्य चोक्ता गच्छन्तः कार्यशेषं विमुञ्चता ॥७८३॥
कदाचित्तेन कृत्यं स्यादहतेनेति तत्क्षणम् । निवार्य ठक्कुरात्रक्ष्यो हन्तव्यश्च यदोर्मिकाम् ॥७८४॥
इमां दद्यामभिज्ञानं यदा चेयं विसृज्यते । तदा तु बन्धनाद्याज्य इत्युदीर्याङ्गुलीयकम् ॥७८५॥
पाणौ दर्शयता चोक्ता विलम्बालम्बनं यतः । निवार्य ठक्कुरांस्तस्मिन्क्षिप्रं न प्राहरंस्ततः ॥७८६॥ कुलकम् ॥
स तु प्रत्येकमाहूय नाममहणपूर्वकम् । अजिघत्तांस्ताम्बूलमप्युपावेशयत्पुरः ॥७८७॥
जहुस्ते कृतसत्कारास्ताम्बूलमहणक्षणे । हीताः कराग्राच्छस्त्राणि प्रजिहीर्षौ च मानसात् ॥७८८॥
धत्ते श्रियं सृजति कीर्तिमघं लुनीते मित्रत्वमानयति हन्त विरोधिनोपि ।
यात्यध्वभिः प्रतिपदं सुमनोनुकूलैर्गीः कामधुक्कमिव नापहरत्यनर्थम् ॥७८९॥
राजपुत्रः स तानूचे किं हीता इव तिष्ठथ । निर्दोषाः सर्वथा प्रेष्याः स्वाम्यादेशानुपालने ॥७९०॥

---

७७०. 1) Thus corr. by A, from A, त्यक्तोत्क°. ७७६. 1) Emended; A वैरि—वि°; C वैरिकानवि°. ७८१. 1) Thus A; R °वार्विकान्.

विलम्ब्यतां तथाप्यत्र द्रष्टव्यं महदद्भुतम् । यथोदेष्यत्यवस्थानामन्यथात्वं क्षणे क्षणे ॥७९१॥
द्विपद्वीपिक्रव्यादुरगतुरगादिभ्रमकृतो यथास्यां भिद्यन्ते दिवि किल त एवाम्बुदलवाः ।
तथा सौम्यक्रूरक्रमविकृतिभाजस्तनुभृतां क्षणानां नानात्वान्ननु हृदि विकारोर्मय इमाः ॥७९२॥
क्षणानुवृत्तिं कुर्वाणास्तथयात्र स्थिता वयम् । तथा सन्तु भवन्तोपि कार्यान्तरदिदृक्षवः ॥७९३॥
अपि चैवंविधा एव वितन्वन्तो रसान्तरम् । भासन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंशयाः ॥७९४॥
भीष्मस्योष्मा व्रजति घनतां नूनमासन्नवृष्टेर्नैशं गाढीभवति तिमिरं संनिकृष्टप्रभातम् ।
जन्तोरेवं प्रसभविभवस्फारसंपत्प्रचाराच्निष्क्रामन्ती विपदुपचितोपद्रवोद्रेकमेति ॥७९५॥ 795
प्राणचारेण शकुनं निश्चित्येति वदन्सताम् । आनचक्षे शुभोदर्कां स्वोदन्तसदृशीः कथाः ॥७९६॥
कालं क्षेप्तुमुपन्यस्तबुद्धिव्यक्तीभवद्रसाम् । तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राभयां कथाम् ॥७९७॥
तद्रक्षने स्वरक्षायां बाह्यवार्तागवेषणे । व्यापृतत्वं गभीरस्य न तस्य समलक्ष्यत ॥७९८॥
अत्रान्तरे तमुद्दिश्य मते जाते नवे नवे । राजभिश्च काल्याश्च शतशोभूद्गतागतम् ॥७९९॥
उत्कर्षी भूमिपस्तस्य परित्यागं क्षमन्यत । आदिदेशानुगांस्तांस्तान्भूरिशश्च प्रमापणे ॥८००॥ 800
अभिज्ञानोर्मिकादानं वधादेशे तु नास्मरत् । ते नोक्तिं तस्य दूतानामन्वतिष्ठन्त रक्षिणः ॥८०१॥
स तान्वन्ध्यश्रमान्वीक्ष्य स्मृत्वाभिज्ञानसंविदम् । सत्वांत्मजं राजपुत्रं भूराख्यं व्यसृजत्ततः ॥८०२॥
अभिज्ञानं वितरतस्तस्करे तस्य मुह्यतः । दैवयोगात्क्षणे तस्मिन्नूर्मिकाव्यत्ययोभवत् ॥८०३॥
यः पातार्थमुपार्जितोन्यशिरसस्तेनैव सिन्धुप्रभुर्वृद्धक्षेत्रधराधवः स्वशिरसः पातं वरेणान्वभूत् ।
दिष्ट्या स्वैव गदा श्रुतायुधनृपं हन्तावधीदाहवे यच्चाणाय विगण्यते विधिवशात्तेनैव नाशो भवेत् ॥८०४॥
तथा चैकस्य विस्मृत्या व्यत्ययेनापरस्य च । अभिज्ञानस्य स नृपो नाशं प्रत्युत लब्धवान् ॥८०५॥ 805
आभिजन्येन हर्षस्य ते क्षणादेव रक्षिणः । प्रपेदिरे हितैर्वित्त्वमुत्कर्षाज्ञाविरोधिनः ॥८०६॥
द्वारमाक्रान्तमुत्क्रोधो वधायायमुपागतः । इति निर्ध्याय ते भूरं हन्तुमैच्छन्नुदायुधाः ॥८०७॥
उद्घाटितारिपुटा दृष्ट्वा तस्योर्मिकां करे । तेनैव साकं नृत्यन्तीं हर्षं समुपतस्थिरे ॥८०८॥
पादन्यस्तोत्तमाङ्गैस्तैर्निर्गच्छेत्यर्थितस्ततः । अविश्वसन्नाजसूनुः क्षणमासीत्स चिन्तयन् ॥८०९॥
तस्मिन्क्षणे हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः । क्रुध्यन्विजयमल्लोभुदधिक्रोद्रिक्तपौरुषः ॥८१०॥ 810
तं दग्धुमुद्यतं राजधानीं जीवति तेमजः । अभिधायेति रुरुधुः कथंचित्पार्थिवानुगाः ॥८११॥
प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षवधूद्भुतम् । गृहीतभर्तृताडङ्का सुगला प्रैष्यतान्तिकम् ॥८१२॥
तां विलोक्यैव विरते वह्निदाहाद्भृपात्मजे । राजा भयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्यत ॥८१३॥
गत्वामात्याः स्वयं जोनप्रशस्तकलशादयः । हर्षं निर्निगडं कृत्वा कारागारात्ततोत्यजन् ॥८१४॥

---

७९१. [1]) Thus corr. by later hand from A, °कृतम्.—[2]) देव्यस्य supplied by A, in space left by A,. ७९५. [1]) Thus corr. by A, from °प्रतापम्; A, °प्रभाते. ७९६. [1]) Thus corr. by A, from A, शुचोद्°. ७९९. [1]) A, gloss काली यमस्त्री. ८०२. [1]) Doubtful; thus A R G. ८०४. [1]) A, gloss वः पातार्थमिति एतद्वृत्तद्वयोपाख्यानं महाभारते द्रोणपर्वणि द्रष्टव्यम्. ८०६. [1]) A, gloss आभीजन् इति देशभाषया. ८०८. [1]) कं नृत्यन्ती supplied by A, in space left by A,. ८११. [1]) Emended; A R G तेनुजः.

मन्त्रः स तेषां शोकेन वक्त्रात्कृतगतागतः । अन्त्यक्षणे श्वास इव प्रससार बहिश्चरन् ॥८१५॥
हर्षैः प्रच्छाद्यमानस्तु पौराणां पुष्पवृष्टिभिः । हयमारुह्य सामात्यो रणस्थं नृपमासदत् ॥८१६॥
अभिनन्द्यानुजो राजा तमूचे भ्रातरं रणात् । निवार्यागम्यतां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वयम् ॥८१७॥
तथेति प्रस्थिते तस्मिंस्त्यक्त्वा तत्स रणाजिरम् । प्राविशन्मन्त्रिभिः सार्धं कोशं हेमादिसंभृतम् ॥८१८॥
उत्तीर्णं महतः कृच्छ्राद्धर्षदेवमुपस्थितम् । दृष्ट्वा विजयमल्लोभूत्परहर्षाभिक्रियः क्षणम् ॥८१९॥
ततो ववन्दे तत्पादौ स चोत्काम्यांलिलिङ्ग तम् । तास्ताः कथास्तयोरासन्नुपकर्तृपकार्ययोः ॥८२०॥
व्यापादयैनमेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृपः । निष्कण्टकोसि भवितेत्याप्तस्योपांशु जल्पतः ॥८२१॥
ततो विजयमल्लेन नाद्रोहेणादृतं वचः । ज्ञात्वेङ्गितज्ञो हर्षस्तत्ततस्तु चकितः क्षणम् ॥८२२॥ युग्मम् ॥
स्वदेहमामिषीभूतं स भ्रात्रोः इयेनयोरिव । निष्पक्षपक्षप्रतिमो ररक्षार्वगतश्चरन् ॥८२३॥
आसन्नाभ्रजलस्य दावविगमे विशुद्धयं शाखिनो नक्रास्याद्गलतश्च मज्जनमयी शङ्का भवेद्वारिधौ ।
भोक्तव्यस्य विधिः शुभस्य रभसास्त्वादुत्त्वनिष्पत्तये जन्तोः संतनुते निराकृतभियो भीत्यन्तरोत्पादनम् ॥८२४॥
तं हयभ्रमणव्याजाद्रक्षितुं निजजीवितम् । ज्ञातवार्ता निजाः केचित्पत्तयः पर्यवारयन् ॥८२५॥
सार्कं विजयमल्लेन ततः संमन्त्र्य स क्षणात् । चचाल विप्रवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ॥८२६॥
अथं तद्देहमनः प्राप्तं विनिर्यान्तं नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहस्तं संप्रवेशाद्व्यवारयत् ॥८२७॥
ऊचे च मरणात्तीर्णो मर्तुं विशसि किं पुनः । निष्प्रज्ञ गत्वोपविश त्यक्तशङ्कं नृपासने ॥८२८॥
एवमुक्तवतस्तस्य भृत्यैः कोशादुपाहृते । सिंहासने हर्षदेवस्ततस्तूर्णमुपाविशत् ॥८२९॥
वैयात्यच्छादितानन्तप्रातिकूल्या तदन्तिके । उपाविशच्च सुगला महादेवीत्वसिद्धये ॥८३०॥
तस्याभिषेकशब्देन समघद्यन्त सर्वतः । रसितेनाम्बुवाहस्य चातका इव मन्त्रिणः ॥८३१॥
तद्वार्ताश्रवणेनार्तमुत्कर्षं मन्दिरात्ततः । धूर्तो विजयसिंहोपि कृष्ट्वान्यमनयद्गृहम् ॥८३२॥
आस्थानस्थस्य भूभर्तुरभेण स मितानुगः । नष्टश्रीर्ददृशे गच्छन्स्थिरातः कस्य विभूतयः ॥८३३॥
तस्य वेश्मप्रविष्टस्य बहिर्विन्यस्य रक्षिणः । राज्ञो विजयसिंहस्तत्कृतं कार्यं न्यवेदयत् ॥८३४॥
कारायां संस्तुतान्राजपार्श्वमानीय ठक्कुरान् तत्सैन्येमस्थितेत्याज्ञीद्भयं विजयमल्लतः ॥८३५॥
सोप्यमजं प्राप्तराज्यं श्रुत्वा तत्सविधं व्रजन् । निन्ये संमान्य तद्दूतैः स्वामेव वसतिं क्षणात् ॥८३६॥
तत्सैन्यं स्वान्तिकं प्राप्तमथ वीक्ष्य क्षमापतिः । आनिनाय तमभ्यर्णं क्षणमात्रेण नीतिवित् ॥८३७॥
मयं प्राणाश्च राज्यं च त्वया दत्तमिति ब्रुवन् । स प्राञ्जलिस्तमकरोत्क्लेशसाफल्यदायिनम् ॥८३८॥
तस्य दैवानुकूल्येन नीत्येव क्षुप्रयुक्तया । तत्कालमेव तद्राज्यशय्यायां समुपाविशत् ॥८३९॥
कारागृहान्तःसंवीतान्येव वासांसि धारयन् । सिंहासनेन शुभुभे श्रीसांध्याभ्रवो नृपः ॥८४०॥
तादृक्साहससंरम्भपरिभ्रान्तो दिनात्यये । कृतारोहोथ शय्यायां त्यक्तभार इवापतत् ॥८४१॥

---

८२०. [1]) स्कास्या supplied by A_3 in space left by A_1.—[2]) Emended with C; A °लुपकर्तृप°. ८२१. Thus A; perhaps, °पत्ति°?. ८२४. [1]) The same hand which has supplemented the marginal note of A_3 in i. 110, writes here: नक्रास्याच्चलतश्च मज्जनमयी शङ्का प्लवस्यास्मृधौ इत्यन्वार्थो, with the gloss नक्रः जलमपिविशेषः यो जलहस्तिनोपीरयति तन्मुखात्सकाशादेवचला-चलितस्यापि प्लवनमयी शङ्का उडुपस्य स्यादेवेत्यर्थः.

पश्यन्निवसतामेव सर्वतो विशरारुताम् । न स निद्रामुखं तत्र मीलिताक्षोपि लब्धवान् ॥८४२॥
उत्कर्षो युधि बद्धस्तु मन्त्रं पृच्छन्त्स्वमन्त्रिणः । आक्षिप्याग्र्यद्वयो रूपं नीनकेनेत्यकथ्यत ॥८४३॥
प्रातः प्रोक्तोसि यन्मन्त्रं तन्नाकार्षीर्महीपते । पतितामनयादस्माद्भाविनीं शृणु संविदम् ॥८४४॥
अध्याक्षिपो बन्धनस्थं त्वं तमुच्छिष्टभोजिनाम् । श्वः श्रमांसार्पणां हस्ते स तुरस्कर्मयिष्यति ॥८४५॥ 845
शरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन्क्षणेस्ति किम् । त्यक्ताहवानामस्माकं तदप्यप्राप्यतां गतम् ॥८४६॥
अवसादफलास्वादकालेत्यन्तमरुंतुदम् । यद्दोषाल्लम्भपाण्डित्यं न विपक्षेषु शोभते ॥८४७॥
स्वयापायमनालोच्य य उपायः प्रवर्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुहूर्तेनैव हारितम् ॥८४८॥
संस्थाप्यमानो दुर्नीत्या सूच्येव जरटः पटः । प्रत्युतोपद्रवोल्पोपि शतद्वारः प्रजायते ॥८४९॥
एवं भुक्त्वा स तन्मध्यान्निर्गत्याभ्यन्तरं गृहम् । अवरुद्धिकया सार्धं विवेश सहजाख्यया ॥८५०॥ 850
तत्र संध्यासमाधिस्थस्तिष्ठामीत्यभिधाय ताम् । क्षणं तिरस्करिण्यन्तरेकाकेवाकरोत्स्थितिम् ॥८५१॥
निःशस्त्रेण गले क्षिप्त्वा पटच्छेदनकर्तरीम् । नाद्यः प्राणहरास्तेन छिन्नाः खिन्नात्मना ततः ॥८५२॥
फणत्कारेण कर्तर्याश्च्युताया भुवि शङ्किता । अपश्यत्सहजा रक्तं श्येतज्जवनिकान्तरात् ॥८५३॥
सोथ लम्बशिरोनिर्यत्सान्द्रासृग्दृश्ये तया । वयावभग्नभृङ्गान्तश्श्येतद्धातुरिवाचलः ॥८५४॥
तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्व्यूढं येन योषिताम् । भर्तृप्रसादपात्राणामग्रण्यास्तैरलं शिरः ॥८५५॥ 855
व्रजति रजनी त्यक्ता क्वापि क्षये क्षणदाकरं पदमुपगतस्यास्तं संध्या रवेरनुगच्छति ।
इति परिणतौ प्रेमण्युच्चावचे परिचिन्तिते कथन नियमाच्चिन्त्या वन्द्या न वा सुधियां स्त्रियः ॥८५६॥
कुलाचारपतिप्रेमसादृश्येप्यभवत्तदा । कथ्यासहजयोर्यस्माच्चिन्त्या वन्द्या च पद्धतिः ॥८५७॥ युग्मम्॥
सापि हि द्युसदो वेश्मनर्तकी नाद्यमण्डपे । दृष्ट्वा तेनावरुद्धात्मं मिन्ये राजवधूः पुरा ॥८५८॥
कान्तालक्ष्मैरिकास्यन्दकृतसान्द्राङ्गरागया । प्रेम्णो हेम इवौज्ज्वल्यं प्रविद्दश्यामि तयार्पितम् ॥८५९॥
हर्षदेवस्यापि पूर्वं वेद्दयात्वे साभवत्प्रिया । अतस्तेनार्थ्यमानापि मरणान्न व्यवर्तत ॥८६०॥ 860
चतुर्विंशाब्ददेशीयो दिनद्वाविंशती नृपः । मृतस्तिष्ठक्षिशामेकां प्रातः शोक्रियतामिसात् ॥८६१॥
तस्यावरोधलोकस्यो लोहद्वाद्विस्थिता अपि । कृशानुवर्त्मना काश्चित्पदवीं द्रुतमन्वयुः ॥८६२॥
शस्त्रं संस्थाप्यमानेषु तन्मन्त्रिषु नृपानुगैः । मुमूर्षुर्नीनकः शस्त्रं न तत्याज क्षणं यदा ॥८६३॥
विनास्मान्मन्त्रदो राज्ञः कोन्यः स्याद्यद्विनैरसौ । मोक्ष्यत्यस्मांस्ततः प्राणान्नोपेक्षिष्टा विचारयन् ॥८६४॥
स्वयूथ्य एवेति वचः प्रशस्तकलशोदयः । तदा संस्थाजयामास स्वयं तच्च समर्पितम् ॥८६५॥तिलकम्॥ 865
नीनसिल्हारभद्दारप्रशस्तकलशादयः । बद्धाश्च हर्षदेवेन कारागारं प्रवेशिताः ॥८६६॥
इत्येवमेकेनैवाङ्का तारुभाजविपर्ययः । कृतश्च हर्षदेवेन दैवेनेव महाद्भुतः ॥८६७॥
यथाकथंचिद्व्युत्क्रान्ता बहवः पृथिवीभृतः । प्रतीतिविषमो मार्गः कष्टमापतितोधुना ॥८६८॥
सर्वोत्साहोदकक्षेत्रं सर्वानुल्लासदूतिका । सर्वव्यवस्थाजननी सर्वनीतिव्यपोहकृत् ॥८६९॥
उद्रिक्तशासनस्फूर्तिरुद्रिक्ताज्ञाक्षयक्षितिः । उद्रिक्तत्यागसंपत्तिरुद्रिक्तहरणग्रहा ॥८७०॥ 870

---

८४७. 1) अवसाद supplied by A_2 in space left by A_1.

कारुण्योत्सेकसुभगा हिंसोत्सेकभयंकरी । सत्कर्मोत्सेकललिता पापोत्सेककलङ्किता ॥८७१॥
स्पृहणीया च वर्ज्या च वन्द्या निन्द्या च सर्वतः । निश्चेया चोपहास्या च काम्या शोच्या च धीमताम् ॥८७२॥
आशास्या चापकीर्त्या च स्मार्या स्याज्या च मानसात् । हर्षराजाभया चर्चाकथा व्यावर्णयिष्यते ॥८७३॥कुलकम्॥
नूनं स तैर्जसैरेव सस्रजे परमाणुभिः । कुलोन्यथाभूत्सत्त्वे दुष्प्रेक्ष्यो महतामपि ॥८७४॥
875 न मर्त्येषु न देवेषु तद्वेषो दृश्यते क्वचित् । दानवेन्द्रेषु स प्राज्ञैः परमुत्प्रेक्ष्यते यदि ॥८७५॥
प्रतिमार्कपरीमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उत्तुङ्गमुकुटानद्धविकटोष्णीषमण्डलः ॥८७६॥
प्रसन्नसिंहविप्रेक्षी नीचरमश्रुच्छटाञ्चितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोहितविग्रहः ॥८७७॥
व्यूढवक्षाः क्षाममध्यो मेघघोषगभीरवाक् । सोमानुषाणामपि यत्प्रतिभाभङ्गकार्यभूत् ॥८७८॥तिलकम् ॥
सिंहद्वारे महाघण्टाश्चतुर्दिक्रमबन्धयत् । ज्ञातुं विज्ञप्तिकामान्स प्राप्तांस्तद्दाद्यसंज्ञया ॥८७९॥
880 भार्तां च वाचमाकर्ण्य तेषां तृष्णानिवारणम् । प्रावृषेण्यः पयोवाहश्चानकानामिवाकरोत् ॥८८०॥
आचक्रवत्तो निर्हेमभूषणोत्परिच्छदः । ददर्श विगतो--' न कश्चिद्राजमन्दिरे ॥८८१॥
सिंहद्वारे नरपतेर्नानाजनसमाश्रिते । सर्वदेशश्रियोभ्रान्तमासन्नाशीकृता इव ॥८८२॥
अपेतसंख्याः सौवर्णभृङ्गुलाकटकान्विताः । भ्रेमुर्मन्त्रिप्रतीहारमुख्याः क्ष्मापतिमन्दिरे ॥८८३॥
एवं स्फूर्जन्स नृपतिर्नवसाम्राज्यसुन्दरः । अभूद्विजयमल्लस्य गुरोरिव मते स्थितः ॥८८४॥
885 आदीयमानवचसः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्येव सेवकैः संकटा सभा ॥८८५॥
स्वसेवकाननादृत्य रक्षन्संस्थाव्यतिक्रमम् । पिञ्येभ्य एव मन्त्रिभ्यः सोधिकारान्समर्पयत् ॥८८६॥
द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कर्मणे । अन्यान्विजयसिंहादीन्कर्मण्ये च निजे निजे ॥८८७॥
तेन मज्ञस्तकलहाप्रमुखाः शान्तमन्युना । बन्धात्संस्थज्य कार्येषु निजेष्वेव नियोजिताः ॥८८८॥
स्मृत्वापकारान्सुबहूनमात्यो नीचकः परम् । भ्रात्रेयेण समं भ्रात्रा कोपाच्छूले विपादितः ॥८८९॥
890 काले काले तु कार्येषु संकटेषु महामतिम् । संस्मरन्त्वामिभक्तं तं पश्चात्तापेन पस्पृशे ॥८९०॥
योग्यः कृतापकारोपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदाहोभिः शरणं भोज्यसिद्धये ॥८९१॥
संदह्यमाने स्वभार्यायाः कर्णनासावकर्तनम् । विश्शाभट्टो राजभृत्यैः शूलेनैव विपादितः ॥८९२॥
उदये संविभेजे स भृत्यान्कारागविनिर्गतान् । मधौ प्रफुल्लः शाखीव भृङ्गान्भूविवरोत्थितान् ॥८९३॥
राज्ञेः क्षेमस्य यः पौत्रो वज्रजः स महीभुजा । सर्वामात्यप्रधानत्वं निन्ये सुज्ञः सहानुजः ॥८९४॥
895 राज्ञो यात्रादिसमये प्रेक्षकाणां पदे पदे । एक एकोभवन्मन्त्री महीपालभ्रमभ्रदः ॥८९५॥
सर्वप्रतीहारघटामूर्धानमधिरोपितः । जयराजोनुजस्तस्य जीवितादधिकोभवत् ॥८९६॥
जाह्नवीयात्रया भ्रात्रोरानृशंस्या ---' । धम्मटः सोपि तान्वङ्गैर्भ्रातृपुत्रैः सहायया ॥८९७॥

---

८७९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 मघा°. ८८०. [1]) कर्ण्य and तृष्णा supplied by A_3 in space left by A_1. ८८१. [1]) A_1 indicates here a *lacuna* of two *aksharas*; C विगतोत्तापे; perhaps, विगतोद्वेगे (?). ८८२. [1]) Emended; A °नासीशाशी°. ८८८. [1]) Thus corr. by A_3; A_1 - - - - सन्त्यज्य कार्येषु नियोजिताः. ८८९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 स्मृत्वोप°. ८९२. [1]) Thus A; perhaps, to be read विश्शाभट्टो; cf. vii. 617, 621, 630. ८९३. [1]) A_2 gloss मधौ वसन्ते भूविवरोत्थिता भृङ्गान् नीचबन्धुर इति भाषया प्रसिद्धाः ये अस्तावलम्बिनि सूर्ये सूक्ष्मेभ्यः भूविवरेभ्यः वसन्तसमये उत्तिष्ठन्ति शाखलोपरि सञ्चारार्थं ॥. ८९७. [1]) Here A_1 indicates a *lacuna*; C °भृङ्गस्वाहिचक्षण°.

संमान्य तं नरपतिः स्वकृते हारितामनम् । सधातृपुत्रमद्राक्षीत्स्वाविशेषेण सर्वदा ॥८९८॥
विभज्य भुञ्जतो राज्यं तस्यैवं प्रेरितः खलैः । क्रमाद्विजयमल्लोऽथ दुर्वृत्तिर्वृत्तिं वधे ॥८९९॥
राज्यं प्रादाः किमन्यस्मै जित्वेत्युक्तः स दुर्जनैः । तल्लिप्सुर्मन्त्रयामास वधं प्रथमजन्मनः ॥९००॥ 900
विजने मन्दिरे हन्यामिति संमन्त्र्य भूपतिः । यागं विधाय व्याजेन तेनागन्तुं निमन्त्रितः ॥९०१॥
मन्त्रे श्रुतिं गते राज्ञः सोथास्कन्दविशङ्कितः । आदिदेश स्वसैन्यानां द्रुतं संनहनोद्यमम् ॥९०२॥
संनद्धे राजसैन्येथ द्रुतं निर्गत्य भूपतेः । हता विजयमल्लेन मन्दुराभ्यस्तुरंगमाः ॥९०३॥
संहरंस्तुरगान्वीक्ष्य प्रहरन्नृपतेर्बलम् । कुर्वन्महाहवं वीरो निर्गन्तुं तत्वरे पुरात् ॥९०४॥
आश्लिष्य पृष्ठं तिष्ठन्त्या जायया सहितो व्रजन् । स चकार तुरंगस्थः संग्राममतिमानुषम् ॥९०५॥ 905
धारासारैः क्षणे तस्मिन्नकालजलदोज्झितैः । विपर्यस्तेव पृथिवी सर्वतः समलक्ष्यत ॥९०६॥
भांकारमारुतारब्धभूरिभेरीरवे रणे । आसारेण शरैरासीच्छाद्यमानो नृपात्मजः ॥९०७॥
तं क्षीयमाणपृतनं यान्तं हन्तुं समुद्यताः । कर्माणि प्राकृतानीव न चण्डकरुता जहुः ॥९०८॥
भग्नसेतुं पयोवेगैर्वितस्तासिन्धुसंगमम् । सजानिरंतरद्वेर्भ्यामवतीर्य स वाजिनः ॥९०९॥
सत्त्ववानंकरोत्पत्यां मज्जनैं रिपुसंकटे । सिन्धुं प्रवृद्धामुत्तीर्य तुरंगोपि तमन्वगात् ॥९१०॥ 910
द्विषां दृग्गोचराघातः स तमारुह्य वाजिनम् । दरद्देशोन्मुखो वीरः प्रायाल्लङ्घयन्वर्त्मना ॥९११॥
कन्दर्पद्वारपतिना सर्वतो रुद्धपद्धतिः । गिरीचुलङ्घ्य चाविक्षत्गिरिगुप्तां दरत्पुरीम् ॥९१२॥
दरदाभ्यर्चितं तत्र श्रीविद्याधरहिंना । केचिज्जिजाः परिजनाः शनकैस्तं प्रपेदिरे ॥९१३॥
भुक्त्वा स्वीकार्यमाणं च संरम्भं डामरादिभिः । प्रायुङ्क्त हर्षपृथ्वीभुदुपार्यांधकितोन्वहम् ॥९१४॥
तेषु बन्धेषु शीतर्तु सोतिवाह्य दरत्पुरे । डामरैः प्रहितालापश्चैत्रे यात्रामदान्मदात् ॥९१५॥ 915
उत्तीर्य संकटांस्तिष्ठन्मार्गान्तः पटमण्डपे । अकस्मादभवन्मानी हिमानीहतजीवितः ॥९१६॥
यदुल्लासाय संरम्भो धीरैर्वैस्तार्यते महान् । कृत्यं हिनस्ति तद्वैवमत्यल्पेनैव वस्तुना ॥९१७॥
उन्मीलनं निग्मरुचिः प्रयच्छन्येषां सहस्रेण करैः करोति ।
उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो द्विषेन ॥९१८॥
द्वैराज्यशङ्क्या कंचित्स्कालं संकुचितं ततः । भूयः प्रभवतो लग्नं राज्यं हर्षमहीभुजः ॥९१९॥
राजशब्दस्तदा सेहे न कुत्राप्यधिरोपणम् । अत्युद्गतया तस्मिन्नङ्घ्रुत्वेनान्यराजसु ॥९२०॥ 920
सुशोभादायिनीर्भङ्गीः प्रावर्तयत मण्डले । निर्मत्सरो नरपतिः पुष्पर्तुरिव कानने ॥९२१॥
मुक्तकेशा निरुष्णीषा निष्कलाभरणाः पुरा । संत्यज्यैकं महीपालमभवन्निह देहिनः ॥९२२॥
धर्म्मिल्लमथनाद्यत्र मदनः कम्पनापतिः । जयानन्दोप्यमात्याभ्यधिक्रान्तौरुकधारणात् ॥९२३॥

---

९०२. [1]) थास्कन्द supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Emended; A °नोद्यतम्. ९०४. [1]) संहरं supplied by A_2 in space left by A_1. ९०८. [1]) Thus A; perhaps, to be read प्राकृतानीव. ९०९. [1]) सजानिर supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तरद्वी°.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तार्थे. ९१०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °वानकं°.—[2]) त्वल्त्वा and तं supplied by A_2 in space left by A_1. ९११. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 दरद्या°.—[2]) A_1 indicates a *lacuna*; C °धरदेहिना. ९१५. [1]) न्यघात् supplied by A_2 in space left by A_1. ९१६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुरम°. ९१९. [1]) प्रभवतो लग्नं राज्यं supplied by A_2 in space left by A_1.

अन्वभूत्पार्थिवक्रोधमविशेषेण मण्डले । तेन राज्योचितो वेषस्तत्र राज्ञा प्रवर्तितः ॥९२४॥युग्मम्॥
925 स केषांचिदमात्यानामाकल्पोल्लासशोभिनाम् । निर्मत्सरः स्वदासीभिरारात्रिकमकारयत् ॥९२५॥
दाक्षिणात्याभवद्भार्या प्रिया तस्य विलासिनः । कर्णाटानुगुणष्टङ्कस्ततस्तेन प्रवर्तितः॥९२६॥
लङ्घालीदलाः स्थूलचन्दनस्थासछन्दराः । रेजुर्जनास्तदास्थाने श्लाघ्यदीर्घासिधेनवः ॥९२७॥
स्वर्णकेतकपत्त्राङ्कजूटलम्बोर्जितस्रजः । चटुलातिलकाश्लिष्टविलोलतिलकाङ्कुराः ॥९२८॥
अपाङ्गश्रोत्रयोर्बद्धसंधयोऽञ्जनरेखया । निर्नीरङ्किकवेश्रान्तबद्धहेमोपवीतकाः ॥९२९॥
930 अधराम्बरपुच्छान्तैर्लम्बैर्धुम्बितभूतलाः । प्रच्छादितार्धदोर्लेखकम्बुकाङ्कपयोधराः ॥९३०॥
कर्पूरोद्धूलनस्मेरा भ्रमन्त्यस्तरलभ्रुवः । बभुराभितपुंवेषा श्वाङ्कच्छलदङ्कताम् ॥९३१॥ चक्रलकम् ॥
अन्योपजीव्यतां प्रापुस्तस्यार्थित्वेन मार्गणाः । विश्वाप्यायकतां मेघाः प्रणयेनेव वारिधेः ॥९३२॥
प्रसादैस्त्यागिनस्तस्य राज्ञः कनकवर्षिणः । समस्ता गाथकगणाः पार्थिवस्पर्धितां ययुः ॥९३३॥
विद्वच्चूडामणिर्भूभृत्पण्डितान्त्रलमण्डितान् । चकार युग्यतुरगच्छन्नादिप्रक्रियाभृतः ॥९३४॥
935 कदमीरेभ्यो विनिर्यान्तं राज्ये कलशभूपतेः । विद्यापतिं यं कर्णाटश्चकें पर्माडिभूपतिः ॥९३५॥
प्रसर्पतः करटिभिः कर्णाटकटकान्तरे । राज्ञोऽभे ददृशे तुङ्गं यस्यैवातपवारणम् ॥९३६॥
त्यागिनं हर्षदेवं स भुक्त्वा सुकविबान्धवम् । विल्हणो वञ्चनां मेने विभूतिं तावतीमपि ॥९३७॥
सौवर्णमलसाराद्यां राजधान्यो धरापतेः । सुबह्वीश्चलिहगृहा भेजिरे भुवनाद्भुताः ॥९३८॥
तदीये नन्दनवने द्रुमेभ्यो नो व्यधुः स्थितिम् । त्यागिना निर्जितास्तेन केवलं कल्पपादपाः ॥९३९॥
940 विविधाभिरभून्वाम्बु विहंगमृगजातिभिः । तेन व्याघ्रदिगाभोगं चक्रे पम्पाभिधं सरः ॥९४०॥
सोज्ञासीद्यावतीर्विद्यास्तासां नामापि निश्चितम् । वक्तुं नास्त्येव सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ॥९४१॥
गीतमाकर्ण्यतेद्यापि तस्य वाग्गेयकारिणः । विपक्षैरपि पक्ष्माग्रलुटद्बाष्पोदबिन्दुभिः ॥९४२॥
स्वपतो दिनयामौ द्वौ सर्वकालं विलासिनः । दत्तस्थानस्य तस्यासीद्यामिनीषु प्रजागरः ॥९४३॥
तस्य दीपसहस्राङ्के स्थितस्यास्थानमण्डपे । विद्वद्गोष्ठीगीतनृत्तप्रस्तावेन क्षपा ययुः ॥९४४॥
945 कथान्ते शुभुवे तत्र पर्णचर्वणजः परम् । कान्ताधम्मिल्लशेफालीच्युतिजन्मा च मर्मरः ॥९४५॥
वितानैः सपयोदेव साग्निवप्रेव दीपकैः । रुक्मदण्डैः सशम्पेव सधूमेवासिमण्डलैः ॥९४६॥
साप्सरा इव कान्ताभिः सनक्षत्रेव मन्त्रिभिः । सर्षिसंघेव विबुधैः सगन्धर्वेव गायनैः ॥९४७॥
नित्यसंकेतवसतिर्धनदस्य यमस्य च । एकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ॥९४८॥
क्षपास्थानस्थितिस्तस्य राज्ञः शक्राधिकश्रियः।कस्य वाचस्पतेर्वाचा वक्तुं कास्न्र्येन शक्यते॥९४९॥चक्रलकम्॥
950 दै क्मैश राजतैश्वासीद्व्यवहारस्तदा घनः । मण्डले विरलामुष्मिन्दीनारैस्ताम्रजैः पुनः ॥९५०॥
दण्डनायकतां प्राप्य सुज्ञः सर्वोन्नतिं भजन् । तस्मिन्काले स्वभूक्षोभाद्भीचो मुष्टिपचः परम् ॥९५१॥
निजा जयत्रने सूर्यामूलके विजयेश्वरे । आख्यान्ति यस्य तुङ्गत्वं निर्व्यूढस्थितयो मठाः ॥९५२॥

---

९२८. [1]) A_3 gloss ललाटलम्बचलङ्कारच्चटुलातिलको मलः. ९३१. [1]) Emended ; A° पुंवेषा. ९३५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °च्चके. ९३८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 सौवर्णमाल°.—[2]) राद्धा supplied by A_3 in space left by A_1.

क्षुधितव्याधितानाथदीनार्तानिवारणम् । हुस्पष्टं प्राप पट्टस्य राज्यलक्ष्मीः कृता-ताम् ॥९५३॥
नन्दिक्षेत्रे व्ययीकृत्य प्रत्यब्दं सप्त-वासरान् । चण्पकः सफलां चक्रे सर्वकालार्जितां श्रियम् ॥९५४॥
कृष्णाजिनोभयमुखीमुख्यैर्दानैः क्षमाभुजा । अदरिद्रीकृता विप्रा निःशेषार्तिच्छिदार्थिनाम् ॥९५५॥ 955
राज्ञो वसन्तलेखाख्या शाहिवंशप्रियाकरोत् । मठाग्रहाराङ्गगरे पूज्ये च त्रिपुरेश्वरे ॥९५६॥
माहेश्वर्यमयी काचिदिस्थं ज्वालेव सोत्थयौ । उदारव्यवहारं तु न तद्राज्यं प्रचक्षते ॥९५७॥
अथ प्रवृद्धिं संप्राप्ताः दानकैर्नवमन्त्रिणः । पूर्वामात्यद्विषो राज्ञो मतिमोहं प्रचक्रिरे ॥९५८॥
कुशार्ताङ्क्रियुगः शिखी बहुपदं गृह्णाति धावन्नहिं भानुः पादसहस्रभाक्प्रतिपदं संचार्यतेनूरुणा ।
वक्ष्यन्ते बलिनोपि यद्गुबलैः सामर्थ्यहीनैश्च यद्भाव्यन्ते परिपूर्णवृत्तय इदं दैवस्य लीलायितम् ॥९५९॥
न सर्वशास्त्राधिगमप्रौढः परिवृढो विशाम् । यन्मोहितमतिश्चक्रे वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ॥९६०॥ 960
विपन्नस्य पितुर्वैरप्रतिकारविधित्सया । स राजधानीनामाडुमठादि निरलोठयत् ॥९६१॥
त्यागी तत्कोशसंभारं व्ययीकुर्वन्नितस्ततः । लुब्धस्य चाभिधां तस्य पापसेन इति व्यधात् ॥९६२॥
शुद्धान्ते शुद्धशीलानां द्यौकितं मूढचेतसा । स्पष्टं षट्चधिकं राज्ञा स्त्रीणां तेन शतत्रयम् ॥९६३॥
यादृशीस्तादृशीस्तत्र नारीर्वन्यस्यतानिशम् । नागृह्णन्त परं डोम्बनंगमकुलाङ्गनाः ॥९६४॥
अत्रान्तरे पूर्यमाणो गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुवनराजोभूल्लहरालब्धिलुब्धधीः ॥९६५॥ 965
स दर्पितपुरं प्राप्तः कन्दर्पद्वारनायकम् । श्रुत्वा योद्धुं विनिर्यातं ययौ भूयोप्यदृश्यताम् ॥९६६॥
तस्मिन्प्रसङ्गेपि नृपो दृप्यन्राजपुरीपतिः । संग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां ययौ ॥९६७॥
कन्दर्पे कोटभृत्यानां भिन्नानां संग्रहोद्यते । कुर्वन्राजपुरीं राजा व्यसृजद्दण्डनायकम् ॥९६८॥
स महद्भिः समं सैन्यैर्गच्छंल्लोहरवर्त्मना । अगीरः कोटकच्छेषु सार्धं मासं व्यलम्बत ॥९६९॥
प्रत्यासन्नाच्छुचेर्मासात्प्रतापाच्च विरोधिनाम् । त्रस्यतस्तस्य यात्रायां न संकल्पोप्यराजत ॥९७०॥ 970
अविशेषज्ञभावेन भर्तुस्तिष्ठन्निरुद्यमः । ततो जगाम कन्दर्प एवोपालम्भमात्रताम् ॥९७१॥
कृतप्रतिज्ञोनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्भार्दितः सोथ निःसाम्ब्योप्यवाचलत् ॥९७२॥
निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्याद्रिगह्वरे । षष्ठेह्नचभूद्राजपुरी योजनेभ्यधिके स्थिता ॥९७३॥
अभ्याहतः सोरिबलाद्विषच्छस्त्राणि पातयन् । कदलीपल्लवान्मृद्नन्वनं सिंह इवाविशत् ॥९७४॥
दण्डनायकसैन्येभ्यः परमेकस्तमन्वगात् । सेनानीः कुलराजाख्यो बुद्धराजकुलोद्भवः ॥९७५॥ 975
तं बाल्यात्यां राजपुर्या हतासंख्याहितं द्विषः । निहत्य शुक्लच्छत्राढ्यं कन्दर्पं मेनिरे हतम् ॥९७६॥
मध्याह्ने स तु कन्दर्पः स्वयं संप्राविशद्बली । राजधानीं राजपुर्या विंशविंशैः समं भटैः ॥९७७॥
द्विषां त्रिंशत्सहस्राणि योधानामनिवर्तिनाम् । रुरोध राजपुर्यग्रे तत्पदातिशतत्रयम् ॥९७८॥
काश्मीरिकाणां[1] निहतं रणे तत्र शतद्वयम् । चत्वारि तु शतान्युर्वी खशानामन्वशेरत ॥९७९॥
भग्ने रिपुबले दूरमसंख्येयैधिताग्निभिः । संस्कुर्वद्भिर्हताञ्शीघ्रणो मृत्योर्भोजनसः ॥९८०॥ 980
तेनैवं स्वाम्युपालम्भवेतालो रभसार्पितः । रणदमशाने वीरेण शमितो मांसशोणितैः ॥९८१॥

---

९६४. [1]) Emended, A डोम्ब°. ९७९. [1]) Emended; A काश्मीरका°.

याममात्रावशेषेद्धि पुनरेवाथ संहताः । द्विषः परिभवोत्तप्तां कन्दर्पं योद्धुमाययुः ॥९८२॥
ततस्तानथ नाराचान्निचिक्षेप स संयुगे । लिप्तानौषधिलेपेन विद्धा यैः प्राज्वलन्दिशः ॥९८३॥
आग्नेयं वेत्स्यसावस्त्रमिति मूढा विशङ्किताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमम् ॥९८४॥
985 प्रगल्भभावः प्रतिभानभोजः प्रयोगचातुर्यमसंभ्रमश्च । महाशयानामनिसंकटेषु धैर्योपनद्धानि धियं जहाति ॥९८५॥
राजधानीं प्रविष्टः स भानावस्ताभिलाषिणि । भूयोप्यपद्दयत्स छन्नां बाह्यालीं बहुभिर्बलैः ॥९८६॥
योद्धुं ययौ शुभाव प्राप्तं तं दण्डनायकम् । घोरां रणाटवीं दृष्ट्वा भयास्थगितसैनिकम् ॥९८७॥
स्वीयैर्दृष्टैः क्षतैः कैश्चिद्भूयन्त्यधिकमाहवे । पारकीयैस्त्रसन्त्यन्ये कोन्तरं वेत्ति देहिनाम् ॥९८८॥
आनीतोथ विनिर्गत्य तेनैव स भये नुदन् । स्पर्धमानो यथाम्भोधौ मज्जन्हंसेन वायसः ॥९८९॥
990 रक्तध्वजं वीतसैन्यमभिन्नं बहुकोशवत् । परराष्ट्रं विशेदेवं स्ववीर्येणैव कोपरः ॥९९०॥
प्रणतात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः सं भुवमाययौ ॥९९१॥
पस्युद्गमादिसत्कारैः कृतपूजो महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलावहोभवत् ॥९९२॥
परिहासपुरे पारिपाल्यं कुर्वन्कठोरधीः । वातगण्डाख्यया ख्याति नित्ये यस्तत्र पर्वदा ॥९९३॥
प्रभूतोरुकोचसंगीतसचिवप्रेरणस्पृशा । अपास्य वामनं राज्ञा पादापादौ नियोजितः ॥९९४॥
995 आनन्दः स क्षणे तस्मिन्निच्छन्द्वाराधिकारिताम् । कन्दर्पद्वेषिणामासीन्मन्त्रिणामतिसंमतः ॥९९५॥
तत्प्रेरितस्ततः पातुं लोहरं विभुताहितम् । मण्डलेश्वरतां दत्त्वा कन्दर्पं प्राहिणोन्नृपः ॥९९६॥
मन्त्रविक्रमसंपन्नः कुभृत्यैः स्वोदयेप्सुभिः । युक्त्या तया राजपशोः समीपात्सोपवाहितः ॥९९७॥
दूत्यार्होयमिति प्रहाय निकटाहेशान्तरं वाग्मिनं सूरिं बन्धुवियोगकृच्चनु वचोमुष्येति संत्यज्य च ।
भूरो राज्यमसौ हरेदिति तया हित्वा विचारोज्झितो धूर्तप्रेरणयाबुधो नृपपशुर्नीयाति नाशं चिरात् ॥९९८॥
अदर्शनात्सुबद्धापि कन्दर्पप्रीतिराशयात् । राज्ञो जगाल कालेन सा मुष्टेरिव वालुका ॥९९९॥
1000 उत्कर्षपुञ्जावादाय चिकीर्षुर्लोहरेशताम् । कन्दर्पो वर्तत इति क्षितिपं मन्त्रिणोवदन् ॥१०००॥
तथेति नृपतिर्गृह्णन्बन्धुं हन्तुमथाशु तम् । ससैन्यं व्यसृजत्पट्टं टङ्कं चासिधराभिधम् ॥१००१॥
तयोः संप्राप्तयोर्वार्तां तां लेखव्यत्ययाद्विदन् । विमुखश्चकितात्मा च कन्दर्पोभूत्तथा मुहुः ॥१००२॥
केलिधुतक्षणे हस्तं मृद्नन्सेवकवर्त्मपुरः । आसीदसिधरस्तस्य बन्दुमंभ्युद्यतस्तदा ॥१००३॥
ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोद्गुष्ठाग्रेण तत्करम् । अमृद्नाद्येन निस्त्रक्कं क्लिन्नः पक्षीव सोगमत् ॥१००४॥
1005 अनन्तरज्ञो भूभुच्च तेनात्मा च नृपाश्रितः । विगर्ह्यते स्म खिन्नेन पट्टश्चैवमकत्थत ॥१००५॥
नेयाशयो नरपतिः कुटुम्बं प्रहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रयास्यामि दिगन्तरम् ॥१००६॥
आनीय दत्तांस्तैर्ज्ञातीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोथ मन्त्री वाराणसीं ययौ ॥१००७॥
हत्वा गयायां सामन्तमेकमन्यं निवेश्य च । काश्मीरिकाणां चक्रे स श्राद्धभुल्कनिवारणम् ॥१००८॥

---

९८२. [1]) Emended; A °भवो तत्रा°. ९९१. [1]) Thus A; perhaps, to be read स्वभुवं. ९९४. [1]) Thus A_1; A_2 वासनं. ९९९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मुष्टिरिव. १००१. [1]) A_2 gloss मन्त्रिणं.—[2]) Thus A_2; A_1 रङ्कि. १००२. [1]) तां supplied by A_2 in space left by A_1. १००३. [1]) Emended with C; A °न्सेवकस्पुरः. —[2]) Emended; A बन्धुमं°. १००४. [1]) Doubtful emendation; A apparently निस्त्वक्त्वं; R G निस्त्वक्थं. १००८. [1]) Emended; A काश्मीरकाणां.

स हत्वा चौरसेनान्यं ससैन्ये दुर्गमेध्वनि । पूर्वाशामध्वनीनां च व्यधात्सिर्धूतकण्टकाम् ॥१००९॥
व्याघ्रं निहत्योपसत्त्वं वाराणस्यां निरस्यता । पूर्वा दिग्भूषिता तेन मठैः सुकृतकर्मठैः ॥१०१०॥ 1010
ते तत्रिर्वासनादेव लब्धलक्षाः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यासूयया जघ्नुरथ कार्याणि भूभुजः ॥१०११॥
स्वैराहारोदितगुरुमदाः शृङ्गकण्डूतिशान्त्यै दुर्वारेर्ष्याकलुषमतयो यत्र दुर्मन्त्रिमेषाः ।
घ्नन्त्यन्योन्यं भवति गणितैर्वासरैरेव कैश्चिन्मध्यस्थाणोरिव नरपतेस्तत्र सर्वाङ्गभङ्गः ॥१०१२॥
अतिक्रामति कालेथ पार्थिवं हन्तुमुद्यमम् । दुर्दुक्षुर्जातराज्येच्छस्तान्वङ्गिर्धम्मटोभजत् ॥१०१३॥
द्रोहापवादभीतेष भवेद्राज्यमिदं पुनः । मामेव वैदर्यापुत्रत्वादनर्हंस्मिसुंपेष्यति ॥१०१४॥
इति संमन्त्र्य सुचिरं निहन्तुं पृथिवीभुजम् । प्रेरितो जयराजोभूत्सेनासरलचेतसा ॥१०१५॥युग्मम्॥ 1015
विलावग्रामजाक्षिप्ता नीत्वान्द्रोहाय भूपतेः । सोवरोधवधूर्ह्रित्वा विदधे मध्यपातिनीः ॥१०१६॥
क्रमात्सिद्धद्युन्मुखे तस्मिन्कार्ये राजपुरीं नृपः । दूत्याय व्यसृजज्ज्ञातुं बहुमानेन धम्मटम् ॥१०१७॥
सहस्रमङ्गलगृहे सुदिनापेक्षया स्थितम् । तं सिद्धिभङ्गचकितो जयराजः समाययौ ॥१०१८॥
नर्मर्थे मण्डपे गूढं तयोर्मन्त्र्यमाणयोः । प्रयागानुचरः कश्चिद्वित्तिव्यत्रहितोशृणोत् ॥१०१९॥
तदावेदितनद्दार्तात्प्रयागात्तत्कथां ततः । बुद्ध्वा निवर्तयामास धम्मटं गमनान्नृपः ॥१०२०॥ 1020
कुलक्षयभयात्तिष्ठंस्तत्प्रतीकारमन्थरः । स्वमेव केवलं रक्षन्नासीत्स चकितोन्वहम् ॥१०२१॥
असिद्धिं जयराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वसंमुखौ । श्यामलडामरौ वीरौ वागपाजाभिधौ व्यधात् ॥१०२२॥
स्वभृत्यैर्भेदनिर्यातैर्यियासुं तं निवेदितम् । भुक्त्वा क्षपायां क्षितिभृद्भिषु चिक्षेप रक्षिणः ॥१०२३॥
व्याजाद्यात्रां वदन्सज्जः प्रातस्तान्वङ्गिरेव तम् । चतुष्कं पूजने धूर्तो जयराजमुपानयत् ॥१०२४॥
राज्ञो दत्तार्गले धाम्नि स्थितस्य स्थानमण्डपम् । सत्रा स भ्रातृपुत्रेण धम्मटेन ततोविशत् ॥१०२५॥ 1025
रक्षिणोथ बहिर्न्यस्य प्रयागः पार्थिवाज्ञया । जयराजं बधानेति नीत्वैर्धम्मटमभ्यधात् ॥१०२६॥
धम्मट विश्वसञ्शस्त्रं जयराजस्त्यजेद्भृत्रम् । निदेशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातं च धम्मटः ॥१०२७॥
द्वयोरेकस्य वा युद्धे तयोर्मृत्यौ हितं च नः । व्यक्तीकृतैक्ययोर्वापि वधो लोकेप्यगर्हितः ॥१०२८॥
इति निर्ध्यायतः शश्वदविरोधेन वेधसः । प्रज्ञास्य प्रत्यभाद्राज्ञो मन्त्रो युक्ततमस्तथा ॥१०२९॥तिलकम्॥
नाबुद्ध मां ध्रुवं राजा तान्वङ्गिरिति विश्वसन् । जयराजमुपागत्य ततो धार्ष्ट्याद्व्यचोब्रवीत् ॥१०३०॥ 1030
अप्रसन्नस्त्वयि नृपो यद्द्रोहोसि निश्चयात् । तत्त्वयाशु त्रिभुवनचर्यमसिधेनुः समर्प्यताम् ॥१०३१॥
दैवेन वा मोहितः स तद्विभासेन वात्यजत् । आक्षिप्यमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्यवत् ॥१०३२॥
वैक्रूव्यदर्शनात्सेर्ष्यस्ततः स परुषां गिरम् । तन्वङ्गपौत्रष्टुल्लाख्यस्तं जगादाज्जकात्मजः ॥१०३३॥
न त्वं निःसत्त्व कट्यायां जातः कलशभूभुजा । आसीज्जनयिता नूनं क्लीबो यः कश्चिदेव ते ॥१०३४॥
निश्चायां धैर्यचर्याणां परिणाममजानता । तेनेत्युक्तः स शीताम्बुसिक्तक्षुप्तोपमोभवत् ॥१०३५॥युगलकम्॥ 1035
द्रोहोदन्तं पृच्छयमानो धीरस्तन्मध्यपातिनम् । यातनाक्लेशितोप्यूचे स्वमेव न तु धम्मटम् ॥१०३६॥

१००९. [1]) च has been erased by A_1. १०१२. [1]) Thus A_1; corr. by later hand दुर्मन्त्रिणोषा°. १०१४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 वेदर्या°. १०१८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 स्थितिम्. १०२४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 पूर्तवे; A_2 in margin भोजने. १०२६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 प्रायम्.

विषघ्नमन्त्रवीर्येण मोघीकृतविषाशनः । रज्ज्वा निपीड्य ग्रीवायां ततो निशि विपादितः ॥१०३७॥
जय्यकेन प्रतीहर्त्रा शिरश्छित्त्वोज्झितं ययौ । भट्टारनङ्गलातीये तद्दुर्मत्स्यभोज्यताम् ॥१०३८॥
तमेकसप्तते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । वधं गभीरहृदयो धम्मटस्याप्यचिन्तयत् ॥१०३९॥
आदिदेशाथ तत्सिद्धयै रहः शस्त्रभृतां वरम् । भूरं कलशराजाख्यं ठक्कुरं लोहराभयम् ॥१०४०॥
प्रहिणोति यदा दूतं प्रयागस्ते तदा त्वया । संपाद्यमेतदित्युक्ते तं चोपचितसत्क्रियम् ॥१०४१॥
असिद्धिभीत्या स्वं दूतं स प्रहिण्वन्प्रयागकः । संमन्त्र्य क्रियतामेतदित्यूचे कुपितो नृपम् ॥१०४२॥
राज्ञि मन्त्रयमाणेथ पञ्चानीयाध्यमन्त्रिणः । वामनः सार्गले द्वारे त्यक्तदेहोऽब्रवीदिदम् ॥१०४३॥
मन्त्रश्च मन्त्रिणश्चैते न यावन्निःसृता बहिः । तावत्क्रियेत चेदेतच्च भद्राणि दरिद्रति ॥१०४४॥
राजाज्ञया प्रयागेन ततो दूते विसर्जिते । तीक्ष्णः कलशराजाख्यस्तनयाभ्यां सहाययौ ॥१०४५॥
तस्मिन्प्रसङ्गे तान्वाद्धिः रयेनस्य ददतापम् । राजधान्यन्तरेवासीद्भिन्नैरनुचरैः समम् ॥१०४६॥
पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्चाच्च तत्सुतौ । यावत्साशङ्कमाचख्यौ तावद्भृत्यैर्निजैर्जहे ॥१०४७॥
शक्तोपि धम्मटः कर्तुं कृपाणीमिति वादिनम् । हन्तुं कलशराजं तु यावच्छस्त्रे व्यधात्करम् ॥१०४८॥
तावत्तेनायतः पश्चात्तत्पुत्राभ्यां कृताहतिः । आसनादुच्चलत्येव क्षिप्रं प्राणैरमुच्यत ॥१०४९॥
मुमूर्षुणा क्षतस्तेन ज्यायान्कलशराजजः । चित्रमायुधपैर्गुप्तान्नाभीक्ष्णव्रणितोभवत् ॥१०५०॥
तस्य सुभाग्ययोगेन तेष्वेवाहःसु शस्त्रिणः । निजा कृपाणी तुत्रोट तेनाभद्रायुधोभवत् ॥१०५१॥
निहत्य पातितः पृष्ठात्स तैर्ग्यापैरिवाण्डजः । भुनां मासाय संयत्तैः श्वपाकैः पार्थिवाज्ञया ॥१०५२॥
राज्ञा तन्वङ्गनमारौ स्वयं रल्हणमल्हणौ । आगत्य प्राङ्गणे त्यक्तकृपाणी परिरक्षितौ ॥१०५३॥
दत्तास्कन्दास्तु दुल्लाद्याः संरम्भेण युयुत्सवः । मायया दयसिंहेन दाम्भिकेनैत्य वञ्चिताः ॥१०५४॥
यूयं पुत्रा ममेत्युक्तवतस्ते धार्मिकस्य यत् । प्रत्ययात्तस्य शस्त्राणि तत्यजुर्जीवितेच्छवः ॥१०५५॥
राज्ञो विश्रुद्धिः क्रियतां पार्श्वमेत्येति तद्वचः । तैः समागत्य जगृहे मार्गो राजगृहान्प्रति ॥१०५६॥
तन्वङ्गजगृहोच्छिष्टैर्बाल एव विवर्धितः । दुल्लं ततो विहस्यैवं स्वच्छत्रग्राहकोवदत् ॥१०५७॥
तन्वङ्गनप्रयत्नेन पूर्वं जयराजमभाषथाः । न त्वं निःसत्त्व कट्याया इति तद्विस्मृतं तव ॥१०५८॥
स ते तादृश एवायं वर्तते संकटः क्षणः । किं धैर्यावसरे मूढ वैक्लव्यमवलम्बसे ॥१०५९॥
तस्माज्जातोसि नियतं मत्पित्रोच्छिष्टमुष्टिना । अहं तु तेन वीरेण त्वत्पित्रा कीर्तिभागिना ॥१०६०॥
इत्युक्त्वा स रुषे गृह्णन्खड्गधाराजलज्वलम् । पपात जन्ममालिन्यं मानी प्रक्षालयन्निव ॥ १०६१ ॥
कृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः । दुल्लादीन्राजपुरुषाः कारागारे निचिक्षिपुः ॥ १०६२ ॥
ते यौवनभरोन्मत्ता द्रुमा वासन्तिका इव । प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः क्षमाभुजः ॥ १०६३ ॥
टक्कस्तु विम्बियो नाम पापः संप्रेक्ष्य भूभुजम् । न्यजिघत्तान्मतीवाद्य निशि पाशाञ्चिवेशयन् ॥१०६४॥
दुल्लो विजयराजश्च बुल्लो गुल्लश्च तेलुवन् । तन्वङ्गपौत्राश्चत्वारो हता वध्यमहीतले ॥ १०६५ ॥

१०४३ [1]) Emended; A मन्त्रिय°. १०४५. [2]) A here and elsewhere प्रयागेण. १०४७. [3]) Emended; A ° स्सशङ्कमा (?). १०४८. [4]) Thus A, perhaps, to be emended कृपाणीमितिवादिनीम्. १०५१. [5]) दुधो supplied by A_3 in space left by A_1. १०५४. [6]) Emended; A °स्कन्धाश्चास्तु. १०५८. [7]) Emended, A °नसो यस्पूर्वं.

हतानामपि सौन्दर्यं तेषामद्यापि वर्ण्यते । कथान्तरे वयोवृद्धैर्बन्दालुस्यन्दुर्दिनैः ॥१०६६॥
सततास्यस्तनाम्बूनैः स्रस्तैस्तद्दशनाङ्कुरैः । कीर्णशोणादममालेव सुचिरं वध्यभूरभूत् ॥१०६७॥
वृद्धिमानीतयो राज्ञाप्युत्कर्षापत्ययोस्ततः । ज्यायान्प्रमिम्ये डोम्बाख्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा ॥१०६८॥
स्फुलिङ्गमिव संभाव्य तेजोविस्फूर्जितं शिशुम् । जघान जयमल्लं च तद्विजयमल्लजम् ॥१०६९॥
गोमृन्स्वगोत्रजान्हत्वा भोक्तुमेकस्य कस्यचित् । कुर्वन्ति दैवोपहता राज्यं निष्कण्टकं नृपाः ॥१०७०॥ 1070
संरूढं मधुगोलमुच्चविटपव्यूहावलीगह्वरे मूढः कर्तुमकृच्छ्रहार्यमभितः कस्यापि भव्यात्मनः ।
दैवप्रेरणया प्रकम्पविवशः पत्त्रप्रहारैर्दृढं तद्गोमृन्मधुपाच्छिहत्य शमयत्यथ्वत्थपृथ्वीरुहः ॥१०७१॥
ज्ञातिद्रोहमहापापमनष्टधीरथ पार्थिवः । डिम्बानामप्यसंभाव्यामभजद्विटभोज्यताम् ॥१०७२॥
वामनस्यात्मजः क्षेमस्तं जानञ्ज्ञानकक्षिपम् । प्रैरयत्कलशोशस्थच्छत्रहेमनिबर्हणे ॥१०७३॥
तामिच्छामच्छिनत्तस्य भक्तो युक्त्या प्रयागकः । धावतः श्वभ्रपातेच्छां धीरो यन्तेव दन्तिनः ॥१०७४॥
अनिशं नष्टचेष्टानां शत्रूणामिव भूभुजाम् । अन्तःप्रवेशकुशलो यो वेताल इवाभवत् ॥१०७५॥ 1075
नम्रा हलधरस्याथ विटो लोष्टधराभिधः । जगाद निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ॥१०७६॥ युग्मम्॥
क्रियतां ग्रामहेमादि कलशोश्वरसंश्रयम् । तत्प्रासादाहमभिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ॥१०७७॥
आलेख्यं गगने लिखामि बिसिनीसूत्रैर्वयाम्यम्बरं स्वप्रालोकितमानयामि कनकं मथ्नामि वप्रं हिमैः ।
इत्यशुक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जानाति सत्यं नृपो यस्तादृक्तत्वपया न वक्ति स गतप्रौढिः परं बऊच्यते ॥१०७८॥
निषिषेध चिकीर्षां तु प्रयागस्तामपि प्रभोः । सदुपस्थायिकोपथ्याभ्यर्थनामिव रोगिणः ॥१०७९॥
अथ लोष्टधरो हास्यात्सरसे जातु भूपतिम् । बऊस्य मोक्षो देवस्य क्रियतामित्यभाषत ॥१०८०॥ 1080
स्मित्वा किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपत् । उदभाण्डपुरे [illegible] भीमशाद्रिरभूत्पुरा ॥१०८१॥
विरोधात्पारिषद्यानां तत्कृतो भीमकेशवः । राज्ये कलशदेवस्य बऊद्वारोभवद्बलिम् ॥१०८२॥
तैः शान्तवैरैर्विदधे यदाथ विवृताररिः । चौरापह्नतदुर्वर्णकवचो ददृशे तदा ॥१०८३॥
भूयोपि चक्रे तद्भीत्या कोशसाम्यभागिति । ततः प्रभृत्यथ यावद्बऊद्वारारिरः स्फुटम् ॥१०८४॥
आदीयतां तदीयस्तत्कोशश्चौरभयाग्रहः । सोपि बन्धाद्विमुक्तोस्तु पुष्पदीपादिभोगभाक् ॥१०८५॥ 1085
इति संप्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशं ततः प्रपेदे च मणिस्वर्णादिनिर्भरम् ॥१०८६॥
अचिन्तयच्च यत्रेदृग्वस्तु भून्यसुरास्पदे । कीदृक्तत्रापरेषु स्यादाद्येषु सुरवेदमसु ॥१०८७॥
कृतप्रायः स तत्रस्थैः पारिषद्यैस्ततो नृपः । निष्क्रयं रूढभारोढिवारणेन प्रदापितः ॥१०८८॥
क्रमेण सेनानानाङ्क्ष्यव्ययव्यसनशालिनः । सुरार्थहरणे रूढा धीः संभावनया तया ॥१०८९॥
पूर्वराजार्पितान्कोशांस्ततः स भुवनाद्भुतान् । सर्वगीर्वाणवेदमभ्यो लुब्धबुद्धिरपाहरत् ॥१०९०॥ 1090

१०६७. [1]) Thus A_1; altered by later hand into °गोणाद्दम°. १०६८. [2]) Emended; A प्रसिस्वे. १०७०. [3]) Emended; A गोमू°. १०७१. [4]) Emended; A तद्गोमू°. १०७३. [5]) Emended; A ज्ञान जनक°.—[6]) a supplied by A_2. १०८१. [7]) Two *akṣharas* are wanting; A does not indicate the *lacuna*.—[8]) Emended; A भीमदशाद्रि°. Cf. vi. 178. १०८२. [9]) Doubtful emendation; A °स्परिषद्यानां. Cf. vii. 1088. १०८५. [10]) Emended; A °स्कोशचौर°. १०८७. [11]) Emended; A बलेदृस्तु.—[12]) Emended with C; A कदृक्तुचा°. १०८९. [13]) Thus A; G C सुराकुहरणे.

इतेषु कोशेष्वानेतुं देवानां प्रतिमा अपि । चकारोदयराजाख्यं देवोत्पाटननायकम् ॥१०९१॥
वदनेषु स नमाटैः शीर्णघ्राणाङ्घ्रिपाणिभिः । मूर्तिनाशाय देवानां शकृन्मूत्राण्यपातयत् ॥१०९२॥
स्वर्णरूप्यादिघटिता गीर्वाणाकृतयोलुठन् । अभ्रस्विन्धनगण्डाल्य इव सावस्करेष्वपि ॥१०९३॥
त्रिबुधप्रतिमाश्चक्रुराकृष्टा गुल्फदामभिः । थूत्कारकुद्यमच्छत्रा भग्ननासाटकादयः ॥१०९४॥
1095 मामे पुरेथ नगरे प्रासादो न स कश्चन । हर्षराजतुरुष्केण न यो निष्प्रतिमीकृतः ॥१०९५॥
तस्य देवावधृष्यौ द्वौ परमास्तां प्रभाविनौ । नगरे श्रीरणस्वामी मार्ताण्डः पत्तनेष्विव ॥१०९६॥
द्वौ महाप्रतिमामध्यादुद्धृबिम्बावरक्षताम् । दानप्रसङ्गे तं जातु याचित्वा त्यागिनं नृपम् ॥१०९७॥
परिहासपुरे जन्ममेदिन्यां कनकाभिधः । गायनः कुद्दालश्रीश्च भ्रमणो नगरान्तरे ॥१०९८॥
अधिगतवतां लोके विश्वाद्भुतामपि संपदं न खलु विरतिर्दुष्कर्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणाम् ।
किमपि कमलावाप्त्यै पद्माकरोद्भूतिपातकं भजति कमलालीलावासो भवन्नपि हि द्विपः ॥१०९९॥
1100 पैतामहेन पित्र्येण तथा राज्यचिकीर्षया । लोहरादाहतार्थस्य कोशेनोत्कर्षभूपतेः ॥११००॥
युक्तोपि पूर्वराजार्थं देवैकोभ्यो जहार यः । ऐच्छद्धनार्जनं हा धिक्सोपि वास्तव्यपीडया ॥११०१॥युग्मम्॥
तदाज्ञामात्रमादाय सचिवैरथ पापिभिः । ते ते नवनवायासनामाङ्का नायकाः कृताः ॥११०२॥
कालानुवृत्तिपरतां धिग्धिगाजोपजीविनाम् । यत्र मन्त्री वयःस्थः सन्सदाचारोपि गौरकः ॥११०३॥
सर्वदेवगृहद्यामसर्वस्वापहृतिव्रतम् । स्वीचकाराज्ञया भर्तुरर्थनायकतामपि ॥११०४॥ युग्मम् ॥
1105 पार्षदः समरस्वामिदेवागारे सहेलकः । आप्तो विजयमल्लस्य यो राज्ञो द्वेष्यतां ययौ ॥११०५॥
द्विगुणोत्पत्तिदानेन सोर्थनायकतां गतः । लब्धावकाशो राजापे क्रमेणासीन्महत्तमः ॥११०६॥
किमन्यद्धरता तेन सर्वार्थान्सर्वनायकैः । व्यधीयत धनाद्यार्थै पुरीशस्यापि नायकः ॥११०७॥
भीगर्भपदपर्यायच्छत्रजाद्यप्रभावतः । तथार्जितस्य कोशस्य सोनुरूपव्ययोभवत् ॥११०८॥
मृगीदृशां तुर्लभनां हयानां श्वासान्विटानां कुवचःसहत्वम् ।
वैतालिकानां च विकत्थनत्वं क्रेतुं क्षितीशाः क्षपयन्ति लक्ष्मीम ॥११०९॥
कोपप्रसादैर्धवितानजनस्य हयादिवृत्तान्तगवेषणेन ।
1110 भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकथाभी राज्ञां शिशुनामिव याति कालः ॥१११०॥
विलासहासासनयानदानपानाशनाद्या असतीः सतीर्वा ।
छायेव चेष्टाः क्षितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्वाः ॥१११९॥
अमानुषत्वं पुरुषाधिराजा विटस्तवैः स्वस्य विचिन्त्य सत्यम् ।
तृतीयमक्ष्यभ्यधिकं भुजौ वा ममेति मत्वा न विदन्ति मृत्युम् ॥१११२॥
निशासु येषां प्रभवन्ति दारा दिनेष्वमात्या नियताधिकाराः ।
अहो भ्रमः स्वस्य यदत्र तेपि विदन्ति भूपा प्रभविष्णुभावम् ॥१११३॥

१०९१. [1]) Emended with R C; A °त्पाटनायकम्. १०९३. [2]) Emended; A °रूप्या°. १०९४. [1]) Thus corr. by later hand from A, रुग्न°. ११००. [1]) Emended; A °भूपति°. ११०५. [2]) Emended; A च हेलकः. Cf. viii, 1170, 1319, 1358, 1359.

स्वादूचितं स्वादुतयैव भुङ्क्ते थूत्कृत्य मुञ्चस्यपि थूत्कृतानि ।
विद्यासितस्त्रासमुपैत्यकस्माद्भूभृच्च बालश्च समानभावः ॥१११४॥
जाद्यमित्यादि यत्किंचिल्लिखितिपानां कटाक्षितम् । तत्सर्वं हर्षदेवस्य जाद्येन लघुतां ययौ ॥१११५॥ 1115
तुष्टः पटहवाद्येन हृद्यातोद्यविदे ददौ । भीमनायकनाम्ने स करिणं करिणीसखम् ॥१११६॥
स्वशिष्यस्नेन तस्यासीन्नायनः कनकोघ सः । चण्पकावरजः खेदाद्गीताभ्यासकृतोद्यमः ॥१११७॥
प्रसादीकृतमस्मै च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन काञ्चनदीचारलक्षमक्षतचेतसा ॥१११८॥
कर्णाटभर्तुः पर्माण्डेः सुन्दरीं चन्दलाभिधाम् । आलेख्यलिखितां वीक्ष्य सोभूत्पुष्पायुधज्वरः ॥१११९॥
उन्मेजयन्ति संघर्षं हास्ये जडमतीन्विटाः । सारमेयानिवाजस्रं प्रोत्साद्य प्राकृताशयाः ॥११२०॥ 1120
स विटोद्रेचिनो वीनत्रपश्चक्रे सभान्तरे । प्रतिज्ञां चन्दलाबाधे पर्माण्डेश्च विलोडने ॥११२१॥
कृतापक्लिन्नकर्पूरपरित्यागं प्रतिज्ञया । तं च स्तुतिमिषादेवं जहसुः कविचारणाः ॥११२२॥
भाषावेषविशेषज्ञः परिगतस्त्वं दाक्षिणात्योध्वगो गन्धाद्व्यवधारितं वदुत ते कर्पूरकोलं करे ।
पक्वं चेदिदमङ्ग हर्षनृपतेस्तत्कल्पयोपायनं नो चेत्तिष्ठतु नालिकेरकुहरे सेप्रत्यमुाष्मन्यतः ॥११२३॥
आ कर्णाटवसुंधराधववधादा चन्दलालिङ्गनादा कल्याणपुरप्रवेशनविधेरा पिम्मलादर्शनात् ।
आ राजाभयकाननान्तवसुधापारर्द्धिकौतूहलाद्वेवेन प्रतिषिद्धमिद्धमहसा पोतासंचर्वणम् ॥११२४॥
विटः प्रसाद्य नृपतिं मदनः कम्पनापतिः । महत्तरत्वं जगाह तस्याधिज्यार्पिताकृतेः ॥११२५॥ 1125
वस्त्रालंकारनिर्वाहकृतेमुष्याश्च वेतनम् । नित्यमादत्त भूपालाद्यमीर्ष्याशमाय च ॥११२६॥
विटत्वे निस्त्रपत्वे च मदनस्य कथाक्रमः । मौग्ध्ये पारिप्लवत्वे च नृपस्य निकषोभवत् ॥११२७॥
मातेयं वप्पिकां नाकात्तत्रानीतेति वादिभिः । संदह्यं जरतीं नारीं मुषितः सोपरैर्विटैः ॥११२८॥
दासीश्च देवता एता इत्युक्तान्यैः प्रवेशिताः । उन्नतिं च श्रियं चौन्मत्तमज्झहसे जनैः ॥११२९॥
दास्यो मदनसंलापमन्त्रायुल्लेखकारिभिः । अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे ॥११३०॥ 1130
ताभ्यः क्वापिरपि क्ष्माभृत्पुरतं समयोचितम् । वाऽछन्नीभिः कृतः स्वाङ्गस्पर्शाद्भाग्योदयोज्जितः ॥११३१॥
आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे । आयुर्वर्षशतान्यस्मै ता मुहुमतये ददुः ॥११३२॥
डोम्बेन पिण्डसिद्ध्यर्थी केनाप्येतद्वसायनम् । पिण्डसिद्धिकृदित्युक्ता पेयं किमपि पायितः ॥११३३॥
किं तस्य कथितैरन्यैर्मौग्ध्यैर्यो याचितो विटैः । त्रिंशमानादित्र धनाद्यायुरोपि व्ययं व्यधात् ॥११३४॥
बलरूपेच्छुरपरानुपायान्यानसेवत । कथयेत्कः सदाचारस्तानतोपि त्रपावहान् ॥११३५॥ 1135
स एवमन्धतामिस्रे निक्षिप्तः शाश्वतीः समाः । मुग्धबुद्धिः स्वजात्येन दुर्जातैश्च कुमन्त्रिभिः ॥११३६॥
मेघवाहनमुख्यानां कृत्ये लोकोत्तरे यथा । सन्त्यल्पधियः केचिस्संदेहान्दोलिताशयाः ॥११३७॥
तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्ण्यमानेद्भुतावहे । भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्ययो जनः ॥ ११३८ ॥
राज्ये बहुच्छले तादृग्दुर्नीत्योपहतोप्यभूत् । आयुःशेषेण न वशे स रन्ध्रान्वेषिणां द्विषाम् ॥११३९॥

११२८. [1]) Emended; A वह्निका. Cf. vii. 319. ११३६. [1]) Emended; A °नामत्ते.—[2]) Emended; A स्वजात्येन; C स्वजन्येन.

नर्तकीः शिक्षयन्त्राश्रावुत्थायाभिनयं स्वयम् । तिष्ठन्दीपोज्ज्वले धाम्नि दूरात्केनापि शत्रुणा ॥११४०॥
क्षिप्तेषुरपि नाभूच्चिह्नतो व्रणितोऽथ वा । फलं तस्यायुःशेषस्य प्रजानां कुकृतस्य वा ॥११४१॥
कश्चिदेवाथ शुद्धान्ते पातदूतो महीपतेः । सर्वाशुद्धिनिधेः प्राभूच्चारीचारित्रविप्लवः ॥११४२॥
ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो यौवनोन्मदाः । नाशाय हर्षदेवस्य तस्मिन्नेवाभवन्क्षणे ॥११४३॥
निगृहीतास्तेन रोषात्सजाराः काश्चन स्त्रियः । काश्चित्त्याकृष्य शुद्धान्ताज्जारैर्नीता दिगन्तरम् ॥११४४॥
स्त्रेन दौःशील्यदोषेण सर्व एव विशङ्किताः । भृत्यास्तस्याशुभान्यैच्छन्नयतन्त च शान्तये ॥११४५॥
तस्यापि शीलवैकल्यं तावत्सर्वत्र पप्रथे । यावत्कलशभूपालात्संजातस्योपपद्यते ॥११४६॥
शैशवे वर्धितो याभिरङ्कमारुह्य मातृभिः । सोऽङ्कमारोप्य ता एव चुम्बन्संबुभुजेनिशम् ॥११४७॥
संभोगं भगिनीवर्गे कुर्वता दुर्वचोरुषा । निगृहीता च भुक्ता च नागा पुत्री पितृस्वसुः ॥११४८॥
स तुरुष्कशनाधीशाननिशं पोषयन्धनैः । निधनावधि दुर्बुद्धिर्बुभुजे माम्यसूकरान् ॥११४९॥
अथ सेवाभिसारेण कदापि कुपितो नृपः । स मन्दबुद्धिरास्कन्दमदाद्राजपुरीं प्रति ॥११५०॥
विलोक्य सैन्यसामग्रीमनन्यसदृशीं पथि । त्रैलोक्याक्रान्तिसामर्थ्यं पार्थिवैस्तस्य शङ्कितम् ॥११५१॥
स तु पृथ्वीगिरिं दुर्गं दृष्ट्वा तद्ग्रहणोद्यतः । अप्रविष्टो राजपुरीं तन्मूले समुपाविशत् ॥११५२॥
मासमभ्यधिकं तेन तस्थुषा परिपीडिताः । प्रक्षीणाद्यादिसंभारा बभूवुर्दुर्गरक्षिणः ॥११५३॥
त्रातुं संग्रामपालस्तानूरीचक्रे धरापतिः । कियन्तं न करं भीतः कियतीर्न च संविधाः ॥११५४॥
उपोढदार्वे नृपतौ स तदप्रतिगृह्णति । लुब्धमुत्कोचदानेन स्त्रीचक्रे दण्डनायकम् ॥११५५॥
अमन्यमाने नृपतौ व्यावृत्तिं प्रेरिता रहः । प्रवासत्रेतनं भूरि मार्गितुं तेन शालिनः ॥११५६॥
तैः प्राये प्राकृतप्रायैः कृते सोल्लुण्ठभाषितैः । राज्ञो दूरस्थकोशस्य कटकः क्षोभमाययौ ॥११५७॥
स तत्समर्थनां यावच्चक्रे तावद्भिभीषिकाम् । तुरुष्कास्कन्दजामन्यां प्रददौ दण्डनायकः ॥११५८॥
अथाल्पधैर्यो नृपतिरुत्थाप्य कटकं ययौ । कृत्स्नां च कोशसामग्रीं तत्याजाध्वसु साध्वसात् ॥११५९॥
अपरीक्ष्यादृतो भृत्यः स्वामिनामतिसंकटे । करोति व्यसनापातमजात्योसिरिवाहवे ॥११६०॥
तेन स्वयमयोग्येन योग्यानन्यानिच्छता । कलङ्किता नरेन्द्रश्रीः क्षुद्राश्वेनेव मन्दुरा ॥११६१॥
ततः प्रभृति निर्वाणप्रतापस्य महीपतेः । प्रतापचक्रवर्त्याख्या सर्वतो म्लानिमाययौ ॥११६२॥
म्लाननानो न यस्सिद्धं स्वेन भृत्यैस्तथाखिलैः । तत्कर्म कृतवन्तं स कन्दर्पं बहुमन्यत ॥११६३॥
आनिनीषोश्च तं तस्य जडस्याकृत भूपतेः । दण्डनायक एवेच्छाच्छेदं पैशुनकर्मणा ॥११६४॥
ज्ञातद्रोहोथ नृपतिरबधाद्दण्डनायकम् । प्रातिपक्ष्यानुरोधेन न क्रुधा न्यग्रहीत्पुनः ॥११६५॥
दुर्गं संदिग्धजीवोपि निवसन्संचिकाय सः । लुब्धस्ताम्बूलवस्त्रादि प्रहितं भृत्यबान्धवैः ॥११६६॥
आत्मनः सर्वनाशाय संजातं दैवमोहितः । वधार्हं प्रत्युत पुनर्मन्ये तं स्वपदं नृपः ॥११६७॥
तं क्षिताश्चातुभिर्भूयो राजानमुदतेजयन् । घोषयाञ्चाजितं स्तोत्रैः कर्णाथा इव कौरवम् ॥११६८॥

११४२. [1]) Emended; A सर्वशुद्धनिधेः. ११५३. [1]) Emended; A प्रमन्यमाने. ११६५. [1]) Emended; A न्यगृही°. ११६६. [1]) Conjectural reading; A दुग्धे.

वादी वादपराजितः प्रतिभटं गालीभिरत्याक्षिपन्योषिच्चष्टसतीव्रता कुकलहैरुद्वेजयन्ती पतिम् ।
कायस्थश्च हताखिलार्थमहिमा कृच्छ्रे नृपं पातयन्स्वस्यासन्नपराभवस्य कुरुते भूयः समुत्सम्भनम् ॥११६९॥
भुक्तदेयधनो बिभ्यत्तं सहेलमहत्तमः । उर्वीपतिं दुर्व्यसने प्रेरयन्स्वार्थपण्डितः ॥११७०॥ 1170
बन्धुमन्विष्य ददां लवन्यैः सह लाहरैः । दुर्गघातामिधं दुर्गं महीतुं तमचूचुदत् ॥११७१॥
तद्धि लक्कनचन्द्राख्ये पुरा गोप्तरि डामरे । जनकद्वारपतिना हतेनन्तनृपाज्ञया ॥११७२॥
प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम् । कलशक्ष्माभुजा कृप्तोपेक्षं प्राप दरक्षृपः ॥११७३॥
तद्बलाद्वारदैः क्रान्तानन्तग्रामेत्र मण्डले । राजा च मन्त्रिणा चाथ बभूव स्वीकृतोद्यमः ॥११७४॥
निर्व्यदे[1] तत्र गोप्तॄणां वृत्तये संभृतं हिमम् । अवमर्हेण तत्तस्मिन्क्षणे निःशेषतां ययौ ॥११७५॥ 1175
चारैस्तद्वन्द्रमालक्ष्य तद्बलाय महत्तमः । अभीक्ष्णं प्रेरयन्क्षमां स च तद्रोधमं व्यधात् ॥११७६॥
वातगण्डं तदुद्योगे प्रतिष्ठासुं नृपाज्ञया । चण्पको द्वारकार्यस्थमभिसंधातुमैहत ॥११७७॥
द्वारं निवार्य भूपेन प्रापितो मण्डलेशताम् । सर्वैः सहाभजद्वारं स हि द्वाराधिकारिभिः ॥११७८॥
विसूत्रितोपि[2] कटके तेन द्वारपतिस्ततः । तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं सैन्यैर्दुर्गमवेष्टयत् ॥११७९॥
समस्तानपि सामन्तान्प्रहिण्वन्सर्वतः स्वयम् । एकप्रयाणान्तरितः कोटेपि न्यवसन्नृपः ॥११८०॥ 1180
त्यजद्भिर्गण्डशैलादि दुर्गसंश्रयदुर्जयैः । काश्मीरिकाः[3] सह दरत्सैनिकैः समरं व्यधुः ॥११८१॥
विदधे प्राजिमठिकानाम्न्याघातपदे वसन् । सपुत्रो गुर्जरो मद्रः संभ्रमानतिदुःसहान् ॥११८२॥
तत्पुत्रौ[4] दैवविप्रोक्तराज्यप्राप्ती तदिच्छया । मानं व्यवर्धयातां यौ वीरावुच्चलसुस्सलौ ॥११८३॥
अत्युद्दामस्तयोर्ज्यायान्द्वित्रयसनम् । आसीद्राज्यर्थमाहात्म्याद्यात्रायां तत्र निर्गतः ॥११८४॥
अवमर्हेण भूपालप्रतापेन च शोषिताः । यथाकथंचित्तद्दुर्गं ररक्षुर्दारदा भटाः ॥११८५॥ 1185
अथाज्ञेव विधेर्हर्षसंतापपरिपन्थिनी । पपात महती वृष्टिरेकीकृतजलस्थला ॥११८६॥
दुर्गभृद्भिः हिमैः कृत्स्नं दुर्भेद्यैः पर्यवार्यत । अनुकूलेन विधिना संनाहैर्नेहितैरिव ॥११८७॥
उत्थाने पातयन्कांश्चित्पतने कांश्चिदुत्क्षिपन् । वेधाः कन्दलयत्येव कन्दुकक्रीडितश्रमम् ॥११८८॥
ततः स्मृत्वा गृहान्वृष्टिदुःस्थास्ते दुष्टमन्त्रिणः । चक्रिरे पूर्ववद्राज्ञः स्कन्दावारे विसूत्रणम् ॥११८९॥
ऊर्ध्वस्रोतोनुसारीव तिमिः शैलहताननः । ततोपि चक्रे व्यावृत्तिं राजा जयपराङ्मुखः ॥११९०॥ 1190
मुक्तापणः शीर्णकोशः त्यक्तश्रीकश्च्युतायुधः । कटकः सर्व एवाभूत्पलायनपरायणः ॥११९१॥
धावतः पथिभिस्तैस्तैः साक्रन्दान्राजसैनिकान् । पृष्ठलग्नरिपून्दीर्घा मार्गेमसिष्यतापगा ॥११९२॥
क्षौमैः सहंसमालेव साञ्जपण्डेव खेटकैः । सशोवलेव खड्गौघैः सशिलेव तुरंगमैः ॥११९३॥
सौवर्णैः सरथाङ्गेव राजतैर्भाजनैरपि । सफेनेव जनत्यक्तैरासीन्मधुमती सरित् ॥११९४॥
नीतानां च हतानां च दरदैः प्रसृतोदयैः । अभून्नदीहतानां च संख्या काञ्चिन्न देहिनाम् ॥११९५॥ 1195
अनाथवत्तथा भूतं सैन्यं त्रातुं कृतोद्यमः । एकस्तु सानुजो मानी नाचलन्माद्रिरुच्चलः ॥११९६॥

११७५. [1]) Emended; A निर्व्यदे. ११७७. [1]) Emended; A वातगण्डस्तदु°. ११७९. [1]) Thus or, perhaps, विसूत्रितेपि to be read for A विसूत्रितापि. ११८१. [2]) Emended; A काश्मीरकाः. ११८३. [3]) Emended; A तत्पुत्रौ.

दरद्वलाम्बुधिर्धावन्स विश्वाक्रमणोद्यतः । ताभ्यां वेलागिरीन्द्राभ्यामिव संस्तम्भितोखिलः ॥११९७॥
नौ रक्षित्वा बलं प्राप्तौ प्रसिद्धिमतुलां गतौ । पतिंवरेव राजश्रीर्भेजे लक्ष्येण तेजसा ॥११९८॥
ततः प्रभृति लोकस्य सर्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्हौ मानिनावेतौ क्लीबोयं न तु भूपतिः ॥११९९॥
तथा कृत्वापि यद्राज्ञे दर्शनं परिजह्रतुः । नौ प्रीतिदायविमुखौ बबन्धास्थां ततो जनः ॥१२००॥
अथ शान्तरिपुत्रासो नगरं प्राविशन्नृपः । प्रतापस्तु दिशः प्रायान्मल्लराजतनूजयोः ॥१२०१॥
नौ रामलक्ष्मणाविताविति सर्वस्तदाब्रवीत् । रावणप्रतिमे राज्ञि भाव्यर्थानुगुणं वचः ॥१२०२॥
राजा तु गतलज्जः स नित्यकृत्योपमं जडः । कर्तुं प्रारभताखिन्नः पुनर्मण्डलपीडनम् ॥१२०३॥
अल्पापकारमपि पार्श्वगतं निहन्ति नीचो न दूरमसमागसमप्यरातिम् ।
श्वा निर्दशत्युपलमन्तिकमापतन्तं तस्यागिनं न तु विदूरगमुग्ररोषः ॥१२०४॥
ततः प्रविष्टः संप्रीतः सेवया दत्तकम्पनम् । मदनं सोशृणोत्स्वैरं शंसन्तं तत्पराभवम् ॥१२०५॥
तद्रोषेण जिघांसुस्तमागो जग्राह सोपरम् । तस्य देवीविसृष्टाज्ञालेखोल्लङ्घनलक्षणम् ॥१२०६॥
प्राप्तो मडवराज्यात्स क्ष्माभुजादत्तदर्शनः । भीतो लक्ष्मीधरस्यागान्मन्दिरं टक्कमन्त्रिणः ॥१२०७॥
राजा प्रसाद्यमानोपि तत्कृतेनेन्येन मन्त्रिणा । सस्मितं वीक्षितं सैन्यैस्तं सपुत्रमघातयत् ॥१२०८॥
कोपस्मितं नरपतेरकालकुसुमं तरोः । वेतालस्याट्टहसितं नैवमेव प्रशाम्यति ॥१२०९॥
ये संपरूढविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीश्वरनिवेदनमाचरन्ति ।
मन्त्रानुषङ्गरभसाद्भुजगेन्द्रसख्यं प्रख्यापयन्त इव ते प्रलयं प्रयान्ति ॥१२१०॥
कर्णेजपकुले तावन्मदनप्रलयावधिः । शापः सूर्यमतीदेव्याः प्रसारितभुजोभवत् ॥१२११॥
विक्रमालोकनोत्कम्पी निचिक्षेप क्षमापतिः । बद्ध्वा कलशराजं तं लक्ष्मीधरनिवेशने ॥१२१२॥
विरुद्धं तस्य बद्धस्य शिक्षापेक्षामिवाभृपः । तेजोवधाय सविधमुदयाख्यं व्यसर्जयत् ॥१२१३॥
लक्ष्म्या जाज्वल्यमानं तं वीक्ष्य प्रज्वलितः क्रुधा । लब्धासिधेनुः कस्माच्चिन्मनस्वी सहसावधीत् ॥१२१४॥
तद्भृत्यैरथ संक्रुद्धैर्नृपस्य स विपादितः । दुर्बुद्धेस्तस्य भूमर्तुरेवं भृत्या विषेदिरे ॥१२१५॥
मण्डले राजदण्डेन क्षतेनेव परिक्षते । क्षारपातोपमान्यापि प्राभूवुःखपरंपरा ॥१२१६॥
अहारि काञ्चनस्थाली यैः पार्थिवगृहादपि । सत्यप्यहस्करे जग्मुस्तस्करास्तादृशा दिशः ॥१२१७॥
प्रवर्धमाने मरके क्रन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्घोषः प्रेतवाद्यानां न व्यरंसीदिवानिशम् ॥१२१८॥
उद्दीपद्भुद्दितग्रामे वत्सरे पञ्चसप्तते । अखण्डं सर्वभाण्डानां दुर्भिक्षमुदजृम्भत ॥१२१९॥
दीनाराणां धान्यखारिः प्राप्याभूत्पञ्चभिः शतैः । दीनारेणाभवल्लभ्यं माषीकस्य पलद्वयम् ॥१२२०॥
ऊर्णापलस्य दीनारैः क्रयः षड्भिरजायत । लवणोषणहिङ्ग्वादेरभिधाप्यास्त दुर्लभा ॥१२२१॥
शवैर्नद्योभवन्नम्भःसंसेकोच्छ्वसनविग्रहैः । ह्रस्वतोया गिरिस्रस्तैश्छिन्नदारुवनैरिव ॥१२२२॥
एतद्व्यवहिता राजधानी दूराच्च दृश्यते । ध्यात्वेति सर्वतो राजा द्रुमाणां छेदमादिशत् ॥१२२३॥

१२०७. [1]) Emended ; A टक्क°. १२२१. [1]) Emended ; A व्यवहता.

सप्तच्छदफला वृक्षा गृहस्था इव पातिताः । कुटुम्बैरिव रोलम्बैरशोच्यन्त पदे पदे ॥१२२४॥
प्राणापहं महादण्डं तथार्तेऽपि जने नृपः । हलावरुग्णे वृद्धोक्षे गण्डशैलमिवाक्षिपत् ॥ १२२५॥ 1225
निपीड्य लोकं कायस्थैर्महादण्डव्यवस्थया । पुरमामादिषु क्षापि न मृत्यव्यशेषिता ॥१२२६॥
अथोल्बणस्वं संप्राप्तान्निहन्तुं सर्वडामरान् । स दण्डभृदिव क्रुध्यन्नादिक्षन्मण्डलेश्वरम् ॥१२२७॥
पूर्वं मडवराज्योर्थी होलडान्तः स डामरान् । दत्तास्कन्दोवधीत्तांस्तान्कुलाये विहगानिव ॥१२२८॥
घृता लवन्यानुच्चकुन्तलोत्रिकटाकृतिः । जीवन्मडवराज्यान्तस्तेन त्रिप्रोपि नोज्झितः ॥१२२९॥
लावन्यबुद्ध्या भूलानि पान्थैरप्यथ रोपितैः । भीमरूपाभवद्भूमिर्भैरवस्य महानसः ॥१२३०॥ 1230
भूले लवन्यस्यैकस्य क्रूरां चिन्वन्यतो वधूम् । ययुः सर्वे दिशो भीता लवन्या मण्डलेश्वरात् ॥१२३१॥
केचिद्बुभुजिरे तेषां गोमांसं म्लेच्छभूमिषु । अरघट्टघरट्टादिकृष्टाः केचिदवालगन् ॥१२३२॥
प्राहिणोत्प्राभृतं भूरि भैरवाय महीभुजे । लवन्यमुण्डमालालीरखण्डा मण्डलेश्वरः ॥१२३३॥
तोरणावलयो राजद्वारेदृश्यन्त सर्वतः । डामराणां करोटीभिर्घटीभिरिव निर्भराः ॥१२३४॥
हारे कङ्कणवस्त्रादि लम्बमानं नृपीकसः । नेता डामरमुण्डस्य यः कोपि स किलासदत् ॥१२३५॥ 1235
भोक्तुं डामरमुण्डानि व्याघ्रचिस्तीर्णतोरणाः । चिदधुर्गृध्रकङ्काद्या राजद्वारोपसेवनम् ॥१२३६॥
यत्र यत्रास्त भूपालस्तत्र तत्र व्यधुर्जनाः । लवन्यमुण्डैरुच्चण्डैर्वितीर्णास्तोरणस्रजः ॥१२३७॥
गन्धेनाशुचिना घ्राणं कर्णौ भीमैः शिवारुतैः । अखिद्यत शवाकीर्णे श्मशान इव मण्डले ॥१२३८॥
बलेरकृपयाप्रान्ताल्लोकपुण्यावधि व्यधात् । एकश्रेणीं मण्डलेशो डामरैः भूलकीलितैः ॥१२३९॥
एवं मडवराज्यं स कृत्वा निर्नष्टडामरम् । अधावत्क्रमराज्योर्थी कर्तुं तामेव पद्धतिम् ॥१२४०॥ 1240
अवश्यं न भविष्याम इति निश्चित्य डामराः । चक्रिरे क्रमराज्यस्था लोलाङ्गे सैन्यसंग्रहम् ॥१२४१॥
तैः सर्वैस्तत्संग्रामैः कुर्वद्भिः कदनं महत् । आस्ते स्म तत्र सुचिरं निरुद्धो मण्डलेश्वरः ॥१२४२॥
किमन्यद्राक्षसः कश्चित्सुरतीर्थर्षिपूजितम् । निहन्तुं मण्डलमिदं हर्षव्याजादवातरत् ॥१२४३॥
उल्लासो रात्रिषु दिने स्वापः क्रौर्यमुदग्रता । अवाङ्मुख्यस्वं कर्तव्ये दक्षिणेशोचिते रतिः ॥१२४४॥
इत्यादयस्तस्य केचिद्धर्मा नक्तंचरोचिताः । तथा हि तत्कालभवैः प्रियाः प्राज्ञैः प्रकीर्तिताः ॥१२४५॥ 1245
अत्रान्तरे मल्लसूनुः कनीयान्यौवनोन्मदः । लक्ष्मीधरस्य गेहिन्या हृदयाह्लादकोभवत् ॥१२४६॥
सा हि राजसुते तस्मिन्संसक्ता प्रातिवेश्मिके । नारज्यत निजे पत्यौ वानरप्रतिमाकृतौ ॥१२४७॥
ज्ञातीनगण्यान्हत्वान्यान्कस्माद्राज्यार्हलक्षणौ । नावधीरुदतावेतौ राजचुञ्चलसुस्सलौ ॥१२४८॥
इति लक्ष्मीधरेणेर्ष्यारोषादुत्कोपि भूपतिः । न चुक्रोधानुनापार्ति पूर्वज्ञातिवधाद्गतः ॥१२४९॥
स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्तोसकृत् । [illegible] घाते तदौद्धत्यं ध्यात्वा साध्वसमादधे ॥१२५०॥ 1250
ज्ञातिभीत्यनुवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । संमन्त्र्य मन्त्रिभिः सार्धं दधे तद्वधनिश्चयः ॥१२५१॥
आसन्नद्वारवनिता चक्रनाख्याथ तं व्यधात् । भूभर्तुर्दुरभिप्रायं तयोः कर्णपथातिथिम् ॥१२५२॥

१२२४. [1]) Emended; A रोलम्बैर°. १२३२. [1]) Thus A_2; A_1 °वावन्न; G °वागलन्. १२३६. [1]) Emended; A व्याघ्रा विस्तीर्णतोरणा. १२३९. [1]) A_2 gloss नूनन[illegible]वावलोकभवनं (three *akshara*s illegible). १२४९. [1]) Emended; A चक्रोधा°. १२५०. [1]) A_1 indicates a *lacuna* of two *akshara*s.

सख्या दर्शनपालेन तत्रार्थे छिन्नसंशयौ । निरगातां निशीथिन्यां द्वित्रैस्तावनुगैः समम् ॥१२५३॥
षट्सप्ततेष्वे नगरान्मार्गशीर्षेथ निर्गतौ । उत्रासंवसतेः प्राप्तौ डामरस्योपवेशनम् ॥१२५४॥
प्रशास्तराजो दुधुक्षुः सिङ्गराजं निजानुजम् । सोभिसंधाय तौ निन्ये लवन्यो मण्डलान्तरम् ॥१२५५॥
ततो राजपुरीं ज्यायान्न्यायात्कल्हस्य भूपतेः । कनीयान्न्ययौ पार्श्वं कलिङ्गधरेरशितुः ॥१२५६॥
तयोर्निर्गतयो राज्यं न कैश्चिच्छ्रद्धीयत । निमित्तज्ञेन राज्ञैव दुर्निमित्तैस्त्वशङ्कयत ॥१२५७॥
लक्ष्मीधरमुखेनैव प्रार्थनां हन्तुमुच्चलम् । चक्रे संग्रामपालस्य सोत्क्रीकृत्य धनं ततः ॥१२५८॥
स त्वन्तिकागतस्येषन्मङ्गलूनोः कृतादरः । तया विशङ्कया शत्रोरासीदधिकगौरवः ॥१२५९॥
आसन्नाभ्युदयं शत्रुं द्वेष्टेव विधिचोदितः । शङ्कविष्करणाल्लोके नयेत्संभावनामुवम् ॥१२६०॥
राजपुर्याः प्रकृत्यैव काश्मीरानर्थकाङ्क्षिताः । प्रभविष्णौ रिपौ प्राप्ते चक्रिकायां किमुच्यताम् ॥१२६१॥
कांश्चिन्निकृतिकप्रायान्पार्श्वयातानथोच्चलः । गमागमान्कृतोद्योगो डामराणामकारयत् ॥१२६२॥
डामरास्तु महोत्साहांस्तमानेतुं व्यसर्जयन् । राज्ञा विप्रकृतां दूतान्वितीर्णोपायनान्बहून् ॥१२६३॥
तं सूर्यवर्मचन्द्रस्य तनयो जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं मायादूतैर्विसर्जितैः ॥१२६४॥
वीक्ष्य डामरदूतांस्ताञ्छ्रुहता राजतो भयम् । व्यक्तं संग्रामपालेन निन्ये माहात्म्यमुच्चलः ॥१२६५॥
स कार्यगौरवात्प्रह्वो मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णनम् । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विश्रद्धुमैहत ॥१२६६॥
तावत्कलशराजाख्यस्तद्देशे मुख्यचक्षुरः । हर्षदेवार्पितोत्कोचस्तमेत्य विजनेब्रवीत् ॥१२६७॥
राज्ञः प्रसादने त्यक्ता तवोच्चलहितैषिणः । कामधेनुं विनिर्धूय छागकण्डूयहे मतिः ॥१२६८॥
कोयं काश्मीरभूपानां कास्य शक्तिस्तपस्विनः । आराधनेन तद्राज्ञो विधेहि स्वमसाध्वसम् ॥१२६९॥
अयं राजगिरौ दुर्गे स्थाप्यतां पार्थिवस्ततः । स्यान्मनीषितवर्षी वलासान्मित्रं च सर्वदा ॥१२७०॥
तेनेति प्रभुराख्यातः खशानां स मिताशयः । तद्गीतः स्वार्थलुब्धश्च तथेति प्रत्यपद्यत ॥१२७१॥
तमभ्यधाच्च नो बन्धुं शक्तोहममुमुद्यतम् । स्वयैव बध्यतामेष मिषतः प्रेषितोन्तिकम् ॥१२७२॥
इत्युक्त्वा तं स्वबसतिं विसृज्यावद्दुच्चलम् । प्रातः कलशराजस्य त्वया गन्तव्यमन्तिकम् ॥१२७३॥
इह प्रधानामात्योसौ तेन ते स्यादनस्थयः । ततो विपक्षोच्छित्त्यै त्वां प्रतिमोक्ष्यामि सानुगम् ॥१२७४॥
अथ तद्वसतिं गन्तुं चलितोन्येद्युरुच्चलः । प्रागुर्निमित्तैस्तत्कृत्यमाप्तैरथ विबोधितः ॥१२७५॥
मन्त्रे भिन्ने निवृत्तं तं श्रुत्वा खशनृपान्तिकम् । कुप्यन्कलशराजोथ सज्जसैन्यः समाययौ ॥१२७६॥
तमास्कन्दाय संप्राप्तं जानञ्शस्त्रभृतां वरः । ऐच्छद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैः सहोच्चलः ॥१२७७॥
क्षोभे संप्रस्तुते तं स सान्त्वयित्वा खशाधिपः । निष्टन्कलशराजेन सहानिन्ये निजां सभाम् ॥१२७८॥
निषेधधायिनो भृत्यान्स विधूयौजसां निधिः । सज्जः खशसमाजं तं कोपकम्पाधरोविशत् ॥१२७९॥
द्रष्टुं तं नाशकत्कश्चित्कल्पान्तार्कमिवोल्बणम् । क्रुद्धं कलशराजो वा राजा वा तेजसां निधिम् ॥१२८०॥
स विविक्तीकृते धात्रि खशाधीशं समन्त्रिणम् । सान्त्वयन्तं महातेजाः कोपरूक्षाक्षरोब्रवीत् ॥१२८१॥

१२५४. [1]) Thus A_1; A_2 gloss उत्रासो, corr. by later hand into उत्रास; A_3 reads उत्रास. १२५६. [1]) Thus corr. by A_1 from कालि°. १२५७. [1]) Emended; A कश्चि°. १२६३. [1]) Thus A_1; a later hand corrects डामरांस्तु महोत्साहांस्त° and विप्रकृतान्दू°. १२८०. [1]) Emended; A तत्राश्च°. १२८१. [1]) Emended; A कृतौ.—[2]) Emended; A खशाधीशं.

पूर्वं वाभिसारेभूद्धारद्वाजो नरो नृपः । नरवाहननामास्य सूनुः फुल्लमजीजनत् ॥१२८२॥
स सातवाहनं तस्माच्चन्दीभूत्तस्ततः सुतौ । गोपालसिंहराजाख्यौ चन्दुराजोप्यवाप्तवान् ॥१२८३॥
बह्वात्मजः सिंहराजो दिद्दाख्यां तनयां ददौ । क्ष्माभुजे क्षेमगुप्ताय सावीरा भ्रातृनन्दनम् ॥१२८४॥
राज्ये संग्रामराजाख्यं व्यधादुदयराजजम् । भ्रातापि कान्तिराजोस्या जस्सराजमजीजनत् ॥१२८५॥ 1285
पितानन्तस्य संग्रामो जस्सस्तन्वङ्गगुङ्गयोः । अनन्तात्कलशक्ष्माभृद्दुङ्गान्मल्लोप्यजायत ॥१२८६॥
कलशाङ्कदेवाद्या जाता मल्लात्तया वयम् । कोयमित्यादि तन्मन्दैः क्रमेस्मिन्कथ्यते कथम् ॥१२८७॥
पृथिव्यां वीरभोज्यायां क्रमो वा क्रोपयुज्यते । वीरस्य च सहायोस्तु कः स्वबाहूदयात्परः ॥१२८८॥
दिष्ट्या तदनुकम्प्यानां मूर्ध्नि हस्तमिवास्पृशन् । काश्मीरिकाणां भूपानां नाभूवं कुलपांसनः ॥१२८९॥
तस्माद्गत्थ मे शक्तिमित्युक्ता निर्गतस्ततः । विजयाय स पत्तीनां शतेनानुगतोचलत् ॥१२९०॥ 1290
निहतं शशमादाय तस्यामे कश्चिदाययौ । स तेन सूनिमित्तेन प्राप्तां मेने रिपुश्रियम् ॥१२९१॥
अरघट्टघरद्वादिकृष्टिमुत्सृज्य निर्गताः । डामरा वाङ्देवाद्यास्तं यान्तमुपतस्थिरे ॥१२९२॥
कटकस्थस्य संग्रामपालस्यायातमन्तिकात् । तेभ्यो राजपुर्यन्तः खिन्नं निन्युः प्रसन्नताम् ॥१२९३॥
भुक्ता तद्दसतेर्गच्छन्स्वावासं स दिनात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य दत्तास्कन्दोभवद्वहिः ॥१२९४॥
राज्ञीभिर्निर्गमात्तस्मिन्द्वारं संरोध्य वारिते । तदीयाः सैनिका युद्धे लोष्टाद्यैर्वद्वादयो हताः ॥१२९५॥ 1295
मध्यं प्रविश्य शमिते प्रधानैस्तत्र संयुगे । सोल्पसैन्योपि संवृत्तः सुतरामल्पसैनिकः ॥१२९६॥
चैत्रस्य पौर्णमास्यन्तः कृच्छ्रमप्यनुभूतवान् । वैशाखासितपञ्चम्यां यात्रामत्रस्तधीर्व्यधात् ॥१२९७॥
विसृज्य वाङ्देवादीन्विश्रवाय स्ववर्त्मभिः । आलम्बे प्रवेशेच्छां क्रमराज्याश्वना स्वयम् ॥१२९८॥
यं राजोदयसीहान्ते कपिलं क्षेमजात्मजम् । अस्थापयद्धोहरोर्व्यां स विशन्तं मुमोच तम् ॥१२९९॥
स्वयमभे समप्राणां खड्गचर्मधरो व्रजन् । पलायने पूर्वशिष्यान्पर्णोत्से तद्भटान्व्यधात् ॥१३००॥ 1300
बद्ध्वा निःशङ्कमासीनं द्वारेशं सुज्जकाभिधम् । कश्मीरानामिषाकाङ्क्षी क्षिप्रं श्येन इवापतत् ॥१३०१॥
तं डामराश्च कतिचित्खाशिकाश्चाद्रिसंश्रयाः । राजद्विषः प्राप्तमात्रं सर्वतः पर्यवारयन् ॥१३०२॥
तमाकाशादिव स्तर्तं भुवो गर्भादिवोत्थितम् । निशम्यार्तकिलं प्राप्तं चकम्पे हर्षभूपतिः ॥१३०३॥
मा भूदसौ बद्धमूलः क्रमराज्यान्तरस्थितम् । मा वधीन्मण्डलेशं च ध्यायन्नित्याकुलोथ सः ॥१३०४॥
विलम्बमाने संनद्धसैनिके दण्डनायके । त्वरितं प्राहिणोत्पट्टं वितीर्णासंख्यनायकम् ॥१३०५॥ 1305
दैवोपहतवीर्यो वा क्रान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यमित्रीणतां त्यक्ता स तु मार्गे व्यलम्बत ॥१३०६॥
अन्यांश्च यान्यांस्तिलकराजादीन्व्यसृजन्नृपः । ते ते पट्टं समासाद्य नाकुर्वन्नमनिर्गमम् ॥१३०७॥
दण्डनायकमुख्येपि लोके राज्ञा विसर्जिते । याते विमूढतां प्राप बद्धमूलस्वमुच्चलः ॥१३०८॥
वराहमूलं प्रविशन्नागतां द्विषतां बलात् । अश्वां शुलक्षणोपेतां राजलक्ष्मीमिवासदत् ॥१३०९॥
महावराहमौलिस्रक्तस्य मूर्ध्नि पपात च । तदंसस्थितया पृथ्व्या वरणार्थमिवार्पिता ॥१३१०॥ 1310

१२८३. [1]) Emended; A सातवाहनं. Cf. vi. 367. १२८५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्यासज्ञरा°. १२८९. [1]) Emended; A काश्मीरकाणां. १२९५. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into लोष्टवद्वा°. १२९८. [1]) Emended; A_1 वद्व°.—[2]) स्विप्रवा and र्थं supplied by A_2 in space left by A_1.—[3]) Emended; A आलम्ब. १२९९. [1]) Thus A; perhaps, to be emended लोभदा°. Cf. vii. 482. १३०४. [1]) Emended; A °स्थितिम्. १३०८. [1]) Thus A_1; A_2 °नायकसख्ये.

काकाथवैद्यकुलजैर्योधैः संरुद्धपद्धतिः । स हुष्कपुरमुत्सृज्य क्रमराज्योन्मुखो ययौ ॥१३११॥
अत्रान्तरे तमायान्तमाकर्ण्यौत्सेकमागतैः । विद्रवोन्मुखतां निन्ये डामरैर्मण्डलेश्वरः ॥१३१२॥
तैर्हि प्रागेव भङ्गं स नीतो हस्वा महाभटान् । यशोराजमुखान्भूरीन्यायी मन्दप्रतापताम् ॥१३१३॥
शनैरपसरन्सोथ तारमूलकमासदत् । उच्चलाधिष्ठितास्तेपि विद्विषन्तस्तमन्वयुः ॥१३१४॥
1315 समेतानन्तसैन्येन तेन तत्र चिरं धृतः । उच्चलप्रलयाभ्रस्य पौरस्त्यानिलविभ्रमः ॥१३१५॥
सैन्ययोरुभयोस्तत्र जयश्रीकरिणीकृते । बभूव तुल्यसंघर्षः सेर्ष्ययोरिव दन्तिनोः ॥१३१६॥
आनन्दनामाप्युत्पिञ्जोत्थानमुच्चलमातुलः । चक्रे मडवराज्येथ निविडीकृतडामरः ॥१३१७॥
तद्विप्रवे डामरौघा दिग्देशेभ्यः सहस्रशः । उन्मज्जुर्हिमापाये रन्ध्रेभ्य इव षट्पदाः ॥१३१८॥
तत्क्षणं क्षीणभाग्यस्य यथा द्वारपतिस्तथा । कायस्थः कम्पने राज्ञः सहेलोभून्महत्तमः ॥१३१९॥
1320 आनन्देन कृतस्कन्दो बहुशो विहिताहवः । औज्झीन्मडवराज्यं स न यत्तद्वहभूत्तदा ॥१३२०॥
अथाद्भुतप्रतापिन वेष्टयित्वा महाचमूम् । उच्चलेनाहवे बद्धः ससैन्यो मण्डलेश्वरः ॥१३२१॥
न विद्मः किं तदा वृत्तं योधानां यत्किलाविदन् । ते सखड्गाश्वसंनाहा बद्धा वयमिति स्फुटम् ॥१३२२॥
तथा बद्धोपि निर्दध्यौ स भव्यः प्रभवे हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्येति पर्यन्तेपि न मानिनाम् ॥१३२३॥
तूर्णं पुरप्रवेशाय सोथ प्रैरयदुच्चलम् । विश्वास्य नेदृगन्योस्ति क्षण इत्यसकृद्ब्रुवन् ॥१३२४॥
1325 विशतस्तस्य चानेकैः पुरमामाद्यलुण्ठयत् । कर्मणानेन कौलीनमस्यास्त्विति विचिन्तयन् ॥१३२५॥
परिहासपुरे तेन स ततः संप्रवेशितः । श्वभ्रास्वुविषमाद्यस्मान्निर्गमोन्यन्तदुर्गमः ॥१३२६॥
तत्रोच्चलं चतुःशाले स्वं च दग्धुमनूनुदत् । निजान्स निशि ते तत्तु न चक्रुस्तद्धितैषिणः ॥१३२७॥
यथा चित्तं तथास्य स्यात्कायश्चेत्साहसक्षमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिध्येन्मनीषितम् ॥१३२८॥
क्लीबच्छत्रवपुस्त्वचा सह वसत्यच्छेद्यया कच्छपो निर्वर्मा रणकर्मसाहसमहोत्साहश्च सिंहः सदा ।
धिक्प्रादुष्कृतपक्षपातरभसो नीचेषु मुग्धो विधिर्वीराणां कुरुते शरीरमभितो वैकल्यशल्याहतम् ॥१३२९॥
1330 संदिदेशाथ स क्ष्मापमाकृष्यायं मयाग्रतः । शृगाल इव ते क्षिप्रः क्षिप्रं निर्गत्य बध्यताम् ॥१३३०॥
ततः समस्तसामन्तसैन्यसंततिसंयुतः । अथ मृत्युर्जयो वेति निश्चित्य निरगाद्भूपः ॥१३३१॥
स प्राणसंशये सर्वायासप्रशममादिशत् । पटहोद्घोषणेनासीत्पौरैरनुगतोखिलैः ॥१३३२॥
प्राग्रं भरतसैन्यस्य प्रान्तः सैन्यं विरोधिनम् । आजानेयै राजभृत्याः क्षणान्मार्गमलङ्कयन् ॥१३३३॥
क्षुभितेध्वाविवायाते राजसैन्ये द्विषद्बलम् । मण्डलेश्वर एवान्तःप्रविष्टो निरनाशयत् ॥१३३४॥
1335 अथोच्चलबले भग्ने विद्रुद्रुः केपि जाङ्गिकाः । भ्रान्ता राजविहारं च प्राविशन्केपि डामराः ॥१३३५॥
त्रिसेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं डामरं परे । उच्चलोसाविति भ्रान्त्या विहारं तमदाहयन् ॥१३३६॥
सोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे चिरम् । कुर्वन्दर्शनपालस्य पितृव्येण सहाहवम् ॥१३३७॥
यलाज्जनकचन्द्राद्यैर्मानी व्यावर्तितो रणात् । परिहासपुरात्प्रायान्मृत्युवक्त्रादिवोच्चलः ॥१३३८॥

१३११. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into काकाथवैश्य°. १३१५. [2]) Emended; A सहलो.—[3]) Emended; A °भूनह-त्तमः. १३१२. [4]) Doubtful; thus emended with C; A °सैल्पारैर°. १३१६. [5]) Thus A_1; corr. by later hand into प्रविदा.

वितस्तां गौरिकावालंमामात्तीर्त्वा हयान्वितः । स डामरैः सह पुनः प्रययौ तारमूलकम् ॥१३३९॥
जयेन तावन्मात्रेण कितवोल्प इवोन्मदः । राजा प्रशंसन्नानन्दं राजधानीं न्यवर्तत ॥१३४०॥ 1340
जीवन्तमप्यरिं भुक्त्वा न पश्चादलगत्स यत् । आसन्नुच्छ्वसितास्तेन भङ्गभाजोपि डामराः ॥१३४१॥
यातान्पलाय्य ताञ्ज्येष्ठामूलीये मासि सर्वतः । भूयोपि संघटयितुं स्थिरधीरैच्छदुच्चलः ॥१३४२॥
स्वदोर्मात्रसहायस्य परायत्तस्य मानिनः । दुर्भिक्षान्तर्महोद्योगः स तस्य विषमोभवत् ॥१३४३॥
तन्मध्येतिदरिद्रोपि संग्रामं स ररक्ष यत् । तमुत्पाद्यानयद्राजा श्रीपरीहासकेशवम् ॥१३४४॥
तस्मिन्विघटिते पांसुः कपोतच्छदधूसरः । रोदसीच्छादनं हर्षशीर्षच्छेदावधि व्यधात् ॥१३४५॥ 1345
प्रागन्धकारो[1] देशेस्मिन्दिवसेपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवसालोक इति यत्पथे जने ॥१३४६॥
निवेशिते परीहासकेशवे प्रशशाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः सार्धं मासमजृम्भत ॥१३४७॥
किंचिदुच्छ्वसिते राज्ञि मन्दोद्रेकतया रिपोः । दिशा शूरपुरस्याथ सुस्सलः प्रत्यदृश्यत ॥१३४८॥
अवनाहे[2] स हि वसन्नुपालम्भपरैः पितुः । संदेशैः शंसतो ज्येष्ठमौदासीन्यादपाहृतः ॥१३४९॥
दत्तान्कल्हक्षितीशेन कांश्चिदादाय वाजिनः । चिरेण राजदाक्षिण्यमौज्झीत्तेन व्यलम्बत ॥१३५०॥ 1350
आरम्भादुदयान्तं च तिष्ठन्वैरेपि निर्भुरे । साम प्रयुयुजे मोहावहं मायानिधी रिपोः ॥१३५१॥
जित्वा माणिक्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि शूरपुरद्रङ्गाज्जयश्रीः श्रीश्च भूयसी ॥१३५२॥
तस्याभ्युदयपात्रस्य तया संप्राप्तया श्रिया । आरब्धिसमयः कृत्स्नः स विभूत्यद्भुतोभवत् ॥१३५३॥
मण्डलेश्वरपट्टादीनविचिन्त्योच्चलं ततः । प्राहिणोन्नृपतिर्योद्धुं सुस्सलं क्षिप्रकारिणम् ॥१३५४॥
तेन शूरपुरे भग्नास्तद्योधाः शौर्यशालिना । भूयांसः प्रलयं प्रापुर्मग्ना वैतरणीजले ॥१३५५॥ 1355
तत्र दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहकृतो वपुः । विक्रामतो न संस्पृष्टं खिन्नयेव जयश्रिया ॥१३५६॥
राजसैन्यं तदन्येद्युर्हतशेषं पलायितम् । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्यान्तिकं ययौ ॥१३५७॥
सुस्सलापातकल्पान्तं विशङ्कश्चापि सहेलकः । तैस्तैर्भग्नैर्बलैः साकं नगरं प्राविशत्ततः ॥१३५८॥
एवमभ्येत्य नृपतौ सुस्सलेन विसूत्रिते । अवाप तारमूलस्थः प्रतिष्ठां पुनरुच्चलः ॥१३५९॥
बिम्बद्भिस्तुरगानीकात्पत्तिप्रायैः स डामरैः । आनिन्ये शैलदुर्गेण भूयो लहरवर्त्मना ॥१३६०॥ 1360
राजाप्युदयराजाख्यं कृत्वा द्वारपतिं पुनः । प्राहिणोदुच्चलं जेतुं लहरं मण्डलेश्वरम् ॥१३६१॥
ततः पद्मपुरं प्राप्ते मातुले मल्लजन्मनोः । न कोपि कम्पनं भूपान्मन्त्री त्रासातुरोमहीत् ॥१३६२॥
को भेस्तीति विनिश्चस्य वदतोथ महीपतेः । अधिकारस्रजं हस्ताच्चन्द्रराजः समाददे ॥१३६३॥
अनाशीः शयने मृत्युर्येषां तेषां स वंशजः । श्रीजिन्दुराजमुख्यानामौचित्यं प्रत्यपादयत ॥१३६४॥
स द्रौणिरिव निर्नष्टे काले सेनापतिः कृतः । निर्गत्य तत्पद्मपुरादरिसैन्यं न्यवारयत् ॥१३६५॥ 1365
विपक्षः कम्पनेशः स तेन क्ष्मां क्रामतां शनैः । नवम्यां शुक्रनभसो हतोवन्तिपुरान्तरे ॥१३६६॥
स हि गोवर्धनधरोपान्ते कुर्वद्भिराहवम् । स्वसैन्यैर्वर्जितो गीतं शृण्वन्परिमितानुगः ॥१३६७॥

१३३९. [1]) A, gloss परिहासपुरसमीपे गुरिकावालमास्त. १३४६. [1]) Emended, A °कारहे°. १३४९. [1]) Thus A, A, (?) अघनाहे, A, gloss पौदुपाचमाने. १३५१. [1]) Emended, A मोहावह. १३६०. [1]) Emended, A °नीकात्पत्ति° १३६६. [1]) Emended, A क्रमता.

प्रविश्यारिहयारोहैर्वितस्तातीरवर्त्मना । प्राग्गोकस्माद्वधं लेभे प्रमत्तानां शुभं कुतः ॥ १३६८॥
प्रहितं चन्द्रराजेन क्षमापतिर्वीक्ष्य तच्छिरः । भूयो जयाशामकरोदानुकूल्यं विदन्विधेः ॥१३६९॥
1370 वैमुख्येन व्रजन्कुर्यात्सांमुख्यैरन्तरा विधिः । प्रत्यागमभ्रमं सिंह इव व्यावृत्य वीक्षितैः ॥१३७०॥
अथ लब्धबलश्चन्द्रराजोमन्दोद्यमोविशत् । विजयक्षेत्रमाकर्षन्कटकं दशधाष्टधा ॥१३७१॥
तुलाधर इव स्रष्टा साम्यभङ्गं न चक्षमे । तदा द्वयोः कटकयोस्तुलायाः पुटयोरिव ॥१३७२॥
प्राप्ते यतस्तृतीयस्मिन्दिवसे मण्डलेशितुः । अकालवृष्टिविवशं लहरे व्यद्रवद्बलम् ॥१३७३॥
शीतवातहता योधा मग्नाः केदारकर्दमे । तुरगासितनुत्राद्रि व्राक्तिर्यञ्च इवामुचन् ॥१३७४॥
1375 उच्चलेन ततो रक्ष्यमाणमप्यार्द्रचेतसा । प्राप्तं जनकचन्द्राद्या निजघ्नुर्मण्डलेश्वरम् ॥१३७५॥
हर्षभूभृद्वृत्यवर्गे द्रोहशङ्काङ्किते परम् । कलेवरव्ययात्कीर्तिः क्रीता तेनैव मन्त्रिणा ॥१३७६॥
ध्रुवं संस्पर्धतो वन्द्या देवशर्मादयोस्य ते । न चेत्कोपि विपर्यासे दोषमुद्घोषयेज्जनः ॥१३७७॥
लवन्योन्मूलनारातिव्यूहव्यामोहनादयः । विध्यधीने फले ध्याते स्तुत्याः कस्य न तत्क्रियाः ॥१३७८॥
किं पातालतमो न हन्ति हिमगुः किं नो विषं भीतये पानीयं गिलतः किमान्तरशिखिध्वस्त्यै न धन्वन्तरिः ।
सर्वत्रैकपदे प्रयात्यफलतां वाच्यो जडो नाम्वुधिः सिद्धेर्दैवविधेयतां विमृषतां स्तुत्यैव वस्तुज्ञता ॥१३७९॥
1380 स्वामिकृत्योद्यमस्तुत्यसूतिषु स्त्रीषु पूज्यताम् । गज्जा तज्जननी स्वस्य नमस्यन्त्यविशङ्कितम् ॥१३८०॥
साहसे सा हि तनये यत्र तत्र महीभुजा । प्रहीयमाणे तं स्नेहमोहिताह स्म भूभुजम् ॥१३८१॥
अनन्यसंततेरेकं सुतमेतं प्रभो मम । मा नियुङ्क्था यत्र तत्र कार्ये संदेहितासुनि ॥१३८२॥
स तामकथयन्मातर्यथा तेनन्यसंततेः । तथा मेनन्यभृत्यस्य सोयमेकोवलम्बनम् ॥१३८३॥
स्वसंभवस्य तां[1] भर्तुर्भक्तिसंभावनामसौ । प्राप्तप्रतिष्ठानिष्ठायां मेने मानवती सती ॥१३८४॥
1385 उच्चलस्य क्षणे तस्मिन्हिरण्यपुरमीयुषः । राज्याभिषेकं संभूय तत्रत्या ब्राह्मणा ददुः ॥१३८५॥
नृपमत्यन्तविवशं प्रसङ्गे तत्र मन्त्रिणः । भूयांसः सन्ति तैः सार्धं व्रज तल्लोहराचलम् ॥१३८६॥
प्रजा एव ततः शान्तोत्कण्ठा नवनृपं प्रति । त्वामानेष्यन्ति न चिराद्दिनैर्वा स्वयमेष्यसि ॥१३८७॥
सोभ्यधादवरोधस्त्रीकोशसिंहासनाद्यहम् । असामान्यं परित्यज्य गन्तुं सपदि नोत्सहे ॥१३८८॥
पुनस्तेकथयन्नाम्ना यान्तोध्यारुह्य वाजिनः । पृष्ठे विन्यस्य नेष्यन्ति कोशान्तःपुरयोषितः ॥१३८९॥
1390 अपाकीकामुकोप्यासीद्यस्मिंस्तदपरोपि चेत् । सिंहासनं समारोहेत्काभिमानक्षतिस्ततः ॥१३९०॥
आस्तामेतत्परं ब्रूथ मन्त्रमित्यथ चोदिताः । ते पार्थिवेन भूयोपि ससंरम्भं बभाषिरे ॥१३९१॥
क्षत्रधर्मं पुरस्कृत्य शासतां क्ष्मां क्षमाभुजाम् । को दैन्यस्यावकाशः स्यादाशीर्येषां मृधे वधः ॥१३९२॥
अनुयोगश्च लज्जा च भयं द्वैधं च मन्त्रिणा । भूभुजां व्यसनोल्लासे शत्रवो न तु गोत्रिणः ॥१३९३॥
कार्यं न पश्येदलसः स्वयं यो भृत्येषु विन्यस्तसमस्तकृत्यः ।
यष्ट्याभयस्येव विनष्टदृष्टेः पदे पदे तस्य किलोपघातः ॥१३९४॥

१३७९. [1]) Emended; A धान्व°. १३८२. [1]) Emended; A निषुक्था. १३८४. [1]) Emended; A ता भर्तु°. १३९२. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into सैन्व°.

लज्जेहमस्य स्वयमात्तशस्त्रः स्वल्पस्य शत्रोः कलयन्नवज्ञाम् ।
एवं किलादीर्घमतिर्ददाति स्वयं प्रवृद्धिं वपया विमुग्धः ॥१३९५॥ 1395
कालेन याति क्रिमितां महेन्द्रो महेन्द्रभावं क्रिमिरप्युपैति ।
अयं प्रयोयानयमप्रनिष्ठ इत्येष निष्ठानुचितोभिमानः ॥१३९६॥
पराभवाधायि भयं जिगीषोः सर्वाङ्गवैकल्यव्रताहितेन ।
येनाभियुक्तः स समस्तसंपत्पूर्णोपि वैकल्यहतस्त्वमेति ॥१३९७॥
लब्धस्थितिः स्फीतविभूतिपात्रं दीनोभियोक्ता परपिण्डवृत्तिः ।
आत्मे कथं नाम पराभवः स्याद्भयं भवेद्येह न तत्र भावः ॥१३९८॥
अमात्यवैमत्यवशेन निष्ठा दृष्टा न कार्यस्य तनीयसोपि ।
वैशाखरज्जोरिव कर्षकाभ्यां पर्याययोगेन कृते विकर्षे ॥१३९९॥
समग्रशक्तेरेकेनाप्याशाक्रान्तस्य भूपतेः । वैरी सर्वाङ्गहीनोपि राज्यमायुश्च कर्षति ॥१४००॥ 1400
यत्र द्विषस्त्वं याहि क्रान्तां क्रान्तां च मेदिनीम् । पातार्थी न चिरादेवं पुनर्जयमवाप्स्यसि ॥१४०१॥
विभुरेपि जिगीर्भूरसहस्रपरिवारितैः । पतद्भिराहवे भूपैः श्लथात्मा भिक्षयोपलभ्यते ॥१४०२॥
नृत्यच्छिन्नशिरोधरोद्धुरनटैः ज्यालार्बुदीगुणप्रक्वाणिन्युद्यच्छिर्षांमुखशिखिज्वालाप्रदीपाङ्कुरे ।
धन्याः केप्युपलभ्य वीरशयने शान्ताभिमानज्वरोल्लाघश्लाघ्यशरीरतासफलितक्लिन्नधाशिषः शेरते ॥१४०३॥
उद्दाममित्यन्नकृत्यं संचित्यं कितवा इव । राज्ये भजन्ते दीव्यन्तः क्षत्रियास्त्रासहीनताम् ॥१४०४॥
मन्त्रान्तरानुयोक्तारं तदप्युत्सृज्य मन्त्रिणम् । परुषं प्राप्तकालं च ते निःश्वस्य तमब्रुवन् ॥१४०५॥ 1405
उत्कर्षवद्वसंस्थक्तुमपि शक्नोषि संकटे । अन्यथानुचितं किंचित्प्राप्यस्यहितचिन्तितम् ॥१४०६॥
स तानुवाच स्वं हन्तुं न शक्नोमि ततो मयि । भवद्भिरेव त्रियमे प्रहर्तव्यमुपस्थिते ॥१४०७॥
गिरं कापुरुषस्येव क्लैव्यस्यस्य तां प्रभोः । सवाष्पास्तेनुशोचन्तः पुनरेवं बभाषिरे ॥१४०८॥
प्रतीकाराय नः शक्तिर्न चेद्देवहतौजसाम् । प्रत्युतैर्वविधे कृत्ये प्रसरेयुः कराः कथम् ॥१४०९॥
पश्यूनपुरुषरूपान्स नूनं भूभृत्पुपोष तान् । दुःखेनोदखनंस्तस्य ये तादृग्दैन्यमीयुषः ॥१४१०॥ 1410
युगान्तानपि जीवित्वा कायः सापाय एव यः । तस्यागमात्रसाध्येर्थे चिरदैन्यमनुजीविनाम् ॥१४११॥
योषितोपि विशन्त्यग्निं ये ध्यात्वा विस्मृतिं व्रजेत् । भर्तृस्नेहः स पुंसोपि यस्य कोन्यस्ततोधमः ॥१४१२॥
शैलूषस्येव ये शोकभयदैन्याद्यविक्रियाः । भर्तुः पश्यन्ति तैरेषा भूः सतीर्थ्याप्यपावनी ॥१४१३॥
क्षुल्लाभस्तनयो वधूः परगृहप्रेष्यावसक्तः सुहृद्दुग्धा गौरशनाद्यभावविवशा हम्बारवोद्वारिणी ।
निष्पश्यौ पितरावदूरमरणौ स्वामी द्विषद्भिर्जितो दृष्टो येन परं न तस्य निरये भोक्तव्यमस्त्यप्रियम् ॥१४१४॥
भयोपि मानुषपभून्स तानूपतिरब्रवीत् । उत्तस्तकृत्योप्याविश्य भूतैरिव विमोहितः ॥१४१५॥ 1415
एतस्मिन्पश्चिमे काले भुक्तं राज्यं यथा मया । जानेविशालेच्छतया तथान्यो नोपभोक्ष्यते ॥१४१६॥

१३९५. [1]) ह supplied by A_2 in space left by A_1. १३९८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 तत्प्रभावः. १४०३. [1]) Emended; A_1 has written first °द्धुरनट and corrected this into °द्धुरनटैः.—[2]) Thus cor.. by A_1 from ज्वालाप्र°.—[3]) Thus corr. by A_1 from °च्छिखो.—[4]) प omitted in A. १४०४. [1]) Thus A; perhaps, to b emended संचिन्त्य. १४०९. [1]) Emended; A पुरुषं. १४११. [1]) Emended; A व.

यमः कुबेरश्चौष्ठाप्ये राज्ञां तिष्ठन इत्यसौ । मदेकशरणैवाभूस्त्व्यातिरस्मिन्कलौ युगे ॥१४१७॥
रुद्रोपेन्द्रमहेन्द्राद्याः प्रयातारो यदध्वना । उपस्थितायां नियतौ तत्र मर्त्यस्य काः भुवः ॥१४१८॥
किं तु दूये यदेषा भूर्भूत्वा कुलवधूरिव । महोषाद्धट्टचेटीव प्राप्ता प्रसभमोग्यताम् ॥१४१९॥
1420 इतः प्रभृति यः कश्चिद्राज्यस्यास्य गतौजसः । चक्रिकामात्रसाध्यत्वं जानन्नाशां करिष्यति ॥१४२०॥
अलौकिके कृते यत्नलक्षीकृत्य फलवन्ध्यताम् । प्राप्तोदयैरल्पसत्त्वैर्दैवपोषूनं हसिष्यते ॥१४२१॥
कार्यारम्भः फलोल्लासमालोक्य प्रायशो जनैः । अनानुगुण्यगणनां कुर्वाणैर्न विगर्ह्यते ॥१४२२॥
पक्षान्तकोरिरत्वलम्बनभूः स नेत्रं दुर्दिनं यस्य मरणं धिषि कैरिवेत्थम् ।
पारं गते मथनकर्मणि मन्दराद्रेर्दोर्ध्येते विगुणहेतुपरीक्षणेन ॥१४२३॥
शास्त्रसंदर्भवित्त्वेऽपि भीगर्भत्वमदर्शयम् । जनोपजीवनार्थं यत्तेज्ञातं जाग्रसिद्धये ॥१४२४॥
1425 उच्चलेनापि सत्कृत्ये हस्तामोक्षेयचेतसा । दीक्षितश्यामदक्षान करिष्यन्ते त्रिडम्बनाः ॥१४२५॥
तनोवमानान्न त्रासात्संप्राप्तोऽयं विहस्तताम् । समर्थनेच्छुर्बाऽऽक्षामि मृत्युमीदृशमप्यहम् ॥१४२६॥
स्वैरेव स हतो नो चेत्कस्तस्माद्दुधां हरेत् । लब्धां रक्षितुमिच्छामि ख्यातिमेतेन हेतुना ॥१४२७॥
मुक्तार्पीडः पुरा राजा ज्वलित्वा मूर्ध्नि भूभुजाम् । कार्पण्यग्रणयं प्राप लब्धरन्ध्रो विरोधिभिः ॥१४२८॥
स शुत्तरापथे नानापथस्थगितसैनिकः । मितानुगोहितै रुद्धमार्गोभूद्दुर्गमेष्वनि ॥१४२९॥
1430 तं शल्यो नाम सामन्यवैरल्यविवशो नृपः । बन्धुं प्रतिज्ञामकरोद्दाजिलक्षैर्युतोऽटभिः ॥१४३०॥
स सामप्रमुखोपायापायध्यानावसन्नधीः । भवस्वाम्यभिधं कृत्यमपृच्छन्मुख्यमन्त्रिणम् ॥१४३१॥
असाध्यां सोपि निर्ध्याय त्रिनिपातप्रतिक्रियाम् । न्याये निधिस्य नैयत्यं कर्तव्ये प्रत्युवाच तम् ॥१४३२॥
उपाययुक्तिप्रत्युक्ते कृत्ये कीर्त्यभिमानिनाम् । निःसंभ्रमेव प्रतिभा लोभेनाक्षोभिते हृदि ॥१४३३॥
कृत्यं कृत्यविदो लब्धप्रसिद्धिपरिरक्षणम् । साम्राज्योपार्जनमुखो व्यापारस्त्वानुषङ्गिकः ॥१४३४॥
1435 गच्छच्छरीरविच्छेदादपि भस्मावशेषताम् । कर्पूरः सौरभेणैव जन्तुः कथास्वानुभीयते ॥१४३५॥
शान्तयोर्जीवितस्थानं हृयमत्यद्भुतं हयोः । अनङ्गस्याङ्गनापाङ्गः स्तोतृजिह्वा यशास्विनः ॥१४३६॥
ख्यातिसंरक्षणं नाम जन्तोः कल्पान्तरस्थितिः । वर्तते कीर्तिकायस्य संपूर्णाः परमाणवः ॥१४३७॥
धीरैर्विधिश्च निर्ध्येयो विरोधिष्वधनवान् । यस्तेषामुन्नतिधनध्वंसाय यततेन्वहम् ॥१४३८॥
तुङ्गावपाननहृदश्यसनी विधाता स्वोत्पत्तिपद्मकुलजेपि सरोजषण्डे ।
संकोचिनि द्विजपतावपि शुद्धिवन्ध्ये मातङ्गहस्तपतनैः कुरुतेवमानम् ॥१४३९॥
1440 ये हठापातिनो धातुर्धैर्यं ख्यातिनिपातने । रक्षितुं समुपेक्षन्ते तैः किं नाम [-2] रक्षितम् ॥१४४०॥
जातिः श्मभृति वंशजाश्रयतया ख्यातिप्रतिष्ठामिमामुद्दीप्यानलमुज्झितस्त्वबपुषः केप्यत्र वेत्राङ्कुराः ।
त्रातुं हन्त विदन्ति ये न विधिना क्रुद्धेन पृथ्वीभृता हारि हारःस्यकरैर्गतागतखलीकाराणि संप्रापिताः ॥१४४१॥
भोगाश्चिर्त्राणभूयिष्ठानिष्टान्प्राप्नानवेत्य तत् । प्रतिष्ठासौष्ठवज्ञाने संरब्धुं देव सांप्रतम् ॥१४४२॥

१४१०. [1]) Thus A_1; A_2 °वैबल्व°. १४४०. [1]) Thus corr. by A_1 or a later hand from °धातुरिवं.—[2]) The *lacuna* not indicated in A; न supplied in R C.

दण्डकालसकाख्यस्य तद्रोगस्याभुक्कारिणः । पार्थिवाकस्मिकोत्थानं भिषादथ प्रकाश्यताम् ॥१४४३॥
श्रो वक्त्रास्यथ कर्तव्यं व्यापत्प्रक्षपणक्षमम् । उक्तेति स महामात्यो निर्गत्य स्वगृहानगात् ॥१४४४॥
दण्डकालसकं दण्डधरो व्यज्ञप्तिमथाप्ततः । अधीर इव चक्रन्द लुठल्लिस्पन्दलोचनः ॥१४४५॥ 1445
स्वेदसंवाहनक्षेहत्रमनाद्यैरुपक्रमैः । निःशैथिल्यव्ययं तेन मुमूर्षुं तं जनोऽवदत् ॥१४४६॥
ततो निश्चितमृत्युत्वं पस्युः कथयता कृतः । वह्निप्रवेशोमात्येन कृतशस्त्रनिवेदकः ॥१४४७॥
कर्तव्यशेषं दाक्षिण्यादनाचक्षाणमग्रतः । युक्तयोक्तनिष्ठुराचारमन्तस्तुष्टाव तं नृपः ॥१४४८॥
अप्रौढः सोढुमुद्दामां व्यथामस्मीति वादिना । राज्ञाप्यनलसाहेहं ततश्चक्रेभिमानिना ॥१४४९॥
तेन प्राणानुपेक्ष्यैवमन्यख्यातेर्मनस्विना । ऊर्ध्वाधिरोहे सोपानं कृतं न निजकीर्तनात् ॥१४५०॥ 1450
एवं दैवोपनीतानामख्यातीनां चिकित्सितम् । स्वधियामात्यबुद्ध्या वा पारमेति मनस्विनाम् ॥१४५१॥
इत्युक्त्वा विरतो वंशबीजरक्षार्थमात्मजः । भोजो विसृज्यतां कोटमेवमूचेथ मन्त्रिभिः ॥१४५२॥
तं राजपुत्रं प्रस्थानमङ्गलान्ते विनिर्गतम् । पुनर्व्यावर्तयामास दण्डनायकमोहितः ॥१४५३॥
सा धीः स साहसारम्भस्तदवैक्लव्यमापदि । नष्टमेकपदे तस्य नाशकाले ह्युपस्थिते ॥१४५४॥
लक्ष्मीनंडिम्ना कीर्तिवलाका शौर्यगर्जितम् । प्रतापवज्राक्रचापं च भागधेयाम्बुदानुगम् ॥१४५५॥ 1455
धीशौर्यादिगुणेन भाग्यसमये प्रागेष एको नृपः शक्रस्याक्रमणं क्रियेत न कुतोनेनेति संभाव्यते ।
मौख्यं पङ्कजडान्धबद्ध स ततो गच्छन्नभाग्योदये दत्तेनेन पदक्रमो भुवि कथं नाभिति संचिन्त्यते ॥१४५६॥
विरोधिप्रतिरोधाय तान्सिसैन्यं विसर्जितम् । नगरस्थमपि क्ष्मापात्यवासधनमाददे ॥१४५७॥
दायादाश्रयणं राजभृत्याः सर्वेपि चक्रिरे । ये केचित्स्ववसन्गेहे ते देहैरेव केवलम् ॥१४५८॥
पराश्रयपरं छिन्ना न संकल्पमपि व्यधुः । किं वा स्तुतैस्तैर्ये स्त्रीवदमुञ्चन्चिरादसून् ॥१४५९॥
यां काणश्रावतीनर्तक्यन्वये कापि नर्तकी । पुत्रीचक्रे क्रापि जातां जयमत्यभिधाथ सा ॥१४६०॥ 1460
भूत्वा गृहीतकौमारा तरुण्युच्चलरागिणी । धनलुब्धावरुद्धात्वमभजन्मण्डलेशितुः ॥१४६१॥
तस्मिन्हते तदैवास्तापत्रपोच्चलमाययौ । तयैव दैवयोगेन पट्टदेव्या भविष्यते ॥१४६२॥ तिलकम् ॥
आबद्धपल्लयश्वर्चामुच्चलाश्वियीं व्यधुः । भूपालदर्शनेप्यस्तभीतयो राजसेवकाः ॥१४६३॥
वेतनस्त्रीकृतैः सर्वैः शिक्षाधात्री पुरस्कृतः । लोभावमानायुद्वोध्य योधभद्रां हरन्युधि ॥१४६४॥
मन्दप्रतापतावाप्तो नर्मोक्त्या मर्मभेदकृत् । आहारादिक्षणे कर्ता प्रक्रियार्थनया कलेः ॥१४६५॥ 1465
अतीव प्रभुदानादिमाहात्म्याख्यानकोविदः । एक एकोकरोद्योधः पृतनानां विलूत्रणम् ॥१४६६॥ युग्मम् ॥
श्रीलेखाभ्रातृसूनोर्यस्तनयो व्यद्युमङ्गलः । मल्लज्ञातीयकोपेन स राज्ञास्कन्ध घातितः ॥१४६७॥
मातुलस्यात्मजा मल्लपत्न्योस्तस्य गेहिनी । श्वश्वा समं स्ववसतीरादीप्ये दहने मृता ॥१४६८॥
मौनव्रतादिनियमच्छद्मक्रौर्योन्तकोपमः । करोत्यभ्यन्तरान्भिक्षान्मल्लः परमदाम्भिकः ॥१४६९॥
तदेष पुत्रराज्येच्छुर्वध्यतां निर्भयं रिपुः । शाङ्गिपुत्रीभिरित्यूचे तस्मिन्नवसरे नृपः ॥१४७०॥ 1470

१४५५. [1]) Emended; A लक्ष्मीस्तडि°. १४५९. [1]) Emended; A °मुच्चरचि°. १४६२. [1]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १४६६. [1]) A_1 writes here २ instead of युग्मम् (युगलकम्). १४७०. [1]) Emended; A °ध्यतां.

स्वयं प्रादात्समास्कन्दं द्वारि स्थितवतः पुरः । तस्य प्राणार्थिनो वाञ्छापूर्त्यै मल्लश्च निर्ययौ ॥१४७१॥
स हि द्वैराज्यसज्ञाभ्यां पुत्राभ्यां प्रार्थितोपि सन् । मुनिव्रतः सदाचारानुरोधान्नात्यजन्नृपम् ॥१४७२॥
विश्वासाय परं राज्ञो भ्रातॄन्राज्ञोभविष्यतोः । द्वैमातुरान्सल्हणादीन्नीर्वि दस्त्रावसहृदे ॥१४७३॥
आसेदुषे मुनिदशामाजन्मप्रीणिताग्नये । तदा स तस्मै चुक्रोध प्रत्यासन्नवधो नृपः ॥१४७४॥
1475 स सुराभ्यर्चनं कुर्वेन्नाहूतः परिपन्थिभिः । रेजे तेनैव वेषेण समराय विनिर्गतः ॥१४७५॥
उपवीत्यक्षसूत्राङ्कपाणिर्भोज्जबलाङ्कुलिः । भस्मस्मेरललाटाङ्को जामदग्न्य इवापरः ॥१४७६॥
ज्ञानार्द्रधवलश्यामलोलधम्मिल्ललीलया । देहत्यागे प्रयागाम्बु धारयन्निव मूर्धनि ॥१४७७॥
उष्णीषी वीरपट्टेन खेटकेनोष्णवारणी । सोसिधारातीर्थपान्थो दण्डी खड्गेन दिद्युते ॥१४७८॥
भोगे पुरस्कृताः केचित्तद्भृत्याः पूर्वनिर्गताः । अमर्त्यनारीभोगेपि तस्यासन्नमभागिनः ॥१४७९॥
1480 द्वौ रथ्यावट्टविजयौ द्विजौ पौरोगवस्तथा । कोष्ठकः सज्जकाख्यश्च योद्धा युद्धे हता बभुः ॥१४८०॥
क्षतोप्युदयराजाख्यः क्षत्तायुःशेषसत्तया । प्राणैर्नियोगभागाजौ नाज्झकोपि व्ययुज्यत ॥१४८१॥
विरोधियोधैर्नीरन्ध्रं द्वारमालोक्य सर्वतः । त्यक्तकम्पो ददौ झम्पा स तेषामेव मूर्धनि ॥१४८२॥
शेवलेष्विव खड्गेषु खेटकेष्वम्बुजेष्विव । जरसा धवलो भ्राभ्यन्नाजहंस इवाबभौ ॥१४८३॥
क्षणाच्च ददृशे शातशरशङ्कुशताचितः । प्रवीरो वीरशयने सुप्तो भीष्म इवापरः ॥१४८४॥
1485 शोच्यं गतायुषो राज्ञः किं नाभूत्तस्य तादृशः । चिच्छेद यः शिरः पृष्ठे हयं च भ्रमयन्स्मयात् ॥१४८५॥
राज्ञी कुमुदलेखाख्या मल्लस्याला च वल्लभा । गृहेष्वजुहुतां वीतिहोत्रे गात्राणि संभृते ॥१४८६॥
राजावकल्ययोः पत्न्यौ बाले सल्हणरत्नयोः । सुषे मल्लस्यासमती सहजा चाग्निसाक्षिते ॥१४८७॥
सर्वोपभोगभागिन्यस्तदन्तःपुरयोषिताम् । परिवाराङ्गना वह्नौ पट्टाश्चैव विपेदिरे ॥१४८८॥
महागृहाग्नितापेन शोकोष्णैश्च जलाप्लुभि । तप्ताभ्भसो वितस्तायास्तीरे वामे बभूव तत् ॥१४८९॥
1490 प्रवर्धितायाः स्तन्येन द्रष्टुमक्षमया पयः । हास्यमानं निवापेषु पुत्र्याश्चान्द्राख्यया समम् ॥१४९०॥
धात्र्या परस्मिन्वै तस्मिंस्तीरे स्वान्तःपुरे स्थिता । माता भविष्यतो राज्ञोर्नन्दानिन्द्यकुलोद्भवा ॥१४९१॥
महानसाग्निधूमेन संलक्ष्यावीक्ष्य पुत्रयोः । सोत्कण्ठं कटकौ सौधादुदग्दक्षिणदिक्स्थयोः ॥१४९२॥
क्रियतां दिवसैरेव पुत्री शत्रोः पितृद्विषः । जामदग्न्यायितं वंशे शाम्त्रेति नृपतिं सती ॥१४९३॥
अनिर्वाणेव दीप्राग्नौ गृहे स्वं निरदाहयत् । प्रनृत्यन्तीभिरालीभिरिव ज्वालाभिरावृता ॥१४९४॥
1495 वधे दर्शनपालस्तु नृपे प्राप्ते प्रतिक्षणम् । भ्रत्यद्रुतैरन्तराधैरायुःशेषेण रक्षितः ॥१४९५॥
वर्षमात्रावशेषायुर्यद्वा द्रोहेण रक्षितः । सोवमानस्य पुत्रस्य रोगजस्य च भुक्तये ॥१४९६॥
कृष्णभाद्रनवम्यां तं वधं भुवनतोः पितुः । मल्लात्मजन्मनोः शोकः कोपेन निरपीयत ॥१४९७॥
आवह्निपुरकमामान्प्रज्वलन्क्रोधवह्निना । अधावद्विजयक्षेत्रं सोन्येद्युरथ सुस्सलः ॥१४९८॥
योद्धुमभ्यापतन्तं तं चन्द्रराजोथ निर्गतः । पट्टदर्शनपालाद्यैः ससैन्यैः पर्यवर्ज्यत ॥१४९९॥
1500 निर्जैरुपेक्षितश्चक्रे स चिरं तत्र दुष्करम् । स्वल्पसैन्योपि संग्रामं भूरिसैन्येन शत्रुणा ॥१५००॥

१४७७. [1]) Emended; A °धम्मिल्ल°. १४८०. [1]) Emended; A यौधा. १४८१. [1]) Emended; A क्षतायु°. १४९१. [1]) Emended; A राज्ञो नन्दा°. १४९९. [1]) Emended, A योद्धुमस्थाप°.

अक्षोटमल्लः समरे तत्र मल्लश्च चाचरिः । अगातां राजगृध्रौ द्वौ स्वर्गस्त्रीभोगभागताम् ॥१५०१॥
रजोन्धकारे ह्यस्तेन्दुद्योतिन्यालिङ्गितो हतः । चन्द्रराजः सुरस्त्रीभिरिन्दुराजोस्य चानुगः ॥१५०२॥
तस्मिन्नपि हते वीरे चक्रे हर्षमहीभुजः । आशारविन्दिनीमूलकन्दनिर्दलनं विधिः ॥१५०३॥
पट्टादयः प्रविश्याथ विजयेशाङ्गनं भयात् । प्रविष्टे सुस्सले देशं द्वारं दत्तार्गलं व्यधुः ॥१५०४॥
आस्थानीयः परं पद्मनामा युद्धा हतो बहिः । लक्ष्मीधरो मर्तुमिच्छुर्बद्धो नीतः स डामरैः ॥१५०५॥ 1505
विजयेश्वरगन्धाप्यसौधारूढोथ सुस्सलः । अधो ददर्श तान्सर्वान्पभूनिव भयाकुलान् ॥१५०६॥
धूर्तः स दत्तमध्यस्थो हसन्नानीतवान्पुनः । पट्टदर्शनपालौ द्वौ तेषां पूर्वं निजान्तिकम् ॥१५०७॥
निःश्रेण्यभावादारोढुमक्षमौ सुस्सलानुगैः । तौ पृताविव निर्बद्धपाणी रज्ज्वाधिरोपितौ ॥१५०८॥
नयोर्विदेशगमनं व्रीडादर्थायमानयोः । प्रतिभुत्याकरोद्धीमान्सुस्सलो म्लानिमार्जनम् ॥१५०९॥
स्निग्धोक्त्या भृष्टमांसादिभोगैस्तस्यामतस्तयोः । तस्मिन्नेवाह्नि मन्दत्वं विदेशौत्सुक्यमाययौ ॥१५१०॥ 1510
केनाप्यधिष्ठितश्चक्रे परेद्युर्यत्स सुस्सलः । जान विश्वसृजोप्यङ्गरोमाञ्चयति तत्स्मृतिः ॥१५११॥
जासटो नृपतिर्हर्षभूमर्तुमातुलात्मजः । उमाधरमुखाश्चान्ये राजानो यत्र च त्रयः ॥१५१२॥
राजपुत्रहयारोहतन्त्रिसामन्तसंततेः । न यत्र गणना काचित्सैन्येष्वष्टादशस्वभूत् ॥१५१३॥
विजयेशाङ्गनस्थानां द्वारमुत्पाट्य सोविशत् । एकाक्येवान्तरं तेषां सासिराक्षेपरूक्षवाक् ॥१५१४॥
स तत्र साक्षिणं कृत्वा क्षमावान्विजयेश्वरम् । प्रतिभुत्याभयं तेभ्यः प्रणतेभ्यो विनिर्ययौ ॥१५१५॥ 1515
पुनः सौधाग्रमारूढस्तान्सर्वानर्पितायुधान् । रज्जुबद्धकरान्भृत्यैरानिनाय ततोन्तिकम् ॥१५१६॥
स्वर्णरूप्यस्रगादेयभेणिपूर्णायुधपरिष्कृता । कीर्णपुष्पोपकारेव सुस्सलास्थानभूरभूत् ॥१५१७॥
विन्यस्य पशुपालानां पशूनिव स तान्करे । संरक्षितुं डामराणां व्यधं तत्राकरोत्स्थितिम् ॥१५१८॥
ततः सुवर्णसानूरग्रामं स प्राप्य बन्धनात् । पट्टदर्शनपालौ द्वावौज्झीद्देशान्तरोन्मुखौ ॥१५१९॥
पट्टः भूरपुरं प्राप्तो भार्ययागतया गृहात् । संसृष्टमानोप्यस्मार्षीदल्पसख्यो दिगन्तरम् ॥१५२०॥ 1520
यावन्मात्राप्यौचिती सा विदेशौन्मुख्यलक्षणा । द्रोण्धुर्दर्शनपालस्य पट्टमैक्ष्या विसूत्रिता ॥१५२१॥
अहंपूर्विकया राज्यं जिघृक्षुरथ सुस्सलः । नगरासादनादैच्छदभिसंधातुमग्रजम् ॥१५२२॥
समानप्रायवयसोः सर्वदोहामयोरभूत् । यस्माज्ज्येष्ठकनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तयोः ॥१५२३॥
द्वित्रेष्वहःसु यातेषु क्रामंस्तां तां भुवं बली । उदनिष्ठद्राजधान्याः सविधादेव सुस्सलः ॥१५२४॥
निर्देग्धुं कलशां तत्प्रस्तुतं भूपतेः सुतः । बुप्पापराभिधो भोजदेवो योद्धुं विनिर्ययौ ॥१५२५॥ 1525
आस्मवच्छङ्कमानेन कुमाराणां प्रदुष्टताम् । यो भाव्यर्थबलात्पित्रा हतीजा विदधे सदा ॥१५२६॥
कृतो गत्यन्तराभावात्तदानीं तु निरङ्कुशः । केषु केषु न युद्धेषु योधानामग्रणीरभूत् ॥१५२७॥
प्रपितामहतुल्यः स स्याच्चेत्पागेव वर्धितः । कुर्याद्दुस्साहसंपन्नो निर्दायादा न किं दिशः ॥१५२८॥
नानीतिविज्ञाम कश्चित्क्वयोगस्तु विहीयते । अखिलभ्यते सर्वो विषयशस्तु दुर्लभः ॥१५२९॥

१५०२. [1]) Thus corr. by A_1 from °भिन्नन्दराजो°.—[2]) Thus corr. by A_1 from चारराजः. १५१७. [1]) Emended; A °ल्प्य°. १५२३. [1]) Emended with C; A वयसो. १५२५. [1]) Thus A_1; C कलशाक्यं; doubtful.

स राजसूनुरुद्दामविक्रमस्य रिपोरभूत् । अस्युद्दामोधिकं जातस्तिमेरिव तिमिंगिलः ॥१५३०॥
कृतप्रभावं पितरि प्रपन्ने विगर्हणां नार्हति तत्प्रसूतिः ।
कल्कीभवेच्चेत्तिलमुज्झ्यते किं तैलेन दग्धः कुसुमाधिवासः ॥१५३१॥
देवेश्वरात्मजः पित्र्यः पार्थिवेनाधिगौरवम् । वर्धितोप्यभजत्पापः प्रतिपक्षसमाश्रयम् ॥१५३२॥
ततस्तदात्मजो भिक्षुः प्रस्थिते सुस्सलाह्वये । नृपेणार्थ्यमानोभ्यं खेदास्त्रावज्ञमीक्षितः ॥१५३३॥
ज्ञास्यस्यद्यान्तरं राजन्मत्येत्युक्त्वा विनिर्गतः । खड्गधाराजलैर्म्लानि म्लानिमक्षालयद्रणे ॥१५३४॥
सर्वनाशादभूद्दुःखं तथा न इदि भूपतेः । तदन्तरापरिज्ञानात्कृतज्ञस्य यथाधिकम् ॥१५३५॥
विभवैर्नित्यसंमूढा जानते स्वन्तरं नृपाः । तदा शक्या यदा तेषां प्रलापैरेव सक्रिया ॥१५३६॥
भोजेन निर्जितानीको विद्रुतः सुस्सलो रणात् । लवणोस्सं पलाय्यागाद्दिर्दीशतगतागतः ॥१५३७॥
प्रत्यावृत्तस्ततो भोजस्तीव्रातपकदर्थितः । उद्यानान्तस्तनुं तल्पे पित्रा सह मुहुर्जहौ ॥१५३८॥
अथोत्तरेणोदतिष्ठद्वादः पाराशृपौकसः । ज्यावान्मल्लात्मजः प्राप्तः सेतुराच्छिद्यतामिति ॥१५३९॥
सुस्सलेन इतं राज्यं नाथायासि द्रुतं यदि । स दण्डनायकेनाभूत्संदिष्ट इति पापिना ॥१५४०॥
अतो जवेन चाविक्षत्प्रथमं चावधीन्मृधे । नरेन्द्रेश्वरदेवाग्रवर्तिनं देवनायकम् ॥१५४१॥
अथोज्जगाम स्थामस्थः सह व्यूहेन सादिनाम् । नगराधिकृतो नागस्तस्याग्राजूरिसैनिकः ॥१५४२॥
यत्रास्यां पार्थिवोबभ्रात्प्रधानपृतनान्विते । बभार नोच्चलाशङ्कां सुस्सलाह्वनिर्गतः ॥१५४३॥
अल्पसैन्यो मल्लसूनुर्यावत्तस्मादशङ्कत । अपनीतशिरस्त्राणस्तावत्स तमवन्दत ॥१५४४॥
मण्डलेश्वरवर्त्म स प्रियं शत्रोरविश्वसन् । ऊचे स्वबेदम वाहीति स च पापस्तथाकरोत् ॥१५४५॥
तस्य द्रोहफलं दृष्टमेतस्मिन्नेव जन्मनि । मण्डले यदनन्यस्मिन्भिक्षित्वा जीवितं जहौ ॥१५४६॥
ततो राजा सरित्तीरं प्राप्तः प्रैक्षत डामरान् । सेत्वम्भे इयामविकृतान्दावदग्धान्द्रुमानिव ॥१५४७॥
बलक्षवारबाणस्य तेषां मध्ये वपुर्बभौ । परं जनकचन्द्रस्य शुक्लस्येव तमोन्तरे ॥१५४८॥
महासेतुः स घटितो राज्ञा नौभिः स्वसिद्धये । पर्यवस्यन्विधिवशाच्छ्वभ्रां सिद्धये पुनः ॥१५४९॥
अथारुरुहुरादाय वह्निं हर्म्यचतुष्किकाम् । शतद्वारे मर्तुकामा देव्यः ज्ञाहिन्द्रतादिकाः ॥१५५०॥
लोको विरक्तः सेत्वम्भे दायादैः सह संगरम् । ददर्शाश्वयुजीलागिमिव निर्विक्रियः प्रभोः ॥१५५१॥
विजये सावदोषेऽसौ वह्निदानोद्यताः प्रियाः । अनिशं वारयन्राजा सेत्वम्भे रणमग्रहीत् ॥१५५२॥
अथ विन्यस्तवर्माणं राजसेनागजं शरैः । सेतोर्जनकचन्द्राद्याः प्रमुखस्थमताडयन् ॥१५५३॥
स विद्धो मर्मभिः शरैः पूत्कारोद्गारकृद्रजः । स्वचमूमेव चरणैरमृद्नाद्विमुखीकृतः ॥१५५४॥
विधिनेव विरुद्धेन सिन्धुरेण कदर्थिता । अहत्वत्सिहयारोहा समपद्यत वाहिनी ॥१५५५॥
सेतुं तीर्णस्ततो वैरिसैनिकैर्विमुखीकृतः । शतद्वाराङ्गनं त्रस्तः साधारोहोविशद्भृपः ॥१५५६॥
उदात्तवेषरहितो रहोपि ददृशे न यः । भुञ्जानस्यापि यस्यास्यमुद्रा नैव व्यभाव्यत ॥१५५७॥

१५३०. [1]) Emended with C; A जाता तिमेरिव. १५३१. [1]) Emended; A शजू°, corr. by later hand into सल्की°. Cf Böhtlingk, *Sanskrit Wörterbuch in kürzerer Fassung*, vi. 214 b. १५५२. [1]) Emended; A सावद्येषीसौ. १५५७. [1]) Emended; A °वेधर°.

स भयद्विगुणार्कौघुस्वेदप्रस्विन्नविग्रहः । पुनः पुनः क्षिप्यमाणस्तस्तवमौसयोर्निजैः ॥१५५८॥
अनवस्थितपार्ष्ण्यन्ताघातप्रचलितं हयम् । निरोद्धुं बहुशः कर्षन्नष्टवल्गामहं करम् ॥१५५९॥
खल्वाटशीर्षपर्यन्तलम्बिनीः कुन्तलच्छटाः । प्रापयञ्श्रवणोपान्तं करेण गलितासिना ॥१५६०॥ 1560
लडत्पलम्बनिर्भूषभोग्रपालिलताच्छलात् । कालाहिनेव मूर्तेन वेष्टितोच्छ्वस्कन्दरः ॥१५६१॥
निस्ताम्बूलतयोच्छ्वस्को जतुपीताविवासकृत् । ओष्ठावुक्षिप्य कृच्छ्रेण विह्वलो जिह्वया लिहन् ॥१५६२॥
कनीनिकासत्करेणु क्षामधूसरमाननम् । उत्तानीकृत्य पृष्ठस्थाः पश्यन्दीनमनाः प्रियाः ॥१५६३॥
परिभ्रमच्चक्रनान्तस्तस्तः स ददृशे जनैः । वह्निदानोद्यतास्ताश्च वारयन्करसंज्ञया ॥१५६४॥
मल्लराजस्य वेश्माभूद्राजधान्यन्तिकेपि यत् । तीर्त्वा जनकचन्द्रेण तत्र वह्निरदीयत ॥१५६५॥ 1565
राजधान्युन्मुखं दृष्ट्वा ज्वलन्तं वह्निमागतम् । भेजे पलायनं भोजो राज्यं निक्षिप्य हारितम् ॥१५६६॥
स भूलैर्धैर्द्विषां भीमैर्नैर्दैरिव तिरोहितम् । द्वारं भित्त्वा तुरंगस्थः प्राङ्नाचार्यययौ बहिः ॥१५६७॥
पञ्चषैः सादिभिः सार्धं लोहरौन्मुख्यमाश्रितः । प्रतस्थे सेतुमुत्तीर्य सिंहराजमठाभगम् ॥१५६८॥
यातस्य वृक्षपथास्थानोः साश्रुरालोकयन्दिशम् । राजाश्वधारैः सहितो वेश्मनां बहिरभ्रमीत् ॥१५६९॥
अत्रान्तरे मर्तुकामास्तातुं काश्चिन्नृपाङ्गनाः । अश्मभिस्तत्परिजनैरभज्यत चतुष्किका ॥१५७०॥ 1570
शाहिपुरुषस्तदज्ञात्वा शत्रवः पतिता इति । मत्वा चतुष्किकाभृङ्गे ततोमिमुददीपयन् ॥१५७१॥
त्रास्तव्या डामराश्चाथ प्रन्तोन्योन्यमुदायुधाः । ज्वलतः क्ष्मापतिगृहाद्भाण्डागाराण्यलुण्ठयन् ॥१५७२॥
केचित्तत्र वधं प्रापुर्विपदं केचनात्यजन् । अदृष्टवस्तुसंप्राप्तिः केषांचिद्धास्यदाभवत् ॥१५७३॥
सितेयं शर्करेत्येकः कर्पूरं वदनेक्षिपन् । ततः सरिति तद्भाण्डं निर्दग्धवदनो व्यधात् ॥१५७४॥
पामरैः स्वर्णचित्राणि कैश्चिस्स्वर्णग्रहेच्छया । विनिर्दग्धानि वासांसि विचित्तं भस्म चादरात् ॥१५७५॥ 1575
अविद्धमौक्तिकस्तोमः सिततण्डुलविभ्रमात् । क्वचित्पामरनारीभिर्धरट्टेषु विचूर्णितः ॥१५७६॥
वसन्त्यदृश्ये देशेस्मिन्खलीकारेण तादृशा । एवं विडम्बिता लक्ष्मीर्न पुनः क्वाप्यदृश्यत ॥१५७७॥
विद्याधरीरिवोदात्तवेषाः क्ष्मापतिसुन्दरीः । हरन्तो डामराः क्रूरा दृश्यन्ते स्म पदे पदे ॥१५७८॥
वसन्तलेखाप्रमुखाः सस्नुषास्तत्र चक्रिरे । निर्यातशेषाः स्वान्देहान्नाट्यः सप्तदशाभिसात् ॥१५७९॥
गृह्यमाणां दह्यमानानामभूयतं चटत्कृतिः । गाढोष्मक्वथमानाभ्रसिन्धुशोषप्रतीतिकृत् ॥१५८०॥ 1580
श्रीपद्मश्रीप्रपापार्श्वस्थितस्तद्दीक्ष्य पार्थिवः । आर्षं श्लोकमिमं शोकास्मृत्वापाठीत्पुनः पुनः ॥१५८१॥
प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः । राज्ञः कुलं श्रियं प्राणात्तादग्दग्धा विनिर्ययौ ॥१५८२॥
दग्ध्वाथ राजधानीं तामुच्चलो डामरान्वितः । अस्यन्तसैन्यं वीक्ष्यारिं पारमेवातरत्पुनः ॥१५८३॥
ततो युद्ध्वा मर्तुमिच्छन्निन्ये राजाकुलात्मताम् । उच्चावचैर्मतिद्वेषैः पदातीनां क्षणे क्षणे ॥१५८४॥
गच्छन्ननन्तपालादिराजपुत्रधिया मृधम् । दण्डनायकवाक्येन न्यषिध्यत पदे पदे ॥१५८५॥ 1585
युध्यस्व लोहरं यापि याहीत्यूचे च चण्पकः । प्रयागस्योत्तरः पक्षः प्रत्यभाद्यामिमः पुनः ॥१५८६॥

१५७१. [1]) Emended; A °लता द्वारत्वा. १५७६. [1]) Emended; A °स्तोमसित°. १५७७. [1]) Emended; A वसन्त्यदृश्ये. १५७८. [1]) Emended; A °वेषाः. १५८०. [1]) Emended; A °भूयन्त. १५८६. [1]) न wanting in A; supplied with R C.

वार्तामबुद्ध्वा पुत्रस्य नृपतिर्व्याकुलीभवत् । पदवीं भोजदेवस्य याहीत्याह स्म चण्यकम् ॥१५८७॥
प्रयागमात्रानुचरो राजन्संपत्स्यसे क्षणात् । तस्मान्मामपि मा त्याक्षीरित्यूचे तं स निःश्वसन् ॥१५८८॥
सोन्तर्बाष्पस्तं बभाषे निर्द्रोहोसीति कथ्यते । त्वयाप्यस्मिन्क्षणे कस्मात्तस्मादुच्चक्रुचे वचः ॥१५८९॥
विना पुत्रं न पश्यामि सार्केपि दिवसे दिशः । त्वं तस्मिन्नक्रुसंवृद्धे न मन्युं कर्तुमर्हसि ॥१५९०॥
अश्वाभिमित्रं कलहस्तेष्वेव दिवसेष्वभूत् । मन्त्रिणो राजपुत्रेण तेन तस्याभिमानिना ॥१५९१॥
गिरा प्रभोरुपालब्धस्तदागूरणगर्भया । स लज्जानम्रवदनो राजपुत्रानुसार्यगात् ॥१५९२॥
पञ्चाशताश्ववारैः स भ्रातृभृत्यादिभिः समम् । उत्तीर्णः सरितः पारमात्मना पञ्चमोभवत् ॥१५९३॥
भ्रातुर्द्वयेश्ववारे च शोषाराजात्मजे पथि । हताश्वे पतिते सोभूद्धनकेनान्वितो भ्रमन् ॥१५९४॥
अनाप्रवक्राजसूनोर्वार्तां वा वर्त्मनाप्यटन् । गलितेहनि संप्राप वितस्तासिन्धुसंगमम् ॥१५९५॥
एवमाप्तान्परान्पुत्रमन्वेष्टुं प्राहिणोन्नृपः । अन्येपि तन्मिषं लब्धा तस्य पार्श्वादवाचलन् ॥१५९६॥
उत्कोचादायिना क्रुद्धं राजपुर्यादिविमहे । योग्यानसहता भृत्यास्तिःसारः कटकः कृतः ॥१५९७॥
लोहरप्रस्थितौ विघ्नं राजा पुत्रस्य कारितः । प्रवेशितः पुरं वैरी राजन्यन्याहवाकुले ॥१५९८॥
सर्वस्वध्वंसिना येन स एव नृपतेरभूत् । तदाप्युचितकर्तव्यनिषेद्धा दण्डनायकः ॥१५९९॥ तिलकम्॥
राज्ञः कृत्स्नावसन्नस्य भृण्वतो बहुमन्त्रितम् । नैकत्र रूढिः कर्तव्ये क्वाप्यधीरधियोभवत् ॥१६००॥
सर्वैर्यथा निखिलरन्ध्रमुखेन वंशः संपूरितो न खलु शब्दमपाकरोति ।
तैस्तैस्तथा बहुपथप्रचयेन मन्त्रः संकल्पितः किल न निश्चयमभ्युपैति ॥१६०१॥
भाग्यक्षयस्यैतदेव लक्षणं प्राकृतोपि यत् । अपृष्टः कथयेदार्ष्ट्यान्मन्त्रं स्वहृदयोचितम् ॥१६०२॥
त्रैलोक्यनाम्ना सूतेन शंसता दण्डनायकम् । निरीक्ष्य वल्गामित्यूचे भूय. क्ष्माभृद्व्रणोन्मुखः ॥१६०३॥
एकाक्षैः साश्ववारैः प्राज्जिगाय त्वंस्पितामहः । तद्गच्छामोक्षपटलोपान्तं तत्संग्रहेच्छया ॥१६०४॥
पदातिप्रायसैन्यांस्तान्निहन्मः संहतान्निपून् । पश्चान्निपत्य तैः साकं दयेना इव विहंगमान् ॥१६०५॥
ततश्चित्रलिखावेव राज्ञि तत्कटको दिशः । सवृष्टयम्बुहतो रङ्गप्रेक्षिलोक इवागमत् ॥१६०६॥
पारेवितस्तां प्राप्तेभ्यः पाथेयायात्मजन्मनः । स शेषाराजजन्मभ्यो रत्नमैवेयकाद्ददात् ॥१६०७॥
आरामिकैस्तैः संप्राप्ते राजचिह्ने क्षणादिव । तेजःस्फारोर्जितो राजा गतश्रीर्दृश्य जनैः ॥१६०८॥
पदे पदे भ्रश्यमानसैन्योक्षपटलादिषु । स्थानेषु चाभ्रमीत्कश्चिन्न च तस्यापदन्तिकम् ॥१६०९॥
संश्रयार्थंय बभ्राम सार्यं वेहमनि मन्त्रिणाम् । प्रवेशं प्रददौ चास्य न कोपि द्वारि तस्थुषः ॥१६१०॥
प्रायोपवेशकुशलाः शक्तास्त्यक्तुं न कुत्रचित् । मिथ्यासंभावनाभूमिर्भूपानां ब्रह्मबन्धवः ॥१६११॥
ये केपि देशे सन्त्यस्मिंस्तान्हेष्वास्थया भ्रमन् । प्रविविक्षुर्गृहान्प्राप कपिलाख्यस्य मन्त्रिणः ॥१६१२॥
तस्मिंल्लोहरकोट्टस्थे तत्पत्न्या स्यातुमर्थितः । नौभिश्च कोट्टं गन्तुं न प्राविक्षैवमोहितः ॥१६१३॥

१५९४. [1]) Emended; A शादहरि.—[2]) Thus A; cf. vii. 1607. १५९७. [1]) Emended; A °त्रिसारः. १५९८. [1]) Emended; A राजपुत्रस्य. Cf. vii. 1453. १५९९. [1]) A, writes here ३ instead of तिलकम्. १६०४. [2]) Emended; A प्राज्जिगायन्तस्तिता°, C °गाय तप्तिता°. १६०७. [1]) A, शेषा — — राजन्मभ्यो, ज subsequently supplied by A, or later hand but comp. शेषाराजात्मजे. vii. 1594.

आर्तस्य तस्य तत्पुत्रैः पितृद्रोहकारिभिः । ऋणिकैरुत्तमर्णस्य स्वं निःस्वैरिव गोपितः ॥१६१४॥
सदोषोस्मीति सोज्ञासीत्स्वयं भृण्वन्विगर्हणाम् । तदैव गोपिताशेषकृस्त्रो दुर्मन्त्रिभिः पुरा ॥१६१५॥ 1615
गृहीतसर्वनैराश्यः पार्श्वस्थेष्वप्यविश्वसन् । अभूत्प्रत्युप्तमुप्तीर्णो नितरां विरलानुगः ॥१६१६॥
प्रख्यापयन्तः संभूतिं षट्त्रिंशति कुलेषु ये । तेजस्विनो भास्वतोपि सहन्ते नोद्यकैः स्थितिम् ॥१६१७॥
नेष्यन्तेनन्तपालाद्या राजपुत्रास्तमत्यजन् । सान्द्रतां दधति ध्वान्ते स्थगिताशाः पदे पदे ॥१६१८॥[1]
वाहनाज्जोहिलमठोपान्तं प्राप्यावतीर्णवान् । स दण्डनायकेनापि तत्यजे सानुजन्मना ॥१६१९॥
इहास्मच्छ्वशुरावासस्तत्र वस्तुमिमां निशम् । वीक्ष्य ते स्थानमेष्यामीत्युक्त्वा व्याजेन सोचलत् ॥१६२०॥ 1620
प्रियासोरनुजं तस्य पाथेयार्थं प्रयागकः । ययाचेङ्गदमस्मै स प्रादात्तत्कूप्य तत्पुनः ॥१६२१॥
एकांशुकावशेषश्रीस्ततो वा शेषजीवितः । प्रयागशेषानुचरो नृपतिः समपद्यत ॥१६२२॥
सूदश्चण्डकभृत्यस्य जलकाख्यस्य तत्क्षणम् । मुक्तो नामान्तिकं प्राप्तो नृपतेरागतामगात् ॥१६२३॥
उदीपविहितैः खातैरमे दुःसंचरा क्षितिः । आम्यतस्तानुवाचेति नारी काचिद्बहान्तरात् ॥१६२४॥
ततस्तीरे विनस्तायां निषण्णेस्मिन्प्रयागकः । गन्तुं जयपुरं कोढमाजुहाव स नाविकान् ॥१६२५॥ 1625
स हि प्राक्संविदं चक्रे तत्रत्यैः सह शास्त्रिभिः । नृपं प्रेयाश्रयं नेतुं भीमादेवस्य मन्दिरम् ॥१६२६॥
उच्चलाभविणाप्यूचे भीमादेवेन येन सः । राज्ञोनुगो गमिष्यामि प्रविष्टस्योपवेशनम् ॥१६२७॥
नौचरैराकृतां नावमारुरोह न भूपतिः । नाशोन्मुखः समासन्नदृष्टिपातभयाकुलः ॥१६२८॥
पर्यापतत्कालकरस्थभोगिमंदर्शनेनेव मनिप्रदीपः ।
क्षिप्रं प्रशान्त्युन्मुखतामुपैति विनाशकाले शरीरभाजाम् ॥१६२९॥
तस्मिन्द्रोहक्षुभिक्षेपि यस्य मानवतः परम् । अनन्यालोकिनी दृष्टिर्भेजे कुलवधूव्रतम् ॥१६३०॥ 1630
नीलाश्रीयः स बिम्बाख्यो डामरैर्मिलितोहितैः ।
तदापि प्रययौ राज्ञो विस्मृतिं संश्रयार्थिनः ॥१६३१॥ युगलकम् ॥
ततः प्रावर्तत व्यक्तं वारि वारिमुचां गणः । क्षमामिव क्षालयितुं द्रोहस्पर्शेन दूषिताम् ॥१६३२॥
भूर्निर्जना वृष्टिपातस्तमिश्रा दुःसहायिता[1] । वैरिभीतिरिति प्राभूर्किं किं तस्य न दुःखदम् ॥१६३३॥
इति वृत्तानुरोधेन धिग्दुष्कर्मविधायिनाम् । अस्मर्तव्यमपि व्यक्तं नाम पाहिष्यतेधुना ॥१६३४॥
सोमानन्दाभिधानस्य पूज्याः सिद्धस्य देवताः । सोमेश्वराभिधाः सन्ति काश्चित्पितृवनान्तरे[1] ॥१६३५॥ 1635
तल्लाञ्छिताङ्कना तुङ्गतरुपल्लवराटिका । अभूद्गुणाभिधानस्य कुटी क्षुद्रतपस्विनः ॥१६३६॥
वारस्त्रियां स विरहभुजंगीतिप्रसिद्धया । भिक्षाख्यया समं भेजे चेष्टितं कुट्टिनोचितम् ॥१६३७॥
तस्य प्रतापगौरीशदेवागारान्तिकस्थितेः । कुटीं मुक्तेन तां निन्ये क्ष्माभृद्वस्तुं स तां क्षपाम् ॥१६३८॥
मुक्तमालम्ब्य नृपतिस्तमालम्ब्य प्रयागकः । यान्ति स्म विद्युद्द्योतेन क्ष्मां पश्यन्तोन्तरान्तरा ॥१६३९॥
निरुष्णीषोङ्गसंस्यूतकूतत्रासाः स्खलद्भृपः । स तां प्रयागमुक्ताभ्यां कथंचित्प्रापितः कुटीम् ॥१६४०॥ 1640

१६१८. [1]) A_1 writes here ३ (instead of जुग्मम्?). १६१९. [1]) Emended; A सोनुजन्मना. Cf. vii. 894. १६२०. [1]) Emended; A निजम्. १६२१. [1]) Emended with C; A सं पुनः. १६२६. [1]) Emended; A भूमादेवस्य. १६३३. [1]) Emended; A डामराभि°. १६३३. [1]) Thus A. १६३५. [1]) Thus A_2; A_1 °वनान्तिके. १६३६. [1]) Thus A_2; A_1 अभूच्छिताभि°. १६३७. [1]) वारस्त्रिया supplied by A_2 in space left by A_1. १६३८. [1]) Emended; A क्षमम्.

तदा कुमन्त्रिनिष्कृष्टं स व्यापद्दारणक्षमम् । शोचन्तस्मार कन्दर्पं रुद्रं दैत्यमिवोत्पलः ॥१६४१॥
प्राकारमूर्ध्नो मुक्तेन प्रविष्टेन इतार्गलाम् । नृपः कुटीप्राङ्गनोर्वीं विवेशास्थिततापसाम् ॥१६४२॥
विशतोऽमक्षतः पादस्तस्यासृग्दक्षिणोत्थजत् । मेने तेनानिमित्तेन स मृत्युं समुपस्थितम् ॥१६४३॥
कुड्यामर्गलरुद्धायां निषण्णस्याङ्गने ययौ । रात्रिर्भीतिमतो भीमा तस्य घोराश्रमालिनी ॥१६४४॥
1645 पङ्कोपलिप्तः पङ्काङ्कस्थण्डिलस्थो निनाय ताम् । दासकम्बलिकाच्छन्नगात्रो वृष्टघुचरां निशम् ॥१६४५॥
विसस्मारान्तराद्दुःखमासीनप्रचलायितैः । निर्निद्रस्त्वभवच्छ्वभ्राद्भयश्चिव समाकुलः ॥१६४६॥
कोहं केनाभिभूतोद्य क्व वर्ते कोनुगोधुना । किं कृत्यमिति निर्धाय मुहुर्मुहुरकम्पत ॥१६४७॥
हृतं राज्यं प्रिया दग्धा भ्रष्टः सूनुरबान्धवः । जातोस्म्येकाक्यपाथेयो लुठन्भिक्षाभुजोङ्गने ॥१६४८॥
इत्येकैकं च निर्धाय दुःखं नैष्क्रिष्ट सोपरम् । प्राप्तावसादं शोचन्तमात्मानुल्यं कथास्वपि ॥१६४९॥ युग्मम् ॥
1650 भोजस्तु वाजिभिर्द्वित्रैरवशिष्टैः समं व्रजन् । हस्तिकर्णान्तरं प्राप निर्गत्य नगरान्तरात् ॥१६५०॥
व्रजतस्तस्य धीरासीन्नियतं पञ्चभैर्दिनैः । पुनः संग्रामुयां राज्यं यदीन्द्रोपि भवेद्रिपुः ॥१६५१॥
गर्भवास इव पौरुषे स्फुरन्किं न कर्म पुरुषश्चिकीर्षति ।
कर्मवायुरिव संस्पृशन्हठान्मुह्यमेव कुरुते तु तं विधिः ॥१६५२॥
मातृभिर्दत्तपाथेयं भृत्यं नागेश्वराभिधम् । प्रतीक्षमाणश्चक्रे स रङ्गवाटान्तरे स्थितिम् ॥१६५३॥
भूत्ये देवगृहे तत्र निष्ठङ्भुत्वा तमागतम् । स निर्ययौ तेन तस्मिन्निःशङ्कं प्रहतं पुनः ॥१६५४॥
1655 तत्र प्रादुष्कृतद्वेषो क्षत्रधर्मादविच्युतः । राजपुत्रः स यत्चक्रे न तत्कस्याद्भुतावहम् ॥१६५५॥
स सिंह इव संहारं कृत्वा युधि विरोधिनाम् । अस्राङ्गरागलिप्राङ्गो वीरशय्यामधूषयत् ॥१६५६॥
भ्रातास्य मातुलापत्यं विषेदे पद्मकाभिधः । खेलो लालितवद्यैव संख्येसंख्यपराक्रमः ॥१६५७॥
मठं सूर्यमतीदेव्याः शर्वर्यामु लोविशत् । भ्रातापास्य रणभ्रान्तो लवणोत्सात्समाययौ ॥१६५८॥
हतं भोजं भुवनोर्हर्धमात्रे स्थिते नयोः । मनस्युत्खातशूलेभिरेवैका पर्यशिष्यत ॥१६५९॥
1660 प्राग्रमप्राप्तराज्यं तथापि प्रत्यभात्तयोः । प्रवासे विस्मृते राज्यसुखे लब्धे च कुत्रचित् ॥१६६०॥
प्राह्णे कुतश्चिदानीतो मुक्तेनान्विष्य तापसः । प्रणम्य नृपतिं चक्रे स्वकुटीं तां निरर्गलाम् ॥१६६१॥
तां दंशमशकाकीर्णामास्तीर्णतृणविष्टराम् । कृताम्बुसेकां मुक्तेन नृपतिः प्राविशत्कुटीम् ॥१६६२॥
यद्विरा बहुमानोभूच्छुनया भूभुजामपि । स भूभृद्भ्रातृकारित्वं भीतो भिक्षाभुजोप्यगात् ॥१६६३॥
भिक्षाकस्योचितं याम्यमनुदात्तं त्रपावहम् । आलापाभ्यवहाराभ्यां तस्य शृण्वन्स विव्यथे ॥१६६४॥
1665 स भिक्षाकः प्रयागेन विक्रयायाधरांशुकम् । निजं दत्त्वा विससृजे त्रिपणिं भोज्यसिद्धये ॥१६६५॥
कटुक्तिः कटुवाग्मे परोक्षं भेदभीतिकृत् । कुतापसो दौस्थ्यहेतुर्नृपस्यारिर्यथाप्यभूत् ॥१६६६॥
मध्याह्ने स्कन्धविन्यस्तभोज्यभाण्डकरण्डिका । तपस्विन्याप्यथान्विये तेन क्षुद्व्रततपस्विना ॥१६६७॥
भृत्यभिक्षाकयोः पूर्वं स्त्रिया अप्यथ पार्थिवः । स्वं वीक्ष्य गोचरीभूतं निराशो जीवितेभवत् ॥१६६८॥

१६४४. [1]) Emended with C; A °भीतिवतो. १६६१. [1]) प्राह्णे कुतश्चि, पस°, चक्रे स्वकुटीं तां, supplied by A_2 in space left by A_1. १६६२. [2]) Thus corr. by A_2 from A_1 चापम°.—[3]) Emended; A °मेषका°.

तेन प्रयागोपहृतं भोज्यं तदनुरोधतः । स्पृष्टमेव न भुक्तं तु नीवद्दुःखोल्बणात्मना ॥१६६९॥
का वार्तेति प्रयागेन प्राङ्मनस्थेन पृष्टवा । तापस्या धाम्बवा व्यक्तमुक्तो भोजयधस्ततः ॥१६७०॥ 1670
मिथ्यैतादिति तेनार्थं कथ्यमानोपि पार्थिवः । भुक्ति तामङ्कशकुनं परीक्ष्याबुद्ध नान्यथा ॥१६७१॥
नारोहति गिरं शत्रोरप्रियाख्यायिनोपि यत् । तस्य संवृणे दुःखं निजप्रस्य तदापदि ॥१६७२॥
स शोचन्नात्मजं बाल्ये नीत्वै यां वन्त्रणां व्यधात् । आजन्म दुःखदात्रित्वं मेने तस्यात्मनस्तया ॥ १६७३॥
हतः स समरे वृत्या प्रतीरस्पृहणीयया । जज्ञे तेनातिवात्सल्याद्धङ्कशावीव घातितः ॥१६७४॥
गात्रेषु हारान्पुत्रस्य यौवनव्युद्धवक्षसि । पश्यन्नात्मनि सैकल्पैर्विह्वलः लोकुताशिवः ॥१६७५॥ 1675
रक्षणीयो हतो बालो वृद्धस्त्वेवं स्वजीवितम् । रक्षाम्बनुंचिताचारैरिज्ञावेति स चिन्तयन् ॥१६७६॥
एवं स पुत्रशोकेन धृतात्मत्यथो व्यथयन् । निनाय तापसावासे द्वितीयामपि यामिनीम् ॥१६७७॥
कृतार्थनः प्रयागेन प्रयातुं भगवन्मठम् । शोकहारितधी रात्रौ न संकल्पमपि व्यधात् ॥१६७८॥
लम्बेन्दुवदनसान्द्रावदयायाम्भोलुत्रर्षिणी । रथाङ्गाक्रन्दिनी रात्रिः सशोकेवाथ सागमत् ॥१६७९॥
क्षुत्पिपासापरिक्षामं प्रभुं वीक्ष्य स तापसः । प्रार्थते स्म प्रयागेन प्रातर्भोक्तव्यविद्धये ॥१६८०॥ 1680
उपनिन्ये विनिर्गत्य प्रविष्टस्तापसस्तयोः । सव्यञ्जनान्नपूर्णे द्वे पात्रे -- क्षणात्पुरः ॥१६८१॥
कस्यापि गृहिणो यागोत्सवादेते मयाहृते । तस्मिन्नित्युक्तवत्यूचें विनिश्चित्य प्रयागकः ॥१६८२॥
राजन्स्वामिन्वियोगेस्मिन्पदय लोकस्य सुस्थताम् । स तं जगाद विहसन्निव मूढ इव भाषसे ॥१६८३॥
यो गतो गत एवासौ तत्क्षत्वा नापरः क्षतः । सर्वो निजसुखापेक्षी न किंचित्कोपि शोचति ॥१६८४॥
लोकैकचक्षुषि गते परलोकमर्के लोकः स्वपित्यखिल एव सुखं गृहेषु ।
कोन्यो विचिन्तयितुमर्हति विश्वमेतच्चिन्तेन्मया विरहमेत्य कथं किलेति ॥१६८५॥ 1685
पुत्रस्य स्नेहविश्वासः पूर्वमासीत्क्षये श्रुते । वधैकः प्रभवेत्तान्यस्तथा स्नेहोपि देहिनः ॥१६८६॥
अहमेव हतं पुत्रं श्रुत्वा जीवितजीवितम् । तिष्ठामि स्वस्थवद्यत्र तत्रान्यो निन्द्यतां कथम् ॥१६८७॥
इत्युक्ता विरते रात्रि पुनर्गुरुं प्रयामकः । प्रैरयत्तापसं भोज्यं कर्तुं ते भाजने त्यजन् ॥१६८८॥
न्यस्तमन्ययशिष्टं मे पर्याप्तं नास्ति वेतनम् । यते तथापीत्युक्ता स सखेद इव निर्ययौ ॥१६८९॥
गोप्यं रहस्यभणितमत्यल्पदयातिथि । अमृतं पारतमिव नात्पसत्त्वैः सुदुर्जरम् ॥१६९०॥ 1690
कुत्सो मनोरथो नाम विप्रस्य वनवासिनः । सुकृत्तपस्विनस्तस्य तां कथामुपलब्धवान् ॥१६९१॥
राज्ञः संदर्श्य दायादं भवान्यो भूतिभाजनम् । इत्युक्ता तेन निन्ये स द्रोग्धुर्तां क्षुद्रतापसः ॥१६९२॥
जज्ञे भृत्येन गर्ह्येण जातः सोन्येन केनचित् । सदृशं यत्सदसतोर्ज्ञापकं जन्मकर्मणोः ॥१६९३॥
इक्ष्वाराजस्तां प्रवृत्तिं बुद्ध्वा ताभ्यां न्यवेदयत् । उवाचाय समादिक्षत्कार्ये तत्र तमेव सः ॥१६९४॥

१६७१. [1]) Emended; A नेनार्ष. १६७३. [1]) स्तवा supplied by A_2 in space left by A_1. १६७६. [2]) Thus corr. by A_2 from A; हुतो.—[3]) रक्षाम्बनु and ताचारै supplied by A_2 in space left by A_1. १६७९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °वदना.—[2]) Emended with C; A °इयार्यो°. १६८१. [1]) Two *aksharas* wanting in fourth *pâda*; the *lacuna* not marked in A; C तद्दीक्षणात्पुरः. १६८६. [1]) Thus A_1; A_2 पूर्वमासक्षये. १६८८. [1]) प्रैरयत्तापसं supplied by A_2 in space lef by A_1. १६९२. [1]) Emended; A द्रोग्धृतां.

केचित्तु भूनिभिश्चाख्यमिक्ष्वाराजोपसर्पणे । कायस्थं कारणं प्राहुस्तयोस्तापसत्रियोः ॥१६९५॥
वार्ता चेदृग्गीतेयं श्रुवह्नभोत्रसंकुले । काले तद्भृत्यपाशस्य तस्यैव ब्रोह्मुख्यता ॥१६९६॥
श्वपाकस्कन्धमारूढो लब्ध्वा तास्ता विमाननाः । विपेदे यत्स कारायां युक्ते तत्तस्य कर्मणः ॥१६९७॥
क्षुत्तप्तो हर्षदेवस्तु प्रयागेनार्थितोसकृत् । प्रत्यमे पुत्रशोकेपि भोजनायाकरोन्मनः ॥१६९८॥
गृहीतभोजनं जानन्प्राप्तं प्राप्तं स तापसम् । तमोरेर्बहिरैक्षिष्ट नीडाच्छिशुरिवाण्डजः ॥१६९९॥
अपहृत्यंच कुटीं कृत्वां वेष्टितामेत्य शस्त्रिभिः । शुभाव चाङ्गनद्वारार्हार्यमाणार्गलाङ्गनिम् ॥१७००॥
जानञ्छ्रान्तं ततो ब्रोहमङ्गनात्तापसाधमम् । सशस्त्रिणं मुक्तमेहीत्याह्वयन्तं व्यलोकयत् ॥१७०१॥
मुक्तं विसृज्य कृत्वा च द्वारमुद्घाटितारारिः । त्यक्तभीरादधे लब्धीं क्षुरिकामन्तिकस्थिताम् ॥१७०२॥
एकस्तत्सविधं क्रूरः साहसाहंक्रियोन्मदः । आरुरोहाथ कृष्टासिर्धेनुः कवत्रितो भटः ॥१७०३॥
तं राजा संकटकुटीरुद्धायामोप्यपातयत् । क्षितौ व्यायामकुशलो नावधीत्कृपया पुनः ॥१७०४॥
पतितेन हतेनार्थो वराकेणामुना न मे । इत्यूचे दुरहंकारयस्तत्तस्मिन्नपि क्षणे ॥१७०५॥
नीध्रमुत्पाद्य निपतत्तेकोन्योप्युत्पतन्भटः । भयाद्रुमौ न्यपततां तं त्रिलोक्यो[1]द्यतायुधम् ॥१७०६॥
पृष्ठे पूर्वं प्रविष्टस्यं तिष्ठन्स्थानकनिष्ठुरः । स रुरोरिव चामुण्डा रेजे दण्डाकृतिः क्षणम् ॥१७०७॥
न सिंहनादैर्नो भेरीतूर्यघोषैर्न वोन्मदैः । शस्त्रशब्दैः स शुशुभे भूपस्यान्तक्षणे रणः ॥१७०८॥
आखोर्भाण्डप्रवेशस्य बिडाला इव डामराः । परं प्रवेशितास्तस्य निःशब्दं शस्त्रिणः कुटीम् ॥१७०९॥
अथान्यो नीध्रमार्गेण संप्रविष्टः प्रयागकम् । हत्वा दोष्णि च शीर्षे च राजानं समुपाद्रवत् ॥१७१०॥
राज्ञः प्रहरतः शस्त्रं वञ्चयित्वा स शस्त्रभृत् । वक्षसि क्षुरिकाघातहृयं प्रादात्कृतत्वरः ॥१७११॥
वर्णान्महेश्वरेरेयेनाह्विरुक्ता गतजीवितः । पपात निहतो भूमौ छिन्नमूल इव द्रुमः ॥१७१२॥
पलाय्य संप्रविशतो योग्यधीरस्य यादृशः । चक्रवर्त्यपि स प्राप वधं वेदमनि तादृशम् ॥१७१३॥
नान्यः स इव कालेस्मिन्दृशे भूतिमाचृपः । गर्ग्यानिर्हरणत्वं च तस्येवान्यस्य नेक्षितम् ॥१७१४॥
यद्वैकेनैव संग्रामवैमुख्येनोज्झतात्मनः । सर्वप्रकारसुभगं माहात्म्यं तस्य खण्डितम् ॥१७१५॥
नेयबुद्धित्वमेत्रासीदथ वा तस्य दूषणम् । सर्वक्लेशावहा दोषाः कृत्स्नास्तन्मन्त्रिणां पुनः ॥१७१६॥
द्वाचत्वारिंशतिः साष्टमासा यस्य वयःसमाः । स शुक्लभाद्रपञ्चम्यां हतोब्दे सप्तसप्तते ॥१७१७॥
राजा दुर्योधन इव स्ववंशच्छेदमिच्छता । सोभूज्ज्ञातकयोगेन कारितः स्वकुलक्षयम् ॥१७१८॥
तस्यासन्दर्भार्ककौ जीववुधौ शुक्रेण[2]गूं शशी । तनयामित्रजामित्रखेषु कर्कटजन्मनः[3] ॥१७१९॥

१६९५. [1]) Emended; A भूनिभिश्चा°. Cf. viii. 94. १७०४. [1]) Emended; A संकटी कु°. १७०७. [1]) Emended with C; A प्रविष्ट. १७१७. [1]) Emended; A द्वाचत्वारिंशत°. १७१९. [2]) Emended; A तस्यासी ३मा°.—[2]) Emended with C; A °ल्गी.—[3]) A, explains this verse by the following *janmachakra*:

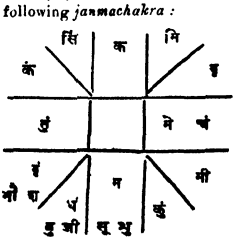

चन्द्रदैत्येज्यपापेषु खमदात्मजगेषु यत् । आहुः सुसंहिताकाराः कौरवादीन्कुलान्तकान् ॥१७२०॥ 1720
निर्ब्रह्मण्यो जनः कृत्स्नो देशेस्मिन्वैरिणोन्तिकम् । दस्योरिव शिरश्छित्वा स्वामिनोपि निनाय तत् ॥१७२१॥
तस्योत्तमाङ्गे भूभर्तुश्छिद्यमाने ससागरा । चक्रम्पे भूर्नरश्रापि द्यौर्वृष्टिं महतीं जहौ ॥१७२२॥
तन्मुण्डे लगुडारूढे यदयुक्तं जनो व्यधात् । अभूत्तेनाभिशापेन सोपे दीर्घोपसर्गभाक् ॥१७२३॥
मण्डले देवविम्बानां यथामुष्मिन्विपाटनम् । तथा नवं प्रववृते भूपतेर्मुण्डखण्डनम् ॥१७२४॥
नैक्षिष्ट तच्छिरः प्राप्तमौचित्यादुच्छलो नृपः । भूत्वा चिरमुदछलुस्तु कारयामास वह्निसात् ॥१७२५॥ 1725
धिक्कष्टं तस्करस्येव तादृशश्वक्रवर्तिनः । नोच्छलाशां विना प्राप्ता शरीरेणान्तसत्क्रिया ॥१७२६॥
भृत्यत्यक्तो नष्टवंशो गौरकाख्येन केनचित् । स काष्ठागारिणा चक्रे नग्नोनाथ इवाग्निसात् ॥१७२७॥
दीर्घो हर्षनृपोदन्तः सोयं कोप्यद्भुतावहः । रामायणस्य नियतं प्रकारो भारतस्य वा ॥१७२८॥
भाग्याम्बुवाहनडितस्तरलाः श्रियस्तास्तश्चावसानविरसं प्रसभोज्झतत्वम् ।
तत्रापि नैष वत मोहहताशयानां शान्तिं प्रयाति विभवानुभवाभिमानः ॥१७२९॥
तावत्यप्यवरोधिकापरिकरे नैकापि चक्रन्द तं तावत्स्वप्यनुगेषु नानुसृतवान्कोप्यास्त तीर्थे न वा ।
लोकस्य स्वसुखोपलिप्समनसो वीक्ष्येति निःस्नेहतां निर्वेदं समुपेत्य नाभयति धिक्स्वान्तं वनान्ते रतिम् ॥१७३०॥ 1730
नावौ किंचिदवति नियतं यच्च पश्चान्न किंचिन्मध्येकस्मात्सपदि घटयन्तीत्यदोस्थानुरोधम् ।
निःशीर्षाङ्गिर्नट इव मुहुः कोपि जन्तुर्नटित्वा नो जानीमो भवजवनिकान्तर्हितः क्व प्रयाति ॥१७३१॥
श्रीः सातवाहनकुलेकृत कान्तिराजवंशे स्यजन्त्युदयराजकुले प्रतिष्ठाम् ।
शून्यं सुरैर्विरहितं जहती हिमाद्रेर्दिव्ये तटे सुरगिरेरिव वासरश्रीः ॥१७३२॥

इति काश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कवेः कृतौ राजतरङ्गिण्यां सप्तमस्तरङ्गः ॥
समाप्तानवनाव्यां ह्यस्मिन्नायां महीभुजः । षडब्जोदयराजस्य वंशो जाताः प्रकीर्तिताः ॥
राजानः ६ श्लोकाः १७३३ ॥

१७२०. [1]) A_2 gloss भु. १७१२. [1]) Emended; A श्रीसात°.—[2]) Emended; A कान्तराज°. Cf. vii. 1285. *Colophon.* Thus A_1, perhaps for १७३२. A_1 adds here लिखितश्चैष मया राजानकरत्नकण्ठेन.

॥ अष्टमस्तरङ्गः ॥

ॐ नमो विघ्नहर्त्रे ।

प्रौढाः कञ्चुकिनो जरद्वरवृषः कुञ्जस्तुषारद्युतिर्नित्यान्नोपि बहिष्कृतः परिकरः सोयं समस्तोप्यहो ।
अर्धाद्यङ्गसतीकृताङ्गवता चारित्रचर्याविदा सा भिद्यादुरितं चराचरगुरोरन्तःपुरं पार्वती ॥१॥
उच्चकोपप्रसादोभूत्कंचित्कालं नवो नृपः । प्राक्कृन्थादिव पायोधिरव्यञ्जितविषामृतः ॥२॥
सोदरो डामरीधव तस्याभूतां भृशोन्मदौ । मेघस्येव पुरो वातावग्रहौ स्फूर्तिहारिणौ ॥३॥
यत्किंचनविधाय्यासीद्भ्राता यद्यौवनोन्मदः । राज्ञो दुष्प्रक्रिया दौःस्थ्यकरी वात्सल्यशालिनः ॥४॥
सोनिशं हि गजारूढो विकोशासिः परिभ्रमन् । आत्तसारां महीं पीतरसां रविरिवाकरोत् ॥५॥
एकीभूतानमून्सर्वाण्डामराग्निर्दहाग्निना । इत्युक्तं तेन नोर्वीभृत्सत्त्वैकामो वचोग्रहीत् ॥६॥
दस्यवो मन्त्रिसामन्ता द्वैराज्येच्छुः सहोदरः । भूर्निष्कोशेत्यभूत्किं न भूपतेस्तस्य संकटम् ॥७॥
अधिराज्याभिषेकेण सत्कृत्य भ्रातरं ततः । पातुं लोहरसंबन्धं प्राहिणोन्मण्डलान्तरम् ॥८॥
द्विरदायुधपत्त्यश्वकोशामात्यादि स व्रजन् । निनाय सर्वं वात्सल्यादनिषिद्धोमजन्मना ॥९॥
आशङ्कध्वं कोट्टभृत्येभ्यः प्रवेशे प्रत्ययस्थितिम् । उत्कर्षजं प्रतापाख्यं सह निन्येब्रवीच्च तान् ॥१०॥
कुर्यामहमुं नृपमहं प्रातिहार्यं समाचरन् । नम्राः स्वभृत्यवत्तस्थुर्भुजो भूम्यनन्तराः ॥११॥
दिनानि सप्त संरुद्धे मार्गे तदनुयायिनाम् । गायनः कनको लब्धान्तरो देशान्तरं ययौ ॥१२॥
वाराणस्यां विजहता निर्वेदात्तेन जीवितम् । हर्षभूभृत्सुभृत्येषु व्यक्तं निन्ये कृतज्ञता ॥१३॥
ऊर्ध्वाधिरोहं दाक्षिण्याद्दस्यूनामुच्चलः पुनः । सेवास्मृत्या सुधीः सेहे चन्दनो भोगिनामिव ॥१४॥
तथा जनकचन्द्रेण दर्पाद्यवहृतं तदा । राजान्ये डामराश्चासन्यथा नष्टप्रभा इव ॥१५॥
अभयस्योरशाभर्तुस्तनयायामजीजनत् । राज्यां विभवमत्यां यं भोजो हर्षनृपात्मजः ॥१६॥
जातं मृतद्विजिपुत्रानन्तरं गुरुभिः शिशुम् । आयुष्कामैस्तमाबद्धाभव्यभिक्षाचराभिधम् ॥१७॥
व्यग्रमप्यरिसंतानतन्तुच्छेनाप्रियोचितम् । ररक्ष तद्विरा राजा राज्याश्वाङ्के समार्पयत् ॥१८॥ तिलकम् ॥
तमादाय स्वयं वासौ यावद्राज्येकरोन्मनः । तावद्भारोद्भ्रितशो नीतिकौटिल्यमुच्चलः ॥१९॥
तुल्योत्साहासहिष्णुत्वादस्मै कुप्यन्तु डामराः । एष एवातिसत्कारायद्वास्तु विशदाशयः ॥२०॥
इति संचिन्त्य स द्वारदित्सां तस्योदबोधयत् । यथा विकारं प्रबयुर्भीमादेवादयोखिलाः ॥२१॥

---

९. [1]) Thus A_1; A_2 निन्द्याद्यु°. २. [1]) Emended; A °मूर्त्तिकंचित्कालं. ५. [1]) कोशासिः supplied by A_2 in space left by A_1. १७. [1]) Emended with C; A सूतं. १८. [1]) Emended with C; A सनर्पयत्.

तेषां तस्य च मात्सर्यं यदा पर्याप्तिमाययौ । तदान्योन्याश्रिता भृत्याः पर्वं चक्रुर्युयुत्सवः ॥२२॥
दिदृक्षुः क्ष्मापतिस्तेषां सेतुपृष्ठे रणं मिथः । वार्यमाणोपि सचिवैरारुरोह चतुष्किकाम् ॥२३॥
इन्द्रयुद्धे प्रवृत्ते तु डामरैरुभयाश्रितैः । अथ प्रारभ्यताकस्मात्संरम्भैर्हरिणो रणः ॥२४॥
सेतुद्वयाध्वना युद्धे लग्ने रात्रि सरित्तटात् । योधा जनकचन्द्रस्य शरवर्षमवाकिरन् ॥२५॥ 25
वान्तः शराः ससीत्कारास्ते स्पृष्टनृपविग्रहाः । मग्नाः स्तम्भेष्वदृश्यन्त कोपेनेव प्रकम्पिनः ॥२६॥
आकृष्य दोर्भ्यां भूपालं बलादिव ततोनुगाः । प्रविष्टा मण्डपद्वारं चक्रिरे निहितार्गलम् ॥२७॥
शस्त्रं जनकचन्द्राया भीमादेवादयोपि ते । चतुष्किकायां चक्रुस्ततोन्योन्यं जिघांसवः ॥२८॥
तुमुले तत्र शस्त्राग्नौ भीमादेवानुगोभिनत् । तीक्ष्णो जनकचन्द्रस्य कालपाशात्मजोर्जुनः ॥२९॥
स वीक्ष्य स्वं क्षतं द्रोहं प्रयुक्तं भूभुजा विदन् । पादप्रहारान्विदधे क्रोधाद्वारि नृपीकसः ॥३०॥ 30
अभग्ने तत्र संत्रासात्स्नानद्रोण्यन्तरं गतम् । अथावस्कृष्टशस्त्रीको भीमादेवो जिघांसया ॥३१॥
स्तम्भच्छन्नस्तद्विलोक्य तद्रेहगणनापतिः । मध्यं जनकचन्द्रस्य कृपाणेन द्विधा व्यधात् ॥३२॥
तस्मिन्हते तदनुजौ गग्गसङ्गौ प्रधाविनौ । स एव करवालेनालक्षितोकृत विक्षतौ ॥३३॥
अत्रभज्य तरुं वज्रः सुचिरं नावतिष्ठते । उदग्रकर्मा च पुमान्विहस्यासुव्रतं रिपुम् ॥३४॥
स हि द्विमाद्रे तत्राब्दे हर्षान्ताहादनन्तरम् । अन्युनानतिरिक्तैर्यैर्जिभिः पञ्चिरदन्यत ॥३५॥ 35
यद्रोपकर्तुरप्येष द्रोहं यस्त्वामिनो व्यधात् । औत्कट्यात्पापमनस्तस्य क्षिप्रमेव क्षयं ययौ ॥३६॥
सान्तस्तोषे कोपशोकावाविष्कुर्वति कृत्रिमौ । भीमादेवः पलायिष्ट गग्गस्तु व्यश्वसीन्नृपे ॥३७॥
प्रहिते लोहरं गग्गे स्वमुखावधयितुं क्षतम् । त्रस्तास्तेन व्यसृज्यन्त स्त्रोवीरन्येपि डामराः ॥३८॥
उपायापकृतैः प्राप्यं राज्यं दस्युभिरुज्झितम् । एवं शनैरवष्टम्भं भेजे भूपतिरुच्चलः ॥३९॥
तेनाथ लब्धस्थैर्येण दिनैरेव जिगीषुणा । स्याजिताः क्रमराज्यान्तर्हयसैन्यादि डामराः ॥४०॥ 40
ततो मडवराज्यं स प्रस्थितो त्रियप्रियान् । डामरान्कालियमुखान्बद्ध्वा भूले व्यपादयत् ॥४१॥
इल्लाराजोपि बलवांस्तेन क्रान्तक्षितिः क्रमात् । बलैर्नगर एवोपैरवस्कन्देन घातितः ॥४२॥
प्राग्जन्मप्रेमसंस्काराद्वन्तरशतयाथ वा । तस्य पुत्र इव प्रीतिर्गग्ग एव व्यवर्धत ॥४३॥
न सेहे नाममात्रं यः कण्टकानां प्रियप्रजः । नृपो गग्गाय चुक्रोध सापराधार्यं न क्वचित् ॥४४॥
राज्यारम्भेनुयुक्तेन भीमादेवेन धीमता । उक्ते शुभावहे शिक्षे द्वे स मन्त्रवदस्मरत् ॥४५॥ 45
एकया लोकवार्तार्यं प्राक्षात्प्रभृति निर्गतः । बहिरद्दिश्य बालालीरचारीदादिनक्षयम् ॥४६॥
अन्ययोत्थानशीलेन भुक्त्वा नामापि वैरिणः । अर्धरात्रेपि यात्राभिस्तेनाच्छिद्यत विप्रवः ॥४७॥
तस्यैवालुप्तधैर्यस्य राज्ञां मध्ये मनस्विनः । कार्पण्योपहतं वृत्तं नाप्यभूदमलीमसम् ॥४८॥
अथोच्चलत्सदाचारजाह्नवीजलमज्जनात् । कुनृपोदीरणोद्भूतो गिरः पाप्मापनेष्यते ॥४९॥
तेनानुपचिताङ्गेन प्रायशो विनिवारिताः । अनूरुणेव सदृष्टिध्वंसिनो ध्वान्तसंचयाः ॥५०॥ 50

---

३९. [1]) स्तृ supplied by A_2 in space left by A_1. ४७. [1]) Emended; A निहता°. ३९. [1]) Emended; A प्राप्तराज्य. ४४. [1]) Emended; A सापराध न क्वचित्. ४७. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into अन्वायो°. ४८. [1]) तस्यैवालुप्तधैर्यस्य राज्ञां मध्ये supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Thus A_2; A_1 कार्पण्यापहतं.—[3]) Thus A_2; A_1 नाप्यभूद°.

प्रायोपविष्टप्रमये देहस्यागप्रतिज्ञया । निबद्धया प्रत्यवेक्षां धर्माध्यक्षानकारयत् ॥५१॥
निशम्य कृपणस्यार्तं क्रन्दितं तदनिष्टकृत् । बभूव तस्य स्वात्मापि नानिष्टाग्रो महात्मनः ॥५२॥
कार्यिणो यस्य वा दोषादार्ताक्रन्दितमुत्थयौ । तस्य स्वबान्धवाक्रन्दैस्तस्मिन्क्षुद्धे शशाम तत् ॥५३॥
अबलानुग्रहव्यग्रे तस्मिन्राजनि सर्वतः । वास्तव्या बलिनस्तस्थुरबलास्स्वधिकारिणः ॥५४॥
55 सोभ्येनैकश्वरच्चाजेत्यज्ञात्वा कथितं जनैः । यं यं स्वदोषमभ्रौषीत्तं तं स्वरितमत्यजत् ॥५५॥
येन केनापि संप्राप्तः प्राप्युपायेन पार्थिवः । अमोघदर्शनः सोभूत्कल्पवृक्ष इवार्थिनाम् ॥५६॥
सुधावर्षी प्रियालापप्रीतिदायैर्जनप्रियः । नाशकत्सेवकांस्त्यक्तुं विश्रम्भभवनेष्वपि ॥५७॥
श्राव्यभ्रमैः प्रतिकलं तस्य सेवाविधायिभिः । प्राप्तं त्रिचतुरान्वारान्क्षणदास्वपि दर्शनम् ॥५८॥
सेव्यमानः सदाक्षिण्यः क्षणेनैव फलप्रदः । कस्यैन्द्रजालिकैरुग्रः शाखीव न बभूव सः ॥५९॥
60 वास्तव्यानां निशम्यार्तिं तेन दैन्यनिवारणम् । चक्रे पित्रेव पुत्राणां संत्यक्तेनरकर्मणा ॥६०॥
स्वसंचितानि सोज्ञानि विक्रीणानोल्पवेतनैः । दुर्भिक्षमुद्गतावेव जघान जनवत्सलः ॥६१॥
निवार्य चौर्याचरणात्कृपार्द्रस्तस्करानपि । कोशाध्यक्षान्स विदधद्यकारागर्ग्यजीविकान् ॥६२॥
कः संविभाग्यश्लेक्ष्णव्या विपदः कस्य मण्डले । इत्यन्विष्यन्सदैकैकं चारैश्चिन्तापरोभवत् ॥६३॥
तस्यैकोप्यर्थनैस्पृह्यं नाम कोपि महान्गुणः । अनुपक्तो गुणैस्तैस्तै राज्ञः पङ्क्तिवितोभवत् ॥६४॥
65 स स्थित्यै दण्डयन्दण्डद्यानधाक्षेपभयाद्धनम् । तेषां नादत्त सत्कर्म शुद्धये तांस्त्वकारयत् ॥६५॥
प्रस्तुतस्यार्थिने दातुं वस्तु तस्यैकसंख्यया । सहस्रसंख्यया दानश्रद्धागात्पूर्णतां यदि ॥६६॥
भूयतेर्थी यथा मह्यं देहि देहीति गां वदन् । तथास्मै देहि देहीति वदन्दाता स शुशुभे ॥६७॥
अनुदात्तं क्षिप्रकालं क्षीणसंख्यमसत्कृतम् । नेतृदूतादिनीतार्थं न तदत्तमदृश्यत ॥६८॥
उत्सत्रे दैन्यविश्रम्भौ रङ्गने कार्यसाधने । आलेख्यलीनशाखीव न सोलभ्यफलोभवत् ॥६९॥
70 उत्सत्रे शिवराज्यादौ जनतां सोसिचद्धनैः । महयोगे पयःपूरैर्मेहेन्द्र इव मेदिनीम् ॥७०॥
ताम्बूलदानव्यसनं परार्थोत्सवता तथा । नाभूद्धर्षनृपस्यापि तादृक्तस्यास्तं यादृशी ॥७१॥
लोष्टमात्रावशेषेपि लब्धे नृपपदे व्यधात् । स दानविभ्रमांस्तान्ये धनदेनापि दुष्कराः ॥७२॥
निर्माणलोउनैर्धीसामजस्रं वाजिनां क्रयैः । काश्मीरिकोपि चक्रे स न मृत्तस्करसाद्धनम् ॥७३॥
अध्वन्यध्वनि योगेन प्राणविन्यासनैस्तथा । बभूव सर्वकृत्यज्ञः सोन्तरात्मेव देहिनाम् ॥७४॥
75 भोगाद्राजोचितान्विप्रा भैषज्यं व्याधिपीडिताः । वेतनं वृत्तिहीनाश्च तस्मात्समुपलेभिरे ॥७५॥
पित्र्योपरागकेत्वादिदुर्निमित्तोपशान्तिषु । गोसहस्राश्वहेमादिसंभवैः सोभजद्द्विजान् ॥७६॥
नन्दिक्षेत्रे पुरं कृत्स्नं दग्धमुत्पातवह्निना । पूर्वाधिकगुणं तेन नवं राज्ये व्यधीयत ॥७७॥
श्रीचक्रधरयोगेशस्वयंभूस्थानयोजनम् । जीर्णोद्धृतिव्यसनिना कृतं तेन सुकर्मणा ॥७८॥
हर्षदेवेन यो निन्ये श्रीपरीहासकेशवः । परिहासपुरे तं स नवं नरपतिर्व्यधात् ॥७९॥

---

५३. 1) Emended ; A सोपार्ता° ; C सोपार्त्ता°. ५७. 1) A विस्रम्भ°. ७१. 1) Thus A_1 ; A_2 °स्यास्तु. ७२. 1) Emended ; A °विभ्रमास्तान्ये. ७३. 1) Emended ; A काश्मीरकोपि. ७६. 1) Emended ; A °पमार्तिषु.

प्रारब्धणितशुक्रावस्था भूधितो हर्षनीतया । तेन त्रिभुवनस्वामी निर्लोभेन महीभुजा ॥८०॥ 80
जयापीडाहतं हर्षोत्पाटने प्रुष्टमग्निना । सिंहासनं नवं चक्रे स राज्यककुदं नृपः ॥८१॥
लब्ध्वा तदर्पाध्यारोहं भर्तुः प्रेम्णातिदुर्लभम् । सामान्ययापि देवीत्वं जयमत्स्या न दूषितम् ॥८२॥
स। ज्ञानृशंस्यमाधुर्यत्यागसत्प्रियतानयैः । अस्तम्भार्वपरित्राणमुख्यैर्भेव्याभवद्गुणैः ॥८३॥
लब्धभूपालबाल्भ्या नार्यः क्रोधात्प्रजासु यत् । राक्षस्य इव भद्रकाय लावण्यललिता अपि ॥८४॥
प्रियप्रजस्यायमन्यो गुणः सर्वगुणागणीः । उच्चलक्ष्मापनेरासीदर्थनेस्पृहशालिनः ॥८५॥ 85
जिघांसवः पापकामाः परस्त्रादायिनश्च ताः । रक्षांस्यधिकृता नाम तेभ्यो रक्षेदिमाः प्रजाः ॥८६॥
तेनेतिहासिनीं नीतिं श्रद्दधानेन सर्वदा । येन संपउता श्लोकं कायस्थोन्मूलनं कृतम् ॥८७॥
यत्ते विषूचिकाभूलसंन्यासेभ्यः किलेतरे । घ्नन्त्याशुकारिणो विश्वं प्रजारोगा नियोगिनः ॥८८॥
पितरं कर्कटो हन्ति मातरं हन्ति पुत्तिका । हन्ति सर्वं तु कायस्थः कृतघ्नः ग्रामसंभवः ॥८९॥
गुणान्समर्घ्य स्फुरता येनैवोत्थाप्यते शठः । वेताल इव कायस्थस्तमेवाहन्ति हेलया ॥९०॥ 90
विषवृक्षो नियोगी च यदेवाभित्य वर्धते । चित्रं करोति तस्यैव स्थानस्थानभिगम्यताम् ॥९१॥
तेन ते क्ष्माभुजा मानक्षतिकार्यनिवारणैः । कारागृवेशैश्च खलाः शमं नीताः पदे पदे ॥९२॥
कार्याण्यिचार्य बहुशः सहेलाद्यान्महत्तमान् । भङ्गासूत्रमयं वासः कारायां पर्यधापयत् ॥९३॥
स कार्यवेषं हास्याय समार्यं चारणोचितम् । अकारयद्भूतभिश्चं धावनं डोम्बयोधवत् ॥९४॥
स प्रांशुर्वेष्टितश्मश्रुरुप्पोपेणोत्फलन्पुनः । भूलहस्तः सजानुरुः केषामासीन्न हास्यकृत् ॥९५॥ 95
स शीर्षदर्शनं साम्यवादवेदयाविटान्वितम् । प्रियवेदेयं कंचिदमे नृत्तवाद्यमकारयत् ॥९६॥
बद्धान्यं शकटे नग्नं क्षुरकुनार्धमस्तकम् । अकारयस्सटान्यस्तचीनपिष्टच्छटाङ्कितम् ॥९७॥
ते कुम्भवादनैर्मुण्डमण्डनैश्चाङ्कितामिधाः । नियोगिनो भग्नमानाः सर्वतः ख्यातिमाययुः ॥९८॥
कार्यभ्रशा मलक्लिन्नक्षीणवस्त्रावगुण्ठनाः । सर्वार्थिनो व्यभाव्यन्त केप्यटन्तः प्रतिक्षपम् ॥९९॥
वृथावृद्धाः सुखप्राप्यं पाण्डित्यं भूजैरपरे । मत्वा बाला इवाचार्यगृहे प्रारेभिरे श्रुतम् ॥१००॥ 100
केप्युच्चैरभिक्षाकाः सादरं स्तोत्रपाठिनः । कृतानुपाठाः स्वापत्यैः प्राद्धे लोकमहासयन् ॥१०१॥
माता स्वसा सुता भार्या स्वापि कैरप्यकार्यत । सामन्तसेवनं कार्यप्राप्त्यै सुरतसेवया ॥१०२॥
जातकस्वप्नशकुनसुलक्षणनिरीक्षणम् । कारयद्भिः शठैरन्यैर्गणकाः परिखेदिताः ॥१०३॥
पिशाचा इव शुष्कास्था रूक्षश्मश्रुकचाः कृशाः । बद्धाः परैर्व्यभाव्यन्त शृङ्खलामुखराङ्गयः ॥१०४॥
नृपेण कार्यिणां दर्पलिङ्गनाशे विपाटिते । अक्ष्णोर्ज्ञातिपरिज्ञानक्षमत्वं समजायत ॥१०५॥ 105
भारतस्तवराजादिस्तोत्रपाठमशिक्षियन् । ते दुर्गोचारिणीविद्याजपं चोदस्तुलोचनाः ॥१०६॥
इत्थं दौःस्थ्योदये दीर्घे मज्जन्तो नित्यदुर्जनाः । तस्मिन्राजनि कायस्था व्यलोक्यन्त पदे पदे ॥१०७॥
भिन्नसंधानभूर्यर्थदानभोज्यादिढौकनैः । न हि मोहयितुं शक्ताः राज्ञे तं तेन्यराजवत् ॥१०८॥
तान्प्रजाकण्टकान्दुष्टान्कृतधीरकृतानिशम् । तैस्तैः शुचिभिरभ्यक्षैः स विशामीश्वरो वशान् ॥१०९॥

---

९४ ¹) Emended; A °कृतभिश्चधा°.—²) Emended, A डोम्ब°.

भूनेशस्य यथा पुरी हृतवहप्लुष्टा स्वदाज्ञाबलाद्भूयः स्वां श्रियमाससाद सहसा तद्वत्समस्तामिमाम् ।
स्वं कायस्थकुटुम्बिकूलिशविषप्राया[1]-पञ्चानलीलीढामुज्झलदेव निर्वृतिसुखस्थित्या पुरीं स्वां क्रियाः ॥११०॥
शिवरा।ख्युत्सवे श्लोकमयुं शिवरथाभिधः । विद्वान्पठंस्तेन हठात्सर्वोध्यक्षो व्यधीयत ॥१११॥
व्यवहारानभिज्ञोपि कश्चित्कालमदीदृशत् । शुचित्वादार्यसाजः स क्रामन्कृतयुगस्थितिम् ॥११२॥
क्षीप्रदण्डत्वमुद्भण्डतेजसस्तस्य भूपतेः । क्रूरानुद्दिश्य कायस्थान्क्षीमद्भिर्बद्धमन्यत ॥११३॥
न हि क्षुद्राश्चकायस्थपिशाचाविष्टवैरिणाम् । शंसन्त्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः ॥११४॥
चिरेण दण्डिता होते कुर्युर्दण्डभयाद्धुवम् । लब्धान्तराः प्राणहरं कृच्छ्रं किंचित्प्रशासितुः ॥११५॥
दण्ड्यानां दण्ड्यमानानां पुनस्त्रीमित्रबान्धवाः । राज्ञा विचारशीलेन न तेनोपद्रुताः क्वचित् ॥११६॥
कर्णेजपांल्लोष्टधरप्रमुखांस्तेन दुःखैदैः । कर्मभिः क्लिश्यताप्यापि पैशुन्यस्य खिलीकृतः ॥११७॥
विस्मृतिं लब्धराज्यानां पूर्वसंकल्पवासनाः । प्रयान्ति प्राग्जननुषां गर्भवासस्पृहा इव ॥११८॥
प्राग्राज्याधिगमात्किंचित्सदसद्यद्व्यचिन्तयत् । राज्ये तत्र विससमार जातिस्मर इवोत्खलः ॥११९॥
ददर्श शत्रोरद्रोहान्यान्द्रोग्धृन्वा पुरानुगान् । कर्तव्यानुगुणं तेषां प्रतिपत्तिमदर्शयत् ॥१२०॥
स्मरेत्तोपपतिः पूर्वपतिद्रोहं कुयोषितः । पूर्वस्वाम्यरितां चाद्य कुभृत्यस्येश्वरो जडः ॥१२१॥
शेषाहिदेहान्मेदिन्या समं प्रज्ञापि राज्यभुत् । तस्मिन्परिणता नूनं कृत्याकृत्यविवेक्तरि ॥१२२॥
तथा श्लोकस्य वणिजो व्यवहर्तुश्च सोभवत् । विवादे संशयं छिन्दन्नेवं स्थेयाद्यगोचरे ॥१२३॥
सौहृदाद्गृहसद्भावे व्यापदीपयिकं धनी । न्यासीचकार कीत्रारलक्षं कोपि वणिग्गृहे ॥१२४॥
तेनोपयुज्यमाना च व्ययेषु वणिजः करात् । कियत्यपि गृहीताभूद्वात्सल्यान्तरान्तरा ॥१२५॥
त्रिंशद्दिशाद्यं यातासु समासु न्यासधारिणम् । गृहीतशेषं दातुं स धनं प्रार्थयताथ तम् ॥१२६॥
वणिक्तु कुकृती तस्य न्यासमासाय सोद्यमः । कालापहारमकरोत्तैस्तैः कलुषधीर्भिषैः ॥१२७॥
स्तोतोभिर्व्यस्तमम्भोधौ लभ्यं मेघमुखैः पयः । प्राप्तिर्भूयस्तु नास्त्येव वणिग्व्यस्तस्य वस्तुनः ॥१२८॥
तैलक्षिरघमुखः स्वल्पालापो मृद्वाकृतिर्भवन् । न्यासगःसत्रिवादोग्रो वणिग्व्याघ्राद्विशिष्यते ॥१२९॥
विवादे श्रेष्ठिना शार्यं स्मितैः प्राक्सख्यदर्शनैः । मुक्तं मुक्तं ज्ञायमानं प्राणान्तेपि न मुच्यते ॥१३०॥
निसर्गवञ्चका वेद्याः कायस्थो दिविरो वणिक् । गुरूपदेशोपस्कारैर्विशिष्टाः सचिवादिभ्यः ॥१३१॥
चन्दनाङ्कालिके श्वेताम्बुके धूपाधिवासिनि । विश्रब्धः स्याद्विकारीते[1] यो विपक्षेक्षेप्य नापदः ॥१३२॥
ललाटवृक्षपुटश्रोत्रबृन्दहृदयस्तनचन्दनः । षट्टिन्वृश्चिक इव क्षणात्प्राणान्तकृद्वणिक् ॥१३३॥
पाण्डुरश्मश्रुभिर्धूमार्दैः सूच्यास्यो गहनोदरः । तुम्बीफलोपमः श्रेष्ठी रक्तं मांसं च कर्षति ॥१३४॥
सोथ निःशेषितमिथः क्षुब्धो निर्बन्धकारिणः । गणनापत्रिकां तस्य सभूभङ्गमदर्शयत् ॥१३५॥
यदादौ श्रेयस इति न्यस्तमश्रेयसे पदम् । आतरेष्वत्ययं सेतोर्गृहीता षट्शती त्वया ॥१३६॥
छिद्रोपानत्कषाबन्धे शतं चर्मकृतेर्पितम् । विपादिकाकृते दास्या नीतं पञ्चाशतो घृतम् ॥१३७॥

---

११०. [1]) A, indicates here a *lacuna* of one *akshara*. १११. [1]) Emended with C; A श्लोक°. १२५. [1]) Emended; A °भूवत्तमा°. Cf. viii. 154. १२६. [1]) Emended; A त्रिंशद्दिशद्यातासु. Cf. v. 210. १३२. [1]) Emended; A किरते.

स्फोटने भाण्डभारस्य क्रन्दन्स्याः कृपयार्पितम् । कुलाल्या बहुशः पश्य भूजें लभं शतत्रयम् ॥१३८॥
शिशुभ्योस्य विडालस्य क्रीताः पोषाय मूषिकाः । त्वया शतेन वात्सल्याद्वान्मत्स्यरसस्तथा ॥१३९॥
चरणोद्वर्तनं सर्पिः शालिचूर्णं च सप्तभिः । क्रीतं शतैः भाद्रपक्षस्नाने च घृतमाक्षिकम् ॥१४०॥ 140
नीतं क्षौद्रार्द्रकं कासायासायादर्भकेण ते । सोऽयक्तजिह्वः किं वेत्ति वक्तुं लभं शतं ततः ॥१४१॥
वृषणोत्पाटको भिक्षाचरस्ते हठयाचकः । यो वारितो युद्धपटुस्तस्मै दत्तं शतत्रयम् ॥१४२॥
आनीते भद्रपादानां मध्यं सर्वव्ययोपरि । शतं शतद्वयं धूपशन्दामूलपलाण्डुषु ॥१४३॥
इत्याद्यचिन्त्यतायुक्तान्परिहार्यव्ययानसौ । तस्यैकीकृत्य गणनां लाभेपि शनकैर्व्ययात् ॥१४४॥
वर्षमासपहतिथिप्रत्यावृत्तिः पुनः पुनः । संसारस्येव तस्यान्तं न ययौ नर्तिताङ्गुलेः ॥१४५॥ 145
स मूलमहणं पिण्डीकृत्याथ सकलान्तरम् । प्रसारितोष्टस्तन्नेत्रे मीलयन्नभ्यधान्मृदु ॥१४६॥
शल्यमुद्धर निक्षेपं नयोज्झासधनं त्विदम् । त्रिभम्भंदत्तं निर्दम्भं दीयतां सकलान्तरम् ॥१४७॥
तत्स धर्म्यं वचो जानन्क्षणमुच्छ्वसितोभवत् । क्षुरं क्षौद्रोपलिप्तं तु ध्यात्वा पश्चादतप्यत ॥१४८॥
युक्तापह्नुतसर्वस्वं क्रौर्यानार्यमयार्थकः । विवादे नाशकज्जेतुं नापि स्थेया विचारकाः ॥१४९॥
स्थेयैरनिश्चितन्यायं पुरो न्यस्तं ततो नृपः । तदित्यमिति निश्चित्य वणिजं तमभाषत ॥१५०॥ 150
अद्यापि न्यासदीनारान् सन्ति चेत्तत्प्रदर्श्यताम् । अंशः कियानपि ततस्ततो वच्मि यथोचितम् ॥१५१॥
तथा कृते तेन वीक्ष्य दीनारान्मन्त्रिणोन्नवीत् । राजभिर्भाविनां राज्ञां नाम्ना टङ्कः क्रियेत किम् ॥१५२॥
न चेत्कलशभूपालकाले न्यासीकृतेष्वमी । दीनारेषु कुतष्टङ्का मन्नामाङ्का अपि स्थिताः ॥१५३॥
निक्षिप्तेनैव लक्षेण वणिक्तस्माद्व्यवाहरत् । वणिजो द्वित्रिणेनाथमप्यात्तेनान्तरान्तरा ॥१५४॥
तस्माद्यदा यदेतेन गृहीतं दीयतां ततः । तदा प्रभृत्ययद्यावल्लाभोस्मै वणिजोर्थिनः ॥१५५॥ 155
न्यसनानेहसश्चैव प्रभृत्यस्मै प्रयच्छतु । लक्षादखण्डिताल्लाभं किं वाच्यं मौलिके धने ॥१५६॥
अवधारयितुं शक्यं मादृशैः सचूर्णैरियत् । श्रीयशस्करवद्रौक्ष्यमीक्षेषु तु युज्यते ॥१५७॥
विवादे संदिहानस्य युक्तं क्षान्त्यानुशासनम् । भाव्यं दण्डधराचारैः प्रयुक्तकुशलैः पुनः ॥१५८॥
अनिर्हार्येषु शल्येषु महामर्मगतेष्विव । सविवादेषु चोपेक्षां कालापेक्षी व्यधान्नृपः ॥१५९॥
पपये पार्थिवस्येत्थं निधेयं तस्य पालनम् । प्रजासु जागरूकस्य मनोरिव मनस्विनः ॥१६०॥ 160
सख्यं कारणनिर्यपेक्षमिनताहंकारहीना सतीभावो वीतजनापवाद उचितोक्तित्वं समस्तप्रियम् ।
विद्वत्ता त्रिभवान्विता तरुणिमा पारिप्लवस्योज्झितो राजत्वं त्रिकलङ्कमत्र चरमे काले किलेत्यन्यथा ॥१६१॥
स तादृशोपि राजेन्द्रभन्द्रमाः सत्किंलाभवत् । मात्सर्याविष्टवैरद्यद्वोपोल्कावर्षभीषणः ॥१६२॥
औदार्यशौर्यधीधैर्यगुणनारुण्यमत्सरः । बभूव संख्यातीतानां मानप्राणहरो नृणाम् ॥१६३॥
मानोज्झनैव भूयोपि वाक्पारुष्यरुषाहतैः । लाघवं प्रत्युपालम्भैः पार्थिवोप्यनुभावितः ॥१६४॥
प्रसुप्तानां फणीन्द्राणामिव कोपोद्भवं विना । तेजो विस्फूर्जितं ज्ञेयं न हि नाम शरीरिणाम् ॥१६५॥ 165

---

१४७. ¹) A विभम्भं°. १४२. ¹) Emended with C, A क्रौर्वानर्यं°. १६२ ¹) Emended, A स किला°.

विश्विधे भूतसर्गेऽस्मिन्न च कश्चित्स विद्यते । वपुर्वंशचरित्रादि यस्य दोषैर्न दूषितम् ॥१६६॥
जातिः पङ्करुहाङ्गपुः कपिलताक्रान्तं शिरः खण्डनप्रभ्रश्यच्छ्रुविशीलतादिविगुणाचारप्रदुष्टं यशः ।
विश्वस्रष्टुरिति प्रभूतविषयव्याप्रिस्पृशो दुःसहा दोषा यत्र पुरोस्तु तत्र कतमो निर्दोषतोत्सेकभूः ॥१६७॥
अविचार्येति भूपालः स चकारानुजीविनाम् । वंशचारित्रदेहादिदोषोद्घोषणमन्वहम् ॥१६८॥
अन्योन्यद्वेषमुत्पाद्य संख्यातीता महाभटाः । युद्धभद्धालुना तेन द्वन्द्वयुद्धेषु घातिताः ॥१६९॥
मासार्धदिनमाहेन्द्रमहाश्वत्तरेषु सः । निनाय योधान्संनद्धानन्योन्यप्रथनैर्धनम् ॥१७०॥
स नाभूदुत्सवः कश्चित्तदा यत्र नृपाङ्गने । भूमिर्न सिक्ता रक्तेन हाहाकारो न चोत्थयौ ॥१७१॥
नृत्यन्त इव निर्याता गृहेभ्यो वंशशोभिनः । बान्धवैर्निन्यिरे योधा लूनाङ्गाः पार्थिवाङ्गनात् ॥१७२॥
स्निग्धश्यामकचांश्चारुरुमभूनाकल्पशोभिनः । हतान्वीक्ष्य भटान्राजा मुमुदे न तु विव्यथे ॥१७३॥
नार्यो राजगृहं गत्वा प्रत्यायातेषु भर्तृषु । मेनिरे दिवसं लब्धमनास्था नित्यमन्यथा ॥१७४॥
भवेत्तथदहं कुर्यामित्यहंक्रियया वदन् । सात्रिंश्यमव्याहतवाग्यैस्तैर्भृत्यैरजिमहत् ॥१७५॥
प्रवर्धमानांस्तानेव विद्वेषकलुषाशयः । हताधिकारान्विदधे बहुशश्च विमानितान् ॥१७६॥
दञ्छकः कम्पनाधीशः प्रवृद्धौ तत्र सक्रुधि । विद्रुतो विषलाटायां निपत्य निहतः स्वयौः ॥१७७॥
तेन स्ववर्धितो द्वाराधीश्वरो रक्ककाभिधः । हताधिकारो विदधे विभूतिं वीक्ष्य भूयसीम् ॥१७८॥
माणिक्यसैन्यपतिना द्वारेकस्मात्रिवारिते । खिन्नेन विजयक्षेत्रे चक्रे व्रतपरिग्रहः ॥१७९॥
कम्पनाथधिकारस्थाः प्रवीरास्तिलकादयः । काकवंशा मार्दवेन तत्कोपं नानुभाविताः ॥१८०॥
भोगसेनो निरनुगः क्षीणवासा भवन्कृतः । तेनानिसेवाप्रीतेन राजस्थानाधिकारभाक् ॥१८१॥
यस्येन्द्रहादशीयुद्धे सान्द्रसैन्योपि विद्रुतः । क्षुद्रवद्रुगचन्द्रोपि रौद्रमालोक्य विक्रमम् ॥१८२॥
येपि सङ्गभिधानस्य पुत्राः सामान्यशस्त्रिणः । तान्द्रुच्छुद्रुच्यद्रुन्स मन्त्रिणः समपादयत् ॥१८३॥
पुत्रौ विजयसिंहस्य तत्सेवात्यक्तदुर्दशौ । तिलको जनकश्चास्तामामात्यश्रेणिमध्यगौ ॥१८४॥
यमैलाभयवाणादिमुख्या द्वारादिनायकाः । कस्तान्समर्थः संख्यातुं तद्धिस्तरलसंपदः ॥१८५॥
द्विजाः प्रशास्तकलशादयः पूर्वे तदन्तरे । प्रापुर्बालद्रुमान्तःस्थजीर्णानोकेहविभ्रमम् ॥१८६॥
कन्दर्पः क्ष्माभुजा दूतैः समानीतोपि नादहे । तस्यासहनतां वीक्ष्य प्रार्थितोप्यधिकारिताम् ॥१८७॥
आस्थानाचारसंलापव्यवहारादि मण्डले । नवमेवाभवत्सर्वं तस्मिन्नभिनवे नृपे ॥१८८॥
लक्ष्मीः कार्मणचूर्णाङ्का वेश्येव वशवर्तिनः । धीरानपि विधायेयं करोत्युन्मार्गवर्तिनः ॥१८९॥
सपिण्डानामपि व्यक्तभ्रुलतीक्षणतत्परा । प्रेतनेव नरेन्द्रश्रीर्जातिस्नेहापकारिणी ॥१९०॥
समस्तसंपत्पूर्णोपि यस्मात्सुस्सलभूपतिः । दध्यौ भ्रातुरवस्कन्दं राज्यापहरणोद्यतः ॥१९१॥
अकस्मादभृणोच्चेनमित्र तं शीघ्रपातिनम् । स्थानं वराहवार्ताख्यमुल्लङ्घायातमग्रजः ॥१९२॥
क्षिप्रकारी विनिर्गत्य तमभाप्रपदं ततः । निपत्य सैन्यैर्बहुलैः सोपकारमकारयत् ॥१९३॥
विद्रुतस्यास्पदे तस्य नानोपकरणैश्चयुतैः । ताम्बूलवल्लीकूटैश्च सामग्री समभाव्यत ॥१९४॥

---

१८४. [1]) Emended with C ; A °स्तम°. १८६. [1]) Emended, A °जीर्णानोकह°. १९४ [1]) Emended ; A ताम्बूलचेलाकू°.

कृतकार्यपरावृत्त्यासावरुद्धोपि पार्थिवः । प्रत्याधृत्तं तमभ्यूदन्येद्युः क्रूरविक्रमम् ॥१९५॥ 195
गग्गचन्द्रस्तदादेशात्स्था बहलसैनिकः । चक्रे सुस्सलभूपालबलनिर्दलनं ततः ॥१९६॥
असंख्यैः सौस्सलैर्योधैराहवायासनिःसहैः । क्लान्तिर्धमानोत्थानेषु चुलारीणाममुच्यत ॥१९७॥
भर्तृप्रसादस्यानृण्यं प्राणैर्युधि समर्पितैः । राजपुत्री गतौ तत्र सहदेवयुधिष्ठिरौ ॥१९८॥
वराश्वान्सुस्सलानीकाद्गग्गस्तान्माप विद्युतान् । चक्रे भूरितुरंगस्य वैभूपस्यापि कौतुकम् ॥१९९॥
निविष्टकटकं तं स शुत्वा सैल्यपुराध्वना । क्रमराज्योन्मुखं यान्तं हुतमन्वसरद्भृपः ॥२००॥ 200
अन्विष्यमाणसरणिः प्रयत्नादप्रजन्मना । प्रविवेश दरद्देशं परिमेयपरिच्छदः ॥२०१॥
दत्तमार्गे तस्य राजा डामरं लोष्टकाभिधम् । स सैल्यपुरजं हत्वा नगरं प्राविशत्ततः ॥२०२॥
तस्मिन्दूरं गते वैरकलुषोपि स नाददे । भ्रातृस्नेहेन संरम्भं महीतुं लोहरं गिरिम् ॥२०३॥
कलहः कालिञ्जराधीशो दौहित्रीं पुत्रवद्गृहे । यामवर्धयत स्नेहादपुत्रः पितृवर्जिताम् ॥२०४॥
राज्ञो विजयपालस्य सुतां सुस्सलभूपतिः । उपयेमे स तां श्रीमाननघां मेघमञ्जरीम् ॥२०५॥ 205
तस्य प्रभावाधिष्ठानाच्छिशोरपि न लोहरे । शक्तिरासीद्विरुद्धानामपि बाधाय वैरिणाम् ॥२०६॥
धीरः सुस्सलदेवोपि मार्गैर्निर्गत्य दुर्गमैः । आसदज्जूरिभिर्मासैः स्वोर्वीं दुर्गिरिवर्त्मना ॥२०७॥
प्रशान्ते व्यसने तस्मिन्धीरस्योच्चलभूपतेः । अन्येपि व्यसनाभासा उत्पन्नध्वेसिनोभवन् ॥२०८॥
भीमादेवः समादाय भोजं कलशदेवजम् । साहायकार्थमानिन्ये दरद्राजं जगद्बलम् ॥२०९॥
सल्हो हर्षमहीभर्तुरवरुद्धात्मजोभवत् । भ्राता दर्शनपालस्य सज्जपालस्तु तद्बलम् ॥२१०॥ 210
नीतिज्ञेन ततो राज्ञा साम्नैव दरदीश्वरः । आक्षेपाहारिवः प्रायात्पस्थावृत्य निजां भुवम् ॥२११॥
सल्हस्तमन्वगाच्छत्रं भोजोधिक्षस्तस्त्रमण्डलम् । भेजे सुस्सलदेवस्य सज्जपालोनुजीविताम् ॥२१२॥
गृहीतार्थेन भृत्येन निजेनैव प्रदर्शितः । भोजः क्षिप्तं नृपात्पाप निग्रहं तस्करोचितम् ॥२१३॥
दैत्रेश्वरात्मजः पित्थकोपि हैराज्यलालसः । डामरानाभिते राज्ञि निर्याते व्यद्रवद्दिशः ॥२१४॥
विचारपरिहारेण धावन्तः सर्वतो जडाः । तिर्यञ्च इव हास्याय प्रसिद्धिशरणा जनाः ॥२१५॥ 215
मल्लस्य रामलाख्योहं सुनुरासं दिगन्तरे । अहसूदः कश्चिदेवं चक्रिकाश्चतुरो वदन् ॥२१६॥
निन्ये प्रवृद्धिं व्यामुह्यैर्बहुभिर्विग्रहप्रियैः । धनमानादिदानेन भूमिपैर्भूम्यनन्तरैः ॥२१७॥युग्मम्॥
ग्रीष्मे प्रविष्टः कश्मीरानेकाकी धर्मपीडितः । व्यधीयत भिक्षनासः परिशाय नृपानुगैः ॥२१८॥
कटके पर्यटन्नाज्ञः स एव ददृशे पुनः । स्वजात्युचितभस्त्रादिविक्रयी सस्मितं जनैः ॥ २१९॥
मिथ्यैव नीतिकौटिल्यैः क्रियतेभ्युदयभ्रमः । शक्यतेपरथा कर्तुं न दैवस्य मनीषितम् ॥२२०॥ 220
शान्तापि ज्वलति क्वापि क्वचिद्दीप्तापि शाम्यति । दैवमातवशाच्छक्तिः पुंसः कक्षाग्निसंनिभा ॥२२१॥
पलायनैर्नापवाति निश्चला भवितव्यता । देहिनः पुच्छसंलीना वह्निज्वालेव पक्षिणः ॥२२२॥

---

१९९. [1]) Emended; A °भीकाग्राग्र°. २०४. [1]) Emended; A कालिन्दर°. Cf. vii. 1256. viii. 618. २१४. [2]) Emended with C; A वद्रव°. २१६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मल्लरामाला°. २१७. [2]) A_1 writes here २ instead of युग्मम्.

नाच्छिन्नवह्निविषशस्त्रशरप्रयोगैर्न भ्रष्टपातरभसेन न चाभिचारैः ।
शक्या निहन्तुमसवो विधुरैरकाण्डे भोक्तव्यभोगनियतोच्छ्वसितस्य जन्तोः ॥२२३॥
भिक्षाचरः समादिष्टवधो जयमर्तागृहात् । नक्तं वध्यभुवं निन्ये वधकैः पार्थिवाज्ञया ॥२२४॥
225 याञ्जि प्रस्फोटच निक्षिप्तो वितस्तायां समीरणैः । क्षिप्रस्तटं क्षणं स्पन्दमानवक्षाः कृपालुना ॥२२५॥
द्विजेनैकेन संप्राप्तश्चिरादुद्गतचेतनः । आसमत्यभिधानाया शान्तिर्दिहेति गौरवात् ॥२२६॥
शाह्निपुत्रीभिरुक्ता या दत्तश्चतुरया तया । नीतो देशान्तरं गूढं वपुषे दक्षिणापथे ॥२२७॥ तिलकम् ॥
स वृत्तप्रत्यभिज्ञोथ पुत्रवन्नरवर्मणा । मालवेन्द्रेण शस्त्रास्त्रविद्याभ्यासमकारयत् ॥२२८॥
अन्यदीयं घातयित्वा तत्तुल्यवयसं शिशुम् । रक्षितो जयमत्यैव स किलेत्यपरेब्रुवन् ॥२२९॥
230 देशान्तरागतावृत्तां वार्तामुपलब्धवान् । अत एवाभवत्तस्या भूभृद्विरलितादरः ॥२३०॥
बहिरप्रतिभिन्दंस्तत्स धीरो मार्गवर्तिभिः । चक्रे तदप्रवेशाय संबन्धं पार्थिवैः समम् ॥२३१॥
ईर्ष्यामगोपयद्भार्यां शङ्कामच्छादयन्निपोः । स्वयमन्याभिगम्यत्वं करोति हि जडो जनः ॥२३२॥
भिक्षाचरे हते बालं कंचिदादाय तत्समम् । तन्नाम्ना ख्यातिमनयद्विद्वेषेरयपरेब्रुवन् ॥२३३॥
तत्रेयेन सोस्तु मिथ्या वा प्रतिष्ठां तां तथाप्नवान् । यया लघुत्वमानेतुं न दैवेनाप्यशक्यत ॥२३४॥
235 स्वप्नेन्द्रजालमायानामपि निर्विषया इमाः । कर्मवैचित्र्यजनिताः काश्चिदाश्चर्यविभुवः ॥२३५॥
स राजबीजी नाशाय विशां गूढं व्यवर्धत । पुरग्रामादिदाहाय क्षणान्तरिव पावकः ॥२३६॥
रोहत्यन्तिकसीमनि प्रतिविषावीरुद्विषक्ष्मारुहः काले प्रावृडुपप्लुताच्छसलिले मूर्छत्यगस्त्योदयः ।
सर्गच्छेदविधिक्षमानुदयतो दृष्ट्वा किलोपद्रवान्संश्लेषे प्रतिकारकल्पनमहो दीर्घावलोकी विधिः ॥२३७॥
अजायत विपन्मज्जज्जगदुद्धरणक्षमः । तस्मिन्नेव क्षणे यस्मात्सुस्थलक्ष्मापतेः सुतः ॥२३८॥
तज्जन्मकालादारभ्य सर्वतो जयमर्जयन् । नामान्वर्थं नृपस्तस्य जयसिंह इति व्यधात् ॥२३९॥
240 शास्तुः सर्वार्थसिद्धाख्या यथा सर्वार्थसिद्धिभिः । तथा तस्याभिधान्वर्था नात्यजद्भूडिशब्दताम् ॥२४०॥
मुद्रां स कुङ्कुमस्याङ्कैस्तदीयस्याभ्युपागताम् । विलोक्योच्चलदेवोभूद्विमन्युर्भ्रातरं प्रति ॥२४१॥
बालस्यैवाङ्किमुद्रास्य वैरं पितृपितृव्ययोः । निवारयन्ती विदधे सुस्थितं मण्डलद्वयम् ॥२४२॥
स स्वर्गिणः पितुर्नाम्ना ततः सुकृतसिद्धये । चकारोच्चलभूपालः पैतृके स्थण्डिले मठम् ॥२४३॥
गोभूमिहेमवस्त्रान्नदाता तस्मिन्महोत्सवे । आश्चर्यकल्पवृक्षत्वं त्यागी सर्वार्थिनामगात् ॥२४४॥
245 प्रसादैः प्रहितैस्तेन महार्घैः श्लाघ्यसंपदा । महान्तोपि दिगन्तेषु पार्थिवा विस्मयं ययुः ॥२४५॥
भर्तृप्रसादाधिगतां श्रियं नेतुं पराध्यताम् । विहारं समठं देवी जयमत्यपि निर्ममे ॥२४६॥
केषांचिस्पूर्वपुण्यानां विरहेण महीभुजः । हताभीष्टाभिधानोभून्मठो नवमठाख्यया ॥२४७॥
सुह्लां स्वसारमुद्दिश्य परस्मिन्स्थण्डिले पितुः । विहारोपि कृतस्तेन नोचितां ख्यातिमाययौ ॥२४८॥
मृत्योर्मस्तकपातित्वं तस्याकलयतः किल । न निष्ठां स्वप्रतिष्ठाच्च संप्रपेदे व्ययस्थितिः ॥२४९॥

---

२२७. [1]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. २३०. [1]) Emended; A °त्तावत्तमुप°. २३५. [1]) Emended with C; A °च्छकृत. २३७. [1]) A_1 gloss प्रतिविषा वीरुत् तस्या उपविषेत्यादिनामान्तरं कोशे यथा विन्ध्याविषा प्रतिविषातिविषोपविषाश्च भृङ्गीनखीपर्णं चेति (*Amarakośa* ii. 4. 99-100). २४७. [1]) Emended; A °ष्मठे.

कदाचित्क्रमराज्यस्थो द्रष्टुमग्निं स्वयंभुवम् । ययौ वर्हटचक्राख्यं गिरिमामं स भूपतिः ॥२५०॥ 250
तं कम्बलेश्वरग्रामाध्यक्षना यान्तमवेष्टयन् । अकस्मादेत्य तत्रस्थाश्चौराश्चण्डालशिक्षिणः॥२५१॥
प्रजिहीर्षुभिरप्याशु तस्मिन्नस्त्यल्पसैनिके । न तैः प्रहृतमुत्तेजोवष्टम्भस्तम्भितायुधैः ॥२५२॥
अथ हारितमार्गः स गहने गिरिगह्वरे । भ्रमन्नल्पानुयाय्येकां क्षणदामत्यवाहयत् ॥२५३॥
उच्चचार क्षणे तस्मिन्कन्दावारेषु दुःसहा । नास्ति राजेति दुर्वार्ता सर्वतः क्षोभकारिणी ॥२५४॥
कटकाग्निःश्रुतास्त्यल्पा वास्त्येव गिरिगह्वरात् । सा दुष्प्रवृत्तिर्दीर्घत्व पुरेरण्य इवासदत् ॥२५५॥ 255
नगराधिकृतस्तस्मिन्क्षणे क्षुद्राभिधोभवत् । शक्तिणः कामदेवस्य कुल्यो रुद्रादिसोदरः ॥२५६॥
कृत्वा पुरक्षोभशान्तिं शक्तीकः स नृपास्पदे । प्रविश्य भ्रातृभिः सार्धं कार्यशेषमचिन्तयत् ॥२५७॥
नृपं कं कुर्म इत्येवं तान्विचिन्तयतोब्रवीत् । सक्षुद्राभिधोपि कायस्थः कुटुम्बिकुटिलाशयः ॥२५८॥
यूयमेव क्षुद्रबन्धुभृत्यबाहुल्यदुर्जयाः । राज्यं कुरुत संप्राप्य राष्ट्रमेवमकण्टकम् ॥२५९॥
तेनैवमुक्तास्ते पापा जातराज्यस्पृहास्ततः । सिंहासनाधिरोहाय क्षिप्रमासन्समुद्यताः ॥२६०॥ 260
श्रीयशस्करदेवस्य नंदया एत इति श्रुतिः । तदन्वयेभूत्सर्वेषां राज्यौत्सुक्यप्रदायिनी ॥२६१॥
अत एवाभजत्क्रोधं तेषां कुक्षुद्रदुक्तिभिः । सा वासनान्तःसंलीना सदाचारानपेक्षिणाम् ॥२६२॥
कथं न प्रतिभात्वेषा सक्षुद्रस्यापि कुपद्धतिः । भारिकस्य कुले जातो लवटस्य हि सोधमः ॥२६३॥
क्षेमदेवाभिधानस्य पुत्रोप्यल्पनियोगिनः । क्रूराशयत्वमभजन्महासाहसिकोचितम् ॥२६४॥
चौर्येण स्वर्णभृङ्गारं हृतवान्भूपतेर्गृहात् । संभावितोपि गाम्भीर्यात्राज्ञायि स किलेङ्गितैः ॥२६५॥ 265
सासिधेनुर्निरुष्णीषो विहसन्नखिलान्स्मयात् । राजपुत्र इवात्यल्पं स त्रैलोक्यममन्यत ॥२६६॥
तस्य चिन्ता काचिदासीत्सदा दोलायतोऽङ्गुलीः । या राज्यहेतुः क्रूरेण फलेन समभाव्यत ॥२६७॥
तन्निरा निजसंकल्पादपि ते राज्यलालसाः । नृपं जीवन्तमाकर्ण्य ततोभूवन्हतस्पृहाः ॥२६८॥
न स्फुरन्न च संमीलन्न वा सुप्त इवानिशम् । तेषां चेतसि सकल्पस्तदा प्रभृति सोभवत् ॥२६९॥
अक्षुद्रस्थिरादरेणाथ शनकैः पृथिवीभुजा । निन्यिरे मध्यमां वृत्तिं राजस्थानान्निवार्य ते ॥२७०॥ 270
प्रकृत्या रूक्षवामाजा सर्वेषामेव सर्वदा । तेषामप्यकरोदन्तान्तरे मर्मस्पृशः कथाः ॥२७१॥
ते राज्ये हर्षभूमर्तुः पितरि प्रमयं गते । मातुस्तारुण्यमत्तायां विधवायां गृहेवसन् ॥२७२॥
तैर्मद्यामत्तको नाम शस्त्रभृत्प्रातिवेश्मिकः । क्षुद्रद्धतोथ विश्वस्तो जननीजारशङ्कया ॥२७३॥
असतीमपि किं नैते न्यगृह्णन्निति भूपतिः । विचार्य कोपात्तन्मातुर्नासाच्छेदमकारयत् ॥२७४॥
तां कथां स नृपस्तेषां परोक्षमुदघोषयत् । क्व पुत्रास्त्रिञ्जनासाया वदन्नित्यन्वियेष च ॥२७५॥ 275
बृहद्वस्त्रादिगन्धेशं कृत्वा कार्याक्ष्यवारयत् । स कायस्थकृतान्तस्त्वं भवन्सक्षुमपि प्रभुः ॥२७६॥
पीडितस्तेन रौद्रेण निजोथ गणनापतिः । कोशोत्पस्यपहर्तारं तं नृपाय न्यवेदयत् ॥२७७॥
प्रवेशभागिकपदे हते राज्ञा रुषा ततः । स क्रूरो रुद्रक्षुद्रादीन्भ्रैरयत्पूर्वचिन्तिते ॥२७८॥
जिघांसवस्ते नृपतिं प्रसङ्गापेक्षिणः परैः । समगंसत दुष्पश्यैरय हंसरथादिभिः ॥२७९॥

---

२५२. [1]) Doubtful emendation; A °मुद्रोजोवहम्भ°. २७५. [1]) Emended; A पुत्रायाच्छिन्न°.

प्रजिहीर्षुभिरुर्वीशं पीतकोशैः समेत्य तैः । चतुष्पञ्चानि वर्षाणि नावाप्यवसरः क्वचित् ॥२८०॥
बहुभिर्बहुधा भिन्नैर्बहुकालं विचिन्तितः । न भेदमगमन्मन्त्रः स चित्रं लोकदुष्कृतैः ॥२८१॥
तवैतां कुरुते शश्वन्नृपो मर्मस्पृशं कथाम् । इति प्रत्येकमुक्त्वा ते विरागं पार्थिवेभजन् ॥२८२॥
तैरुरःपार्श्वपृष्ठादि गूहैर्वर्मभिरायसैः । प्रच्छाद्य पार्थिवोऽजस्रमनुसस्रे जिघांसुभिः ॥२८३॥
असहो विरहं सोढुं यां प्रसादयितुं न काम् । राजापि संदधे चेष्टां प्राक्प्राकृतभुजंगवत् ॥२८४॥
स्वभावविपरीत्येन नाशचिह्नेन स स्थिराम् । जयमत्या संदामीतिं तदादाद्वत्सरत्रयम् ॥२८५॥
रक्षां भिक्षाचरस्याहुर्निमित्तं तत्र केचन । केचित्तु विद्युत्सदृशीं प्रेम्णां तरलवृत्तिताम् ॥२८६॥
अथ वर्तुलभूभर्तुरात्मजा बिज्जलाभिधा । कृतपाणिग्रहस्यागाद्गृहं श्वश्र्वः वसुधाभुजः ॥२८७॥
संग्रामपालिं नृपतौ तस्मिन्नवसरे मृते । तत्सूनुः सोमपालाख्यः पित्र्यं राज्यं समादधे ॥२८८॥
राज्यार्हमयजं बद्ध्वा सोभ्यधिष्ठित चाक्रिकैः । इति कोपान्नरेन्द्रोभूत्क्रुध्वन्नाजपुरीं प्रति ॥२८९॥
लक्ष्मीस्थैर्यप्रतिभुवः पुण्याः पाणिमजिग्रहत् । ..... ॥२९०॥
अर्थिचिन्तामणेस्तस्य प्रीणतो निखिलाः प्रजाः । नानाश्चर्योर्जितो रेजे पश्चिमः स महोत्सवः ॥२९१॥
याते जामातरि क्ष्माभृच्चक्रे निखिलतन्निणः । निर्वृत्तीच्छमपि क्रुध्यन्दुर्धुर्धूस्तु व्यसर्जयत् ॥२९२॥
भोगसेनोपि भूपेन काले तस्मिन्समन्युना । निवारितो द्वारकार्यात्सवैरः समपद्यत ॥२९३॥
विक्रान्तः स हि कार्यस्थो निर्जिताखिलडामरः । सुस्सलक्ष्मापतिं जेतुं प्रतस्थे लोहरं पुरा ॥२९४॥
वात्सल्यमिश्रवैरेण वारितोथ महीभुजा । तत्परीवादमकरोद्युक्तोधावेत्य तद्ध सः ॥२९५॥
प्रवेशयन्नद्रुच्छद्रमुखान्स समयान्तरम् । तमादिमुदरं वीरं तदा राज्ञा विमानितम् ॥२९६॥
विमानिता विशालेच्छाः संहता हतवृत्तयः । न ते बहिष्कृतास्तेन यमराष्ट्रं जिगीषता ॥२९७॥
तान्भोगसेनविन्यस्तसङ्गावान्कुटिलाशयः । सद्यो निनिन्द वीरत्वात्तं जानन्सरलान्तरम् ॥२९८॥
ऊचे चाचैव हित्वापि प्राणान्व्यापाद्यतां नृपः । भोगसेनोन्यथा भेदं कुर्यादगहनाशयः ॥२९९॥
अन्यथाभूत्र सद्युक्तं भोगसेनो यदब्रवीत् । किंचिद्ग्रहोस्मि वक्तेति नृपतिं भेदलालसः ॥३००॥
स तु किं वक्षि न द्वारं तव दद्यामिति ब्रुवन् । दुधुक्षुंपक्षप्रणयं निन्ये तमवमानयन् ॥३०१॥
प्रबोधायिनो हेष्टि नियतिप्रणयीभवन् । तपात्ययाहनिद्रान्त इव जन्तुर्गतस्मृतिः ॥३०२॥
तन्निणो यामिका भूत्वा स्वस्मिन्द्वारे ततोविशन् । ते राजधानीं संनद्धैः स्वसैन्यैः सह संहताः ॥३०३॥
यामिन्यां यं वयं हन्मस्तं हतेत्यभिधाय च । प्रावेशयन्यस्तचिह्नांश्चण्डालान्मण्डपान्तरम् ॥३०४॥
भुक्तोत्तरं स्थिते राज्ञि ते बाह्ये मण्डपे स्थिताः । सरोषो नृप इत्युक्ता सेवकोत्सारणं व्यधुः ॥३०५॥
राजा च बिज्जलावेदम थियाद्वर्मण्डपान्तरात् । दीपिकाभिः कृतालोको निर्ययौ मदनालसः ॥३०६॥
मध्यमं मण्डपं तस्मिन्प्राप्ते स्वल्पैः सहानुगैः । तत्र्यक्तं मण्डपं सद्यो रुद्धान्यानरुणज्जनान् ॥३०७॥
अन्यैरप्यमिमे द्वारे निरुद्धे सर्व एव ते । जिघांसवः समुत्थाय नृपतिं पर्यवारयन् ॥३०८॥

---

२८३. [1]) Emended with C; A पार्थिवे. २८५. [1]) Emended; A महा°. २८६. [1]) Emended with C; A विद्वस्त°. २९०. [1]) A omits here two *pādas* without indicating a *lacuna*, C adds here: तं प्रेङ्खं सर्व्वलोकानां श्रेङ्खं सर्व्वभगाभुजां. २९२. [1]) Emended with C; A निर्वृत्तीच्छ किमपि.—[2]) Emended; A °दुधुर्धूस्तु. २९५. [1]) Emended with C; A °मिश्र वै°. ३०२. [1]) A दुदुधु°.

विशन्निदम्भादेकेन रुद्धमर्मे निवेदुषा । तं द्विजो दिव्नजस्तेजः[1] शस्त्र्या कृष्टकचोऽभिनत् ॥३०९॥
ततः काञ्चनगौराणि तस्याङ्गान्यसिधेनवः । बह्वीः सुमेरुशृङ्गाणि महोरस्य इवाविशन् ॥३१०॥ 310
म द्रोहो द्रोह इत्युक्त्वा केशान्कृष्टान्विमोचयन् । क्रीडाशस्त्र्याः कपां रुद्धमुष्टिं दन्तैर्व्यपाटयत् ॥३११॥
सुजनाकरनामा हि भृत्यः कट्टारकं वहन् । तस्यान्तिकात्पलायिष्ट प्रहरत्सु विरोधिषु ॥३१२॥
अतो बालोचितां लज्जां क्षुरिकां स चकर्ष ताम् । मुष्टावर्गलिता कोशात्सा कृच्छ्रेण विनिर्ययौ ॥३१३॥
निर्यातान्त्रः शत्रुभिस्तैस्त्यक्तकेशो बबन्ध तम् । धम्मिल्लमथ तां शस्त्रीं जानुद्वन्द्वान्तरर्पयन् ॥३१४॥
नदित्वा प्रहरंस्तेजं तादृग्वीर्योऽपि सोऽभवत् । येन क्षितौ निपतितः सर्वमर्मस्विवाहतः ॥३१५॥ 315
अभिनद्य ततो रुद्धं प्रहरन्तं च पृष्ठतः । नदन्निंह इव व्यूढं परिवृत्य व्यदारयत् ॥३१६॥
अन्यं च शस्त्रिणं कंचित्सवर्माणमपातयत् । विवेष्टमानो यः प्राणैरचिरेण व्ययुज्यत ॥३१७॥
लब्धान्तरे प्रवासाय तस्मिन्धावति मण्डपः । रक्षिभिर्भूमिपालोयमित्यबुद्धो कवाटितः ॥३१८॥
द्वारमन्यत्सर्पन्स क्व प्रयासीति जल्पता । छुरेण रुद्धमार्गेण खड्गपातैरहन्यत ॥३१९॥
भोगसेनें ततोपश्यद्वारस्यान्ते समुत्थितम् । दारुनूलिकया भित्तिमालिखन्तं पराङ्मुखम् ॥३२०॥ 320
भोगसेनेक्षसे कस्मादमुं त्वमिति वादिनम् । सोऽप्यक्तं किमपि क्षीतः प्रधावन्तं जगाद तम् ॥३२१॥
रथ्यावद्वाभिधो दीपधरस्तिष्ठञ्चिरायुधः । अयोदीपिकयारब्धयुद्धस्तैर्विक्षतोपतत् ॥३२२॥
चाम्पेयः सोमपालाख्यराजपुत्रः क्षताहितः । प्रहारैः प्राप्तवैकल्यो न गर्ह्याचारतामगात् ॥३२३॥
पौत्रः श्रीभूरिपालस्य राजकापत्यमज्जकः । विदद्रौ भेत्र संत्रास शस्त्रीं पुच्छच्छटोपमाम् ॥३२४॥
ततः प्रधावन्प्रतीत्वमारुरुक्षुः क्षितीश्वरः । निकृत्तजानुषण्डालैरालिलिङ्ग वसुंधराम् ॥३२५॥ 325
तत्पृष्ठे स्वं क्षिपन्देहं प्रहारैर्जर्जरीकृतः । भृङ्गारनामा कायस्थो निर्द्रोहो व्यरितोरिभिः ॥३२६॥
पुनरुत्थातुकामस्य सर्वे शस्त्रावलीर्ह्रियः । न्यपातयंस्तस्य काल्या नीलाम्बरणलजम् ॥३२७॥
तिष्ठेत्कदाचिदूर्तोयमविपक्षो विपक्षवत् । कन्धरामधमः सद्भुस्तस्येति स्वयमच्छिनत् ॥३२८॥
कृतं पदापहरणं यस्य सोहमिति ब्रुवन् । छित्त्वाङ्गुलीश्चकर्षापि रत्नाङ्गामूर्मिकावलीम् ॥३२९॥
एकपादस्थितोपानत्स्रस्तमाल्यैः शिरोरुहैः । छन्नवक्त्रः स ददृशे स्रग्वी दीर्घभुजः क्षितौ ॥३३०॥ 330
पर्यायप्रयास्य पर्यन्ते वीरवृत्त्या महौजसः । निर्दोषतामीयदगाच्चिरंत्रिशत्त्वं जनान्प्रति ॥३३१॥
सेवकः भूरटो नाम पूत्कुर्वन्द्रोहमुच्चकैः । निर्गत्य भोगसेनेन बहिः क्रोधाक्षिपातितः ॥३३२॥
प्रस्थितो दयितावासं स दिङ्मोहवशादिव । पन्थानं पृथिवीनाथः काल्या जग्राह वेद्मनि ॥३३३॥
राज्योत्थाने नृपतिमधुपा भोगकिञ्जल्कलोलाश्चेतो नानाव्यसनकुसुमश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
हा धिग्दैवानिलतरलया पात्यमाना नियत्या वल्लेयैवैते किमपि सहसा वृष्टनष्टा भवन्ति ॥३३४॥
तिर्यग्म्यस्त्रिजगज्जयी परिभवं लङ्केश्वरो लब्धवान्नापाशेषनृपोत्तमः कुरुपतिः पादाहतिं मूर्धनि ।
इत्यन्ते बहुमानहत्परिभवः सर्वस्य सामान्यवत्तस्को नाम भवेन्महानहमिति ध्यायन्धृताहंक्रियः ॥३३५॥ 335
पराक्रममहितैस्त्यक्तं तमनाथमिव प्रभुम् । नमं हुताशसात्कर्तुं स्वच्छन्दमाहिणोनयत् ॥३३६॥

---

३०९. [1]) Thus corr. by A_1 from °स्तेज्ञः.

भुजौ कण्ठे गृहीत्वैकः कराभ्यां चरणौ परः । तं भुग्नग्रीवमालोलकुन्तलं रुधिरोक्षितम् ॥३३७॥
सभूत्कारत्रणं नममनाथमिव पार्थिवम् । राजधान्या विनिष्कृष्टं न्यधत्तां पितृकानने ॥३३८॥
महासरिद्वितस्ताम्भःसंभेदद्वीपभूतले । अह्नाय वह्निसंस्कारं ते भीतास्तस्य चक्रिरे ॥३३९॥
न हतो नापि निर्दग्धः स केनापि व्यलोक्यत । उड्डीयेव गतस्त्वाशु नेत्रनिर्विषयोभवत् ॥३४०॥
व्यतीतेन स वर्षैकचत्वारिंशतमायुषा । सप्ताशीत्यब्दपौषस्य शुक्लषष्ठ्यां व्ययुज्यत ॥३४१॥
चक्रेथ सासिकवचो रङ्कः शोणितमण्डितः । श्मशानादमनि वेताल इव सिंहासने पदम् ॥३४२॥
..... । ---[1]वद्धमूलानामाख्यानां तत्र[2] दिद्युते ॥३४३॥
तस्यावरोहतः सिंहासनाद्योद्धुं पुरो युधि । विक्रामन्तो बन्धुभूत्या युद्धभूमिमभूषयन् ॥३४४॥
नन्दिनौ वट्टपट्टाख्यौ युद्ध्वा तद्वान्धवौ चिरम् । योधाश्च कट्टसूर्याद्याः सिंहद्वारेपतन्हताः ॥३४५॥
रणरङ्गनटो नृत्यन्निव राजगृहाङ्गने । सखड्गखेटको रङ्कः खण्डयच्छितान्बभौ ॥३४६॥
दिशन्विजयसंदेहमहितानां क्षणे क्षणे । प्रहारैः सुबहून्भित्त्वा स चिरेणापतद्रणे ॥३४७॥
राजद्रोहोचितं तस्य निहतस्यापि निग्रहम् । वैशसत्यक्तमर्यादो गर्गः[1] कोपादकारयत् ॥३४८॥
दिङ्मातङ्गान्तिके व्यद्युः पौरैर्भस्मादमर्षिभिः । भवस्करप्रणालान्तर्मग्नवक्त्रो न्यपात्यत ॥३४९॥
ते गुल्फदामभिः कृष्टाः स्थाने स्थाने प्रभुद्रुहः । तत्क्षणं लोकथूत्कारपूजां कृत्योचितां दधुः ॥३५०॥
पलाय्य प्रययुः क्वापि सद्यं हंसरथादयः । मरणाभ्यधिकां कंचित्कालं सोढुं विपद्व्यथाम् ॥३५१॥
दृष्ट्वन्पराजितं गर्गं[1] नष्टे तदनुजे विदन् । भोगसेनोथ तां वार्तामशृणोत्पलयोपमाम् ॥३५२॥
व्यावृत्य प्रत्यवस्थातुकामः पदयन्पलायिनः । योधान्स्वैः सहितः कैश्चित्ततः क्वापि भयादगात् ॥३५३॥
इत्थं निहतविध्वस्तनायका द्रोग्धृसंहतिः । स्वदोर्मात्रमहायेन गर्गचन्द्रेण सा कृता ॥३५४॥
सत्त्वं साहससिद्धिं च नेतिहासेष्वपि क्वचित् । अभ्यीर्ष तादृशं यादृक्तस्यास्ते स्म प्रतापिनः ॥३५५॥
निशां प्रहरमात्रेण राज्यं कृत्वा स लब्धवान् । द्रोहकृच्छ्रुराजाख्यां गतिं कुकुलिनामगात् ॥३५६॥
यशस्करकुले जन्म द्रोग्धृभिस्तैः प्रमाणितम् । क्षणभङ्गि च भजद्राज्यं यस्माद्वर्णटदेववत् ॥३५७॥
दावोद्दीपनकूटयन्त्रघटनैः सिंहादिसंहारिणो यान्त्यात्मिकगण्डशैलपतनैरन्तं किराता वने ।
एकेनैव ननु प्रधावति जनः सर्वोपि मृत्योः पथा हन्ताहं[1] निहतोयमेष तु मितं कालं विभेदमहः ॥३५८॥
स्वोद्वाहे ललनौघमङ्गलरवो यैर्हर्षुलैः श्रूयते दीनैस्तैर्वियतिविलाप उदयत्राकर्ण्यतेन्तक्षणे ।
लोपि घ्नन्नहितं प्रहृष्यति परः स्वं घ्नन्तमन्ते मुहोद्वृत्तं सोप्यवलोकयत्यहह धिङ्मोहोयमान्ध्यावहः ॥३५९॥
सायं विचिन्तितो रात्रौ फलितोन्यत्र वासरे । दुर्विपाकप्रदाताभूद्रोग्धृणां साहसद्रुमः ॥३६०॥
अथ सिंहासनस्यान्तः कार्यान्ते त्यक्तविग्रहः । गर्गः प्रक्षालितामर्षश्चक्रन्द स्वामिनं चिरम् ॥३६१॥
तस्मिन्रुदति सर्वोपि पौरलोको भयोज्झितः । संग्रामावसरो भूपं व्यलापील्लोकवत्सलम् ॥३६२॥
कारुण्योत्पत्तये दत्त्वा कोशं जीवितकामया । जयमत्या तदाबादि गर्गः कपटशीलया ॥३६३॥

---

३४३. [1]) These words written by A_1 after verse 342, belong apparently to a verso of which the beginning is lost; the *lacuna* in the text is not indicated in A. Perhaps, more verses have been lost here.—[2]) A तत्रिदि°. ३४८. [1]) Thus corr. by A_1 from गग्गः. ३५२. [1]) Thus corr. by A_1 from गग्गं. ३५८. [1]) A_1 gloss अहं हन्ता.

कुरु मे संविदं भ्रातरिति सत्त्वमयस्तु सः । तत्प्रक्रियावचो ज्ञात्वा चित्तं तस्या अकल्पयत् ॥३६४॥
त्रिकुरनिचये यस्कौटिल्यं त्रिलोचनयोश्च या तरलतरता यस्काठिन्यं तथा कुचकुम्भयोः ।
वसति हृदि तथासां पिण्डीभवन्नु ता इमा गहनहृदया विज्ञायन्ते न कैश्चन योषितः ॥३६५॥ 365
द्वैःशील्यमप्याचरन्त्यो घातयन्त्योपि वल्लभान् । हेलया प्रविशन्त्यग्निं न स्त्रीषु प्रत्ययः क्वचित् ॥३६६॥
युग्याधिरूढा सा यान्ती यावन्मार्गे व्यलम्बत । भ्रमतो बिज्जला तावन्निर्गत्य प्राविशद्विताम् ॥३६७॥
अथ तस्याश्चितारोहं कुर्वन्त्या भूषणार्थिभिः । लुण्ठकैर्लुण्ठ्यमानाया व्यथा गात्रेषु पप्रथे ॥३६८॥
सच्छत्रचामरे राज्यौ दह्यमाने विलोकयन् । लोकः सर्वोपि साक्रन्दो दग्धदृष्टिरिवाभवत् ॥३६९॥
औचित्यं तेन च तदा निन्येत्यन्तपवित्रताम् । सर्वैर्यदर्थ्यमानोपि नोपाविक्षन्नृपासने ॥३७०॥ 370
सुतमुच्चलदेवस्य बालमङ्के निधित्सता । राज्येभिषेक्तुं ते केचित्तेनान्वैक्ष्यन्त यत्नतः ॥३७१॥
लोको येष्वथ केषांचित्तत्त्वमालोक्य सस्मितः । भिक्षामप्यटितुं जाने नैव जानाति योग्यताम् ॥३७२॥
राज्यां श्वेताभिधानायां मल्लराजस्य यः सुताः । सल्हणाद्यास्त्रयोभूवन्मध्यमे प्राक्षयं गते ॥३७३॥
हन्तुं ज्येष्ठकनिष्ठौ द्वौ शेषौ सल्हणलोठनौ । अन्विष्टौ शङ्कुराजेन भयान्नवमठं गतौ ॥३७४॥
निर्लेज्जैर्मोहनान्द्रोग्धृन्विहाय मिलितैः पुनः । तन्व्यश्चारोहसचिवैरानीतः कृतचाक्रिकैः ॥३७५॥ 375
दृष्ट्वा राज्यार्हमप्राप्य कंचिज्ज्यायांस्तयोस्तदा । गर्गेण राज्ये संरम्भाद्व्यधिच्यत सल्हणः ॥३७६॥
हा धिक्चतुर्णां यामानामन्तरे नृपतित्रयी । अहस्त्रियामे तत्रासीद्दया या पुरुषायुषैः ॥३७७॥
ये सायमुच्चलनृपं प्राक्षे रङ्कुं सिषेविरे । मध्याह्ने सल्हणं प्रापुर्दृष्टास्ते राजसेवकाः ॥३७८॥
अथ लोहरकोट्टस्थः सार्धेह्नि गलिते नृपः । सुस्सलो भ्रातृमरणं श्रुत्वा तूष्णन्तमानसः ॥३७९॥
गर्गेण प्रहितो दूतः स क्रन्दन्स्वं क्षिपन्क्षितौ । ततस्तं वीतसंदेहं चकारार्तप्रलापिनम् ॥३८०॥ 380
आद्यात्सल्हणवृत्तान्तपर्यन्तां नाभृणोत्कथाम् । गर्गदूताद्भ्रातृवधं स्वस्याह्वानं च केवलम् ॥३८१॥
अश्रद्दधानस्तं शीघ्रमरिच्छेदं सुदुष्करम् । तदाह्वानाय गर्गो यं प्राहिणोत्तं चलन्गृहात् ॥३८२॥
आक्रन्दमुखरो भूत्वा तां रात्रिमरुणोदये । कश्मीराभिमुखो यात्रामसंभृतबलोप्यदात् ॥३८३॥
अन्योथ गर्गदूतस्तं पथि संघटितोभ्यधात् । कृत्स्नमावेद्य वृत्तान्तं नागन्तव्यमिति ध्रुवम् ॥३८४॥
क्षिप्रं हतेषु द्रोहेषु स्वस्यसंनिहितेनुजः । कृतस्तु सल्हणो राजा कृत्यमागमनेन किम् ॥३८५॥ 385
भुक्त्वेति गर्गसंदेशं कोपादसहनो नृपः । अप्रयाणैर्विणो भृत्यान्विहस्यैवं वचोब्रवीत् ॥३८६॥
नास्माकं पैतृकं राज्यं यदि रिक्थहरोनुजः । मज्ज्यायसा मया चैतद्भुजाभ्यामर्जितं पुनः ॥३८७॥
राज्यं स्त्रीकुक्षिनोरन्यो न दाताभूत्तदावयोः । येनाहृतमिदं पूर्वं स क्रमः क्व गतोधुना ॥३८८॥
हस्युक्त्वाविरतैरेव वहन्नासीत्प्रयाणकैः । दूतांश्च पार्श्वे गर्गस्य स्त्रीकृत्यै प्राहिणोद्बहून् ॥३८९॥
स काष्ठवाटं संप्राप सल्हणस्य हितैषिणा । निर्गत्य गर्गचन्द्रेण चक्रे हुष्कपुरे पदम् ॥३९०॥ 390
प्रवृत्तायां विभावर्यां दूतैः कृतगतागतैः । तस्याङ्गीकृतसामापि गर्गो द्रोग्धाभ्यधीयत ॥३९१॥

---

३६९. 1) Emended; A राज्ञो. ३७१. 1) Emended with C; A °न्वेक्ष्यन्त. ३७३. 1) Thus A, C K; A, यं.

कार्यमध्यगतो राजा तथापि प्राहिणोत्तदा । धात्रेयं भ्रातरं गर्गाभ्यर्णं हितहिताभिधम् ॥३९२॥
भोगसेनः क्षणे तस्मिन्नाययौ दैवमोहितः । खाशाकान्बिल्ववनजान्मध्येकृत्य नृपान्तिकम् ॥३९३॥
सोभ्यर्णं कर्णभूत्याख्यमश्वारोहं महीपतेः । विसृज्य गर्गं जेष्यामीत्युक्ताभूक्षोभनोद्यतः ॥३९४॥
कालापेक्षामपि त्यक्त्वा हन्तुं भ्रातृद्रुहं स तम् । योग्यं प्रसङ्गमन्विष्यञ्छशे लोकैरसज्जनः ॥३९५॥
यस्य भ्रातृद्रुहः पार्श्वे स त्वमाश्रीयसे कथम् । गर्गोपि तमुपालेभे दूतैरित्यादि संदिशन् ॥३९६॥
स तु मार्गोत्पलाख्यायं तमसीति विलम्बकृत् । दत्तास्कन्दः क्षपापाये तं सानुगमघातयत् ॥३९७॥
पतन्नणं कर्णभूतिर्वीरवृत्त्या व्यरोचत । तस्य द्वैमातुरो भ्राता तेजःसेनोप्यनूनया ॥३९८॥
तेजःसेनस्तु भूलाभे नृपादेशाच्यवेष्टयत । मरिचो लवराजस्य तनूजोश्वपतेरपि ॥३९९॥
अवष्टम्भेन भूपोभूत्तिग्महाव्यग्रहृत्तमः । न येनासितुमप्यास्था तावदासीत्तु तद्बलम् ॥४००॥
पुरोगोपि कृतः पश्चाद्योतीतेह्नि महीभुजा । स सञ्जपालस्तत्पार्श्वमथादायाययौ हयान् ॥४०१॥
तेष्वायातेष्ववष्टम्भं यातं किंचिच्च तद्बलम् । प्राग्रथं गर्गसेनानीः सूर्याख्योनल्पसैनिकः । ४०२॥
दुधुक्षुर्वीक्ष्य तानग्रेनृपोश्वमधिरोपितः । उत्सेकशठधीर्वर्म कृच्छ्राच्च परिधापितः ॥४०३॥
गगनं शलभच्छन्नमिव कुर्वन्नथापतत् । शरासारो रिपुबलात्सर्वतोच्छिन्नसंततिः ॥४०४॥
ओंकारं शरभूत्कारैः कृत्वा द्रोहस्य दुःसहाः । प्राहरन्नाजकटके सर्वान्सर्वायुधैर्द्विषः ॥४०५॥
हतविक्षतविध्वस्तसैन्यः साहसिको नृपः । वेगादपससारैको मध्यान्निर्गत्य वैरिणाम् ॥४०६॥
गर्जत्सिन्धुरथाश्रान्तनत्युन्नतिरलङ्घयत । सवाजिना तेन सेतुर्दुर्लङ्घ्यः पत्रिणामपि ॥४०७॥
सञ्जपालादयो द्वित्राः शोकुस्तमनुवर्तितुम् । पृष्ठलग्ना निरुन्धन्तः स्थाने स्थाने विरोधिनः ॥४०८॥
वीरानकाभिधं वीरः स खशानां निवेशनम् । त्रिंशद्भिर्हैः समं भृत्यैः प्रविष्टस्तत्यजेरिभिः ॥४०९॥
निरम्बरैर्नीराहारैस्तिष्ठद्भिरतिपैः समम् । स तत्र चित्रमाक्रम्य निर्भयो दण्डयन्खशान् ॥४१०॥
क्रमेण च हिमापातदुर्लङ्घ्याध्वनि संकटे । अविपन्नो भाग्ययोगात्ययायौ लोहरं पुनः ॥४११॥
पदे पदे प्राग्मृत्युरायुःशेषेण रक्षितः । तथाप्यासीत्स कश्मीरप्राप्तिमेव विचिन्तयन् ॥४१२॥
वराकं द्वारसेत्वधाद्गर्गो हितहितं क्षुधा । विरुद्धधीर्वितस्तायां बद्धपाण्यङ्घ्रिमक्षिपत् ॥४१३॥
तस्मिन्प्रक्षिप्यमाणेप्सु क्षेमाख्यः स्वं क्षिपन्पुरः । दासोस्योद्यैःपदारोहमधःपातेपि लब्धवान् ॥४१४॥
राज्यप्रदः क्षतारिश्च गर्गः प्राप्नोन्तिकं ततः । प्राप सल्हणराजस्य सचिवेशमधीशताम् ॥४१५॥
स भूभृन्मन्त्रिविक्रान्तिहीनो राज्यमवाप्तवान् । चक्रभ्रममिवापश्यत्सर्वतो भ्रान्तमानसः ॥४१६॥
न मन्त्रो न च विक्रान्तिर्न कौटिल्यं न चार्जवम् । न दातृता न लुब्धत्वं तस्योद्रिक्तं किमप्यभूत् ॥४१७॥
तद्राज्ये राजधान्यन्तर्मध्याह्नेपि मलिम्लुचः[1] । लोकं मुमुषुरन्याश्वसंचारस्य कथैव का ॥४१८॥
पङ्गुरप्यङ्गना कालं क्रान्त्या यत्रास्यवाहयत् । पुमानप्यभवत्तत्र साध्वसाधवस्तधीरसौ ॥४१९॥
यामथ सल्हणोन्येद्युर्भेजे तां लोठनः स्त्रियम् । साधारण्यं गतो राज्यभोग इत्यभवत्तयोः ॥४२०॥
पुरुषान्तरविज्ञानविहीनस्य प्रमाद्यतः । सर्वोपि तस्य तन्त्रश्चैर्व्यवहारो व्यहस्यत ॥४२१॥

---

३९६. [1]) Emended with C; A सन्दिशन्. ४१८. [1]) Thus A. ४२०. [1]) Emended with C; A लोहनः.

श्वभुरो लोठनस्योजसूंहस्तेन व्यधीयत । द्वारे तापसगोष्ठीषु योग्यो विक्रमनिष्ठुरे ॥४२२॥
यः सुस्सलभयोच्छेदमङ्गीकुर्वंस्तदागमे । स्वमन्त्रलक्षजापेन सिद्धिं मन्त्रक्षणेऽभ्यधात् ॥४२३॥
जिघ्नो गर्गाज्ञया राजा तदप्रियमपातयत् । बद्धादमानं वितस्तायां बिम्बं नीलाश्वडामरम् ॥४२४॥
राजानुमादको गर्गस्तांस्तान्व्यापादयन्निपून् । हालाहाण्डामरान्भूरीन्दत्तभोज्यानघातयत् ॥४२५॥ 425
राज्यकिंचित्करे गर्गायत्तजीवितमृत्यवः । बाह्याभ्यन्तरे चासञ्जल्पे वा पृथवोपि वा ॥४२६॥
कदाचिच्छदशद्वर्गे प्रविष्टेथ नृपान्तिकम् । चुक्षोभ नगरे लोकः सर्व एव भयाकुलः ॥४२७॥
तदा शुदचरद्वार्ता भूलान्यारोप्य नौषु यत् । कुध्यन्गर्गोयमायातो हन्तुं सर्वान्नृपाश्रितान् ॥४२८॥
गर्भिणीगर्भपातिन्या तादृश्या भयवार्तया । द्विजाण्यहान्यन्वभात्रि जनैर्ज्वर इवाखिलैः ॥४२९॥
ततस्तिलकसिंहाद्यैरुद्रेकाद्भागदीयत । अनवेक्ष्य नृपादेशमास्कन्दो गर्गमन्दिरे ॥४३०॥ 430
देशश्चात्युल्बणः कृत्स्नो धावति स्म धृतायुधः । प्रत्यपद्दीत्तानखिलान्गर्गचन्द्रस्त्वविह्वलः ॥४३१॥
निर्लज्जा दिल्हभट्टारलक्कत्याद्यास्तुरंगमैः । भ्राम्यन्तस्तत्रादृश्यन्त गर्गावसथवीथिषु ॥४३२॥
निषिषेध न ताञ्राजा प्रत्युतास्कन्ददायिनाम् । लोठनं कुण्डशक्तीनां तेषां स्फूर्त्यै व्यसर्जयत् ॥४३३॥
तेनापि योधैर्गर्गस्य रुद्धमार्गेण मन्दिरम् । न रुद्धं नापि निर्दग्धुं पारितं दत्तवह्निना ॥४३४॥
धानुष्कः केशवो नाम मठेशो लोठिकामठे । अबाधतैव नाराचैस्तद्योधान्घातयन्परम् ॥४३५॥ 435
प्रकाशेन समं राजलोके विरलतां गते । सायं सानुचरो गर्गो हयारूढो विनिर्ययौ ॥४३६॥
समैरप्रतिहतो निनाय लहरं व्रजन् । बद्धोजसूंहमस्वस्थमासीनं त्रिपुरेश्वरे ॥४३७॥
तापसेन किमेतेनेत्युक्तान्येशुर्मुमोच तम् । तं सुस्सलेपि विधुरे नृपतिं नोदपाटयत् ॥४३८॥
क्षणे क्षणेऽभवद्वेशस्ततः प्रभृति सर्वतः । गर्गागमनसंत्रस्तपौरागलितमन्दिरः ॥४३९॥
अथार्तस्य महीभर्तुर्गर्गसंधानमिच्छतः । महत्तमः सहेलोभूद्धरे दृत्यमाचरन् ॥४४०॥ 440
तेनाङ्गीकारितो गर्गः कथंचित्कन्यकार्पणम् । भृत्यस्तु तेन संबन्धं नैच्छन्भूतस्य भूपतेः ॥४४१॥
ततः सुस्सलदेवेन सह संधिं निबद्धवान् । पश्चात्संप्रार्थ्यमानोपि संबन्धं न व्यधत्त सः ॥४४२॥
मण्डले विशारारुत्वमेवं याते नृपोत्तमे । सङ्कुं हंसरथं नोनरथं चासादितांश्चरैः ॥४४३॥
तानभिक्रमणसूच्यादिप्रवेशै - - - र्जनः । अत्यक्तानद्रुभिर्धोरामवस्थामन्वबीभवत् ॥४४४॥
भोगसेनाङ्गनां मल्लामनुमेने स यत्नपः । अनुसर्तुं पतिं ब्रह्मं वसन्तीं साधु तव्यधात् ॥४४५॥ 445
तादृग्दृष्ट्वापि वैक्लव्यं शङ्कितेन तदन्तरे । प्रमिम्ये दिल्हभट्टारो रसदानेन भूभुजा ॥४४६॥
न राजबीजी नोच्चण्डविक्रमो वा बभूव सः । शमिनो गुडदण्डेन यत्तथा तेन पापिना ॥४४७॥
तं या निनिन्दानिष्पन्नपौरुषं तत्स्वसुस्तदा । तस्या वह्निप्रवेशेन सिद्धं मानवतीव्रतम् ॥४४८॥
सोल्पोपि राज्यकालोभूद्देवमातङ्गदुःसहः । दीर्घक्षपादृश्यमानदीर्घेदुःस्वप्नसंनिभः ॥४४९॥
कालवित्सुस्सलो गर्गाद्बद्धसंधिरपि त्रसन् । न्ययुङ्क्षाप्ये सञ्जपालं काश्मीरौन्मुख्यमाक्तनः ॥४५०॥ 450

---

४२२. [1]) Emended; A °स्योजस्यूह°. Cf. viii. 437. ४२३ [1]) Emended; A नृपोत्रवीत. ४२४. [1]) A_1 °प्रवेशर्जनः, without indicating the *lacuna*; C °वेशैरिह दुर्जन°.—[2]) Emended; A °भीभवत. ४४५. [1]) Thus corr. by later hand from A वसन्तीं. ४४२. [1]) Emended with R C; A राजका°.

द्वारेण सह दत्तार्थो लक्कुकः सल्हभूभुजा । वराहमूलं संप्राप कर्यचिच्छस्थितिं भजन् ॥४५१॥
गर्गः स्मरन्नवस्कन्दं पश्चादभ्येत्य नाशयन् । वाराहमूलेन समं तस्य सैन्यमलुण्ठयत् ॥४५२॥
विदद्रौ स तु तद्योधैर्हतैश्च परिषस्वजे । अदिव्यैर्मेदिनी दिव्यैर्देहैस्त्वप्सरसां गणः ॥४५३॥
नायके गलिते शुद्धवृत्तैः सदृशजैर्महो । पतितैरुप्यच्छुद्धाद्यैर्भूषिता मौक्तिकैरिव ॥४५४॥
आगच्छता छिन्नभीतिः सञ्जपालेन लक्कुकः । निराश्रयः संप्रपेदे पार्श्वं सुस्सलभूपतेः ॥४५५॥
सोथ भूभृत्सञ्जपाले दूरं क्रान्तरिपौ गते । आजगामान्तिकं प्रीतैः प्रेरितः पैरडामरैः ॥४५६॥
संधिं तव विधास्यामि सार्धं सुस्सलभूभुजा । इत्युक्त्वा सल्हणं प्रायात्तदभ्यर्णं संहेलकः ॥४५७॥
काङ्क्षिताभ्युदयं पैरैश्चातकैरिव वारिदम् । अशिश्रियन्नाजवर्मं सर्वं एवोच्चलानुजम् ॥४५८॥
गर्गस्य गृहिणी कुङ्काभिधानाथ तदन्तिकम् । कन्यकाद्वयमादाय परिणेतुमुपायथौ ॥४५९॥
उपयेमे स्वयं राजा राजलक्ष्म्यभिधां तयोः । गुणलेखां लघुश्यामां स्वीचक्रे तद्यवीयसीम् ॥४६०॥
सल्हणे सानुजेभ्येत्य सञ्जपालेन वेष्टिते । राजापि राजसदसः सिंहद्वारे समासदत् ॥४६१॥
साक्षाद्विरोधिभूस्येन द्वारमेकेन पातितम् । अभून्मोघं तमप्राप्य सार्धं वैरिमनोरथैः ॥४६२॥
ससैन्येर्गलितद्वारराजवेश्मस्थिते रिपौ । गर्गास्कन्दविशङ्क्याशीच्चकितं सैन्यसलं बलम् ॥४६३॥
गर्गे वितीर्णकन्येपि राजसैन्यमविश्वसत् । तस्थौ स्थातव्यमित्येव तृणस्पन्देपि शङ्कितम् ॥४६४॥
अस्ताभिलाषिणि दिने तादृक्कासहते बले । लेहाददहति क्ष्मापे दुर्भेदोकःस्थितान्निपून् ॥४६५॥
प्रविश्य मावंनिर्भुग्नकवाटेन तमोरिणा । द्वारं विवृत्याङ्गनस्थैः सञ्जपालोमहीद्रणम् ॥४६६॥
तस्य निक्षिप्य पातंगीं वृत्तिं भूयस्थरिव्रजे । अनुप्रवेशं विदधे पदातिर्लक्कुकाभिधः ॥४६७॥
दरदानयने काष्ठवाटसंकटविक्रमे । यस्तस्य सदृशो योधः प्रतिबिम्ब इवाभवत् ॥४६८॥
स केशवश्च स मठाधीशस्तमनुसस्रतुः । द्वौनेयमारुती पार्थमिव प्रार्थितसैन्धवम् ॥४६९॥
निर्गत्य मण्डपाङ्गप्रहरैरैस्तैः कथंचन । विवृते प्राङ्गनद्वारे धीरो राजाविशत्स्वयम् ॥४७०॥
निर्विभागे वर्तमाने संगरे सैन्ययोर्द्वयोः । प्राङ्गने प्रमथं प्रापुर्भूयांसस्तत्र शाखिणः ॥४७१॥
सचिवः सल्हराजस्य पतंगग्रामजो द्विजः । आजौ प्रापाज्जको नाम स्वःस्त्रीसंभोगभागिताम् ॥४७२॥
कायस्थेनापि रुद्रेण लब्ध्वा गञ्जाधिकारिताम् । स्वामिप्रसादः साफल्यं निन्ये स्यक्त्वा तनुं रणे ॥४७३॥
सायं वनस्पतिर्लीनैः खगैर्वाचालितो यथा । प्राङ्गि प्रविष्टे प्रोद्दीननिःशब्दविहगोभवत् ॥४७४॥
आयोधनोर्वी वाचाला चक्रे चित्रार्पितेव सा । तथा सुस्सलभूपेन तुरंगस्थेन तर्जिता ॥४७५॥
अनारूढेङ्गनान्तःस्थे तस्मिन्सिंहासनं ध्वनिः । सुस्सलो जयतीत्येवं ढक्काघातं च शुश्रुवे ॥४७६॥
मल्लराजगृहे तादृङ्नान्यस्याप्युदपद्यत । अगातां तत्र वैक्लव्यं यादृक्सल्हणलोठनौ ॥४७७॥
आबद्धकवचावश्वारूढावालिङ्ग्य सुस्सलः । बालौ युवामिति वदन्धूर्तस्याजयदायुधम् ॥४७८॥
आदिश्य मण्डपेन्यस्मिन्बद्धयोश्च स्थितिं तयोः । प्राप्तराज्यस्ततो राजा विवेशास्थानमण्डपम् ॥४७९॥
त्र्यहोनांश्चतुरो मासान्भुक्तराज्यं बबन्ध तम् । सितस्य सोष्टाशीतेब्दे राधस्य त्रितयेहनि ॥४८०॥

४५२. [1]) Thus A. ४६२. [1]) Emended with C; A साधादि°. ४६६. [1]) Emended; A मावनि°.

तेन सिंहासने क्रान्ते भास्वतेव नभस्तले क्षणादेवाखिलो लोकः क्षोभमब्धिरिवात्यजत् ॥४८१॥
विकोशशस्त्रः सन्द्रोहावेक्षणक्षोभितः सदा । व्याधलोके व्याप्तवक्त्रो मृगराज इवाभवत् ॥४८२॥
भ्रातृद्रुहां कुलच्छेदमन्विष्यान्विष्य कुर्वता । न तेन नीतिनिष्ठेन शिशवोप्यवशेषिताः ॥४८३॥
जनस्य वीक्ष्य दौर्जन्यमधृष्टाकारतां वहन् । स कार्यापेक्षयाप्यासीन्न क्वाप्याहितमार्दवः ॥४८४॥
वस्तुतस्त्वार्द्रहृदयः क्रूरं दमयितुं जनम् । अवास्तवं तद्भीमत्वाद्विक्तिव्याल इवाबभौ ॥४८५॥ 485
कालवित्समयत्यागी प्रगल्भः प्रतिभानवान् । इङ्गितज्ञो दीर्घदृष्टिः स एवान्यो न कोप्यभूत् ॥४८६॥
अधिकः कोपि कोप्यूनः कोपि तस्य समो गुणः । दोषोथ वा पूर्वजस्य स्वभावैकेयेप्यदृश्यत ॥४८७॥
अन्वकारि समानेपि कोपे तत्पूर्वजन्मनः । कोपेन विषमालर्कं तदीयेन तु सारघम् ॥४८८॥
न बभूव स वेशादौ सासूयोनुचितं पुनः । स्थितिभेदभयात्सेहे नोत्सेकमनुजीविनाम् ॥४८९॥
नैच्छत्स ब्रन्ह्ययुद्धादिसंधानैर्मानिनां वधम् । तस्मिन्प्रमादात्क्षिप्तेढे त्वदीयत कृपाकुलः ॥४९०॥ 490
वाक्पारुष्यं नृपस्यासीदाद्यस्यातङ्कदुःसहम् । तस्य तु प्रणयप्रायं हिंसाबाधवर्जितम् ॥४९१॥
तस्यार्थगृध्नोरुत्पादो भूयानास्ने स्म संपदाम् । त्यागो विषयकालादिनैयत्यात्तु मिनोभवत् ॥४९२॥
नवकर्माश्वबाहुल्यप्रिये तस्मिन्दरिद्रताम् । तत्यजुः कारवो वाजिविक्रेतारश्च दैशिकाः ॥४९३॥
दुःसहव्यसनोत्पत्तौ जिगीषोः प्रशमैषिणः । तस्यासीदपरित्याज्यं न किंचिद्वसुवर्षिणः ॥४९४॥
तस्येन्द्रवादशी भूरिपराध्यांशुकदायिनः । यथा नृपस्य शुशुभे तथा नान्यस्य कस्यचित् ॥४९५॥ 495
यथा प्रागुच्चलो राजा सुप्रापः प्रियसेवकः । स तथा सेवकैरासीद्भृशा दुर्लभदर्शनः ॥४९६॥
नोच्चलादपरस्यासीद्व्यसनं हयवाहने । नान्यस्य सुस्सलनृपाद्दाक्ष्यं तत्र च पप्रथे ॥४९७॥
शममुत्पन्नमुत्पन्नं निन्ये दुर्मिक्षमुच्चलः । राज्ये सुस्सलदेवस्य न तत्स्वप्नेप्यदृश्यत ॥४९८॥
किमन्यदखिलैः सोभूदप्रजादधिको गुणैः । त्यक्ता त्यागार्थनैस्पृह्यसुप्रापत्वानि केवलम् ॥४९९॥
औच्चलेः पालको गर्गो यं राज्ये कर्तुमैहत । सहस्रमङ्कलस्तेन निरवासयत स क्रुधा ॥५००॥ 500
तस्मिन्भद्रावकाशस्थे प्रासनामा तदात्मजः । काश्चनोत्कोचदश्चक्रे डामरैः सह चाक्रिकाम् ॥५०१॥
असंख्यजसुच्चलजं पितृव्येणार्थितं शिशुम् । प्रसङ्गे तत्र गर्गोपि प्रातिकूल्यमदर्शयत् ॥५०२॥
प्रहितानां नरेन्द्रेण तृणानामिव शक्तिणाम् । गर्गदात्राग्निदग्धानां निःसंख्यानामभूत्क्षयः ॥५०३॥
गर्गस्यालोपि विजयः स देवसरसोद्भवः । प्रातिलोम्येन नृपतिसैन्यानां कदनं व्यधात् ॥५०४॥
राज्यप्राप्तेर्मासमात्रे दिनैरभ्यधिके गते । तेनोत्पिञ्जेन राज्ञोभूच्च धीरस्याकुलं मनः ॥५०५॥ 505
सुरेभ्यर्यमरेशोर्वीवितस्तासिन्धुसंगमाः । गर्गेण राजसैन्यानां कृताः कदनकाङ्क्षिणः ॥५०६॥
संग्रामे तुमुलेमात्यौ शृङ्गारकपिलौ हतौ । कर्णभूव्रक्कनामानौ तन्त्रिणौ च सहोदरौ ॥५०७॥
निहतानन्तसुभटसमूहान्तरलक्षितान् । तादृशानपि निष्क्रष्टुं नासीत्कस्यापि पाटवम् ॥५०८॥
हर्षमित्रः कम्पनेशो भूभर्तुर्मातुलात्मजः । विजयेन हतानीको विदधे विजयेश्वरे ॥५०९॥

---

४९२. [1]) Emended; A °नैवत्वा तु. ४९८. [1]) Emended with O; A स्वप्नेदृश्यत. ५०६. [1]) Emended with C; A राज्यसै°.

पुत्रो मङ्गलराजस्य तिल्हो राजान्यवंशजः । तत्र त्रिब्बाकरमुखास्तन्त्रिणश्च प्रमिम्यिरे ॥५१०॥
राजानीके सञ्जपालः प्रवीरप्रवरोभवत् । भूरिसैन्येन गर्गेण नाल्पसैन्योपि यो जितः ॥५११॥
सस्तम्भ्य विजयक्षेत्रे लक्कवार्यैर्वसर्जितैः । धीरो राजा बलं भग्नं स्वयं गर्गोन्मुखं ययौ ॥५१२॥
सोन्विष्य गर्गेण हतान्योधान्राशीकृतान्बहून् । निरदाहयदन्येद्युरसंख्यैर्वेश्चितामिभिः ॥५१३॥
बलिना भुभुजा गर्गः पीड्यमानः शनैः शनैः । ततः स्ववसतीर्दग्ध्वा हलाहाभिमुखोभवत् ॥५१४॥
स तत्र रत्नवर्याख्यं गिरिदुर्गं समाश्रितः । हताश्वोनुचरैस्त्यक्तो नृपेणाराद्वेष्टयत ॥५१५॥
अन्वारूढेन तत्रापि सञ्जपालेन वेष्टितः । चरणौ शरणीचक्रे राज्ञो दत्त्वोच्चलात्मजम् ॥५१६॥
अन्तिकस्थ नृपे कर्णकोष्ठजं मल्लकोष्ठकम् । विरुद्धं रुद्धवत्याशु गर्गो विश्वासमाययौ ॥५१७॥
गृहीतप्रणतिस्तस्य नष्टेषु विजयादिषु । शमितोपप्लवो राजा विवेश नगरं शनैः ॥५१८॥
गत्वाथ लोहरे न्यस्य बद्ध्वा सन्हणलोठनौ । स कल्हमोमपालाद्यै रेमे संसेवितो नृपैः ॥५१९॥
भूयः प्रविष्टः कश्मीरान्सेव्यः सर्वातिशायिभिः । गर्गे प्रसादैरनयत्प्रवृद्धिमधिकाधिकैः ॥५२०॥
भीष्मार्कप्रतिमे तस्मिन्हादिनावनुचक्रतुः । महादेवी कुमारश्च द्रुमच्छायावनानलौ ॥५२१॥
डामरौ देवसरसोद्भवौ विजयगोविणौ । वृद्धद्विक्कस्तथा सूक्ष्मट्रिक्कौ वेलां प्रचक्रतुः ॥५२२॥
सानाथ्यकाङ्क्षिणौ पार्थिवस्य प्रविशतः पुरः । लोकपुण्ये तस्थतुस्तौ क्रन्दद्भिः स्वानुगैः समम् ॥५२३॥
विजये गर्गसंबन्धात्सदाक्षिण्यो महीपतिः । मदाचारं परित्यज्य वेत्रिभिस्तावताडयत् ॥५२४॥
तौ मानिनश्च तद्भृत्याः कृष्टशस्त्रास्ततो व्यधुः । साहसं सुमहत्सैन्ये प्रहरन्तो महीपतेः ॥५२५॥
श्वपाकोभोगदेवाख्यः कृपण्या प्राहरद्भृपम् । धीरो गज्जकनामा च करवालेन पृष्ठतः ॥५२६॥
सावशेषतया भूपस्यायुषो मोघतां ययुः । द्विषत्प्रहतयो वाहतुरगी तु व्यपद्यत ॥५२७॥
नृपस्यान्तरयन्वैरिप्रकृतिं त्राणवंशजः । निहतस्तत्र भृङ्गारसिंहः सादीशसस्यकः ॥५२८॥
सैनिकैस्तैर्वृद्धद्विक्काभोगदेवादयो हताः । सूक्ष्मट्रिक्कस्तु निस्तीर्णो हेतुर्भाविनि विग्रवे ॥५२९॥
शूले व्यापादिता गज्जकादयो द्रोहसंश्रिताः । संदेहितासुस्त्रियासीद्राजा गर्गानुकूल्यभाक् ॥५३०॥
न भवेत्पविपानेपि प्रमयः समयं विना । प्रसूनमप्यमून्हन्ति जन्तोः प्राग्भावपेः पुनः ॥५३१॥
ज्वालाभिरौर्वदहनस्य पयोधिमध्ये न म्लानतामपि हि यानि मुहुः स्पृशन्ति ।
तान्येव यान्ति विलयं किल मौक्तिकानि कान्ताकुचेषु युवभावभुवोष्मणापि ॥५३२॥
प्राक्सेवामपि विस्मृत्य परोत्सेकासहिष्णुना । मण्डलात्सञ्जपालाख्या निरवास्यन्त भूभुजा ॥५३३॥
संबन्धी काकवंद्यानां यशोराजाभिषस्ततः । महत्तमद्वयाभ्यर्णं राज्ञा निर्वासितो ययौ ॥५३४॥
तमन्यांश्च विनिर्यातान्देशाद्वृद्धसमृद्धिमान् । ऐच्छल्लब्धप्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगिताम् ॥५३५॥
तत्पुत्रः कान्दमार्गेण विविक्षुः क्ष्मापसैनिकैः । यशोराजे क्षते प्रासः प्रत्यावृत्य ययौ भयात् ॥५३६॥
अथान्येष्वपि भृत्येषु राज्ञा निर्वासितेषु सः । मिलितेषु प्रथां यावद्यथावदुपलब्धवान् ॥५३७॥

---

५१४. [1]) Emended, A फलाहा°. Cf हालाहाण्डामरान् VIII 425 ५१७. [1]) Emended, A with diplography मल्लकोष्ठका ष्ठकम् ५३४ [1]) Emended with C A राजा

उपरागे नवे सज्जे पार्वतीयास्त्रयो नृपाः । चाम्पेयो जासटो वज्रधरो बन्धापुरांधिपः ॥५३८॥
राजा सहजपालश्च वर्तुलानामधीश्वरः । युवराजो त्रिगर्तोर्वीवल्लापुरनरेन्द्रयोः ॥५३९॥
बल्ह आनन्दराजश्च पञ्च संघटिताः क्वचित् । प्रस्थानार्थं कृतगणाः कुरुक्षेत्रमुपागताः ॥५४०॥ 540
आसमस्याहृतं तावदभ्येत्य नरवर्मणः । प्रापुर्भिक्षाचरं तेन दत्तपाथेयकाञ्चनम् ॥५४१॥कुलकम् ॥
स जासटेन संबन्धिस्नेहाद्विहितसत्कृतिः । नीतोन्यैश्च पथां भूपैर्वल्लापुरमथाययौ ॥५४२॥
देशाद्विनिर्गतैर्विघ्नप्रमुखैर्वार्धते पथे । तस्मिन्प्राप्ते सहस्रस्य प्रतिष्ठा लघुतामगात् ॥५४३॥
पौत्रोयं हर्षदेवस्य क एते राज्य इत्यथ । उक्त्वा त्यक्त्वा सहस्रादींस्तमेवाशिश्रियञ्जनाः ॥५४४॥
कृतज्ञभावमुत्सृज्य संबन्धिस्नेहमोहितः । दर्यको राजपुत्रस्तं राज्ञा निर्वासितोप्यगात् ॥५४५॥ 545
पुत्रः कुमारपालस्य तत्पितुर्मातुलस्य सः । वृद्धिं सुस्सलदेवेन पुरा निन्ये हि पुत्रवत् ॥५४६॥
प्रेरितो युवराजेन जासटेन च कन्यकाम् । वल्लापुरेशः प्रददौ भिक्षवेष स पद्मकः ॥५४७॥
तद्देशठक्कुरो भूपान्संघट्याखिलांस्ततः । तमैच्छद्भूयपालाख्यः कर्तुं वैतामहे पदे ॥५४८॥
तां वार्तां श्रुतवान्राजा यावदासीत्समाकुलः । गयपालो हतस्तावद्रोत्रजैश्छद्मना बली ॥५४९॥
पद्मके तान्प्रतिगते योद्धुं प्रधनमभ्यगः । भिक्षाचरश्चमूपुर्यो दर्यकोपि व्यपद्यत ॥५५०॥ 550
तेन प्रधाननाशेन ततो भिक्षाचरो ययौ । अर्किंचित्करतां मेघ इवावग्रहवारितः ॥५५१॥
आसमत्यां प्रयातायां क्षीणे पाथेयकाञ्चने । श्वशुरोपि ययौ तस्य शर्नैमन्दोपचारताम् ॥५५२॥
चतुष्पञ्चानि वर्षाणि निष्क्लेशासटमन्दिरे । ग्रासाच्छादनमात्रं स ततः क्लेशात्समासदत् ॥५५३॥
ठक्कुरो देङ्गपालोथ चन्द्रभागातटाश्रयः । दत्त्वा सुतां बप्पिकाख्यां तं निनाय निजान्तिकम् ॥५५४॥
प्राप्तसौख्यो वसंस्तत्र कंचित्कालं भयोज्झितः । स राजबीजी दैन्येन शैशवेन च तत्यजे ॥५५५॥ 555
तदन्तरे साहसिकः प्रासः साहस्रिरुन्मदः । गतागतानि कुर्वाणः संरम्भमनयन्नृपम् ॥५५६॥
स सिन्धुपथमार्गेण विविक्षुर्विप्रबोन्मुखः । स्वैरेव भृत्यैर्भूभर्तुर्बद्धो पापैः समर्पितः ॥५५७॥
तत्रोत्पिञ्जे परं सत्त्वं सज्जपालस्य पप्रथे । खिन्नोपि द्रोहविमुखो यत्स देशान्तरं ययौ ॥५५८॥
तस्मिञ्शूरे कुलीने च किं वाच्यं स दिगन्तरे । शौर्येणैव यशोराजः पप्रथे यत्तदद्भुतम् ॥५५९॥
अथ राजा निवार्याद्यान्सहेलादीन्महत्तमान् । सर्वाधिकारे विदधे कायस्थं गौरकाभिधम् ॥५६०॥ 560
स तापसस्य संबन्धी कस्यचिद्विजयेश्वरे । सेवया लोहरस्थस्य तस्य वाल्लभ्यमाययौ ॥५६१॥
शमिते पूर्वकायस्थवर्गे तेन ततः क्रमात् । नीतः सर्वाधिकारित्वं सोन्यामेव स्थितिं व्यधात् ॥५६२॥
अशेषकर्मस्थानेभ्यो वृत्तिं राजोपजीविनाम् । निवार्य कोशे भरणं तेनाकार्यनिशं प्रभोः ॥५६३॥
अदिक्षा पाप्मिनस्तस्य नाशायि क्रूरता जनैः । मधुरिम्णा विषस्येव शक्तिः प्राणापहारिणी ॥५६४॥
न्यधात्कृपणवित्तं स पूर्वसंचितनाशकृत् । विभुद्धे नृपतेः कोशे हिमे हिममिश्राम्बुदः ॥५६५॥ 565
कोशः कृपणवित्तेन प्रविद्धेन हि दूषितः । भुज्यते भूमिपालानां तस्करैरथ वारिभिः ॥५६६॥

---

५३८. [1]) Comp. vii. 588. ५४५. [2]) A, with diplography दर्यको राजको राजपुत्रस्तं. ५५०. [1]) Emended; A प्रतिगतो. ५५२. [2]) Emended; A क्षणे. ५६३. [1]) Emended; A निर्वार्य.

लोभाभ्यासेन भूयोपि संचिन्वन्कोशमन्वहम् । आस्ते स्म लोहरगिरौ प्रहिण्वन्सर्वसंपदः ॥५६७॥
गौरकाश्वशिविरैर्वृषपञ्चकार्यैर्नियोगिभिः । विधीयते स्म निःसारा महोत्पातैरिव क्षितिः ॥५६८॥
उच्चलत्क्षमापतौ शान्ते मूर्धारूढशिलोपमे । अबाधन्त पुनर्लोकं व्याधा इव नियोगिनः ॥५६९॥
प्रशस्तकलशास्यान्ते तङ्कातृतनयः परम् । कायस्थः कनको नाम श्राध्यामकृत संपदम् ॥५७०॥
नानादिगन्तरायातो दुर्भिक्षपतितो जनः । येनाविच्छिन्नसत्रेण शान्तव्यापद्व्यधीयत ॥५७१॥
संजातमुच्चलस्यान्ते येषां तत्परीक्षणम् । त एव चक्रिरे राज्ञा प्रमत्तेनाधिकारिणः ॥५७२॥
द्वारे तिलकसिंहः स तादृक्तेन व्यधीयत । राजस्थाने च जनकः काणस्तस्य सहोदरः ॥५७३॥
प्रतापैर्नृपतेस्तीक्ष्णैः करमाक्रान्तमण्डलः । जिताद्वाराधिपः सोपि स्वीचकारोरशाधिपात् ॥५७४॥
काकवंदयस्तु तिलकः क्ष्माभुजा दत्तकम्पनः । निन्ये प्रकम्पमहितान्प्रकम्पन इव द्रुमान् ॥५७५॥
प्राग्यशास्त्रभृता शैडराजस्थानाधिकारिणा । नृपप्रतापैरहिताः सज्जकेनापि निर्जिताः ॥५७६॥
काकवंशाभयात्यांप्रराजद्वारेण धीमता । अद्वमेलकभृत्येनाप्यवापीष्टेन मन्त्रिता ॥५७७॥
एवं स्वाहंक्रियात्यक्तगुणापेक्षेण मन्त्रिणः । कुर्वतोच्चावचांस्तेन कश्चित्कालोत्यवाहयत ॥५७८॥
वितस्तापुलिने सोथ कर्तुं प्रारभनोन्नतम् । स्वस्य श्वश्वाश्च पत्न्याश्च नाम्ना सुरगृहत्रयम् ॥५७९॥
उत्पातवह्निना दग्धो निःसंख्यधनदायिना । तेन दिद्दाविहारोपि नूतनत्वमनीयत ॥५८०॥
पुरीमन्विलिकां जातु स प्रयातोन्तिकस्थितैः । अप्तैः प्रैर्यत कल्हाद्यैर्गर्गोच्छेदाय भूपतिः ॥५८१॥
गार्गीः कल्याणचन्द्राख्यस्तानतिक्रम्य हि स्फुरन् । मृगयादिक्षणे तेषामसूयामुदपादयत् ॥५८२॥
सर्वाभ्यधिकसामर्थ्यं तं निषाद्य निवेद्य ते । नित्योपजपनैर्गर्गे विक्रियामनयन्नृपम् ॥५८३॥
वद्धा त्वां लोहरे भूभृदिच्छति क्षेप्तुमित्यथ । गर्गः शशङ्के भृत्येन राज्ञा चैकेन बोधितः ॥५८४॥
ततः स सत्तुतस्तत्र पलाय्य स्वभुवं ययौ । दिनैर्भूपोपि संप्राप्तः प्रविवेश स्वमण्डलम् ॥५८५॥
अन्योन्यशङ्कया भेदं यातयो राजगर्गयोः । चाक्रिकैः कृतसंचारैर्वैरं प्रौढिमनीयत ॥५८६॥
स्यालं गर्गस्य विजयं क्षेद्रशेषवशंवदः । समीपात्स त्यजन्राजा पश्चात्तापेन पस्पृशे ॥५८७॥
कारायां गर्गशत्रुर्यस्तेन पूर्वं व्यधीयत । स मल्लकोष्टकस्तस्मिन्कालेमुच्यत बन्धनात् ॥५८८॥
निबद्धयौनसंबन्धं डामरैरपरैः समम् । तं कारयित्वा सामर्षो निनाय बलितां नृपः ॥५८९॥
शनैर्युद्धाय निर्याते राजसैन्येथ पूर्ववत् । गर्गेण कदनं चक्रे योधानाममरेश्वरे ॥५९०॥
तत्र सर्वातिशायिन्या वीरवृत्त्या नृपाश्रितः । डामालाडामरः प्राप प्रथां पृथ्वीहरः परम्॥५९१॥
रणे द्वारपतेर्गर्गनिर्जितस्य पलायने । शौर्यं तिलकसिंहस्य प्राप सर्वोपहास्यताम् ॥५९२॥
हतशेषाः क्षताः शस्त्रवस्त्रादि त्याजिता भटाः । तदीया गर्गचन्द्रेण कारुण्यात्केपि रक्षिताः ॥५९३॥
वह्निसात्क्रियमाणेषु वीरदेहेषु सर्वतः । राजसैन्ये चिताग्नीनां गणना कापि नाभवत् ॥५९४॥
कृष्टसैन्येन राज्ञाथ गर्गो निर्दग्धमन्दिरः । संत्यज्य लहरं प्रायाद्गिरिं धुडावनाभिधम् ॥५९५॥
गिरिमूलोपविष्टस्य भूपतेः सैनिकैः समम् । तेषु तेष्वकरोन्नित्यं गिरिमार्गेषु संगरम् ॥५९६॥

५७५. [1]) Emended with C; A प्रकम्पं सहिता°. ५७७. [1]) Emended; A °श्रवाम्प्राप्त°. ५८१. [1]) Thus A; cf. viii. 764. 831. 1947 (C).

कूटयुद्धैर्नृपानीकं प्रतिराज्युपतापयन् । रणे त्रैलोक्यराजादिप्रमुखांस्तन्निणोऽवधीत् ॥५९७॥
फाल्गुने[1] हिमसंभारभीमे परिमितानुगः । स धीरो राज्यपि रिपौ न धैर्येण व्ययुज्यत ॥५९८॥
धैर्यवान्काकवंश्यस्तु तिलकः कम्पनापतिः । परं शिखरिभृङ्गस्थं शक्नोभूत्तं प्रधावितुम् ॥५९९॥
पीडितस्तेन संप्रेष्य स्वभार्यातनयेल्लिकम् । निन्येनुकूलतां भूपं प्रसादच्छादितक्रुधम् ॥६००॥ 600
गूढमन्युर्नृपः संधिं बद्ध्वा प्रचलितस्ततः । तं मल्लकोष्ठकं वृद्धिं निनाय न पुनः शमम् ॥६०१॥
लेहेथ लहरे द्वित्रान्मासानविशदे नृपे । स मल्लकोष्ठकासह्यस्पर्धी नीत्वविमाननाम् ॥६०२॥
तन्मध्ये नृपतिर्गूढं विभेदं तद्बलं नयन् । तदीयानकरोद्धृत्यान्कर्णादीन्स्वहितावहान् ॥६०३॥
स खिन्नो नीचदायादसमशीर्षिकयाथ नैः । प्रेरितः पार्थिवाभ्यर्णं सदारतनयोऽविशत् ॥६०४॥
खातुं प्रवृत्तः पार्श्वस्थं खानद्रोण्युपरिस्थितः । अथैकदा तमाक्षिप्तं शस्त्रमत्याजयन्नृपः ॥६०५॥ 605
कुर्यादास्थामवष्टम्भे कोन्यः पौरुषगर्वितः । आक्षेपसमये सोपि यत्क्लैब्यं भीरुवश्यया ॥६०६॥
उत्खातरोपितनृपः क्व नु सोभिमानः कार्पण्यभागितरलोकसमा क्व वृत्तिः ।
यद्भावशं नटयति प्रकटं विधातुरिच्छैव यन्त्रगुणपङ्क्तिरित्रात्र जन्तुम् ॥६०७॥
अशकन्युधि ये द्रष्टुमपि तं नास्य ते शठाः । केपि राजप्रिया बाहू ग्रन्थिबद्धौ तथा व्यधुः ॥६०८॥
श्रीसंग्राममठाभ्यर्णमन्दिरस्था नृपे स्वयम् । संक्रान्ते प्राङ्गनं युद्धात्कल्याणाख्या व्यरंसिषुः ॥६०९॥
जीवन्तं पितरं भुक्त्वा विदेहो गर्गनन्दनः । सान्त्वमानः स्वयं राज्ञा कृच्छाच्छस्त्रं समार्पयत् ॥६१०॥ 610
गर्गः सदारतनयो राजौकस्येव भूभुजा । उपाचर्यत दाक्षिण्याद्बद्धो भोगैर्निजोचितैः ॥६११॥
गार्गिः पलाय्य यातोपि चतुष्को निजमन्दिरात् । अवर्णभाजा कर्णेन दृष्ट्वा राज्ञः समर्पितः ॥६१२॥
रूढच्छद्मप्रकोपस्य प्रसादस्य महीभुजः । अन्तःशुद्धिविहीनस्य व्रणस्येव न निश्चयः ॥६१३॥
दरद्राजे मणिधरे दिदृक्षात्रागते नृपः । तत्सेगमाय निर्यातो गर्गं भृत्यैरघातयत् ॥६१४॥
द्वित्रान्मासान्सोनुभूतकारागारस्थितिर्निशि । सत्रा त्रिभिः सुतैः कण्डबद्धरज्जुर्न्यपात्यत ॥६१५॥ 615
निष्ठां बिम्बमुखान्निन्ये ययैव स नृपानुगैः । तथैव कण्डबद्धाद्या सपुत्रोक्षिप्यतास्भसि ॥६१६॥
तं चतुर्नवते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । सुखेच्छुः प्रत्युत प्राप दुःखभुङ्नृतविप्लवः ॥६१७॥
कल्हे कालिञ्जराधीशे महादेव्याश्च मातरि । मल्लाभिधायां शान्तायां स ततोभूत्सुदुःखितः ॥६१८॥
तन्मध्ये नागपालाख्यः सोमपालस्य सोदरः । तेन प्रतापपालाख्ये हते भ्रैमातुरेऽभजे ॥६१९॥
शङ्कितस्तन्निहन्तारं हत्वामात्यं पलायितः । त्यक्तस्वदेशः शरणं ययौ सुस्सलभूभुजम् ॥६२०॥ 620
क्रुद्धः स कारणात्तस्मात्प्रणयं वशवर्तिनः । अगृह्णन्सोमपालस्य निश्चिकायाभिषेणनम् ॥६२१॥
निश्चित्य सर्वोपायानामसाध्यं विधुरं नृपम् । स भिक्षाचरमानिन्ये तस्य वल्लापुराद्रिपुम् ॥६२२॥
निशम्यानीतदायादं तं प्रकोपाकुलो नृपः । दत्तास्कन्दोविशत्तीव्रतेजा राजपुरीं ततः ॥६२३॥
दत्त्वा राज्ये नागपालं सोमपाले पलायिते । सप्त मासान्स तत्रासीत्तांस्तान्संत्रासयन्रिपून् ॥६२४॥

---

५९८. [1]) A फाल्गुने. ६०४. [1]) Emended with C; A पार्थिवा°. ६०५. [1]) Emended; A °खिन्नदार्त्त. ६०९. [2]) Emended, A सङ्गामे प्रा°. ६१०. [1]) Emended with C; A समर्पयत्.

राज्ञां वज्रधरादीनां राजा वज्रधरोपमः । सेवावत्सरदानेन प्रसादविषशोभवत् ॥६२५॥
भ्रमतां चन्द्रभागादिसरित्तीरेषु सर्वतः । तत्सैन्यानां मुखमपि द्रष्टुं शेकुर्न वैरिणः ॥६२६॥
अमरगाम्यभवत्तस्य तिलकः कम्पनापतिः । पृथ्वीहरो डामरश्च मार्गरक्षणदीक्षितः ॥६२७॥
धार्मिको नृपतिर्ब्रह्मपुरीं देवगृहांश्च सः । मण्डलं द्विषतो रक्षन्प्रपेदे मौलिकं फलम् ॥६२८॥
तस्येन्द्रविभवस्यान्यत्सामग्र्यं वर्ण्यते कियत् । आयायावश्वघासोपि सैन्ये यस्य स्वमण्डलात् ॥६२९॥
तत्र प्रसङ्गे तत्रामीभवन्सुजनवर्धनः । दूरस्थस्यानयद्बुद्धिं गौरकस्योपरि क्रुधम् ॥६३०॥
राष्ट्रगुप्त्यै स्वयं राज्ञा स्थापितः स स्वमण्डले । अज्ञायि पैशुनाशुद्धबुद्धिना निखिलार्थवत् ॥६३१॥
तत्संबन्धेन जनकं स निन्दच्चगराधिपम् । मनस्तिलकसिंहस्य तद्भ्रातुरुदवेजयत् ॥६३२॥
हत्वाधिकारं स्वस्यार्थ क्रुद्धः पर्णोत्ससंभवम् । अनन्तात्मजमानन्दाभिधं द्वाराधिपं व्यधात् ॥६३३॥
सोमपालादयः श्लाघ्यास्तदा प्रकृतयोभवन् । राज्ञस्तथा स्थितस्यापि न याः सविधमाययुः ॥६३४॥
स पञ्चनवते वर्षे वैशाखेथ स्वमण्डलम् । प्राविशन्नागपालोपि राज्यभ्रष्टस्तमन्वगात् ॥६३५॥
दुःसहातङ्कदूतेन लोभेन क्षोभितस्ततः । अदण्डयच्च वास्तव्याननयद्बालपतां व्ययम् ॥६३६॥
निवार्य गौरकं कार्याकार्यिणस्तत्समाश्रितान् । तस्य दण्डयतः सर्वे विरागं मन्त्रिणो ययुः ॥६३७॥
अकाण्डे व्यवहारेषु स विपर्यासितेष्वभूत् । अवसन्नधनो गाढमग्रीद्यान्नत्रमन्त्रिणाम् ॥६३८॥
सौवर्णीरिष्टिकाः कृत्वा प्राहिणोल्लोहरान्तरे । काञ्चनाद्रिप्रतीकाशान्स्वर्णराशीनढौकयत् ॥६३९॥
अथ दण्डयितुं गर्गभृत्यान्दण्डाधिकारिणम् । लहरेकृत गर्गस्य मन्त्रिणं गज्जकाभिधम् ॥६४०॥
तं दण्डभीतैर्गर्गस्य सेवकैराश्रितस्ततः । विश्वस्तमवधीत्क्रुध्यश्छद्मना मल्लकोष्ठकः ॥६४१॥
लहरे विद्रुते राजा हैमातुरमथाप्तजम् । मल्लकोष्ठस्यार्जुनाख्यं बबन्ध सविधस्थितम् ॥६४२॥
हस्तं च सङ्गचन्द्रस्य पुत्रं गोत्रिणमप्यसौ । बद्ध्वा व्यधाद्विद्रुकाख्यं तस्य तद्भ्रातरं हितम् ॥६४३॥
पूर्ववैरं स्मरन्सूर्यं सपुत्रं तं परांस्तथा । बबन्धानन्दचन्द्रादीन्नीत्युल्लङ्घनमाचरन् ॥६४४॥
निर्गते लहरे मल्लकोष्ठके विद्रुते ततः । आरोप्यार्जुनकोष्ठं तं भुले कोपाद्व्यपादयत् ॥६४५॥
निवेदय सैन्यं तत्राथ प्रविष्टस्य पुरं ययुः । डामरा निखिलास्तस्य वैरं विश्वस्तघातिनः ॥६४६॥
क्रुध्यन्पृथ्वीहरायापि कृतसेवाय मन्त्रिभिः । आदिष्टैः कम्पनेशायैरवस्कन्दमदापयत् ॥६४७॥
कथं चित्स तु निस्तीर्णो जयन्तीविषयौकसः । बन्धोः क्षीराभिधानस्य प्रविवेशोपवेशनम् ॥६४८॥
दिनेवन्तिपुरादीनां पुराणामन्तरेण तम् । व्रजन्तं विधुरं केचिन्नाशकन्बाधितुं द्विषः ॥६४९॥
तद्वैधुर्यविधानं तत्प्रजासंहारकार्यभूत् । प्रमादाद्भूपतेः क्रुद्धवेतालोत्थापनोपमम् ॥६५०॥
क्षीरोथ तीक्ष्णधीर्वृद्धः सह पृथ्वीहरेण सः । अढौकयच्छुभाङ्गान्तरेष्टादश डामरान् ॥६५१॥
अभेद्यसंघांस्ताञ्जेतुं निर्यातो विजयेश्वरम् । न्ययुङ्क्त भूभृत्संभ्रान्तस्तिलकं कम्पनापतिम् ॥६५२॥
संग्रामैः खण्डशः कुर्वन्स तानतुलविक्रमः । विद्रावयामास रयैः पुरोवायुरिवाम्बुदान् ॥६५३॥

---

६२६. [1]) Emended; A तान्सैन्य°. ६३१. [1]) Emended with C; A स्थापितां. ६३३. [1]) Emended; A अनन्ताधिपमा°. Cf. viii. 713. 1005. 1042. ६३६. [1]) Emended; A °स्रोभितस्ततः. ६४०. [1]) Emended with C; A °कारिणम्. ६४४. [1]) Emended with C; A परंस्त°. ६५०. [1]) Emended with C; A प्रमादभूपतेः

संमानावसरे तस्य जित्वाथास्य डामरान् । प्रवेशं प्रस्तुत नृपो न प्रादाज्जयमानकृत् ॥६५४॥
स भ्रमन्नो नगरं प्रविष्टे नृपतौ ततः । खिन्नः स्ववेश्मन्यवसत्स्वामिकार्ये निरुद्यमः ॥६५५॥ 655
संमानाः समशीर्षिकां विसदृशैस्तुल्यैर्निरुद्धोदया वैरे विद्विषतां कृता धुरि परं संधौ बहिः स्थापिताः ।
कार्यान्तेद्भुतकर्मकौशलकृतावज्ञा विरामस्पृशः सर्पाकीर्णमिवाभु वेश्म गृहिणो भृत्यास्त्यजन्ति प्रभुम् ॥६५६॥
त्यक्तकार्यानुसंधाने तस्मिन्सर्वत्र डामराः । संभूमिं विक्रियां निन्युः कृषिं क्षयधना इव ॥६५७॥
आतङ्कोद्वेजितैर्विप्रैः कृतप्रायैः पुरे पुरे । वह्नौ हुतामिभिर्घोरा कुकीर्तिरदपद्यत ॥६५८॥
उपसर्गेण तुरगाः करभाश्च क्षयं गताः । न्यवेदयन्मण्डलस्य प्रत्यासन्नमहाभयम् ॥६५९॥
प्रत्यासन्नाभुभा कम्पं भयेन जनता दधे । आसन्नवज्रपतना वातेनेव द्रुमावलिः ॥६६०॥ 660
अथ षण्णवताब्दस्य प्रारम्भे डामरावलिः । ऊष्मस्पृष्टा हिमानीव बभूवापतनोन्मुखी ॥६६१॥
प्रथमं देवसरसाद्विप्रव्रजप्रसरस्ततः । मुखं व्यथावहो गण्ड इव पाकं व्यदर्शयत् ॥६६२॥
एककार्यस्वमानीय टिक्कादीन्गोत्रजान्बली । स्थामस्थं विजयोभ्येत्य राजानीकमवेष्टयत् ॥६६३॥
तत्र कायस्थपुत्रोपि स्थामस्थानीकनायकः । संरम्भं नागवद्दाख्यः सेहे तस्य चिरं युधि ॥६६४॥
कथंचिदथ भूपेन प्रार्थितः कम्पनापतिः । निर्ययौ स्वामिदौरात्म्यसंस्मृतिश्लथसौष्ठवः ॥६६५॥ 665
विजयेन समं तस्य बद्धमूलेन संयुगे । संदेहं प्राणवृत्तिश्च जयश्रीश्चासकृद्ययौ ॥६६६॥
प्रवृद्धि मल्लकोक्षेपि प्रयाते लहरान्नरे । वैशाखे निर्ययौ राजा ग्रामं थल्योरकाभिधम् ॥६६७॥
सैनिकाः शत्रुभिस्तस्य भ्रामितास्तत्र रात्रिषु । अरतिं निन्यिरे घोरैः स्वप्नैरिव मुमूर्षवः ॥६६८॥
बाहुमात्रसहायेन सर्वशक्तिमतां वरः । येन हर्षनरेन्द्रोपि विधुरेणोदपाद्यत ॥६६९॥
भूरिन्वाराञ्जितवतो विक्रमेण महीमिमाम् । साहसानां न संख्यास्ति जामदग्न्यस्य यस्य वा ॥६७०॥ 670
स संकुचितविक्रान्तिः कालस्य बलवत्तया । तत्र भग्नबलोकस्माद्व्यमुञ्चत जयश्रिया ॥६७१॥
ततः पलायिते तस्मिन्नकस्मादेत्य सज्जकम् । हाडिग्रामस्थितो वीरं भङ्गं पृथ्वीहरोनयत् ॥६७२॥
पलायितस्यानुसरंस्तस्य पृष्ठं स निर्ययुः । प्रतापी नगराभ्यर्णे दग्ध्वा नागमठं ययौ ॥६७३॥
स चान्ये च ततः क्रूरा डामराः सर्वतोनयन् । राज्ञो राजाश्रितानां च चारकेभ्यस्तुरंगमान् ॥६७४॥
निस्त्रिंशतां तीव्रकोपस्ततो भूपः समाश्रयन् । अभाग्यभागिनां योग्यामालम्बे कुपद्धतिम् ॥६७५॥ 675
नीत्वि पृथ्वीहरस्याथ हत्वा डामरमन्तिकम् । पृथग्न्यस्तविसं भोज्यमिव राज्ञी व्यसर्जयत् ॥६७६॥
विद्वज्य भ्रातरं हम्भ विद्वकस्य तथैव सः । अन्येषां प्राहिणोत्पार्श्वे भ्रातॄन्पुत्रांश्च विप्रुतः ॥६७७॥
मातरं जय्यकाख्यस्य सिंफिन्नामधामवासिनः । विच्छिन्नकर्णघ्राणां च कृत्वाभ्यर्णे व्यसर्जयत् ॥६७८॥
सपुत्रं सूर्यकं भूलेधिरोप्य नगरे परान् । भूरिन्वध्यानवध्यांश्च क्रोधाक्रान्तो न्यपातयत् ॥६७९॥
कालस्येवोल्बणस्याथ तस्य सर्वेपि शङ्किताः । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च विरागं प्रतिपेदिरे ॥६८०॥ 680
येनैवानीतिमार्गेण हारितं हर्षभूभुजा । निन्दन्नप्यादधे तं स राज्ये व्यवहरन्स्वयम् ॥६८१॥

---

६५६. [1]) Thus corr. by A_1 from पदं. ६६५. [1]) Emended; A °धीरास्वासं°. ६६९. [1]) मात्र supplied by A_2. ६७४. [1]) Emended; A चरकें°. ६७७. [1]) Emended; A तथैव.

प्रविष्टानां युद्धे गहनकविकर्मप्रणयिनां प्रसक्तानां द्यूते नरपतिधुरायां विहरताम् ।
तटस्थत्वे वक्तुं स्खलितमसकृत्सोऽहिति परं प्रयोगे वैकल्यं स्वयमविकलो यो न भजते ॥६८२॥
तीव्रप्रयत्नो नृपतिस्तत्रापि विहितोद्यमः । निनाय मल्लकोष्ठादीन्किंचिन्मन्दप्रतापताम् ॥६८३॥
अथानिनाय विजयो विषलाटाध्वना शनैः । नगरं हर्षदेवस्य तं भिक्षाचरमन्तिकम् ॥६८४॥
685 विविक्षन्देवसरसं कम्पनापतिना ततः । विद्राव्यमाणः श्रध्राभात्यधावन्सोपतस्थिवौ ॥६८५॥
परिज्ञाय हतस्याथ स तस्य विजयी शिरः । विससर्जान्तिकं राज्ञः फलं जयतरोरिव ॥६८६॥
तदप्यस्यद्भुतं कर्म भजन्भूभृत्कृतघ्नताम् । न तस्य तुष्टस्तुष्टाव न चकार च सत्क्रियाम् ॥६८७॥
अवजानञ्छ्रधानामुं श्रध्राख्यः कम्पनापतिः । तत्र कस्मात्तवोत्सेक इति तं संदिदेश च ॥६८८॥
सर्वप्रकारं तिलकः कृतघ्नं नृपतिं विदन् । अथ जातविरागः स द्रोहैोन्मुख्यं समादधे ॥६८९॥
690 सतां स्यादनुपालभ्यो भजेन्मुख्यमेव चेत् । द्रोहेच्छया स तु तया वयात्रयाज्ञानमतताम् ॥६९०॥
नेयाशयित्वमथ वोचितकृत्यकृत्यं नीतिप्रियाः प्रतिपदं समुदाहरन्तु ।
मानोन्नतास्तु विहितस्तुतयः कृतज्ञैस्त्यक्त्वाप्यसून्परहितं घटयन्ति सन्तः ॥६९१॥
पटं वह्निस्पर्शज्वलितमहिदष्टां त्वचमरेः श्रुतिं यातं मन्त्रं पतननिरतां जीर्णवसतिम् ।
असेवाङ्गं भूपं व्यसनविमुखं खिन्धमजहन्न धीरोप्युत्थानोपहतमहिमा शर्म लभते ॥६९२॥
इत्युपायं परित्यज्य न्याय्यं ये प्रभवे क्रुधि । द्रोग्धारः कथितास्तेभ्यः केन्ये पापीयसां धुरि ॥६९३॥
जन्मन्येकोपकारित्वं पित्रोः सर्वत्र च प्रभोः । अधिकाः पितृघातिभ्यः पापिनस्तत्प्रभुद्रुहः ॥६९४॥
695 निहते विजये शाम्यप्रभावेष्वपरेष्वपि । नाज्ञाथि कस्यचित्स्वास्थ्यं तत्त्वज्ञेनान्तरात्मनः ॥६९५॥
कंचित्क्षणं सोपसृतः प्रत्युतोमोपतापकृत् । विश्रब्धप्रसरो ज्ञातः सर्वैर्हुड इवोन्मदः ॥६९६॥
आनिनीषुस्ततो मल्लकोष्ठौ[1] भिक्षाचरं पुनः । विषलाटां[2] तस्य पार्श्वे निजं सैन्यं व्यसर्जयत् ॥६९७॥
कम्पनेशस्तमायान्तं द्रोग्धाप्यावेदयंस्ततः । राज्ञा न्यषेधि तद्रोषादेवं च समदिश्यत ॥६९८॥
एनं वर्त्मन्यनुद्गाते त्यज हन्यामहं ततः । पुरोगतं मृगव्यान्तः शृगालमिव वाजिभिः ॥६९९॥
700 द्वैराज्यकार्यमर्मज्ञभावेपि विधिचोदितः । कर्तव्ये तत्र शाठ्यं स नृपतिः प्रत्यपद्यत ॥७००॥
मर्मराजमुखादेवं लब्ध्वा द्रोग्धाथ डामरान् । तिलकोकारयच्छैलमार्गैर्भिक्षाचरागमम् ॥७०१॥
स्थाने स्थाने ततः प्राप ततः कर्णोपकर्णिका । जनानां या ख्यातिहेतुर्भिक्षो राज्ञस्तु भीतिदा ॥७०२॥
नासंस्कृतं वक्ति शिला भिनत्त्येकेषुणा दश । अभ्रान्तो योजनशतं यात्यायाति च संचरन् ॥७०३॥
इत्यादितादृङ्माहात्म्यभिक्षुस्तुत्यानयज्ञनः । निखिलान्पलितश्वेतलम्बकूर्चोपि कौतुकम् ॥७०४॥ युग्मम् ॥
705 भविष्यन्निव साम्राज्यस्यैक एकोर्धभागभाक् । वार्तामव्यवहर्तापि भिक्षोरूचेन्विवेद च ॥७०५॥
सरित्स्नानगृहे स्नान्तो वृद्धाः क्षौणनियोगिनः । राजवेदमन्यगणिता नाममात्रनृपात्मजाः ॥७०६ ॥
स्वभावदुर्जनाः केचिद्योधाश्चोच्चाश्वकाङ्गिणः । कारयन्तोप्युपाध्यायाः शिष्वाल्स्किरूपणं नखैः ॥७०७॥

---

६९७. [1]) Emended; A °कोष्ठं.—[2]) Emended; A विषलाटं. Cf. viii. 177. 1074. 1664(C). ७०१. [1]) Emended; A °चरागम्. ७०४. [1]) A_1 writes २ instead of युग्मम्. ७०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 शिष्वाल्स्किरूपणं°.

वृद्धाः क्षुरौकोनर्तक्यो देवप्रासादपालकाः । वणिजो भुक्तनिक्षेपाः पुस्तकश्रुततत्पराः ॥७०८॥
प्रायोपवेशकुशलाः पारिषद्यद्विजातयः । शाखिनः कार्षकप्राया नगरोपान्तडामराः ॥७०९॥
क्षुखयन्तः स्वमन्यांश्च किमप्युत्सिक्तवार्तया । एते प्रायेण देशेस्मिन्पार्थिवोपप्लवप्रियाः ॥७१०॥कुलकम्॥ 710
प्रवर्धमानया भिक्षाचरागमनवार्तया । वेपमानोभवल्लोको ययौ चिन्तां च भूपतिः ॥७११॥
पृथ्वीहरस्तरुच्छत्रे गिरिकच्छे वसन्नथ । राजानीकं बभञ्जाजौ निर्गत्यातुलविक्रमः ॥७१२॥
अनन्तकाकयोर्वैरदयावानन्दहारनायकौ । चक्रे तिलकसिंहं च मन्त्रिणस्त्रीन्पलायिनः ॥७१३॥
निहते विजये ज्यैष्ठे शुक्लषष्ठ्यां पराभवम् । तमाषाढस्य नृपतिः प्राप्याभूद्विवशः पुनः ॥७१४॥
उद्दीकितैर्गवां वृक्षमूर्धारोहेण भोगिनाम् । पिपीलककुलस्याण्डोपसंक्रान्तैश्च वर्षणम् ॥७१५॥ 715
प्रत्यासन्नं स राजाथ दुर्निमित्तैरुपद्रवम् । विचिन्त्यायातमुचितं कर्तव्यं प्रत्यपद्यत ॥७१६॥ युग्मम्॥
तृतीयेह्नि शुचेः शुक्ले ततः प्रास्थापयत्सुतम् । देवीमन्यत्कुटुम्बं च स कोटं लोहरं पटुः ॥७१७॥
तानतुव्रजतस्तस्य सेतुभङ्गात्परिच्युताः । लोष्टद्विजातयो विप्रा वितस्तायां विपेदिरे ॥७१८॥
स तेन दुर्निमित्तेन खिन्नो हुष्कपुरान्तिकम् । अनुगम्याथ तान्द्विजैर्दैनैर्भूयोविशत्पुरम् ॥७१९॥
विना पुत्रेण देव्या च स ततः प्रत्यपद्यत । प्रतापेन च लक्ष्म्या च परित्यक्त इवान्यताम् ॥७२०॥ 720
स मन्त्रो व्यापदि शुभः प्रत्यभात्तस्य तद्दशात् । अभ्यन्तरप्रकोपेपि सर्वाभ्युदयभागभूत् ॥७२१॥
स्वयमुत्थापितानर्थः सोपि हर्षनरेन्द्रवत् । अद्यापि सान्त्वयो नीत्या तया साम्राज्यभोगभाक् ॥७२२॥
श्रावणे लाहरैर्योधैरानीय बलशालिनाम् । भिक्षुर्सैडवराज्यानां डामराणामथार्पयत ॥७२३॥
तेपि जन्या इव वरं श्वशुरालयसंनिभम् । प्रवेशयंस्तं लहरमनुयान्तः ससैनिकाः ॥७२४॥
सभाजयित्वा तान्मल्लकोष्टमुख्या निजां भुवम् । व्यसर्जयन्कम्पनेशप्रमाथार्यं पृथुश्रियः ॥७२५॥ 725
सर्वतः परचक्रेथ पर्यापतति पार्थिवः । संग्रहीतुं प्रवृत्ते पदातीननुलवयः ॥७२६॥
तस्मिन्दुर्व्यसने राज्ञि वसुवर्षिणि सर्वतः । अकारि शस्त्रग्रहणं शिल्पिशाकटिकैरपि ॥७२७॥
नगरे सैन्यपतयः प्रतिमार्गमकारयन् । तुरगाश्वसंनाहान्व्यायामसमरोन्मुखाः ॥७२८॥
मयग्रामस्थिते भिक्षाचरेश्वरवासिभिः । राजसैन्यैः समं युद्धमगृह्णन्नेत्य लाहराः ॥७२९॥
तैर्हिरण्यपुरोपान्ते प्रबन्धारब्धसंगरैः । श्रीविनायकदेवाद्या राजसेनापिपा हताः ॥७३०॥ 730
अथ एव रणे यातां राजानीकाद्विरोधिनः । लब्ध्वा वराश्वामायातामममन्यन्त नृपश्रियम् ॥७३१॥
राजधान्यन्तिके क्षितिकाख्यायाः सरितस्तटे । पृथ्वीहरश्चकाराजावशेषसुभटक्षयम् ॥७३२॥
तिलके विजयेशस्येप्यगृह्णन्नेत्य डामराः । महासरित्तटे युद्धं खडुवीहोलडौकसः ॥७३३॥
ते रुद्धनगरा दाहं क्वापि क्वापि च लुण्ठनम् । वास्तव्यानां विदधिरे विनदन्तो दिवानिशम् ॥७३४॥
निर्यत्सतूर्यवृत्तानाः प्रविशच्छस्त्रविक्षताः । क्रन्दद्धतामनिवहाः प्रधावद्भमसैनिकाः ॥७३५॥ 735
प्रसरत्सेक्षिनिवहा वहदाशुगभारिकाः । संचार्यमाणसंनाहाः कृष्यमाणतुरंगमाः ॥७३६॥

---

७१६. [1]) A_1 writes here २ instead of युग्मम्. ७२५. [2]) व and माया supplied by A_2 in space left by A_1. ७२६. [1]) Emended; A संगृहीतुं. ७३३. [1]) A °होलळौ°. ७३६. [1]) Emended with C; A व्यहद°.

आसन्नशान्तसंमर्दप्रसरत्पांसवोनिशम् । दिने दिने राजपथा उपप्लवविभूक्षुलाः ॥७३७॥ तिलकम् ॥
प्रतिप्रत्यूषमायास्त सर्वारम्भेण वैरिषु । अथ ध्रुवं जितो राजेत्यज्ञायि प्रतिवासरम ॥७३८॥
धीरः कः सुस्खलादन्यो न यः प्रत्यभियोगिनाम् । कृच्छ्रेणापि स्वराष्ट्रेण क्रोडुं धैर्यादपार्यत ॥७३९॥
740 व्रणपट्टाञ्चनं शल्योद्धारं पथ्यधनार्पणम् । शास्त्रक्षतानां सततं कारयन्त व्यलोकयत ॥७४०॥
प्रवासवेतनप्रीतिदायभैषज्यदक्षिभिः । शाखिलोके नरपतेर्नैःसंख्योभूद्व्रणव्ययः ॥७४१॥
युद्ध एव विपन्नानां क्षतानां च स्ववेदमद्य । नित्यं नरतुरंगानां सहस्राणि क्षयं ययुः ॥७४२॥
तुरंगबहलैर्हन्यमाना नृपबलैस्ततः । लाहरा मल्लकोल्लाहा मन्दोद्रेकस्वमाययुः ॥७४३॥
भिन्नैराभ्यन्तरैरेव दत्तमन्त्राः सुरेश्वरीम् । ते निर्युर्भिक्षुमल्लेन तन्मार्गेण युयुत्सवः ॥७४४॥
745 सेतुना स्वल्पपार्श्वेन धन्विभायैः सरोन्तरे । अत्रापि तैर्जयो मोचिवाजिभ्यश्च भयं रणे ॥७४५॥
द्रोण्याथ कम्पनेशः सं निवसन्विजयेश्वरे । बलितां डामराज्ञिन्ये मन्दोद्रेकं स्फुरन्मणे ॥७४६॥
लब्धन्यलोको मा ज्ञासीदशक्तिं मेघ गच्छतः । पृष्ठे निपत्य मा कार्षीद्यथां चेति विचिन्तयन् ॥७४७॥
स प्रभावं दर्शयितुं प्राप्तस्य विजयेश्वरम् । अज्जराजस्य सेनायां व्यावृत्य प्रस्थितोभवत् ॥७४८॥
साधौ शतद्वयीं तस्य योधानां हतवानपि । संत्यज्य विजयक्षेत्रं द्रोहकृन्नगरं ययौ ॥७४९॥
750 पथि नान्वसरन्भीत्या भयार्त्ता डामराः क्वचित् । नदन्तोद्विशिरोरुण्डा मार्गान्सर्वांश्च तत्यजुः ॥७५०॥
त्यक्त्वा मडवराज्यं स प्रविष्टो व्यसनातुरम् पूर्ववेष्टां स्मरन्भूपं जहास कृतसत्क्रियम् ॥७५१॥
इतरामात्यवस्त्थामस्थितोथ न निजोचितम् । रणे प्रादर्शयत्किंचित्साक्षिभूत इव स्थितः ॥७५२॥
ततो मडवराज्यात्ते समस्ता एव डामराः । अभ्येत्य प्रत्यपद्यन्त तां महासरितस्तटीम् ॥७५३॥
उपायाः सामभेदाद्या रिपुचक्रे प्रयोजिताः । राज्ञो विफलतां जग्मुर्बहिरापैः प्रकाशिताः ॥७५४॥
755 क्रान्ततत्तन्महीपालमण्डलस्यापि भूपतेः । फलं दोर्विक्रमस्याभ्यमासीन्नगररक्षणम् ॥७५५॥
अमरेशो द्वारपतिः सार्धं तस्थौ नृपात्मजैः । राजानवाटिकोपान्ते राजस्थानीयमन्त्रिणः ॥७५६॥
दूरद्वीपान्तरगता इव स्वीचक्रिरे नपात् । ते प्रवासधनं भूरि न चायुध्यन्त कुत्रचित् ॥७५७॥
कटका विद्विषां सर्वे पर्यायेण जयाजयौ । लेभिरे विजयादन्यत्र तु पृथ्वीहरः क्वचित् ॥७५८॥
मधुमत्तेन तेनाजौ वेतालेनेव वल्गता । प्रायो वरा वराः सर्वे ध्वस्ता नृपचमूभटाः ॥७५९॥
760 उदयस्येच्छटिकुलोद्भूतस्यैकस्य पप्रथे । युवदेश्यस्यापि शौर्यमेकस्मिंस्तु तदाहवे ॥७६०॥
पृथ्वीहरस्यापजहे हन्द्वयुद्धाभिमानिना । प्रहस्य कृष्टकूर्चेन करायेणासिवल्लरी ॥७६१॥
युद्धे पुरोपकण्ठेषु वर्तमाने शराहताः । स्त्रीबालाद्या अपि वधं प्रमादात्प्रतिपेदिरे ॥७६२॥
एवं जनक्षये घोरे वर्धमाने किमप्यभूत् । अनुत्साहाद्भृपो गेहादपि निर्गन्तुमक्षमः ॥७६३॥
तस्मिन्निरुद्धसंचारे सोमपालस्तदन्तरे । अलुण्ठयद्भाङ्गलिकां लब्धरन्ध्रो ददाह च ॥७६४॥
765 सिंहे गजाहवव्यग्रे तद्गुहाग्रपरिग्रहे । समयो ग्रामगोमायोः पौरुषस्यापरोस्तु कः ॥७६५॥

७३७. [1]) A_1 writes ३ instead of तिलकम्. ७४६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कम्पनेशस्त्व. ७५३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पद्यत. ७५६. [1]) A_1 writes here २ for युग्मम् which would be in its place after the following verse. ७६४. [1]) Emended; A °चादलिकां. Cf. viii. 881. 831. 1947 (*C*).

राष्ट्रद्वयोपमर्देन राजा निःसदृशेन सः । तेन त्वयाविधेयोभूस्त्वमपि द्रष्टुमक्षमः ॥७६६॥
सर्वानीत्यवहलः सर्वव्यसनदुःसहः । सर्वदुःखमयः कालस्तस्यावर्तत कोपि सः ॥७६७॥
तथाप्यस्खलिते तस्मिन्हितव्याजाद्धितापहः । राजानत्राटिकाविप्रैः प्रायश्चैके विरागिभिः ॥७६८॥
प्रार्थयन्ते स्म ते युद्धे तटस्थास्तव मन्त्रिणः । गृहीत्वा नीविरेतेभ्यो लोहहार्द्रो विसृज्यताम् ॥७६९॥
न चेद्व्याप्य इवैतस्मिन्व्यसने स्थायितां गते । को दध्यान्न परैर्नीतं प्रत्यासन्नं शरत्फलम् ॥७७०॥ 770
न प्रत्यभैत्सीत्त्राटस्थ्यं यत्कालापेक्षया नृपः । तस्मिंस्तैर्दीर्घिते शङ्कां निखिला मन्त्रिणो दधुः ॥७७१॥
शक्तिस्तृणं कुञ्जयितुं न यस्य स तदार्थिभिः । विसृत्रव्यवहारत्वं निन्ये राजा शठद्विजैः ॥७७२॥
कर्मस्थानोपजीव्युपपारिषद्यादिसंकुला । तत्पार्श्वात्पयथौ वृद्धिमन्या सेनेव वैरिणाम् ॥७७३॥
तत्सान्त्वनक्षणे तैस्तैः प्रमादैरुत्थितैरगात् । देशो व्याकुलतां कृच्छ्रं लुण्ठिधाघटतोत्कटा ॥७७४॥
अदृष्टपार्थिवास्थानैः शठैरव्यवहारिभिः । ऊचे तैः सान्त्वयन्राजा दुःस्थितस्तत्तदप्रियम् ॥७७५॥ 775
लवन्यविप्रवाद्राज्ञः सोधिको विप्रवोभवत् । गलरोगः पादरोगादिव तीव्रव्यथावहः ॥७७६॥
काञ्चनोत्कोचदानेन तन्मध्येधिकचक्रिकाम् । कांश्चित्स्वीकृत्य स प्रायं कथंचिद्विन्यवीवरत् ॥७७७॥
विजयो वर्णसोमादिशस्त्रिवंश्यो हठात्पुरम् । प्रविशन्भिक्षुसेनानीरश्वारोहैरहन्यत ॥७७८॥
तेनातिरभसात्स्थानं भित्त्वा प्रविशता पुरम् । प्रायशः कृत एवाभूत्तदा राज्यविपर्ययः ॥७७९॥
ईषन्मन्दप्रतापेन लवन्येऽवपि भूपतेः । पृथ्वीहरेण संधित्सा भेदेच्छोः संप्रकाशिता ॥७८०॥ 780
तस्मिन्पुरे जिगीषूणां संधित्सौ भूभुजा समम् । द्वयेपि सैनिकाः शान्तं तममन्यन्त विप्लवम् ॥७८१॥
राज्ञा नागमठोपान्तमानेतुं प्रहितांस्ततः । त्रीनमात्यान्सुविश्वस्तानागच्छंश्छद्मनावधीत् ॥७८२॥
धात्रेयो मम्मको गुर्द्रो द्विजो रामश्च वारिकः । तेषां तिलकसिंहस्य पार्श्वे भृत्यास्त्रयो हताः ॥७८३॥
नीविर्दत्तो गौरकस्तु हतो भूपतिं स्मरन् । इष्टे त्वाक्रन्दिनि परैः प्रहतं करुणोज्झितैः ॥७८४॥
तद्वैशसं श्रुतवतो देशः सर्वो विरागकृत् । राजधान्यन्तरे राज्ञो दुरुक्तिमुखरोभवत् ॥७८५॥ 785
इषे शुक्लवतुर्दश्यां तद्विपर्यस्तमण्डलम् । अतिवाहयितुं कष्टं दिनमासीन्महीपतेः ॥७८६॥
अथ संजातवैक्लव्यो नेदमस्तीति चिन्तयन् । किं कृत्यमित्यसदृशानपि पप्रच्छ भूपतिः ॥७८७॥
विषमे वर्तमानस्य तस्य कश्चित्स नाभवत् । अन्तर्जहासं यो नान्त --[2] न तुतोष वा ॥७८८॥
तमपि व्यसनापातं तस्य सोढवतस्ततः । अभजन्त क्रमाद्भृत्याः प्रतिपक्षसमाश्रयम् ॥७८९॥
कम्पनेशस्य विम्बाख्यो भ्राता ह्रैमातुरोहितान् । समाश्रयद्वारकार्थं तद्दत्तं प्रत्यपद्यत ॥७९०॥ 790
गूढं जनकसिंहेन दूतान्प्रेषयतानिशम् । भिक्षवे भ्रातृतनया वाग्दत्ता निरवर्त्यत ॥७९१॥
असिवाजितनुत्रादि हत्वा भिक्षाचरान्तिकम् । अश्ववारा व्यभाव्यन्त प्रयान्तः प्रतिवासरम् ॥७९२॥
किमन्यद्व्यक्तमेवाह्नि येवसन्पार्थिवान्तिके । अलक्ष्यन्तामतो भिक्षोस्ते निशायां गतत्रपाः ॥७९३॥
इतो यान्ति ततश्चैति लोको व्यक्तमतन्त्रितः । इति राजनि कुण्ठाशे कोप्यजृम्भत विप्लवः ॥७९४॥

७७५. [1]) Emended with C; A °घटितोत्कटा. ७७७. [1]) A, has first written °द्विन्यवीवृतत् and then indicated the above reading between the lines. ७८०. [1]) Conjectural reading; A न वन्येष्वपि. ७८८. [1]) Emended with C; A °हासो.— [2]) Thus A; C नान्तर्बहिर्यो न. ७९४. [1]) A, has first written °तन्द्रितः and then indicated the above reading in margin.

डामरैः शरदुत्पत्तौ नीतायां सर्वतस्ततः । कान्दिशीकोभवल्लोकः कृत्स्नो धनजनोज्झितः ॥७९५॥
प्रयाते सुस्सलनृपे स्वर्णपूर्णामिमां महीम् । भिक्षुः कुर्यादिति मृषा लोकस्यासीद्विनिश्चयः ॥७९६॥
क्व दृष्टा त्यागिता भिक्षोः कुतो वा तस्य संपदः । परामर्शं नैवेति गतानुगतिको जनः ॥७९७॥
संदृश्यते परिवृता चिरमम्बरेण रेखा स्वयं न खलु या शशिनो नवस्य ।
तस्यां जनः प्रकुरुते नतिमम्बरार्थी धिग्लुब्धतामपसरत्सदसद्विचाराम् ॥७९८॥
विजये राजवर्ग्याणां भुग्नमीव ह्यवाभवत् । भिक्षुपक्षजये लोको दृष्यन्नासीद्विभूद्भुलः ॥७९९॥
द्विज्कौलेयकन्यायो राजडामरसंघयोः । ततोन्योन्यभयभ्रष्टयद्वैरयोरुदजृम्भत ॥८००॥
राजाभ्यन्तरभेदेन राज्ञः स्थैर्येण चारयः । ऐच्छन्पलायितुं भीता अज्ञातान्योन्यनिश्चयाः ॥८०१॥
बान्धवानपि दुधुक्षुनविश्वस्तो विदन्नृपः । स्थितौ पलायने वापि श्रद्धे न स्वजीवितम् ॥८०२॥
तं महाव्यसने वासःस्वर्णरत्नादिवर्षणम् । नाभ्यनन्दन्गृहीतार्था निनिन्दुः शस्त्रिणः परम् ॥८०३॥
नष्टोयं नैष भवितेत्यभीतेर्जल्पतो जनात् । वचो रोगी भिषक्त्यक्त इव शृण्वन्स विव्यथे ॥८०४॥
अव्ययोपस्थितं किंचित्तदादेशेन दौकयन् । सविलासं सगर्वं च तमैक्षिष्टानुगन्नृजः ॥८०५॥
सोन्य एवाभवत्तस्मिन्क्षणे साहसिकोप्यहो । स्वगृहादपि निर्गन्तुं नाशकच्चक्रयाकुलः ॥८०६॥
यावदैच्छन्संघभेदाच्चलितुं डामरव्रजाः । स्वैरेव शस्त्रिभिस्तावन्निन्ये भूभृद्विवृतम् ॥८०७॥
ते कृष्टशस्त्रा द्वाराणि रुन्धन्तो नृपमन्दिरे । प्रवासचित्ते लब्धव्ये प्रायं चक्रुः पदे पदे ॥८०८॥
ददद्भनं धनेशश्रीर्देयादप्यधिकं नृपः । तेषामभिमतो नाभूदवमानाभिलाषिणाम् ॥८०९॥
मर्तुं चिच्चलिषुस्तीर्थमृणिकैरिव सामयः । स रुद्धो निखिलैर्देयं दापितोथ गतत्रपैः ॥८१०॥
स्थानपालैरपि प्रायकृच्छ्रिराक्रम्य दापितः । धनं सुवर्णभाण्डादि चूर्णीकृत्य त्रिभृद्भुलैः ॥८११॥
सवृद्धवाले नगरं ततः क्षुभ्यत्क्षणे क्षणे । सोभूदब्धिमिवोद्भूतं न संस्थापयितुं क्षमः ॥८१२॥
एकदा प्रातरेवान्यै रुद्धद्वारः स्वशस्त्रिभिः । सर्वतः क्षोभमागच्छन्नगरं स व्यलोकयत् ॥८१३॥
ततः क्षोभं शमयितुं जनकं नगराधिपम् । पुरश्चमार्थमादिश्य चलितुं क्षणमैक्षत ॥८१४॥
कथंचिद्दानमानाभ्यां तानावर्ज्यापि शस्त्रिणः । सावरोधः स संनद्धो राजधान्या विनिर्ययौ ॥८१५॥
अङ्कनात्तुरगारूढो बहिर्यावच्च निर्ययौ । राजधान्यन्तरे लुण्ठितास्तावत्प्रारभि तस्करैः ॥८१६॥
अरुदन्केपि केप्युच्चैरनदन्केप्यलुण्ठयन् । तद्भृत्यान्राज्यमुत्सृज्य तस्मिन्व्रजति शस्त्रिणः ॥८१७॥
त्रिभृद्भुलस्त्रपाकोपशङ्कामिः शस्त्रिणां नृपः । सहस्रैः पञ्चवैरासीद्भूजत्रनुगतोध्वनि ॥८१८॥
वर्षे षण्णवते कृष्णषष्ठ्यां मार्गे विनिर्गतः । याममात्रावशेषेह्नि सभृत्यो द्रोहविह्वलः ॥८१९॥
निजैर्हरद्भिरध्वादि त्यज्यमानः पदे पदे । स प्रतापपुरं प्राप क्षपायामल्पसैनिकः ॥८२०॥
तिलकस्य पुरो गत्वा प्राग्रस्थायं च विश्वसन् । तत्र बन्धोरिवात्मानं चिरं दुःखोल्बणोमुचत् ॥८२१॥
द्रोहं न कुर्यादेवं मे चिन्तयित्वेति सत्वरम् । वेश्म हृष्टकपुरेन्येद्युस्तस्य च प्राविशत्स्वयम् ॥८२२॥

---

७९७. [1]) Emended; A °ममर्ष. ८०२. [1]) Emended; A दुदुधुन°. ८१०. [1]) Emended with C; A विचलि°. ८११. [1]) Emended; A स शस्त्रिभिः. ८१६. [1]) Emended; A भाङ्कना°. ८१९ [1]) Emended with C; A षण्णवते.

तद्वैरवेण स्नानादि कृत्वैच्छत्सैन्यसंग्रहम् । प्रविश्य क्रमराज्यं स कर्तुं भूयो जयोत्सुकः ॥८२३॥
गूढं युयुत्सून्कल्याणवाडादीनथ डामरान् । आनीय स पुरस्तस्य धैर्यभ्रंशमकारयत् ॥८२४॥
गृहास्तेन तया युक्तया निष्कृष्टः स ततो ययौ । स्त्रीकुर्वन्स्वर्गदानेन दस्यून्मार्गविरोधिनः ॥८२५॥ 825
प्रयान्तं तत एवौज्झीत्तिलकस्तत्सहोदरः । प्रयाणमेकमानन्दो दाक्षिण्यादन्वगात्तु तम् ॥८२६॥
भृत्यत्यक्तः स दानेन विक्रमेण च तस्करान् । अगान्मार्गेण शमयन्नायुःशेषेण रक्षितः ॥८२७॥
श्राणं सिंहनखा द्रुमाद्रिगहनस्यारादरण्यस्य ये तेषां बालगलाभ्रयादपि भवेत्कालातिवाहः क्रमात् ।
ये दन्ताः करिणां रणप्रहरणं तेप्यामुयुर्दीप्तयां क्रीडायां करताडनानि न दृढा शौर्यस्य रूढिः क्वचित्॥८२८॥
जन्तूनां विक्रमत्यागयशःप्रज्ञादयो गुणाः । भवे चित्रस्वभावेस्मिन्न भवेयुरभङ्गुराः ॥८२९॥
भास्वानप्यौष्ण्यमृदुतां भिन्नावस्थां दिने दिने । तां तामायाति जन्तूनां कः प्रभावेषु निश्चयः ॥८३०॥ 830
अशक्नुवन्नङ्गलिकामरिप्रुष्टां निरीक्षितुम् । मन्युनिःशब्दसैन्योद्रिमारुरोह स लोहरम् ॥८३१॥
स्त्रं कलत्रमपि द्रष्टुं तत्रातित्रपयाक्षमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तप्यते स्म दिवानिशम्॥८३२॥
दत्तदीपादनिर्गच्छन्नन्तर्गेहाद्विनेष्वपि । दाक्षिण्याद्दर्शनं प्रादाद्भृत्यानां भोजनक्षणे ॥८३३॥
विलेपनानि नास्पाक्षीच्चारुरोह तुरंगमान् । गीतनृत्तादि नैक्षिष्ट सुखगोष्ठीर्न चादधे ॥८३४॥
ताम्यंस्तादृस्थमौखर्यतैक्ष्ण्यद्रोहादि दर्शितम् । एकेनैकेन च स्मृत्वा स्मृत्वा देव्यै न्यवेदयत् ॥८३५॥ 835
अन्वगात्त्वां भुवं त्यक्त्वा मामेतेन्वगुरित्यपि । निन्ये वृद्धिं परार्ध्यैभीः स दाक्षिण्याद्धनार्पणैः ॥८३६॥
कश्मीरेषु गते तस्मिंस्तदैवाखिलमन्त्रिणः । पुराणराजधान्यमे ससैन्याः समगंसत ॥८३७॥
मन्त्र्यश्वारोहसामन्ततन्त्रिपौरादिसंमतः । तेषां जनकसिंहोभूदमणीर्नगराधिपः ॥८३८॥
स भिक्षोर्मल्लकोष्ठाद्यैरामैः कृतगतागतैः । विश्वासाय सुतभ्रातृसुतौ नीत्वि प्रदापितः ॥८३९॥
प्रावर्तत भयभ्रदयस्त्रीबालाद्यावृते पुरे । अराजकाथ रजनी सर्वभूतभयावहा ॥८४०॥ 840
निहताः केपि मुषिताः केपि केप्यरिभिः पुरे । दग्धागारा व्यधीयन्त दुर्बला राजवर्जिते ॥८४१॥
सैन्यैरन्येषुरुन्नादैर्भिरुद्धाखिलदिक्पथः । सिन्दूरारुणपुण्ड्राश्वसादिमण्डलमध्यगः ॥८४२॥
विकोशशस्त्रकदलीषण्डदुर्लक्ष्यविग्रहः । मृगेन्द्र इव लोकस्य भयकौतूहलावहः ॥८४३॥
वीरपट्टाञ्चलश्लिष्टैर्यौवनोद्रेचितैः कचैः । अबद्धैः शोभितः पृष्ठे जयश्रीबन्धभृद्भुजैः ॥८४४॥
कुण्डलद्योतिना स्निग्धधवलायतदृष्टिना । प्रत्यग्रश्मश्रुणा चारुचन्दनोल्लेखशोभिना ॥८४५॥ 845
ताम्राधरेण वक्त्रेण श्रीसांनिध्याधिकत्विषा । पक्षपाति विपक्षाणामपि संपादयन्मनः ॥८४६॥
असेर्विकोशस्यान्तःस्थां श्रियमग्रेन वल्गता । केसरच्छटया चापि चामरेणेव वीजयन् ॥८४७॥
पदे पदे निवृत्ताश्वः सामन्तैरुपपादिताम् । स्वीकुर्वन्नर्हणां भिक्षुः प्राविशन्नगरं ततः ॥८४८॥ कुलकम् ॥
तस्यार्भकस्य धात्रीव पृष्ठस्थो मल्लकौष्ठकः । प्रयत्नाग्रगलभस्य सर्वकार्योपदेष्टृताम् ॥८४९॥
अयं पितुः प्रियस्तेभूत्त्वमस्याङ्के विधार्धितः । राज्यस्थायं मूलमिति प्रत्येकं समदर्शयत् ॥८५०॥ 850

---

८५१. [1]) Emended; A जनोत्सुकः. ८२४. [2]) A °न्कल्याणवाळादी°. ८३०. [3]) Emended with C; A निश्चोवस्थां. ८३७. [4]) Doubtful emendation; A पुराणि राज°. ८४७. [5]) A omits here two *akshara*s without indicating a *lacuna*; चापि supplied with C.

गृहं जनकसिंहस्य प्राक्कन्यात्राप्रवेविशत् । राजलक्ष्मीं स संप्राप्तुं राजधानीं ततः परम् ॥८५१॥
दूरनष्टे कुले तेन पुनरुद्वेचिते यथौ । बद्धास्थो गर्भगेपत्ये स्त्रीजनोनवहास्यताम् ॥८५२॥
दृष्टेन तादृशा भिक्षोरिति वृत्तेन शत्रुषु । चित्रस्थेष्वपि साशङ्का नोपहास्या जिगीषवः ॥८५३॥
प्रावर्तन्त धनाधीशश्रियः सुस्तलभूपतेः । कोशेन नीतशेषेण विलासा नवभूपतेः ॥८५४॥
वाजिवर्मासिभूयिष्ठां राजलक्ष्मीं त्रिभेजिरे । राजडामरलुण्डाकमन्त्रिणो यन्त्रणोज्झिताः ॥८५५॥
पुरे स्वर्ग इवास्वादं भोगानामुपलेभिरे । दस्यवो ग्रामभोगार्हाः पिशाचा इव गह्वराः ॥८५६॥
आस्थाने न बभौ भूभृद्भामीणैः सर्वतो वसन् । प्रलम्बकम्बलप्रायविलासावरणैः समम् ॥८५७॥
भिक्षाचरस्यासंभाव्यप्रादुर्भावतया प्रथाम् । डामरा अवतारोयमित्यन्यां निन्यिरे प्रथाम् ॥८५८॥
राज्यस्थानन्यदृष्टस्य कर्तव्येषु मुमोह सः । अदृष्टकर्मेव भिषग्भैषज्यस्य पदे पदे ॥८५९॥
शनैर्जनकसिंहेन कृतभ्रातृसुतार्पणम् । कम्पनाधिपतिर्दत्तकन्योपि तमशिश्रियत् ॥८६०॥
जुक्रो राजपुरीयस्य राज्ञः कटकवारिकः । पादाघाधिकृतोद्राक्षीत्स्वार्थमर्थं न तु प्रभोः ॥८६१॥
सर्वाधिकारिणं राजलक्ष्मीर्बिम्बमशिश्रियत् । राजशब्दस्यैव पात्रमभूद्भिक्षाचरः परम् ॥८६२॥
वेदयायत्तीकृतैश्वर्यः प्राकृताचारभागपि । अन्तरङ्गः सदसतां किंचिद्विघ्नस्तदाभवत् ॥८६३॥
हैमातुरो दर्यकस्य भ्राता साश्वर्यशौर्यभूः । नृपान्तरङ्गज्येष्ठत्वं ज्येष्ठपालोप्यशिश्रियत् ॥८६४॥
मन्त्रिणो भूतभिध्वार्यास्तस्य पैतामहा अपि । लक्ष्मीसरोजिनीभृङ्गा बहवोन्ये जजृम्भिरे ॥८६५॥
मुग्धे राज्ञि प्रमत्तेषु मन्त्रिषूपेषु दस्युषु । उत्थानोपहतं राज्यं नवत्वेपि बभूव तत् ॥८६६॥
स्त्रीभिर्नवनवाभिश्च भोज्यैः प्राज्यैश्च रञ्जितः । भिक्षुर्नैक्षिष्ट कर्तव्यं सुखानुभवमोहितः ॥८६७॥
स सुखानुभवप्रावृड्विद्रान्धो विजयोद्यमे । स्वैः प्रेरितः सभामध्ये स्वप्नमैच्छन्महालसः ॥८६८॥
दर्पेण सचिवे वाचं कथयत्यनुकम्पिकाम् । न स चुक्रोध मुग्धस्तु पितरीवान्वरज्यत ॥८६९॥
निष्प्रतिष्ठैः सेव्यमानो वेश्योच्छिष्टैरशिष्टवत् । अट्टचेटोचिताश्लेष्टा विटैः प्रैर्यत सेवितुम् ॥८७०॥
पानीयरेखाप्रतिमस्थैर्यस्याखिलवस्तुषु । तस्याप्रमाणवचसः सेवां प्रणयिनो जहुः ॥८७१॥
यदूचुः सचिवास्तत्तानन्वबोचन्न भूभृतः । वचः सुधिरगर्भस्य तस्य किंचिस्समुद्यथौ ॥८७२॥
सचिवैः स्वगृहान्नीत्वा दत्तभोज्यः स मुग्धधीः । धनी विपन्नपितृक इव प्रमुषितो विटैः ॥८७३॥
आहारमुष्टीर्बिम्बस्य गृहे बिम्बनितम्बिनी । तस्याश्चस्येवं वडवा रागिणोग्रगताहरत् ॥८७४॥
वञ्चयित्वा वृशौ पत्युर्दीर्शतैः स्मेरया तया । कुचकक्षकटाक्षैः स लुप्तधैर्यो व्यधीयत ॥८७५॥
पृथ्वीहरो मल्लकोष्ठश्चान्योन्योद्भूतमत्सरौ । क्षोभं व्यधत्तां संरब्धौ राजधान्याः क्षणे क्षणे ॥८७६॥
स्वयं राज्ञा सुतोद्वाहं गृहान्नत्वापि कारितौ । तावन्योन्यमुपेक्षेतां न मन्युं विक्रमोन्मदौ ॥८७७॥
अथ पृथ्वीहरगृहात्कृतोद्वाहः स्वयं नृपः । जातामर्षेण सुस्पष्टं मल्लकोष्ठेन तत्यजे ॥८७८॥
बुद्धश्चनककाणोपि संबन्धापेक्षयोज्झितः । विरागमोजानन्दादीक्षिन्ये ब्राह्मणमन्त्रिणः ॥८७९॥

---

८५१. [1]) Thus A. ८५४. [1]) A कोषेण. ८६२. [2]) Emended with C; A राजा लक्ष्मीबिम्बमाशिश्रयत. ८६५. [1]) Emended; A °भूतविध्वा°. Cf. viii. 1695. viii. 94. ८७०. [1]) Emended with C; A वेश्यैच्छि°. ८७२. [1]) Emended; A °मुद्विर्वि°.— [2]) Emended with C; A तस्याश्चेव ८७७. [1]) Emended; A °मुपेक्षेतां.

तटस्थो द्रोग्धृदुर्बुद्धिप्रायभृत्यविधेयधीः । विसूत्रव्यवहारत्वं निन्द्यत्वं च ययौ नृपः ॥८८०॥ 880
डामरस्वामिके लोके प्राभवत्को न विप्लवः[1] । ब्राह्मण्यो धर्षणं यत्र श्वपाकेभ्योपि लेभिरे ॥८८१॥
अराजकेथ वा भूरिराजके मण्डले तदा । समस्तव्यवहाराणां स्फुटं तुत्रोट पद्धतिः ॥८८२॥
चीचारा भैक्षवे राज्ये निष्प्रचाराः पुरातनाः । तच्छतेन तु नव्यानामशीतेरभवत्क्रयः ॥८८३॥
राजपुर्यध्वना बिम्बं ससैन्यमथ पार्थिवः । लोहरं प्राहिणोत्कर्तुं सुस्सलास्कन्दमुन्मदः ॥८८४॥
तुरुष्कसैन्यमानिन्ये सोमपालेन सोत्सितः । साहायकाय सच्छारे विस्मये मित्रतां गते ॥८८५॥ 885
संदर्श्य पाशमेतेन बद्ध्वा क्रक्ष्यामि सुस्सलम् । इत्येक एकोश्वारोहस्तुरुष्काणामकत्थत ॥८८६॥
काश्मीरिकंखशाम्लेच्छयोधव्यतिकरोभवत् । न केषां नाम संभाव्यो विश्वोत्पाटनपाटवः ॥८८७॥
भिक्षाचरः प्रयाते तु बिम्बे विगलिताङ्कुशः । न कासामव्यवस्थानां मूढः स्थानमजायत ॥८८८॥
स निमन्त्र्य निजं नीतो गृहं बिम्बावरुद्धया । भोगसंभोगदानेन धर्षण्या पर्यतोष्यत ॥८८९॥
कार्यापेक्षापि तस्यासीन्न मन्त्रिस्त्रीसमागमे । कौलीनभीतेरासन्ननिपातस्य कथैव का ॥८९०॥ 890
आद्यूनानुगुणं[1] भोज्यं कुम्भकांस्यादिवादनम् । तत्र प्राकृतकामीव न स जिह्राय शीलयन् ॥८९१॥
शनैः शनैस्ततो नष्टावष्टम्भस्य महीपतेः । काले भोज्यमपि प्राप्यं नासीद्ग्रसितसंपदः ॥८९२॥
तादृक्प्रलोभकैर्यादिक्रान्तो यः प्रागगर्धत । स सुस्सलोथ लोकानामभिनन्द्यत्वमाययौ ॥८९३॥
धनमानादिनाशं या विरक्तास्तस्य चक्रिरे । काङ्क्षन्ति स्म धनोत्कण्ठास्ता एवागमनं प्रजाः ॥८९४॥
प्रत्यक्षदर्शिनोप्यापि साश्चर्या वयमस्य यत् । ताः प्रजाः कोपिताः केन केन भूयः प्रसादिताः ॥८९५॥ 895
क्षणाद्वैमुख्यमायान्ति सांमुख्यं यान्ति च क्षणात् । न हेतुं कंचिदीक्षन्ते पशुमायाः पृथग्जनाः ॥८९६॥
ते मल्लकोष्ठजनकादयो दूतैर्विसर्जितैः । त्यक्तराज्यं पुनर्भूपं जयोद्यममजिग्रहन् ॥८९७॥
अक्षोभुवामहारेण लोकैष्टिक्कस्य लुण्ठिते । तत्रत्या ब्राह्मणाः प्रायं नृपमुद्दिश्य चक्रिरे ॥८९८॥
तैश्चान्यैश्चायहारैश्च संभिर्तैर्विजयेश्वरे । राजानवाटिकाप्रायो नगरेपि न्यविक्षत ॥८९९॥
ओजानन्दादिभिर्मुख्यद्विजैरुत्तेजितास्ततः । गोकुलेपि व्यधुः प्रायं त्रिदशालयपर्षदः ॥९००॥ 900
युग्यार्पितैः सितच्छत्रवस्त्रचामरशोभिभिः । विबुधप्रतिमावृन्दैः सर्वतश्छादिताङ्गनः ॥९०१॥
काहलाकांस्यतालादीवाद्यक्षोभितदिङ्मुखः । अदृष्टपूर्वो ददृशे पारिषद्यसमागमः ॥९०२॥
ते सान्त्वमाना भूभर्तुर्दूतैरुत्सेकवादिनः । न विना लम्बकूर्चं नो गतिरित्यब्रुवन्वचः ॥९०३॥
ते हेलया लम्बकूर्चाख्यया सुस्सलभूपतिम् । तं निर्दिशन्तोमन्यन्त क्रीडापुत्रकसंनिभम् ॥९०४॥
प्रायं प्रेक्षितुमायातैः पौरैः सह दिने दिने । अमन्त्रयत कां कां न व्यवस्थां पर्षदां गणः ॥९०५॥ 905
नृपापातभयात्क्षोभं मुहुर्मुहुरुपागतैः । पारिषद्यैश्च पौरैश्च योद्धुमास्थीयतोद्धतम् ॥९०६॥
वश्यं जनकसिंहस्य नगरं तन्मतेन तत् । सज्जं सुस्सलदेवस्य कृत्वक्षमानयनेभवत् ॥९०७॥
प्रायाद्वारयितुं पूर्वमयहारद्विजान्नृपः । प्रययौ विजयक्षेत्रं तत्रासीच्च हतोद्यमः ॥९०८॥

८८९. [1]) A, had first repeated here the second half of verse 878, but has subsequently erased it and written as above. ८८६. [1]) Conjectural reading; A °स्तुरुष्कामकत्थत; C °तुरुष्कैः समकत्थत. ८८७. [1]) Emended; A काइमीरक°. ८९१. [1]) Emended with C; A °गुणो.

तन्मध्ये निखिलांस्तत्र डामरांस्तिलकोऽब्रवीत् । व्यापादयेति तं तत्र सत्त्वैकार्णो न सोऽहनीत् ॥९०९॥
राज्ञ एव मुखाद्गुह्यं लवनन्यास्तद्विशश्वसुः । तस्मिन्पृथ्वीहरमुखास्तत्रसुस्तिलकात्पुनः ॥९१०॥
भागिनेयं प्रयागस्य क्षत्तारं लक्ष्मकाभिधम् । बन्धुमैच्छन्नृपोक्तिग्धं प्रययौ स तु सुस्सलम् ॥९११॥
ततः प्रविश्य नगरं संनिपत्याखिलं जनम् । अकारणविरक्तानां पौराणां प्रददौ सभाम् ॥९१२॥
युक्तमप्युक्तवांस्तत्र हतोक्तिः शठबुद्धिभिः । पौरैः स चक्रे नास्त्येव भेषजं विप्लवस्पृशाम् ॥९१३॥
अत्रान्तरे सोमपालबिम्बाद्या लोहरे स्थितम् । योद्धुं सुस्सलभूपं ते सर्वे पर्णोत्समाययुः ॥९१४॥
तं च पद्मरथो नाम राजा कालिञ्जरेश्वरः । मैत्रीं संस्मृत्य कल्हाद्यैरायथौ तत्कुलोद्भवः ॥९१५॥
सोथ शुक्लत्रयोदश्यां वैशाखे बलिभिः समम् । तैर्मानी सुस्सलो राजा संग्रामं प्रत्यपद्यत ॥९१६॥
प्रेक्षकैर्वर्ण्यतेऽद्यापि स पर्णोत्सान्तिके रणः । तस्याद्भुतोत्क्रमानाभिक्षालनप्रथमक्षणः ॥९१७॥
कुनोप्येत्य निजस्कारस्ततः प्रभृति भूपतिम् । तमभुन्यं पुनश्चक्रे मृगेन्द्र इव काननम् ॥९१८॥
भयस्खलितपाशानां कालपाशैः समागमम् । स चकार तुरुष्काणां क्षणात्पुष्कलविक्रमः ॥९१९॥
मातुलं सोमपालस्य निन्ये कवलतां बली । रणे तत्कोपवेतालो त्रिस्रोतोलासरितस्तटे ॥९२०॥
किमन्यदल्पमैन्यः स बहूनपि स तान्व्यधात् । हतविद्युतविध्वस्तान्यथात्मपरिपन्थिनः ॥९२१॥
काश्मीरिकाणांमौचित्यं किं नाभूत्स्वामिनो ददुः । एकस्य ये रणं नटाः कुकीर्तिमपरस्य च ॥९२२॥
तुरुष्कैः सह यातेथ सोमपाले गतत्रपाः । बिम्बं काश्मीरिकास्त्यक्त्वा राजान्तिकमशिश्रियन् ॥९२३॥
स्रो धनूंषि शिरांस्यग्र नमयन्तोद्भुताशयाः । कुलप्रभोः पुरः स्पष्टं न ते पृष्टा ललज्जिरे ॥९२४॥
आगच्छद्भिस्ततः पौरैर्डामरैश्च समं नृपः । प्रतस्थे दिवसैर्द्वित्रैः कश्मीराभिमुखः पुनः ॥९२५॥
राजपुत्रः साहदेविः कल्हणो विशतः प्रभोः । डामरान्क्रमराज्यस्थान्संगृह्यावेसरोभवत् ॥९२६॥
य एव प्रथमं राजसैन्याद्भिक्षुमशिश्रियत् । स एव बिम्बो राजानं तमुत्सृज्य समाययौ ॥९२७॥
अन्ये जनकसिंहस्य संमता मन्त्रिनन्त्रिणः । प्रत्युद्यन्तो व्यलोकयन्त नृपतिं निरपत्रपाः ॥९२८॥
काण्डिलेत्राभिधामाजन्मा शस्त्री क्षुलक्षणः । भाङ्गिले कश्चिदभवच्छून्ये क्रान्तोपवेशनः ॥९२९॥
भिक्षुर्वितीर्णमार्गं तं सुस्सलान्तिकगामिनः । लोकस्यात्रान्तरे जेतुं सहपृथ्वीहरो ययौ ॥९३०॥
जितवांस्तं बबन्धेच्छां निहन्तुं सुस्सलोन्मुखम् । क्रोधाज्जनकसिंहं च वार्तां तां च विवेद सः ॥९३१॥
नगरस्थेन तेनाथ पौराश्चारोहतन्त्रिणः । संघट्याखिलान्भिक्षोः प्रातिपक्ष्यमगृह्यत ॥९३२॥
जानंस्तेनावृतं राज्यं ततो भिक्षाचरो नृपः । पृथ्वीहरेणानुयातो नगरं सहसाविशत् ॥९३३॥
सेतौ सदाशेवामस्थे तत्सैन्यैः सह संगरम् । दृष्ट्यञ्जनकसिंहोथ सान्त्वमानोपि सोऽहनीत् ॥९३४॥
दृष्टं जनकसिंहस्य योधानां बलतां महत् । अविशङ्क्य पराभूतिं मूहूर्तं सुभटायितम् ॥९३५॥
अलकेन समं पृथ्वीहरस्तद्भातृसूनुना । अन्येन सेतुना तीर्त्वा तस्य सैन्यमनाशयत् ॥९३६॥
तन्व्यश्चारोहपौरेषु विद्रुतेषु सबान्धवः । नक्तं जनकसिंहोथ पलाय्य लहरं ययौ ॥९३७॥

---

९१०. [1]) Emended; A मुखाद्गुह्यं. ९११. [1]) Emended; A बन्धुमै°. ९१४. [1]) Emended, A लहरे. ९२१. [1]) Emended, A °ध्वस्तयथा°. ९२२. [1]) Emended, A काश्मीरका°. ९२३. [1]) Emended; A काश्मीरका°. ९२९. [1]) Emended with C; A °वेदन°. ९३७. [1]) Emended with C; A स. ९३७. [1]) Emended with C; A तन्व्यारोह°.

भिक्षुपृथ्वीहरौ प्रातस्तत्पृष्ठग्रहणोद्यतौ । तत्पश्चात्तेश्वरारावा धृष्टा भूयोऽप्यशिश्रियन् ॥९३८॥
क्षिप्त्वा क्षिप्रं स्वकक्ष्यान्तर्विबुधप्रतिमा भयात् । ते पारिषद्यविमाद्याः प्रायमुत्सृज्य विद्रुताः ॥९३९॥
भून्यानि सुरयुग्यानि रक्षन्तः केपि भिक्षुणा । प्रायाच्चिवृत्ता वयमित्युक्तवन्तो न बाधिताः ॥९४०॥ 940
सो जानके भैक्षवेष वल्गत्तुङ्गतुरंगमान् । दृष्टवन्तो वयं सैन्ये सादिनोऽपि साद्भुताः ॥९४१॥
भिक्षुराजप्रतीपेन द्योतितः क्षणभङ्गिना । पैतृष्वेणाधिकारेण स्थालस्तिलकसिंहजः ॥९४२॥
गते जनकसिंहेथ प्रतिपक्षानुसारिणाम् । विधातुं वेश्मभङ्गादि लब्धं भिक्षुमहीभुजा ॥९४३॥
अत्रान्तरे हुष्कपुरे नीतेषु तिलकादिषु । भङ्गं सुलक्षणसिम्बायैः समेतानन्तसैनिकैः ॥९४४॥
अमायातैर्मल्लकोष्ठजनकायैः ससैनिकैः । अपरैरपि सामन्तैर्बलबाहुल्यशालिभिः ॥९४५॥ 945
अन्वीयमानो दिवसैर्द्विरेराक्रान्तमण्डलः । विशंल्लहरमार्गेण विपक्षालक्षितोपतत् ॥९४६॥
नगरापणवीथ्यन्तर्हयारोहमुखार्पुरः । द्रोहयोधानुपायातांस्तदैवोज्झितसाध्वसः ॥९४७॥
वेष्टितालम्बकूर्चेन वक्त्रेण भ्रुकुटीभृता । कोपकम्पिततारेण फुल्लनासापुटस्पृशा ॥९४८॥
कांश्चित्संतर्जयन्निन्द्यान्यान्भर्मांस्तथापरान् । नीत्रातपश्यामवपुस्ताम्यन्काल इवोल्बणः ॥९४९॥
आशीर्घोषकृतां पुष्पवर्षणां पुरवासिनाम् । पूर्वापकारिणां श्रेणीष्वव्यवशान्यस्तलोचनः ॥९५०॥ 950
स्कन्धमात्रोपरि न्यस्तं कवचं हेलया दधत् । केशानन्तशिरस्त्रान्तर्निःसृतान्धूलिधूसरान् ॥९५१॥
पक्ष्ममालां च बिभ्राणः सकोशासिस्तुरंगिणाम् । आकृष्टखड्गमालानामन्तर्वल्गत्तुरंगमः ॥९५२॥
ससिंहनादैरुद्दामैर्भेरीभांकारनिर्भरैः । बलैर्भैरितदिक्कोशः सुस्सलः प्राविशत्पुरम् ॥९५३॥ कुलकम् ॥
षड्भिः सद्वादशदिनैर्मासैर्ज्यैष्ठे सितेहनि । स सप्तनवताब्दस्य तृतीये पुनरायथौ ॥९५४॥
राजधानीमप्रविष्टो भिक्षुं पूर्वपलायितम् । अन्विष्यन्क्षिप्रसिक्तीरे सलवन्यं व्यलोकयत् ॥९५५॥ 955
सरित्पारं रिपौ प्राप्ते स सपृथ्वीहरो गतः । मार्गे लवन्यैर्मिलितैरन्यैः साकं न्यवर्तत ॥९५६॥
तं विद्राव्य रणे राजा बद्ध्वा प्रहतिविक्षतम् । सिंहं पृथ्वीहरशातिं राजधानीमथाविशत् ॥९५७॥
उपभोगैः सपत्नस्य तत्कालनिःसृतस्य सा । अक्लिता मानिनस्तस्य वेश्येवोद्वेगदाभवत् ॥९५८॥
भिक्षुः संत्यज्य कडमीरान्सह पृथ्वीहरादिभिः । ग्रामं पुष्याणनाडाख्यं सोमपालाश्रयं ययौ ॥९५९॥
प्रस्थिते[1] डामरान्सर्वान्राजा स्वीकृत्य तु व्यधात् । खेयीं वह्वात्मजं मल्लं हर्षमित्रं च कम्पने ॥९६०॥ 960
पूर्वापकारं स्मरतो देशकालानपेक्षिणः । .....[1] ॥९६१॥
भिक्षुसंपर्कजं गन्धमपि सोढुमशक्नुवन् । भृत्येभ्यः खण्डशः कृत्वा द्वेषात्सिंहासनं ददौ ॥९६२॥
अनयोपार्जितां स्यक्तुमनीशा डामराः श्रियम् । समन्योश्च नृपाद्गीता नात्यजन्विग्रवोद्यमम् ॥९६३॥
भिक्षुस्तु राज्यविभ्रष्टः सुहृदो विषये वसन् । उत्साहं सोमपालस्य दानमानैः पुनर्ययौ ॥९६४॥
बिम्बः साहायकप्रार्थी विस्मयस्यान्तिकं गतः । तस्मिन्विरोधिभिर्बद्धे रणे धीरस्तनुं जहौ ॥९६५॥ 965
भिक्षाचरो[1] बिम्बभूम्यो भजन्नुर्नयपात्रताम् । अनैषीदवरुद्धात्वं तस्प्रियां तां गतत्रपः ॥९६६॥

---

९४२. [1]) Emended ; A पिहस्थेना°. ९४७. [1]) Emended ; A °मुखात्पुरः. ९४८. [1]) Emended with C ; A वल्लेण. ९५५. [1]) Emended ; A खलवन्यो. ९६०. [1]) Thus A ; perhaps to be emended प्रत्यितो. ९६१. [1]) Here two *pādas* are missing. A does not indicate the *lacuna* ; C supplements पूर्वविद्वेषिणस्तस्य न कृपां प्रतिपेदिरे. ९६५. [1]) Emended ; A °बंद्धे ; C °बंद्धो. ९६६. [1]) Emended with C ; A भिक्षाचरे.

निपत्य स्वल्पसैन्योपि ततः भूरपुरे बली । जित्वा पृथ्वीहरो वह्वात्मजं व्यद्रावयद्रणात् ॥९६७॥
तस्मिन्पलायिते भिक्षुं पुनरानीय सोविशत् । भुवं मडवराज्यानां दस्यूनां स्वचिकीर्षया ॥९६८॥
तत्रत्यैर्मङ्गजव्याघ्रैर्डामरैः स्वीकृतैः समम् । जगाम विजयक्षेत्रं विजेतुं कम्पनापतिम् ॥९६९॥
970 जितस्तेनाहवे हर्षमित्रो निहतसैनिकः । विजयेश्वरमुत्सृज्य भीतोवन्तिपुरे ययौ ॥९७०॥
विजयक्षेत्रजास्तत्पुरमामोद्भवा अपि । जना भयेन प्राविक्षन्नथ चक्रधरान्तिकम् ॥९७१॥
योधिच्छिभुपशुस्त्रीहिधनेपैतैरपूर्यत । स्थानं तत्रैश्च राज्ञश्च योधैः सायुधवाजिभिः ॥९७२॥
अन्वारूढैरथ स्पष्टं लोकोद्भुण्डनलालसैः । तैर्भैक्षवैरवेष्टयन्त कटकैर्व्याप्तदिक्तटैः ॥९७३॥
तान्दारुमयवप्रीघद्वारगुप्ते सुरौकसः । अङ्गने तिष्ठतो हन्तुं बन्दुं वा नाशकन्निषः ॥९७४॥
975 तदन्तरस्थितं दग्धुं कर्पूराख्यं स्ववैरिणम् । कश्चित्कतिस्थलीग्रामजन्मा निर्गुण्डामरः ॥९७५॥
पापो जनकराजाख्यस्तत्राग्निमुददीदिपत् । मूढस्तादृगपर्यन्तजन्तुसंहारनिर्घृणः ॥९७६॥
तमापतन्तं ज्वलितं ज्वलनं वीक्ष्य सर्वतः । भूतग्रामस्य सुमहान्हाहाकारः समुत्थयौ ॥९७७॥
विशस्कृतान्तत्राहारिभियेव छिन्नबन्धनैः । अश्वैरसूचीसंचारा भ्रमद्भिर्जग्मिरे जनाः ॥९७८॥
प्राच्छादयत वलज्ज्वालाकरालैर्धूमराशिभिः । व्योम पिङ्गकचद्दमभ्राजलैर्नक्तंचरैरिव ॥९७९॥
980 निर्धूमस्य विसारिण्यो ज्वाला हव्यभुजो दधुः । संतापद्रुतहेमाभ्रसुवर्णलहरीभ्रमम् ॥९८०॥
संतापविद्रुतव्योमचारिमौलिपरिच्युताः । रक्तोष्णीषा इव भ्रेमुर्ज्वालाभङ्गा नभोङ्गने ॥९८१॥
दीर्घदारुमन्थिभङ्गजन्मा चटचटारवः । तापप्रकाश्यमानाभ्रगङ्गाघोष इवोच्चयौ ॥९८२॥
स्फुलिङ्गैः द्रोणविस्तस्तजन्तुजीवितसंनिभैः । अयाहि गहनव्योममार्गश्रमणसंभ्रमः ॥९८३॥
शकुनैः शावसंचारशोकादाक्रन्दिभिर्नभः । मानुषैर्दह्यमानैश्च भूमिर्मुखरिताभवत् ॥९८४॥
985 भ्रातॄन्भर्तॄन्पितॄन्पुत्रानालिङ्ग्याक्रन्दनिर्भराः । भीमीलितदृशो नार्यो निरदह्यन्त वह्निना ॥९८५॥
तदन्तरात्साहसिका ये केचिन्निरयासिषुः । बहिस्ते निहताः क्रूरैर्डामरैर्मृत्युचोदितैः ॥९८६॥
तावन्तो जन्तवस्तत्र व्यपद्यन्त तदा क्षणात् । स्त्रिया एव न ये दग्धास्तावतापि कृशानुना । ९८७॥
अन्तः शान्तेषु सर्वेषु बहिः शान्तेषु हन्तृषु । क्षणादेव प्रदेशः स निःशब्दः समजायत ॥९८८॥
वह्नेः कहकहाशब्दो ह्रस्वीभूतार्चिषः परम् । स्त्रियतश्च शवौघस्य भुतः सिमसिमाध्वनिः ॥९८९॥
990 विलीनाह्रग्वसामेदोनिःष्यन्दाः सरणीशतैः । प्रसस्रुर्धिक्कगन्धश्च योजनानि बहून्यगात् ॥९९०॥
एकः सुभ्रवसः कोपाद्विनीयो दस्युविद्रवात् । ईदृग्घुंतवहाबाधो घोरश्चक्रधरेभवत् ॥९९१॥
भूतग्रामस्य संहारः संवर्त इव वह्निना । तादृक्त्रिपुरदाहे वा खाण्डवे तत्र वाभवत् ॥९९२॥
पुण्येष्वि शुक्लाद्दश्यां नभसः कुकूनं महत् । तड्डिक्षुः कृतवास्राज्यलक्ष्म्या भाग्यैश्च तत्यजे ॥९९३॥
सकुटुम्बेषु दग्धेषु सदार्षी गृहमेधिषु । पुरग्रामसहस्रेषु गृहाः भून्यत्वमाययुः ॥९९४॥
995 मङ्गाख्यो डामरश्चिन्वङ्शवान्नौनगरोद्भवः । प्रीतिं प्राप्तैस्तदीयार्यैः कापालिक इवाययौ ॥९९५॥

---

९६७. [1]) Emended with C; A विद्राव°. ९७३. [1]) Emended; A तैर्भैक्षवै°. ९७४. [1]) Emended with C; A आङ्गने. ९७५. [1]) Emended; A निर्गुण्डा°. ९९१. [1]) Emended with C; A ईदृग्घुत°. ९९२. [1]) Emended; A भूतग्रामसंहार°; C भूतग्रामाविर्भ°. ९९५. [1]) Emended; A °नौनगरोद्भवः.

अवरुद्धोथ विजयक्षेत्रं भिक्षाचरस्ततः । लब्ध्वा नागेश्वरं पापं यातनाभिरमीमरत् ॥९९६॥
गर्ग्ये पैतामहे देशे किं नासीत्तस्य चेष्टितम् । पितृद्रुहः स तु वधः सर्वप्रीतिकरोभवत् ॥९९७॥
गृहिणी हर्षमित्रस्य पत्यौ त्यक्ता पलायिते । पृथ्वीहरेण संग्राम्या विजयेशाङ्कनान्तरात् ॥९९८॥
निमित्तभूतमेतादृक्प्रजासंहारवैशसम् । स्वं निन्दन्सुस्सलो राजा ततो योद्धुं विनिर्ययौ ॥९९९॥
संवेगात्प्राप्तनः शीघ्रं निरयक्लेशभुक्तये । प्राप्तो जनकराजेन वधोवन्तिपुरान्तिके ॥१०००॥ 1000
यत्कृते क्रियते कर्म लोकान्तरसुखान्तकम् । स मूढैः सुलभापायः कायश्चित्रं न गण्यते ॥१००१॥
कम्पनाधिपतिं सिम्बं कृत्वा डामरमण्डलम् । चकर्ष विजयक्षेत्रादन्यतोपि ततो नृपः ॥१००२॥
शामालां प्रययौ पृथ्वीहरो मडवराज्यतः । विजित्य मल्लकोष्ठेन त्याजितो निजमण्डलम् ॥१००३॥
क्षिप्राः केचिद्वितस्तायां केचिच्चक्रधराङ्कने । अक्रियन्ताग्निसात्क्रुद्धशक्त्या बहवः शवाः ॥१००४॥
क्रमराज्येथ कल्याणवार्डादीन्निर्ल्हणोजयत् । आनन्दोनन्तजस्तत्र ततो द्वाराधिपोभवत् ॥१००५॥ 1005
भूले प्रमापितं सिंहं नयन्पृथ्वीहरो बली । सार्धं जनकसिंहाद्यैरयुध्यत्क्षिप्तिकातटे ॥१००६॥
तीर्थे प्रस्थाप्यमानेषु विपन्नास्थिष्विहास्त्यहः । भ्रात्रे मास्येकमबलाक्रन्दिताक्रान्तदिक्पथम् ॥१००७॥
हतवीराबलाक्रान्तंमुखरे नगरान्तरे । पृथ्वीहराहवे सर्वैर्दिवसैरन्वकारि तत् ॥१००८॥ युग्मम् ॥
अथायातो यशोराजस्यालः शूरो दिगन्तरात् । श्रीवको विदधे राज्ञा खेरीकार्याधिकारभाक् ॥१००९॥
अप्रियं स लवन्यानां तेपि वा तस्य नाचरन् । कालं तु गूढसौहार्दैरन्योन्यस्यात्यवीवहन् ॥१०१०॥ 1010
पुनराधयुजे राजा शामालां निर्गतस्ततः । पैर्मनीमुपग्रामे युधि भङ्गमनीयत ॥१०११॥
नित्याभ्यासेन युद्धानां लब्धोत्कर्षो न्यदर्शयत् । सर्ववीरामणीर्भिक्षुस्तत्पूर्वं तत्र विक्रमम् ॥१०१२॥
तुक्कद्विजादयो मुख्या भिक्षुपृथ्वीहरादिभिः । आसारापातविवशा निहताः सैास्सले बले ॥१०१३॥
प्रधानवीरभूयिष्ठे सैन्यद्वन्द्वे न कोप्यभूत् । स वीरधरतः संख्ये भिक्षोरैक्षिष्ट यो मुखम् ॥१०१४॥
पृथ्वीहरस्य भिक्षोश्च संग्रामे भूरिवार्षिके । कादम्बरीपताकाख्ये द्वे अश्वे पीतपाण्डुरे ॥१०१५॥ 1015
आस्तामत्यद्भुते याभ्यामनेकतुरगक्षये । न विपन्नं प्रकृतिभिर्नान्वभाव्यथ वा क्रमः ॥१०१६॥
सैन्यानां संकटे त्राणमभान्तिरविकत्थनः । अभूत्क्लेशसहो वीरो नान्यो भिक्षाचरात्कचित् ॥१०१७॥
योधानां सैास्सले सैन्ये विद्रवेषु न कश्चन । त्राणं बभूव तेनैते बहवो बहुधा हताः ॥१०१८॥
नवेषु डामरानीकाः केचिद्भङ्गेषु सैनिकाः । भिक्षाचरगजेन्द्रेण कलभा इव पालिताः ॥१०१९॥
नान्यस्योत्थानशीलत्वं दृष्टं पृथ्वीहरात्तदा । स्वयं यो भैक्षवे द्वारे जजागार प्रतिक्षपम् ॥१०२०॥ 1020
ततः प्रभृत्यभूद्भीमा पुरः पश्चाच्च सर्वदा । विश्वेदेव इव श्राद्धे युद्धे भिक्षुर्महाभटः ॥१०२१॥
आहवे साहसं कुर्वन्सर्वतः सोभ्यधाज्जिजान् । एवमस्खलितस्थैर्यमुपपत्तिमसंत्यजन् ॥१०२२॥
न मे राज्याय यत्नोयं पर्याप्तं दुर्यशः पुनः । कृत्ये प्रसक्तु पूर्वेषां व्यवसायं व्यपोहितुम् ॥१०२३॥
अनाथा इव ते नाथा विशां व्यापादनक्षणे । ज्ञात्वा नष्टं कुलं नाथवज्रो नूनं स्पृहां दधुः ॥१०२४॥

१००३. [1]) Emended with C; A मल्लन. १००५. [1]) A °वाल्हाणी°.—[2]) Emended with C; A°हीजल्हणो°. १००८. [1]) Emended; A °बलाक्रान्तमु°. १००९. [1]) Emended; A अथ यातो.

इति मत्वा सोढकष्टश्चेष्टे[1] सुहृदनिधयः । दूयमानोस्मि दायाददुःखदायी दिने दिने ॥१०२५॥
नास्त्येवाप्राप्तकालस्य विपत्तिरिति जानतः । कस्य साहसवैमुख्यमुत्पद्येत यशोर्थिनः ॥१०२६॥
किं कार्यगतिकौटिल्यैरुक्तैस्तान्यथ वा कथम् । न वदामः प्रतिज्ञाय स्वयमार्यैध्वनि स्थितिम् ॥१०२७॥
सोत्कर्षपौरुषाद्भिक्षोरशङ्कित ललामराः । ततो दायादविच्छेदं नास्याकृषत जातु चित् ॥१०२८॥
प्राप्ताज्याधिगमाद्राज्ञामन्येषां राजबीजिनः । चिन्तयन्तो व्यवहृतिं व्युत्पश्यन्ते शनैः शनैः ॥१०२९॥
पितुः पितामहस्याथ न तुष्टं तेन किंचन । अत एवाभवन्मोहं राज्यं संप्राप्तवान्पुरा ॥१०३०॥
तत्स भूयोपि चेदाप्स्यत्कैव वार्ता विपाटने । सापेक्षं वीक्षितुं जाने न दैवेनाप्यशक्यत ॥१०३१॥चक्षलकम्[2]॥
जानंश्छवन्यकौटिल्यं प्रमादात्स हतेहिते । प्राप्तुयां राज्यमित्याशां बद्ध्वाहान्यत्यवाहयत् ॥१०३२॥
दस्यूनां सुस्सलो राजा मेने तत्स्वहितं मतम् । जिगीषुर्नीतिविक्रान्त्योः प्रयुक्तो लिप्सुरन्तरम् ॥१०३३॥
युद्धे स्वान्स स्मरन्वैरं नापासीत्तेन तेभजन् । नास्मिन्विश्वासमेतस्मादेतोर्नोस्थाभवज्जयः ॥१०३४॥
इत्थं नानामतैः पक्षप्रतिपक्षैरुपेक्षितम् । राष्ट्रं निखिलमेवागात्सर्वतः शोचनीयताम् ॥१०३५॥
यत्संबन्धाद्विघटपिनिवृत्तैर्निर्मर्यादव्यग्रबन्धव्याधप्रत्यानलपरिभक्तः कोपि नन्वन्वभावि ।
हा धिग्दन्ती विघटनपरः सोपि माद्यन्नमीषां लभ्यं श्रेयो विधिविधुरितैर्नान्यतो न स्वतोपि ॥१०३६॥
द्वैराज्ये प्रभवत्येवमकाण्डपतितैर्हिमैः । विवशं सुस्सलक्ष्मापृदजयद्वैक्षवं बलम् ॥१०३७॥
पुष्याणनाडं भूयोपि भिक्षुपृथ्वीहरौ गतौ । अन्यैर्लब्धन्यैर्भूभर्तुर्नतिर्दत्तकरैः कृता ॥१०३८॥
सिम्बोपि कम्पनाधीशो व्यधाद्विजितडामरः । सर्वां मडवराज्यौर्वीं वीरः शमितविग्रहाम् ॥१०३९॥
तावत्यापि विपक्षाणां शान्त्या शीतलतां गतः । पूर्ववैरं स्वपक्ष्याणां प्रादुश्चक्रेथ भूपतिः ॥१०४०॥
जिघांसौ कथिते राजन्युल्हणेन पलायितः । मल्लकोष्ठः सोपि कोपाद्राज्ञा राष्ट्रात्यवासितः ॥१०४१॥
अनन्तात्मजमानन्दं बद्ध्वा द्वाराधिकारिणम् । व्यधत्त सैन्धवं प्रज्ञिनामानं राजबीजिनम् ॥१०४२॥
गतोथ विजयक्षेत्रं सिम्बेन सहितोविशत् । नगरं तं च विश्वस्तं बद्ध्वा कारागृहेक्षिपत् ॥१०४३॥
अनुस्मृतिमहावात्यापेरितोमर्षपावकः । आचचाम क्षमावारि तस्य भृत्यान्दिधक्षतः ॥१०४४॥
सिंहथक्कनसिंहाभ्यामनुजाभ्यां सहावधीत् । शूलेपिरोप्य सिम्बं स रोषावेशविलुप्तधीः ॥१०४५॥
कम्पने श्रीवकं चक्रे सुज्जि प्रज्ञेः सहोदरम् । बद्ध्वा जनकसिंहं च राजस्थाने न्ययोजयत् ॥१०४६॥
आप्ताश्च नान्त्रिणश्चासंस्तस्य वैदेशिकास्ततः । स्वदेशजस्तु सोभूयो लोहरस्थं तमन्वगात् ॥१०४७॥
अथ सर्वेपि साशङ्कास्तं त्यक्ताध्वभ्रंशन्निपून् । शतैकीयः कश्चिदासीद्राजधान्यां नृपाश्रितः ॥१०४८॥
तेनाप्रतिसमाधेयो भूयः शान्तेप्युपद्रवे । इत्थमुत्थापितोनर्थो न पुनर्यः शमं ययौ ॥१०४९॥
एकाक्षेपे परेपि स्युर्यत्र भृत्या विशङ्किताः । तत्रापराधे प्राज्ञस्य राज्ञोवज्ञैव शस्यते ॥१०५०॥
माधेथ मल्लकोष्ठार्यैरानूताः पुनराययुः । ते भूरपुरमार्गेण भिक्षुपृथ्वीहरादयः ॥१०५१॥
वितस्तापरिखाक्षिप्रा भूरगम्या द्विषामियम् । इति प्रायान्नवमठं त्यक्त्वा राजगृहं नृपः ॥१०५२॥

१०२५. [1]) A, gloss स्वयं. १०२६. [1]) Emended with C; A नास्त्येवप्राप्त°. १०३१. [1]) Emended; A चेदाप्स्येत्कैव.—[2]) A, writes here ४ instead of चक्षलकम्. १०३३. [1]) Doubtful emendation; A जिगीषोर्नी° and प्रयुक्तो लिप्सरन्तरम्; C जिगीषोर्नी° and प्रयत्नो लिप्यनन्तरः. १०३८. [1]) A पुष्यान°. १०४८. [1]) Emended; A त्यक्ताधिभ्र°. १०५१. [1]) Emended; A °कोष्ठार्यै आहूता.

वर्षेष्टानवते चैत्रे डामरेषु युयुत्सुषु । अभ्येत्य मल्लकोष्ठेन प्रागेवाप्राप्ति संगरः ॥१०५३॥
सोऽश्वधारैः सह रणं चकार नगरान्तरे । नृपावरोधैः सौधादालोकितमथाकुलैः ॥१०५४॥
भिक्षुणा क्षिप्रिकातीरे स्कन्धावारं न्यबध्यत । ·····[1] ॥१०५५॥ 1055
नृपोद्यानाद्रुमाश्चिन्युरिन्धनाय महानसे । दूर्वाङ्कुरान्मन्थुराभ्यो वाहभोज्याय डामराः ॥१०५६॥
पृथ्वीहरस्तु संगृह्य स्कन्धावारान्मडवराज्यजान् । चकार विजयक्षेत्रे यावत्स्कटकसंमहम् ॥१०५७॥
तावत्प्रज्जिमुखान्मल्लकोष्ठयुद्धाय भूपतिः । आदिदेशादवस्कन्दं वैशाखे साहसोन्मुखः ॥१०५८॥
अकस्मात्पतिते तस्मिन्हतावष्टम्भविक्षताः । प्रययुः सेतुमुल्लङ्घ्य जीवाश्वस्ताः कथंचन ॥१०५९॥
नगरं मल्लकोष्ठाजिव्यपे प्रज्जावथाविशत् । पृथ्वीहरानुजः सुज्जिं निर्जित्य मनुजेश्वरः ॥१०६०॥ 1060
परं पारं वितस्तायां सेतुच्छेदादनाप्लुवन् । अर्वाचि तीरे स गृहान्दग्ध्वागात्क्षिप्रिकां ततः ॥१०६१॥
लवन्यैर्नगरं प्राप्य मत्वा सुस्सलभूपतिः । आययौ विजयक्षेत्रात्सैन्यमुत्थाप्य विह्वलः ॥१०६२॥
अहंपूर्विकयारातिशङ्कर्तैश्च निजैर्बलैः । पीडितस्तस्य गम्भीरासिन्धुसेतुरभज्यत ॥१०६३॥
स कृष्णषड्यां ज्यैष्ठस्य तस्यासंख्यश्चमूचयः । यथाग्निना चक्रधरे तथा तन्नाम्भसा मृतः ॥१०६४॥
भुजमुद्यम्य शमयन्सैन्यानां संभ्रमं नृपः । त्रस्तैर्भ्रष्टैस्तथा पृष्ठे पतितः सरिदन्तरे ॥१०६५॥ 1065
अनभ्यस्ताम्बुतरणैरालिष्य बुडितोसकृत् । तरदायुधविद्धाङ्गः स निस्तीर्णः कथंचन ॥१०६६॥
अनुत्तीर्णं बलं त्यक्त्वा पारे सामन्तसंकुलम् । सहस्रांशेन सैन्यस्य तीर्णेनानुगतो ययौ ॥१०६७॥
संत्यक्तानन्तसैन्योपि सोवष्टम्भमयो नृपः । प्रविश्य नगरं मल्लकोष्ठमुख्यान्रणेग्रहीत् ॥१०६८॥
विजयस्थाथ जननी सिल्हाख्या स्वामिनोज्झितम् । निनाय देवसरसं सैन्यं तद्विजयेश्वरात् ॥१०६९॥
साथ पृथ्वीहरेणैत्य हता तत्रोपवेशने । टिक्कश्च दत्तो भूपालसैन्यं विद्राविनं च तत् ॥१०७०॥ 1070
परं व्यायामविद्याविद्विद्रुते निखिले बले । द्विजः कल्याणराजाख्यः समरेभिमुखो हतः ॥१०७१॥
मन्त्रिडामरसामन्तसंकुलात्सौस्सलाद्बलात् । पृथ्वीहरेणागृह्यन्त बद्ध्वा वृन्दानि शस्त्रिणाम् ॥१०७२॥
अन्वगात्स वितस्तान्तं यावत्तान्विद्रुतान्बलात् । ओजानन्दद्विजादींश्च बद्ध्वा भूले व्यपादयत् ॥१०७३॥
मन्त्रिणो जनकश्रीवकाद्या राजात्मजास्तथा । तीर्त्वाद्रिं विषलाटायां शरणं प्रययुः स्वशान् ॥१०७४॥
इत्थं पृथ्वीहरो लब्धजयः संगृह्य डामरान् । जिगीर्षुर्भिक्षुणा साकं नगरोपान्तमाययौ ॥१०७५॥ 1075
भूयोपि मानुषाधीषसंहर्ता सर्वतस्ततः । रणः प्रववृते प्राग्वत्पुरे रुद्धस्य भूपतेः ॥१०७६॥
निर्निरोधः पथानेन नृपावसथ इत्यभूत् । सैन्ये मडवराज्यानां स्वयं पृथ्वीहरोग्रणीः ॥१०७७॥
तत्तत्सामन्तकुलजैर्वीरैः काश्मीरकैर्भटैः । समेतं डामरकुलं दुर्जयं सर्वतोभवत् ॥१०७८॥
काश्मीरकाः शोभकाद्याः काकवंद्याश्च सहस्रशः । प्रख्याता भैक्षवे पक्षे रत्नाद्याश्चापरेस्फुरन् ॥१०७९॥
नदतः स्वबलाद्दृष्ट्वा तुमुलं शृण्वतोन्मिषत् । पृथ्वीहरेणागण्यन्त वाद्यभाण्डानि कौतुकात् ॥१०८०॥ 1080
हित्वा भूर्यथ तूर्यादि परिच्छेत्तुं स कौतुकी । श्वपाकदुन्दुभीभाण्डशतानि द्वादशाशकत् ॥१०८१॥

१०५५. [1]) Here two *pādas* seem to be lost; A does not indicate the *lacuna*. C adds रामेण वानरी सेना यथा पार्थोनिधेस्तटे. १०५८. [1]) Emended; A °द्यवाकावस्कन्दं. १०५९. [1]) Emended with C, A °क्षितः. १०६१. [1]) Emended with C; A °न्द्वग्ध्वाप्रात्क्षि°.

तथा विनष्टसैन्योपि त्रिंशद्भिर्शैनृपात्मजैः । मितैः स्वदेशजैश्चारीन्प्रतिजग्राह सुस्थलः ॥१०८२॥
राजन्याविच्छटिकुलोद्भूतावुदयधन्यकौ । चम्पावल्लापुराधीशावुदयब्रह्मजज्ञतौ ॥१०८३॥
ओजो मल्हणहंसानां धुर्यो हरिहडौकसः । क्षत्रिकाभिख्रिकास्थानसव्यराजादयस्तथा ॥१०८४॥
1085 विडालपुत्रा नीलाद्या भावुकान्वयसंभवाः । रामपालः सहजिको युवा तस्य च नन्दनः ॥१०८५॥
नानावंश्याः परेप्युग्रसंग्रामश्लाघमताजुषः । पुरोपरोधसंनद्धानरुन्धन्सर्वतो रिपून् ॥१०८६॥
तनूजनिर्विशेषेण स्निह्यणेन महीभुजः । रणाग्रेसरतामाहि विजयाद्यैश्च सादिभिः ॥१०८७॥
स्वयमुद्यमिना राज्ञा वर्मणेव निजौ भुजौ । सुज्ञिप्रज्ञौ पाल्यमानावभूतां रणकर्मठौ ॥१०८८॥
ताभ्यां साधारणीकुर्वन्राज्योत्पत्तिं महीपतिः । स महाव्यसने तस्मिन्सम्यगूढधुरोभवत् ॥१०८९॥
1090 तत्पक्षा भागिकशरङ्गासिमुम्मुनिमुद्भटाः । कलशाद्याश्च कुशला विपक्षक्षोभणेभवन् ॥१०९०॥
भूभर्तुष्टङ्कविषये लवराजस्य नन्दनः । आसीत्कमलियश्चास्य संग्रामाग्रेसरः प्रभोः ॥१०९१॥
प्रहारं बलिनस्तस्य चामरध्वजशोभिनः । प्रभिन्नस्येव नागस्य हयारोहा न सेहिरे ॥१०९२॥
अनुजः सात्रिकः पृथ्वीपालो भ्रातुः सुतोस्य च । पाञ्चालाः फल्गुनस्येव पार्श्वरक्षित्वमाययुः ॥१०९३॥
एतावद्भिर्भृत्यरत्नै राष्ट्रेपि कुपितेजयत् । भूरिस्वर्णार्पणोपायैर्बाजिभिश्च महीपतिः ॥१०९४॥
1095 तत्र तत्राहवे सोपि बभ्रामाम्भ्रमो नृपः । उत्सवे गृहमेधीव मण्डपे मण्डपे स्वयम् ॥१०९५॥
तस्य हि व्यसनं त्रासहेतुः प्राभूदुपक्रमे । प्रवृद्धिं प्राप्तमभवद्धैर्यादाय्यथ धीमतः ॥१०९६॥
क्लैव्यकृन्नयमापाते मध्यपाते न तादृशम् । करक्षिप्तं यथा शीतं मज्जने न तथा पयः ॥१०९७॥
वैरिसैन्यतमो यत्र यत्र ज्योर्म्मेव निर्ययौ । सितासिता च भूभर्तुस्तत्र तत्रास्य वाहिनी ॥१०९८॥
एकदा कृतसंकेतास्तुल्यमाहवमेलके । महासरितमुत्तीर्य डामरा नगरेपतन् ॥१०९९॥
1100 असीमनगरस्थानविभक्तकटको नृपः । परिमेयाश्वचारस्तान्विशतः स्वयमाद्रवत् ॥११००॥
नाभज्जडामरानीकस्तेन विद्रावितो धृतिम् । हेमन्तमरुता कीर्णपर्णराशिरिवेरितः ॥११०१॥
श्यानन्दः काककुलजो लोष्टशाह्यनलादयः । अन्ये च डामरानीके ख्याता भूभृद्भटैर्हताः ॥११०२॥
लग्नाभिघातानानीतान्राशः क्रूरस्य दृक्पथम् । बहूञ्छिजघ्रुश्चण्डाला इव राजोपजीविनः ॥११०३॥
भयाद्रोपाद्विमारूढा अपरे भैक्षवास्ततः । आसन्नमृत्यवोभूवन्कटकैर्वेष्टिता द्विषाम् ॥११०४॥
1105 यो मार्गो दुर्गमः पक्षिणोपि यातुं ततः स तान् । तत्र व्यापारयामास भिक्षुमौनी तुरंगमान् ॥११०५॥
कथंचित्पक्षिणा विद्धमीवस्तस्याग्रहीन्मुहुः । पार्श्वे पृथ्वीहरो रूढिं द्विषाश्चान्ये महाभटाः ॥११०६॥
वेलाद्रिभित्तिवोद्भूतैः सिन्धौ तैर्द्विषतां बले । रुद्धे गोपाचलं त्यक्त्वा तेन्यानारुरुहुर्गिरीन् ॥११०७॥
अथोदतिष्ठद्भानेन राजानीकस्य वाहिनी । मल्लकोष्ठस्य पत्त्यश्वक्षोभिताशेषदिक्तटा ॥११०८॥
अरिपृष्ठप्रहव्यमैस्तिष्ठद्भिर्वर्जितो बलैः । तदाज्ञाव्यखिलैरेव हतो राजेत्यसंशयम् ॥११०९॥
1110 आपातं सुस्थलो राजा यावत्तस्थाविसोढवान् । तावत्सावरजः प्रज्जिराजगाम रणाङ्गनम् ॥१११०॥

१०८५. [1]) Thus A, in margin; A, तेजो in text. १०९०. [1]) Thus A; perhaps to be emended मुद्भटाः; cf. vii. 589. १०९३ [1]) Emended (*i.e.* पाञ्चालाः); A पाञ्चाली.—[2]) Thus A; perhaps read with C फाल्गुन°. ११०४. [1]) Thus A, A, विद्धाम्. ११०८. [2]) Emended; A °तिष्ठद्भिनेन; C °तिष्ठद्भि सुस्थेन. १११०. [1]) Emended with C; A प्राज्जि°.

आषाढबलुलाष्टम्यां स हयारोहमेलकः । निजशस्त्रध्वनिप्रत्तसाधुवादो महानभूत् ॥१११॥
ताभ्यां स शमिते युद्धे सङ्घनुः ससमीरणः । दावो नभोनभस्याभ्यामिव प्रापाम्बुवृष्टिभिः ॥१११२॥
संग्रामबहले काले तादृगन्यो न कोप्यभूत् । यादृक्स दिवसो वीर्यशौटीर्यनिकषोपलः ॥१११३॥
अनीकिनी लाहरी सा विलम्बेनोपयास्यति । तेषामुत्पाटनेच्छूनां नाभवद्धस्तमेलकः ॥१११४॥
अन्योन्यस्य परिज्ञाता दिवसे तत्र संकटे । भिक्षोर्भूमिभृता शक्तिर्भूमिभर्तुश्च भिक्षुणा ॥१११५॥ 1115
ततो मण्डवराज्यांस्तान्योद्धुं तत्रैव निर्दिशन् । क्षिप्तिकारोधसा युद्धमेत्य पृथ्वीहरोमहीत् ॥१११६॥
दिगन्तरादयायातो यशोराजो महीभुजा । मण्डलेश्वरतां निन्ये रिपुन्प्रतिजिहीर्षुणा ॥१११७॥
खेरीकार्ये पुरा तस्य लवन्या दृष्टविक्रमाः । रणेषु मुखमालोक्य शतशः प्रचकम्पिरे ॥१११८॥
कुङ्कुमालेपनच्छन्नहयादिप्रतिपत्तिदः । सर्वेषामभिनन्द्यत्वं तं राजा स्वमिवानयत् ॥१११९॥
दीर्घोपप्लवयाप्येन दुःस्थितः स्वास्थ्यलिप्सया । जनो बबन्ध तत्रास्यां नवत्वैद्य इवातुरः ॥१११२०॥ 1120
ज्यायासं पञ्चचन्द्राख्यं शेषाणां गर्गजन्मनाम् । नृपतिर्मल्लकोष्ठस्य प्रातिपक्ष्ये न्ययोजयत् ॥११२१॥
शिशुश्चुडाख्यया मात्रा पालितः स शनैः शनैः । आश्रीयमाणोनुचरैः पिशुनैः किंचित्प्रथां ययौ ॥११२२॥
यशोराजानुयातेन राज्ञा जन्येषु निर्जिताः । केचित्तत्पक्षमभजन्भयाः केचिच्च डामराः ॥११२३॥
सभिक्षुः प्रययौ पृथ्वीहरः स्वमुपवेशनम् । मल्लकोष्ठोन्मुखो राजा निर्जगामामरेश्वरम् ॥११२४॥
अत्रान्तरे मल्लकोष्ठो विसृज्य निशि तस्करान् । सदाशिवान्तिके भूत्यां राजधानीमदाहयत् ॥११२५॥ 1125
पृथ्वीहरेण भूयोपि योद्धुमागच्छतासकृत् । प्रज्जिसुज्जिमुखा युद्धमकुर्वन्क्षिप्तिकातटे ॥११२६॥
वारं वारं लवन्यः स नगरे निर्दहन्गृहान् । प्रायः भूत्यत्वमनयद्वितस्तातीरमुत्तमम् ॥११२७॥
तत्र तत्र रणान्कुर्वन्प्राणसंदेहदायिनः । आचक्रामाथ नृपतिर्लहरं बहुलैर्बलैः ॥११२८॥
निःसेतु तरतः सिन्धुं वृतिभङ्गाद्ययुर्जले । मन्दिरं कन्दराजाद्यास्तदीयाः समवर्तिनः ॥११२९॥
दरद्देशं ययौ मल्लकोष्ठो राज्ञा निराकृतः । सपुत्राप्यभजच्छुद्धा प्रारोहं लहरान्तरे ॥११३०॥ 1130
आनिन्यिरे जट्यकेन लवन्येन नृपान्तिकम् । विषलाटान्तरात्तेथ जनकश्रीवकादयः ॥११३१॥
लहरारब्धयात्रिकान्तनिदाघः शरदागमे । शमालां निर्ययौ राजा यशोराजान्वितस्ततः ॥११३२॥
भग्नं पृथ्वीहरत्रासात्सैन्यं रक्षन्मनीमुषे । आजौ सज्जात्मजो डोम्बनामा राजद्रुतो हतः ॥११३३॥
युद्धं सुवर्णसानूरग्रामभूरपुरादिषु । कुर्वञ्शश्वत्नृपः प्राप पर्यायेण जयाजयौ ॥११३४॥
श्रीकल्याणपुराद्रङ्गं नीते पृथ्वीहराद्भिभिः । श्रीवर्के नागवद्राद्या युधि प्रापुः प्रमापणम् ॥११३५॥ 1135
पौषे सुवर्णसानूरान्निहन्तुं मातुरन्तकम् । टिक्कं स देवसरसं व्यसृजन्नर्गवल्लभाम् ॥११३६॥
स्वेन राज्ञश्च सैन्येन सहिता सा जिताहिता । अकस्मात्तत्र टिक्केन निपत्य निहता युधि ॥११३७॥
स स्त्रीवधं व्यधात्पापी द्वितीयमपि निर्घृणः । विशेषः कोथ वा तिर्यङ्म्लेच्छतस्कररक्षसाम् ॥११३८॥
अबलां स्वामिनीं हन्यमानां त्यक्त्वा पलायिताः । चित्रं पशुप्रमाः शस्त्रं स्वीचक्रुर्लाहराः पुनः ॥११३९॥

११११२. [1]) The text of this verse appears to be defective. ११११४. [1]) A विलम्बेन ११२१. [1]) Emended with C, A प्रातिपक्षे. ११२३. [1]) Emended with C, A °चान्पक्ष°. ११३६. [1]) Conjectural reading. A मातुरन्तिकम्. Cf. vss. 1069 ff. and 1138. ११३८. [1]) Emended with C; A द्वितीयामपि. ११३९. [1]) Emended with C; A °चित्.

ईषत्प्रागागतं शय्यां भूय एवोल्बणं नृपः । ज्ञात्वा मल्लराज्यं स पर्यधौ विजयेश्वरम् ॥११४०॥
मल्लराजतनूजानां निजा जिह्वैव दुर्जना । बभूव पभविष्णुत्वे व्यापदापातदूतिका ॥११४१॥
प्रायश्चाद्यतने काले भृत्यास्तितउवृत्तयः । दर्शयन्ति समुत्सार्य सारं दोषतुषव्रजम् ॥११४२॥
आ बाल्यात्संस्तुताशीलवचःपरुषभाषितैः । निर्गीरवैर्यशोराजो राज्ञि तस्मिन्व्यरज्यत ॥११४३॥
स दुर्जातिर्महासैन्ययुतोवान्तिपुरस्थितः । अभजत्तत उत्थाय प्रतिपक्षसमाश्रयम् ॥११४४॥
वैरिपक्षगते तस्मिन्बलैः सर्वोत्तमैः समम् । विह्वलो विजयक्षेत्रात्पलायिष्ट महीपतिः ॥११४५॥
धिगाज्यं यत्कृते सोपि सेहे प्राणान्निरक्षिषुः । मुण्यद्भिश्चौरचण्डालप्रायैः परिभवं पथि ॥११४६॥
माघे पलाय्य नगरं प्रविष्टः स यथाभिधे । भृत्ये द्रोग्धर्यशङ्किष्ट स्वेषामपि तनूरुहाम् ॥११४७॥
काश्मीरके जनेऽशेषे निराशो नितरां ततः । अङ्कन्यस्तोत्तमाङ्गेनभुत्पञ्जिपसे क्षमापतिः ॥११४८॥
मुद्रिता रुद्रपालादिपूर्वराज्यात्मजप्रथा । प्रज्ञिना विक्रमत्यागनयाद्रोहादिभिर्गुणैः ॥११४९॥
तेनैव वर्धितामुत्र देशे विशदकीर्तिना । कालदौरात्म्यलुलिता प्रतिष्ठा शङ्खशाम्बयोः ॥११५०॥
अमन्त्रयत संगम्य यशोराजस्तु भिक्षुणा । नेच्छन्ति डामरा राज्यं तव विक्रमशङ्किनः ॥११५१॥
उत्पाद्य पुनरुत्पिञ्जं साधिष्ठानबला वयम् । राज्यं स्वयं ग्रहीष्यामो यास्यामो वा दिगन्तरम् ॥११५२॥
इति तैर्मन्त्रिते क्षुद्रां हतां श्रुत्वा दरत्पुरात् । आगत्य मल्लकोष्ठोपि प्राविशत्स्वोपवेशनम् ॥११५३॥
वर्षोंथ दुस्तरः ख्यात एकाब्दशतसंख्यया । सर्वभूतान्तकृल्लोके प्रावर्तत सुदारुणः ॥११५४॥
वसन्ते डामराः सर्वे प्राग्वन्मार्गैर्निजैर्निजैः । आगत्य भूयो भूपालं नगरस्थमवेष्टयन् ॥११५५॥
धीरः सुस्सलदेवोपि पुनरासीद्विधानिशम् । निःसीमसमरस्तोमारम्भसंरम्भमाजनम् ॥११५६॥
दाहलुण्ठनसंग्रामकर्मशौण्डैः स डामरैः । प्राग्विप्रवेभ्योप्यधिको विप्लवः पर्यवर्धत ॥११५७॥
महासरित्पथे निर्नीरोधे तस्थुर्विविक्षवः । नगरं ते यशोराजभिक्षुपृथ्वीहराज्ञयः ॥११५८॥
ततः कतिषुचिद्युद्धाहेषु यातेषु संगरे । निजैनैव यशोराजः परकीयश्रमाद्धतः ॥११५९॥
कृत्यात्मजेन हि समं विजयाख्येन साहिना । सौस्सलेन तु संग्रामे परावृत्तीः प्रदर्शयन् ॥११६०॥
विप्रलब्धैः सवर्णाश्वकवचावेक्षणाद्विजैः । शूलायुधिभिरुद्दामैः शूलाघातैरहन्यत ॥११६१॥
भिक्षो राज्यं समर्थोयं दातुं हन्तुं ततश्च नः । भीत्या तैर्डामरैरेव स घातित इति श्रुतिः ॥११६२॥
यथैव तेन विश्वस्तः स्वामी द्रोहेण वञ्चितः । तथैव प्राप विश्वस्तः क्षिप्रमेव वधं मृधे ॥११६३॥
पृथ्वीहरस्तत्र तत्र योधत्रिस्वाथ डामरान् । क्षितिकारोधसा भूयोप्येत्य संग्राममग्रहीत् ॥११६४॥
तत्राधिष्ठानयोधानां भिक्षुपक्षोपजीविनाम् । पौरुषं स्वपरोत्कर्षपरिभावि व्यभाव्यत ॥११६५॥
वह्निदानमहायोधसंहारार्थैरुपद्रवैः । एकमेकमहस्तत्रानेहस्यासीद्भयावहम् ॥११६६॥
अनपत्तरणिस्तीक्ष्णमभीक्ष्णं भूरकम्पत । ववुर्दुमाद्रीन्भञ्जन्तो महोत्पातप्रभञ्जनाः ॥११६७॥
पवनोत्थापितैः पांसुकूटैर्दधे मदोद्धतैः । व्योम्नि प्रोत्सम्भनस्तम्भभङ्गैर्निर्घातदारिते ॥११६८॥

११४८. [1]) A काश्मीरिके.—[2]) Emended; A निराशो. ११५३. [1]) Emended with C, A °न्त्रितेच्छुद्रां. ११५७. [2]) Thus - corr. by A_3 from A_1— - - - भूत. ११६८ [3]) Thus A; G महोद्धतैः.

ज्यैष्ठस्य शुक्लैकादश्यां प्रवृत्तेष महारणे । काष्ठीले डामरा वह्निमेकस्मिन्प्रददुर्गृहे ॥११६९॥
सोमिर्वा मारुतोद्भूतः प्रसरन्वैद्युतोथ वा । जज्वालैकपदे कृत्स्नं नगरं निरवग्रहः ॥११७०॥ 1170
दृष्टस्तदानीमेतावद्गजव्यूह इवापतत् । माक्षिकस्वामिनो धूमो बृहत्स्तेतो यदुत्थितः ॥११७१॥
अथेन्द्रदेवीभवनविहारं सहसागमत् । ततो नगरमुज्ज्वालं क्षणात्सर्वमदृश्यत ॥११७२॥
न भूमिर्न दिशो न द्यौर्धूमध्वान्ते व्यभाव्यत । हुडुक्कामुखचर्मेभो दृश्यादृश्योभवद्रविः ॥११७३॥
धूमान्धकारसंच्छन्नास्ततः प्रज्वलताग्निना । अपुनर्दर्शनायेव मुहुराविष्कृता गृहाः ॥११७४॥
वितस्तादृश्यतोज्ज्वालवेदमाश्लिष्टतटद्वया । रक्तांशुकोमयधरेव कृतान्तस्यासिवल्लरी ॥११७५॥ 1175
ब्रह्माण्डोर्ध्वकवाटान्तसंस्पर्शात्पतितोऽग्नितैः । ज्वालाकलापैः संवृद्धैर्हेमच्छत्रवनायितम् ॥११७६॥
उद्यावचैर्युतो ज्वालाधूम्रैर्हैमाद्रिसंनिभः । वह्निर्धूमच्छलान्मूर्ध्नि बभाराम्बुधरावलिम् ॥११७७॥
आविर्भवन्तो ज्वालाभ्यो गृहाश्चक्रुर्मुहुर्मुहुः । अदर्शा एतं इत्याशां विमुग्धगृहमेधिनाम् ॥११७८॥
ज्वलितैस्तापितजला वितस्ता पतितैर्गृहैः । और्वोष्मवेदनाक्लेशं विवेद सरितां प्रभोः ॥११७९॥
दीप्तपक्षैः खगैः सार्कं ज्वलिता बालपल्लवाः । उद्यानद्रुमषण्डानां व्योमोड्डयनमादधुः ॥११८०॥ 1180
क्षुधासिताः क्षुरगृहा ज्वालासंवलिता व्यधुः । क्षयसंध्याम्बुदाश्लिष्टहिमाद्रिशिखरश्रमम् ॥११८१॥
मज्जनावासनौसेतुकदर्थैः प्रोषशङ्कया । अपास्तैर्नगरस्यान्तर्यर्युर्नद्योपि शून्यताम् ॥११८२॥
किमन्यद्भवदेवौकोगृहाद्वादिविवर्जितम् । नगरं क्षणमात्रेण दग्धारण्यमजायत ॥११८३॥
लोष्टावशेषे नगरे धूमश्यामो निरास्पदः । उच्चैरेको बृहद्भूद्वो दृष्टो दग्धद्रुमोपमः ॥११८४॥
सैन्येषु ज्वलितावासत्राणाय चलितेष्वथ । शतमात्रेण योधानां युतो भूभृदजायत ॥११८५॥ 1185
पारं गन्तुं वितस्तायाश्छिन्नसेतुं तमक्षमम् । लब्धरन्ध्रा द्विषोनन्ता निहन्तुं पर्यवारयन् ॥११८६॥
पुरं दग्धं स्वमुत्सङ्गं प्रजा नष्टाश्च चिन्तयन् । आसन्नं मरणं राजा निर्विण्णो बहुमन्यत ॥११८७॥
प्रस्थास्नुमथ तं प्रत्यङ्मुखमाशङ्क्य विद्रुतम् । संज्ञितैरन्यैः कमलियः क देवेत्यब्रवीद्वचः ॥११८८॥
संरम्भस्मितविद्योति चन्दनोल्लेखमानतम् । परिवर्त्य निरुद्धाश्रो धीरः स तममाषत ॥११८९॥
तदद्य करवै भूमेः कृते हम्मीरसंगरे । चकार राजा भिज्ञो यस्तोभिमानी पितामहः ॥११९०॥ 1190
कुतस्त्योप्येष दायादो यद्भूतास्माकमस्मि वा । स हर्षदेवोपहयघ्नः कार्यशेषं पलायितः ॥११९१॥
को नाम मानिनां पङ्क्तौ प्रविष्टोन्ते निजां भुवम् । असिक्तां स्वाङ्गरक्ताक्तां व्याघ्रः कृत्तिमिवोज्झति ॥११९२॥
इत्युल्लोढ्यन्वल्गामुत्क्षिप्रायमुखं हयम् । संस्पष्टुमिच्छुः पाणिभ्यां कृपाणमुदनामयत् ॥११९३॥
ततो निगृह्य वल्गायां वाजिनं लवराजजः । ऊचे भृत्येषु सत्स्वत्रे प्रवेशार्हो न भूभुजः ॥११९४॥
प्रहारविक्लवस्तिष्ठन्गृहादेकोभ्युपायथौ । संकटे तत्र भूभर्तुः पृथ्वीपालोन्तिकं परम् ॥११९५॥ 1195
कौलपुत्र्यं स्तुवंस्तस्य वात्सल्यादेष भूपतिः । स्वस्यात्मनिष्क्रयां मेने सेवाविष्कृत्युपक्रियाम् ॥११९६॥

११७१. [1]) Thus corr. by A, from °पतत्. ११७८. [1]) Emended with C; A °भवन्त्यो.—[2]) Emended; A यत. ११७९. [1]) Emended with C; A ज्वलित्वैते[2]. ११८७. [1]) Emended; A स्वमुत्पन्नं. ११९१. [1]) Emended with C; A कुतस्त्येवेष्य; doubtful. ११९२. [1]) Emended with C; A स्वाङ्गरक्तां. ११९३. [1]) Emended; A सम्प्रदुमिच्छुः; cf. viii. 1528 ११९४. [1]) E mended with C; A निगृह्य. ११९६. [1]) Emended with C; A स्वस्यात्मनिष्क्रियां.

अथ स्थितास्त्रिभिर्व्यूहैरहितास्तोकिरञ्शरान् । हन्तुं वामेन ते योधाः सर्वे वाहनदुर्मदाः ॥११९७॥
स प्रेरयंश्च तुरगं दैवात्तस्य च तादृशः । सहस्राण्यपि भूरीणि व्यधीयन्त विरोधिनाम् ॥११९८॥
अल्पसैन्यो द्विषत्खड्गमण्डलप्रतिबिम्बितः । नृपः सहायकायातविश्वरूप इवाबभौ ॥११९९॥
कलविङ्कानिव श्येनः कुरङ्गानिव केसरी । एको व्यद्रावयद्धीरनीरन्ध्रसैन्यभूपतिः ॥१२००॥
निपत्य पत्तीन्धुन्धानान्खुराग्राण्यपि वाजिनाम् । प्राहरंस्ते हयारोहा व्यूहव्याहतरंहसः ॥१२०१॥
बिम्बितज्वलनज्वालाः सर्व एव महाभटाः । हन्तव्याश्च हताश्वासन्नसृग्लोतोरुणा इव ॥१२०२॥
स द्विषां कदनं कृत्वा दिनस्यान्ते न्यवर्तत । बाष्पायमाणोस्तकाशं हर्ष्याशेनोज्झितं पुरम् ॥१२०३॥
तादृशेप्यजिते तस्मिञ्जयाशागौरवं द्विषः । स चौज्झीद्रमणीयस्य विनाशाज्जीवितादरम् ॥१२०४॥
जाग्रन्त्स्वपंश्चलंस्तिष्ठन्क्षत्रभञ्चथ सोरिभिः । निर्गच्छद्भित्यमाहूतो न कैरुद्भाष्पमीक्षितः ॥१२०५॥
वह्निनिर्दग्धसर्वान्नसंभारे मण्डलेखिले । दुःसहः सहसैवाथ घोरो दुर्भिक्ष आयथौ ॥१२०६॥
•दीर्घविप्रवसंक्षीणसंचया डामरैर्बहिः । उत्तब्धोत्पत्तयो रुद्धसंचारा दग्धमन्दिराः ॥१२०७॥
अनाप्नुवन्तो विधुरे राज्ञि राजकुलाङ्गनम् । दुर्भिक्षे तत्र सामन्ता अपि क्षिप्रं विपेदिरे ॥१२०८॥
वह्निनिष्धूतशेषाणि वेश्मान्यन्नाभिलाषिभिः । बुभुक्षार्तैर्जनैर्दग्धो ददाहाग्निर्दिने दिने ॥१२०९॥
सरितां सेतवो वारिसेकोच्छूनविग्रहैः । दुर्गन्धाः कुणपै रुद्धघ्राणैस्तीर्णास्तदा जनैः ॥१२१०॥
निर्मांसनरकङ्कालकपालशकलाकुलाः । उवाह सर्वतः श्वेता क्षितिः कापालिकव्रतम् ॥१२११॥
कृच्छ्रसंचारिणोर्कोशुष्यामक्षामोच्चविग्रहाः । व्यभाव्यन्त बुभुक्षार्ता दग्धस्थाणुनिभा जनाः ॥१२१२॥
अथ प्रबन्धयुद्धेन दिनैः कापीषुणा क्षतः । पृथ्वीहरो मृत इति श्रुतिर्मिथ्यैव पप्रथे ॥१२१३॥
गाढप्रहारविवशे तस्मिन्प्रच्छादिते जनैः । तां वार्तां श्रुतवान्राजा ननन्दायुद्ध चोद्धतम् ॥१२१४॥
धीरेव पुंश्चली व्याजौत्सुक्यसंदर्शनेन तम् । जयश्रीर्लोभयन्त्यासीन्न तु भेजे समुत्सुकम् ॥१२१५॥
एकान्तश्यामहृदयो विधिरानुकूल्यं मिथ्या प्रदर्श्य विशिनष्ट्यनुबन्धि दुःखम् ।
अन्धीकरोति भृशमभ्रमगं ज्वलन्तं भास्वन्महौषधिभिदे प्रकटय्य वक्षम् ॥१२१६॥
दीर्घदुःखानुभूत्यन्ते यदीयागमनोत्सवम् । तपःफलमिव क्ष्माभृत्काङ्क्षासीन्मनोरथैः ॥१२१७॥
वात्सल्येनान्वितं प्रेम गौरवेण प्रियं वचः । औचित्येन च दाक्षिण्यं सापत्यमिव या दधे ॥१२१८॥
तस्योपकरणीभूतविभूतिर्गृहिणी प्रिया । तस्मिन्काले महादेवी विपेदे मेघमञ्जरी ॥१२१९॥तिलकम्॥
विनोदशून्यनिर्विण्णलोकयात्रं जगद्दिदन् । प्राणै राज्येन वा कृत्यं न स किंचिन्निरैक्षत ॥१२२०॥
सा भर्तुर्व्यसनोदन्तैः कृशा काश्मीरसंमुखी । औत्सुक्याहत्तयात्रासीच्छान्ता फुल्लपुरान्तिके ॥१२२१॥
पूर्वं तद्दर्शनाशाया दुर्वोतायास्ततोतिथिः । भवन्नतोधिकं राजा दुःखावेगेन पस्पृशे ॥१२२२॥
राज्ञीमज्ञातपारुष्यतयादूषितभक्तयः । अनुसस्रुश्चलस्ताः परिवारवरस्त्रियः ॥१२२३॥
अप्रत्यक्षे क्षयेप्यस्या भक्त्युद्रिक्तस्वमत्यजन् । तेजो नामाभवत्स्फीतो वन्ध्यो भृत्यान्तरेधिकम् ॥१२२४॥
स ह्यसंनिहितोन्यस्मिन्नङ्घ्र्यायातो निजं शिरः । तद्धितोपान्तरूढेन भङ्क्त्वा माण्णाविशच्चदीम् ॥ ८२२५॥

१९९७—१९९८. [1]) The text in these two verses appears to be corrupt or incomplete. १२०३. [1]) Thus A. १२०८. [1]) Emended, A प्रपे°. १२११. [1]) Emended with C; A °कुला.. १२१९. [1]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १२२०. [1]) ण्ण supplied by A_2 in space left by A_1.

आहवाह्वानसंरम्भैः शोकविस्मृतिकारिणः । राज्ञो द्विषः कार्यवशादुपकारित्वमाययुः ॥१२२६॥
स राज्यमथ निक्षेप्तुकामो निर्विण्णमानसः । व्युत्क्रान्तशैशवं पुत्रमानिन्ये लोहराचलात् ॥१२२७॥
मण्डलेश्वरतां प्रज्ञैश्वर्यतूर्यं भागिकाभिधम् । नीत्वा च गुप्तिमकरोल्लोहरे कोशदेशयोः ॥१२२८॥
वराहमूलं संग्रामप्रमायातः प्रियं सुतम् । आश्लिष्य विषयी राजा बभूवानन्दशोकयोः ॥१२२९॥
राजसूनुस्त्रिभिर्वर्षैः पत्र्यायातः स्वमण्डलम् । स पश्यन्पितरं चान्तरस्वस्थितमतप्यत ॥१२३०॥ 1230
खेदनम्राननो लोष्टावशेषं सोविशत्पुरम् । अम्बुलम्बाम्बुदो दावनिर्दग्धमिव काननम् ॥१२३१॥
राज्येभ्यश्चिरदायाद्यास्थाद्धि जनकोयम् । अवादीद्राज्यतन्त्रं च कृत्स्नमुत्काखगद्गदः ॥१२३२॥
भ्रान्ताः पितृपितृव्यास्ते न यां वोढुमशक्नुवन् । धुरमुद्वह तां वीर त्वयि भारोयमर्पितः ॥१२३३॥
साम्राज्यप्रक्रियामात्रपात्रं पुत्रं नृपो व्यधात् । न त्वार्पिपदधीकारं तस्मिन्दैवविमोहितः ॥१२३४॥
अभिषेकविधावेव राजसूनोः शमं ययुः । पुरोपरोधमाहव्याधिवैरागुपद्रवाः ॥१२३५॥ 1235
संपन्नसस्या च तया देवी संवर्तते मही । दुर्भिक्षं श्रावणे मासि यथावस्थशमं ययौ ॥१२३६॥
अत्रान्तरे सिंहदेवो रणे कुर्वन्नरिक्षयम् । कर्णेजपैर्जनयितुर्द्रोग्धायमिति सूचितः ॥१२३७॥
कोपादविमृशस्तत्त्वं स बन्दुं तं व्यसर्जयत् । कृत्यात्मजं राजसूनुस्तत्तु प्रागेव बुद्धवान् ॥१२३८॥
कोपस्मितोत्कटस्यास्य स तस्याप्रतिभोभवत् । निनाय रक्षामात्रेण पार्थिवाज्ञामभोघनाम् ॥१२३९॥
अभुक्तवान्मनस्तापात्प्रत्यूषेत्तस्थे पितुः । साकं तेन सुतोन्येद्युर्गन्तुं प्रावर्तताग्रिकम् ॥१२४०॥ 1240
आक्षेप्तुं शङ्कितोशक्य इति मत्वा स मन्त्रिभिः । मार्गाद्व्यवर्तयत तं पिता मिथ्या प्रसादयन् ॥१२४१॥
अन्तस्तु निश्चिकायेति प्रविहयानार्कितागमः । बद्ध्वैनं स्थापयिष्यामि कारायामिति सोनिशम् ॥१२४२॥
धिग्राज्यं यत्कृते पुत्राः पितरश्चेतरेतरम् । शङ्कमाना न कुत्रापि सुखं रात्रिषु शेरते ॥१२४३॥
पुत्रपत्नीसुहृद्भृत्या येषां शङ्कानिकेतनम् । विस्रम्भंभूर्भूपतीनां कस्तेषामिति वेत्ति कः ॥१२४४॥
साह्याभिधानप्रख्यातकुग्रामोपान्तवासिनः । खलपालस्य तनयः स्थानकाख्यस्य कस्यचित् ॥१२४५॥ 1245
शैशवे पाभुपाल्येन वर्धितो डामरोद्भटैः । गृहीतशस्त्रस्तत्रित्यं क्रमाद्विक्रस्य लब्धवान् ॥१२४६॥
प्रयमाम्बात्यभृत्याच्चदूत्यो भूभर्तुरात्मताम् । प्रययावुत्पलो नाम वैरिविच्छेदमिच्छता ॥१२४७॥
स हि भिक्षाचरं टिक्कमथ व्यापादयेत्यमुम् । जगादाङ्गीकृतैश्वर्यदानदृष्टिकोपवेशने ॥१२४८॥
कृतप्रतिश्रवं तस्मिन्नर्थे तं च महर्द्धिभिः । दानैरुपाचरद्भ्रूक्षपतिनाप्याप्ययोजयत् ॥१२४९॥
भोगलोभप्रभुद्रोहचिन्तादोलायमानधीः । स कार्यं परिहार्यं वा न कृत्यं निश्चिकाय तत् ॥१२५०॥ 1250
प्रासोष्टापत्यमत्रान्तस्तद्बधूः कार्यतो नृपः । तत्तच्च प्राहिणोत्तस्यै पितेव प्रसवेचितम् ॥१२५१॥
सा तस्यास्युपचारस्य कारणं परिशङ्क्य वा । पतिं पप्रच्छ निर्बन्धात्सोपि तस्यै व्यवर्णयत् ॥१२५२॥
न कार्यः स्वामिनो द्रोहः कृते वास्मिन्न सुस्सलः । स्वामेव शनकैर्हन्याद्रोग्धायमिति चिन्तयन् ॥१२५३॥
वरं स एव विश्वास्य व्यापाद्यस्तत्र चेद्वधः । भवेन्ने स्वामिपुत्रादिकुटुम्बं स्याद्विभूतिभाक् ॥१२५४॥

१२१८. [1]) A °विद्वर्ष°.—[2]) Emended; A बन्धुं. १२४४. [1]) Thus A. १२५१. [1]) Emended with C; A प्रविणो°.

भार्यायेति प्रेषमाणः स निश्चयविपर्यये । टिक्कं विदितवृत्तान्तं कृत्वा बद्धोद्यमः कृतः ॥१२५५॥
गतागतानि कुर्वाणे दुर्भुक्षावध पार्थिवः । स पुत्र इव विश्वासं ययौ दैवविमोहितः ॥१२५६॥
विपर्यस्ता मतिः पुत्रे विश्वासो वैरिसंभिते । जायते क्षीणभाग्यानां को नाम न विपर्ययः ॥१२५७॥
वैधेयैः स्वार्थलोभान्धैर्ह्यानर्थसमागमः । सरघोपद्रवः क्षौद्रलुब्धैरिव न चिन्त्यते ॥१२५८॥
तं पीडितं प्रजिज्ञना च राज्ञा चावनतिं ततः । उत्पलोकारयद्विक्कं नीत्वि चादापयत्स्वतम् ॥१२५९॥
राजाथ देवसरसं जितं संत्यज्य कार्तिके । वाष्ट्रकाख्यमगाद्ग्रामं खेरीविषयवर्तिनम् ॥१२६०॥
स कल्याणपुराभ्यर्णं रणैस्तैस्तैर्बलक्षताम् । भिक्षुकोष्ठेश्वरमुखानपि निन्ये महाभटान् ॥१२६१॥
मध्याद्रिक्षाचरादीनां सुज्ञिः काककुलोद्भवम् । जीवग्राहं महावीरं युधि जग्राह शोभकम् ॥१२६२॥
भवकीयस्य कृत्वादौ विजयस्य पराभवम् । भुभुजा तद्वृहा दग्धाः कल्याणपुरवर्तिनः ॥१२६३॥
दग्धे वडोसके भिक्षाचरो नष्टाभयो व्यधात् । त्यक्ता तां क्ष्मां शमालायां यामे काकरुहे स्थितिम् ॥१२६४॥
अनुजो भवकीयस्य विजयस्य भयावृषम् । संभितस्तेन तूष्णेन बद्ध्वा कारागृहेर्पितः ॥१२६५॥
भूरिसैन्यानुगं भूरपुरे विन्यस्य रिल्हणम् । आस्कन्दाशङ्किनीं राजा चक्रे राजपुरीमपि ॥१२६६॥
इत्थमुद्दण्डया वृत्त्या खण्डितोद्दण्डडामरः । स्तोकावशेषं सोपद्रयत्कर्तव्यमरिनिर्जयम् ॥१२६७॥
भिक्षाचरो लवन्याश्च शक्तिक्षयमुपागताः । विदेशगमनं भीता रिपौ बलिनि मेनिरे ॥१२६८॥
किमप्यभाग्यावतारैर्भिक्षुपक्षजुषां यतः । जीवतामप्यनुज्ञासान्निर्जीवत्वमिवायथौ ॥१२६९॥
स सोमपालकौटिल्यं स्मरन्कुर्यां हिमाल्यये । श्मशानोर्वीं राजपुरीमिति ध्यायन्व्यवर्तत ॥१२७०॥
शान्तप्रायस्वदेशोर्वीविघ्नस्य महीपतेः । तस्यार्गलवान्तक्रमणप्रतीतेः समभाव्यत ॥१२७१॥
शनैकीयो योवशिष्टो विघ्नवक्षपिते जने । वर्षं वर्षं स तद्राज्ये युगदीर्घं त्वमन्यत ॥१२७२॥
अक्षुखत्रासदारिद्र्यप्रियनाशादिवैशसैः । स राज्यकालः सर्वस्य परितापावहो ह्यभूत् ॥१२७३॥
नरः पौरुषनैष्फल्यशङ्कत्वेन करोति किम् । विधातृवृत्तिवैचित्र्यपराधीनासु सिद्धिषु ॥१२७४॥
पुरोभूतं कंचित्परिहरति रात्रौ तम इव व्यतीते कस्मिंश्चिद्धरिरिव विवृत्यास्थति दृशम् ।
स्वमुखकुच्चासत्रं क्वचन नृपतिं दर्दुर इव क्रमेत्स्वष्टुर्दृष्टः स्फुटमिति गतीनामनियमः ॥१२७५॥
विश्वासनिहतान्निन्दन्नुखलादीन्पुरावसत् । नित्यं विक्रोशशब्दो यः पुराविद्यो निशम्य च ॥१२७६॥
विदूरंथादिवृत्तान्तं नादात्केलिक्षणे ब्रुवन् । स्त्रीषु संभुज्यमानासु विश्वासविशदां दृशम् ॥१२७७॥
स बन्धात्रिव निर्बन्धाद्विशश्वास यदुत्पले । तत्र संभाव्यते केन दैवादन्यो विमोहकृत् ॥१२७८॥
टिक्कादयो भूमिपतेः सुज्ञेर्बान्यतरे हते । त्वां तुल्यकार्यकर्तारं विद्म इत्यूचुरुत्पलम् ॥१२७९॥
सुज्ञिर्न व्यधसीत्तस्मिन्स जिघांसुस्तु भूभुजम् । तत्र तत्राभवत्सज्ज्ञः प्रसङ्गं नासदत्पुनः ॥१२८०॥
प्रतिभुतविलम्बेन समन्योरथ भूपतेः । प्रत्ययोत्पत्तये देवसरसाद्गीविमात्मजम् ॥१२८१॥

१२५८. [1]) A_2 gloss सरघा मधुमक्षिका (*Amara.* ii. 5. 26). १२६२. [1]) Emended; A सुज्ञि. १२६४. [1]) A वडोसके, perhaps read वडोरसके. Cf. वाडोरसः viii. 1306.—[2]) Emended with C; A स्थितं. १२७१. [1]) The last two *pādas* have become in A partly illegible by an ink blot and have been repeated in the margin by the same hand which supplemented the gloss to i. 110. १२७४. [1]) Emended with C; A °वैचित्र्य°. १२७७. [1]) Emended with C; A विदूरथा°. —[2]) Emended; A °भानास्वविश्वास°. १२७९. [1]) Emended; A °न्यतमे.

व्याघ्रप्रशस्तराजादींस्तीक्ष्णांश्चात्मसमान्परान् । आदाय कार्यमेतैर्मे सिध्येदित्युक्त्वाभूपम् ॥१२८२॥
उत्थित्योत्थित्य सेनाभ्यो गृहीतैः साहसक्षमैः । शतैः समं त्रिचतुरैः पत्तीनामेकदा ययौ ॥१२८३॥तिलकम्॥
समयान्वेषिणो हन्तुस्तस्यासन्नस्य सर्वदा । प्रियाहारादिदानेन हन्तान्तःप्रीतिकार्यभूत् ॥१२८४॥
तुरंगं मन्दुराचक्रवर्त्याख्यं नगरस्थितम् । अस्वस्थमुक्षावयितुं तुरगव्यसनी नृपः ॥१२८५॥ 1285
स लक्ष्मकंप्रतीहारकृष्यात्मजमुखाज्जिजान् । पार्श्वद्विसृष्टवांनासीत्क्षणे तस्मिन्मितानुगः ॥१२८६॥
भृङ्गारो लक्ष्मकापत्यं निशम्यामैर्निवेदितम् । व्यधाच्छ्रुतिपथे राज्ञस्तदुत्पलचिकीर्षितम् ॥१२८७॥
विरुद्धे बन्धुधीर्दृष्टहिंसारम्भेपि संभवेत् । आसन्नजीवितान्तस्य जन्तोः स्नानपशोरिव ॥१२८८॥
स शापे गान्धार्यास्तदपि सरुषो भाषितमृषेस्त उत्पाताश्चक्षुः स्वमपि तदभौमं प्रकटयत् ।
कुलान्तं तत्त्राणाक्षममकृत वैकुण्ठमपि तद्विदच्चप्यन्यस्वं क इव भवितव्यस्य कुरुताम् ॥१२८९॥
मिथ्यैतदित्यधिक्षिप्य क्षितिपालः प्रदर्शयन् । तमङ्कुल्योत्पलादींस्तानमस्थानेवमब्रवीत् ॥१२९०॥ 1290
द्रोग्धुः सुतोभवत्तोगादनिच्छन्स्वास्थ्यमेष मे । त्वां दुष्टमुत्पलाचष्टे स्वेनान्यैर्वाथ चोदितः ॥१२९१॥
ते ह्रादयन्तः स्मेरास्या धाष्टर्येन भयवैकृतम् । वक्ति देवो यदस्माभिर्नोच्यमित्येवमूचिरे ॥१२९२॥
निर्याते।ध्वं तेष्वीषत्साशङ्क इव निश्चलान् । द्वाःस्थेनाकार्यद्विजानन्तिके मुख्यशस्त्रिणः ॥१२९३॥
इन्मनाथ किमप्यासीद्विनिःश्वस्य स चिन्तयन् । साम्नुश्च न रतिं लेभे नृत्तगीतादिदर्शने ॥१२९४॥
मेने वैदेशिकप्रायानाप्तानपि धृतभ्रमः । पुण्यक्षये पिपतिषुर्वैमानिक इवाम्बरात् ॥१२९५॥ 1295
राजान्तरङ्गाः साशङ्काः प्रभौ शान्तेन मोहिते । पुत्कारमैच्छन्दातारमन्ये केचिदचेतनाः ॥१२९६॥
अयमेव स कालस्य बलात्कवलनग्रहः । विदन्तोपि यदायान्ति जन्तवः कृत्यमूढताम् ॥१२९७॥
सर्वान्तरक्षणेष्वस्तचक्षुषो दिवसद्वयम् । उत्पलाद्याश्च साशङ्काः कथमप्यत्यवाहयन् ॥१२९८॥
रहः क्षणप्रार्थिनस्तांस्तृतीयेह्नयब्रवीन्नृपः । ज्ञात्वा प्रत्यूषे तद्यूयं भोक्तुं यात मुहुर्गृहम् ॥१२९९॥
देवतार्चनपर्यन्तमवसायाह्निकं विधिम् । आजुहावोत्पलं दूतैर्मेध्याह्नेथ रहःस्थितः ॥१३००॥ 1300
कार्यसिद्धिं श्रद्दधानो वैजन्याद्राजसद्मनः । राज्ञोभ्यर्णं स साशङ्कं द्वाःस्थंरुद्धानुगोविशत् ॥१३०१॥
प्रावेशयद्वारि रुद्धं व्याघ्रं तदनुजं नृपः । शेषाणामपि भृत्यानामादिदेश बहिःस्थितिम् ॥१३०२॥
विलम्बमानेष्वाप्तेषु केषुचित्सरुषो वचः । सत्यं तस्योथयावास्तां सोत्र द्रोग्धा य इत्यपि ॥१३०३॥
ताम्बूलदायकः प्रौढवयास्तेनावशेषितः । सांधिविग्रहिको विद्वान्नाहिलश्चान्तिके परम् ॥१३०४॥
दूनौ टिक्करयार्यदेवतिथ्यवैद्ययाभिधावुभौ । तत्र प्रसङ्गादासातामज्ञातोत्पलसंविदौ ॥१३०५॥ 1305
वाडौरसः सुखंराजाख्यो डामरो भिक्षुसंमतः । प्रयास्यति प्रभोर्दृष्ट्वा पादौ तत्कार्यसिद्धये ॥१३०६॥
इत्युक्त्वांस्तेष्वहःस्वं तं नृपं नातिदूरगम् । ससैन्यं डामरं चक्रे स्वस्य त्राणार्थमुत्पलः ॥१३०७॥
तथा चैनं तस्थिवांसं कृत्यमस्त्यमुनेति च । उक्त्वा प्रशस्तराजं तं पार्श्वं प्रावेशयद्रुतम् ॥१३०८॥
प्रविष्टो निर्जनं बाह्यमाकलय्य स मण्डपम् । अलक्ष्यमाणव्यापारो द्वारमर्गलितं व्यधात् ॥१३०९॥

१२८२. [1]) Emended; A °त्मसरान्परान्. १२८३. [1]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १२८६. [2]) Thus A_1; A_2 पक्ष्मक.°—[3]) वा supplied by A_2 in space left by A_1. १२८९. [1]) Emended; A प्रकटयत्. ११०१. [1]) Emended; A द्वास्थ. ११०५. [1]) Emended; A °त्यापदेवतिद्विवैद्य°; Cf. viii. 1543. ११०६. [1]) A वाळौरसः perhaps read वाडोरस्. Cf. वडोसके viii. 1264.—[2]) A मु×ख°. ११०७. [1]) A डमरं.

1310 स्नानार्द्रकेशं शीतालुतया प्रावारवेष्टितम् । कृत्वा कृत्स्नं वपुः कृष्टशस्त्रीकं विष्टरोपरि ॥१३१०॥
आसीनं वीक्ष्य नृपतिं प्रसङ्गो नेदृशो भवेत् । विज्ञप्तिं कुरु भूभर्तुरित्युचे व्याघ्र उत्पलम् ॥१३११॥
स तया संज्ञया व्यमः पादप्रणतिकैतवात् । राज्ञोममेत्य तच्छस्त्रीं विष्टरस्थामपाहरत् ॥१३१२॥
विकोशां चाकरोत्पश्यंस्तां तयोद्भ्रान्तलोचनः । प्राह स्म हा धिक्किं द्रोह इति यावद्दचो नृपः ॥१३१३॥
प्राहरत्पथमं तावत्सख्ये पार्श्वे तयैव सः । तस्य प्रशस्तराजेन मूर्धनि प्रहृतं ततः ॥१३१४॥ युग्मम् ॥
1315 व्याघ्रेणाथ क्षतं वक्षस्ताभ्यामेवासकृत्तदा । प्रहृतं तत्र स पुनः प्राहरत्स द्विरुत्पलः ॥१३१५॥
पूर्वयैव प्रहृत्या हि छिन्नपार्श्वास्थिमालया । मेने कृष्टान्त्रतन्त्रीकं स तं प्रोथितजीवितम् ॥१३१६॥
गत्वा तमोरिं पुरस्कर्तुमिच्छन्व्याघ्रेण राहिलः । पृष्ठे कृताहतिर्द्वित्रा नालिका नोज्झितोक्षुभिः ॥१३१७॥
ताम्बूलदायकस्त्यक्त्वा कङ्कोलाद्यज्जको व्रजन् । दीनो निजेभ्यः कारुण्यादुत्पलेनैव रक्षितः ॥१३१८॥
अन्तः समुत्थिते क्षोभे बाह्यमण्डपवर्तिभिः । टिक्ककाद्यैः कृता लुण्ठिद्रोहगृह्यैरुदायुधैः ॥१३१९॥
1320 उत्पलो निहतो राज्ञेत्यवेत्य कटकस्थितैः । बहिःस्थान्हन्यमानान्स्वान्समाश्वासयितुं ततः ॥१३२०॥
रक्तार्द्रशस्त्रं संदर्श्य तमोरेर्वपुरुत्पलः । ऊचे मया हतो राजा न त्याज्या तन्ममूरिति ॥१३२१॥
तच्छ्रुत्वा दुःश्रवं राजभृत्याः क्वापि भयाययुः । द्रोहानुगास्त्वङ्गनान्तर्लग्नोल्लासा व्यधुः स्थितिम् ॥१३२२॥
निर्यान्तो मण्डपात्पश्यन्निजघुर्नागकाभिधम् । द्वारात्प्रविष्टं निष्कृष्टकृपाणीकं नृपानुगम् ॥१३२३॥
भूपालशय्यापालस्य त्रैलोक्याख्यस्य सेवकः । निन्दन्द्रोहं टिक्ककाद्यैर्दृष्टः स्थैर्यैको विपादितः ॥१३२४॥
1325 उत्कृष्टं नष्टसत्त्वानां मध्ये राजानुजीविनाम् । सखिटकासिं धावन्तं भावुकान्वयभूषणम् ॥१३२५॥
दृष्ट्वा सहजपालाख्यं पार्श्वद्वारेण निर्ययुः । तीक्ष्णाः स स्वपतङ्गौ तद्दृष्ट्यग्रहतिक्षतः ॥१३२६॥
जाते कुकीर्तिकालुष्यपात्रे राजात्मजन्मजे । त्रैलक्ष्यक्षालनं सिद्धं तस्य स्वक्षतजैः परम् ॥१३२७॥
हतो दौष्टिकसंवादिदेहो राजात्मभ्रजमात् । विद्यान्हिजन्मा नोनाख्यस्तीक्ष्णपक्षैः पुरो गतः ॥१३२८॥
अक्षतान्भ्रजतो वीक्ष्य तीक्ष्णान्मामान्तरोन्मुखान् । चित्रार्पिता इव क्रोधाद्धावन्क्वेपि शस्त्रिणः ॥१३२९॥
1330 राजवंद्या महीपालप्रीतिपात्रमथाययुः । स्थगयन्तोद्भटं स्थूलकाया जनविवर्जितम् ॥१३३०॥
तांस्तान्कापुरुषान्हर्षदेवोदन्तात्मभृत्यलम् । स्मृत्वा च कीर्तयित्वा च कृतभारमहा इव ॥१३३१॥
जाता दुष्कृतसंरम्भपर्शास्खेदात्कर्तुं न शक्नुमः । पापात्पापीयसां येषां नामग्रहणसाहसम् ॥१३३२॥
अङ्गनान्मण्डपाकृष्टिं मन्वानाः पौरुषं महत् । पापिनः केपि तन्मुख्या दद्रुभुः स्वामिनं हतम् ॥१३३३॥
अधरेणाक्षसंस्कारलेशावेशप्रकम्पिना । वदन्तं दन्तदष्टेन स्वान्तस्यान्तेनुतप्रताम् ॥१३३४॥
1335 वञ्चितः कथमेवोहमिति नामेति चिन्तया । निस्पन्दे जीवितान्तेपि तयैव दधतं दृशौ ॥१३३५॥
श्यामायमानं बाष्पेण व्रणवक्त्रैरुदञ्चता । अन्तःप्रशान्तामर्षाग्निशेषधूमलतास्विषा ॥१३३६॥
आननस्यास्फुटीभूतचन्दनोल्लेखकुङ्कुमम् । सक्तया लिखितस्येव घनक्षतजलाक्षया ॥१३३७॥
आहृयानाक्षजटीभूतकेशं नग्नं भुवि च्युतम् । पर्यस्तपाणिचरणं स्कन्धापालम्बिकन्धरम् ॥१३३८॥

१३१३. [1]) Emended with C; A विकोशं. १३१४. [1]) A_1 writes here २ instead of युग्मम्. १३१८ [1]) Emended; A कङ्कोला°. १३२४. [1]) Conjectural reading; A °पकवापालस्य.—[2]) Emended; A °द्वास्थश्चैको°.—[3]) Emended; A स्वपादित°. १३२८. [1]) Emended; A हतस्तैचि°. १३३६. [1]) The first *pâda* of this verse has been first omitted and subsequently supplied by A_1 in margin. १३३८. [1]) A कन्धरम्.

तं वीक्ष्य नोचितं किंचिदचिरुस्ते नराधमाः । वैजन्यस्य फलं भुङ्क्ष्वेत्यावेगादधिचिक्षिपुः ॥१३३९॥
बद्ध्वा तुरंगे युग्ये वा न नैर्ऋतधिनामिसात् । कर्तुं न वा पारितः स प्राणत्राणाय धावितैः ॥१३४०॥ 1340
आस्तां विलम्बसाध्यं वा कर्मैतद्भाष्टूदारुणात् । सज्जाभि चाभिसाद्रेहमपि कश्चिन्न नाकरोत् ॥१३४१॥
राजवाजिनमेकैकं नेष्यारुह्य पलायिताः । निर्लुण्ठितस्तु कटको व्रजन्मामेषु डामरैः ॥१३४२॥
न पुत्रः पितरं पुत्रं पिता वा प्रत्यपालयत् । मृतं हतं लुण्ठितं वा प्रचलन्सहिमेध्वनि ॥१३४३॥
न कोपि शस्त्रभृत्सोभूत्स्मृत्वा मानोन्नतिं पथि । परैराक्षिप्यमाणो यः शस्त्रं वस्त्रं च नात्यजत् ॥१३४४॥
लवराजयशोराजद्विजौ व्यायामवेदिनौ । कान्दश्च राजा निहता वीरवृत्त्या त्रयः परम् ॥१३४५॥ 1345
अदूरादुत्पलाद्यास्तु कटकं वीक्ष्य विद्रुतम् । प्रविष्टा वाष्टुवं छित्त्वा शिरो निन्युर्महीपतेः ॥१३४६॥
गतेषु देवसरसं तेषु छिन्नशिरा नृपः । हतशौर इव प्राप माम्याणां प्रेक्षणीयताम् ॥१३४७॥
एवं द्वेहैस्तृतीयाब्दमात्रास्थायां स फाल्गुने । पञ्चपञ्चाशतं वर्षाण्यायुषोतीतवान्हतः ॥१३४८॥
विलासशयनस्थस्य सिंहदेवस्य सा भुवौ । प्रेमाख्येनैत्य दुर्वार्ता धात्रेयेण व्यधीयत ॥१३४९॥
संभाव्यते योनुभावः सशस्त्रस्यामियभुवौ । हतशस्त्रोपि तं प्राप स तदा पितृवत्सलः ॥१३५०॥ 1350
मोहलुप्तस्मृतिः स्मृत्वा चिरादुन्नतचेतनः । तत्तद्दुःखाहतधर्तिर्विललाप स्फुटास्फुटम् ॥१३५१॥
मदर्थं कुर्वता राज्यं प्रयत्नादपकण्टकम् । अधमे किं महाराज त्वयात्मा परिभावितः ॥१३५२॥
अद्रेतैः पश्यतः शत्रूनन्ते वैरविशुद्धये । अपि ते मानिनोगच्छंस्तात संभावनाभुवम् ॥१३५३॥
त्वया निषेधिते वैरे पिता भ्राता च ते दिवि । निर्मन्युः संप्रति त्वं तु वर्तसे मन्युदुःस्थितः ॥१३५४॥
अनरण्यरुपद्रोणजामदग्न्यादिषु स्पृहाम् । कुल्यक्षालितवैरेषु मा कार्षीः कांचन क्षणम् ॥१३५५॥ 1355
शोच्यस्त्वदाभयो मन्युरहं शोधयिता नृप । दुये न तत्र यातं यच्चैलोक्यमभियोज्यताम् ॥१३५६॥
वात्सल्योत्पुलकस्मेरं स्निग्धोक्तिमधुरं मुखम् । मद्दर्शने यदासीत्ते तन्मे पुर इवाधुना ॥१३५७॥
इति चान्यच्च विलपन्गाम्भीर्यालक्ष्यवैकृतः । ह्रीशोकभयमूकान्स ददर्शाप्तान्पितुः पुरः ॥१३५८॥
अशिक्षयत यन्मन्युर्दक्षिण्यं निरुरोध तत् । तथाप्येवं स तानूचे किंचिदाक्षेपकर्कशम् ॥१३५९॥
कोशैः सहंशतां वीक्ष्य कुर्वतैः सत्क्रियां गताः । धिग्भवन्तश्च शस्त्रं च तातस्यान्ते विपर्ययम् ॥१३६०॥ 1360
यन्मत्पितृव्ये निहते कृतमुच्छिष्टजीविभिः । मान्यानां भवतां सिद्धं हा धिक्तदपि नाधुना ॥१३६१॥
इत्युपालम्भमानस्तान्द्विरेरन्तिकमागतैः । द्विरेमास्यैः कर्तव्यश्रुतयेवहितः कृतः ॥१३६२॥
प्रस्थानं लोहरे केचिदूचुः संत्यज्य मण्डलम् । स्वरां च तत्र राज्यन्ते वदन्तो भैक्षवं भयम् ॥१३६३॥
गर्माल्मजं पञ्चचन्द्रमालम्ब्यं लहरस्थितम् । द्वैराज्याचरणायान्ये धीरमाया बभाविरे ॥१३६४॥
न हि स्वगृहवद्विक्षोर्भविक्षोर्नगरान्तरम् । अशायि प्रत्यवस्थानं केनाप्यसति सुस्तले ॥१३६५॥ 1365
आत्मन्यसंभावनया तादृशां मन्त्रिणां नृपः । सान्तःखेदं श्रो विधेयं द्रक्ष्यथेत्यब्रवीद्वचः ॥१३६६॥
कालापेक्षापरित्यक्तपितृव्यापत्तिदुःस्थितः । स कोशादित्यथादिक्षद्रक्षिणस्त्राणदीक्षितान् ॥१३६७॥

१३४१. [1]) Thus A; cf. वाटुकं viii. 1459. १३४९. [1]) Emended; A धात्रीयेन. १३५०. [1]) भुवाव supplied by A_2 in space left by A_1. १३५५. [1]) Thus A. १३६०. [1]) Emended; A कुरुत॰. १३६१. [1]) Emended with C, A न इले. १३६४. [1]) Emended, A °लम्ब. १३६६. [1]) तादृशां supplied by A_2 in space left by A_1.

इतश्चेतश्च बम्भ्रम्यमाणैः प्रोद्यत्प्रतस्वरम् । अन्योन्याख्यायिभिर्लोकैः पुरं मुखरतामगात् ॥१३६८॥
पत्त्वेतालमालेव कालराज्ञाकुलेव च । बभूव सा यामवती सर्वभूतभयावहा ॥१३६९॥
दीपैर्निर्वातनिष्कम्पैश्चिन्तास्पन्दैश्च मन्त्रिभिः । तिष्ठन्परिवृतो राजा स्वन्तरेवमचिन्तयत् ॥१३७०॥
निर्द्वारे सतमस्युग्रमारुते शून्यवेश्मनि । तातोपि निहतः शून्ये मयि जीवत्यनाथवत् ॥१३७१॥
कष्टमेतादृशासह्यक्लेशसक्षालनाधवि । कथं गोष्ठीषु शक्ष्यामि वक्तुं मानवतां मुखम् ॥१३७२॥
विरोधिवशवर्तिभ्यो देशेभ्यः सैन्यनायकाः । सहिमैरेव दुर्लङ्घ्यैः कथमेष्यन्ति वर्त्मभिः ॥१३७३॥
इत्थं विमृशतस्तस्य तत्तत्तीव्राभिषङ्गिनः । ययौ भीतिमतो भीमा कथंचित्सा निशीथिनी[1] ॥१३७४॥
प्रातश्चतुष्किकां पौरसमाश्वासाय निर्गतः । नष्टं कटकमन्वेष्टुं सोश्वारूढान्व्यसर्जयत् ॥१३७५॥
मार्गानसृचीसंचारैस्तुषारैर्विवरो श्रितान् । आश्लिष्टवसुधा मेघाः कर्तुं प्रारेभिरे ततः ॥१३७६॥
नामाप्यलब्ध्वा सैन्यस्य मेघसैन्येषु दूरतः । निवृत्तेषु नियुक्तेषु विमृश्यं नृपतिः क्षणम् ॥१३७७॥
यथथेनाहृतं तत्तत्परित्यक्तं मयाधुना । दत्तं चारीङ्गितज्ञतामभयं सागसामपि ॥१३७८॥
इत्याज्ञां भ्रमयामास पटहोद्घोषणैः पुरे । साशीर्घोषास्ततः पौरास्तत्रारज्यन्त सर्वतः ॥१३७९॥तिलकम्॥
अनन्तरनृपाचारवैधर्म्योत्कारकल्पया । तया सोनघया वृत्त्या फलं सद्योनुभावितः ॥१३८०॥
शतादप्यूनसंख्यैर्यः स्थितज्ञाननृगैः समम् । अनुरागहृतैर्लोकैस्तत्कालं पर्यवार्यत ॥१३८१॥
प्रियोक्त्यावेदनं प्रीतिदायोपायः प्रभोः पुरः । भजंल्लोकस्याध्यमन्त्रिपदवीं लक्ष्मकोमहीत् ॥१३८२॥
राज्यं शम्यां नयत्येवं प्राज्ञे राज्ञि नयक्रमैः । याति मध्यं दिने भिक्षुर्विविक्षुः पुरमाययौ ॥१३८३॥
तस्य डामरपौराश्ववारलुण्ठाककंकुलः । अदृष्टपूर्वो ददृशे सैन्यव्यतिकरस्तदा ॥१३८४॥
हतं भुक्त्वा रिपुं राज्योत्सुकः स नगरं व्रजन् । राजा काकात्मजेनेति तिलकेनाभ्यधीयत ॥१३८५॥
हतः समस्तविद्वेष्यः स दैवाद्यदि सुस्खलः । कथं प्रकृतयो जह्युर्गुणवन्तं तदात्मजम् ॥१३८६॥
पुरप्रवेशे का राजंस्तस्मादेकमहस्त्वरा । एहि पद्मपुरं यामो मार्गं रोद्धुं विरोधिनाम् ॥१३८७॥
आगच्छन्तो नष्टसैन्याः सुज्ञिमुख्या महाभटाः । निहता यदि वा रुद्धास्तत्र सायुधवाहनाः ॥१३८८॥
प्रविष्टोसि ततो न्यस्तशस्त्रो द्वित्रैर्दिनैर्धुवम् । नगरं नगरौकोभिः स्वयमभ्यर्थितागमः ॥१३८९॥
अलमेतैर्जरन्मन्त्रैर्वदन्त इति चक्रिरे । स च कोष्ठेश्वराद्याश्च स्मेरास्तस्यावधीरणाम् ॥१३९०॥
राज्यं विदद्भिः संप्राप्तं[2] तांस्ताञ्शासनपङ्क्तान् । द्रुतमर्थयमानैश्च विलम्बं कारितो निजैः ॥१३९१॥
अतो बहुहिमापातविश्वशाशेषसैनिकः । आसदन्नगरोपान्तं समयेन स तावता ॥१३९२॥
एतस्मिन्नन्तरे लब्धे निःसैन्यस्य ससैनिकः । गर्गात्मजः पञ्चचन्द्रो नृपतेः पार्श्वमाययौ ॥१३९३॥
हतस्वामिपरित्यागमन्युक्षालनकाङ्क्षिभिः । राजपुत्रैः समं सोथ वीरो योद्धुं विनिर्ययौ ॥१३९४॥
असंभावनसंमामान्वीक्ष्य तान्भिक्षुसैनिकाः । यावत्प्रारेभिरे योद्धुं तावत्किमपि सर्वतः ॥१३९५॥
क्षणेनैव ययुर्भङ्गं तांस्तान्वीक्ष्य हतान्द्विजान् । न संस्तम्भयितुं शेकुः स्वचमूश्च पलायिनीः ॥१३९६॥

१३७३. [1]) Emended; A °नाबकः. १३७४. [1]) A विसृपत°.—[2]) A निषीथिनी. १३७७. [1]) Thus A; perhaps read मेघसैन्येषु.—[2]) A विद्वेष्य. १३८१. [1]) A writes here ३ instead of तिलकम्. १३९१. [1]) Emended; A संप्राप्तांस्तांस्ता°.

सेनानाथाश्च ये मुख्या भिक्षुपृथ्वीहरादयः । अदृष्टपूर्वं संत्रासं तेऽप्यशस्त्रिवदाययुः ॥१३९७॥
विद्रवन्तोनुयाताः स्युस्ते चेदूरं नृपानुगैः । तर्ह्यूनमवशिष्येत क्षणादेव न किंचन ॥१३९८॥
वैमुख्यं तेषु यातेषु चिरात्सांमुख्यमाययौ । नवभूभृत्प्रभावेण नगरे विधुरे विधिः ॥१३९९॥
अन्यथा कलिनो लोकैरन्यथा दैवयोगतः । इत्थं राज्ञोर्द्वयोरासीद्विजयाव्यजयक्रमः ॥१४००॥ 1400
कंचिन्निपातयति बद्धपदं क्षणेन कंचित्परं पिपतिषुं नयति प्ररूढिम् ।
संकल्पनिर्विषयचित्रतरानुभाव ओघोम्भसामिव तटं पुरुषं विधाता ॥१४०१॥
अथ तत्त्रयस्थानशान्तः सुज्जिर्दैनात्यये । दावव्याप्ताद्रिनिष्क्रान्तो निःसहोहिरिवाययौ ॥१४०२॥
मेधाचक्रपुरग्रामस्थितः भुक्त्वा हतं नृपम् । स हि संमन्त्र्य राज्यन्तर्नोत्सवावसत्परम् ॥१४०३॥
रिल्हणादीन्स्थिताऽभूरपुरादौ सैन्यनायकान् । प्रतीक्षमाणस्तैः साकं निर्वार्ध नगरेविशत् ॥१४०४॥
तमिलायां प्रत्यभिज्ञाकृते तेषामनश्वरान् । स्वावासपृष्ठे ज्वलतो दीपानस्थापयत्ततः ॥१४०५॥ 1405
वैमत्यात्ते तु पत्तीनां विद्रुतानां पृथक्पृथक् । निशि क्वापि परिभ्रष्टा न तत्कटकमाययुः ॥१४०६॥
प्रस्थपे प्रबलस्तैस्तैः पृथुलग्रैः स डामरैः । न मुहूर्तमपि स्थक्तः प्रहरद्भिरितस्ततः ॥१४०७॥
वृद्धस्त्रीबालभूयिष्ठान्सहप्रस्थायिनो जनान् । ययौ रक्षन्पुरः कृत्वा पशुपालः पशूनिव ॥१४०८॥
पञ्चाशत्या हयारोहैः सह व्यावृत्य तिष्ठता । कंचित्क्षणं तेन रक्षा तेषां कर्तुमशक्यत ॥१४०९॥
व्राक्षाषण्डवुमव्यूहसंबाधेध्वन्यसाध्वसैः । बाध्यमानोरिभिर्लोकं सोत्याक्षीत्तु पदे पदे ॥१४१०॥ 1410
हतस्य स्वामिनः स्वामिसुनोश्च व्यसनस्थितेः । आनृण्याकाङ्क्षिणा तेन तत्र स्वामैव रक्षितः ॥१४११॥
येषां प्राणपरित्यागे निश्चयं बभ्रतामपि । न योग्यकालापेक्षास्ति किं तैर्हीनपशूपमैः ॥१४१२॥
हन्तुं तं नष्टमायान्तं रुद्ध्वा पद्मपुरान्तिकम् । अवसण्डामराः क्रूराः खड्वत्रीविषयौकसः ॥१४१३॥
खेरीतलालशाग्रामादुत्थाय पृथुसैनिकः । व्रजंस्तेनाययौ तत्र प्रसङ्गे श्रीवकः पया ॥१४१४॥
तमनष्टानुगं सुज्जिरसाविति विशङ्किताः । निपत्य ते विदधिरे हतलुण्ठितसैनिकम् ॥१४१५॥ 1415
मेरुश्च सज्जनश्चाश्ववारौ तत्राहवे हतौ । क्षतो वह्वात्मजो मल्लो दिवसैर्यो व्यपद्यत ॥१४१६॥
उदीपविहितश्चभ्रबहत्सलिलसंकटम् । उदीपपूरबालाख्यं स्थानं तत्र क्षणेभवत् ॥१४१७॥
युद्ध्वा युद्ध्वा प्रचलतस्तत्र पद्मपुराद्बहिः । रुद्धसैन्यस्य विशिखः श्रीवकस्याविशद्गलम् ॥१४१८॥
प्रहारत्रिवशो नासौ सुज्जिर्ज्ञात्वेति डामरैः । स निर्लुण्ठ्य परित्यक्तः पूर्वमैक्ष्यनुरोधतः ॥१४१९॥
लुण्ठितश्रीवकानीककोशभारमहानतैः । तैः कैश्चिद्बलितैरासीत्सुज्जेर्मार्गोनुपद्रवः ॥१४२०॥ 1420
प्रस्थिते पथिकेकस्माद्यन्त्रेपूत्सादयन्वने । आयुःशेषो मृगेन्द्रस्य विदध्यादश्वशोधनम् ॥१४२१॥
निःशब्दसैन्यो निर्यातः सुज्जिः पद्मपुरान्तरे । उदीपश्चभ्रसविधं संप्राप्तोज्ञायि डामरैः ॥१४२२॥
पदातिकोशशस्त्रादि मुष्णतः सोनवेर्क्ष्यं तान् । तीर्त्वा श्चभ्रं वाजिगम्यां साश्ववारो भुवं ययौ ॥१४२३॥
ततः परं प्रशान्तारिभयं दूराद्विरोधिनः । भूभङ्गतर्जनीकम्परूक्षालपिरतर्जयत् ॥१४२४॥

१३९८. [1]) Emended with C; A तावून°. १४०३. [1]) Emended, A मेधाचक्रं पुर°. १४१७. [1]) A, had written in margin gloss of which only इति भाषया is now legible. १४२०. [1]) Emended; A लुण्ठितः श्री°. १४२३. [1]) A °कोष°.—[2]) Emended with C; A सोनवीक्ष्य.

संत्रस्तैरुज्झितमात्रं तैस्त्यक्तमादाय च द्रुतम् । प्रविश्य नगरं साम्बुनृपतेः पार्श्वमाययौ ॥१४२५॥
ज्यायसि भ्रातरीवामं तस्मिन्प्राप्ते जहौ नृपः । दुःखोष्णैरम्बुभिः सार्धं वैरिव्यापातसाध्वसम् ॥१४२६॥
महत्तमोनन्तसूनुरानन्दस्तत्र वासरे । लोचनोड्डारकमामे डामरैः प्रचलन्हतः ॥१४२७॥
तत्तन्मङ्गल्यदण्डादिदुःसहायासकारणात् । स विपस्पतितो नाभूत्कस्यापि करुणावहः ॥१४२८॥
भासाभिधः सुज्ञिभृत्यो लोकपुण्यात्पलायितः । भ्रान्तोवन्तिपुरेविक्षदवन्तिस्वामिनोऽग्रनम् ॥१४२९॥
कम्पनोड्डाहकः क्षेमानन्दः स च तदन्तरे । अमर्षणैरवेष्टचेतां डामरैर्हौलडोद्भवैः ॥१४३०॥
इन्दुराजोपि सेनानीः कुलराजकुलोद्भवः । टिक्कं तद्दृष्टितो ध्यानोड्डारं व्याजादशिश्रियत् ॥१४३१॥
पिञ्चदेवादयोन्येपि बहवः सैन्यनायकाः । अतिष्ठन्क्रमराज्यान्तर्डामरैः कृतवेष्टनाः ॥१४३२॥
पाते वनस्पतेः शावा इव तन्नीडविच्युताः । इत्थं हताः क्षताश्वासंस्तत्र नृपानुगाः ॥१४३३॥
निष्पादत्रा हिमप्रुष्टचरणा नमविग्रहाः । क्षुत्क्षामा बहवोभूवन्मार्गेषु गलितासवः ॥१४३४॥
न व्यलोक्यत मार्गेषु तदा नगरगामिषु । पलालच्छन्नदेहेभ्यो मानुषेभ्यः परः क्वचित् ॥१४३५॥
घासं विलासत्रासस्त्वं तेपि चित्ररथादयः । निन्युर्यैरचिरेणैव महामात्यैर्भविष्यते ॥१४३६॥
द्वितीयेपि दिने रुद्धसंचाराः पक्षिणामपि । तुषारवर्षिणो मेघा न मुहूर्तं व्यरंसिषुः ॥१४३७॥
वनपूर्वाभिधग्रामस्थितस्य कटकाद्भटान् । भिक्षोर्निक्षिप्य धन्योथ सिंहदेवमशिश्रियत् ॥१४३८॥
निशम्य कृतसत्कारं नृपं तदनुयायिनाम् । सर्वेपि भैक्षत्रास्तस्थुः सैनिका नगरोन्मुखाः ॥१४३९॥
मन्दप्रतापे दायादे संप्राप्तावसरास्ततः । राज्यश्चतस्रो राजानमनुमर्तुं विनिर्ययुः ॥१४४०॥
परापातभयच्छीतापाताच्च विवशैर्जनैः । न ता नेतुमशक्यन्त दूरस्थं पितृकाननम् ॥१४४१॥
चक्रिरे स्कन्दभवनोपान्ते देहांश्रितामिसात् । ते सत्वरं ततस्तासामदूरे राजसद्मनः ॥१४४२॥
राज्ञी चम्पोद्भवा देवलेखा तरललेखया । स्वस्रा सहाविशद्वह्निं रूपोल्लेखाविधिर्विधेः ॥१४४३॥
गुणोज्ज्वला जज्वला [1] मृता वह्नापुरोद्भवा । गग्गात्मजा राजलक्ष्मीरपि वह्नौ व्यलीयत ॥१४४४॥
मत्वा हिमव्यपायान्तं राज्यरोधं निजप्रभोः । डामरा नवभूभर्तुर्हैमराजाभिधां व्यधुः ॥१४४५॥
ददर्श सौस्सलं मुण्डमथ भिक्षुरुपागतम् । गाढामर्षाग्निसंदीप्तैरुत्पातैर्नर्तदहसिव ॥१४४६॥
कोष्टेश्वरज्येष्ठपालादयस्तत्सक्रियोद्यताः । असहासत्रतां वैराद्गजता तेन वारिताः ॥१४४७॥
नगरं हिमवृष्टघन्ते स यियासुर्ययुत्सया । ताटस्थ्येनाहिताक्रुष्टान्भृत्याञ्शात्वान्नवीद्वचः ॥१४४८॥
प्रसह्य प्राप्नुयां राज्यमिति पृथ्वीहरे सति । हते तु तस्मिन्दायादेष्वेषन्नः स्यां पतिर्भुवः ॥१४४९॥
इत्यचिन्तयमेतस्तु दैवात्संजातमन्यथा । राज्यस्याशापि विरता हते प्रत्युत यद्रिपौ ॥१४५०॥
किं राज्येनाथ वा कृत्स्नं भोगमात्रोपयोगिना । जिगीषोरुचितं कस्य ममेवान्यस्य सेत्स्यति ॥१४५१॥
मुण्डं न्यपातयद्भूमौ यः पूर्वेषां पुरा मम । सिंहद्वारे मदीयेद्य तन्मुण्डं वर्तते लुठत् ॥१४५२॥
दश मासान्मदाद्यानां सुखच्छेदं व्यधत्त यः । तत्तद्दुःखं स तु मया दशाब्दाननुभावितः ॥१४५३॥

१४३०. [1]) Doubtful emendation; A नोड्डाहकः.—[2]) Emended with C; A °रवेष्टयेत. १४३१. [1]) Emended; A °द्धारं. १४३३. [1]) A क्षताश्वाश्वासंस्तत्र with diplography. १४३८. [1]) Emended; A °शिश्रयत्. १४४१. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into तान्नेतुं°. १४४४. [1]) One *akshara* wanting; the *lacuna* not indicated in A; C supplements सा. १४४९. [1]) Emended; A विपत्नां; C °वाप्नुयां विपत्नः

एवं निर्ग्रन्थदुष्कर्तव्यतया नेष्याम्यवन्ध्यताम् । उपशान्तमनस्तापः सुस्थित्या शेषमायुषः ॥१४५४॥
इत्यायुक्ता गतष्टिक्काभ्यर्णं तं प्रणतं व्यधात् । प्रीत्या स हेमघटिकश्चेतच्छत्रादिभाजनम् ॥१४५५॥ 1455
तद्दिक्षम्भेण राज्याशापिशाच्योदितया पुनः । गृहीतोभ्येत्य शीतार्तस्तस्थावन्तर्व्यचिन्तयन् ॥१४५६॥
अत्यन्तानुचितं चान्यैरवन्यैः संविधित्सुभिः । रक्षितं रक्षिणो न्यस्य हतश्चाभूत्कलेवरम् ॥१४५७॥
विपक्षाभ्रयणेप्यस्मिन्स्वामिनोन्ते किमीदृशी । दशा शरीरस्येत्यन्तः कृतज्ञत्वेन चिन्तयन् ॥१४५८॥
दिदृक्षाख्याजतः सज्जकाख्यो नगरशस्त्रभृत् । आयातो वाष्टुकं गोमून्युद्धैर्जित्वाभिसाद्यधात्॥१४५९॥तिलकम्॥
स चतुर्नवताद्वर्षादारभ्यासादितच्छलैः । भूतैरधिष्ठितस्तिष्ठन्प्रजासंहारकार्यभूत् ॥१४६०॥ 1460
देवताधिष्ठिताविष्टदेहिवाक्यादिति श्रुतिः । भावितद्वधसंवादजनितप्रत्ययोथयौ ॥१४६१॥
तनीयानन्यथात्वेन छेत्ता भ्रमयिता च यः । तन्मुण्डस्यास्य स पुमांल्लब्धः स्रुघ्नो मृतस्तथा ॥१४६२॥तिलकम्॥
भिक्षुः कापुरुषाचारहतौचित्यो व्यसर्जयत् । प्राचण्ड्याख्यातये मुण्डमथ राजपुरीं रिपोः ॥१४६३॥
उच्चलात्मजया तत्र देव्या सौभाग्यलेखया । नेतृन्पितृव्यमुण्डस्य जिघांसन्त्या निजानुगैः ॥१४६४॥
राजपुर्यामाकुलत्वं नीतायामाससाद तत् । तद्गर्तुः सोमपालस्य दूरस्थस्यान्तिकं चिरात् ॥१४६५॥युग्मम्॥ 1465
आदीनस्यं मधुक्षैव्यमाम्यधर्मादिकर्मसु । तिरश्च इव शोच्यस्य नेयबुद्धेः खशप्रभोः ॥१४६६॥
सभ्यैरुद्घाट्यं तत्र कर्तव्यं परिचिन्तितम् । स्वोचितं व्यञ्जितौचित्यानौचित्यं निरवग्रहैः ॥१४६७॥
नागपालस्तु सौभ्रात्रं लब्ध्वा भ्रातुः स्थितोन्तिके । सेहे मुण्डाग्रशेषस्य नोपकर्तुर्विमाननाम् ॥१४६८॥
सुदीर्घदर्शिनोप्यन्ते कट्वमीरेभ्यः पराभवम् । विशङ्कचोचुः सर्वथेदं सत्कार्यं वः शिरः प्रभोः ॥१४६९॥
क्रियते येन नियतेरन्यथात्वं सनाथताम् । विनिहस्य हरेर्दृष्टाः कुर्वन्तो यत्र जम्बुकाः ॥१४७०॥ 1470
तङ्गेपालपुरे कालागुरुचन्दनदारुभिः । काष्ठैर्नद्धां शिरो निन्ये वीतिहोत्रेव शत्रुभिः ॥१४७१॥
यथा प्राप्तिभ्रंशा धरणिपतिभावस्य विविधा यथा ह्रासोल्लासा अपि समरसीमासु बहुशः ।
यथा तत्तद्दीर्घव्यसनविनिपातानुभवनं तथा वृष्टस्तस्य प्रमथसमयोप्यद्भुततरः ॥१४७२॥
कस्यापरस्य तस्येव लेभिरे वह्निसक्रियाम् । एकत्रेतरगात्राणि मुण्डमन्यत्र मण्डले ॥१४७३॥
टिक्कादयोथ नगरं यान्तोवन्तिपुराध्वना । तत्र हन्तुं व्यलम्बन्त भासादीन्पूर्ववेष्टितान् ॥१४७४॥
युद्धाग्न्युद्दीपनघावप्रहारच्छेदकारिभिः । न ते जेतुमशक्यन्त तैः प्रयत्नपरैरपि ॥१४७५॥ 1475
स्थितैर्महाद्रिमप्राकारपुरे सुरगृहाङ्गने । तैर्हन्यमानास्ते स्थातुं गन्तुं वा नाभवन्क्षमाः ॥१४७६॥
एवं प्राप्तविलम्बेषु तेषु लब्धान्तरः सुधीः । स्वीचकार प्रदानेन खड्गवीडामरात्मृपः ॥१४७७॥
गृहीतनीविना तेषां सुज्ञिः प्रायोजि सत्वरम् । तेन भासादिमोक्षाय पञ्चचन्द्रादिभिः समम् ॥१४७८॥
प्रापावन्तिपुरं यावत्स तावत्तदमगान् । कृत्यात्मजादीनालोक्य भङ्गं टिक्कादयो ययुः ॥१४७९॥
देवागाराद्विनिर्याता भासाद्यास्ते च विद्विषाम् । भग्नानामनुगान्हत्वा सुज्ञेरन्तिकमाययुः ॥१४८०॥ 1480

१४५६. [1]) Emended with C; A शीतार्ते°. १४५९. [1]) Thus A; cf. वाष्टुकं viii. 1346. — [2]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १४६२. [1]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १४६५. [1]) A_1 writes here २ instead of युग्मम्. १४६६. [1]) Emended; A आदीनास्य. १४७०. [1]) Emended with C; A जे. १४७१ [1]) Emended with C; A एकचेतगा°.

लब्धप्रतापे नगरं प्रविष्टे कम्पनापतौ । आययाविन्दुराजोऽपि टिक्कं संस्थज्य सानुगः ॥१४८१॥
चक्रे चित्ररथश्रीवभासादीनपि भूपतिः । पादामङ्गारखेर्यादिकर्मस्थानाधिकारिणः ॥१४८२॥
यथापूर्वमधीकारानजहत्सुज्जिरप्यभूत् । प्रतीहारमुखप्रेक्षी का कथेतरमन्त्रिणाम् ॥१४८३॥
प्रतीहारोऽपि निःसीमडामरग्रामसंमतः । तद्गेदचक्रिकां कुर्वन्नगाद्राज्ञः प्रतीक्ष्यताम् ॥१४८४॥
1485 स नासीदद्यदद्यचूहे कोपि तस्मैरणेन यः । नाशिश्रियंचूपं नो वा बभूवाभयणेन्मुखः ॥१४८५॥
निह्नुतेशित्वसदृशस्फूर्तिर्धूर्तो महीपतिः । आहारमप्यनासाद्य तन्मतं न व्यधेवत ॥१४८६॥
इत्थं नगरमात्रान्तर्लब्धपादप्रसारिकः । सोवार्तिष्ट समासन्नफलं कन्दलयन्नयम् ॥१४८७॥
संघटय्याखिलान्भिक्षुडामरान्विजयेश्वरे । अथाध्यष्ठांदधिष्ठानं जिघृक्षुः शिशिराल्यये ॥१४८८॥
अदृष्टपूर्वं स्वचमूचक्रैक्यं वीक्ष्य डामराः । भिक्षोर्हस्तगतं राज्यं मत्वाशङ्किषताथ ते ॥१४८९॥
1490 एकैकस्यैष धीर्शौर्यमित्रामित्रादि दृष्टवान् । नोत्तिष्ठेत्प्रापराज्यः किमास्कन्देषु गृहान्तरात् ॥१४९०॥
इति संमन्त्र्य ते राज्यं सोमपालाय दिस्रवः । दूतान्निगूढं प्राहिण्वन्सोपि दूतं व्यसर्जयत् ॥१४९१॥
आकाराचारवैरूप्यैः पभुतुल्यस्य तस्य तैः । राज्यभोगा अभङ्गा नो भविष्यन्तीत्यचिन्त्यत ॥१४९२॥
भोगलोभोज्झितौचित्यदस्युसंघत्रिकीर्षितम् । देशेत्र पापात्पापीयो दैवान्न समपादि तत् ॥१४९३॥
दास्येप्ययोग्यो यो राज्ये स हत्यास्तां नृपान्यतः । शक्येत पातुं देशोर्य किमीषदपि तादृशा ॥१४९४॥
शालीन्पलालपुरुषोवति यः कृशानुदग्धाननथटकपेटकभीतिदानैः ।
1495 त्रातुं स काननतरून्विहितो त्रिदध्यार्त्कि तत्र भञ्जनकृतां वनकुञ्जराणाम् ॥१४९५॥
भिक्षोर्नेदिष्ठतां दिष्टवृद्धिव्याजात्ततो भजन् । तूतो डामरान्गूढं नीविदानोद्यतान्व्यधात् ॥१४९६॥
वैशाखेथ कृतारम्भस्तदा संभावितत्वरः । निर्गत्य नगरात्सुज्जिर्गम्भीरातीरमाययौ ॥१४९७॥
तस्याभियोगः श्राव्येभूयोक्तुं यत्समवायिनः । एकाकी तावतो वीरानूरीकृत्य स निर्ययौ ॥१४९८॥
अन्तःपाते साहसानां नाद्भुतं तद्विधेर्वशात् । जीयते लक्ष्मेकेन लक्षेणैकोथ वा युधि ॥१४९९॥
1500 पारं तरीतुं निःसेतोः सरितोपारयत्सतौ । पारे परस्मिन्नहिनानपद्यच्छरवर्षिणः ॥१५००॥
द्वित्रा निशाः स ते चासंस्तस्थाः सिन्धोस्तटद्वये । रुद्धाः संनाहिनोन्योन्यरन्ध्रावेक्षणदीक्षिताः ॥१५०१॥
अथावन्तिपुराज्ञौभिरानीताभिरबन्धयत् । सेतुं साश्वोतरत्सुज्जिरारुह्य तरणीं स्वयम् ॥१५०२॥
तरन्तमेव तं दृष्ट्वा योधैः कतिपयैः समम् । द्विपचमूर्मरुल्लोला द्रुमालीवाभवच्चला ॥१५०३॥
दृष्टं मुहूर्तादेतावद्दाक्ष्यं स च यत्तटम् । बद्धश्च सेतुस्तीर्णाश्च योधा भग्नाश्च विद्विषः ॥१५०४॥
1505 न खड्गी न हयारोहो नापि भूली न चापभृत् । व्यावृत्य प्रेक्षितुं कश्चिदशक्तद्विद्रुताद्भलात् ॥१५०५॥
निबद्धवप्रशैथिल्याल्लोलपल्ययने हये । कोष्ठिश्वरस्याश्वधारा व्यलम्बन्तान्तरे क्षणम् ॥१५०६॥
निर्यन्त्र्यं तेपि पर्याणं मुज्जौ पश्चात्पधाविते । वास्योद्भूतं रजश्चक्रमिव क्षिप्रं तिरोदधुः ॥१५०७॥
हतलुण्ठितविध्वस्तध्वजिनीका विरोधिनः । ध्यानोड्डारादिषु यामेष्वमिलन्खण्डशो गताः ॥१५०८॥

१४८५. [1]) Emended with C; A नाशिश्रियचूपं. १४८८. [1]) Emended; A निभून्डा°.—[2]) Emended; A अथाधिष्ठद्°; C अथाधिष्ठद्°. १४९०. [1]) Conjectural reading; A एकैकस्यौधधीर्यं°. १४९३. [1]) Emended; पापीये. १५०१. [1]) Emended with C; A °वीक्षण°. १५०५. [1]) Emended with C; A प्रेक्षितुः. १५०७. [1]) Emended; A निर्यन्त्र्य; C निर्यन्त्र्य.

विजयेशाग्रगं तीर्त्वा वितस्तासेतुमग्रगः[1] । भासोपि दस्यून्विद्रधे पलायनपरायणान् ॥१५०९॥
उषित्वा विजयक्षेत्रे तदान्येद्युरुपागते । कम्पनेशं[1] ययुस्त्यक्त्वा ध्यानोद्गारं विरोधिनः ॥१५१०॥ 1510
तत्र स्थित्वा दिनैः कैश्चित्स देवसरसोन्मुखः । शिबिरे भेदनिर्यातैरेत्य टिक्कस्य गोत्रिभिः ॥१५११॥
जयराजयशोराजौ तन्मुख्यौ भोजकात्मजौ । प्रविश्य देवसरसं व्यधाद्विक्कोपवेशने ॥१५१२॥
ययुर्विनष्टसंघातास्तस्मिन्पश्चात्प्रधाविते । भिक्षवादयः भूरपुरं स्वोर्वीं कोष्टेश्वरादयः ॥१५१३॥
गर्हां महाभये सोमपालदूतः पलायितः । दास्याः सुतेन प्रहितः कुत्रास्मीति प्रभोर्व्यधात् ॥१५१४॥
स हि तादृङ्महारम्भक्षोभसाध्योग्रतीच्छुताम् । तस्य सिंहीस्पृहाक्रान्तगोमायुवदमन्यत ॥१५१५॥ 1515
प्रमादास्त्वामिनो राज्यं चिरं नष्टं मितैर्दिनैः । सुज्जिज्ञः प्रसाद्य प्रददावेवं स स्वामिद्रुणवे ॥१५१६॥
शमालादीनपि व्यूढान्दानोपायेन डामरान् । पौरांश्च भिक्षवाभ्रयिणो राजाभ्येतुं प्रचक्रमे ॥१५१७॥
राज्ञः परीक्ष्य सामर्थ्यमथ कुर्मो यथोचितम् । इति सर्वोभिसारेण तं संमन्त्र्य रणं दधुः ॥१५१८॥
रजोजवनिकालक्ष्यभटौघनटताण्डवः । दामोदरेभूत्संग्रामः स वीरग्रामघस्मरः ॥१५१९॥
कोष्टेश्वरवशं यातं रक्षता पितरं क्षतम् । लब्धाः सहजपालेन श्लाघाः प्रकृतिभिः समम् ॥१५२०॥ 1520
श्रमस्तत्राविशेषेभूद्राज्ञो भिक्षाचरस्य च । भिक्षुस्त्वहन्यसंवेद्यं विवेदात्मपराजयम् ॥१५२१॥
ततः प्रभृति यः प्रातः स न सायमदृश्यत । योद्य वा न परेद्युः स सैनिको भेक्षवे बले ॥१५२२॥
एवं त्यक्त्वा परान्पौरडामरेषु नृपान्तिकम् । प्रयास्तु लाभसत्कारानुचितान्प्रापुवत्तु च ॥१५२३॥
काप्यहंपूर्विकोत्तस्थौ मनुजेश्वरकोष्टयोः । प्रयातुं पार्थिवाभ्यर्णं लाभसौख्याभिलाषिणोः ॥१५२४॥
ज्ञात्वाथ तत्काकरुहाद्दृहीतस्वपरिच्छदः । देशान्तरोन्मुखो भिक्षुराषाढे मास्यवाचलत् ॥१५२५॥ 1525
अनुयाद्भिः स दाक्षिण्यशेषाद्विहितसान्त्वनैः । तदाद्यैर्डामरैः क्रुध्यन्न निरोद्धुमपार्यत ॥१५२६॥
अकरोत्स्वैरिणीस्नुतया शीलबहिष्कृतः । अतिरूपेषु दारेषु तस्य कोष्टेश्वरः स्पृहाम् ॥१५२७॥
सटां हरेः फणारत्नमहेर्ज्वालां हविर्भुजः । बालां च तस्य संस्प्रष्टुं[2] कोप्रशान्तस्य शक्नुयात् ॥१५२८॥
समं सौस्सल्लिना बद्धसंधिराभयकाङ्क्षिणः । सोमपालः स्वविषये नादात्तस्य प्रतिभयम् ॥१५२९॥
उद्वेजितः प्राणहरैः प्रयत्नैस्तस्य सर्वतः । तद्देशंदुर्गममहीसीमान्तं सुल्हरीं ययौ ॥१५३०॥ 1530
त्रिगर्तेषु दया शीलं चम्पायां मन्त्रमण्डले । त्यागो दार्वाभिसारेषु मैत्री नामस्यधर्मिणाम् ॥१५३१॥
पीडयेत्यक्तभीर्भूभृद्धुरस्ये त्वयि डामरान् । त्वामेवाभ्यर्थ्य राजानं ततः कुर्युः क्रमेण ते ॥१५३२॥
क्षमां तद्भजामोर्थयितुं सांप्रतं नरवर्मणः । मन्त्रिभिर्युक्तमित्युक्तमपि मन्त्रं न चाग्रहीत् ॥१५३३॥
वसाल्पपरिवारोस्मद्गृह इत्यथ गृह्णतः । श्वशुरप्रार्थनां तस्य भृत्याः पार्श्वादवाचलन् ॥१५३४॥
प्रावर्तताथ नगरे त्रिशद्भिर्विभवोज्ज्वलैः । सुलक्षसुलभे काले वरयात्रेव डामरैः ॥१५३५॥ 1535
वीक्ष्याश्वच्छत्रतुरगैरेकैकं पार्थिवाधिकम् । सुस्सरत्क्षमापतेर्धैर्यं नैद्युर्यं तुद्युर्जनाः ॥१५३६॥
औदार्याकारतारुण्यवेषसौन्दर्यमन्दिरम् । कोष्टेश्वरोधिकं स्त्रीणां प्रययौ प्रेक्षणीयताम् ॥१५३७॥

१५०९. [1]) Thus corr. by A_1 from °नयतः. १५१०. [1]) Emended; A कम्पनेशं. १५११. [1]) Emended with C; A °जवनिकां लक्ष्य°. १५२८. [1]) Emended with C; A संप्रष्टुं; cf. viii. 1193. १५३०. [1]) Emended with C; A तदेश°.

प्रशान्तविघ्नवे देशे ययावुत्सववार्यताम् । विशङ्कुरिलवन्योघतूर्यघोषो[1] दिवानिशम् ॥१५३८॥
क्षीराद्या लक्ष्मकेणापि सर्वे मडवराज्यतः । आनीताः पार्थिवाभ्यर्णं सैन्यार्णवभयंकराः ॥१५३९॥
अपि भूपालवाह्याभ्यादभूद्राजोपजीविनाम् । प्रतीहारगृहद्वारप्रवेशो बहुमानकृत् ॥१५४०॥
लवन्यलुण्ठितग्रामतया दुर्भिक्षदुःसहः । व्ययोत्तरङ्गः कालोभूत्स राज्ञो धनदम्भियः ॥१५४१॥
डामरेभ्यो नृपः पारात्संगृह्णन्कृतवेतनः । निनायाभ्यन्तरं वृद्धिं बाह्यं चापत्ययं जनम् ॥१५४२॥
तिल्यवैश्रयार्धदेवाद्या ज्ञातयो जनकद्रुहाम् । राजद्रोहोचितां राज्ञा विपत्तिमनुभाविताः ॥१५४३॥
मासैश्चतुर्भिः स पितृप्रमयाहादनन्तरम् । अनन्यशासनं राष्ट्रं स्वमेव समपादयत् ॥१५४४॥
निर्धाम नगरं पौराः सर्वसामर्थ्यवर्जिताः । अनन्ते राष्ट्रमाकीर्णं डामरैः पार्थिवोपमैः ॥१५४५॥
बद्धमूलो नातिदूरे सर्वभारसहो रिपुः । सबाह्याभ्यन्तरा मन्त्रिसामन्ता वैरिसंश्रिताः ॥१५४६॥
मन्त्रोपदेशो[1] वृद्धस्य नैकस्यापि नृपास्पदे । अधर्मबहलाः सर्वे भृत्या द्रोहैकवृत्तयः ॥१५४७॥
राज्यारम्भे बभूवेयं या सामग्र्यस्य भूपतेः । सा स्मर्तव्यान्तराज्ञातुं प्रत्युदन्तं विवेक्तृभिः ॥१५४८॥
प्राग्प्रसङ्गात्तदिदं गुणग्रामोपवर्णनम् । वक्ष्यमाणं सुबहुशोप्यत्र लेशात्प्रदर्श्यते ॥१५४९॥
पूर्वापरानुसंधानवन्त्यैर्दृष्टान्तवंत्कथाः । नाबुद्धातिगभीराणां शक्या रसयितुं गुणाः ॥१५५०॥
प्रत्यक्षस्य गुणान्राज्ञो विचिन्वन्तो यथास्थितान् । अनीर्ष्यस्य भविष्यामो विवेकस्यानृणा वयम् ॥१५५१॥
स्थितस्य तत्त्वविज्ञाने नान्यस्य हि पटुर्जनः । अमानुषानुभावस्य राज्ञः किं पुनरीदृशः ॥१५५२॥
हितानां दाराणां सदृशसुखदुःखस्य सुहृदः कवेः सोल्लेखस्य प्रियसकललोकस्य नृपतेः ।
स्थितानां कोप्यत्र व्यवहितविवेकः स्वकुकृतैरसामान्यं ज्ञातुं सुभगमनुभावं न कुशलः ॥१५५३॥
भवेत्प्राग्प्रसरणा परिणामेथ वा मतिः । कथं सर्वस्याद्भुतायां निष्ठायां गुणदोषयोः ॥१५५४॥
सन्त्येवास्यापि विषमाः स्वभात्रा दोषतां जनः । येषां विपाकभव्यत्वमजानन्गणयत्ययम् ॥१५५५॥
विकासः केषांचिन्नयनविषमैर्विद्युदुदयैः परेषामुद्भूतिः श्रवणकटुभिर्दीर्घरसितैः ।
न चेष्टा काप्यन्योपकृतिपरिहीना जलमुचो जडो वर्षादन्यं गणयति गुणं नास्य तु जनः ॥१५५६॥
गुणांल्लोकोत्तराञ्शृण्वन्नस्यानुभवगोचरान् । भविता पूर्वभूपालकृत्ये सप्रत्ययो जनः ॥१५५७॥
अनुच्चलन्नपि स्थानाद्भूभंङ्गेन चकार सः । विलोलांल्लोमकम्पेन दिङ्नाग इव भूधरान् ॥१५५८॥
विरुदवाहिनीवृन्दा गूढं यद्भयसंभवम् । वहन्ति तापं भूपाला और्वाग्निमित्र सिन्धवः ॥१५५९॥
भूमिभृद्वास्तवतस्तस्य तेजसाप्यायितो गतः । पूर्वराजयशश्चन्द्रो भुवनेष्वप्रकाशताम् ॥१५६०॥
यो यस्तं पश्यति स्वात्मसंमुखं स स सर्वतः । जानात्यवक्रोल्लिखितं देवबिम्बमिवेश्वरम् ॥१५६१॥
स्थिरप्रसादो दत्ते यत्तदादत्ते न स क्वचित् । भयं पुनः प्रणमतां दत्तं हरति विद्विषाम् ॥१५६२॥
कृष्टासेः प्रतिबिम्बं स्वं हित्वा नान्योस्य संमुखः । नापरः प्रतिशब्दाश्च गर्जतः प्रतिगर्जति ॥१५६३॥
तस्य नातिशितं कोपे प्रसादे निशितं पुनः । धत्ते तीक्ष्णैकधारस्य तरवारेस्तुलां वचः ॥१५६४॥

१५३८. [1]) Doubtful emendation; A °घोषा; G °विश्रवो देशो and °घोषाविवा°. १५४२. [1]) Thus A; C पौरास्सं° १५४३. [1]) Cf. दूतौ द्विजस्याश्वेवलिङ्गवैद्या° (A) viii. 1305. १५४५. [1]) Thus A_1; R C निवासन°, as apparently corr. by later hand in A. १५४७. [1]) Conjectural emendation; A मन्त्रोपदेशवृद्धस्य. १५५०. [1]) दृष्टान्त supplied by A_2 in space left by A_1. १५५८. [1]) Emended with C; A °द्भूभङ्गेन.

तस्याकुजन्मनो नित्यास्लानलक्ष्मीविकासिनः । प्रभवन्त्याभिताः कल्पशाखिनः पल्लवा इव ॥१५६५॥ 1565
राज्ञि गाम्भीर्यदुर्लक्ष्यमाहात्म्यप्रभविष्णुताम् । विवेद मन्त्रिणां लोकः सिषेवे तांश्च सर्वतः ॥१५६६॥
प्रकृष्टस्तु प्रतीहारो न विवेहेन्यमन्त्रिणाम् । पार्श्वद्रुमाणामेषाख्यौषधिस्तम्भ इवोन्नतिम् ॥१५६७॥
तस्योत्पाटयतः सर्वांस्तृणानीवावहेलया । स्फूर्जन्प्रनकसिंहोभूदशक्योन्मूलनः परम् ॥१५६८॥
आ बाल्यात्सस्तुतो राज्ञः स कृत्स्नव्यवहारवित् । अधृष्यस्तरुणीभूततनयो व्याप्त सर्वतः ॥१५६९॥
अद्वैधं यौनसंबन्धादिच्छतस्तस्सुतो मदात् । छुद्राभिधस्तस्य ततः कृतावज्ञोतनोन्नपाम् ॥१५७०॥ 1570
रन्ध्रान्वेषी स तद्रोषादुपजापैः क्षणे क्षणे । सस्नौ जनके यत्नाद्रूपं द्वेषमजिग्रहत् ॥१५७१॥
राज्ञस्तुल्यवयःस्थौ हि जननीगाढसंस्तवात् । राज्यकाले हि सोत्सेकावास्तां तदवकाशदौ ॥१५७२॥
तुरंगयोग्योपस्कारज्ञानाहारादि राजवत् । अकालज्ञावकुरुतां राजधान्यन्तरेव तौ ॥१५७३॥
सह स्ववृद्धैः समशीर्षिका प्रभोर्न युज्यते प्राप्तसमुन्नतेः क्वचित् ।
भिनोन्नतेर्दर्दुरवृन्दलङ्घनं सरोजषण्डस्य महाविडम्बना ॥१५७४॥
तद्विच्छिलाभसंरूढपैशुनालेख्यकल्पनाः । तद्गर्भेप्यखिले चक्रुस्तद्विषः कलुषं नृपम् ॥१५७५॥ 1575
अथ राजा विजयिनं सत्कर्तुं कम्पनापतिम् । कृतज्ञः श्रावणे मासि जगाम विजयेश्वरम् ॥१५७६॥
अत्रान्तरे पिच्छलेदवादागच्छन्गिरिगह्वरे । प्राप शूरपुरद्रङ्गाधीश्वरादुत्सवो वधम् ॥१५७७॥
पुण्याणनाडादुत्पिच्छकृतये पुनरागतः । द्रङ्गाधिपेन गुटिकान्वेषिणा स व्यापाद्यत ॥१५७८॥
क्षितौ निपतितः पार्श्वप्राप्तमेकं द्विषद्भटम् । मुमूर्षुर्विशिखाविद्धजानुमर्मापि सोवधीत् ॥१५७९॥
प्रत्यावृत्तस्य सत्कृत्य कम्पनेशं महीपतेः । द्वार्यवन्तिपुरस्थस्य द्रङ्गेशोरिशिरो व्यधात् ॥१५८०॥ 1580
स दृढग्राहिकामुष्टिरसृङ्मुण्डमुद्धरः । चक्रे तस्य दृढामर्षशोकशङ्कुविपाटनम् ॥१५८१॥
भाद्यायामेव यात्रायां जातारातिक्षयो जनैः । स निःशेषयिताशेषकण्टकानामगण्यत ॥१५८२॥
तस्मिन्प्रविष्टे नगरं त्रिद्रुताः केपि सागसः । प्रापुर्जनकसिंहाद्याः केपि कारागृहस्थितिम् ॥१५८३॥
कैश्चित्पलायितैः शङ्कां प्रापिताः पृथिवीपतेः । ततः कोष्टेश्वरमुखाः प्रातिलोम्यं प्रपेदिरे ॥१५८४॥
शाखालां निर्गतः श्रीमान्कार्तिकेय कृती नृपः । तत्र तत्रासृङ्गमं संग्रामोद्यममबाधत ॥१५८५॥ 1585
यत्र सुस्सलभूपाद्याः प्रापुर्भग्नप्रतापताम् । तं हाडिग्राममदहत्सुज्जिर्रुजितविक्रमः ॥१५८६॥
महीभुजा पीड्यमानैराहृतः कोष्टकादिभिः । अथ भिक्षाचरो राज्यगृधुर्भूयोप्युपाययौ ॥१५८७॥
एकेनाह्ना योजनानि प्रोल्लङ्घ्य दश पञ्च च । शिलिकाकोट्टनामानं गिरिग्राममवाप सः ॥१५८८॥
क्षुत्पिपासाक्लमारातिभीतिमार्गश्रमोज्झितम् । क्लेशं नाजीगणन्मानी धावितः स जिगीषया ॥१५८९॥
कार्यमायाति वैमुख्यं जिगीषोर्विधुरे विधौ । प्रस्थितस्य पुरोवाते रथस्येव ध्वजांशुकम् ॥१५९०॥ 1590
आरम्भमात्रमपि कस्यचिदेव सिद्ध्यै कश्चित्प्रयत्नपरमोप्यफलप्रयासः ।
मन्थाद्रिणामृतमवाप्युदधेर्मुहूर्तात्सक्तिं चिराद्दिदधता न हिमाद्रिजेन ॥१५९१॥

१५७१. [1]) Emended; A नृपो. १५८०. [2]) Emended with C; A °पुरस्थस्य. १५८१. [3]) Emended; A विपादनम. १५८४. [4]) Emended with C; A कैश्चित्स्°.

भ्रष्टा सरित्स्वत्रसतेर्जलधिप्रवेशे वेलोर्मिवेल्लनवशेन विवर्तमाना ।
मिथ्यैव यच्छति धियं पुनरुद्गतेति नोत्थानमस्ति तु विधिव्यपरोपितानाम् ॥१५९२॥
तस्य तावन्महायत्नकठोरस्योदयक्षणे । सिद्धेर्विबन्धो विधिना विधुरेण व्यधीयत ॥१५९३॥
आयातं तमबुद्ध्वा तु तस्मिन्नेव क्षणेऽभयत् । पृथ्वीहरानुजः प्राप्तभङ्गः कृत्ताङ्गुलिर्नृपम् ॥१५९४॥
1595 कौष्ठेश्वरः स चावेत्य संप्राप्तं तमतिष्ठताम् । कृत्याक्षमौ ततः सर्पाविव मन्त्रनियन्त्रितौ ॥१५९५॥
ताभ्यां स्थानेन सोन्यस्मिंस्त्याजितोध्वपरिश्रमम् । कार्कोटद्रङ्गमार्गेण निर्गतः सुन्दरीं ययौ ॥१५९६॥
आसीच्च तत्र प्रोद्भ्रूदर्पकण्डूलदोर्द्वयः । ऊष्मायमाणः कदमीराक्रान्तिसंततचिन्तया ॥१५९७॥
उदीपसलिलस्येव तस्य रन्ध्रगवेषिणः । पुरं प्रविष्टो राजापि प्रतीकारमचिन्तयत् ॥१५९८॥
अद्वितीयस्त्वमात्येषु प्रतीहारो मदोमताम् । सुज्जेरसहमानोभूच्छलान्वेषणतत्परः ॥१५९९॥
1600 आययावथ विस्रम्भावष्टम्भं वल्गतः प्रभोः । धन्यायजः पूतमूर्तिर्जाह्नवीजलमज्जनात् ॥१६००॥
तदाद्याः संस्तुता राज्ञश्चिरसंभावितास्ततः । अनामुवन्तोधीकारान्पर्यतप्यन्त चिन्तया ॥१६०१॥
कुर्वाणे कार्यतस्तस्मिन्भरं पित्र्येषु मन्त्रिषु । कालप्रतीक्षाक्षमतामूहुंस्ते गहनाशयाः ॥१६०२॥
प्रतीहारस्तु दुर्लक्ष्यमुज्जिनिर्लोडनोद्यतः । अप्रियानपि तान्प्रीत्या जग्राहोपयोगिनः ॥१६०३॥
व्यतीतेष्वथ मासेषु केषुचिद्दैवयोगतः । अकस्मादभवद्भूभृत्स्फीतलूतामयातुरः ॥१६०४॥
1605 विस्फोटशोफातीसारवह्निमान्द्याद्युपद्रवैः । संदिग्धाभ्युदये तस्मिन्देशः पर्याकुलोभवत् ॥१६०५॥
इत्थं स्थितः कुलस्यैकंभर्तुः स्वामी बली रिपुः । तत्पक्षा डामरा राष्ट्रं दुष्टमेव व्यचिन्तयन् ॥१६०६॥
आयत्यां च तदात्वे च हितकृत्यं विचारयन् । राज्ञः श्रीगुणलेखाया जातमेकसुतं शिशुम् ॥१६०७॥
पञ्चाब्ददेश्यं पर्माण्डं सुज्जिर्भूमिपतिं तदा । चिकीर्षुर्मन्त्रयामास मातुलेनास्य गार्गिणा ॥१६०८॥
इत्थं भूतस्य दुधुक्षुः ससूनुः सुज्जिरथ ते । पञ्चचन्द्रादिभिः सार्धं युक्त्या मन्त्रयतेनिशम् ॥१६०९॥
1610 लब्धरन्ध्रः प्रतीहारो धन्याद्याश्च तदीरिताः । इत्यवोचंस्ततो भूपं स तथेत्यग्रहीच्च तत् ॥१६१०॥
पूर्वप्रजासृजं इवाद्भुतवस्तुतत्त्वव्यावर्णनेन कुतुकं जनयन्ति तज्ज्ञाः ।
बाला इवाल्पमतिहार्यधियश्च सन्ति प्रायो नृपा नियमभून्यमनोनुभावाः ॥१६११॥
शौचस्थाने कृतवसतिभिः स्त्रीव्यवायालये वा निःशस्त्रो यश्छलनकुशलैर्मानसं संप्रविश्य ।
नीतो भूतैरिव विवशतां निर्भरं गर्भचेष्टैर्भद्रं भूपास्कथमिव ततः स्यादवष्टब्धचेष्टात् ॥१६१२॥
निर्हेतु प्रहसन्विटः प्रविशति क्षोणीपतेरन्तिकं प्रीत्युत्फुल्लदृगेष किं किमिति तं पृच्छत्यनच्छाशयम् ।
ब्रूते किंचिदसौ कचानय कथन्सर्वैकवं मानिनां मानप्राणगुणेषु यत्सरभसं दम्भोलिपातायते ॥१६१३॥
सविभ्रमगतागतः किमपि भाषमाणः भ्रुवौ प्रभोर्वलितलोचनं जगदवज्ञयालोकयन् ।
निजस्य मुखविक्रियाप्रणयताडनाद्यैर्विदन्नुपहसिताहितं नृपतिवल्लभो दुःसहः ॥१६१४॥
1615 अपि जातु स दृश्येत निःसंक्षोभमतिर्नृपः । यो यन्त्रपुत्रक इव व्यक्तं धूर्तैर्न नर्त्यते ॥१६१५॥

१५९४. [1]) Here one *akshara* is wanting in A; तु supplemented with C. १६०२. [1]) Emended; A °क्षमतां मुहुस्ते. १६०६. [1]) Thus corr. by A_1 from कुलस्यै°. १६०८. [1]) Emended; A गार्गणा. १६११. [1]) Emended; A °ब्ज.— [2]) Emended with C; A °तस्यं व्या°.

यतो भृत्यान्तराज्ञानाज्जातः सर्वस्वसंक्षयः । तत्प्रजादुष्कृतैः राज्ञां हा धिङ्नाद्यापि शाम्यति ॥१६१६॥
सुज्ञिरारोग्यमन्वेतुमागच्छन्पूर्ववत्प्रभोः । विन्यस्तरक्षिणः पश्यन्नविश्वासमखिद्यत ॥१६१७॥
दाक्षिण्यं धामतां यातमाशये प्रतिबिम्बितम् । दर्पणस्येव राज्ञः स विभाव्याभूत्पराङ्मुखः ॥१६१८॥
तस्मिन्नाजगृहे खेदान्मन्दीकृतगतागते । नृपतेस्तद्गतां प्रीतिं निःशेषां जहिरे खलाः ॥१६१९॥
भृत्यः सुज्ञेश्चित्ररथेाप्यास्थानद्विजभूः शठः । प्रातिलोम्यावधैर्भर्तुर्मन्त्रैरासीच्छ्रियोन्मुखः ॥१६२०॥ 1620
नीरोगे राज्ञि तुष्टः स दिष्टवृद्ध्यै नृपास्पदे । वस्तुवर्षी विनिर्याय प्रार्थनार्थी गृहान्ययौ ॥१६२१॥
न तं प्रासादयद्राजा विशालबलवाहनः । आक्रम्योसौ कथं नः स्यादित्युपायं त्वचिन्तयत् ॥१६२२॥
त्यज्येत हतकार्योसौ निराशैरनुजीविभिः । मत्वेति तदधीकारानन्येभ्यस्तूर्णमार्पयत् ॥१६२३॥
राजस्थानास्त्रजं धन्यमुदयं कम्पनादपि । अजिघ्रदक्षरपतिः खेरीकार्थं च रिल्हणम् ॥१६२४॥
हंताधिकारे प्रत्यक्षवैकृते नृपतौ ततः । अल्पावशेषानुचरः सुज्ञिरासीद्विशङ्कितः ॥१६२५॥ 1625
विमानितः पुरादुक्कायात्रामुद्दिश्य मानवान् । सोथ सुस्सलभूभर्तुरस्थीन्यादाय निर्ययौ ॥१६२६॥
औत्सुक्यात्प्रार्थनाकाङ्क्षी राजधान्यन्तिके न सः । निर्गच्छन्नाजपुरुषैर्न राज्ञा वान्वरुध्यत ॥१६२७॥
तन्निर्वासनगर्वस्य स्थापनायानुयात्रिके । प्रतीहारस्तस्य गुप्त्यै कोशादेः स्वात्मजं व्यधात् ॥१६२८॥
निग्रहानुग्रहावस्मदायत्ताविति रक्षिणम् । पुत्रं प्रादाल्लक्ष्मको मं हति ध्यायन्स विव्यथे ॥१६२९॥
निवृत्तो लक्ष्मको द्वारात्पर्णोत्सं शनकैर्गतः । अवारोपयदद्रोहो भागिकं लोहराचलात् ॥१६३०॥ 1630
प्रतीहारविसृष्टाय धात्रेयाय महीभुजः । प्रेमाभिधाय तत्कोद्वाधीकारं च समार्पयत् ॥१६३१॥
उत्खाय लोहरत्यागाच्छङ्कां महीपतेः । स भीष्मविषमं कालं राजपुर्यामलङ्कृयत् ॥१६३२॥
अमात्यकन्दुकव्रातपातनोत्पातनक्षमः । आयत्तडामरः प्राप प्रथां कामपि लक्ष्मकः ॥१६३३॥
द्वारेथाकारयत्सुज्ञिप्रतिमल्लविधित्सया । कृष्यमाणे राजवंशपौरुषं राजमङ्गलम् ॥१६३४॥
अनन्यदेशजः सुज्ञेः भूरि मत्कोशपोषितः । कीर्तिमेष हरेदेष्यात्रितीर्ष्याकलुषो हि सः ॥१६३५॥ 1635
खड्गपाहिसहायः स क्षुण्णः पर्यटितुं पथि । निःसुखश्चोपहास्यश्च तेन कार्यार्पणात्कृतः ॥१६३६॥
कर्तुं पदद्यां योग्यानामयोग्यान्प्रभवेच्च कः । तेषां गुणैस्तान्संयोक्तुं न शक्यं कारणैरपि ॥१६३७॥
पदे श्रीखण्डस्यानुचितमुचिते वर्ष्मणि निजे वृथाङ्कः प्रक्षेप्तुं प्रभवति चिताभस्म रभसात् ।
न तत्स्वेच्छायत्तत्रिजगदुदयापायघटनोप्यसौ तद्गन्धेन स्फुटमिह पटुः संघटयितुम् ॥१६३८॥
तस्मिन्सुज्ञिप्रतिस्पर्धामप्रौढे वोढुमक्षमे । दूतानसृजदानेतुं सञ्जपालं दिगन्तरात् ॥१६३९॥
निर्वीरे मण्डले हेयोप्यवापत्कार्यगौरवात् । कोष्ठेश्वरो नरपतेर्नैतरामन्तरङ्गताम् ॥१६४०॥ 1640
प्रीतिदायैस्तोष्यमाणस्तैस्तैस्तुष्टेन भूभुजा । विलब्धो नगरे तस्थौ सोपि लूतामयातुरः ॥१६४१॥

१६१९. [1]) Emended; A जहिरेखिलाः. १६२२. [1]) Emended, A आक्रम्यासौ.—[2]) Thus corr. in A from न. १६२४. [1]) Emended; A धान्व°. १६२५. [1]) Emended; A हिंसा°. १६२९. [1]) Conjectural reading; A °कोष; R C °कोय. १६३३. [1]) Emended; A समर्पबल्. १६३३. [1]) Thus A_1; A_2 °पातनोत्पापनभमः. १६३५. [1]) Thus A_1; A_3 सुज्ञिः.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 मत्कोश°.—[3]) Thus corr. by A_3 from A_1 स्पर्धामेव वहे — — विसी°. १६३८. [1]) पटुः supplied by A_3 in space left by

एवं दमकदम्बैक्यं राज्ञि कुर्वति कार्यतः । चालकैः सोमपालाद्यैः सुज्जिर्नान्येथ वैकृतम् ॥१६४२॥
प्रतिज्ञाय लतामात्रसाध्यं कश्मीरनिर्जयम् । सोमपालाय तद्राज्यं सोङ्गीचक्रेवमानितः ॥१६४३॥
प्रतिशुश्राव तस्मै च भागिनेयीं स कन्यकाम् । धीमानत्रान्तरे सामदाने प्रयुयुजे नृपः ॥१६४४॥
1645 द्वौ तावल्पाशयौ राजकन्ययोः स्वीक्रियां तदा । रभसाद्यावकुर्वाणावदत्तामन्तरं द्विषाम् ॥१६४५॥
उपायैर्जयसिंहस्य शकुनैश्च निरीक्षितैः । प्रेरितः सोमपालोथ सुज्जेर्मन्दादरोभवत् ॥१६४६॥
स्वयमेत्य प्रतीहारस्तत्र राजपुरीपतिम् । सीमान्तर्भुवमानिन्ये कन्यकोद्वाहसिद्धये ॥१६४७॥
जातां कल्हनिकाख्यायां महादेव्यां महीपतेः । उपयेमे नृपसुतां सोमोम्बापुत्रिकाभिधाम् ॥१६४८॥
याते तस्मिन्कृतोद्वाहे नागलेखाभिधां सुधीः । तत्स्वस्रेयीं प्रतीहारो भूभुजे प्रत्यपादयत् ॥१६४९॥
1650 इत्थं राष्ट्रद्वये बद्धसंधौ निरवकाशताम् । प्राप्तः प्रतस्थे हेमन्ते सुज्जिस्त्रिपथगोन्मुखः ॥१६५०॥
जालंधरे संघटितो ज्येष्ठपालो निनाय तम् । गाढावमाननिर्नष्टसौष्ठवं भिक्षुपक्षताम् ॥१६५१॥
त्वयि भिक्षाचरे चैकसैन्यनायकतां गते । नोपेन्द्रो वा महेन्द्रो वा समर्थौ प्रत्यवस्थितौ ॥१६५२॥
राज्यप्रदस्य ते यश्च चक्रे राजा विमाननाम् । तस्युषो यश्च विषये प्रतिकुर्मस्तयोर्द्वयोः ॥१६५३॥
इति संप्रेरितस्तेन देङ्गपालान्तिकस्थितेः । वियासुः सोन्तिकं भिक्षोर्भागिकेन न्यषिध्यत ॥१६५४॥
1655 अनिक्षिप्रवतोस्थीनि स्वामिनो जाह्नवीजले[1] । न युक्तमेतत्ते कृत्यमित्यावेगादशासि[2] च ॥१६५५॥
ज्ञात्वा द्युनद्यामेष्यामि पार्श्वं व इति निश्चयम् । स पीतकोशः कृत्वास्य ययौ प्रस्तुतसिद्धये ॥१६५६॥
प्रतीहारकरन्यस्तसर्वभारस्तु भूपतिः । मन्दाक्रान्ततया राज्यमसुस्थितममन्यत ॥१६५७॥
यो यो हि व्यग्रहीत्तं तं संधाय सविधस्थितः । तमन्वहं प्रतीहारः सानुग्रहमवैक्षत ॥१६५८॥
प्रगल्भमाने शास्त्येवंमुदयः कम्पनापतिः । अवधीच्छद्मना हृत्वं प्रकटं कालियात्मजम् ॥१६५९॥
1660 अविश्वासोल्बणान्सर्वलावन्यानथ लक्ष्मकः । निर्मर्यादान्कम्पनेशमीपत्सान्त्वमजिघ्नत् ॥१६६०॥
ज्ञात्वाभ्येष्यति गङ्गायां यावत्सुज्जिर्विसृज्यताम् । यावत्कथं मया नेया कश्मीरा इति चिन्तयन् ॥१६६१॥
तावन्मात्रान्तरव्याप्ता राज्ञो विज्ञाय डामरान् । भिन्नाभिभक्षाचरोविक्षद्विषलाटां हिमागमे ॥१६६२॥
मण्डलस्थान्तरे तस्य विविक्षो रुद्धडामरः । प्रतीहारो हिमर्तुश्च निषेद्धा समपद्यत ॥१६६३॥
स टिक्केन पितृद्रोहादेकान्तद्वेषिणा रिपोः । आनीतः संमतैर्दत्ताप्यायः सर्वैश्च डामरैः ॥१६६४॥
1665 प्रतीक्षमाणो राज्यामिहेतुं सुज्जिसमागमम् । निर्भयष्टिक्कजामातुर्भागिकस्य खशप्रभोः ॥१६६५॥
बाणशाल्लाभिधे दुर्गे वसन्नल्पोच्छ्रितावपि । दूतैर्विभेदमनयत्सर्वडामरमण्डलम् ॥१६६६॥
प्रमोदं सुहृदां त्रासं द्विषां न विसृजन्पुरः । व्यावर्तताथ गङ्गायाः सुज्जिर्विहितमज्जनः ॥१६६७॥
पूर्वविप्रकृते भिक्षावर्सेमश्चाभेदमागते । यथामुष्य महीभर्तुस्तयासामकं भयं भवेत् ॥१६६८॥
ध्यात्वेति सिंहदेवेन प्रार्थितो व्याजमादधे । सुज्जिस्वीकरणोद्योगे सोमपालो भयाकुलः ॥१६६९॥
1670 सुज्जिर्जालंधरं प्राप्तः प्रातर्भिक्षाचरान्तिकम् । यावद्यास्यति तं सायं तद्दूतस्तावदासदत् ॥१६७०॥

१६५९ [1]) Emended with C; A स्वस्रेयी. १६५५. [2]) These two *pâdas* have been twice written by A.— [2]) Emended with C, A °शाधि. १६५९. [1]) Thus A; perhaps read शास्त्येवमु°.

प्रेरितो ज्येष्ठपालेन निषिद्धो भागिकेन च । विरराम स तस्योक्त्या विपक्षाभ्रयणग्रहात् ॥१६७१॥
ऋणं देशान्तरोपात्तं तव भूपोपनेष्यति । स्वं च दास्यत्यधीकारं मन्मुखग्रहितार्थनः ॥१६७२॥
इति दूतमुखेनोक्तः सोमपालेन चान्वहम् । विपक्षौत्सुक्यमुत्सार्य तदेशाभिमुखो ययौ ॥१६७३॥
उदयः कम्पनाधीशो वैशाखे तीर्णसंकटः । खड्गान्वितेन संग्रामं प्रत्यपद्यत भिक्षुणा ॥१६७४॥
प्राक्तस्थुष्यल्पपृतने जाते पृथुबले ततः । तस्मिन्क्रोड्डान्तरं भिक्षुः प्राविशत्प्राग्रवेष्टनः ॥१६७५॥ 1675
राजाथ विजयक्षेत्रं निर्यातः प्रत्यपूरयत् । कम्पनेशस्य कटकं तास्ताः संप्रेषयंश्चमूः ॥१६७६॥
यन्त्रोपलशरासारविविधायुधवर्षिणी । दुर्गस्थितैर्नृपचमूः प्रत्ययोध्यदमर्षिभिः ॥१६७७॥
पतस्त्रयदमद्य भिक्षोश्च नामलक्ष्मद्य पत्तिषु । महीतुं दुर्गजान्राजसेना दीर्घापि नाशकत् ॥१६७८॥
द्विनैरभ्यधिके मासमात्रे यातेमहीक्षितः । विदार्य मूलं दुर्गस्य धन्यैः खातास्तु संभृतम् ॥१६७९॥
दुर्गभाजो बलासाध्या राज्युपायपरे धियम् । जातत्रैरिबाधेच्छा धनलुब्धामदर्शयन् ॥१६८०॥ 1680
विससर्ज प्रतीहारमथ तद्दुस्सिद्धये । राजा डामरसामन्तमन्त्रिराजात्मजैः समम् ॥१६८१॥
कोष्ठेश्वरविलक्षाथाः कृच्छ्रंस्थस्य विमोक्षणम् । करिष्यामो वयं भिक्षोरिति बुद्ध्या तमन्वयुः ॥१६८२॥
पदधनसंकटशैलाग्रादधः कोट्टं निनीषति । जितं मेने प्रतीहारो वीक्ष्यानन्ताः स्ववाहिनीः ॥१६८३॥
पूर्वस्थितैः प्रतीहारानुगैश्चान्यत्र वासरे । अथोधि सर्वसैन्यस्य बलास्कोट्टं जिघृक्षुभिः ॥१६८४॥
ते तावन्तोप्यदमवृष्टया तथा तैः प्रतिचक्रिरे । नास्तीदं विक्रमेणेति यथागृह्णन्विनिश्चयम् ॥१६८५॥ 1685
वीरदेहद्रुमार्घेभ्यो न्यपतन्नदमभिर्हताः । निर्यदसौधसरघाः शीर्षभ्रमरगोलकाः ॥१६८६॥
कोष्ठेश्वरस्य मूढत्वं निर्गुणं तत्र किंचन । स्वस्य भिक्षोर्लवन्यायमन्येषां न विनाशकृत् ॥१६८७॥
नास्त्यत्र मत्समो वीर इत्येतावत्यसिद्धये । स युद्धोद्धतं भिक्षोर्यत्प्राणक्षयकार्यभूत् ॥१६८८॥
बुभुक्षूणां खड्गानां स संकटे धैर्यमादधे । कोष्ठेश्वरेसि चाभिज्ञो तद्दृश्या डामराः परे ॥१६८९॥
यदेतद्दृश्यते भूरि सैन्यमस्मद्धिताय तत् । पर्यवस्थेदिति वदन्समभाष्यन्यथा च तत् ॥१६९०॥ 1690
त्रिलम्भभूरमुष्यारिर्यत्र कोष्ठेश्वरोप्यसौ । अन्येषु तत्र कैवास्थेत्यथ ते निश्चयं दधुः ॥१६९१॥
भूभृत्सिनृबृहः कार्यत्रयेण स्त्रोपवेशने । अङ्कीकृताधिकारस्तु धीमांष्टिक्कस्य लक्ष्मकः ॥१६९२॥
खड्गाधीशं महायामस्त्रर्णादित्यागसंभयात् । स्त्रीकृत्य भिक्षुदुधुक्षांबद्धकक्ष्यमकारयत् ॥१६९३॥
आनन्दाख्यः खड्गाधीशस्त्रैलः कृतगतागतः । नीत्वा टिक्कं प्रतीहाराभ्यर्णं भूयोप्यरोपयत् ॥१६९४॥
प्रतीहारस्य टिक्केन सहैक्यं वीक्ष्य डामरैः । निःसंशयं हतोज्ञायि भिक्षुः कोष्ठेश्वरादिभिः ॥१६९५॥ 1695
संरब्धास्तद्विमोक्षाय प्राहिणवंस्ते खड्गान्तिकम् । दूतानूरीकृतस्वर्णदाना भूरिधनैः समम् ॥१६९६॥
खड्गस्तु दध्यावुत्कोचं गृहीत्वास्माभिरुज्झितः । जानाति रक्षितान्प्राणान्भिक्षुः कोष्ठेश्वरादिभिः ॥१६९७॥
समन्युः प्राप्तराज्योथ देङ्गपालोथ दूरगः । हन्यान्मां जयसिंहस्तद्वश्यः पश्यः प्रयत्नतः ॥१६९८॥
मत्वेति तेन प्रत्युक्ता भिक्षुं शौवस्थितं गृहात् । विपाद्यातः फलहकं निर्गच्छेत्यूचिरेपि ते ॥१६९९॥

१६७६. [1]) Emended; A संप्रेषयचमूः. १६७९. [1]) Emended; A धान्व ; C धान्वखा°; cf. viii. 1624. १६८२. [2]) Emended: A राज्ञां. १६८२. [3]) Thus corr. by A, from A, कृच्छ्रात्तस्व. १६९३. [4]) Emended; A °दुधुक्षु°. १६९७. [5]) Emended with R; A दध्यावु°. १६९९. [6]) Emended; A निश्चुतो°

स त्वमेध्योपलिप्ताङ्गः श्वेवावस्करवर्त्मना । यात इत्ययशो लोके ध्यायन्मानी न निर्ययौ ॥१७००॥
कोष्ठिभ्यरोध्यक्तकृत्यः सैन्यक्षोभेच्छयाक्षिपन् । रूक्षं कालविदा प्राह्ने प्रतीहारेण सान्त्वितः॥१७०१॥
नीत्वौ खड्गाधेर्दत्तायामा प्रत्यूषादगृह्यत । व्यवसायः प्रतीहारमुखैर्भिक्षुप्रमापणे ॥१७०२॥
गच्छद्विरागच्छद्भिश्च राजा दूतैः प्रतिक्षणम् । अन्विष्यन्विजयक्षेत्रे वार्तां पर्याकुलोभवत् ॥१७०३॥
तावद्विराहवैस्तैस्तैः साहसे दश वत्सरान् । कृतयत्नस्य साध्योभूत् यो वृद्धमहीभुजः ॥१७०४॥
डिम्बो राजानुगा डिम्बारातस्य भिक्षोः प्रमापणम् । साध्यमेते हि मन्यन्ते हन्त किं केन संगतम् ॥१७०५॥
विहस्य नीयते वित्तं खड्गैरेत्य क्षणादमी । भग्ना नूनं प्रयास्यन्ति मुषिताश्चाखिलाः परैः ॥१७०६॥
पृथग्भूतः कोष्टकोयं त्रिल्लकोस्यैव बान्धवः । एते भिक्षाचरोच्छिष्टपुष्टा आभ्यन्तरा अपि ॥१७०७॥
को नूनोत्र संप्राप्तो यो राज्ञः साधयेदितम् । सामग्री नूनमायाता सेयमस्यैव सिद्धये ॥१७०८॥
इत्यूचुः शिबिरे यावज्जनास्तावदवेक्ष्यत । कटकैर्मन्त्रिणां दुर्गं विकोशायुधवाहिभिः ॥१७०९॥
एकाकी चिरसंक्लिष्टो हन्तव्यस्तस्कृतेखिलैः । हा धिक्परिकरो बद्धो निर्लज्जैः सर्वशस्त्रिभिः ॥१७१०॥
त एवेत्यूचुरासीच्च कचच्छस्त्रोर्मिनिर्मलः । स्फुरद्योधाक्षिशफरो निःशब्दः सैन्यसागरः ॥१७११॥
व्योम्नोड्डीयेत वा सैन्यं लङ्घयेद्वा मृगप्लुतेः । दुष्टाभ्रवृष्टिरिव वा निखिलांस्ताडयेत्समम् ॥१७१२॥
साधर्यशौर्यः पर्यन्ते स्वीकुर्वन्भिक्षुरायुधम् । संभ्रान्तश्चकितश्वासीदित्यन्तश्चिन्तयञ्जनः ॥१७१३॥
एतावन्मन्त्रिणां सिद्धमथ प्रत्यूहसंभवः । तच्छान्तिः कार्यसिद्धिश्च प्रतापैर्नृपतेरभूत् ॥१७१४॥
सैन्ये भिक्षाचरापातं पश्यत्यूर्ध्वापितेक्षणे । कोष्ठाग्निष्कृष्टशस्त्रीकः पुमानेको विनिर्ययौ ॥१७१५॥
रुदतीभिः परीतस्य नारीभिस्तस्य चिक्षिपुः । पृष्ठे केपि वपुर्लोलकौसुम्भाधरवाससः ॥१७१६॥
बद्धः पलायमानोऽयं सोयं भिक्षुरिति ब्रुवन् । उन्मुखः स जनोऽपीपीडिक्कं तमथ निर्गतम् ॥१७१७॥
स हि[1] भिक्षोः कृतद्रोहतुमुले प्रस्तुतो[2] वधम् । तस्माद्राजानुगेभ्यो वा स्वस्याशङ्क्य विनिर्ययौ ॥१७१८॥
अद्रोहोस्मीति लोकस्य प्रत्ययाय चकर्ष च । कृपाणीमुदरं हन्तुं रक्ष्यमाणो निजानुगैः ॥१७१९॥
सानुगस्यक्तमार्गो स विलङ्घ्य मृषवाहिनीम् । अद्रिप्रस्रवणोपान्ते नातिदूरेभ्युपाविशत् ॥१७२०॥
उच्छ्वसंश्चिरसंग्रामैरम्भोभिर्दुर्गनिर्गतः । मायां प्रयोक्तुं प्रारेभे प्रेरितः सोन्यडामरैः ॥१७२१॥
संजातं लम्बमानार्कमहस्तद्रक्ष्यतां क्षणम् । भिक्षुः क्षपायामास्कन्दमपनेष्यन्ति डामराः ॥१७२२॥
इति तद्वाचिकाक्षीक्ष्णा नीविभिर्मन्त्रिणां समम् । खड्गैस्त्यजद्भिर्दृषदो न्यरुधंस्तारुरुक्षवः ॥१७२३॥
ततः किलकिलारावमुखरैः करतालिकाः । योधैर्दद्भिः सचिवा व्यगृह्यन्ताकुलाशयाः ॥१७२४॥
मुक्ताः स्वामिद्रुहः कृच्छ्रगता राज्यं प्रसाधितुम् । द्विषतो मन्त्रिभिः स्वार्थो दस्वार्थान्को नु साधितः ॥१७२५॥
राजकार्ये च भानौ च लम्बमानेथ लक्ष्मकः । किमेतदिति तं नीत्वा खड्गास्यालमभाषत ॥१७२६॥
सोभ्यधास्कुम्भदास्यापि रोद्धुं शक्यं चिकीर्षितम् । खड्गानां प्रत्यवस्थाता कथं तत्रास्यसंनिधिः ॥१७२७॥
स हन्तुं वैपरीत्यं तं खड्गानां त्वं व्रजेत्यथ । उक्त्वा व्यसृजदानन्दं जहसे चान्यमन्त्रिभिः ॥१७२८॥

१७०४. [1]) Emended; A °न्नस्य. १७१८. [1]) Emended; A सह.—[2]) Thus A; perhaps read कृतद्रोहस्तुमुले प्रस्तुते. १७२३. [1]) Emended with C; A स्वदधन्ता°. १७२५. [1]) Emended; A स्वार्था.

क्षुदूरदर्शिना राज्ञा विषलाटाध्वपातितः । देङ्गपालगृहा - -'दारम्भः समभाव्यत ॥१७२९॥
अतः प्रधानकोष्ठेशस्यालः ममगृह्यत । प्रागेवार्गैरेतदर्थं मग्नता दीर्घबाहुराम् ॥१७३०॥ 1730
संक्षोभाद्यसरे क्षत्ता ततो निःसंभ्रमोभवत् । शिक्षितं पक्षिणमिव त्यक्तं प्राप्यं विवेद तम् ॥१७३१॥
स तानूचे न हास्यं मे नष्टे कार्येत्र साहसम् । सर्वनाशे हतेमुष्मिन्खड्गास्यालेपि किं भवेत् ॥१७३२॥
अकुण्ठया भाग्यशक्त्या राज्ञः स्यालः खड्गास्य सः । सर्वाक्षियन्त्र्य दुर्गात्प्राक्षीक्ष्णादीनाजुहाव तान् ॥१७३३॥
दस्यूनामसवः कण्ठे संदेहं मन्त्रिणां धियः । स्त्रःस्त्रीणां प्रीतयः काष्ठां तीक्ष्णाश्चारुरुहुर्गिरिम् ॥१७३४॥
स चर्मकौपीनपटीबन्धस्तत्स्वाभिधाङ्कितैः । हतुभिः स्वामित्वस्वस्य ख्यापनं सर्वतो युधि ॥१७३५॥ 1735
स ताम्बूलाधरः सक्तिः सा केशहमश्रुभोजने । याभूदनुमुमूर्षूणां भिक्षुराजोपजीविनाम् ॥१७३६॥
निश्चिनान्ते ततस्तस्मिन्स तेषां संन्यवर्तत । कोष्ठेश्वरादिशिबिरं तूर्णं शरणमीयुषाम् ॥१७३७॥ तिलकम्॥
एकैकशो लक्ष्मकेण युक्त्या स्वैः प्रेरितैर्भटैः । टिक्कः स्वं वीक्ष्य वलितं चित्रकर्तारुलिं भयात् ॥१७३८॥
खड्गैरस्मिन्नवसरे स पलायनशङ्किभिः । दृश्यमाणस्तेष्वहःसु मनस्तापादभुक्तवान् ॥१७३९॥
वीरस्ताम्यन्विलम्बेन तीक्ष्णानामाहवोत्सुकः । तस्थौ भिक्षोश्चरः स्वान्तमक्षव्यथा विनोदयन् ॥१७४०॥ 1740
हर्म्यप्राङ्गनमायाते नीक्ष्णलोके युयुत्सया । उत्सिक्तता तेन दायः स्तोकशेषः समाप्यत ॥१७४१॥
दीप्यतेः कान्तया साकं कामिनः क्षुदृदागमे । प्रत्युत्थाखोरिव क्षोभो नान्तस्तस्य व्यजृम्भत ॥१७४२॥
किमद्यापि वधेन स्याद्बहूनामिति चिन्तयन् । स विहाय शरात्रापं सासिधेनुर्विनिर्ययौ ॥१७४३॥
सुदीर्घचिन्तागलितायामश्यामलिभिः कचैः । चञ्चच्चित्रपताकाङ्कमिव वीरपटाञ्चलैः ॥१७४४॥
गण्डताण्डविनाच्छिन्नद्रशङ्कुनाडङ्कुरोचिषा । चन्दनोल्लेखकान्त्या च द्योतिताहार्यविस्मितम् ॥१७४५॥ 1745
त्रिवीर्णं चित्रचार्यन्ते विपर्यस्तात्रिनाडनम् । द्योतयन्तमिवालातैः शस्त्रीनेत्राधरांशुकैः ॥१७४६॥
कौसुम्भरक्तासोमबद्धधौताधराञ्चलैः । लोलैर्वीरहरिं बद्धसटाटोपमित्रांसयोः ॥१७४७॥
वृद्धनःपाणिपादैक्यचारुप्रचुरचारिभिः । चरन्तं मण्डलैश्चित्रैर्लघुचित्रस्थिरक्रमैः ॥१७४८॥
औचित्यस्योचितां चर्यामलंकारमहंकृतेः । अभिमानविभूतीनां नित्योत्सेकमनत्ययम् ॥१७४९॥
अलक्षितक्षिप्रपातं स सर्वोप्युन्मुखो जनः । विचरन्तं तमैक्षिष्ट भिक्षुमग्रे विरोधिनाम् ॥१७५०॥ 1750
राजबीजी मधोर्नेत्रा तं प्रवीरः कुमारियः । भ्रातापि ज्येष्ठपालस्य निर्यातो रक्तिकोन्मगात् ॥१७५१॥
हर्म्यैर्नम्रोन्नतैस्तैस्तैर्विशतः परिपन्थिनः । रुरोधैकः शरासारैर्गार्गको भिक्षुसंभृतः ॥१७५२॥
ते धावन्तो व्यभाज्यन्त शरैस्तद्यापनिर्गतैः । वर्षोपलैः पुरोवातप्रेरितैरिव दन्तिनः ॥१७५३॥
स रोद्धा प्रतियोधानां पापैः क्षिप्राहमाभिः खड्गैः । क्षताङ्गो भग्नत्रापश्च चिरेण विमुखीकृतः ॥१७५४॥
तस्मिन्प्रचलिते मार्गैः प्रविरुद्योद्यतैर्भटाः । ते च भिक्षाचरादीनां सर्वे गोचरमाययुः ॥१७५५॥ 1755
भिक्षोरेकं क्षणालक्ष्यपैर्यं पार्श्वधृतायुधम् । अधावच्चूर्णमादाय भूलमेको बृहद्भटः ॥१७५६॥

१७२९. [1]) A_1 omits here two *akṣharas* without indicating the *lacuna*; C देङ्गपालगृहारम्भारम्भः; perhaps read °गृहा-र्णारम्भः. १७३०. [1]) Thus A; C स समगृह्यत. १७३६. [1]) Emended with C; A राज्ञोपजी°. १७३७. [1]) Emended: A तेषां सन्यव°.—[2]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १७४२. [1]) Emended with C; A दीप्यन्तः. १७४९. [1]) चर्यां supplied by A_2 in space left by A_1. १७५३. [1]) Emended; A न्वभा°

ऽस्य प्रहरतः भूलं भिक्षुराभिलवस्तलः । क्षिप्त्वापहस्तेनावेगात्केशाञ्जग्राह धावितः ॥१७५७॥
प्रजहार कृपाण्या च निर्वस्त्राणे पतिष्यति । तस्मिन्ग्राहरतां भूयस्तौ कुमारियरक्षिकौ ॥१७५८॥
निर्विभागैर्हते तस्मिन्विविधायुधवाहिभिः । विरोधियोधैः संनद्धैस्त्रयो युयुधिरेऽथ ते ॥१७५९॥
1760 अजायन्त विविक्ताश्च शस्त्रसंत्रासिताहिताः । कोटराजगरापास्तसरघौघा इव द्रुमाः ॥१७६०॥
अशक्नुवन्तस्तान्हन्तुं खड्गभूलादिभिर्द्विषः । अपसृत्य शरासारैस्ततो दूरादवाकिरन् ॥१७६१॥
भिक्षाचरमृगेन्द्रस्य भञ्जतः शरपञ्जरान् । ततो हर्म्यात्खदौर्मुक्ताः पुष्टाः पाषाणवृष्टयः ॥१७६२॥
धावतस्तस्य घोराश्मवृष्टिकुट्टितवर्ष्मणः । निममज्ज यकृत्पिण्डं भञ्जन्पार्श्वे शिलीमुखः ॥१७६३॥
क्रान्त्वा त्रीणि पदान्याशु स पपात दिशान्धितेः । ततश्चिरप्ररूढं तं कम्पं विद्विषतां हरन् ॥१७६४॥
1765 कुमारियोपि बाणेन विद्धवक्षुणवर्त्मना । व्रणितोप्यपतन्नर्तुः पादोपान्तेपजीवितः ॥१७६५॥
रक्षिकस्तु शरेणैव विद्धो मर्मणि विह्वलः । सजीवितोपि निर्जीव इव भूमावुपाविशत् ॥१७६६॥
महाकुलीनैः सहितो हतो भिक्षुरशोभत । वज्रावभुग्नः शिखरैः पुष्पितैरिव पादपैः ॥१७६७॥
इयतो राजचक्रस्य मध्ये हर्षनृपात्मनः । नावमानस्य मानस्य स्वभूद्भिक्षोः परं पदम् ॥१७६८॥
विधाता नित्यविधुरस्तेनान्तेप्वभिमानितः । अकुण्ठेन ध्रुवं चक्रे गृहीतात्मपराजयः ॥१७६९॥
1770 को वराको महर्द्धीनां सोमे पूर्वमहीभृताम् । उदास्तेनान्तकृत्येन ते स्वस्थाप्ये न किंचन ॥१७७०॥
अहोपुरुषिकामत्सैरारोहद्भिर्द्विषद्गटैः । तदवस्थस्तदार्तोपि शल्ययायुद्ध कुमारियः ॥१७७१॥
स्फुरन्त्योऽव्यभित्स्येव स प्रहारावशस्तथा । विज्ञाततत्त्वैररिभिर्भावितस्य बहुशो हतः ॥१७७२॥
विपन्नेस्मिन्नलं मूढाः प्रहारैरिति निन्दिताः । खड्गैः प्रजह्रुर्बहुशो हते भिक्षौ द्विषद्भटाः ॥१७७३॥
अविधेयायुधस्तीक्ष्णव्रणवेदनयाधमैः । कैश्चिज्जिर्जीवितप्रायो रक्षिकः शस्त्रिभिर्हतः ॥१७७४॥
1775 वयसस्त्रिंशतिं वर्षाण्यव मासांश्च भुक्तवान् । स षष्ठाब्दासितऽवैष्टदशम्यां नृपतिर्हतः ॥१७७५॥
निदानं विग्रवे दीर्घे सर्वनाशेपि कारणम् । येषां बभूव तेष्वेवं तुद्तुवुः सत्त्वविस्मिताः ॥१७७६॥
नेत्रस्पन्दं भ्रुवोः कम्पं स्मेरास्यत्वं च नामुचत् । सजीवमिव तन्मुण्डं कियतीरपि नालिकाः ॥१७७७॥
एकं व्योम्न्यविशाद्विम्बभानुं भूमौ पुनः परम् । तद्देहमप्सरःसङ्गं धरान्तुं च विदज्जडम् ॥१७७८॥
सचिवा विजयक्षेत्रस्थितस्यामे महीपतेः । तेषां त्रयाणां मुण्डानि ततोन्येयुरुपाहरन् ॥१७७९॥
1780 श्रीखण्डधारालदन्त्यश्वशशाङ्कादिप्रकाशने । दृष्टचित्रस्वभावोर्भिर्यथार्थं पार्थिवस्तथा ॥१७८०॥
तत्र तत्राद्भुतं भावं दर्शयन्भुवनाद्भुतम् । परिच्छेद्यानुभावत्वं न केषामपि गच्छति ॥१७८१॥युग्मम्॥
नादृष्यन्निहतोसाध्यः पितुर्मे योप्यभूदिति । न जहर्ष विनष्टोयं राजकण्टक इत्यपि ॥१७८२॥
नाकुप्यन्मत्पितुर्मुण्डमेव भ्रमितवानिति । वीक्ष्य भिक्षोः शिरोव्याजभावीदार्यस्त्वचिन्तयत् ॥१७८३॥ युग्मम्॥
आकारस्यास्य संभाव्यं सत्त्वं न द्वेषवैकृतम् । वैशद्यं स्फटिकस्येव नार्कालोकोपतप्यते ॥१७८४॥

१७५८. [1]) Emended; A ग्रह°. १७६२ [2]) Emended, A पादोपान्ते°. १७६६. [3]) Emended with C; A भक्तिकस्तु. १७६८. [4]) Thus A; C °स्वज°.—[4]) Perhaps read °द्विषुः. १७७०. [5]) Thus A, R C °नान्तकृत्येन. १७७२. [6]) Emended with C, A ववेष्ट°. १७७३ [7]) Emended; A सत्त्वविस्मिताः. १७७८. [8]) Emended; A धारां°. १७८१. [9]) A, R. १७८३. [10]) Emended, A, had first written नाकुप्यत्स पितु° and subsequently corrected this to नाकुप्यत्समत्पितु°.—[10]) Emended; A, [11]भावी — — स्वचि°, writing in margin भावाद्याय, B G C °भावाद्यावस्त्व°. Cf. अभ्यागौदार्यचर्यत्व in. 308.—[11]) A, R. १७८४. [12]) Emended; A °तप्यताम.

उत्कर्षात्प्रभृति व्यक्तममुं यावन्महीभुजम् । हा धिक्त्वमृत्युना दृष्टं नेह देहविसर्जनम् ॥१७८५॥ 1785
प्रसादवित्ता येऽप्यासन्पूर्वमस्योर्वराभुजः । तटस्था इव वीक्षन्ते तेऽप मुण्डावशेषताम् ॥१७८६॥
इति क्षितीशोसामान्यसौजन्योन्तर्विचारयन् । आदिदेश रिपोः शीघ्रं तादृशस्यान्तसत्क्रियाम् ॥१७८७॥
निद्राच्छेदे च निशि चं ध्यायंस्तस्योदयार्थ्यौ । भवस्वभाववैचित्र्यं मुहुर्मुहुरचिन्तयत् ॥१७८८॥
अपि वर्षसहस्रेण देशे दायाददुःस्थितिः । नूनं न भविता भूय इति लोकोप्यमन्यत ॥१७८९॥
दग्ध्वा तृणं तनु घनं प्रतनोति शष्पं वृष्टिं सृजत्युपचितोष्म दिनं प्रदर्श्य ।
वैचित्र्यसंसृष्टि विधेर्नियमेन कृत्ये न प्रत्ययः क्वचन चञ्चलनिश्चयस्य ॥१७९०॥ 1790
कृत्यं निरर्थं विभ्रान्त्यै धीरस्तावप्रतो मनः । विधिर्विधत्ते दीर्घान्यकार्यभारसमर्पणम् ॥१७९१ ॥
आरोढुं प्रथमस्य दीर्घदमनप्रत्यक्षमस्याङ्गिणा नो संत्यज्यत एव पादकटको यावद्वितीयोखिलः ।
बाहस्यासनरक्षिणः कलयतो भारावतारास्पृखान्यारोहेण परेण तावदसहाधिष्ठीयते पृथ्वभूः ॥१७९२॥
एवमेव क्षपामात्रं राज्ये निःशत्रुतां गते । शोकमूकौ नृपस्यामं प्राविशल्लेखहारकः ॥१७९३॥
पृष्टः सभ्यैः स संभ्रान्तैर्यमिलेखाद्धि भूपतेः । यातो भिक्षाचरः शान्तिमरातिर्दत्तदुःस्थितिः ॥१७९४॥
भ्रातरौ लोहरगिरौ बद्धौ द्वैमातुरौ पुरा । न्यस्तौ सुस्सलभूपेन यौ तौ सल्लक्षणलोचनौ ॥१७९५॥ 1795
ज्येष्ठे मृते कोद्वभृत्यैः कनिष्ठं लोठनं हठात् । तमिहाथ त्रियामायामभिषिक्तमभाषत ॥१७९६॥
सुतभ्रातृसुनैर्दैन्यै राज्यार्हैः सह पञ्चभिः । निर्यातं बन्धनादूचे कोशेषु स तमीश्वरम् ॥१७९७॥
दूरेण मुक्तेदाक्रन्देनप्रसारितभुजः पतेत् । स्वप्याद्विसूत्रो निःस्पन्दस्तक्षं गच्छेदथ ध्रुवम् ॥१७९८॥
दीर्घदोःस्पशमक्षिप्रमृदुकृतमना नृपः । असौ तत्कालनिपतद्वार्तावज्रचूर्णितः ॥१७९९॥
इति संभाव्य दिक्पालैरपि साकूतमीक्षितः । नाकाराचारचेष्टाभिः प्रागवस्थां जहौ नृपः ॥१८००॥ 1800
न क्षनन्याभिभूतेन सर्वतोसत्यवर्तिना । तादृशा वैशसेनान्यः सृष्टपूर्वो हि भूपतिः ॥१८०१॥
पित्राप्य यद्बलाद्भ्रष्टं राज्यं भूयः प्रसाधितम् । अनेनापि हतारातिं विहितं पैतृकं पदम् ॥१८०२॥
हारितौ दुर्गकोष्ठौ तौ नष्टनामापि दारकः । दायादशेषो यश्चैको निर्धनो वीतबान्धवः ॥१८०३॥
धनमानान्तकक्रूरस्त्रिवर्षान्व्यसनमादधे । उपप्लवप्रिये देशे तत्रैकस्मिन्नहेतिहे ॥१८०४॥
भिन्नदुर्गार्थसंपन्नाः प्रोद्भूताः पञ्चिरोधिनः । भिन्नप्रकृतिकं कोशशून्यमेतच्च मण्डलम् ॥१८०५॥ 1805
तादृक्त्रिकक्षनिस्तीर्णमाहात्म्यस्य महीपतेः । धैर्येण स्पर्धितुं जाने राघवोपि सलाघवः ॥१८०६॥
प्राक्पोषितं हि साम्राज्यदाने निर्वासने च तम् । तुल्यानुभावमस्मार्षीत्पितैवं गणयन्गुणान् ॥१८०७॥
आहूतस्याभिषेकाय विसृष्टस्य वनाय वा । न मया लक्षितस्तस्य स्वल्पोप्याकारविप्लवः ॥१८०८॥
कान्तेषु काननान्तेषु सकान्तं सानुजं च तम् । भूयः श्रियं प्रतिभुस्य स्थातुं सावधि सोभ्यधात् ॥१८०९॥
एकक्षणानुभूतेस्मिन्संघट्टे सुखदुःखयोः । ईदृक्तत्तदशाभेदादनयोरन्तरं महत् ॥१८१०॥ 1810
नियतं निरुपादानां शक्तिं दर्शयितुं जने । नानोपकरणग्रामं संनद्धोस्याच्छिनद्विधिः ॥१८११॥

१७८८. [1]) च omitted in A; supplemented with C.—[2]) Emended with C; A °बान्धवौ. १७९०. [1]) Thus corr. by A_1 from °शेष्म चिरं. १७९२. [1]) Emended; A दीर्घमदन°. १७९५. [1]) Emended; A सुल्लण°. १८०१. [1]) A °कोष्ठौ. १८०५. [1]) Emended; A °भेतं च.

अत्यद्भुतानि कृत्यानि वक्ष्यमाणानि भूपतेः । कोमुष्य बहु मन्येत सामग्र्ये सति संपदाम् ॥१८१२॥
धैर्याग्निना कार्यशेषं ज्ञातुं राज्ञा सविस्तरम् । पृष्टोथ कोट्टवृत्तान्तमाचख्यौ लेखहारकः ॥१८१३॥
उत्सृज्य भार्गिके कोट्टं प्रयाते मण्डलेश्वरः । लुप्तोद्योगोभवद्भूमौ प्रेमा संपत्समन्तधीः ॥१८१४॥
1815 मण्डनाभ्यवहारस्त्रीभोगैकाग्रो मदोद्धुरः । स बृस्था भृत्यवैमुख्याधाख्याभव्यं व्यवाहरत् ॥१८१५॥
कुल्यानुकम्पिना दृष्टचुत्पाटनादेः स वारितः । देवेन नादाद्धतानां कांचिद्रक्षाक्षमां क्रियाम् ॥१८१६॥
मायाव्युदयनो नाम कायस्थः स्थूलवाञ्छितः । माध्रिकश्च प्रतीहारो बद्धमूलस्य मन्त्रिणः ॥१८१७॥
पुत्रो भीमाकरस्येन्दाकरश्चान्तरे समम् । बुभुक्षस्तत्र तत्र वर्धं प्रेम्णो व्यचिन्तयन् ॥१८१८॥
अलब्धो हन्तुमप्राप्तावसरैस्तैः कदाचन । कोट्टादट्टालिकां कार्यव्रशादवरुरोह सः ॥१८१९॥
1820 कृष्णमीरेभ्यो नृपेणाल्पावशेषमाणवृत्तिना । प्रैषि शासनमेतादृगिति प्रत्ययसिद्धये ॥१८२०॥
कोट्टैकसामशेषाणां गूढलेखान्विधाय ते । निबद्धसंविदः पूर्वमभिषेक्ष्यस्य भार्यया ॥१८२१॥
दृष्ट्वा दुर्गाद्विनिर्गत्य कृत्वा च निशि लोठनम् । सिंहराजस्वामिविष्णुप्रासादाद्येभ्यश्चेश्वरं ॥१८२२॥तिलकम् ॥
शारदाख्या त्वधूरेका कापि सुस्सलभूपतेः । तत्र स्थितामवत्क्षुद्रा तेषामनुमतप्रदा ॥१८२३॥
नदर्पितैरयोयन्त्रभङ्गैरर्गलानि ते । कोशाद्विवार्य पर्याप्तं कोशरत्नादि जह्रिरे ॥१८२४॥
1825 सभृत्यैः सप्तभिस्तत्सप्ताहसं द्रुमहत्कृतम् । दानेन त्याजिता या सा चण्डालैः प्रतिकूलता ॥१८२५॥
भेरीतूर्यादिनिर्घोषैर्नीमद्राः कोट्टवासिनः । कृता राजोचिताकल्पमपदश्चश्च लोठनम् ॥१८२६॥
अदृष्टपूर्वताक्षोद्यात्तवेषः स विस्मयम् । निन्ये जनानृपामात्ययोगो दीपैः प्रकाशितः ॥१८२७॥
प्रेम्णः पार्श्वस्थितस्ताभ्यामानयेहारकौन्तिकम् । ससैन्यौ स्वभुवश्चर्मपासिकाख्यौ च चक्रतुः ॥१८२८॥
तदास्थयाहितास्कन्दभङ्गक्लेशामशेषतः । रात्रिशेषश्च चन्द्रांशुस्पर्शपाण्डुरशीर्यत ॥१८२९॥
1830 प्रातः प्रेमाथ दुर्वारीताभ्रवणेनोष्णदारुणः । संताप्यमानश्चोष्णांशुकरै रोदुमुपायया ॥१८३०॥
तं प्रतोलीतलप्राप्तं निर्यातैर्वीरसैनिकैः । पराङ्मुखीकृतं वीक्ष्य चलितोस्म्यन्तिकं प्रभोः ॥१८३१॥
श्रुत्वेति भूभृत्त्वरया लुलुंठ लोहरमन्त्रिणम् । विससर्जोदयद्वारपतिमानन्दवर्धनम् ॥१८३२॥
भूमिशौ तौ हि कोट्टस्य विवेदानन्यदेशजौ । सोल्पाज्ञत्वादिरन्ध्राणां लक्षगाग्रहणक्षमौ ॥१८३३॥
प्रविश्य च पुरं दृष्ट्वा प्रीतिदायार्थिभिः शिरः । भ्राम्यमाणं भटैर्भिक्षोराक्षिप्यैतानदाहयत् ॥१८३४॥
1835 राजादेशादसंरुद्धैः स्त्रीभूयिष्ठैरसौ जनैः । नग्ना पैतामहं देशं दह्यमानोन्वशोच्यत ॥१८३५॥
काले ग्रीष्मोदयोद्रिक्तभानौ द्युविषमे नृपः । सिद्धिमश्रद्दधानोपि प्रहिणोति स्म रिल्हणम् ॥१८३६॥
स शौर्यस्वाभिभक्त्यर्थधैर्यादिगुणोज्ज्वलः । तेन सामोपचारेण समभावि जिगीषुणा ॥१८३७॥
भवितव्यतया दत्तव्यामोहः प्रेरितोथ वा । शठामात्यैरभूद्भूभृत्स व्यक्तायुक्तमन्त्रितः ॥१८३८॥
हीनेर्थदुर्गामात्यैर्यैश्चिरैक्लृप्तस्य वैरिणः । अनुमेने कृतारब्धीन्भृत्यान्धीस्तोलबणे क्षणे ॥१८३९॥
1840 उदयः कम्पनाधीशो राज्ञोग्रे पर्यशिष्यत । सर्वामात्याः प्रतीहारमन्वगच्छन्पुनः परे ॥१८४०॥

१८१३. [1]) A कोट्ट°. १८१५. [1]) Emended with C; A दृष्टुपाटन°.—[2]) Emended with C; A देवेनाद्ध° with haplography. १८१८. [1]) Emended; A °चिन्तयत् १८२२. [1]) Emended; A °देवयत् —[2]) A, ३. १८२५. [1]) Emendation doubtful; A °त्तायामा १८३७. [1]) Emended with C; A चौर्य°.

राजात्मजहयारोहडामरामात्यमिश्रया । दैर्घ्यं तत्सेनयापि सर्वसामप्युदमया ॥१८४१॥
सविष्टपत्रहलिकानिविष्टकटको दिशः । संग्रहीतुं प्रवृत्ते सर्वोपायैर्विरोधिनः ॥१८४२॥
लुब्धाश्रयः फुल्लपुरे कोष्ठोपान्ताभये स्थिताः । भयभेदाहवव्यग्रान्धकम्पमनयन्निपून् ॥१८४३॥
ह्रस्सलक्ष्मापतिर्बद्धे लोठने तस्थतामदात् । यस्मै प्राक्पद्मलेखाख्यां बहुस्थलधराभुजे ॥१८४४॥
साहायकाय प्राप्तस्य तस्य सैन्यैर्द्विषद्भुवः । भूशाभिधस्य युद्धेषु प्रत्यग्राहि प्रतिक्षणम् ॥१८४५॥ 1845
तेषूपरुद्धराष्ट्रेषु भयदोलायमानधीः । अङ्गीचक्रे नरपतेर्नीतिं दण्डं च लोठनः ॥१८४६॥
एतावत्सिद्धमफलारब्धीनामत्र दुःसहे । काले व्यावृत्तिरस्माकमुचितास्मिन्नलाघवा[1] ॥१८४७॥
शारदारम्भसुभगे क्रमात्काले बलोर्जिताः । अथारब्धि विधास्यामः सर्वारम्भेण शोभनाम् ॥१८४८॥
इत्यन्वहं लक्ष्मकेण महितं नादधे नृपः । अन्ये च मन्त्रिणो मन्त्रं शाद्यादभ्यर्णवार्तिनः ॥१८४९॥ तिलकम् ॥
सर्वाधिकार्युदयनः प्रतिभुत्य धनं बहु । साहायकार्यमानिन्ये सोमपालमपि प्रभोः ॥१८५०॥ 1850
अपाङ्क्तेयः स संबन्धबद्धोपि धनलुब्धधीः । जुघ्नति स्म महाव्यापन्निमग्नाय महीभुजे ॥१८५१॥
बहर्थदो लोठनस्यैहिक मे संबन्ध्यपेक्षया । अन्यथा भवतामस्मीत्यन्यान्वक्ष्यामि कैतवात् ॥१८५२॥
इत्थमित्यभिसंधाय सोमपालोभ्युपाययौ । समर्थने हेतुरासीत्सुज्ज्येर्ष्याजे कियानपि ॥१८५३॥ युग्मम् ॥
स हि भिक्षाचरीन्मुख्यान्निवार्यानायितो यदा । सोमपालमुखेनोर्वीभुजा राजविसर्जितः ॥१८५४॥
दूतः प्रार्थयमानस्य तस्यार्थान्माक्रमतिभुताम् । ऋणिकस्येत्तमर्णेभ्यः प्रदातुमनुबध्नतः ॥१८५५॥ 1855
तदा भिक्षाचरं जानन्हतकल्पमनेन नः । व्यसनप्रशमे कोर्थ इत्यवज्ञां प्रकाशयन् ॥१८५६॥
मदेन न ददौ किंचित्सोथ भिक्षाचरं हतम् । भुक्त्वा निरुपयोगं स्वं राज्ञो ज्ञात्वा सशोकताम् ॥१८५७॥
यावदेकाहमभजल्लोहरभ्यसने भयम् । तावन्निशम्य संप्राप्तोत्सेको भूयोपि मन्युभाक् ॥१८५८॥
लोठनं बद्धमंघिं वः करिष्यामीति भुभुजः । उक्त्वा दूतं लोठनेन दापयिष्यामि काञ्चनम् ॥१८५९॥
युष्मभ्यं कथयित्वेति सोमपालं चिकीर्षितुम् । बलितामबलत्वं च सर्वेषां स्वार्थसिद्धये ॥१८६०॥ 1860
सभं सोमेन तत्सैन्यमध्यंप्रस्थितस्थलस्थितैः । मित्रैरनुगतो भृत्यैर्घोरमूलकमासदत् ॥१८६१॥ कुलकम् ॥
यद्वानीचित्यदुष्पांसुवर्षदूषितकीर्तिना । भोगलुब्धतया तेन हता वितनसत्त्वता ॥१८६२॥
तुषारशर्कराभुक्तजलपानादवर्जरम् । त्यक्तुं भोज्यं मृदु स्निग्धं काश्मीरं न शशाक सः ॥१८६३॥
सतुषं शुष्कसक्तादि बहिर्भोक्तुमपारयन् । यैस्तैरुपायैः कश्मीरान्प्रविविक्षुरतोभवत् ॥१८६४॥
काश्मीरकाः कार्यशेषमदृष्ट्वा भीष्मशोचिताः । आकर्ण्य च तदापातमाकुलत्वमशिश्रियन् ॥१८६५॥ 1865
भुक्त्वानैर्भृष्टमांसानि पिच्चिद्रिः पुष्पगन्धि च । प्रनीहारामतो हारि माईकं लघु शीतलम् ॥१८६६॥
आनेष्यामो जवात्सुज्जिमाकृष्य हमभु संयुगे । इत्थं विकत्थनैस्तैस्तैराहोपुरुषिकाः कृताः ॥१८६७॥
काश्मीरकैर्मितंयुक्तं खरीः सैन्धवकैरपि । अभिषेणयितुं शेकुर्न तेर्त्युथमिनोपि तम् ॥१८६८॥
श्रान्तृप्याय च मुख्याय भूभुजां च करार्पणम् । विदध्यां जयसिंहाय वरमित्यभिमानिनाम् ॥१८६९॥

१८४१. [1]) Emended with C; A सर्वे. १८४२. [1]) Emended, A सर्वोपावि°. १८४४. [1]) Emended; A °र्द्धो. १८४७. [1]) Emended; A °लाघव; C °लाघवः. १८४९. [1]) Emended, A प्रत्य°.—[2]) A, 1. १८५२. [1]) Emended with C; A °स्त्रीस्वान्य°, with haplography. १८५३ [1]) A, 2 १८५५. [1]) Emended; A °मानस्यार्थान्मा°, omitting two *akshara*; C °मानस्व तानर्थान्य°. १८५९. [1]) Emended; A °मन्थम°. १८६५. [1]) Emended; A °शिश्रवन्. १८६६. [1]) A पिचत्रिः. १८६८. [1]) Emended; A तेन्युथ°.

1870 बद्धर्यमध्यमानेन लोठनेन तिरस्कृतः । सोमपालः प्रियं किंचिद्राजपक्षे न्यदर्शयत् ॥१८७०॥
मयि भ्रभुरसैन्यानां व्यग्राणां वैरिविग्रहे । सज्जे हिताय त्वं रन्ध्रमन्विष्यसि किमाश्रितः ॥१८७१॥
इति निर्भर्त्सितस्तेन सुज्ञिः स्वाहंक्रियोचितः । सर्वानुल्लङ्घ्य संनद्धो ब्रजसैन्यमहेभवत् ॥१८७२॥
जरठांषाढसंजातशीतज्वरमहाभयः । वरूथिनीमथोत्थाप्य विद्रद्भौ निशि लक्ष्मकः ॥१८७३॥
विसृष्टदूताः कटकं नष्टं वक्तुं प्रभोर्हृतम् । केचिदन्वसरन्सुज्ञिं सैनिकास्ते जिघांसवः ॥१८७४॥
1875 पोरेणैकेन भूपालसैन्यमन्येन वैरिणः । वर्त्मनः भ्रभ्रदुर्गस्य तुल्यमेव प्रतस्थिरे ॥१८७५॥
शारम्बरपथं वैरित्रस्तं त्यक्त्वा वियासवः । स्त्रोवीं कालेनकांख्येन संकटेन तदन्तिके ॥१८७६॥
तस्मिन्नहन्यस्खलिता वनिकावासनामनि । ग्रामे सैन्या न्यविक्षन्त लोकैरुद्भावचैः समम् ॥१८७७॥युग्मम्॥
अनुप्रस्थायिनोभ्यर्णग्रामकेष्वपि बुभुदुः । भुक्त्वा पीत्वाथ ते निन्युर्निशार्धमकुतोभयाः ॥१८७८॥
अथापातं विद्विषद्भिः स्वस्य भावयितुं द्रुतम् । क्षोभभृत्सुज्ञिरभ्येत्य तूर्यघोषमकारयत् ॥१८७९॥
1880 क्षणदाशेष एवाभु पलायां चक्रिरे ततः । नैस्तैः शैलपथैः सेना निरवष्टम्भनायकाः ॥१८८०॥
चित्राम्बराणि मुण्डद्भिः प्राक्षेत्यज्यन्त मन्त्रिणः । भूषकल्पैर्गण्डशैला नानाधातुद्रवैरिव ॥१८८१॥
लुण्ठ्यमानाश्चमूस्त्रातुं नादधे कश्चिदायुधम् । तदा तु येन वा तेन स्वात्मा नान्यस्तु रक्षितः ॥१८८२॥
उत्प्लुत्य लङ्घयन्तोद्रीन्केपि शोणाधरांभुकाः । रक्तस्फिजो गजौ प्रापुर्मर्कटा इव पाटवम् ॥१८८३॥
केप्यम्बरपरित्यागविकचद्गौरविग्रहाः । हरितालशिलाखण्डा इव वातेरिता ययुः ॥१८८४॥
1885 शूलवेणुव्रजाकीर्णैः शैलैरकृशविग्रहाः । केपि श्वासोत्थपूत्कारैः करिपोता इवाव्रजन् ॥१८८५॥
किं नामोदीरणैर्मन्त्री स नासीत्तत्र कश्चन । तिरश्चेवं विपर्यस्तधैर्यैर्यैर्न पलायितम् ॥१८८६॥
भृत्यस्कन्धाधिरूढोथ गच्छन्मूढः प्रधावितुम् । प्रतीहारो द्विषद्योधैर्दूरात्कैश्चिदलोक्यत ॥१८८७॥
निरंशुकः स सूर्यांशुकचत्केयूरकुण्डलः । प्रतिज्ञायानुसस्रे तैः सर्वप्राणप्रधावितैः ॥१८८८॥
अश्मारूढेन भृत्येन त्यक्तः स्कन्धाद्दृषत्क्षतः । स निस्पन्दवपुस्तिष्ठंस्तैरग्राहि महाजवैः ॥१८८९॥
1890 नवबन्धनशोकार्तशारिकाकृशविग्रहः । स [illegible]लिरिव व्यञ्जद्विषः संकुचितेक्षणः ॥१८९०॥
बद्धस्य मे मानधनप्रहर्तृवैशसान्तरम् । इतोधिकं ध्रुवं सुज्ञिर्विदध्यादिति चिन्तयन् ॥१८९१॥
स्कन्धेधिरोप्य निःशेषीकृतभाण्डारभूषणः । नदद्भिः सोपहासं तैः सुज्ञेरग्रं व्यनीयत ॥१८९२॥ तिलकम्॥
प्रच्छाद्य सत्त्ववान्त्वक्रं सौंभुकेनैष नोर्चितः । बृहद्राज इवेत्युक्त्वा तस्मै स्वान्यंशुकान्यदात् ॥१८९३॥
प्रावारिताम्बरं कृत्वा हयारूढं च तं पुनः । धैर्येणायोजयस्त्रिधैर्वचोभिः परिसान्त्वयन् ॥१८९४॥
1895 निर्लुण्ठिततुरंगासिकोशैः परिवृतः खशैः । ततो गृहीत्वा तं श्रीमान्सोमपालान्तिकं ययौ ॥१८९५॥
इमा व्योमाङ्गनाक्रीडत्तडित्तरलविभ्रमाः । भाग्यमेधानुयायिन्यः स्थायिन्यः कस्य संपदः ॥१८९६॥
आराधनधिया स्वैरं यस्यामेभोजि भृत्यवत् । गात्राणि कुङ्कुमालेपरुपार्चयन्त च स्वयम् ॥१८९७॥

१८७३. [1]) Emended; A जरठा°. १८७६. [1]) नका written by A_2 in space left by A_1. १८७७. [1]) Emended; A न्यविक्षयन्त.—[2]) A_1 २. १८८१. [1]) Emended with C; A नानाधातुधा°. १८८२. [1]) Conjectural reading; A स्वरमनान्वस्तु. १८८६. [1]) Emended, A तिरश्चेवं १८८७. [1]) A °स्कन्धा°.—[2]) Thus corr by A_1 from प्रधावितुम्. १८९०. [1]) A °कुचवि°.—[2]) Thus A without indicating the lacuna; perhaps read गङ्गालिरिव.—[3]) Thus A_1, apparently corr. from न्वञ्जद्विषः: doubtful. १८९२. [1]) A_1 ३. १८९७. [1]) Emended with C; A °पचर्चयन्त.

सोमपालादिभिः प्रष्टैः स मासैरेव पञ्चभिः । तेषामग्रे तथाभूतस्तिष्ठंल्लोकैर्व्यभाव्यत ॥१८९८॥
लुब्धोपि पलितश्वेतोपान्तदृश्यमाननः परैः । वनौका इव बद्धोभूच्छोकमूको वनान्तरे ॥१८९९॥
अर्पितं सुज्जिना सोमपालः स्वीकृत्य लक्ष्मकम् । जानन्गृहीतान्कइमीराञ्जिजराष्ट्रं न्यवर्तत ॥१९००॥ 1900
लोठनस्यान्तिकादेत्य स भूरैर्माञ्जिकादिभिः । प्रतिभुत्य प्रभूतार्थैः प्रतीहारमयाच्यत ॥१९०१॥
कइमीरा हि प्रतीहारशिक्षापक्षानुयायिभिः । तदा न कैरमन्यन्त संप्राप्ता डामराण्डजैः ॥१९०२॥
लुब्धेनापि प्रतीहारायत्तं राष्ट्रं जिघृक्षुणा । भूरि चादिस्तुना वित्तं राज्ञोकारि न तेन तत् ॥१९०३॥
भ्रममानेष्वमात्येषु प्राग्रेषु नगरं नृपः । हारिते च प्रतीहारे न धैर्यादपयीयत ॥१९०४॥
यैः सैन्यसारैर्हराज्यं पुरा भिक्षाचरोकरोत् । यैश्चाप्युत्कुपिते राष्ट्रे वृत्त्यावार्तिष्ट मुस्सलः ॥१९०५॥ 1905
भूभृता संगृहीतानां शीतज्वररुजा ततः । तेषां दश सहस्राणि योधानां निधनं ययुः ॥१९०६॥
विरराम तदा देशे न मुहूर्तमपि क्वचित् । बान्धवाक्रन्दतुमुलं प्रेतवाद्यमहर्निशम् ॥१९०७॥
घोरधर्मघृणिश्रान्ताशेषव्यवहितिस्थितिः । सौनुत्साहहतः कालो नष्टराज्य इवाभवत् ॥१९०८॥
नानादिगन्तरायातैः प्राग्रैः काइमीरकैरपि । लोहरेथ प्रवृद्धर्द्धि राजद्वारमजायत ॥१९०९॥
काकतालीयसंप्राप्तलोकोत्तररूपश्रियः । अकुण्ठा लोठनस्यासीत्स्फूर्तिर्वित्तपतेरिव ॥१९१०॥ 1910
तस्याकारपरिक्लेशवैशसाभिज्ञवृत्तयः । भोगेष्वबाह्या भ्रातृव्यभृत्यपुत्रादयोभवन् ॥१९११॥
नास्थानवर्षी स्थाने वा बद्धमुष्टिर्धिभूतिमान् । स वयःपाकनिष्कर्मव्यवहारो व्यभाव्यत ॥१९१२॥
छाया निरङ्कुशमतिः स्वयमातपस्तु छायान्वितः शतश एव निजप्रसङ्गम् ।
दुःखं सुखेन पृथगेवमनन्तदुःखपीडानुवेधविधुरा तु सुखस्य वृत्तिः ॥१९१३॥
तादृगभ्युदयात्राग्रेसीत्ते न्यूनेधिके गते । एकसूनोः सुतो दिल्हो लोठनस्य व्यपद्यत ॥१९१४॥
तमेकपुत्रा शोचन्ती शोकशङ्कुहताशया । ततः प्रपेदे प्रलयं मल्ला लोठनवल्लभा ॥१९१५॥ 1915
पत्न्यामभिन्नभावायां गुणज्येष्ठे तथात्मजे । विपन्ने स तया लक्ष्म्या न कृत्यं किंचिदैक्षत ॥१९१६॥
निःस्नेहत्वस्य भूपालसुलभस्य विजृम्भितम् । मोहनी वा श्रियः शक्तिर्यदज्ञासीत्पुनः सुखम् ॥१९१७॥
अकारयन्निर्धनोपि तथा वृद्धस्य कालवित् । लक्षैः षट्त्रिंशता मोक्षं लक्ष्मकस्य क्षमापतिः ॥१९१८॥
दिष्टवृद्धिपरिक्षिप्तपुष्पवृष्टी जनैः पथि । तस्मिन्ग्राम्रे न कोशासीद्राज्ञा प्रत्याहृतां श्रियम् ॥१९१९॥
स लक्ष्मीमहिमक्षिप्तविस्मृताभिभवव्रथः । प्रभवन्पुनरेवासीन्निजमहानुभवक्षमः ॥१९२०॥ 1920
धनप्रलोभनिर्नष्टसर्वावष्टम्भपाटवः । सुज्जिः साचिव्यमव्याजं भेजे लोठनभूपतेः ॥१९२१॥
दत्तवान्भागिकसुतामविश्वासमपाहरत् । स तस्याप्रियापायदुःस्थितिव्यथया समम् ॥१९२२॥
अभ्यर्थ्य पार्थिवं पद्मरथं चानीतवान्कृती । तस्य सौमल्लदेव्याख्यामुद्वहाय तदात्मजाम् ॥१९२३॥
एवं प्रधानसंबन्धैर्बद्धमूलं विधाय तम् । सोऽथाहतस्य साचिव्यमहस्यानृण्यमाययौ ॥१९२४॥
अचिन्तयच्च कइमीरप्रवेशं डामरादिभिः । बहुशः प्रार्थ्यमानेन प्रेरितो नवभूभुजा ॥१९२५॥ 1925
इत्थंभूतं कृतैक्यं च समं सीमान्तभूमिपैः । अथ छलयितुं शत्रुं नीतिं प्रायुङ्क्त सौस्सलिः ॥१९२६॥

१९०३. [1]) Emended, A लङ्घन. १९२१. [2]) व omitted in A; supplied with C.

तत्रोदयङ्गारपतिस्तत्यारम्भे गभीरधीः । अलुप्तसत्त्वः स्तुत्यत्वं सारेतरविदामगात् ॥१९२७॥
तत्रत्यः स हि निर्नष्टसर्वस्वोप्यर्थितोर्हितैः । दानमानादिभिः स्वामिकृत्ये निस्योदितोभवत् ॥१९२८॥
वनप्रस्थाभिधे स्थाने लोहरादूरगे स्थितः । अखिन्नोच्छिन्नसंग्रामैर्भेदं निन्ये द्विषद्बलम् ॥१९२९॥
कटाक्षिताभिप्रायेस्मिन्मिथ्या तथ्येन वा दधुः । भयं लोठनभूपालान्माञ्जिकेन्दारकादयः ॥१९३०॥
हन्तव्यांश्चाक्रिकानस्मान्सुज्जौ न्यस्ताशयो नृपः । वेत्ति तत्प्रेरणेनासौ तदाशङ्क्येतेति ते ॥१९३१॥
संजाते सहजाख्यायां राज्यां सुस्सलभूपतेः । कुर्मो मल्लार्जुनं भूपं लोहरेस्मिन्हिताय वः ॥१९३२॥
तत्प्रेमाणमिनाकस्मादभिसंधत्तं लोठनम् । संदिदेशाथ तान्भीमाञ्जयसिंहो महीपतिः ॥१९३३॥
व्याजेन राज्ञा संदिष्टं तत्कोर्द्धं स्वीचिकीर्षुणा । प्रतिभुतमविश्वस्तैस्तस्मिंस्तैश्च तथैव तत् ॥१९३४॥
मल्लार्जुनं लोठनोथ ज्ञात्वा प्रारब्धचाक्रिकम् । तदाद्यान्भ्रातृसूनूस्ताश्चाक्रिकानप्यबन्धयत् ॥१९३५॥
अवरुद्धातनूजेन शङ्कां सौस्सलिना भजन् । परं विग्रहराजेन प्रातिहार्यमजिघ्यत ॥१९३६॥
राजा व्याजात्पितृव्येण बद्धसंधिरुपायवित् । तत्वरे हारितं राज्यं तैस्तैः स्वीकर्तुमुद्यतैः ॥१९३७॥
विसृज्य शूरं निष्कम्पराज्यः सुज्जेः परिश्रमात् । मासान्कांश्चिदसंक्षोभो वृक्षवाटीर्ष्ट लोठनः ॥१९३८॥
सुज्जिः पद्मरथापत्यं प्राक्तन्यामानिनाय याम् । अनूढाया विवाहाय तस्यां गतरमागताम् ॥१९३९॥
आकर्ण्य तेजलादीनां प्रसङ्गेस्मिन्सगौरवाम् । सामात्यो[2] दर्पितपुरं कृतप्रस्थुद्गता ययौ ॥१९४०॥
माञ्जिकाद्यैरथ प्राप्तरन्ध्रैर्नीत्वा बन्धनात् । मल्लार्जुनः कोर्द्धराज्ये संहतैरभ्यषिच्यत ॥१९४१॥
ठक्कुरैः प्राग्वदामीतैः प्रनोलीतलमागतान् । भृत्यांस्ते सिंहभूभर्तुः प्रविविक्षूंश्चवारयन् ॥१९४२॥
षष्ठेब्दे लोठनः भुक्त्वयोढस्यां स फाल्गुनें[1] । यथायुज्यत राज्येन तथैवाभु व्ययुज्यत ॥१९४३॥
अनूढां कन्यकां मूढः संपदं चाव्ययीकृताम् । प्राप्तां परस्य भोग्यत्वं भाग्यहीनः शुशोच सः ॥१९४४॥
अटित्वाद्वालिकादिभ्यो देशेभ्यो नष्टशक्तिना । तेन सुज्जिबलात्कोशशेषः कश्चिदवाप्यत ॥१९४५॥
पूर्वाहूतानिंसहभूभृत्यांश्चकृत्य माञ्जिकः । निनायाप्रतिमल्लत्वं मल्लार्जुनमहीभुजम् ॥१९४६॥
तेनातिव्ययिना नव्यवयसा भूभुजा कृतम् । मौक्तिकैः पूगविच्छेदे ताम्बूलार्पणमेकदा ॥१९४७॥
वर्षतो विषयौत्सुक्याद्भाटकं कुट्टनादिषु । त्यागित्वं तस्य तत्त्वज्ञैः सदोषमुदघोष्यत ॥१९४८॥
प्रजोपतापोपचितः कोशः सुस्सलभूपतेः । तेनातिव्ययिना स्वैरमनुरूपव्ययः कृतः ॥१९४९॥
गणिकाचारणद्यूभृविटचेटादिपेटकम् । साभून्निधूय सोपुष्णाद्दोर्ष्णः कुर्मतिर्यतः ॥१९५०॥
सपत्नसादहितसाद्यदि वा वह्निसाद्भवेत् । ब्रुविणं क्षोणिपालानां जननोपद्रवार्जितम् ॥१९५१॥
प्रजापीडनजं वित्तं जयापीडमहीभुजः । दास्याः पुत्रैरुत्पलाद्यैर्विलुप्तं नयुरन्तकैः ॥१९५२॥
लोकसंक्लेशनोद्भूतः कोशः शंकरवर्मणः । प्रभाकरादिभिः स्वैरं जायाजारैरभुज्यत ॥१९५३॥

१९२८. [1]) Thus A; perhaps read निस्योद्यतो°. १९३०. [1]) Thus corr. by A_1 from °केन्दाकादय.. Perhaps read °केन्दाकरा°; cf. viii. 1818. १९३३. [1]) Emended with C; A °सन्धात्त. १९३६. [1]) Emended; A अवरुद्धतनू°. १९३९. [1]) Emended with C; A तस्य. १९४०. [1]) Thus A; doubtful.—[2]) Doubtful emendation; A सामान्यो. १९४१. [1]) Emended; A कौंद्धराज्ये. १९४२. [1]) Emended A °चारयन्. १९४३. [1]) A फाल्गुने. १९४५. [1]) Thus A_1; A_2 °स्वादिकिका°; cf. viii. 581. १९५०. [1]) Thus A_1 in margin; in text °ल्लाद्युर्ष्णः.—[2]) Thus corr. by A_1 from कुपति°. १९५२. [1]) Emended with C; A_1 नमुरन्तकैः; the reading नमूनर्तकैः, given by A_2 in margin, has been struck out.

अनङ्गवशगाः पङ्क्तेरङ्कना वृजिनार्जितम् । ददुः सुगन्धादित्याय धनं संभोगभागिने ॥१९५४॥
राज्ञो यशस्करस्यार्थान्व्ययीचक्रेतिसंचितान् । अङ्गनानङ्गवैचित्र्यादालिङ्गितजनंगमा ॥१९५५॥ 1955
पूर्वराजार्जितं पार्वगुप्तिः प्राप्य धनं मृतः । दाता जातौपपत्त्येव तुङ्गादीनामजायत ॥१९५६॥
संग्रामराजः श्रीलेखामुखाब्जमधुपैर्धनी । मुषितो व्यङ्गसूहार्थैर्निविडोपार्जनस्पृहः ॥१९५७॥
अप्रत्यवेक्षाक्षपितप्रजस्य जगदूर्जिता । अन्तेनन्तमहीभर्तुर्विभूतिर्भस्मसादभूत् ॥१९५८॥
पुत्रेणापात्रसाचार्या जारसात्तरसा कृतः । कुकलाकौशलोद्भूतः कोशः कलशभूपतेः ॥१९५९॥
सह गेहैः समं स्त्रीभिः सत्रा पुत्रैरभूदनम् । अभ्रान्तार्जनतर्षस्य हर्षदेवस्य वह्निसात् ॥१९६०॥ 1960
चन्द्रापीडोच्चलाव्यन्तिवर्माद्यैर्धर्मनिष्ठुरैः । निष्ठा न्याय्यस्य कोशस्य नाद्याप्यनुचिता क्वचित् ॥१९६१॥
चीरचाक्रिकसीमान्तभूभृद्दयाविदादयः । लुण्ठिं प्रारेभिरे पुष्टां नये मल्लार्जुनोदये ॥१९६२॥
वज्रचित्राप्यरीन्भूभृत्ताम्यन्विघटितेक्षितः । अथ चित्ररथं तूर्णमास्कन्दाय व्यसर्जयत् ॥१९६३॥
द्वारपादामयोत्तुल्याधीकारेण प्रवर्धितः । सोनन्तसामन्तयुतः पदं फुल्लपुरे व्यधात् ॥१९६४॥
उत्सेहिरे न वितता अपि दुर्गसमाश्रयात् । मल्लार्जुनबलभुजन्ये जेतुं तदनुजीविनः ॥१९६५॥ 1965
भेदाय कोष्ठमारूढस्तद्भृत्यो राजसंमतः । मल्लार्जुनानुगै रात्रौ हतः संवर्धनाभिधः ॥१९६६॥
युद्धासाध्येपि तिष्ठन्तः कोष्ठे भयविधेयताम् । कोष्ठेश्वरेन्द्रगायाते तत्रामित्राः प्रपेदिरे ॥१९६७॥
प्रतिभुतकरो बद्धसंधिः स व्यसृजत्ततः । सभाजनाय जननीं तेषां मल्लार्जुनोन्तिकम् ॥१९६८॥
सा वैधव्यविविक्तेन वेषेणैश्वर्यशोभिना । कोष्ठेश्वरादीन्सोत्कण्ठांश्चक्रे चपलचेतसः ॥१९६९॥
तस्यां गृहीतविस्रम्भे व्यावृत्तायां तदन्तिकात् । द्वारेशाय ददावूरीकृतं मल्लार्जुनः करम् ॥१९७०॥ 1970
आकृष्टो राजजननीचक्षूरागेण कोष्ठकः । दिदृक्षाकपटात्कोष्ठमारुरोह मितानुगः ॥१९७१॥
अबद्धकेन सहितस्तेन चित्ररथस्ततः । संभूतमाभूतो भूमिभर्तुः सविधमाययौ ॥१९७२॥
राजा तु संमन्त्र्य ततः प्रायुङ्क्षाहतिशालिना । उदयद्वारपतिना नीति जेतुमरीन्पुनः ॥१९७३॥
वीतास्कन्दो लोठनेपि गते पद्मरथान्तिकम् । लेभेभिनवभूपालः किंचित्पादप्रसारिकाम् ॥१९७४॥
उदूढवान्सोमलाख्यां तां पद्मरथकन्यकाम् । उपयेमे धृताथामो नागपालात्मजामपि ॥१९७५॥ 1975
तस्माद्रहःक्रियामूढालेभिरे गूढकैतवाः । भुभुजः सोमपालाद्या भृत्यभावेन वेतनम् ॥१९७६॥
कविगायनजल्पाकयोधचारणचेष्टितैः । बहवो मुमुषुर्धूर्तास्तेपि तं राजबीजिनः ॥१९७७॥
स बाल्यान्निष्परीपाकप्रज्ञो दृष्टो रटन्बहु । जज्ञे वाक्प्रौढिमात्रेण बालिशैः कुशलाशयः ॥१९७८॥
केनोरिवाभद्रहेतोः प्रदीप्तं वदनं विना । अनिष्ठुराकृतेर्दृष्टं तस्यान्यत्र न सौष्ठवम् ॥१९७९॥
अत्रान्तरे नृपः सुज्जि संजग्राहोग्रविक्रमम् । माभून्मल्लार्जुनेनापि श्रितोसाविति चिन्तयन् ॥१९८०॥ 1980
निर्वासने प्रवेशे च प्रभुः सुज्जेस्ततोधिकम् । तात्कालिकीं प्रतीहारः शक्तिं कांचिददर्शयत् ॥१९८१॥
स कम्पनाद्यधीकारस्रजं राजविसर्जिताम् । वितरन्सुज्जये राजस्थानकार्यस्रजं विना ॥१९८२॥
निस्तीर्णाय गृहायातसोमपालानुरोधतः । प्रसीदन्वामहस्तेन निजजूटस्रजं ददात् ॥१९८३॥

१९५९ [1]) A कोष . १९६१. [1]) Emended; A वैधर्म्य वि°.—[2]) Emended, A वेषेनैश्व° १९७२ [1]) Emended, A अर्धरुद्धेन. १९७८ [1]) A बालिशै

आकृष्य प्रददौ तस्य तत्प्रीतिपरितोषितः । आप्यायसान्द्रया दृष्ट्या यत्संपद्दीरुधो व्यधात् ॥१९८४॥चक्रलकम्॥

1985 भर्त्रे हिताय सौहार्दं विधूयोदयधन्ययोः । अभजद्विल्हणः सुज्ञैः प्रवेशे प्रतिलोमताम् ॥१९८५॥

प्रत्युद्गमेन संमान्य सुज्ञं प्रावेशयन्नृपः । देशान्तिरास्थद्धन्याद्दीन्मानसात्र तु तद्गिरा ॥१९८६॥

कृतागाः क्ष्मापतौ लब्धक्षणे तीक्ष्णैर्जिघांसति । कोष्टेश्वरः पलायिष्ट ज्ञातोदन्तस्तदन्तिकात् ॥१९८७॥

आस्कन्दायागते राज्ञि गृहीतमनुजेश्वरे । स्वपक्षभेदोपहतः सोथ देशान्तरं ययौ ॥१९८८॥

लोटनस्तु निजग्राह कांश्चिदालम्ब्य ठक्कुरान् । बप्पनीलाभिधे स्थाने वसन्मल्लार्जुनं बलात् ॥१९८९॥

1990 तत्र वृष्टमसंभाव्यमेवास्य खलु पौरुषम् । परिभ्रष्टोपि यद्रूढपदं तमजयत्सदा ॥१९९०॥

जहार तुरगांल्लुण्ठि चकाराष्टिलिकापणे । मार्गद्रङ्गादिभङ्गं च — — सर्वत्र सोकरोत् ॥१९९१॥

राजराजाभिधानेन डामरेणार्थितस्ततः । कश्मीरराज्यसंप्राप्त्यै क्रमराज्यमगाहत ॥१९९२॥

तद्वेत्य समीपस्थे हते चित्ररथेन सः । तस्मिन्मल्लवन्ये प्रययौ बप्पनीलभुवं पुनः ॥१९९३॥

तस्मिन्नास्कन्दमसकृदस्थद्वलिकामपि । अवरोद्धुमशक्तोभूत्कोष्टे मल्लार्जुनो बलम् ॥१९९४॥

1995 भ्रातृव्येण पितृव्यस्य दापयित्वा धनं बहु । ततः कोष्टेश्वरो यात्रासज्जः संधिं न्यबन्धयत् ॥१९९५॥

लोहरे विहितस्थैर्यो गृहीत्वा लोटनं ततः । कश्मीरोर्व्यां पपातासौ विजिघृक्षुः क्षमाभुजा ॥१९९६॥

गिरीनुल्लङ्घ्य कार्कोटव्रङ्गे विहितवान्पदम् । निपत्य मार्गेनुद्वाते यावदन्थैश्च डामरैः ॥१९९७॥

नाबाप योगं निर्गत्य क्षिप्रकारी क्षमापतिः । सर्वोद्योगेन ते तावदुत्थानोपहतं व्यधात् ॥१९९८॥

अत्रान्तरे प्रतीहारः प्रापास्तमपपीडवां । न संपस्स्वल्पपुण्यानामनपायित्वमायुषः ॥१९९९॥

उत्सारणप्रियतया परिरुद्धसर्वद्वारं गृहे निरनुरोधतया वसन्तः ।

2000 संपल्लघूकृतधियोप्रतिघप्रवृत्तेर्धिग्जानते न रभसान्नियतेर्निपातम् ॥२०००॥

कुर्वाणोत्सारणं तस्य गृहजा सततं नृणाम् । नाज्ञासीत्क्षुत्क्षयस्य पृष्ठे पतितमन्तकम् ॥२००१॥

ज्वरितः स हि निष्ठ्यूतज्वरः स्वपिति विज्वरः । विदित्वेति न विज्ञातः स्वपन्नेव मृतस्तदा ॥२००२॥

सलोटने कोष्टकेथ प्रयाते नृपतिः पुनः । न स मल्लार्जुनो नापि कोष्टको न स लोटनः ॥२००३॥

छद्मनोदयनं पार्श्वस्थितं मल्लार्जुनोवधीत् । तस्मै चुकोध माध्यस्थ्ये स्थापितस्तेन कोष्टकः ॥२००४॥

2005 अनुनिन्ये न तं खिन्नं स संभृतबलस्ततः । अभिषेणयितुं क्रोधादधावत्सहलोटनम् ॥२००५॥

कोष्टको मल्लकोष्ठाद्यैर्मितैर्युक्तोपि सादिभिः । तीर्त्वा परोष्णीं तत्सेनां निर्ममाथाग्रमाथिनीम् ॥२००६॥

हतेषु तेषु संग्रामे खशसैन्धवकादिषु । वर्षं प्राप्तः सिंहभूभृद्वेषान्न स नृपो हतः ॥२००७॥

आरूढः कोष्टमूर्धानं मानमूर्धः परिच्युतः । भग्नप्रतापो भूयोपि समधत्त स कोष्टकम् ॥२००८॥

विसृज्य लोटनं तिष्ठन्निर्वैरमगमत्पुनः । अनिर्वाहितदेयेन तेन द्वैधं स डामरः ॥२००९॥

2010 बद्धाधिकारिणः भुक्तं गृह्णताकारि राजवत् । तेन स्वनाम्ना भाण्डेषु ब्रङ्गे सिन्दूरमुद्रणम् ॥२०१०॥

जतुसंहतयोः काचकलशीदलयोरिव । क्षणे क्षणे संधिभङ्गस्तयोः समुदपद्यत ॥२०११॥

१९८४. [1]) A, v. १९९३. [2]) A, indicates here a *lacuna of two akshara*s; C तद्गा. १९९४. [3]) Emended; A °वसन्. १९९६. [4]) Emended; A °स्थैर्यं — [5]) Emended with C; A °विजिगृक्षुः. १९९९. [6]) Emended with C; A °डारमाप्यास्तमयपीडवा. २००४. [7]) Emended with C; A कोष्ठमू°. २०१०. [8]) Emended; A °मुद्रणात्.

निर्व्यूढिभून्वैर्वापीरुवैरैरागं लोहरेश्वरः । निन्ये लवन्यं सोप्येनं स्पर्धाबन्धैरनङ्कुशैः ॥२०१२॥
डामरेण ततो दत्त्वास्कन्दं तत्कटकान्तरम् । पराध्यायुधधुर्याश्चहरणात्सु[1]रं कृतम् ॥२०१३॥
दत्त्वा इ[2]रायत्यां विषमैहेठपौरुषैः । एवं तं कोष्ठको मूढः सुखोच्छेदं व्यधाद्विषम् ॥२०१४॥
तनयादानसंबन्धाच्छ्वशुरं मुख्यमन्त्रिणाम् । अवान्तरे नृपो हन्तुं माञ्जिकं स व्यचिन्तयत् ॥२०१५॥ 2015
भासीत्कठोरतारुण्यतरङ्गितमनोभवः । सुव्यक्तं स हि तन्मातुरौपपत्येन संमतः ॥२०१६॥
आहारावसरे तीक्ष्णाः कृतसंज्ञाः क्षमाभुजा । दत्तप्रहरणाः प्राणैर्भुञ्जानं तं व्ययोजयन् ॥२०१७॥
धुन्वन्नसिपटं बद्धवीरपट्टो रटन्बहु । निर्लुण्ठयन्स तत्सेनां तां तामारभटीं व्यधात् ॥२०१८॥
अवाशिष्यत न द्रोहमध्यादिन्दाकरोप्यहो । राज्ञा विषमितस्तेन रसदानेन स स्वयम् ॥२०१९॥
दैवतोत्सारितारातिस्ततः सिंहमहीपतिः । संदधे कोष्ठकं सुज्ञि प्राहिणोद्विजयाय च ॥२०२०॥ 2020
मार्गस्थ याममात्रेण गम्यस्थान्तिकमाप सः । यावल्लुरंगहरणात्कोष्ठकेनाकुलीकृतः ॥२०२१॥
अन्तर्भेदाकुलस्तावत्प्रत्यवस्थातुमक्षमः । गृहीतकोशः संत्यज्य कोष्टं मल्लार्जुनो ययौ ॥२०२२॥
राज्यभ्रष्टः स निर्लुण्ठ्यमानो मार्गेषु तस्करैः । अवनाहोन्मुखो रक्षन्कोशशेषं कथंचन ॥२०२३॥
भ्रष्टमष्टादशशरेरेण्यश्चाष्टमवत्सरे । राज्यात्तेन हितीयस्यां वैशाखस्यासितेहनि ॥२०२४॥
दाता शिखामृतरुचेरमृतं विलब्ध[3]ण्यकृत्समिति लूनशिराः कृतश्च ।
ईशेन यत्र तदकार्युपकर्तुरस्तु तत्रापरः क इव संनिहितद्विजिह्वः ॥२०२५॥ 2025
मुक्ता हमा इति जलं नलिनेषु लीनं ज्ञातृत्वमेतदिति जाड्यमिनेषु लग्नम् ।
यज्ज्ञायते किमपि हन्त विमोहनी सा शक्तिः श्रियः स्फुरति कापि तदप्रभायाः ॥२०२६॥
ग्रन्त्यद्भुतप्रहरणा विपिनेषु केपि ग्रामेन केचन वृशाय रसज्ञयान्ये ।
ते केपि सन्ति तु नरेन्द्रगृहेषु हिंस्रा वाचैव ये विरचयन्ति किलोपघातम् ॥२०२७॥
ज्योतीरसाद्दमन इत्याभितमीश्वरस्य निर्देग्धुमिन्धनमिवागतं न शक्ताः ।
पश्चाद्भवेयदि स तत्प्रसृतावकाशाः कुर्युः खला रविकरा इव भस्मशेषम् ॥२०२८॥
कापिलं हर्षटं कोष्टं नीतवान्मण्डलेशिताम् । उदयैः कोटभृत्यानां संग्रहं कल्पनाधिपः ॥२०२९॥
कुर्वञ्शय्यां पुनर्नेतुं मण्डलं तद्बलम्बत । दिनानि कतिचित्तत्र यावत्प्रकृतिदुर्जनैः ॥२०३०॥ 2030
विद्वेरसूयाविषमैः प्रसादावसरो नृपः । तावत्कलुषतां तस्मिन्नुपजापैरनीयत ॥२०३१॥ तिलकम् ॥
राजा भवत्परः कोस्तु स्वविचारदृढक्रियः । एषोपि शिशुवद्भूभृत्यत्र धूर्तैः प्रनर्त्यते ॥२०३२॥
शैशवे बालिशप्रायैः संस्तुतैर्जाड्यमर्पितम् । प्रौढावपि न वा यायाद्राज्ञः काण्ड्यै मणेरिव ॥२०३३॥
भृत्यान्तरापरिज्ञानमात्रेण जगतीभुजाम् । निरागसो वधपातः कष्टं राष्ट्रस्य जायते ॥२०३४॥

२०१३. [1]) A_1 indicates here a *lacuna* of one *akshara*; C सुस्थिरं. २०१४. [2]) Thus or स्व-- A_1; C दत्त्वानर्थं तैरावत्यां. २०१५. [3]) Cf. viii. 1618. 1980. २०२२. [1]) Emended; A कोष्टं. २०२४. [1]) Thus A; text evidently corrupt, perhaps read °हेयस्याष्टम°.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 °स्थाहितेहनि. २०२५. [1]) Thus A_1; C विलुब्धकार्पण्यकृ°; perhaps read विलुब्धकारुण्यकृ°. २०३१. [1]) A_1 writes here ४ instead of तिलकम् (?). २०३३. [1]) A बालि°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 काइर्यं.

कृत्ये व्यवसितेसाध्ये हास्यः स्याल्लक्ष्मकादिवत् । सुज्जिः प्रायोजि राजाभिर्नैजैतुमिति लोहरम् ॥२०३५॥
निर्व्यूढाद्भुतकार्येण तस्मिन्ब्रह्मास्त्रतुल्यया । अमोघया प्रजह्रुस्ते पापाः पैशुनविद्यया ॥२०३६॥
गाम्भीर्यालक्ष्यविकृतैः प्रीत्यालपैर्महीपतेः । प्रत्यायातः कलुषतां नाशासीत्कम्पनापतिः ॥२०३७॥
प्रकृत्या तस्य निर्द्रोहतया शङ्कास्य तादृशम् । प्रियं कृतवतश्च स्यादविश्वासोथ वा कथम् ॥२०३८॥
प्रीतिरासीच्च नृपतेस्तत्कृत्यैरुचितैरपि । अप्रियप्रमदालापैर्धिरक्तस्येव कामिनः ॥२०३९॥
जित्वा राष्ट्रहृयं प्रादां हारितं नृपतेरिति । बहुमानेन दर्पाच्च स्वच्छन्दं स व्यवाहरत् ॥२०४०॥
पौरानगारहरणाद्यपकारैर्निरङ्कुशाः । तद्बन्धवो बाधमाना विरागमनयन्प्रजाः ॥ २०४१॥
नैजागःस्मरणात्कोष्टेभ्यरी न व्यश्वसीन्नृपे । न पितृष्वेपि भूपालकोपाविष्कृतविक्रिये ॥२०४२॥
कोशं प्रजोपतापेन संचिन्वन्सुज्जिना समम् । संबन्धकृच्चित्ररथो नाभूदभिमतः प्रभोः ॥२०४३॥
धन्योदयौ[1] नृपः सुज्जिदाक्षिण्यालक्ष्यसौहृदः । अपुण्याहविधैर्गूढं राज्ञंपुर्यां कृतस्थिती ॥२०४४॥
तौ चावालगतां[2] शीतज्वरनष्टपरिच्छदौ । मल्लार्जुनस्य साम्राज्यभ्रंशेपि विपुलश्रियः ॥२०४५॥
सुज्जिद्वेषात्पुरा दूतैराहूतो लक्ष्मकेण यः । आगच्छत्सञ्जपालः स प्राप राजपुरीं तदा ॥२०४६॥
सुज्जिचित्ररथाभ्यां तं रुद्धचेष्टेन भूभुजा । अविसृष्टप्रवेशाशं दूतैर्मल्लार्जुनोभजत् ॥२०४७॥
तन्निमित्तं स केनापि सामन्तेन सहाध्वनि । संजातकलहे शस्त्रक्षतो लक्ष्म्या व्ययुज्यत ॥२०४८॥
तथाभूतमपि स्वर्गं भूर्युरीकृत्य नाशकत् । यत्तन्मल्लार्जुनो नेतुं कार्यद्वैस्तदपूज्यत ॥२०४९॥
सोस्वतन्त्रेण राज्ञा च सौजन्याद्विल्हणेन च । दूतैः प्रच्छन्नमाहूतो रभसादाययौ ततः ॥२०५०॥
न न्यग्रहीत्र चेद्धन्युर्मामभमुचेति चिन्तयन् । अभित्रविषमे मार्गे पुरं साहसिकोविशत् ॥२०५१॥
स कन्यकुब्जगौडादिमण्डलेषु महीभुजाम् । स्पर्धया लब्धसत्कारो भूपतेर्मन्त्रियन्त्रिताम् ॥२०५२॥
अनवाप्य निजे देशे सक्रियां दुःखितोभवत् । राजधान्यन्तिकैः पौरैः प्रसृतासु व्यलोक्यत ॥२०५३॥
भूपालोगणथित्वाथ मन्त्रिणो दत्तदर्शनः । भेजे स्वहस्तताम्बूलदानप्रक्रिययैव तम् ॥२०५४॥
निष्किंचनोपि सन्ख्यातिमात्रेणानुगतो जनैः । यातायातं नृपगृहे कुर्वञ्शनकम्पयत् ॥२०५५॥
व्याहारव्यवहारादि व्यालोक्यालौकिकाकृतेः । पुरुषान्तरवित्सुज्जिस्तस्य स्वैरमवेपत ॥२०५६॥
दध्यौ सोथ ध्रुवं राष्ट्रेखर्वसर्वंकषक्रियम् । नैवमेवाद्भुतं भूतमेतादृक्शान्तिमेष्यति ॥२०५७॥
तांस्तान्देशान्तरे वीरानुत्सिक्तान्दृष्टवान्स च । तं पर्यालोच्य विश्रान्तिं सोत्सेकानाममन्यत ॥२०५८॥
भवितव्यतया दर्पेणाथ नीतः स्वतन्त्रताम् । परिवादावहं सुज्जिस्ततो यत्तव्यवाहरत् ॥२०५९॥
स्वानुगैर्लुण्ठितं रूक्षमाचक्षाणं रुषा द्विजम् । प्रासैर्मडबराज्यस्थः स शृगालमिवावधीत् ॥२०६०॥
बाढे कुकर्मणा तेन विप्राह्य जनमागतम् । तं प्रत्युप्रक्रियं लोको विरागं नगरेप्यगात् ॥२०६१॥
अशान्तरे बन्धुमेकं व्यधुः कमलिधादयः । अगण्यप्रायमुत्सेकादुत्तमप्रक्रियास्पदम् ॥२०६२॥
मयि सत्यपरोपि स्याद्किमनुग्राहकः स्मयात् । अकारि चारणप्रायस्तादृक्षोपीति सुज्जिना ॥२०६३॥

२०४४. [1]) Emended; A धन्योदयौ. २०४५. [2]) Emended; A राज्यपुर्यां. २०४५. [3]) Doubtful emendation; A चावालगतौ; G चालगतौ. २०५९. [4]) न supplied with C; A न्यग्र ~ च.

संजातयौनसंबन्धबन्धः कमलियादिभिः । अथास्याक्षिगतोत्स्यर्थं सामर्थ्याद्रिल्हणोप्यभूत् ॥२०६४॥
अल्पेन हेतुनोद्भूतं हितं तेषां च तस्य च । खलपैशुनसेकैस्तत्पापाशु शतशाखताम् ॥२०६५।' 2065
प्रकृत्योस्सिक्तपुत्रेकावहैः समुदरीदिपत् । दुर्मन्त्रैर्धिग्महैकाय्ये साहदेविस्तमुल्हणः ॥२०६६॥
अस्मानां सहास्माभिः क्षमते समशीर्षिकाम् । कृतघ्नोयमिति स्वैरं मन्युं राज्ञपि सोमहीत् ॥२०६७॥
बिभ्यत्तु भूपतिस्तस्माद्रिल्हणं बाह्यभृत्यवत् । मन्त्रस्वैरकथाद्येषु विस्रम्भेषु व्यवर्जयत् ॥२०६८।'
स तु धूर्तस्वदुर्लक्ष्यतादृक्षस्वामिवैकृतः । स्वेषां धैर्यं परेषां तु संत्रासं मायया तनोत् ॥२०६९॥
समग्रशक्तिराकाङ्क्ष्यसंस्तवः पक्षयोर्द्वयोः । तस्य तु प्रययौ सज्जपालो दानेन मित्रताम् ॥२०७०॥ 2070
संनद्धयोः प्रविशतोरन्योन्यस्पर्धया तयोः । क्षणे क्षणे राजधानी ययौ संभ्रमलोलताम् ॥२०७१॥
सुज्जिः सभूपानाक्षेपुं प्रतिपक्षान्युयुत्सया । महीमानोत्सवाद्यानं संक्षोभमुदपादयत् ॥२०७२॥
कृकाटिकान्यस्तहस्तो ह्यःस्थेनावेदितो हि सः । तं निर्भर्त्स्य शिलाक्षेपं क्रोधरूक्षाक्षरोकरोत् ॥२०७३॥
लिखितैरिव तान्सर्वैः सोढुं रक्षणमीशितुः । मिथ्या तथ्यमिवोदीर्य संमन्त्रिः समर्थताम् ॥२०७४॥
उपावेशयदभ्यर्णे भूपतिः परिसान्त्व्य तम् । सत्यस्मिन्नास्ति नः किंचिदित्यन्तस्तु व्यचिन्तयत् ॥२०७५॥ 2075
चक्रे मडवराज्यस्थैरथ प्रायो द्विजातिभिः । न सुज्जेः कम्पनेशत्वमिच्छाम इति वादिभिः ॥२०७६॥
अन्विष्य विद्विषः शङ्कां मन्त्रविद्विशि रिल्हणः । संनद्धसैन्यमानिन्ये पञ्चचन्द्रं तदप्रियम् ॥२०७७॥
शशङ्के सज्जपालश्च तस्माच्च बहुसैनिकात् । सुज्जिरन्यानगणयन्नबुद्धास्य च तद्रिपुः ॥२०७८॥
आस्कन्दभीत्या निर्गत्य हयारोहैः समं गृहात् । व्यूढानीको निरुद्योतो जजागाराथ सोध्वनि ॥२०७९॥
भूपतिप्रातिलोम्येन वर्तमानस्तदाभवत् । कोष्ठेश्वरोपि संनद्धः सुज्जिना बद्धसौहृदः ॥२०८०॥ 2080
स्थितमप्रातिलोम्येन सोत्रधीन्मनुजेश्वरम् । इति द्वेष्योपि नितरां द्वेष्यतां नृपतेरगात् ॥२०८१॥
तथा स्थिते निशीथिन्यामाचख्युस्तस्य विद्विषः । दुधुक्षाहेतुतां राज्ञः स्वगुप्त्यै तेन या कृता ॥२०८२॥
अतथ्यं तथ्यवद्ब्रूते तथ्यं वातथ्यवन्नृपः । यः पद्येन्मूढवत्सोर्थैस्त्यक्तोनर्थैः कदर्थ्यते ॥२०८३॥
रत्नज्योतिर्हुतवहधिया त्यज्यते दृष्टिपातः श्यावाक्षाणामितरविषयः स्वस्य संभाव्यते च ।
वस्त्वेकैकं यदिह न मृषा तन्मृषा यन्मृषा तत्तथ्येनेत्थं किमिव न जनैर्दृश्यते तत्त्वभूग्यैः ॥२०८४॥
राजाथ तद्वधादन्यदजानन्दौस्थ्यभेषजम् । न्ययुङ्क्त तस्य तीक्ष्णत्वे सज्जपालं महीजसः ॥२०८५॥ 2085
स कापुरुषवद्वीरः प्रहर्तुं छद्मनाक्षमः । काङ्क्षाक्षिप्य तं हन्तुं तत्र तत्रैक्षत क्षणम् ॥२०८६॥
मायाप्रयोगानन्योन्यमुद्दिश्य स्पृशतोर्द्वयोः । क्षणे क्षणेभजद्राष्ट्रं त्रासोल्लासविलोलताम् ॥२०८७॥
प्रत्याशङ्क्योदयं रात्रौ सुज्जौ जायति पूर्ववत् । अव्यवस्थामिकषामं राजधामाप्यजायत ॥२०८८॥
राष्ट्रान्निर्वासने रिल्हणस्य सुज्जेरभीप्सिते । पार्थिवोप्यनुमन्ताभूदनीशः प्रत्यवांस्थतौ ॥२०८९॥
स निर्व्यथासुरामन्त्र्य तस्खेदात्क्षुभिताः प्रजाः । संदर्श्य द्वारपतिना राज्ञो युक्त्या समर्थितः ॥२०९०॥ 2090
संमन्त्र्य नृपतिः मैत्रीप्रार्थिना सुज्जिना समम् । पीत्वा कोशं सज्जपालः प्रातो रात्रौ व्यजिज्ञपत् ॥२०९१॥

२०६५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 समुदरीपिप. २०६७. [1]) Emended; A आसम°. २०८२. [1]) Emended with C; A °चाक्षुः. २०९०. [1]) Emended with C; A निर्व्यांबासु°.

प्रेरणादुल्हणादीनां स्वोत्सेकाद्वैष वर्तते । राजन्सुज्जेरभिप्रायः[1] स्पर्धिनोन्यानन्निच्छतः ॥२०९२॥
निर्द्रोहस्योपकर्तुश्च मते स्याद्यदि मे नृपः । निर्वास्य रिल्हणं चित्ररथं बद्ध्वा महाधनम् ॥२०९३॥
लोहरारब्धिनिर्नष्टानश्नान्कोशं च भूपतेः । नयेयं संभृतो हन्यां दुर्वृत्तमपि कोष्ठकम् ॥२०९४॥
कार्योपरोधान्निर्बन्धः संबन्धेष्वेव नास्ति मे । दाक्षिण्यं स्वामिनः कृत्ये यस्य प्राणास्तृणोपमाः ॥२०९५॥
मध्येथ प्रतिराजादिनिर्जयस्वीकृतोद्यमे । युवाविभ्रान्तचित्तोयं नृपश्रीभोगभाग्भवेत् ॥२०९६॥
साहायकाय द्वारेशमुल्हणं रिल्हणाभ्रये । कार्यव्राते च मामीशमाकारयितुमिच्छति ॥२०९७॥
ब्रूते च मामुल्हणश्च त्वं चाहं चाविभेदिनः । मिलिता यत्र तत्रास्ति गण्डः को नु नृपास्पदे ॥२०९८॥
इहस्था नवदायादमेकमानीय कंचन । निदध्मोस्य पदे राज्ञो नानुतिष्ठेदिदं यदि ॥२०९९॥
गुणान्प्रसरणत्रासाद्वन्धायेव गिरा सृजन् । द्विजांशुभङ्ग्या राजाथ विनिश्वस्यान्नवीद्वचः ॥२१००॥
यथाह स तयैवैतन्न द्रोहो नासमर्थता । नीदासीन्यमयैतस्मिन्संभाव्यमभिमानिनि ॥२१०१॥
निष्प्रतिद्वन्द्वभावोस्य दुरुच्छेदो भवेदिति । इयमप्यन्यतस्तावदस्त्वपायधियः कथा ॥२१०२॥
किं तु द्रुग्ये यदाकोपाथम्यात्तथ्योपि वा । निर्द्रोहस्य वधो ध्यातो योस्यासौ कार्य एव तत् ॥२१०३॥
अर्थोयमल्पसत्त्वानामेवंस्माभिर्हि मन्त्रितः । नूनं तेनोपलभ्येत तानावर्जयता धनैः ॥२१०४॥
पुण्यैरपरिहार्यैः स्वैर्जातौर्वा मादृशाममी । जानतामपि जायन्ते निर्गुणा भोगभागिनः ॥२१०५॥
बालिशान्गृह्णतां प्रायश्चित्तमेतन्महीभुजाम् । तन्मौर्ख्यस्य फलं मूढैरेतैर्यदनुभूयते ॥२१०६॥
दुर्गमो भूमिभृन्मार्गो विटैर्हट्टवृतैरिव । .... ॥२१०७॥
तन्वाना व्रतवैमुख्यं रसनालौल्यशालिनः । परपिण्डोपहर्तारः खलाः कौलेयका अपि ॥२१०८॥
इत्थं खलोपतापेन प्रयुक्तं तन्नयात्पुनः । असंहार्यं कुकर्मेदं पश्चात्तापाय नो भवेत् ॥२१०९॥
इत्युदीर्य नृपः सुज्जेः सज्जो व्यापादसिद्धये । तमजागारयच्छश्वज्जागरं चाग्रहीत्स्वयम् ॥२११०॥
बिभ्रन्मन्त्रश्रुतेः शङ्कां जिघांसुः सुज्जिरित्यपि । तथ्यं भृत्यवचो जानंस्तथौ दौःस्थ्येन पार्थिवः ॥२१११॥
गत्वा स्वयं गृहान्यौनसंबन्धं कुरुतं युवाम् । इत्युक्ता रिल्हणेनाथ स सुज्जिज्ञ समयोजयत् ॥२११२॥
विश्वास्यापि तथा हन्तुं तं प्रसक्तमनाभुवन् । उदताम्यद्विवाराज्ञं तल्पोपर्यवशं लुठन् ॥२११३॥
सञ्जपाले गृहाद्गन्धुनाशदुःखिन्यनागते । आशङ्क्य साहसासिद्धिमधिकं पर्यतप्यत ॥२११४॥
निपत्य वीरशयने सुस्सलक्ष्मापसक्तियाम् । भ्रातरो यस्य कल्याणराजाद्या व्यस्मरन्युधि ॥२११५॥
सेनीः कुलराजः स ख्यातो व्यायामविद्यया । प्राणैरानृण्यमिच्छंस्तमपृच्छच्छोककारणम् ॥२११६॥ युग्मम्॥
स संस्थापयितुं हन्तुं वाप्यशक्यं न्यवेदयत् । तस्याप्रतिसमाधेयं कम्पनाधीश्वराह्वयम् ॥२११७॥
कियदेतच्जिप्राणमात्रलभ्यं महीभुजाम् । इत्याभाष्य स जग्राह साहसाध्यव्रसायताम् ॥२११८॥
दिनद्वयमनायातो गृहेभ्यः कम्पनापतिः । न प्रातिभाव्यमभजत्तस्य मृत्योः श्रियोथ वा ॥२११९॥
विस्रम्भभृत्यः भृङ्गारनामा चाप्यब्रवीत्प्रभोः । तं दृष्टवांस्तृतीयेह्नि शयनेवगणं स्थितम् ॥२१२०॥

२०९२. [1]) Emended; A °प्रायस्पर्धिनो°. २१००. [1]) Emended with C; A ब्रजन्. २१०३. [1]) Emended; A व भाकोप°; G *sec. manu* यत कों°. २१०६. [1]) A वानि°. २१०७. [1]) Here two *pādas* are missing; C supplements क स नीतिज्ञविज्ञेय. क च ते खलबुद्धयः. २११२. [1]) Emended; A कुरुतां. २११६. [1]) A, २.

शोभोपयोगिनो भर्तुर्नित्यं सततसेवकाः । कर्तुं साहससाचिव्यं विदूरेण तु पार्थते ॥२१२१॥
करे पिनाको मकराङ्कशस्त्रोः शोभाविशेषाय सदानुषक्तः ।
पुराहवे कार्मुककर्म तस्य तत्कालमात्रेण तु मन्दरेण ॥२१२२॥
ताम्बूलहारकव्याजात्ततो राजा व्यसर्जयत् । कुलराजं तमव्याजधैर्यासंलक्ष्यक्रियम् ॥२१२३॥
ध्रुवं मृत्युः पुनर्नाहमागन्ता तत्ततोस्य कः । आरंध्येति स निन्ये न ताम्बूलं स्वर्णभाजने ॥२१२४॥
व्यसनप्रशमं राज्ञः स्वदेहस्यागतोनुगाः । एवं कर्तुं धनन्तेन्ये निर्ध्यूढौ स्खलिताः पुनः ॥२१२५॥ 2125
सगणोवगणो वास्तु निहतो नियतं मया । जागर्त्वेतः परं देव इत्युदीर्य विनिर्ययौ ॥२१२६॥
गतस्य साहसासिद्धौ शक्यं शङ्कयं पलायनम् । ..... ॥२१२७॥
व्रजन्स्वामिहितं कृत्वा पुनः पश्चान्निनाय सः । शस्त्रिणौ द्वौ मिषाच्छस्त्र्यौ बन्धस्थाने परामृशन् ॥२१२८॥
स्वयं गृहीत्वा ताम्बूलं राज्ञा प्रहित इत्यथ । द्वा[रि]स्थेनावेदितः सुज्ञैः पार्श्वे रुद्धानुगोविशत् ॥२१२९॥
ददर्शोचावचैस्तं च मितैः परिजनैर्युतम् । यूथनाथमिवात्यल्पैर्ईपैररहितान्तिकम् ॥२१३०॥ 2130
गृहीतवन्दितस्वामिताम्बूलः सस्मितं स तम् । पृष्ट्वा कृत्यादि नृपतेः सत्कृत्य व्यसृजत्क्षणात् ॥२१३१॥
जनप्रवेशाशङ्की स त्वरमाणस्तमब्रवीत् । कृतागाः कोपि कैवर्तशस्त्रभृन्मत्समाश्रितः ॥२१३२॥
तस्याक्षेपपरान्भृत्यान्स्वान्निवार्याधुना तव । संमान्या वयमित्यपेलक्षयन्प्रकृतिक्षणम् ॥२१३३॥
सोत्सेकामिव तां वाचं स दर्पादवधीरयन् । तस्य रूक्षाक्षरं नाहं कुर्यामित्यब्रवीद्वचः ॥२१३४॥
स रोषादिव निर्गच्छन्मान्योसाविति वादिभिः । तं सान्त्वयित्वा तद्भृत्यै रुद्धा व्यावर्तितः पुनः ॥२१३५॥ 2135
तेनाचादि ततः कर्तुं विज्ञप्तिं वस्तुनोमुनः । सञ्जयोरादिश द्वारप्रवेशं भृत्ययोर्मम ॥२१३६॥
अवशेनेव तेनाथ वीक्ष्य तौ संप्रवेशितौ । सहायलाभाद्दुधुक्षुः प्रजिहीर्षुरवर्तन ॥२१३७॥
यानाय कुर्यां प्रातर्वो विधेयमिति तान्वदन् । दत्तपृष्ठो निदिद्रासुस्तल्पे सुज्जिर्जहौ वपुः ॥२१३८॥
गन्वाथ किंचिव्यावृत्तो निष्कृष्टक्षुरिको जवात् । प्राहरत्कुलराजोस्य वामे पार्श्वे कृतत्वरः ॥२१३९॥
तस्य धिक्कुर्वतो द्रोहमधावत्क्षुरिकां प्रति । यावत्पाणिः प्रहरणं तावत्तत्रैपि ते व्यधुः ॥२१४०॥ 2140
विमर्शः पश्यतां यावदाशङ्क्यैव तत्र नोययौ । स तावदेव सुचिरापेतश्वास इवाभवत् ॥२१४१॥
भयत्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुजीविषु । चकर्ष शस्त्रं तत्रैकः पिञ्चदेवः परं तदा ॥२१४२॥
प्रहर्तॄंस्तैस्त्रिभिस्तुल्यप्रतिप्रहृतिभिः क्षतः । भ्राम्यन्स्रुतासृक्तस्मात्स मण्डपाच्चिरंवास्यत ॥२१४३॥
स्थितान्द्वत्तागले धात्रि रुद्धद्वारतमोरयः । जिघांसवः सुज्जिभृत्यास्ततस्तान्पर्यवारयन् ॥२१४४॥
तमोरिप्रतिकुर्वाणा भज्यमानेरिभिर्व्यधुः । ते द्वारे तूलशय्यां तां प्रोत्सार्य शवमुद्धृतम् ॥२१४५॥ 2145
खड्गेषुशूलपरशुक्षुरिकादमाभिवर्षिणः । तान्सम्भ्रमयन्मार्गैरनेकैस्ते विविक्षवः ॥२१४६॥
नैराश्यहेतोर्यशतां तेषां संकटवर्तिभिः । पृष्ठाच्छित्त्वा शिरः सुज्जेरङ्गनेक्षिप्यताथ तैः ॥२१४७॥
अस्रनिःसरणाभीक्ष्णभुक्षेक्षणपुटभुति । उत्तरौष्ठकचच्छम्रसत्रघ्राणपुटद्वयम् ॥२१४८॥

२१२४. [1]) Thus emended in C; A आरेभेति. २१२५. [1]) Emended; A °ताम्बगाः. २१२७. [1]) Here two *pādas* are missing; C supplements इति चिन्तयतस्तस्य मन आसीद्विभृद्भुलं. २१२८. [1]) Emended; A °तृषन्. २१२९. [1]) Emended; A द्वास्थेन. २१३१. [1]) Emended; A हृद्वा. २१३९. [1]) Emended with C; A कुजरा°. २१४१. [1]) A विमर्षः. २१४६. [1]) Emended; A तान्स सम्भ्रम°.

अक्ष्णोर्बिम्बभ्रम्यमाणस्य लोकस्य प्रतिबिम्बकैः । संभाव्यमानसंस्पन्दस्लोकपश्यक्ततारकम् ॥२१४९॥
स्थपुटस्याक्रमच्छेदाद्गलमांसस्य संधिषु । हरिद्राद्रैरिवादयानमेदोग्रन्थिभिरुल्बणम् ॥२१५०॥
धूलिध्वस्तकचद्दमश्रु तदेतदिति निश्चयम् । परं भालतलस्थेन ददल्कुङ्कुमबिन्दुना ॥२१५१॥
नहीक्ष्य तिर्यक्पतनश्यक्तसंध्यन्तरद्विजम् । उच्चलत्तुमुलाक्रन्दा भृत्याः क्वापि विदुद्रुवुः ॥२१५२॥कुलकम्॥
तीक्ष्णान्प्रयुज्य क्ष्मापस्तु तिष्ठन्व्याकुलधीस्तदा । बहिर्वीक्ष्य जनक्षोभं साहसं निश्चिकाय तम् ॥२१५३॥
सुज्जौ हते क्षते वापि कार्यमेतदिति द्रुतम् । संनह्य सैन्यस्यादिक्षत्स तन्मन्दिरवेष्टनम् ॥२१५४॥
मिथ्यैव सुज्जिर्निस्तीर्ण इति श्रुतवता जनात् । स्वयमप्याहि भूपेन ततः समरसंभ्रमः ॥२१५५॥
निःसंशयं हतं ज्ञात्वा सुज्जिं राजोपजीविनः । तत्र स्थितं द्विषद्वर्यं सर्वेष्वमबन्धयन् ॥२१५६॥
हिल्लात्मजन्मनः सुज्जिभ्रातृस्यालस्य कौशलम् । कलशस्यांश्च निर्वर्ण्य वार्णीयं पुण्यभागिनी ॥२१५७॥
आक्षिप्यमाणैर्भिक्ष्वाद्यैरन्ते वीरोचितं कृतम् । तेन त्वसंशयस्थेन सदाचारात्र विच्युतम् ॥२१५८॥
राजौकस्येव तां वार्तां श्रुत्वा स त्रपलायितः । हतस्य स्वामिनोऽर्थाय जिहासुर्जीवितं ययौ ॥२१५९॥
द्वारे पदप्रहतिभिर्भज्यन्तं राजसैनिकाः । अपसार्य कथंचित्तं तीक्ष्णाः कृच्छ्रादरक्षिषुः ॥२१६०॥
प्रविष्टेस्मिन्नरिर्व्यूढपीडिते मण्डपान्तरम् । लब्धप्राणा नृपाभ्यर्णं कुलराजादयो ययुः ॥२१६१॥
हत्वप्रविष्टो हत्वान्स तत्रैकं महाभटम् । शरैरेव हतो दूरात्कथंचित्परिपन्थिभिः ॥२१६२॥
आयातं क्षुभिते देशे सज्जपालं महीपतिः । रिल्हणं चोल्हणं हन्तुं प्राहिणोद्धितत्वरः ॥२१६३॥
यातो मार्गात्पलाय्यायं परिशङ्कीचेति रिल्हणः । क्षिप्तिकातटपर्यन्तमटित्वा यावदाययौ ॥२१६४॥
पूर्वायातः सज्जपालो गृहद्वाराद्विनिर्यतः । उल्हणस्य पथो रुन्धन्बहून्प्रहरन्रणे ॥२१६५॥
तावदेकस्य खड्गेन निकृत्ते दोष्णि दक्षिणे । त्वङ्मात्रशेषे छिन्नास्थिखायुग्रन्थिरजायत ॥२१६६॥तिलकम्॥
अगण्यप्रायतां प्राप्ते वंशे यत्कौशलादसौ । दिगन्तरेषु स्वस्मिंश्च देशे प्राप प्रथां पुनः ॥२१६७॥
फलकाले समासन्ने शौर्यप्रतिभुवाभजत् । स तेन दोष्णा वैकल्यं घिगिच्छां विधुरां विधेः ॥२१६८॥
स प्राग्वदुदयायात्रौ भवेदविकलो यदि । फलेन तस्य जानीयादिच्छां लोकोयमद्भुताम् ॥२१६९॥
पीतामृतस्य क्षतविग्रहत्वं न प्राभविष्यद्यदि नाम राहोः ।
अज्ञास्यदिच्छां तदमुष्य लोकः सामर्थ्यभाजः सुचिरप्ररूढाम् ॥२१७०॥
दृष्टः शीलाभिधो वृद्धः पितृव्यः साहदेविना । सस्पृहं निहतः साधु ——' जातव्रणार्तिना ॥२१७१॥
तस्यार्त्या विशतो वेरम जंज्जलाख्योमगो हतः । मान्योनुगो भटौ द्वौ च यामिकश्च जनंगमः ॥२१७२॥
बालं तनयमालोक्य निषण्णस्याङ्कनस्थितेः । तस्यानिर्गच्छतो गेहे रिल्हणोभिमदापयत् ॥२१७३॥
आनीयमानो धूमान्धो बद्धो मुख्यैः स सैनिकैः । गृहद्वारे हतः कैश्चित्प्राकृतैर्व्रणविक्लवः ॥२१७४॥
तस्य प्रधानप्रकृतिक्षयहेतोर्महीपतिः । मुण्डमप्यबलोक्यासीदशान्तक्रोधविक्रियः ॥२१७५॥
व्यापाद्यमानाः साकोपं भूपतिप्रेरितैर्भटैः । उच्चावचाः सुज्जिभृत्याः कृत्यं सत्त्वोचितं व्यधुः ॥२१७६॥

२१५७. [1]) Emended with C; A कल - स्वाद्य. २१६६. [2]) A_1 ३. २१७१. [3]) Before or after साधु two *akshara*s are missing; the *lacuna* not indicated in A; C supplements सम्यग्जा°.

अनुजो लक्ष्मकः सुज्जैर्बद्ध्वा नीतः स विक्रियाम् । नृपं वीक्ष्यादवैः कैश्चिद्राजधान्यङ्गने हतः ॥२१७७॥
भ्राता पितृव्यजस्तस्य संगटाख्यो नृपाङ्गने । अटचट इव प्राणानौचित्येनामुचत्कृती ॥२१७८॥
प्रविष्टः शरणं बाणवंश्यैः पापैः प्रमापितः । उन्मत्तो मुम्मुनिस्तस्य भ्राता कैश्चित्स्वमन्दिरे ॥२१७९॥
सुज्जिस्यालस्तु भृङ्गारवृत्त्या भङ्गुरया हतः । महाकुलीनो विचरन्नौचित्येन च चित्रियः ॥२१८०॥ 2180
सङ्किकाख्यः प्रतीहारो व्रणितः शनकैर्हतः । अन्येपि संभृताः सुज्जेस्तत्र प्रमिमिरे ॥२१८१॥
जात्यवाजिजवप्राप्तप्राणाः कोष्टेश्वरान्तिकम् । आसाद्य वीरपालाद्या द्वित्रा मृत्युभयं जहुः ॥२१८२॥
व्रजञ्शरदियो दुष्टोत्थानरुद्धतुरंगमः । प्रपेदे संगटभ्राता बन्धनं सुभटामठे ॥२१८३॥
सूनुश्च सज्जलः सुज्जेः श्वेतिकश्चाप्रजात्मजः । उल्हणस्य तनूजश्च कारागारं प्रपेदिरे ॥२१८४॥
इत्थं राजन्यमात्ये च प्राप्ते पिशुनवद्यताम् । नवमेऽब्दे शुचेः शुक्लपञ्चम्यां विग्रहोभवत् ॥२१८५॥ 2185
कार्ये क्वापि विपर्यस्तसत्त्वं संस्मृत्य मन्त्रिणम् । तमद्यापि नृपस्तादृग्भूत्येपेतोनुतप्यते ॥२१८६॥
वेतालोत्थापनाच्छ्रीमल्लूनाद्विषचर्वणात् । व्यालाश्लेषाच्च विषमं सत्यं राजोपसेवनम् ॥२१८७॥
अनात्मायत्तनिस्तीर्णगुणानां चक्रवर्तिनाम् । शकटानामिवाग्रस्थो विभ्रस्तः को न भज्यते ॥२१८८॥
अयुक्तं नृपतिः सुज्जिवधं मेने प्रजाः पुनः । युक्तं ज्ञात्वा तमुद्रिक्तशक्तिनां विविदुः प्रभोः ॥२१८९॥
भेजे राजा सच्चपालं कम्पनाधिपतिं दधत् । कुलराजे च नगराधीकारित्वं समार्पयत् ॥२१९०॥ 2190
त्यक्त्वा मल्लार्जुनं धन्योदयौ नगरमागतौ । प्राग्वत्पुनर्जजृम्भाते प्रियौ विश्वंभराभुजः ॥२१९१॥
इतराभयविच्छेदा वीतपारिप्लवस्थितिः । श्रीः सर्वाकारमकरोत्स्थिरं चित्ररथे पदम् ॥२१९२॥
अद्भुतैश्वर्यधुर्योपि राष्ट्रं दण्डेन पीडयन् । शमं नेतुमशक्योभूत्स भूपस्याप्यनुद्धुरः ॥२१९३॥
गन्धर्वानाभिधे ग्रामे टिक्कं हत्वा व्यसर्जयत् । पांरविशोकं कोष्टेशस्तच्छिरः पार्थिवान्तिकम् ॥२१९४॥
निसर्गद्वेषिणा प्राग्वत्तापे नितरां नृपे । तदानीं तप्यमानेन दूतेनाप्यायितोसकृत् ॥२१९५॥ 2195
कोष्टेश्वरेण रभसादल्पैः परिजनैर्युतः । निशि लोठनदेवः स हाडिग्रामं ततोविशत् ॥२१९६॥
महाकथितकन्थाद्यैः संरब्धे राज्ञि सर्वतः । बद्धसंधिर्लवन्यस्तं विससर्ज यथागतम् ॥२१९७॥
उच्चलाद्विवदादातुं राज्यं स रभसं भजन् । निर्ऋद्धिभून्यदार्योगान्मूढो लोकस्य हास्यताम् ॥२१९८॥
तीक्ष्णप्रयुक्तिभिः सैन्यभेदैरन्यैश्च कोष्टकम् । उपायैर्नृपतिस्तैस्तैस्तेना हन्तुं व्यचिन्तयत ॥२१९९॥
प्रतिहन्तीव तीक्ष्णानां पाटिताक्षः क्षमाभुजम् । न संप्रासादयत्क्रुद्धः प्रतियोद्धुं त्वचिन्तयत् ॥२२००॥ 2200
स्वैः स्वैः प्रदेशैरादिश्य प्रवेष्टुं धृतनापतीन् । स्वयमुच्चावचैः सैन्यैरवस्कन्द तं पुनः ॥२२०१॥
स भूपं रभसायातं ज्ञात्वाल्पपृतनं बली । प्राग्रश्छलयितुं तस्थौ प्रतापैः परिहारितः ॥२२०२॥
लग्ने रणे चित्ररथः पृथुसैन्योपि दैवतः । तस्य सैन्यैकदेशेन निन्ये जयविपर्ययम् ॥२२०३॥
भङ्गेनाभङ्गलोकारकल्पेन किल तेन सः । ततः प्रभृत्यभूद्भृशदवष्टम्भो दिने दिने ॥२२०४॥
रिल्हणादीन्योधयित्वा व्यूढव्यस्ताखिलानुगः । लवन्यो न्यपतत्सायं कम्पनाधिपतेर्बले ॥२२०५॥ 2205

२१८३. [1]) C शरदि यो. २१८५. [1]) Emended with C; A °मान्ये. २१८९. [1]) Conjectural emendation of G. (*sec. manu*); A प्रजाः. २१९०. [1]) Emended with C; सत्पर्वत. २१९१. [2]) Emended; A महार्जुनो २२००. [1]) Emended; A °भुजाम्;—[2]) Emended; A संप्रसाद्य°. २२०५. [1]) Doubtful emendation; A भङ्गनाभङ्गलौ°; C भङ्गनाभङ्गलौकार°. २२०६. [1]) Emended; A °बैली.

ऊनैः शतादपि भटैर्युतो विद्युतसैनिकः । सेहे[1] तत्सैन्यरोधं स गजभोभमिवाचलः ॥२२०६॥
किं वाच्यः स नरव्याघ्रः प्रवृद्धिं याति संगरे । निजवर्मतनुत्राद्दि यस्य मानिं[1] न वर्ष्मणि ॥२२०७॥
मन्दीकृतारिसंरम्भमवष्टम्भेन तादृशा । तं त्रिलक्षादयः प्रापुर्लवन्याः सैन्यशालिनः ॥२२०८॥
तैः सजातीयदाक्षिण्यात्तटस्थैरपि संकटे । तस्येषदुपयोगोभूत्स्ववीर्यापास्तविद्विषः ॥२२०९॥
2210 काले संनहनं रात्रिजागरः सामतो बलैः । समये महणत्यागतत्तद्युक्तिविकल्पनम् ॥२२१०॥
लब्धभूम्यपरित्यागो जिगीषोरीदृशैर्गुणैः । म्लेयुररयोप्यस्य का वैर्याक्रमणे स्तुतिः ॥२२११॥
अविश्वसन्भिन्नभृत्यस्तादृक्संरम्भपीडितः । पलायनोन्मुखः शैलात्कोष्ठकोथ व्यगाहत ॥२२१२॥
मार्गेष्वकालग्रालेयपातरुद्धेषु वाजिनाम् । गन्तुं तस्योद्यमं जग्मुः पृथुलग्ना विरोधिनः ॥२२१३॥
अवमानोपतप्तोथ परिमेयपरिच्छदः । स ययौ जाह्नवीं स्नातुं राज्ञा राष्ट्रादपाकृतः ॥२२१४॥
2215 सोमपालोथ भूपालनाम्ना पुत्रेण खेदितः । दीर्घद्वैराज्यदुःखार्तः शरणं नृपतिं ययौ ॥२२१५॥
पुत्रौ दत्तवतो नीत्यै नागपालस्य तस्य च । अभयं प्रतिभुभाव भूभृदाश्रितवत्सलः ॥२२१६॥
बृहद्राजस्य जिह्मोयं दौस्थ्यहेतुरभूदिति । स तदापदि नास्मार्षीदव्याजौदार्यधुर्यधीः ॥२२१७॥
साहायकाय स्वं सैन्यं दत्तवांस्तं महीपतिः । भूयः प्रतिष्ठामनयद्वंशमनाद्विषाम् ॥२२१८॥
ज्ञात्वा द्युनद्यां व्यावृत्तः कोष्ठकोत्रान्तरे पुनः । मल्लार्जुनं गृहीत्वाभूद्वैराज्योत्थापनोद्यतः ॥२२१९॥
2220 अर्कोपरागे प्राप्तः स कुरुक्षेत्रमवाप तम् । लवन्यं कार्यतस्त्यक्तपूर्ववैरो नृपात्मजः ॥२२२०॥
आहूतो लोष्ठनः पूर्वमायातस्तेन डामरम् । निशम्य तं संघटितं खिन्नः प्रायाद्यथागतम् ॥२२२१॥
विजयेशागतः पीतकोशोपि नृपतिद्विषः । प्रतिविक्लवनुपैक्षिष्ट सोमपालो दुराशयः ॥२२२२॥
आराधनाय भूभर्तुस्तत्पुत्रः कोष्ठकं पुनः । प्राप्तं स्वविषयैस्तैस्तैरकुरैर्नैरलुण्ठयत् ॥२२२३॥
अत्रान्तरे चित्ररथं संवृद्धायासदुर्महम् । अनिच्छन्तोवान्तिपुरे प्रायं चक्रुर्जिजानयः ॥२२२४॥
2225 उपेक्ष्यमाणास्ते दर्पात्तेनागणितभूभुजा । ज्वलिते ज्वलने देहान्बहवो जुहुवुः शुचा ॥२२२५॥
चरके धर्मधेनूनामुत्तब्धेपि तदाश्रितैः । वह्निं गोपालकोप्येकः कारुण्यप्रवणोविशत् ॥२२२६॥
भट्टस्योद्भटवंशस्य पृथ्वीराजस्य नन्दनः । युवा विजयराजाख्यः सानुजो गाढदुर्गतः ॥२२२७॥
देशान्तरं जिगमिषुर्वैषम्यं वीक्ष्य तत्र तत् । व्याजहारानुजन्मानं कारुण्याक्षुण्णान्किरन् ॥२२२८॥
उपेक्ष्यमाणा दाक्षिण्यस्तम्बिनेन महीभुजा । विशः सचिवपादोन विवशाः पश्य नाशिताः ॥२२२९॥
2230 छन्दानुवृत्त्यामात्यानां यत्र क्ष्माभृदुपेक्षते । कस्तत्रान्यस्तु दीनानामापच्छमयिता विशाम् ॥२२३०॥
यद्वा न्यायोयमन्योन्यस्पर्धया यदुपप्लुतम् । शमिता दण्डयेच्छाम्यं शमितारं परोथ वा ॥२२३१॥
विभ्रद्भुलं नयेच्छय्यां दाढर्यसारं विघट्टनैः । कदाचिल्लोहमदमानमदमा लोहं कदाचन ॥२२३२॥
दोषेणैकेन न द्वेष्यो राजा सर्वगुणोज्ज्वलः । वधाच्चित्ररथस्यान्यद्विधेयं नावभाति मे ॥२२३३॥
धर्मः सर्वोपकार्येकक्षुद्रक्षपणमुच्यते । जघानाजगरं सोपि जन्तूनामन्तकं जिनः ॥२२३४॥

२२०६ [1]) Emended; A सह. २२२१. [1]) Emended; A सङ्कुचितुं. २२२४. [1]) Emended with C; A सवृद्धावास°. २२३०. [1]) Emended with C; A apparently °भान्यानां.

दुर्वृत्तदमनेस्माभिः कृते तेजस्विनो जनात् । भूयोप्यधिकृतो विभ्यन्न कश्चित्पीडयेत्प्रजाः ॥२२३५॥ 2235
कायस्यास्य परित्यागादनन्ता जन्तवो यदि । दुःखिनः स्युरसौ भ्रातर्वणिज्या ज्यायसी न किम् ॥२२३६॥
संशुभ्रुवांसं स तथेत्यथ तं कोशपीथिनम् । विधायानुससारैत्य हन्तुं चित्ररथं तदा ॥२२३७॥
कालेस्मिन्धर्मदौर्बल्यकलुषेपि कलेः किल । प्रभावो भूमिदेवानां द्योततेद्याप्यभङ्गुरः ॥२२३८॥
ब्राह्मणैरपरिक्षीणपुण्यपुण्यो न कश्चन । धैर्यमारभते भ्रष्टदुष्टोत्पाटनपाटवैः ॥२२३९॥
द्विजानुद्वेजयन्सुज्ञिर्द्विजादेवासदद्दधम् । विप्रेणैव हतश्चित्ररथो विप्रावमानकृत् ॥२२४०॥ 2240
द्विजोत्थापितयाक्रान्तचित्तोसौ कृत्यया ध्रुवम् । दध्यौ तस्य वधं प्राणान्विना कारणमुत्सृजन् ॥२२४१॥
कृशानुसादकृपत विप्रा देहान्यदैव ते । तद्वेपस्तुल्यसंघर्षं तदैवासीद्धतानुगः ॥२२४२॥
अनासादयतश्चित्ररथं पृथुबलान्वितम् । गणराजममूद्धन्तुर्दिवारात्रं प्रजागरः ॥२२४३॥
स ह्यपर्यन्तसामन्तसीमन्तितपथो व्रजन् । अभूद्वृश्यो दृश्यश्च जनसंबाधमध्यगः ॥२२४४॥
तेन साश्चर्यनैश्चल्यनिश्चुरेणैकदा जवात् । सोनुसस्रे व्यतिक्रान्तनिःश्रेणिर्नृपवेश्मनि ॥२२४५॥ 2245
विलम्बितस्य स्तम्भांघे कृपाण्या मूर्ध्न्यथास्य सः । सामन्तमध्यगस्यैव प्राहरत्सीव्रसाहसः ॥२२४६॥
मुमूर्षोरिव तत्रास्य वैह्वल्यगलितस्मृतेः । उद्भ्रान्तचक्षुषो वर्चश्च्यवनं समपद्यत ॥२२४७॥
प्रमापितोयं राज्ञेति ज्ञात्वा सत्त्वबहिष्कृताः । क्षित्रस्तास्तं तथाभूतमत्यजन्नुजीविनः ॥२२४८॥
तं वीतजीवितं ज्ञात्वा न तीक्ष्णः प्राहरत्पुनः । प्राग्रं द्वितीयनिःश्रेण्या भ्रातरं निषिषेध च ॥२२४९॥
न पलायिष्ट निर्वीर्यप्रसर्वमार्गोपि घातितः । राज्ञा चित्ररथः शश्वदित्युद्यैः शोचकार सः ॥२२५०॥ 2250
प्रनष्टं भृष्टमांसादिराज्यभोगपुरःसरैः । सर्वैः कापुरुषैस्त्रासादथ चित्ररथानुगैः ॥२२५१॥
ज्यायांश्लोष्ठरथस्तस्य भ्राता भीत्या पलायितः । शरणं नर्तकीमेकां ययौ वक्त्रार्पितस्तनः ॥२२५२॥
तादृक्प्रवेशितश्चित्ररथोभ्यर्णं महीभुजा । मा भैषीः प्राहरत्कस्त्वामित्युक्त्वाश्वासितः स्वयम् ॥२२५३॥
नृपाज्ञया को निहन्ता हारेशस्येति वादिभिः । तीक्ष्णैर्नान्त्रिदो भटैः सोहमित्युक्त्वा स्वं न्यदर्शयत् ॥२२५४॥
धीरो योधान्स्वपैर्यात्तलङ्घनश्लाघ्यविक्रमः । त्रिंशद्द्विंशान्स हत्वाथ प्रहस्य चरणे हतः ॥२२५५॥ 2255
परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् । धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥२२५६॥
लब्धा लिखिततत्कृत्यकारणा पत्रिका करात् । तस्यान्तसमयाशंसा श्लोकेनानेन पावनी ॥२२५७॥
अरुच्युन्मदहीनत्वयुतश्चित्ररथस्ततः । रुद्रव्रणोपि लालाटसंधिबेधादजायत ॥२२५८॥
स मासान्पञ्चषान्याप्य निराप्यायकृशाकृतिः । विवेष्टमानोर्वातिष्ट शयनीयतलेन्वहम् ॥२२५९॥
मल्लार्जुनं पुरस्कृत्य कोष्टको विप्रवोन्मुखः । तन्मध्ये तरुसंबाधे गिरिदुर्गमगाहत ॥२२६०॥ 2260
मां मामध्रमयं भ्राम्यन्स्वयूथ्यसनोद्यमात् । अविस्मृतापदं लोकं पुनर्द्वैराज्यशङ्किनम् ॥२२६१॥
अकाण्डाम्बुदजाद्येन पंडिताङ्गं इवाभजत् । परचक्रोदयेनाशु लोकः शिथिलशक्तिताम् ॥२२६२॥
तरुदुर्गं तदकृशक्रोशंव्याप्यं सर्वतः । व्याप्तोप्यान्तवनग्रामैः सन्निवैः स न्यरोधयत् ॥२२६३॥

२२३५. [1]) Misread in C दुर्वृत्तहसने २२४६. [1]) Emended; A स्तम्बामे. २२५१. [1]) Emended with C; A प्र-र्हं. २२५३. [1]) Emended with C; A मैचीभ्या°. २२५६. [2]) Compare for this verse *Bhagavadgītā* iv. 8. २२६१. [1]) The text of the first *pāda* is corrupt; perhaps read ऽ समभमद्भ्रा°. २२६३. [1]) A °क्रोय°.

सञ्जपाले यवनकैः स्कन्धावारं निबध्नति । अनुबद्धुर्द्विषोत्पन्दाश्चिवातस्तिमितांस्तदन् ॥२२६४॥
2265 धन्योपि दोलिकाकोट्टपर्यस्तकटकोभवत् । गन्धद्विपी गजरिपुः सिन्धुरस्येव वैरिणः ॥२२६५॥
आवासितबलो राजा गोवासे रिन्हणोकरोत् । अटवीं पर्यटन्धूकानिवार्कौ बुडितानरीन् ॥२२६६॥
तीव्रशक्तेर्नृपस्यैवमारम्भैः स्तम्भितोभजत् । कोष्टेश्वरस्त्रिचतुरान्मासान्संचारभून्यताम् ॥२२६७॥
क्लिष्टो देशान्तरे राष्ट्रानन्तरैन्यैकृतो नृपैः । भिन्नस्ववर्गो भूभर्तृभृत्यव्यर्थीकृतोद्यमः ॥२२६८॥
बालिशत्वाद्दकुशलो ज्ञातुं वृत्तिं महीभुजाम् । स विस्मृतागाः संधातुमैच्छच्छत्रपदो नृपम् ॥२२६९॥
2270 उज्जिहीर्षोः प्रभोर्मन्युं वाच्यं तद्भञ्जनाद्दिदन् । भक्तयेकामः सञ्जपालस्तस्येच्छां तामपूरयत् ॥२२७०॥
तयातोपि रिपुं राज्ञः संधित्सुर्न्यर्पयद्दीक्ष सः । पृथ्वीहरमसूतानां निर्द्रोहत्वं न कौतुकम् ॥२२७१॥
तेन प्रहिण्वता राजवैरिणं स्वकराङ्गुलिम् । छिन्दतापि महीभर्तुर्मन्युश्छेत्तुं न पारितः ॥२२७२॥
कण्ठबद्धशिरःशाटः शीर्षेणोपानहं वहन् । भुक्तवेलोपि भूपालं कर्तुं नाशकदङ्कुधम् ॥२२७३॥
अस्वीकृतद्विजभूभुङ्नाञ्छनः स हि राजवत् । तत्तत्पर्युक्तभूपाशः सर्वं गर्व्याण्यवाहरत् ॥२२७४॥
2275 शुभाव बद्धं तन्मध्ये यातं मल्लार्जुनं नृपः । अनुबध्नाति भव्यानामुदयेभ्युदयान्तरम् ॥२२७५॥
नीयमानः स हि स्कन्धमधिरोप्यानुजीविभिः । अजाङ्किकतया मार्गोल्लङ्घनायासनिःसहः ॥२२७६॥
ततस्ततो भयस्थानाच्छिस्तीर्णो लोहराशितम् । सावर्णिकाभिधं ग्रामं ग्रामो विन्यस्तरक्षिणा ॥२२७७॥
निरुद्धो जाग्गिकाख्येन उकुरेण महीपतिः । प्रियंकरं तं च भृत्यं शुभावान्तिकमागतम् ॥२२७८॥
बद्धप्रायोरिणा दुर्गाच्चिर्गतः स कथंचन । बद्धस्तेन पुनः शक्तिः कस्य भाग्यर्धलङ्घने ॥२२७९॥
गङ्गा शुभार्गलुठिता जठरात्कथंचिदेकस्व संहतवतो निसृता महर्षेः ।
2280 मस्तापरेण कृतसागरगर्तपूर्तिः शक्तो न कोपि भवितव्यविलङ्घनायाम् ॥२२८०॥
जाग्गिकेः बद्धसंग्रामिपर्यन्तोपान्तरक्षिणि । राज्ञोदयद्वारपतिः प्रायोजि प्राज्यबुद्धिना ॥२२८१॥
तं विना धैर्यगाम्भीर्यशौर्यधुर्यं महाधियम् । संकटे न ह्यवष्टम्भो राज्ञाज्ञाव्यन्यमन्त्रिणाम् ॥२२८२॥
स अतिक्रम्य सावाधान्मार्गानुभयवेतनैः । तमोरिस्थितमद्राक्षीत्तं क्षमापतिविधिघम् ॥२२८३॥
निष्ठाभूम्येन धैर्येण शौर्यसंभावनावहः । स्तुवन्स तं बहिः प्राप्तं तत्तदुक्त्वान्नवीत्पुनः ॥२२८४॥
2285 सर्वतो ज्यायसीं भर्तृभक्तिं यो बहु मन्यते । भवान्धुर्यो मतिमतामाहतो लोभनातुरैः ॥२२८५॥
कृता रक्षामणिसमं सहायं त्वादृशं विना । हानिर्मे दुर्नरेन्द्रस्य बाल्ये राज्ये बहुच्छलैः ॥२२८६॥
दुष्प्रेक्ष्याणां भवत्येव नियमाद्राजभास्वताम् । भाग्यान्तहेमन्तदिने जननेत्रविलङ्घता ॥२२८७॥
शोभते रुधिराताम्रमण्डलाभो यथोदये । तथा योस्तमये भास्वानिव बन्धः स भूपतिः ॥२२८८॥
धन्योवतारो यस्यासीत्सुभ्यस्पौराङ्गनाजनः । उदयेस्तमयेप्युये रागव्यप्तास्तरोगणः ॥२२८९॥
2290 पदे प्रयोगं लब्धार्थं किंचित्कृत्वा कुलीनवत् । अहं कविरिव प्रौढः ग्रामो निर्मूढिभूढताम् ॥२२९०॥
सत्यंकारोधुना भूत्वा विधत्तां स्वान्तहस्थितिम् । साध्यत्वानतिवृत्तेन वरेणैकेन मे भवान् ॥२२९१॥

२२६४. [1]) A. स्कन्धा°. २२६५. [1]) A सिन्धुरस्येव. २२६९. [1]) A बालि°. २२७६. [1]) Emended; A स्कन्धन°.—[2]) Emended; °ङ्घनाद्व वि°. २२७९. [1]) Emended; A बन्धि.—[2]) Emended; A भाग्यार्थ°. २२८१. [1]) Doubtful; A जग्गाके; cf. viii. 2278.

इत्युक्त्वा प्रत्ययोत्पत्त्यै संस्पृशुं स्फाटिकं ततः । सपीठं पुरतो द्वारपतेर्लिङ्गमुपानयत् ॥२२९२॥
अच्छलाहवसंमर्दप्रासशूलेषुवर्षिणः । योधान्योद्धुं वरं मार्यं मानवाञ्जनमिच्छति ॥२२९३॥
इति संभाव्य संस्पृष्टशिवलिङ्गः स वाञ्छितम् । वरं तस्योररीचक्रे स च भूयो जगाद तम् ॥२२९४॥
आकृष्टदृष्टिरहतः क्ष्माभुजोन्तिकमक्षतः । यथेदृगेव ग्रामोपि तथा स्वामर्थयेधुना ॥२२९५॥ 2295
कार्पण्योपहतं तस्य वचः श्रुत्वा नृपाजडाः । सर्वेप्युर्वीमुखास्तस्थुर्वृष्टधार्द्राः पल्लवा इव ॥२२९६॥
अन्तक्षणस्ततो भिक्षोः स्मर्यमाणः सचेतसाम् । विक्रासहेतुतां प्राप स्वस्थस्य मनसः पुनः ॥२२९७॥
मनुष्यवाह्यमारूढः पत्तं निन्ये स निस्त्रपः । तेन स्वपालितांल्लोकानपि पश्यन्नविक्रियम् ॥२२९८॥
अहीनाहारनिद्रादिवैवश्यः पथुवर्त्मनि । कृप्यमाणः स केनापि न विकल्पेन पस्पृशे ॥२२९९॥
पश्यन्नानीयमानं तं गोप्तृभिस्तादृशं जनैः । तयार्द्रहृदयश्चासीन्नाभ्यनन्दच्च भूभुजम् ॥२३००॥ 2300
उवाच चानुकम्प्येस्मिञ्जन्मज्येष्ठस्य भूपतेः । नैतावज्ञाति नैर्घृण्यमनुजे पितृवर्जिते ॥२३०१॥
असेचनकमेतस्य मेचकाञ्जदृशो वपुः । क्लेशगर्भमनिर्स्त्रशचेताः कः कर्तुमर्हति ॥२३०२॥
पूर्वापरानुसंधानवन्ध्यस्तं दृष्टवांस्तदा । विस्मृतागा नृपं तत्तद्दिग्युपालभताध्वनि ॥२३०३॥
गणना काष्ठ वा बालबालिशादौ विधीयते । न चित्तवृत्तेरैकाग्र्यं महतामपि सर्वदा ॥२३०४॥
श्रोतॄणां शून्यपाञ्चालीकेशकृष्टयादि शृण्वताम् । पाण्डवेभ्योधिकः क्रोधो धार्तराष्ट्रेषु जायते ॥२३०५॥ 2305
कुरूणां क्षतजापाने भीमोरोर्मूर्धताडने । भुते पाण्डवविद्वेषस्तेषामेव च दृश्यते ॥२३०६॥
परावरज्ञः कार्याणां न कश्चिन्मध्यमं विना । तटस्थेनुभवाभेदस्तत्र तत्र कथं भवेत् ॥२३०७॥
स पौरान्नोदयन्नूचे छिन्नाङ्गुल्यङ्गमुद्वहन् । युग्याधिरूढो मृत्पात्रं सायं नगरमासदत् ॥२३०८॥
न्यधत्ताश्वयुजाशुक्लपञ्चदश्यां महीपतिः । एकादशेह्नि तं रक्षियुतं नवमठान्तरे ॥२३०९॥
त्यक्ताहारस्य च निशाः पञ्चषास्तस्य ताम्यतः । पार्श्वं जगाम कारुण्याद्वरणस्पर्शनार्थिनः ॥२३१०॥ 2310
अवादीदार्थितं तस्मै प्रतिभुभुवुषेभराम् । द्रोहावेकान्ततो वध्यौ स चित्ररथकोष्टकौ ॥२३११॥
राजा निर्जेग्मुषः स्वोर्वीं कोष्टकस्याथ बन्धनम् । विधित्सुः पञ्चषानाप्राञ्जिल्हणादीनचूचुरत् ॥२३१२॥
सर्वेषु गलितौजःसु स्वयं राज्युद्यमस्पृशे । अथ तं रिल्हणो दोर्भ्यां हर्षं माह इवाग्रहीत् ॥२३१३॥
कृतशस्त्रः स बलिनस्तस्य दोष्पञ्जरान्तरे । तस्थावचेष्टो निद्रान्धो भूतेनेवासनीकृतः ॥२३१४॥
भ्रातृभ्यो भिःखराजाख्यः कुलराजस्य कोपनः । भृभृङ्गस्या कृपाण्यास्य निर्भिद्य कृकाटिकाम् ॥२३१५॥ 2315
परश्वधेन मूर्ध्नेनं पृथ्वीपालश्च ताडयन् । राजबीजी स च क्रोधाऋषिध्यत महीभुजा ॥२३१६॥
कृकाटिकास्थिसंजातमर्मवेधोपचेष्टितः । विवेष्टमानोवर्तिष्ट क्षितौ स रुधिरोक्षितः ॥२३१७॥
महाबलैः कमलियप्रमुखैस्तस्य सोदरः । चतुष्कः पातितोप्युर्व्यां गण्डशैल इव द्विपैः ॥२३१८॥
विलोक्य वैकल्यहतौ बद्धौ तौ स्वामिनौ तथा । कृष्टासिधेनुरुत्तस्थौ द्विजन्मा मल्लकाभिधः ॥२३१९॥
उधावत्सेषु प्रहरन्स भूपालोपजीविषु । अंतर्धयमाणस्तुमुलं राज्ञैवालक्ष्यतापतन् ॥२३२०॥ 2320

२२९३. [1]) A माऽवं. २३००. [1]) Emended; A जनाः २३०४. [1]) A °चालि°. २३१५. [1]) A त्रि×ख°. २३१९. [1]) Emended with C; A स्वामिनो.

नृपान्तिकादापततस्तांस्तान्घ्नन्तं महाभटान् । अधावत्सासिधेनुस्तं कुलराजो महौजसम् ॥२३२१॥
प्रतिप्रहर्तुमु.क्षिप्रापतत्पाणिमपारयन् । निहन्तुं संसरोधेव भित्तौ व्यायामविस्रंसम् ॥२३२२॥
अपयातुमवस्थातुं प्रहर्तुं वाप्यशक्नुवन् । तस्थौ च बहुसंधानः संस्तम्भैनमविक्षतम् ॥२३२३॥
चरणास्फालनोत्फालदोःशब्दमुखरोन्तिकम् । धाविते पद्मराजेथ मल्लकोक्षिपदीक्षणम् ॥२३२४॥
2325 प्राहरत्कुलराजोस्य लम्बरन्ध्रोथ वक्षसि । प्रहृत्य गच्छतः पाणेः स तस्याङ्कुशमक्षिणोत् ॥२३२५॥
तौ विज्जराजे[1] दर्पोष्णनिविडे प्रहरत्युभौ । तस्मिन्प्रतिप्रहरति क्षिप्रं प्राहरतां ततः ॥२३२६॥
स त्रीण्यभियोक्तॄंस्तांस्त्यक्त्वा दृक्पथमागतम् । चतुष्किकाद्वारगतं राजानं समुपाद्रवत् ॥२३२७॥
लक्षीभूते नृपे शीघ्रमनुधावन्ससंभ्रमम् । चकार कुलराजस्तं स्फिगस्थिक्षतिनिर्जवम् ॥२३२८॥
ततः सर्वैर्वृतो योधैः क्रीबाक्रीबान्स सत्वरम् । हत्वाभजद्वीरशय्यां रक्तस्यन्दोत्तरच्छदाम् ॥२३२९॥
2330 जीवद्व्यापद्गतस्वामिवीक्षितः श्लाघ्यविक्रमः । स एवास्पृहणीयान्तक्षणो वीरेष्वगण्यत ॥२३३०॥
बहिः कोष्ठकभृत्येषु विद्युतेष्वदरिद्रताम् । परं जनकचन्द्राख्यो धैर्येणोवाह डामरः ॥२३३१॥
निरायुधो राजभृत्याद्भूत्वैकस्मात्परश्वधम् । स द्वयुद्धायद्भूतत्वं नयन्भूरीण्यमान्तिके ॥२३३२॥
ययासोस्तस्य चण्डांशुमण्डलं परशुः करे । सुषुम्णासंविभागार्थी शशिखण्ड इवाविशत् ॥२३३३॥
नाद्राक्ष्म नाशौष्म वापि बद्धे भर्तरि यत्तदा । कोष्ठकस्य वधूरन्वतिष्ठन्मानवती सती ॥२३३४॥
2335 जीवन्भूयोपि लभ्येत त्वया स पतिरित्यसौ । बन्धूनामवधीर्यैर्यैः प्राविशद्धुताशनम् ॥२३३५॥
सप्तर्षयोपिदाक्षेपतर्षकिल्बिषदूषितः । तस्याः सतीलोकगायाः पादाभ्यां पावितोनलः ॥२३३६॥
वसन्तस्य सुता धन्योदयभ्रातुः पुपोष सा । शुचिवंशाभिमानेन न डामरवधूव्रतम् ॥२३३७॥
लवन्यललनाः कुर्युर्वैधव्येपि धनेच्छया । धामकार्यिकुटुम्ब्यादीक्षितम्बाभोगभागिनः ॥२३३८॥
मतिव्यामोहनिर्गूढवैक्लव्यस्याभिमानिनः । तयानुगाभ्यां च कृतं कोष्ठकस्योच्चकैः शिरः ॥२३३९॥
2340 रूढव्रणोपि क्रिमिसाद्भूतः कैरपि किल्बिषैः । निष्प्राणो गणराज्ञेन कारायां कोष्ठकोभवत् ॥२३४०॥
अथ चित्ररथः शोषकृशः कलुषितं नृपम् । भुक्त्वा मल्लार्जुनेनाभूद्भयादत्यन्तदुःस्थितः ॥२३४१॥
पत्नी तस्यैकभार्यस्य प्रिया सूर्यमती सती । परलोकातिथिः पूर्वं विभवप्रतिभूरभूत् ॥२३४२॥
देहे याप्यहताप्याप्ते गेहे गतपरिग्रहे । पत्यौ वैमत्यकलुषे नेषदप्येष पिप्रिये ॥२३४३॥
तीर्थस्थितस्य न स्यान्मे सागसोप्यप्रियं नृपात् । इति संचिन्त्य स प्रायान्निशान्मर्तुं सुरेश्वरीम् ॥२३४४॥
2345 अथ नानार्थभूयिष्ठां धनाधीशाधिकश्रियः । स्थानात्ततस्ततस्तस्य पार्थिवोपाहरच्छ्रियम् ॥२३४५॥
कनकांशुकसंनाह्याजिरत्नायुधादिभिः । स्वा स्वा प्रकाशिता लक्ष्मीः स्पर्धयेवाधिकाधिका ॥२३४६॥
लोहरद्रोहधर्मोष्मशोषितो राजपादपः । तल्लक्ष्मीशीलतटिनीसेकेनाप्यायितोभवत् ॥२३४७॥
विप्लवे निरनष्टेपि श्रीकल्याणपुरं न यः । वनवासोचितत्रासः शाल्वः सौभमिवात्यजत् ॥२३४८॥
श्वेतच्छत्रांशुपृक्तेव चिन्तापाण्डुरवर्तत । बन्दीकृता नरेन्द्रश्रीर्निर्नेंद्रा यस्य मन्दिरे ॥२३४९॥

२३२१. [1]) Emended with C, संस्तम्भैनं. २३२६. [1]) Emended; A विज्जराजो. २३४८. [2]) Emended; A साल्वः सौभिवा°; C सालूरोऽन्धुमिवा°.

राज्ञा प्रयुक्तं विज्ञाय विजयः स भवोद्भवः । तीक्ष्णमानन्दनामानमत्रपीत्तेन चावधि ॥२३५०॥तिलकम्॥ 2350
इत्थं स पथे तादृक्प्रजापालनशालिनः । सर्वोत्साहमयोनेहा जयसिंहमहीभुजः ॥२३५१॥
तीर्थस्थिते चित्ररथे पादाग्रग्रहणैषिणी । भृङ्गारजनकावास्तां तद्भृत्यौ व्यक्तचक्रिकौ ॥२३५२॥
प्रचुरोत्कोचदानेन स्वीकृत्य नृपतिं ययौ । भृङ्गारो भग्नजनकः स्वामिश्रीभोगभागिताम् ॥२३५३॥
चिरप्रचलितं द्वारमुदये निदधे पुनः । मेघकालः सरित्पूरं प्रतीर इव पार्थिवः ॥२३५४॥
अवद्यभोग्यदुष्कर्मदत्तमर्मव्यथश्चिरम् । कथाशेषोभवच्चित्ररथो मासैरथाष्टभिः ॥२३५५॥ 2355
हास्यावहोप्यविकृतो विकृतोनपास्यो दुर्गन्धिरप्यतिजडोपि गृहीतवाक्यः ।
पूर्वानुभावजयिनो भवति प्रभावाद्यस्य स्तुमस्तमतिसंस्तवमप्रतर्क्यम् ॥२३५६॥
निर्व्याजयूतनाद्यैर्यश्चेष्टितैः प्रागभीष्टताम् । बाल्ये दुर्ललितस्यागाद्भर्तुश्चित्रचेतसः ॥२३५७॥
विसृज्यमानः संप्राप्तसाम्राज्येन दिवानिशम् । क्रमात्स्वीकृत्य ताम्बूलं तेन चित्ररथान्तिकम् ॥२३५८॥
दुस्थैः कृत्यान्तरज्ञत्वं प्राप्तवानाप्रतां गतः । तदन्ते घटयन्राज्ञस्तद्भृत्यान्कोशदर्शकान् ॥२३५९॥
तदा सर्वोन्नताशेषमन्त्रिभून्ये नृपास्पदे । सज्जकस्यात्मजः प्राप भृङ्गारो मुख्यमन्त्रिताम् ॥२३६०॥चक्रकम्॥ 2360
तस्य वैधेयताभ्यस्तकुकृष्टेरपि दुष्कृतम् । नागुः पात्रार्पणात्तुच्छत्यागित्वेनापि संपदः ॥२३६१॥
योषित्कशिपुभोग्येन धन्यंमन्योपि सोभवत् । धान्यदानवदान्यत्वं गुरूणामाजगाम यत् ॥२३६२॥
पीडं कृतव्रतो रूप्यं संयोज्य रजतैर्निजैः । विद्यमानं सुरेश्वर्यां सायुज्यं तस्य युज्यते ॥२३६३॥
उर्वीशैरपि नार्वाग्भिर्योनुगन्तुमशक्यत । आषाढचामाद्यसंभारो निर्विडद्रविणव्ययः ॥२३६४॥
नन्दिक्षेत्रे स तत्राप्तैः प्रणीतश्चण्पकादिभिः । तेन कालानुसारेण पोषितः पञ्चषाः समाः ॥२३६५॥ 2365
नर्माङ्कितायां निःसारो ज्ञातो यः सोधिकारभाक् । अचिन्त्यकृत्यकार्यासीत्स्वामिस्नेहप्रभावतः ॥२३६६॥
केलीसज्जैर्युवतिकरजैः कण्ठभूषादशायां यस्याज्ञायि च्युतनमसकृत्प्रार्थरेष्वासकृष्टौ ।
सोप्यादिष्टस्त्रिपुरहरिपुणा प्राप भङ्गं न भोगी शक्त्याधायी क्वचन न परो भर्तुराज्ञाप्रभावात् ॥२३६७॥
तं च स्निग्धधन्यौ च समाश्रित्येतरेतरम् । कार्ये जनकभृङ्गारावुत्कोचेनापजह्रतुः ॥२३६८॥
कदाचिज्जनकं बद्ध्वा सार्धं भूषणमौक्तिकैः । सपुत्रदारं भृङ्गारो बाष्पबिन्दूनमोचयत् ॥२३६९॥
स तं च जातु निर्विद्य मानहीनमकारयत् । रूक्षरक्ष्यार्पितोत्कोचधनाभ्यर्थितमैथुनः ॥२३७०॥ 2370
अङ्गुष्ठनखनिर्घर्षनर्तितानामिकोर्मिकः । वदन्वामोत्तरौष्ठामोदञ्चनैः कुञ्चितेक्षणः ॥२३७१॥
भ्रूभङ्गोद्वेलितवलीनिस्रोचतलललाटभूः । पुनरेकस्तयोर्लब्धकार्यो लोकमहासयत् ॥२३७२॥तिलकम्॥
अश्यक्ताक्षरवाग्वैक्ष्यमीलिताक्षो रटन्बहु । हसन्सकरतालं च संपद्यन्यो व्यभाव्यत ॥२३७३॥
सोल्लेखप्रतिमोन्नीततत्त्वानां हास्यवस्तुनि । कथाशरीरं पर्याप्तं नेदृशां किमचेतसाम् ॥२३७४॥
सर्वस्मिन्वस्तुनोवाचि काले विगतयोग्यते । जाने तृणनृणां तुल्ये भृङ्गारोर्हत्यगर्हताम् ॥२३७५॥ 2375
यः सर्वैकषनिष्कम्पदेशमुषीकः क्षमापतिः । धुर्यतां धर्मचर्याभिर्गतः सुकृतशालिनाम् ॥२३७६॥

२३५०. [1]) A, ३. २३६०. [1]) A, ४. २३६१ [1]) Emended; A दुष्कृताम्.—[2]) Thus A; R G C नात. २३६२. [1]) A °वदन्य. २३६३. [1]) Emended with C; A रुग्यं. २३६९. [1]) Emended, A भृङ्गारं २३७०. [1]) Thus A; C emends रूक्षरक्षा°. २३७१. [1]) Emended; A कुन्तेक्षण ; C कुरुते क्षणः. २३७२. [1]) Thus A, perhaps read with C °द्वेलित°.—[2]) A, ३. २३७४. [1]) Emended; A °ज्ञारं.—[2]) Emended; A न इशां.

लब्धबोधिरिवारेर्यश्चक्रे व्यापद्युपक्रियाम् । दावप्रदस्य दग्धाङ्गोल्लाघत्वमिव चन्दनः ॥२३७७॥
गुरुसूरिद्विजान्मथप्रभृत्युचितयापि यः । प्रतिपत्त्या संविभेजे संविभाग्यकुटुम्बकम् ॥२३७८॥
प्रासादान्विजयेशादिदेवव्रातस्य शुद्धधीः । क्षुधादानेन निन्ये च धन्यः कैलासतुल्यताम् ॥२३७९॥
मठदेवगृहारामह्रदकुल्यादियोजने । जीर्णोद्धृतिष्वसंनिनस्तस्य चिन्ता निरन्तरा ॥२३८०॥
सकुवार्शीनविद्वेषकार्यः सब्रह्मचारिणाम् । स कौर्यधाम पर्यायमीदृग्प्युच्यते जडैः ॥२३८१॥
विश्वाप्यायनसप्तसिन्धुभरणब्रह्मादिसंमीलनप्रायं कृत्यमुदात्तमेकसमयोपात्तेन दुष्कर्मणा ।
स्वःसिन्धोर्लघुतां गतं सगरसंजभ्रेणीवितास्तार्शना[2]ता येन जनाः इमशानमिव सा योग्या किलास्यां स्थितौ॥२३८२॥
तदन्तरे शिवरथो द्विजः प्रचुरचक्रिकः । कायस्थपाशः पाशेन गलं बद्ध्वा व्यपद्यत ॥२३८३॥
इत्थं पृथ्वीपतिः कृत्वा तत्तत्कण्टकपाटनम् । अपेतविघ्नं सौजन्यनिधो व्यधित मण्डलम् ॥२३८४॥
विपक्षावरणापायप्रायेण पृथिवीभुजः । तैक्ष्ण्यमायान्ति जीमूतमुक्ता रविकरा इव ॥२३८५॥
परिणाममनोज्ञत्वं राजरत्नं स्वयं नृपः । माधुर्याधिक्यमुत्पाको द्राक्षाद्रुम इवाययौ ॥२३८६॥
प्रावर्तयत सातत्यात्क्रतून्वितनदक्षिणान् । विवाहनीर्ययात्रादीन्महितांश्च महोत्सवान् ॥२३८७॥
संविभेजे स्वसंभारैः स क्रिया धर्मचारिणाम् । तेजोभिः कुलशैलानामोषधीरिव चन्द्रमाः ॥२३८८॥
प्रतिज्ञातं श्रुतोद्धारप्रतिष्ठादौ पुरौकसाम् । तेनैपयिकसामग्रीदानमव्यग्रचेतसा ॥२३८९॥
दारूणामाकराः कोशवृद्धये ये धराभुजाम् । नवीचक्रे पुरं सर्वं स्वाधीनान्स विधाय तान् ॥२३९०॥
मज्जतो राजकार्येषु तत्त्वविद्भिरहर्दिवे । विस्मितैर्वीक्ष्यते तस्य निष्ठा काष्ठा मुनेरिव ॥२३९१॥
प्राङ्मादारभ्य सायाह्नपर्यन्तं चास्य वृद्धये । न तत्कृत्यं गता यत्र नाध्यक्षत्वं विचक्षणाः ॥२३९२॥
अविचारान्धतमसे विद्या व्यद्योतनान्तरा । जयापीडादिमेधश्रीसौदामन्या विलोलया ॥२३९३॥
तेन श्रियं तु विभाव्य स्थास्नुं रत्नप्रभामिव । गुणवैचित्र्यचित्रस्य प्रकाशोनश्वरः कृतः ॥२३९४॥
सूरयो येन ---[1] विक्षतक्षेत्रसंपदाम् । ग्रामाणामाग्रहार्केन्दुं सान्वयाः स्वामिनः कृताः ॥२३९५॥
विदुषां वितनोत्सेवसौधास्तद्विहिता गृहाः । व्यायामाः सप्तर्षिभिर्द्रष्टुमुत्कर्षमिव मूर्धसु ॥२३९६॥
प्रतिभाप्रभवे प्रज्ञोपज्ञे च पथि पान्थता । सार्थवाहं तमालम्ब्य निर्दोषा विदुषां स्थिता ॥२३९७॥
आसीद्यथार्थराजस्य शयानस्याप्यतिप्रियः[1] । कामं लिङ्गाभिषेकाम्भःसंक्षोभप्रभवो ध्वनिः ॥२३९८॥
निद्राणस्य तथा वेणुवीणादिपरिहारिणः । दयितं तस्य निर्व्यवविद्वज्जल्पविकल्पनम् ॥२३९९॥
काले श्रीललितादित्यावन्तिवर्मादिभूभुजाम् । सिद्धं न यत्प्रतिष्ठादि निष्ठां तदधुना गतम् ॥२४००॥
मठदेवगृहेष्वेवं स्वकालप्रभवेषु यत् । सर्वेष्वेव कृता तेन निर्व्यपाया व्यवस्थितिः ॥२४०१॥
रत्नादेव्या वृद्धाङ्कभर्तृव्रजभताभुवः । सर्वप्रतिष्ठाप्रष्ठत्वं विहारः प्रथमं गतः ॥२४०२॥
रिल्हणोथ गुणग्रामबन्धवो धर्मपद्धतौ । बभूव पूर्वपथिकः समस्तामात्यसंततेः ॥२४०३॥

२३८१. [1]) A °कार्यसब्रह्मचारिणा, evidently corrupt; emendation doubtful. २३८२. [1]) Conjectural reading; A सरगज°; C सुरगज°.—[2]) Thus A; perhaps read °स्पर्शनास्पृता; C °नात् जाता. २३८३. [1]) Emended; A °न्तरं. २३९०. [1]) A कोष°. २३९२. [1]) A सायाह्न°. २३९५. [1]) A_1 indicates a *lacuna* of three *aksharas*; C supplements संघाने.—[2]) Emended with G (*see manu*); A °ग्रहा×कन्दु. २३९८. [1]) Emended; A °व्यतिश्रियः; cf. the passage ii. 126, to which evidently reference is made here. १४०१. [1]) Perhaps read °व्येवं.

तपोधनाल्लब्धवर्णान्धर्मवृद्धांश्च शुद्धधीः । विस्मम्भवनस्योपि शक्तस्यक्तुं न यः क्वचित् ॥२४०४॥
कृष्णाजिनोभयमुखीदानमुख्यैः सुकर्मभिः । धर्मकन्याविवाहैश्च यस्याभून्यत्वमायुषः ॥२४०५॥ 2405
सर्वेषामाहितामीनां निष्पत्यूहा महात्मना । सर्वयागोपकरणैर्येन विभ्राणितैः क्रियाः ॥२४०६॥
भोगान्बुभुजिरे भव्यान्सत्रे सूत्रितविस्मये । यस्य वर्णाश्चतुःषष्टिः कुरुक्षयस्पृष्टचेतसः ॥२४०७॥
अपहारगणोदग्रैर्वितर्तैर्मत्तसेतुभिः । पुरे परिष्कृते येन द्वयोः प्रवरसेनयोः ॥२४०८॥
आद्ये प्रवरभूभर्तुः पत्तने प्राप्तविस्मयः । प्राप्तः प्रतिष्ठाप्रष्ठत्वं यत्कृतो रिल्हणेश्वरः ॥२४०९॥
लोकान्तरगतां कान्तां कृतिनोद्दिश्य सुस्सलाम् । भल्लेरकप्रपास्थाने विहारस्तेन कारितः ॥२४१०॥ 2410
मार्जारीयास्तिर्यगुचितस्नेहविस्मृत्यपोहतः । मृतामनुमृतायास्तत्रात्मा यः ख्यातिमागतः ॥२४११॥
तद्भर्तुरीर्ष्याकालुष्ये तस्या दूरामगा पुरः । प्रदेशे मानुषीवासीत्प्रिया क्रीडाविडालिका ॥२४१२॥
तीर्थप्रस्थानदिवसादारभ्यास्या विराविणी । उत्क्षुंजन्त्याहृतं भोज्यं सा शुचा जीवितं जहौ ॥२४१३॥
आरोहति परां काष्ठां प्रतिष्ठाविधिधाधना । दिक्षा नृपतिपत्नीषु मन्त्रिस्त्रीषु तु सुस्सला ॥२४१४॥
श्रीचङ्गुणविहारं या यातं नामावशेषताम् । अहमप्रासादवेहमादिकर्मणा निर्ममेधुना ॥२४१५॥ 2415
अरघट्टप्रबन्धान्पुच्छान्नशालादिकर्मभिः । तस्याः संपूर्णतां पुण्यप्राकारा निखिला गताः ॥२४१६॥
पूर्वराजकुलाखण्डस्थण्डिलव्यापिनाखिलम् । तद्विहारेण नगरं नीतं नेत्राभिरामताम् ॥२४१७॥
प्रापि प्रतिष्ठयेत्याशु यक्ष्मक्षपितया तया । विपत्तिः श्रीसुरेश्वर्या प्राज्यसाम्राज्यदूतिका ॥२४१८॥
मठाग्रहारा धन्येन वल्लभाभिधया कृताः । नाभीष्टं लेभिरे नाम ख्यातिः पुण्यैर्विना कुतः ॥२४१९॥
अग्रहारमठांस्तद्वदुदयः कम्पनापतिः । कृत्वापि स्वाभिधामेव तत्संबद्धां सदाभृणोत् ॥२४२०॥ 2420
उदयद्वारपतिना सह ब्रह्मपुरीगणैः । कृते प्रष्ठे मठे शोभां लेभे पद्मसरस्तटः ॥२४२१॥
भृङ्गारतन्त्रपतिना श्रीद्वारेण्यव्यजन्मना । प्रस्थष्ठापि मठोद्यानदीर्घिकाधनधात्मना ॥२४२२॥
स्नानकोष्ठमठब्रह्मपुरीसेत्वादिकर्मणा । सोलंघकारालंकारो बृहद्ब्रह्माधिपो धराम् ॥२४२३॥
बुधः सदौषधीशान्तिहेतोर्जातः कलावतः । यः कविर्दानवत्त्वं च ख्यातस्यागेन योजयत् ॥२४२४॥
नृसिंहसेवी निर्हिंसद्विरण्यकशिपुप्रदः । वराहसमये दत्तगौश्च योपूर्ववैष्णवः ॥२४२५॥ 2425
भद्दारकमठाभ्यर्णे पूर्णवार्धीव्रि महिः । मठः भृङ्गारभद्दस्य ख्यात्यानौवित्ययोज्झितः ॥२४२६॥
सांधिविग्रहिको दार्वाभिसारोर्वीभुजोकरोत् । अष्टमूर्तेर्जङ्घनामा प्रतिष्ठां पुण्यकर्मठः ॥२४२७॥
पुण्याकरप्रणयभूः सुभगा विभूतिरेकस्य हन्त करवीरतरोर्न्नमेषु ।
पुष्पाणि यस्य सफलीकुरुते स्वयं तत्सादुर्भवत्किमपि लिङ्गमनङ्गशत्रोः ॥२४२८॥
विभूत्या संविभक्तेषु भूभुजाखिलमन्त्रिषु । उत्कर्षकोटिं भुट्टाख्यः परं जल्हानुजोऽहति ॥२४२९॥
स्वयंभूः प्रकटीभूय पूजां स्वीकुरुते स्वयम् । ज्येष्ठरुद्रो वसिष्ठस्य यस्य वा व्रालकेश्वरः ॥२४३०॥ 2430
सविहारमठोदग्रवेहमभिः कलुषोज्झितम् । तेन तत्र कृतं भुट्टपुराख्यं पुटभेदनम् ॥२४३१॥

२४०४. [1]) Emended with C; A तपोधनाङ्. २४१०. [1]) Thus A; cf. vii. 1239, where बलेरकप्रपा°. २४११. [1]) Emended with C; A उत्सञ्ज°. २४१४. [1]) Emended; A °भुत्ता. २४२५. [1]) Doubtful emendation; A °क्षिपुद :, without indicating the *lacuna*; C °क्षिपुच्छिद :. २४२९. [1]) Emended; A उत्कट्कोटिं. २४३१. [1]) Emended; A °योज्झित.

नगरेऽपि हरः प्रत्यष्ठापि भुट्टेश्वराभिधः । सरश्च मडवाग्रामे धर्मविभ्रमदर्पणः ॥२४३२॥
नीत्वा प्रतिष्ठां वैकुण्ठमठादि स्वविहारभूः । रत्नादेव्या दृढं चक्रे स्वार्थपथनसुस्थिरा ॥२४३३॥
रत्नापुरे बहुद्वारमहार्घे निरघो मठः । धत्ते सुकृतहंसस्य स्फीतवीतंसविभ्रमम् ॥२४३४॥
2435 मृत्युंजयो राजतेस्याः सुधाधौताम्भजन्गृहान् । जनस्थानित्यतोच्चित्रयै श्वेतद्वीपं सृजन्निव ॥२४३५॥
गोकुलानां विधातारो गोकुले विहिते तया । गणिताः शूरवर्माद्याः सतृणाभ्यवहारिणः ॥२४३६॥
गत्वामथ्याहतस्वैरसंचारचरकाञ्चिते । तत्र वैतस्तलोयाढ्ये यदपोढामयं वपुः ॥२४३७॥
मुकुन्दस्तत्र साश्चर्यसौन्दर्यौदार्यमन्दिरम् । अभा गोवर्धनधरः सिद्धो ना विश्वकर्मणः ॥२४३८॥
मठ - - - कृत्वा सा नन्दिक्षेत्रेकरोत्क्षितिम् । - - जयवनाद्येषु स्थानेषु च मनोरमान् ॥२४३९॥
2440 दार्वाभिसारेऽयुर्वीशद्गुन्दरीदार्यमन्दिरम् । स्वनामाङ्कं पुरं चक्रे तया शक्रपुरोपमम् ॥२४४०॥
उदियोपग्तान्मान्यमहत्तरमुखानपि । प्रतिष्ठा विविधाश्चक्रे सा राज्ञ्याश्रितवत्सला ॥२४४१॥
एवं सर्वाङ्गरामामुक्तालंकृतेरथ स क्षितेः । विशेषकाभं भूभर्तृवृषा स्वमकरोन्मठम् ॥२४४२॥
अनुत्सिक्तेन यो दत्तभूरिधामो महीभुजा । तज्ज्ञैरारोपितः ख्यातिं मुख्यः सिंहपुराख्यया ॥२४४३॥
व्यधात्कारपथेशस्य दौहित्रः सिन्धुजान्हिजान् । निविडान्द्रविडांश्चात्र प्राक्सिद्धच्छत्रमध्यगान् ॥२४४४॥
2445 किं वा मठादिनिर्माणस्तुल्या तस्य व्यधत्त यः । भूयः सग्रामनगरं कृत्स्नं कश्मीरमण्डलम् ॥ २४४५॥
जीर्णारण्यसधर्मायं कालदौरात्म्यतो भवन् । देशो धनजनावासैस्तेन भूयोपि योजितः ॥२४४६॥
आरम्भात्प्रभृति क्ष्मापे दीक्षितेभीष्टदत्तिषु । शिल्पिप्रायैरपि प्रायो मठदेवगृहाः कृताः ॥२४४७॥
सत्कोशांश्चुकरत्नादौ निरसूयेन भूभुजा । साधारणीकृते पौरास्तांस्तांश्चक्रुर्महोत्सवान् ॥२४४८॥
अकाण्डतुहिनापातोदीपाद्यैरप्युपद्रवैः । नष्टेषु शालिषु क्षीणं सुभिक्षं तत्र न क्षणे ॥२४४९॥
2450 अद्भुतं चाभवद्वाचः भुता यन्निशि रक्षसाम् । केस्वाद्युत्पातजातं च वृष्टं नष्टाश्च न प्रजाः ॥२४५०॥
कोष्ठेश्वरानुजस्तुङ्गुनामा विहितविग्रहः । आहवैर्गुंडदण्डैश्च राज्ञा निन्येन्तकान्तिकम् ॥२४५१॥
चक्रे विक्रमराजादीन्भूपानुन्मथ्य पार्थिवः । प्ररोहं गुल्हणादीनां राज्ञां वल्लापुरादिषु ॥२४५२॥
प्रजेशान्कान्यकुब्जादावजयेंण नृपार्यमा । स व्यधाद्व्यभूभोगवैभवानभिमानिनः ॥२४५३॥
विद्योतमाने निधौवैर्मन्त्रैस्तत्रैवमेकदा । भेजे जीवितदारिद्र्यं दरद्राजो यशोधरः ॥२४५४॥
2455 स भूम्यनन्तरोप्यन्तरज्ञो राज्ञोतिसेवया । विपत्तौ प्रकृतिक्रान्तसंतानश्चिन्त्यतामगात् ॥२४५५॥
निकृत्यास्य निजाभास्यो विग्रसीहाभिधो यतः । संभुज्य दयितां राज्यमप्रौढतनयेमहीत् ॥२४५६॥
वशीकृत्य शनैर्देशं नाममात्रनृपं शिशुम् । उच्छेत्तुमैच्छद्यावत्तं स जिघृक्षुः स्वयं क्षितिम् ॥२४५७॥
अन्योमात्यः पुरस्कृत्य यशोधरसुतं परम् । तावत्तेन समं भेजे पर्युत्काख्यो विपर्ययम् ॥२४५८॥युग्मम्॥

२४३८.—२४३९. [1]) The last two *pādas* of verse 2438 and the following verse are found in the above, mutilated form in A at the foot of fol. 290, having been added subsequently by A_1; C reads: मठप्रतिष्ठां कृत्वा सा नन्दिक्षेत्रेऽकरोत् स्थितिं । विहरान् यवनाद्येषु स्थानेषु च मनोरमान्. २४४०. [1]) The first two *pādas* of this verse have been subsequently added by A_1 at the top of fol. 291.—[2]) Emended; A दार्वासारे°; C दार्वागरिख्यप्यु°. २४४५. [1]) Emended; A सङ्ग्राम°. २४४९. [1]) Thus A_1 originally; corr. by A_1 to शालिष्वक्षीणं. २४५१. [1]) Emended with C. A निन्येन्तिका°. २४५३. [1]) Emended; A प्रजेशा×का°. २४५८. [1]) A_1 २. २४५७. [1]) Emended; A °माचचिक्षुं नृपम्.

कदमीराम्भृतः कृत्वा हैराज्यं तत्र कुर्वति । उत्सृज्य सज्जपालादीन्सर्वकार्यभरक्षमान् ॥२४५९॥
हेवाकप्रतिपत्त्याद्याभिधमौग्ध्यनिरुद्धधीः । सर्वाधिकाराधारोपान्मन्यमानोभिमानिताम् ॥२४६०॥ 2460
पर्युत्काजर्यतः साज्जेरग्रीडमनुजं निजम् । प्रहिण्वतोनुमन्त्रित्वं मन्त्रज्ञोप्यभजन्नृपः ॥२४६१॥तिलकम्॥
अपूर्वमण्डलारब्धावाटोपाडामशालिनः । क्व सर्वंकषनिष्कम्पप्रतिभाः कार्यवेदिनः ॥२४६२॥
क्व बालबालिशप्रायो नष्टव्यवहृतिर्जनः । धिक्परीपाकविषमं स्वाच्छन्द्यं मेदिनीभुजाम् ॥२४६३॥युग्मम्॥
कार्यापेक्षविषद्दैः स्वैरिच्छन्त्युद्रिक्तताच्छिदाम् । सैन्यक्षमादुर्गकोशादेर्न – ङ्गन्त्यन्तरङ्गताम् ॥२४६४॥
प्रक्रियामात्रतो मन्त्रं गृह्णन्ति स्निग्धनम्रतराः । कृतसाहायकैरेव चिन्त्या मित्रमुखा द्विषः ॥२४६५॥ 2465
युक्तयारब्धविधौ तत्र वैरिसाहायकप्रहे । क्व वैधेया वकप्रायाः कार्यसंदर्भवेदिनः ॥२४६६॥
दरद्राजद्बुमोन्मथ्यभेरकुलक्षयाद्युतः । क्रुधं नाशक्नुवतामीडैः स्रोतोभिरिव मध्यगः ॥२४६७॥
पर्युत्कात्संकटे कार्ये तं तमुत्कोचमिच्छतः । स दुग्धघातमादातुमप्यासीदलसक्रमः ॥२४६८॥
पर्युत्केन समं त्रिदुसीहः संधिं निबद्धवान् । यथागतं गते साज्जौ कदमीरेन्द्रेमहीद्विषम् ॥२४६९॥
सर्वाधिकारप्रवणाचिरसंचारभूरुहः । प्रसङ्गे तत्र भृङ्गारो मृत्युसौहित्यकार्यभूत् ॥२४७०॥ 2470
आ लक्ष्मकान्तात्सर्वाधिकारोस्थादहितीयया । वृत्त्या ततस्तु शतधा निर्झराम्भ इवाभवत् ॥२४७१॥
अन्येप्यमात्याः सांमत्याद्वर्तुमीहास्त्यभागिनः । प्रमर्यं समये तस्मिन्दैवात्किमपि लेभिरे ॥२४७२॥
प्रशंसामानृशंसस्य किं विदध्मो धराभुजः । मृतामात्याभिकांपत्यं निधत्ते यः पितुः पदे ॥२४७३॥
प्रवर्तिता स्वमात्यानां भृत्यैः पद्धतिरद्भुता । निर्वैलक्ष्याः प्रभोर्लक्ष्मीं जहुः स्वगृहिणीमिव ॥२४७४॥
भूभर्तुः प्राभृतीकृत्य मृतस्य स्वामिनः श्रियम् । संतानस्य विभूत्यर्थं कृत्वा कार्यं हि नेहरन् ॥२४७५॥ 2475
गच्छाधिपे त्रिभ्वनाख्ये विपत्ते रक्षिता परम् । एकेन सहजाख्येन सहायानां महार्घता ॥२४७६॥
नाध्यारुरोहाधिकारं पार्थिवेनार्थितोपि यः । स्वामिस्नोष्टिष्टनाम्नो बुद्धौ साहायकं व्यधात् ॥२४७७॥
निष्ठायामप्रतिष्ठस्वं दृष्ट्वापि प्रभविष्णुभिः । धिक्परंपरया भृत्याः प्रावर्ष्यन्तेधिकाधिकम् ॥२४७८॥
आसीदाचमनोपयोगि कलशे क्षुद्रुंजगल्लकुनक्षान्ताङ्किक्रमहार्यथाक्षररिपोस्त्रैलोतसं यत्पयः ।
शंभुस्तच्चिरदेधे स्वमूर्धनि जडेप्येकप्रयुक्तात्मनौ स्युः सर्वेप्यवशा गतानुगतया गाढादराः स्वामिनः ॥२४७९॥
सुज्जिनिर्वासनप्राप्तप्ररोहो दुर्नयद्रुमः । साज्जिजाद्यकृताप्यायः क्रमेणासीत्फलोन्मुखः ॥२४८०॥ 2480
त्रिद्राः समाः समन्युः स त्रिदुसीहस्ततोभवत् । अकुण्ठराज्याद्युत्कण्ठं दूतैरकृत लोठनम् ॥२४८१॥
दूरादखण्डितोत्थानः शूरमाश्रित्य भूपतिम् । जीवंन्कृषिवणिज्यादिकर्मणा स बबान्धवः ॥२४८२॥
ददर्दा मन्त्रिणां जातशातनैरभियोगभाक् । चक्रेलंकारचक्राणीर्डामरैः सह चक्रिकाम् ॥२४८३॥युग्मम्॥
सोप्यद्रिदुर्गस्वाम्यस्य प्रथमप्रस्थितौ द्रुहन् । क्षुद्रो जनकभद्राख्यः पार्श्वे लिप्सोर्व्यपद्यत ॥२४८४॥
कर्णाहकादावभवत्स्थाने स्थाने विलोक्य तम् । प्रस्थितं कस्यचिद्रोहे बुद्धिः कस्यापि साधुता ॥२४८५॥ 2485

२४६१. [1]) Emended; A सज्जो°.—[2]) A_1 ३. २४६३. [1]) A °चालि°.—[2]) A_1 २. २४६४. [1]) Thus A; perhaps read विद्य-न्त्यन्त°; C न संसन्त्य°. २४६६. [1]) Emended; A apparently वैधेयाम्बकप्रायाम्कार्यं°, as read in R C. २४६७. [1]) Emended; A °स्त्रोभ्यं भेर°. २४६९. [1]) Emended; A सज्जौ. २४७१. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A निर्भरा. २४७३. [1]) Emended with C; A °मात्यर्भका°. २४८०. [1]) Emended; A सुज्जिनिं°. २४८२. [1]) A दूरा-खण्डि°.—[2]) Emended; A जीवत्कृषि°. २४८३. [1]) A_1 २. २४८४. [1]) Doubtful emendation; A साप्यद्रि°.

तं तथा विपुलारम्भमपि शाद्यादसंभ्रमम् । प्रविविक्षुमुपैक्षिष्ट कौसीद्यानुशयो नृपः ॥२४८६॥
पोषिते प्रेषितश्रीकैरुत्सिक्ते विप्रवैषिभिः । अथोदयद्वारपतिः प्रैषि विश्वंभराभुजा ॥२४८७॥
संगृह्यता चमूस्तेनं पुरे शंकरवर्मणः । ग्रामोलंकारचक्रस्य पार्श्वमभावि लोठनः ॥२४८८॥
अपि विग्रहराजाख्यः सूनुः सुस्थलभूपतेः । भोजः सल्हणजन्मा च भुवौ तेन सहागतौ ॥२४८९॥
2490 अथोपह[--]स्थान एव तेषां स सत्वरः । मार्गं बहुदिनोल्लङ्घ्यमेकेनाह्ना व्यलङ्घयत् ॥२४९०॥
सयूथ्यकन्थाग्रथनासिदेर्यातो विधेयताम् । तदास्कन्दहतस्पन्दः स पलायिष्ट डामरः ॥२४९१॥
सिन्धोर्मधुमतीमुक्ताश्रिया अन्तःस्थितं ततः । शिरःशिलाभिधं कोट्टमथ तैरधिशिश्रिये ॥२४९२॥
गहने बुडिते कोट्टे स्थितः किं वा स इत्यसौ । न निश्चिकाय द्वारेशो भ्राम्यन्दीर्घाश्च भूमिषु ॥२४९३॥
अथोपालब्धदुर्गारोहणेस्मिन्नशङ्कयत । दैवेनापि न भूभर्तुः प्रभावो निष्पराभवः ॥२४९४॥
2495 उत्थानोन्मुखतां सर्वैप्युत्सिक्ते तत्र दस्यवः । पाल्वलास्तिमयो वर्षपृथक्कृत इवाभजन् ॥२४९५॥
तैस्त्रिलक्कादिभिर्गूढवैकृतैरथ लोठनः । पार्थ्वीहरिः[2] पुनश्चक्रे मायाचतुरचाक्रिकः[3] ॥२४९६॥
पुरयामादिदग्धारमसाध्यमथ धावताम् । पदे पदे कृच्छ्रगतं स्वपक्ष्यास्तमरक्षिषुः ॥२४९७॥
दिक्चक्रे नियतेर्भ्रान्त्यन्दृश्यादृश्यः स सर्वतः । कल्पात्ययोदयी ब्रह्मपुत्रः केतुरिवाभवत् ॥२४९८॥
भ्रान्तैरमात्यैर्निर्बन्धे संधौ कालानुरोधतः । मेने मडवराज्यश्रीं हारितेवाखिला जनैः ॥२४९९॥
2500 असंवृत्तप्रतीकारतयारोहत्सु वैरिषु । तदन्तरेण संमन्त्र्य धन्यं प्रास्थापयन्नृपः ॥२५००॥
तत्स्कन्धारोपिते कार्ये व्रीडां गच्छेत्सटस्थताम् । विपर्यासमथ द्वाराधीश इत्यभ्यधाज्जनः ॥२५०१॥
भिक्षुर्मल्लार्जुनस्त्वासीदेक एव त्रयस्त्रयी । संहता हन्त दुःसाधा दध्युश्चेत्यखिलाः प्रजाः ॥२५०२॥
द्वाराधिपस्त्वहेवाकव्यवहारो महीपतेः । सिद्धिं स्वस्याप्रसिद्धापि बाध्यन्धयोद्यमोभवत् ॥२५०३॥
एकाकी यः किल न भजते मूढतां भर्तृकार्ये नौदासीन्यं भयति च रुषा बद्धधीने च तस्मिन् ।
निर्हेवाकव्यवहृतितया साध्यसिद्धिं किलेच्छंस्तादृङ्नन्त्री प्रभवति परं नाल्पपुण्यस्य राज्ञः ॥२५०४॥
2505 पञ्चचन्द्रे मृते तस्यानुजं राजोपवेशने । न्यधाद्यं पद्मचन्द्राख्यं सोप्यारूढै विनिर्ययौ ॥२५०५॥
द्विजबाहुकादयो मुख्य[---]: सह गायकैः । धन्यमेवान्वयुर्बाह्याधाम्ये राजोपजीविनः ॥२५०६॥
धन्यादिषु तिलग्रामं कोटसिन्धुतटाभयम् । अय[---]द्वारेशो व्रजन्स्थः पृष्ठपद्धतीः ॥२५०७॥
हठप्रवेशायोग्याजिमुख्यहेवाकवर्जितः । शोषयन्निषधो धैर्यगम्भीरं स व्यवाहरत् ॥२५०८॥
कुठारिकादिभिः कारुवृन्दैर्मन्दिरपद्धतीः । धन्यो मधुमतीतीरे नगरस्पर्धिनीर्व्यधात् ॥२५०९॥
2510 निर्धान्तं द्रुमसंबाधं सनिकेता वनस्थलीः । कटकं सर्वभोगाढ्यं शक्तः परिवृढोकरोत् ॥२५१०॥
देशे भूरितुषारोमहिमनीं भाग्यसंपदा । भूभर्तुरभिवोग्यैव भूरभूज्जानुभूषिता ॥२५११॥
भुवनाद्भुतसंभारप्रेषणं द्विजवैषिणः । द्वैराज्यमीलिताक्षेपि काले राज्ञो न खण्डितम् ॥२५१२॥

२४८६. [1]) Emended; A च मूर्तेन. २४८९. [2]) Emended; A सूल्हण°.—[3]) Emended with C; A °गता. २४९०. [1]) Thus A; perhaps read अथोपहस्त्या उत्थान; cf. viii. 2513; C अथोपचित उत्थान. २४९२. [2]) Conjectural reading; A °शिवरम्भस्थितं; G (*sec. manu*) °शिव अन्ते स्थितं. २४९५. [1]) Doubtful emendation; A °भवन. २४९६. [1]) Comp. for this name viii. 2799. 2912. 3313.—[2]) Emended; A पार्थ्वहरिः; cf. viii. 2748. 2750. 2793. 2837.—[3]) Emended; A °क्रिकैः. २५०१. [1]) A तत्स्कन्धा°. २५०६. [1]) A does not indicate the *lacuna*; C मुख्यवाचारपै:. २५०७. [1]) Thus A; perhaps read with C अवस्थगच्छद्वा°.

उत्थान एवोपहतिं[1] भये यास्यत्यगात्परम् । भारोद्विपीडितपाम्याक्रन्दः क्षान्तिवरूपमाम् ॥२५१३॥
दीर्घप्रवासनिर्वेदाच्चलितान्दर्शयत्युषम् । स्थास्नुश्च लोषयन्दायैः स्थैर्यं निन्ये नृपश्चमूः ॥२५१४॥
इत्थं त्रिचतुरान्मासांस्तिष्ठद्भिरपि निष्फुरैः । नैवादातुमशक्यन्त कटकैः कोट्टसंश्रयाः[1] ॥२५१५॥ 2515
तेषां हि वीरुधासारनिरोधादीनि दृप्यताम् । अप्रियाणि न जातानि दैन्यदायीनि कानि चित् ॥२५१६॥
चिकीर्षत्रस्तुषारान्ते स्वविभूतिप्रकाशनम् । तस्युरुत्फुल्लिनोल्लासाः पर्वता इव डामराः ॥२५१७॥
कृषिं कृषीवलैर्वेदपाठमुत्सृज्य च द्विजैः । उत्पिञ्जसज्जैर्यामेषु सर्वतः शस्त्रमादधे ॥२५१८॥
प्रतीक्षमाणाः प्रालेयप्रलयं मार्गभूभृताम् । दारदास्तुरगानीकैः सज्जैस्तस्थुर्जिगीषवः ॥२५१९॥
मिहिकासंहतेः कालतूलतल्पाकृतेर्वधत् । पातभीतिं जनो राजसेना शश्वदवेपत ॥२५२०॥ 2520
इत्थं पर्त्यर्थसामर्थ्यपरमार्थापरीक्षणात् । क्ष्माभृन्मिथ्यैवमारेभे संदेहं च जयेभजत् ॥२५२१॥
वैदग्ध्यदिग्धमनसामयमेक एव कोप्यस्ति वञ्चनविधेरुचितः प्रकारः ।
येनात्मना किल विशङ्कितशक्त्यस्ते मुग्धेपि वैरिणि विचारहतोद्यमाः स्युः ॥२५२२॥
प्रवादमात्रसाराद्यस्त्रसेत्परिकरादरेः । स्वयैव तस्य विक्ष्येत सिद्धिश्चिन्तान्धया धिया ॥२५२३॥
विध्येदाशु शिलीमुखैः प्रवितरेत्पत्त्रैरवस्कन्दनं बध्नीयाच्चदिदं गुणैः परिकरैर्मिथ्या प्रसिद्धैरिति ।
स्याच्चेदम्बुरुहं द्विपस्य भयकृच्चिन्तासहैः साहसं प्रत्यूहेत ततो निजैरपघनैरप्येनदुन्मूलने ॥२५२४॥
लोठनार्याहि कर्णाहान्निस्तीर्णैस्तैः कथंचन । प्राप्तेलंकारचक्रेपे राज्यमज्ञाथि निर्जितम् ॥२५२५॥ 2525
मिथ्यैव मथिना कन्या स्वयूथ्यैः कथमन्यथा । तस्मिन्नमन्दमास्कन्द धावन्नाराधिपो ददौ ॥२५२६॥
प्रत्यवस्थित्यसामर्थ्यात्ततः कोट्टं व्यसर्जयत् । स राजबीजिनस्तांश्च परेद्युः स्वयमन्वगात् ॥२५२७॥
कोट्टाद्रिः सलिलस्यान्तः कृशोर्वः पृष्ठदैर्घ्यभाक् । स तैर्वैसारिणैमासव्यग्रो वक्र इवैक्षत ॥२५२८॥
निःसामर्थ्यं तद्विलोक्य गजागारमिवागजम् । तत्यजुर्विजयाशंसां भयं चोदवहन्हृदि ॥२५२९॥
ततः शरैर्दृषद्वर्षैर्बाध्याश्चेनो विरोधिनः । अर्णसो रक्षणमिति रक्त्या यन्त्रोपला इतः ॥२५३०॥ 2530
इत्थं स नैरभिदधद्धैर्यादाय डामरः । मेने स्वगुप्तिमात्रार्थी न युद्धे बद्धनिश्चयः ॥२५३१॥युग्मम्॥
ततः कन्दलितास्कन्दे तिलग्रामे द्विषद्बले । प्रतीकाराक्षमे दस्यौ ते चिन्ताक्षामतां दधुः ॥२५३२॥
त्रिस्रवाविक्षुपञ्चाशौष्ठवो लोठनः पुनः । डामरं कृत्यसंपूर्णमगूढं तमगर्हत ॥२५३३॥
भोजस्नूद्विजितं यन्नो द्रोहो रोहेदिति ब्रुवन् । रुद्ध्वा पितृव्यं तं व्याजस्तुत्या नित्यमुपाचरत् ॥२५३४॥
त्रिमुखे लोठनेकुण्ठशाद्यस्तस्य तु सान्त्वनैः[1] । मेने मन्त्रज्ञतां किंचित्सोवार्तिष्ट[2] च संविदि ॥२५३५॥ 2535
हन्यान्मां भूभृदित्येव यातेष्वेतेषु संत्यजेत् । नास्मानुक्त्वेत्यरौत्सीत्स पितृव्यं गमनार्थनात् ॥२५३६॥
स्वव्यस्माद्य च सर्वेषु वेष्टितेषूत्कटा द्विषः । पृष्ठकोपमसंभाव्य कुतश्चिच्चिथलोद्यमाः ॥२५३७॥

२५१३. [1]) Doubtful emendation; A एवोपहर्भवे; C एवोपशतभवे.—[1]) Emended; A °क्रन्दं क्षान्ति° (the letter क्ष is of unusual shape and resembles हृ); C क्षान्तिचमू°. २५१४. [1]) Emended; A चलितां; another possible emendation would be चलिता दर्शयुषम् । स्थास्नुश्च. २५१५. [1]) Emended; A संश्रयाः. २५२०. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A हिमिका°. २५२५. [1]) Thus A; cf. कर्णाडका° viii. 2485. २५२८. [1]) Emended; A कृशोर्वः.—[1]) Emended with C; A तैर्वैसारण°. २५३०. [1]) Emended; A शरैर्दृषद्व° २५३१. [1]) Emended; A तैरभिरुद्धैर्या°; C तैरभिरुद्धैर्व्यवसा°.—[1]) A, २. २५३४. [1]) Emended; A भोजं; B भोजो. २५३५. [1]) Emended; A सान्त्वने:; C सान्त्वने.—[1]) Doubtful emendation; A °स्ववर्तिष्ट च; C °रसमवर्तिष्ट सं°.

यद्यद्दिदृक्षुः सिध्येत्तत्तदेकं त्यज मामितः । अन्यांस्त्वन्यानानीय दरदो वा जवेन वः ॥२५३८॥
बन्धनं त्वपनेष्यामि युक्तमित्युक्तवांश्च तम् । डामरं विदधे किंचिदिव सांमत्यमाश्रितम् ॥२५३९॥
विमोक्ष्यामि क्षपायां त्वामद्य श्वो वेति तं ब्रुवन् । स त्वसंक्षीणदाक्षिण्यो विप्रलेभे प्रतिक्षणम् ॥२५४०॥
अध्वरोधे सुदूरस्थैर्यथावदकृतेरिभिः । बाह्यमामाकृतैरन्यैस्ते स्वज्ञान्यस्यवाहयन् ॥२५४१॥
दुरुदर्कमथाशङ्क्य समयं ते व्यजिज्ञपन् । धन्यादयोऽहितैः संधिर्विधेय इति भूपतिम् ॥२५४२॥
नैस्तैर्निमित्तैः संधानमविधेयं विदन्नृपः । तानादिदेश कर्तव्यं कोट्टाट्टालकवेष्टनम् ॥ २५४३ ॥
संदिदेश च दायादा वञ्चेरन्ध्यातिमागताः । निजास्पदे तान्मुह्यति दत्तोत्कोचेव डामरे ॥ २५४४ ॥
भूत्वा कठोरेष्वारम्भानिष्ठा निःसौष्ठवा ध्रुवम् । क्रियातिपरुषुपालम्भैर्यास्यामोनुशयं विशाम् ॥२५४५॥॥
नात्यक्षद्धर्षदेवश्चेत्सप्राहान्युद्यमं ततः । दुग्धप्रवाहं प्राप्स्यस्तं भुक्त्वेत्यन्योपि तप्यते ॥२५४६॥
प्राप्तव्यं प्राप्तवान्सर्वो निजैः कृत्यैः शुभाशुभैः । क्रियातिपत्तिर्लोकेऽत्र त्रैलोक्यं तु मुखेपर्यते ॥२५४७॥
पादेषु पक्षेषु च सत्सु नोर्ध्वा न व्योम्नि वा पक्षपिपीलकस्य ।
पङ्गुन्धवच्चङ्क्रमणं तु गर्ते किं संपदा स्यान्नियमे गतीनाम् ॥२५४८॥
सहस्रपादस्य गतेर्निमित्तमनूरुभावेप्यरुणः प्रजातः ।
तस्याभविष्यद्यदि पादयुग्मं ततोधिकं तत्किमिषाकरिष्यत् ॥२५४९॥
उपेक्ष्य साक्षितां तस्मात्कृत्स्नं कोट्टं विवेष्टयताम् । प्रयातु तत्रैवास्माकं तेषां च पुरुषायुषम् ॥२५५०॥
अविश्रान्तो वातो दहन इव सोयं जनयति प्रसक्तिं सातत्याज्जलयति कुलाङ्गनापि जलम् ।
प्रसूते कृत्येषु व्यवसितिरनिर्ब्यूढसुदृढा फलावाप्तिं लोके प्रतिकलमसंभाव्यविभवाम् ॥२५५१॥
क्रूरां नरपतेराज्ञां भुक्त्वा धन्यादयस्ततः । कोट्टप्रतोलीं कूलं तं स्यक्त्वाप्यारुरुहुर्जवात् ॥२५५२॥
कथं युद्धं विधास्यन्ति कथं स्थास्यन्ति वेति तान् । शरान्किरन्तः कोट्टस्था यावत्पश्यन्त कौतुकात् ॥२५५३॥
अधः सोप्यूर्ध्वगान्युद्धैर्निष्पीड्य निविडैर्व्यधात् । धन्यः प्रदेशं तावन्तं निकेतैः पत्तनोपमम् ॥२५५४॥युग्मम्॥
अविश्रान्तैस्ततः संख्यैरसंख्येयश्चमूक्षयः । प्रतिक्षणं प्रववृते सैन्ययोरुभयोरपि ॥२५५५॥
परेद्युः शारदां दृष्ट्वा संप्राप्तो गर्गनन्दनः । संक्रन्दनपुरीपौरवृद्धिं योधैर्हतैर्व्यधात् ॥२५५६॥
अलंकाराभिधो बाह्यराजस्थानाधिकारभाक् । अधृष्योमानुषैर्युद्धैर्विरुद्धान्बहुधावधीत् ॥२५५७॥
क्व भूधरचरैः स्पर्धा वसुधातलचारिणाम् । तथापि धृतनायन्त्राननित्यं चिन्त्यमचिन्त्यकृत् ॥२५५८॥
अल्पीयांसः कोट्टनिष्ठा भूयिष्ठाः कटकाश्रयाः । अतः पूर्वं बहून्घ्नन्तोप्यासन्कृत्यात्पया क्षताः ॥२५५९॥
श्लिष्टद्वाररिपिटं द्वित्रैः पीडितमाहवैः । मीलिताक्षमिव त्रासात्ततो दुर्गमजायत ॥२५६०॥
गोपुरेभदान्तरद्वैधमुखच्छिद्रानुसारिणः । धन्यादीन्वीक्ष्य विश्वासं कोट्टस्था नोपलेभिरे ॥२५६१॥
निद्राच्छेदार्थमन्योन्यं क्रोशन्तो नास्त्रपञ्जिशि । स्वपन्तोह्नि तु निःशब्दभूम्यं कोट्टमदीदृशन् ॥२५६२॥

२५३८. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A वा बेन; C जवेन. २५४०. [1]) Emended with C ; A ह्यो.—[2]) Emended with C; सत्त्वसङ्घो°. २५४५. [1]) A कठो°च्या°; C कठोरोऽप्या°.—[2]) Could be read in A also °निद्राज्ञि°.—[3]) A °स्यामो°शयं C °स्यामोऽसंशयं. २५४६. [1]) Emended; A प्राप्त्यन्स. २५४७. [1]) Emended; A °लोंके त्रैलो°.; C °लोंकेऽपि. २५४८. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A गर्ते. २५४९. [1]) Emended; A °स्यैश्यन्त. २५५४. [1]) Thus A; perhaps read अधःस्थो.—[2]) A, २. २५५६. [1]) Emended with G (*sec. manu*), A °पौरवोपैवृद्धिं हतै°

निशासु तत्सैन्यतना यामनूर्यरवैरपि । चटकाः कोटरगता मेघशब्दैरिवाभवन् ॥२५६३॥
अहर्निशं भ्रमन्तीभिर्नौभिः संरुद्धपाथसः । तान्त्समभ्रमयन्सर्वप्रकारं राजसैनिकाः ॥२५६४॥
ते रुद्धपाथसस्तर्षशोषं कंचिद्विषेहिरे । निःसंचारास्तु संक्षीणे भोक्तव्ये क्लैव्यमाययुः ॥२५६५॥ 2565
बुभुक्षवः क्षमापयोग्यान्भोगान्भाग्योर्जितांस्ततः । कदन्नैर्नृपदायादा अशनार्शसमं व्यधुः ॥२५६६॥
दूरे स्पर्धास्तु निस्तीर्णाः क्षुधितास्तेधिकं व्यधुः । भूभर्तुर्भोगभागिभ्यो भृत्येभ्योप्यन्वहं स्पृहाम् ॥२५६७॥
व्यूहेश्वस्माच्च पर्याप्तमकार्षमिति भाषिणम् । भोजं व्यधान्मध्यभृङ्गे दुर्गस्थाय स तं पृथक् ॥२५६८॥
एकस्य वार्द्धकाद्हेश्वापुत्रत्वादपरस्य च । जानन्नयोग्यतां मेने हैराज्यार्हं तमेव सः ॥२५६९॥
विनामुं चानयोः सभ्यक्सैरम्भेरन्न वैरिणः । इति मिथ्या प्रयां निन्ये तद्विनिःसरणं बहिः ॥२५७०॥ 2570
कान्तालंकारचक्रस्य काङ्क्षन्ती क्षयमिस्वरी । चक्षूरागास्पृष्टचन्द्रे सान्द्रखेदार्द्रतां गता ॥२५७१॥
बहिराभ्यन्तरं भेदं नयन्ती मन्त्रमाययौ । साल्हणेः कर्णसरणिं सर्वमन्विष्यतोन्वहम् ॥२५७२॥ युग्मम्॥
रागध्वान्तान्वितधियः प्रतिभेदभयेन सः । तस्य प्रकाशयेनां गन्तुं तु प्रार्थनां व्यधात् ॥२५७३॥
क्षमाब्धिशिक्षितोपेक्षो मैत्रीस्थैर्यं मुदं भजन् । नागः सागस्यपि दृषे बोधिसत्त्व इव क्रुधम् ॥२५७४॥
प्रियामन्युः सरागेण मृत्युहेतुर्महानपि । हृदि विस्मर्यते पृष्ठे शरभेणेव वारणः ॥२५७५॥ 2575
अथ प्रस्थापितो भोजः क्षुमारिशिबिरान्तरात् । यातप्रायोप्यलंकारतनयेनानुयायिना ॥२५७६॥
द्रोहेच्छया भयाद्वापि ध्वस्तसत्त्वेन सत्वरम् । व्यावृत्यारोपितो भूयः कोट्टस्थस्यान्तिकं पितुः ॥२५७७॥ युग्मम्॥
निर्भर्त्स्यं पुत्र गन्तासि श्वो निशीत्यभिधाय तम् । छद्मस्थापयस्तोद्धि यात इत्यखिलान्वदन् ॥२५७८॥
प्रोच्चल्यानिश्चयादेकः प्रायाद्धी श्वः प्रयास्यतः । बोधिसैरथ धन्यार्यैरजागार्यखिलैर्निशि ॥२५७९॥
प्रस्थास्नुः स निशीथेथ कोट्टाट्टालाद्यलोकयत् । जाग्रतः कटके सर्वान्परितो दीपितानले ॥२५८०॥ 2580
प्रकादय वह्निना दुर्गं प्रतोलीनिर्गतो यथा । पिपीलकोप्यलक्ष्यस्वं नोन्मुखानां द्विषां व्रजेत् ॥२५८१॥
ज्वालाप्रकाशचाञ्चल्याद्विलोला इव रक्षिताः । न्यषेधन्मूर्धकम्पेन साल्हणिं साहसाद्गृहाः ॥२५८२॥
तद्गन्तुमक्षमं क्षिप्रं क्षपाप्राप्ते स डामरः । अधोवातीतरच्छुभ्रमालिङ्गितवटाकरम् ॥२५८३॥
क्षेमराजाभिधानेन डामरेशेन सोन्वितः । शिलां वितर्दिकातुल्यामध्यास्त श्रमशमध्यगाम् ॥२५८४॥
आरुह्यासनमात्रे तां पर्याप्तां पातभीतितः । निर्निद्रौ पञ्चरात्रीस्तास्तत्यत्राहयतामुभौ ॥२५८५॥ 2585
निर्वर्तितप्राणयात्रौ करस्थैः सक्तुपिण्डकैः । तत एव व्यजहतां विष्टां नीडादिवाण्डजौ ॥२५८६॥
अव्यक्ताव्याकृतौ चित्रासूचिताविव तौ स्थितौ । वीक्ष्यारिकटके लक्ष्मीं पृष्ठाद्हिस्मयमीयतुः ॥२५८७॥
तयोराभीयत स्फीतशीतविस्मृतिकारिणा । जयसिंहप्रतापाग्निसंतापेनोपकारिता ॥२५८८॥
षष्ठेह्नि तत्र निःशेषीभूतभोक्तव्ययोरथ । क्षतक्षार इवारग्नि तुषारं वर्षितुं घनैः ॥२५८९॥
अगृह्यतोचिते दन्तवीणावाद्योद्यमे तथा । शीतासादितसादेन पाणिपादेन क्षुमता ॥२५९०॥ 2590

२५६४. [1]) Emended with C; A तान्त्सभ्रम°. २५६५. [1]) The letter ष्ट is indistinctly written; C °शेषं; R °शेषं. २५६६. [1]) Emended; A °तनैर्व्यधुः. २५७२. [1]) A, २. २५७३. [1]) Emended with C; A प्रार्था°. २५७४. [1]) A °शिविरा°. २५७७. [1]) A, २. २५७८. [1]) Emended with C; A निश्चयस्यं. २५८२. [1]) Emended; A °प्रकाशं चाञ्च°. २५८३. [1]) Emended; A °भ्रमः. २५९०. [1]) Emended with C; A पाणिपादेन.

तावचिन्तयतामत्र शुच्छीताभिहतौ ध्रुवम् । पतिष्यावोरिकटके पाशबद्धाविवाण्डजौ ॥२५९१॥
क पूरुर्वः कस्य वावां विदितौ यो विनिर्हरेत् । ततः पङ्क्तान्तरामग्नौ यूथपः कलभाविव ॥२५९२॥
विषमस्थावयेत्थं तौ नक्तमभ्यर्थ्य डामरः । आरोप्य रज्ज्वावसये शून्ये स्थापयति स्म सः ॥२५९३॥
कृतशीतप्रतीकारौ पलालानलसेवनैः । दुःखं व्यस्मरतां तत्र निद्रया चिरलब्धया ॥२५९४॥
2595 ततोऽभ्यधिका व्यापद्भेजे लोठनविग्रहौ । अवक्षुध्यौ जनास्तिग्धां गिरमप्यापतुर्न यौ ॥२५९५॥
यवकोद्रवपूपादि तयोः सतुषमभ्रतोः । गात्रैर्वस्त्रैश्च वैवर्ण्यं शुद्धिवन्व्यतयद्दधे ॥२५९६॥
धन्योलंकारचक्रस्य क्षीणभोज्यस्य सर्वतः । स्वीचकाराचदानेन तुल्यौ हेलव्यशस्करौ ॥२५९७॥
ततः स दूतैर्विक्रेतुमङ्गीचक्रे नृपद्विषः । बुभुक्षाक्षुभितो भृत्यभेदभीतश्च डामरः ॥२५९८॥
दुस्तरव्यापदुद्वेकद्रुतसस्त्वतयात्यजत् । पापोपलिप्तचित्तमधर्मार्तीर्तसाध्वसम् ॥२५९९॥
2600 भूपतेर्विद्विषच्छेदस्थापनात्स्वस्य रक्षणम् । ख्यातिभुद्धी चिकीर्षुश्च कुशकाशावलम्बनम् ॥२६००॥
भृत्यस्योदयनाख्यस्य धिया प्रच्छादितं तथा । ररक्ष साल्हणिं भोजं द्वौ तु दातुं स तत्वरे ॥२६०१॥
तं विना च तयोर्भूपाद्दण्डं जानन्नसांप्रतम् । अवार्धं स्वस्य चाशेषकृत्यं युक्तममन्यत ॥२६०२॥
भोज्याभावकृतां तस्य व्यापदं तच्च मन्त्रितम् । तदा नाज्ञासिषुर्धन्यादयः संधिं विधित्सवः ॥२६०३॥
मिषाच्चलिषा तेषां कस्माद्विदमवत्ततः । किं पुनस्तेन दायादद्वये दातुं प्रतिश्रुते ॥२६०४॥
2605 देयविभाजनानीकोत्थानादिपणसिद्धये । भ्रातृव्यमनयद्धन्यः कल्याणमवकल्यताम् ॥२६०५॥
प्रबन्धं निर्बभञ्जरिमुपचरञ्छादितरुषं महाहिं संगृह्णन्नयकुटिलचेष्टं व्यवहरन् ।
स भूमिः सिद्धीनां दधदुचितकर्तव्यपरतां भवेद्योनिर्व्यूढावपि बृहदसंरम्भरभसः ॥२६०६॥
दुःखैर्दीर्घप्रवासोत्थैरपसारितसौष्ठवाः । तदा संरम्भधैर्यिल्यं भूभृद्भृत्याः प्रपेदिरे ॥२६०७॥
स सत्यं सचिवैरप्राप्यः संग्रहीतुं प्रगल्भते । कथाशरीरमिव यो निर्व्यूढौ कार्यमाकुलम् ॥२६०८॥
संधिं निवर्द्ध विज्ञाय सैनिकाः स्वगृहोन्मुखाः । उपेक्ष्य स्वामिदाक्षिण्यं क्षणादेवप्रतस्थिरे ॥२६०९॥
2610 तद्विक्रीतमवाप्यार्द्धं लवन्यः कार्यमन्यरः । धन्यायाः स्वल्पसैन्यस्यादासन्कृच्छ्रगतासवः ॥२६१०॥
प्रतोलीकीलितदृशः प्रार्थितागमनाशया । तदहः सोभियोक्तॄंस्तानददत्तावतापयत् ॥२६११॥
रथाङ्गाक्रन्दिनी रात्रिस्तेषां कृच्छ्रेण सागमत् । विना जीवितसंन्यासमन्यत्कार्यमपश्यताम् ॥२६१२॥
प्रयत्नसंभृते कृत्ये नष्टे मन्दतया धियः । अस्मरत्संभावनादूरीकृतवाक्यादरं प्रभुम् ॥२६१३॥
नष्टानुशोचनव्याजात्तत्त्वयुक्त्युपहासिनः । सदयं सो ध्रुवं दुःस्थीकरिष्यन्त्यन्यमन्त्रिणः ॥२६१४॥
2615 सखो यात्रातारतम्यात्ताम्यन्तो नस्त्रपार्पणम् । कार्यनिष्ठामपश्यन्तः कुर्युर्वैत्यपरेब्रुवन् ॥२६१५॥
मायामेतां विदितवांस्तैः संमन्त्र्य नृपाहितैः । सिद्धसाध्योधुना दस्युहंसत्रस्मान्ध्रुवं स्थितः ॥२६१६॥
अल्पेतरांस्तु संकल्पानेवं तेषां वितन्वताम् । दत्तानन्ततनुज्यानिः प्रभाता सा विभावरी ॥२६१७॥ कुलकम् ॥
प्राक्तेथ राजस्थानीयोलंकारः साहसोद्धकः । डामरं कोद्वमारुह्य निन्ये नयभयैर्वशम् ॥२६१८॥
एकाहं गमने सोढविलम्बस्तत्र वासरे । लोठनं क्षीणदाक्षिण्यः स गच्छेत्यब्रवीत्स्फुटम् ॥२६१९॥

२५९५. [1]) Emended; A जनास्निग्धां. २५९७. [1]) Emended; A °भोज्यस्व. २६०३. [1]) Emended; A भोज्यभाव°. २६१९. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A °क्रोलित°. २६१५. [1]) Emended with C; A °पश्यन्त. २६१९. [1]) Emended; A लोठने.

उपन्यास्यैस्ततस्तस्य म्लानिप्रक्षालनक्षमम् । मानिनः केपि कर्तव्यं कीर्तिव्ययनिबर्हणम् ॥२६२०॥ 2620
कालः सोयं सकलजननालोचनभ्रान्तदायी नित्यालोकप्रकटनपटुः किंतु सत्क्षत्रियाणाम् ।
अभ्रश्यामाद्भुतमसिलता स्वर्वधूसंगतापि व्यक्तं सद्भि दिशति रभसान्मण्डलेनोष्णभानोः ॥२६२१॥
संप्राप्नुवन्ति ननु मण्डलमेकमेव क्षमापा जये समरसीम्नि वपुस्तु हित्वा ।
क्षण्डांशुमण्डलमथाभिमतानि कामं प्रेमाद्भनिर्जरवधूकुचमण्डलानि ॥२६२२॥
नास्मिन्संततवेष्टनोल्बणतलैस्तल्पैरुदेति व्यथा मन्थिभ्यथलितैर्न चालमनुभिर्मर्मव्यथा जन्यते ।
क्रन्दद्बन्धुजनार्तनादचकितस्वान्तं न वा स्थीयते नन्वेतन्मरणं सुखस्य सुभगा काप्येव संप्राप्तिभूः ॥२६२३॥
मार्गैः खड्गलताविताननगहनैर्यातः पिता ते दिवं भ्रातृभ्यामसिधेनुकण्टकवने भ्रान्त्वार्जिता सद्गतिः ।
वंशक्षुण्णमिमं निषेव्य रभसाद्ध्वानमुसद्धया वृत्त्या व्योम्नि विशार्कमण्डलमिह स्वान्तं च तेजस्विनाम् ॥२६२४॥
साम्राज्यं त्रिविधोपनीतमसकृत्क्लैब्येन यद्दारितं तत्रापि प्रशमोचिते वयसि यत्संचेष्टितं बालवत् ।
प्रायश्चित्तममुष्य लब्धमधुना तद्वेधसापादितं मा भूद्राज्यमिवैतदप्यसुलभं कर्तव्यमूकस्य ते ॥२६२५॥ 2625
राज्यं प्राप्तमपि प्रनष्टमसमोच्छिष्टाशनैर्यापितः कालः सर्वजनक्षयस्य विषये यात्रा स्थितेर्हेतुताम् ।
इत्यासीत्किमिवोचितं प्रभवतो भिक्षाचरक्ष्मापतेर्निर्व्यूढं तु तदस्य देहविरतौ येनैष सर्वोन्नतः ॥२६२६॥
स तथोत्तेजितोप्योजो नाददे तेजसोज्झितः । न ज्वलत्यग्निसङ्गेपि निर्वीर्यं वानरेन्धनम् ॥२६२७॥
शान्ताहंतस्तु संवृत्तनिद्राभङ्ग इवार्भकः । ऐच्छदुत्थत्रयोद्वेगो रोदितुं प्रसृताधरम् ॥२६२८॥
डामरेणार्पितं नेतुं प्रवृत्तास्तं नृपाश्रिताः । तादृशं वीक्ष्य कारुण्याद्धैर्याधानार्थमभ्यधुः ॥२६२९॥
मा विषीद न देवस्य दयाचन्द्रोदयोज्ज्वले । हृदि प्ररोहति स्वैरं विकारतिमिरान्धता ॥२६३०॥ 2630
स सौजन्यसुधासिन्धुः स स्थिरत्वसुराचलः । स प्रपन्नार्तिसंतापच्छेदचन्दनपादपः ॥२६३१॥
पुण्यां भुक्तां च संलक्ष्य शरदीव शुचाहिनीम् । मूर्तिं तस्योल्बणं चेतः समाधास्यत एव ते ॥२६३२॥
निष्कलङ्कैर्वैशपूर्वैर्नीर्वैशेषं सभाजयन् । चारित्रं लाघवभुवो ह्रियस्त्वां सोपनेष्यति ॥२६३३॥
अपकर्तृन्विपन्मप्रान्दयमानः परानपि । क्षमापरीक्षाहेतुत्वात्स वेत्सि सुपकारिणः ॥२६३४॥
उल्लेखि इष्टस्त्रैलोक्यस्थूलकूर्चो गृहान्ततः । व्यालम्बकम्बलो गोष्ठाद्वृद्धोक्ष इव निर्ययौ ॥२६३५॥ 2635
निर्भूषणं म्लानजीर्णवस्त्रशस्त्रं निरीक्ष्य तम् । युग्याधिरूढमायान्तं धन्यो हीनव्रतां दधे ॥२६३६॥
दीर्घास्पन्देक्षणं रूक्षघनकूर्चांसविग्रहम् । व्यलोकयदयोलूकमिव नष्टं गुहागृहात् ॥२६३७॥
रेजे शैलश्चलद्भिस्तैः शिबिरोद्दीपितानलः । भूपप्रतापस्वर्गस्य कवाटमसवमिवागतः ॥२६३८॥
स्कन्धावारे गते वर्षसुधारं प्रसभं नभः । अमर्त्यभावे भूभर्तुर्दिशां चिच्छेद संशयम् ॥२६३९॥
प्राक्क्षेप्तेष्टिमिमं तावन्म्रियेरन्बुडिताः क्षणात् । पिष्टातकान्तर्गताटाः प्रविष्टा इव सैनिकाः ॥२६४०॥ 2640
एवमेकान्नविंशेब्दे दशम्यां शुक्लफाल्गुने । न्यूनाब्दषष्टिदेशीयो निबद्धो लौठनः पुनः ॥२६४१॥
दीर्घप्रवासादायातं सत्कर्तुं कटकं पुनः । निर्ममो हर्म्यमुत्तुङ्गमारुरोह महीपतिः ॥२६४२॥

२६२०. [1]) Emended; A उपन्यस्यंस्त°. २६२८. [1]) A_1 gloss शान्ता अहन्ता अहंभावो यस्य. २६३०. [1]) Emended; A देवस्य. २६३७. [1]) Emended; A °कूर्चं स°. २६३८. [1]) A °शिबिरो°. २६३९. [1]) A स्कन्धावारे. २६४०. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A प्राक्षेप्स्य°. २६४१. [1]) A °फाल्गुने.

प्रयोचितं दानमानसंभाषणविलोकनैः । संतोष्य व्यसृजत्सैन्यं धन्यादीन्प्रैक्षतागतान् ॥२६४३॥
तेषां पुनश्च दोर्द्वन्द्वमूले क्षिप्तकरं भटैः । न्यस्तेनानासिकं वासःप्रान्तेनाच्छादिताननम् ॥२६४४॥
2645 निर्भूषणश्चोत्रपालिप्रविष्टैः श्मश्रुलोमभिः । बलक्षरक्षैः प्रव्यक्तकार्श्यक्लेशं कपोलयोः ॥२६४५॥
उद्यावचोक्तिमुखरे पौरलोकेन्तरान्तरा । व्यापारवन्तं नेत्रान्ती दीनस्तिमिततारकौ ॥२६४६॥
कातर्यदैन्यभीक्रान्तिक्षुदलक्ष्मीकटाङ्कितम् । वेपमानविनिद्राङ्गं गां शीतेनार्दितामिव ॥२६४७॥
श्रान्तामिव क्ष्मां पर्यस्तानिवाद्रीन्पतितामिव । विदन्तं च दिवं शोष - - - - रदच्छदम् ॥२६४८॥
दैविको वान्तरायोस्तु ध्वान्तं वोर्ध्वं प्रवर्तताम् । राजीकोर्भ्यर्णतां यातं याता वा जरयन्त्विदम् ॥२६४९॥
2650 सर्वोपकारकृद्राज्ञः स्यास्यामि पुरतः कथम् । पदानि संनिरुन्धानं निर्ध्यायेति पदे पदे ॥२६५०॥अन्तर्युगलम्॥
बहुलोकावृततया स्तोकसंलक्ष्यमैक्षत । प्रतीहारैरयात्येत्यमानं लोठनमङ्गने ॥२६५१॥कुलकम्॥
भूसंज्ञया विनीतांश्च राज्ञा तामारुरोह सः । सभां पारिप्लवाम्भोजामिव प्रेक्षकलोचनैः ॥२६५२॥
दृष्ट्वा निर्दिष्टपार्श्वीर्वीस्थितिः पृथ्वीभुजस्ततः । अस्पाक्षीत्क्षितिनिक्षिप्तजानुर्मूर्ध्नाङ्घ्रिपङ्कजे ॥२६५३॥
हस्ताम्बुजाभ्यामालम्ब्य ललाटतटमानतम् । सम्राट्संभ्रमनम्रस्य तस्योदनमयच्छिरः ॥२६५४॥
2655 रत्नौषधीजुषोः स्पर्शः पाण्योस्तापं स चेतसः । दौर्भाग्यमहरद्देहाच्चास्य श्रीखण्डशीतलः ॥२६५५॥
पुण्यानुभावात्कारुण्यभाजो भूभर्तुरञ्जसा । विलम्भसंभावनया स क्षणात्पस्पृशे हृदि ॥२६५६॥
मा भैषीरिति तृप्तोक्तिः सुखं संप्राप्स्यसीति वाक् । अगाम्भीर्येण भग्नेव मन्युर्न स्वयि सोधुना ॥२६५७॥
इत्युक्ते पूर्ववैराणां भवेदुद्घाटनं कुतम् । बान्धवो नस्त्वमित्यस्मिन्परीहास इव क्षणे ॥२६५८॥
क्लिष्टोसीति स्वप्रतापप्रभावाभाषणं भवेत् । ध्यास्येति भूभृद्वृद्धस्य नाप्यार्य तु गिराकरोत् ॥२६५९॥तिलकम्॥
2660 अभयार्यनया पादौ स्पृशं नमयतः शिरः । संस्पर्शं मौलिषु पुनर्विग्रहस्याङ्गिणाकरोत् ॥२६६०॥
का योग्यता सत्क्रियायां ममेति वदता बलात् । अजिमहत्पितृव्येण ताम्बूलं स्वकरार्पितम् ॥२६६१॥
नम्रं द्वारेशमूचेभूच्छ्रमो व इति सस्मितम् । धन्यं षष्ठं च पस्पर्श प्रभुं सव्येन बाहुना ॥२६६२॥
दाक्ष्यदाक्षिण्यगाम्भीर्यविनयाद्यैर्विभाव्य तम् । भूभृद्गुणैः परीतं स्वं लोठनोमन्यतावरम् ॥२६६३॥
आविदय सान्त्वनं धन्यमुखेनाथ अपानतम् । पितृव्यं प्राहिणोद्वेश्म आजिष्णु विनयाञ्जलिः ॥२६६४॥
2665 अभियोगे य एवास्य नीतौ विन्यस्यतो दृशम् । मुखरागः स एवाभूत्फलात्प्राप्तविप्लुतः ॥२६६५॥
नायानि वाडवशिखिकथनेन तापं शैत्यं हिमाद्रिपयसा विशता न चाब्धिः ।
कश्चिन्नभीरमनसां सततं विषादकाले प्रमोदसमये च समोनुभावः ॥२६६६॥
प्रीतिस्थैर्यैर्ज्ञातियोग्यैश्चोपचारैरकृत्रिमैः । क्रमाद्राजाहरल्लज्जां पौरुषभ्रंशजीवयोः ॥२६६७॥
दायादोच्छेदयादेव राष्ट्रे कृष्टेपि मन्त्रवित् । भोजेनोत्पिञ्जसर्पस्य दन्तं सोन्तरचिन्तयत् ॥२६६८॥
प्रवासायासभीत्या स्वैस्वैस्वकसंरम्भसंभ्रमैः । जिगीर्षुर्विद्विषच्छैथक्ये यश्चिध्नजागरः ॥२६६९॥
2670 साल्हणिः स तु निस्तीर्णः श्रभ्राच्छून्यगृहे वसन् । पितृव्यविग्रहोदन्तमुपलेभे न कंचन ॥२६७०॥

२६४५. [1]) A वलक्ष°. २६४८. [1]) Emended with C; A °पतितामिव.—[2]) Thus A; C supplements शोषबहुशुष्करद°. २६५१. [1]) Emended with C; A वैविको न्तरा°. २६५५. [1]) Emended; A °हैरध्यास्य; C °हैरध्यास्य. २६५७. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A मन्युना स्वयि साधुना. २६६४. [1]) Emended; A धन्यं षुं°. २६६७. [1]) Emended; A °कृत्रिमः. २६६८. [1]) Conjectural reading; A भोजनोत्पिञ्ज°. २६७०. [1]) Emended; A सल्हणः.—[2]) Emended; A विस्तीर्णः.

राजगृहं स्वलंकारं डामरान्तिकमागतम् । पृष्ठाद्वीक्ष्याभवद्रोहद्रोहसंभावनस्तदा ॥२६७१॥
ददर्श च क्रमाद्दूरतया दुर्लक्ष्यविस्तृतिं[1] । स्कन्धावारं बद्धभालं मार्गे नगरगामिनि ॥२६७२॥
अज्ञानेन त्रिदूरस्थापितृव्येणाश्रितं ततः । युग्यं चासौ धन्यषष्ठयुग्ययोरन्तरैक्षत ॥२६७३॥
अचिन्तयच्च को हेतुः कटकप्रस्थितेरितः । युग्यारूढश्च कोऽथ स्यात्सूतीयो धन्यषष्ठयोः ॥२६७४॥
पृष्टस्तेनावदत्कक्षित्यामरोऽथ प्रमोदभाक् । संधिर्निबद्धो नगरं गतौ लोठनविग्रहौ ॥२६७५॥ 2675
संदेहोऽहतद्रोहो[2] भयमुन्मुखतां भजेत्[3] । ज्ञातिस्नेहेन तस्यासीन्मुहूर्तमपहस्तितम् ॥२६७६॥
सैन्ये गते शून्यतया मिलितैर्विहगैः सरित् । रुवद्भिस्तेन तौ नीतौ क्रन्दन्तीव व्यकल्पयत् ॥२६७७॥
लवन्य एव मे दध्याद्यास्येहस्थमवेत्य ते । पुनर्नयेयुर्धन्याद्याः क्रमाद्भ्यावधेति सः ॥२६७८॥
स्वं नेतुं पार्थिवचमूं प्रत्यावृत्तां निनादिनीम् । श्रुत्वेन्तरान्तरा घोषे निर्झरागामशङ्कत ॥२६७९॥
अथाजायत जीमूतविसीर्णतिमिरं जगत् । वन्ध्यं मध्यंदिनेनेव निशीथव्यथिनश्रिया ॥२६८०॥ 2680
राधमासावधि दधुस्ततः प्रभृति वारिदाः । दीक्षां क्षोण्यां तुषारौघसत्रासूत्रणकर्मणि ॥२६८१॥
विस्रब्धधात्र्यभव्योहं निर्व्रणण्यो ह्रियोज्झितः । निन्दन्स्वमिति भोजाप्ये ततो दस्युरुपाविशत् ॥२६८२॥
समयापेक्षयाक्षोभो मन्युं संस्तभ्य सान्त्वणैः । सान्त्वयन्निव नास्त्यागस्तवात्रेति जगाद तम् ॥२६८३॥
ऊचे च संश्रितापत्स्यज्ञात्याद्यापद्गतं त्वया । चानुमेतस्कृतं तत्र गर्हां नार्हसि कस्यचित् ॥२६८४॥
तत्र द्रोहस्पृशा स्याद्येत्रानृशंस्यं भवेन्मयि । परत्रत्राभवत्तस्मादिर्यं कालानुरोधतः ॥२६८५॥ 2685
राज्ञश्च हर्षभूमर्तृवंद्या इव न वा वयम्[4] । उच्छेद्याः किं तु संयम्या राजधर्मानुरोधिनः ॥२६८६॥
स्वस्याख्यातिस्तयोर्बाधा राज्ञश्चामार्गगामिता । शेषं मां रक्षता हन्त निषिद्धा धीमता त्वया ॥२६८७॥
इत्युक्त्वर्न्तं तं त्यक्तलज्जाभार इवावदन्[5] । साक्षी त्वमेवं[6] सर्वत्र ममेति सततं स्तुवन् ॥२६८८॥
क्षणेन च प्रहिणु मामधुनेत्यभिधायिनम् । तमेत्र हिगवृष्टयन्ते कर्तास्मीत्युक्तवान्ययौ ॥२६८९॥
त्वयि दस्युर्विपर्यस्येन्मन्युं जानन्नभोजनम्[7] । भोजस्त्वेति केनापि कथितो व्यधिताशनम् ॥२६९०॥ 2690
स्पृशंश्चाग्रं चिरात्स्वाग्रमिदं विक्रीय तावितिं[8] । ध्यायञ्ज्ञात्योर्देहमांसं तयोर्भुक्तममन्यत ॥२६९१॥
दस्युस्तु हिमवृष्टघन्ते त्वां प्रहेष्यामि निश्चयात्[9] । श्वो वाथ वेति[10] कथयन्हौ मासौ न मुमोच तम् ॥२६९२॥
मां ज्ञात्वेह स्थितं राज्ञः[11] कृतारब्धोर्हमात्यये । विक्रीणात्येष मत्वेति भोजोधाद्गमने त्वराम् ॥२६९३॥
मिषं यं यं निषेधाय गमनायोदपादयत्[12] । दस्युस्तं तं समुच्छेद्य सापराधं व्यधत्त तम् ॥२६९४॥
तेजोनाशो बलहरात्संजातो भाद्रमातुरः । अभ्यधाद्भाल्यमाशास्य लम्बकम्बलकावृतः ॥२६९५॥ 2695
तेजोविस्फूर्जितां तत्तद्वीरोत्कर्षकथोपले । हैराज्ये सौस्सले सैन्ये पङ्क्तिपावनतां गतः ॥२६९६॥
पितुराप्ततया राज्ञा वर्धितस्तदनन्तरम् । एवेनकादिविषयाधीकारित्वं क्रमाद्व्रजन् ॥२६९७॥

२६७१. [1]) Emended; A राजा गृहं स्वलङ्कारडाभर°; cf. viii. 2925. 2618. २६७२. [1]) Emended; A °विस्मृति.—[2]) A स्कन्धा°. २६७५. [1]) Emended; A पृष्टसेना°. २६७६. [1]) Thus A; the text of this *pāda* appears to be corrupt; perhaps read संदेहं जहतो द्रोहभयमु°.—[2]) भजेत् corr. by A_1 from ब्रजेत्. २६७७. [1]) Emended; A व्यकल्पत. २६८३. [1]) Emended with C; A संस्तम्भ्य. २६८७. [1]) Emended; A शेषं मां; C स्वां तनां. २६८८. [1]) Emended with G; A° त्रमेव. २६९०. [1]) Emended; A दस्युन्विप°. २६९१. [1]) Conjectural reading; A विक्रीयतामिति; cf. for the context viii. 2598 ffg. २६९२. [1]) Emended with C; A इति. २६९३. [1]) Emended; A राज्ञा. २६९५. [1]) Emended; A भोजो°; cf. viii. 2862 and the ex. *Il.* तेजो, ओजो viii. 1084.—[2]) Emended; A°ज्ञातं.—[3]) The text of this *pāda* is corrupt. २६९६. [1]) Emended with G; A °जितांस्तत्त°.

विमुखे राज्ञि नागेन खुयाश्रमभुवा कृते । तं राजवदनो नाम विजिघृक्षू रराक्ष तम् ॥२६९८॥चक्रलकम्॥
आनृशंस्यं भृत्यभावादलवन्यतयास्य च । प्रत्यवस्थित्यसामर्थ्यं राज्ञि सर्वे शशङ्किरे ॥२६९९॥
अतोलंकारचक्रेण कुर्वतोऽस्यर्थमर्थनाम् । हैराज्येच्छो राजबीजी तदा न स समर्थयत ॥२७००॥ युगलकम्॥
नीतः प्रत्यक्षतां दूरस्थितेऽप्युदयने स तम् । विमृष्टवति दुष्टुक्षुस्त्यक्तुमेनं न सोशकत् ॥२७०१॥
राज्ञा कर्तुं विनियमं भोजस्य प्रहितो धनैः । प्रापं द्रङ्गामलंकारो विषयाधिकृतस्ततः ॥२७०२॥
तत्पार्श्वमुद्यतं गन्तुं मां समुत्सृज्य यासि चेत् । त्यक्ष्यामि तदहनेवमूचे भोजस्तु डामरम् ॥२७०३॥
भस्त्वां प्रभाते द्रक्ष्यामीत्येतावत्तत्र जल्पति । कोट्टादनुल्कैव निशस्तुर्ययामे विनिर्ययौ ॥२७०४॥
घनवर्षेष्यमर्षेण मार्गान्वेषी गवेषणम् । यावद्ययौ क्षपान्ते तं तावच्छुभात्र निर्गतम् ॥२७०५॥
असाध्यप्रतिषेधोथ तमङ्कचनुजगाम सः । प्रस्थितं शारदादेवीस्थानं यावन्मितानुगः ॥२७०६॥
एकसार्थगतौ ज्ञाती विना तौ ज्ञातियोषितम् । दाक्षिण्यादक्षमः स्थातुमये सागा भवन्निव ॥२७०७॥
प्रवयाः पञ्चषान्वारान्व्यधादारब्धिमेष तु । युवाप्यकल्यः कौलीनमिति स्वस्य च चिन्तयन् ॥२७०८॥
दुराण्डगमने खण्डितेच्छः संश्रित्य दारदान् । संयुयुत्सुर्मधुमतीरोधसा मार्गमग्रहीत् ॥२७०९॥ तिलकम्॥
क्वापि दयानादमसूच्यभिमृत्युदंष्ट्राङ्कुरोत्कटान् । क्वचिद्रुद्धप्रकाशाभ्रकालपाशान्धकारितान् ॥२७१०॥
प्रभ्रदयद्धिमसंघातगजव्यूहोल्बणान्कचित् । क्वापि निर्झरफूत्कारनाराचक्षतविग्रहान् ॥२७११॥
क्वचित्सुस्पर्शपवनस्पष्टस्फुटदसृग्धरान् । क्वाप्यातपक्षतहिमज्योतिर्मिहनदृक्पथान् ॥२७१२॥
दूरात्रारोहं प्रसृते स्फुटमप्रसृते विदन् । ऊर्ध्वात्वरोहमसकृन्मन्यमानोऽध्वगेतः ॥२७१३॥
तुषारकालविषमान्यट्सप्तान्पथि वासरान् । उल्लङ्घ्य स दरद्राष्ट्रसीमान्तममासदत् ॥२७१४॥कुलकम्॥
गृहार्पिनारमसामग्रीहतार्किचन्यलाघवम् । तं दुग्धधाट्टकोट्टेशः प्रणम्यानयदर्घ्यताम् ॥२७१५॥
दूरस्थितो विडुसीहस्तहुतोक्तनदागमः । प्रक्रियां प्राहिणोच्छत्रत्रादित्रार्या[2] नृपोचिताम् ॥२७१६॥
आदिष्टदिष्टवृद्धिश्च राष्ट्रे कोट्टाधिपेन सः । अभवारयन्स्वकोशस्य स्वामित्वं राजबीजिनः ॥२७१७॥
राजायमानो भोजोथ राजवासगतोर्चितुम् । आनिन्ये राजवदनापत्येनाभ्येत्य पक्ष्यताम् ॥२७१८॥
स पित्रैकान्ततो राज्ञो भिक्षेन प्रहितोन्तिकम् । तेनाज्ञाप्यरिनीत्युपपाशामस्थापनोपमः ॥२७१९॥
कार्यगौरवविश्रासाभावव्यथितकरोचितम् । संदिश्य प्राहिणोत्तं स न स्वीकुर्वन्न मोस्सृजन् ॥२७२०॥
किमाग्रोहं किमेकान्तभिन्नो राज्ञः शनैरिति । मां ज्ञास्यसीति तं दूतैः स राजवदनोवदत् ॥२७२१
तस्य दार्ढ्यं दर्शयितुं गोत्रवैरिमिषान्नृपे । ब्रुवाणेथ विदोषत्वं नागाद्रेरमहीव्रणम् ॥२७२२॥
सामग्र्यूनः शनैः स्थैर्यं ततः साम्यमथ क्रमात् । आधिक्यं चादधे तेषां विग्रहैर्धैर्यनिष्ठुरः ॥२७२३॥
तथा प्रतिष्ठां स प्राप तस्यापूर्वस्य भूमिजाः । दास्यमेत्य यथा व्रीडां नागुर्नागस्य बान्धवाः ॥२७२४॥
स हि त्यागक्षमास्तम्भालोभादिगुणभूषितः । अभिगम्योभवन्नित्याभ्यस्तभूतिरिवोन्मिषन् ॥२७२५॥

२७००. [1]) Emended ; A कुर्वतास्य°. २७०२. [1]) Emended ; A प्राप्य. २७०३. [1]) Conjecturel reading ; A गन्तुं मामुत्सृज्य ; C मासमुत्सृज्य. २७१२ [1]) Emended ; A °निहिन°. २७१३. [1]) Emended ; A °रोहे. २७१५. [1]) Thus A ; cf. दुग्धघाटम् viii 2468. २७१६. [1]) Emended with C ; A °शमम्.—[2]) Emended ; A °त्रादित्रार्या°. २७१८. [1]) Emended ; A °गनोंचितुम C °गनोंचितै ; G °गनोंचितम्. २७२२. [1]) Emended ; A °द्रुणे. २७२३. [1]) Conjectural reading ; A सामग्री न°.

स्थैर्यं पृथ्वीहरादीनां साश्रयाणां न कौतुकम् । आडम्बरो निरालम्बस्यास्य स्तुत्यस्तु विस्तृतः ॥२७२६॥
प्रथयन्पृथुलान्व्युहांश्चौराटविकघोषिकैः । क्रान्तमामोथ तस्थौ स भोजादीन्प्रतिपालयन् ॥२७२७॥
जहुरन्योन्यसंघर्षसेर्ष्यामात्यमतेन वा । ततो लुण्ठितप्रियत्वाद्वा नीतिमन्येपि डामराः ॥२७२८॥
उद्घातध्वंसितां त्रिप्रवेच्छां लौठनबन्धने । याधात्तेषां तदानीं सा जगाम शतशाखताम् ॥२७२९॥
त्रिल्लको जयराजश्च राज्ञा संवर्धितावपि । अकार्षां नैव तपसा विवशौ चक्रमीलनात् ॥२७३०॥ 2730
यो धूकानामिव श्वभ्रमामयानामिव क्षयः । दैत्यानामिव पातालं यादसामिव सागरः ॥२७३१॥
आश्रयः सर्वदस्यूनां त्रिल्लको मायया लघुः । स देवसरसाधीशं संबभ्रन्विस्रवं व्यधात् ॥२७३२॥युग्मम्॥
काङ्क्षन्तोथ तदाक्षेपं क्षोणीत्राणार्थिनो द्विजाः । प्रार्थं नृपतिमुद्दिश्य चक्रिरे विजयेश्वरे ॥२७३३॥
अकालदस्युनिर्मार्थं जानतोभ्यर्थनां न ते । राज्ञोगृह्णंस्ततः सोभूद्राक्षिण्यात्तत्सभानुगः ॥२७३४॥
प्रस्थातुं पार्थिवे सज्जे ज्यायान्यो विप्लुतेप्वभूत् । स जानोत्पातपिटको जयराजो व्यपद्यत ॥२७३५॥ 2735
भाग्यवानेकतोजातदस्युवैचित्त्यमीशिता । ततो मडवराज्यं स विप्रप्रीत्यै विनिर्ययौ ॥२७३६॥
अमात्यदत्तवैमस्यैः स्वशाद्यमंडरैरथ । द्विजैर्निषिद्धोल्लंकारो मन्त्री राज्ञोज्झितोन्तिकात् ॥२७३७॥
स व्यवस्थापने दुःस्थदस्यूनां सोद्यमः सदा । सेर्ष्याणां प्रत्यभात्तेषां तद्दोषपरिपोषकः ॥२७३८॥
त्रिल्लकोन्मूलनं कुर्यां कृत्वा द्वैराज्यभञ्जनम् । प्रतिज्ञायेति नृपतिर्विपान्नायाद्व्यवीन्नरत् ॥२७३९॥
वस्तोथ त्रिल्लकस्तैस्तैरप्रियैरुद्वेजयत् । अनुद्विग्नमुखो गूढामयो रोगान्तरैरिव ॥२७४०॥ 2740
जयराजानुजं राज्ञा यशोराजे निवेशितम् । तन्मतेनावचस्कन्द भ्रातृव्यं राजकाभिधः ॥२७४१॥
व्रातुं तं देवसरसं द्वमारात्याभिगं गतः । सज्जपालोल्पसैन्यस्तत्संदिग्धविजयोभवत् ॥२७४२॥
ज्ञातोदन्तस्ततोभ्येत्य रिल्हणो रणमुल्बणम् । जयलक्ष्मीकटाक्षाणां प्रथमातिथितामगात् ॥२७४३॥
मन्दरेणाथ नेनारिवारिराशौ विलोडिते । कल्योभूत्सज्जपालाख्यस्तुच्छाराजिजलाहतौ ॥२७४४॥
जितेपि राजके स्वोर्व्यां विनानुग्राहकं क्षमः । न बभूव यशोराजः शून्ये बाल इवासितुम् ॥२७४५॥ 2745
प्रतीक्षमाणो द्वैराज्यपर्यायं क्ष्माभुजेकरोत् । त्रिल्लकः कालहरणं तैस्तैर्मायाननिक्कमैः ॥२७४६॥
यथाकालं ततो गूढोपेक्षान्मण्डलकण्टकान् । स्वपक्षसूचीविशिखान्दिक्षु श्वाविदिवाक्षिपत् ॥२७४७॥
अथ पार्थीहरियोंभूच्चतुष्को लोष्टकानुजः । राज्ञा भ्रात्रा समं बद्धः कारागारात्पलायितः ॥२७४८॥
स तेन निजजामात्रा रक्षितः स्वोपवेशने । असंख्यडामरयुतः शमालां संप्रवेशितः ॥२७४९॥ युग्मम् ॥
आकर्ण्य कुररस्येव निनादं तस्य भेजिरे । व्यक्तां दस्यवो गूढा ह्रदस्थाः शफरा इव ॥२७५०॥ 2750
कृत्यन्तं राजवदनं षष्ठचन्द्रोथ गरगर्जः । रुरोध प्रलयोद्भूतं वेलाद्रिरिव वारिभिः ॥२७५१॥
वर्धमानक्षीयमाणसंहतौ तौ स्वजायताम् । धर्मे सज्जम्बालहिमौ तुषाराद्रितटाविव ॥२७५२॥
षष्ठस्य जयचन्द्रश्च श्रीचन्द्रश्चानुजौ ततः । दूरविप्रकृतौ राजमन्दिरावाप्रवेतनौ ॥२७५३॥
ज्ञातनिवृत्त्यपर्यायौ धुर्यकार्यवशश्रियात् । प्रतीक्ष्यादमजाद्राज्ञः शङ्कितावश्नुभागमम् ॥२७५४॥

२७२८ [1]) Emended ; A वः. २७३४. [1]) Emended ; A जानते°. २७३७. [1]) Doubtful emendation ; A स्वशाद्यं मड°. २७४४. [1]) Emended ; A °पालाब्धिस्तुच्छा°. २७४६. [1]) Emended ; A प्रतीक्ष्यमाणो. २७४८. [1]) Emended ; A °ष्कः कोष्ठका°; comp. for the name of PRITHVĪHARI's elder son, viii. 2912, 2799. 2496. 3313. २७५०. [1]) A_2 gloss कुररस्येति कुररः नद्द हूद इति भाषया कश्मीरेषु प्रसिद्धः. २७५१. [1]) Thus corr. by A_4 from गर्गजः.

2755 कटकाद्विद्वुतौ राजवदनान्तिकमागतौ । श्वशुर्यावपि भूभर्तुरागतौ प्रतियोगिताम् ॥२७५५॥
शैलप्रस्थानपथिकैरसंख्यैरथ खाशकैः । स पूर्वराजकोशार्थी भूतेश्वरमलुण्ठयत् ॥२७५६॥
तस्कराक्रान्त्यशरणं बलवन्निहताबलम् । अराजकमिवाशेषं राष्ट्रं कष्टां दशामगात् ॥२७५७॥
उदयं कम्पनाधीशं[1] रिल्हणं च ततो नृपः । चतुष्कयुद्धमादिश्य नगरं विवशोविशत् ॥२७५८॥
पार्थ्वाहिरस्तु दुःसाधो महाव्याधिरिवौषधैः । स्तम्भितोभूत्तयोः सैन्यैः संहन्तुं न स्वशक्नुयत् ॥२७५९॥
2760 कालापेक्षां स्वपक्ष्याणां दुर्बुद्धिं वानुरुन्धतः । आसीन्मन्दप्रतापत्वं रिल्हणस्यापि तत्क्षणम् ॥२७६०॥
विड्डसीहस्तु विज्ञातभोजोदन्तो व्यसर्जयत् । दूतानानेतुमुर्वीशान्बहूनुत्तरापथे ॥२७६१॥
अपि विस्तेशवनितारहोवैयात्यवेदिभिः । अपि किंमानुषपुरीगीतोद्गारिदरीगृहैः ॥२७६२॥
अप्यौष्ण्याद्वालुकाम्भोधेः शीतावेदिभिरेकतः । अपि भृङ्गानिलैः प्रीतान्कुर्वाणैरुत्तरान्कुरून् ॥२७६३॥
हिमाद्रिकक्षैर्म्लेच्छेशाः प्रधावन्तोधिदिशाभियुः । दिशस्तुरंगै रुन्धन्तः स्कन्धावारं दरत्पतेः ॥२७६४॥ तिलकम् ॥
2765 राज्ञां संघटनं यावद्व्यधादेवं दरन्नृपः । दिग्भ्यो भोजान्तिकं तावत्तत्सामन्ताः प्रपेदिरे ॥२७६५॥
स पिप्रिये तानज्ञातालापान्वीक्ष्य गिरिव्रजात् । प्रीतिप्ररूढप्रणयानवरूढान्कपीनिव ॥२७६६॥
जयचन्द्रादयो राजवदनमहिता अपि । कीराः काश्मीरकाः[2] पार्श्वमभजन्नाजबीजिनः ॥२७६७॥
अभ्यर्णस्थान्वत्सलहरयमुखांश्च विदूरगान् । अपुष्णात्सालहणिः स्वर्णैः परां कोशेशतां भजन् ॥२७६८॥
ततः सुजननिर्व्याप्तिमुतया निश्चेष्टचक्रिकः । भोजेन राजवदनः समगंस्तापसाध्वसम् ॥२७६९॥
2770 तयोरकृतकर्तव्यविशेषेणेतरेतरम् । जातसौख्यवयोः क्षिप्रमविश्रासो व्यशीर्यत ॥२७७०॥
अभ्यमित्रीणतां तस्यानिच्छतो दरदं विना । मदास्साहायकायैच्छन्मित्रतानेव स तान्हयान् ॥२७७१॥
स्युश्चेत्सोढाग्निमाटोपाः कटकस्यारय नो द्विषः । तत्साम्यमुन्मिषेद्यद्वा भद्रो भूयोपि योगभित् ॥२७७२॥
तस्मात्सर्वाभिसारेण रणमेकं ममेच्छतः । विजयावजयावाप्तिरेकाहान्तरिता मता ॥२७७३॥
व्याजहारेति यद्भोजस्तदेषोथ हसन्स्मयात् । निन्ये तद्दारदं सैन्यमुपेक्षयागामिनीश्वमूः ॥२७७४॥ तिलकम् ॥
2775 संकटान्ते वितीर्णानुयात्रस्तेषां प्रसर्पताम् । स राजबीजी शुभाव दरद्राजमथागतम् ॥२७७५॥
तत्संगमाय व्यावृत्ते तस्मिन्कोद्वान्तिकं पुनः । प्रावेशयद्बलहरो मातृग्रामं स तद्बलम् ॥२७७६॥
दिशस्ततो वीक्ष्य वहैर्भ्रान्तत्रातमृगा इव । निसर्गधीरधीर्गार्गिर्न धैर्यात्पर्यहीयत ॥२७७७॥
तस्य सर्वेपि नीलाभ्रडामराः स्वे च सैनिकाः । विपक्षैः सह वडैक्यात्सैन्यान्वुभुक्षवो ययुः ॥२७७८॥
स तथा विषमस्थोपि प्रस्थित्यै प्रार्थितो निजैः । म्लाननानः प्रभुं द्रष्टुं न क्षमोस्मीत्यभावत ॥२७७९॥
2780 स सूर्यवर्मचन्द्रस्य न जातः कश्चिदन्वये । उपयोगाय यो नागान्महाभिजनजन्मनाम् ॥२७८०॥
भोजं समाजयित्वाथ विड्डसीहः सपार्थिवः । सारैः समं स्वसामन्तैर्विजयाय व्यसर्जयत् ॥२७८१॥
ततो म्लेच्छगणाकीर्णा व्रजन्संवाहयंश्चमूः । प्रयाणमात्रान्तरितः पृष्ठे तस्य बभूव च ॥२७८२॥
प्रादुष्कृतजगत्क्षोभे बले तत्रानुयायिनि । उत्साहात्सालहणिर्मेने कृत्स्नां हस्तगतां महीम् ॥२७८३॥

२७५५. [1]) Emended; A प्रातयान्यताम्. २७५८. [1]) Emended; A कम्पनाधीशरि°. २७६४. [1]) A स्कन्धा°. २७६७. [1]) Emended; A काश्मीरिका°. २७७४. [1]) Emended; A° गमिनी°. २७८०. [1]) Emended; A कैश्चि°.

वाजिभिस्तर्जितं म्लेच्छराजैश्च बलमूर्जितम् । स्थाने समुद्रधाराख्ये निबबन्धाथ तत्पदम् ॥२७८४॥
स राजवदनस्तावद्दुर्जयाभ्यबलोज्ज्वलः । मृत्युदन्तान्तरे दिष्टं षष्ठचन्द्रममन्यत ॥२७८५॥ 2785
ततः प्रावृट्पयोवाहकृतोदीपपरिप्लुता । संजायते स्म वसुधा समीभूतजलस्थला ॥२७८६॥
धरित्रीपानपात्रेभ्यः सीधुपूर्णे दधुर्दिवा । मग्ना लक्ष्यशिखामात्रा बलक्षीलोत्पलोपमाः ॥२७८७॥
षष्ठस्य संकटं जानन्भूभृच्छेदैर्बलैः समम् । अथोदयद्वारपतिं तं च धन्यं व्यसर्जयत् ॥२७८८॥
वाहिनीरुद्धमार्गौ तौ पदवीमनुसस्रतुः । मार्गे धनंजयस्येव शैनेयपवनात्मजौ ॥२७८९॥
लम्बाम्बुदेम्बरे दूरं वारिपूर्णे च भूतले । स्थूलेव विद्युद्रेखा भिन्नद्योतननिःस्वना ॥२७९०॥ 2790
शोभामाबोधितागर्हपरिवर्हबहिष्कृतः । तत्राविभक्तकटकः पार्थिवः समजायत ॥२७९१॥
अनास्थो राजवदने सत्त्वावष्टम्भयोः पुरा । अत्रापरो न निक्षेप्यो राजबीजीति दारदान् ॥२७९२॥
त्रिलिङ्कः संदिशन्दूतैर्वृद्धिं पार्थिवहिरिं नयन् । तयोरेकस्य सामर्थ्यादेच्छत्तं हस्तपातिनम् ॥२७९३॥युग्मम्॥
अभित्तिलिखितालेख्यकल्पं बलहरस्य तत् । तादृग्विलोक्य सामर्थ्यमथ राज्ञश्च सर्वतः ॥२७९४॥
विभक्ताशेषसैन्यस्य तत्र तत्रारिसंकटे । ज्ञात्वाप्रतिसमाधेयच्छिद्रमुन्मुद्रदुर्नयः ॥२७९५॥ 2795
अकृशश्चाविदाचारश्चिरं स्वाङ्गैः स गोपितम् । बहिर्दुर्धर्षमत्याक्षीद्वितीयमपि कण्टकम् ॥२७९६॥ तिलकम् ॥
ध्वान्तेम्बुधरजालान्धमहावाते रजोभरः । स्वपक्षभेदयोर्ज्ञातकर्णेजपमहोद्यमः ॥२७९७॥
कुलच्छेदकृतो राज्ञस्तत्र तत्रातिसंकटे । अशान्तजागरोत्त्यर्थमनर्थपरिपोषकः ॥२७९८॥
सोथ भूरपुरेकस्माद्बहुभिः सह डामरैः । तेन संपूरितः पृथ्वीहरजो लोठकोपतत् ॥२७९९॥ तिलकम् ॥
तस्य संघटतः कन्यां प्रयातं वैकृतं चिरात् । पालीभङ्गे तटस्येव प्रावृट्पूर्णस्य लक्ष्यताम् ॥२८००॥ 2800
निद्राणोपेन्द्रजठरप्रसादनिसृतं जगत् । समेतमिव तत्सैन्यं प्रत्यभाज्जलदागमे ॥२८०१॥
यावद्भिः पायते नेदृक्संख्यातुमपि तद्बलम् । भर्तव्यकल्पैः सुस्वल्पयोधमध्यगतैरपि ॥२८०२॥
तावद्भिरनुगैः पिञ्छदेवव्रङ्गाधिपो युधि । तयोधान्याम्यहरितः सरितश्चातिथीन्व्यधात् ॥२८०३॥ युग्मम् ॥
तटोज्झवलैश्चितावक्रैर्बिम्बितैस्तटिनीजले । मृतानामपि संस्कारः क्रियमाण इवाभवत् ॥२८०४॥
इति विस्मृतमृत्युः स कुर्वन्नेकाहमाहवम् । कथंचिदप्यैरन्येद्युर्भग्नसारोपसारितः ॥२८०५॥ 2805
पुरे स शून्ये सैन्यानि संगृह्णंस्तत्र सर्वतः । द्विरेहोभिर्नगरं सुखमाद्यममन्यत ॥२८०६॥
इच्छां पद्मपुरास्कन्दे मन्दत्वं त्रिलिङ्कोनयत् । पृष्ठस्थयोर्यशोराजकम्पनाधीशयोर्भयात् ॥२८०७॥
न भृत्यैस्तद्विधः सिद्धश्चास्यैकस्मिन्नसंमते । विधेयान्यबलन्यस्य डामरे होलडौकसि ॥२८०८॥
द्वैराज्ये सुस्सलस्यापि नैवादृयत तादृशः । अनर्थो यादृगुत्तस्थौ तत्सुतस्य समन्ततः ॥२८०९॥
चतुष्कमवधीर्याथ राज्ञा पादगदोपमम् । रिल्हणः प्रैषि तं भीवागण्डतुल्यं व्यपोहितुम् ॥२८१०॥ 2810
प्रस्थितस्तत्प्रमाथाय ग्रामालैः सोन्वबध्यत । व्रजन्प्राग्ज्योतिषं हन्तुं पार्थः संग्रामकैरिव ॥२८११॥
अधावद्बाभ्यमित्रीणस्तान्व्यावृत्य निपातयन् । पद्माकरोन्मुखः पृथुलप्रान्भृङ्गानिव द्विपः ॥२८१२॥

२७८४. [1]) Doubtful emendation; A °स्तर्जितो. २७८६. [1]) Emended with C; A प्रावृट्पयो°. २७८७. [1]) A °सीधु°. २७९९. [1]) Thus A; comp. for this name viii. 2496. 2748. 2912. 3313. २८०३. [1]) Emended with C; A °हरित. २८०८. [1]) A होलळौकसि. २८१०. [1]) Emended with G; A रिल्हणप्रेषितं.

रणभ्रान्तेन गमिता त्रियामा तेन रामशे[1] । गर्जर्[2]कुल्यार्पितारातिपृतनानादसंस्किये ॥२८१३॥
तं कल्याणपुरं प्राप्ते विशन्तं सोममागतः । रुरोधाभ्येत्य भूयोपि बलैर्भरितदिङ्मुखः ॥२८१४॥
आपतन्तेव चारातिपदातीन्संमुखागतान् । दृष्टनष्टान्व्यधाच्छागानिवाग्रेजगलो गिलन् ॥२८१५॥
उद्वृत्तमारुतस्येव तस्यापाते पदातिभिः । तत्यजे रिल्हणः पर्णैर्हेमन्त इव पादपः ॥२८१६॥
पश्यतस्तस्य ते विद्रवन्तो जिह्मा न जिह्रियुः । देहस्पृहापारमित्यै कस्यौचित्यमनस्ययम् ॥२८१७॥
आप्तैरथापसृत्य स्वैरर्थितो रिल्हणोब्रवीत् । नयन्प्रजासृजा सार्ध्यं[3] स्वामिभक्तिस्मृतेः स्मितम् ॥२८१८॥
ह्रीं—वाविशेषेपि जन्तोर्जन्तोर्यदीशिता । भृत्यभावेपि यो लुप्तकृत्यो धिक्तस्य जीवितम् ॥२८१९॥
जातं वक्त्रसरः श्मश्रुराजिनीलाञ्जभाजनम् । जराकैरवगौरं च राज्ञः पादान्प्रपद्य यान् ॥२८२०॥
म्लायत्सु तेषु भ्रूभङ्गभ्राजिष्णुर्भिर्भवेत्[4] । कथं लक्ष्मीविलासैस्तदखण्डैरविडम्बितम् ॥२८२१॥युग्मम्॥
एषा कापुरुषासेव्या धीराणां नैव पद्धतिः । यदायासलवत्रासास्त्रौक्ष्यवैमुख्यभागिता ॥२८२२॥
वस्त्रापासन एव शीतजनितस्त्रासोथ तीर्थाम्बुभिः स्नाने ह्लादसुखोपलब्धिरसमब्रह्मानुभावोपमा ।
वैह्वल्यं समरे वपुर्विजहतामेवं किलोपक्रमे कैवल्याख्यसुखोपलम्भपरमा पश्चात्पुनर्निर्वृतिः ॥२८२३॥
एवमुक्त्वा परानीकमेकाकी स व्यगाहत । गृह्णञ्शरान्हरिप्रोथश्वाससंदिग्धभूकृतान् ॥२८२४॥
स्वर्णत्सरुप्रभाजालहरितालोज्ज्वलोभजत् । खड्गपट्टनटस्तस्य रणरङ्गोत्तरङ्गताम् ॥२८२५॥
तत्खड्गस्य घ्नतः खड्गाञ्छीवैर्जालच्छलाद्भुवम् । उत्थाय लग्नं शत्रूणां तृणैस्तृणमणेरिव ॥२८२६॥
आजौ तमनुजग्मुस्ते वैरगण्यन्त वैरिणः । नियम्योल्लक्ष्यतां यातास्तेषां प्राणास्तृणान्यपि ॥२८२७॥
संप्रविष्टो मुखान्मृत्योः कैश्चिन्मार्गैः स निर्गतः । तिमेः संमीलिताक्षस्य श्रोत्रन्ध्रैरिवोदकम् ॥२८२८॥
श्रश्वरकुर्वन्परावृत्तीः श्रमशान्त्यै विनिर्गतः । प्रक्षीणभूयिष्ठबलो लब्धोत्सेको रिपाबभूत् ॥२८२९॥
पृष्ठतोथ पपाताथ चतुष्कः पुष्कलैर्बलैः । साहायकागतं प्राक्स यं स्वं कंचिदमन्यत ॥२८३०॥
तस्योभयमुखस्यारिसैन्यस्याहरिवेक्षणात् । न संरम्भः शिखण्डीव परं ताण्डवितोभवत् ॥२८३१॥
तौ व्यूहावथ पर्यायैर्मुखपृष्ठं प्रदर्शयन् । सोक्षिणोर्युधि मन्थाद्रिर्मथनेध्निपटाविव ॥२८३२॥
कीलनिश्चलयोर्भ्राम्यन्नसकृद्वान्तरे द्वयोः । कुविन्द इव [5]तुरंगमस्त्वरान्वितः ॥२८३३॥
भासः प्रत्यग्रहीत्तस्य तमेकपृतनारयम् । एकतोम्भोभरं द्वीपस्येव कूलविलोद्गमः ॥२८३४॥
तेन वैरिचमूश्वक्रे लुलितायुधकुण्डला । क्रीडता चण्डवेगेन पुरुषायितुमक्षमा ॥२८३५॥
त्रासपाण्डुन्हिषां वक्त्रकुम्भान्स्वेदाम्भसाचितान् । स कुर्वन्भूभुजं जाने भूयो राज्येभ्यषेचयत् ॥२८३६॥
स च पार्श्वीहरिश्वास्तामन्योन्यस्य क्षपाक्षणे । सज्जौ मान्त्रिकवेतालाविव रन्धगवेषिणौ ॥२८३७॥
साहायकागतान्साक्षीकृत्यं क्ष्मापतिसैनिकान् । अन्येद्युः सोकरोच्छत्रुं वनमार्गावगाहिनम् ॥२८३८॥
पर्यस्तशौचान्संचिन्त्य त्रिल्लकादीनथायवी । सज्जपालस्तृतीयस्मिन्दिवसे रिल्हणान्तिकम् ॥२८३९॥

२८१३. [1]) Should probably be रामशे, cf. ii. 55.—[2]) Emended; A गर्जन्कुल्या°. २८१४. [1]) Emended; A तत्कल्या°. २८१८. [1]) Thus A; perhaps read with G (*sec. manu*) प्रजासृजश्चार्स्य. २८१९. [1]) Thus A; C श्रीमत्भावाविशेषे. २८२०. [1]) Emended; A °भोजनम्. २८२३. [1]) Thus corr. by a later hand from A, वैह्वल्ये.—[2]) Conjectural reading; A वैकल्या°. २८२५. [1]) Emended with C; A °प्रजाजाल°. २८३३. [1]) Emended; A संरम्भे. २८३३ [1]) Thus A; C supplements पूर्व्योस्तुरंग°.—[2]) Emended; A °गमतुरान्वितः. २८३४. [1]) Emended with C; A पृतनावयम्. २८३६. [1]) Emended with C; A °भुजाम्. २८३८. [1]) Emended; A साक्षीकृतक्ष्मा°.

नृपप्रतापग्लपितः स ताभ्यां पर्यशोष्यत । वनान्तः शुचिशुक्राभ्यां घुणक्षीण इव द्रुमः ॥२८४०॥ 28

चितानल इवासारैर्युद्धैः शममनाश्रितः । उदयेन शनैर्निन्ये चतुष्कोपि मितोष्मताम् ॥२८४१॥ 95

दारदं बलं कृष्यदेमसंनाहवाहिभिः । हयैरवरुरोहाद्रिकुहरादाहवोन्मुखम् ॥२८४२॥

तुरुष्ककलोकेनाक्रान्तान्देशांस्तद्वशमीयुषः । शङ्कमानैर्जनैर्नेशा कृत्स्ना म्लेच्छावृतेव भूः ॥२८४३॥

प्रयाणमात्रान्तरिते धन्ये हारपतावपि । साहसं निःसहायस्य तत्खड्गैरप्रतोभवत् ॥२८४४॥

ज्वलत्कनकसंनाहं तत्सैन्यं स द्विषोरुधत् । कनज्ज्वालावलिं दावं सनिर्झर इवाचलः ॥२८४५॥ 2845

विधुय जयचन्द्रादीनमप्रस्थानरोधिनः । बलबाहुल्यदृप्तास्ते व्यगाहन्ताहवावनिम् ॥२८४६॥

तेषां हयसहस्राणि त्रिंशद्विंशत्तुरंगमैः । रंहसा प्रतिजग्राह निजग्राह च गर्गजः ॥२८४७॥

तस्यासुहृद्विदृशे पौरुषं तदमानुषम् । एकैकस्यायतो यत्स वैश्वरूप्यमिवादधे ॥२८४८॥

अश्वबृन्दायविन्यस्तवक्त्रास्ते विद्रुताः क्षणात् । जगाहिरे कापुरुषा गिरिर्निकपुरुषा इव ॥२८४९॥

अभूमिज्ञतया शाद्यास्चैष जातः पराभवः । श्रुस्तदस्मान्पुरस्कृत्य जयं प्रत्याहरिष्यथ ॥२८५०॥ 2850

इत्युक्ता राजवदनजयचन्द्रादिभिर्नृशि । तथेति मिथ्याकथयन्दारदा विद्रवोन्मुखाः ॥२८५१॥ युग्मम् ॥

प्रवेश्य धन्यद्वारेशौ दूरं बलहरौ बली । ऐच्छत्सज्ञभिसंधातुं रुद्धा पाश्चात्यपद्धतीः ॥२८५२॥

स्कन्धावारेण सार्धं च दरदां राजवीजिनम् । विधातुं विदधे बुद्धिं तं ततस्तारमूलके ॥२८५३॥

चिकीर्षति ततस्तस्मिन्मत्तेष्वन्धेषु दस्युषु । उत्सेहे साल्हणिः कृत्स्नं राज्यं निश्चित्य निर्जितम् ॥२८५४॥

जयाभावेप्यनन्तेक्षासामन्तसहितस्ततः । भव्योस्मि भवितेत्येवं विचिन्त्योरिसषिवे च सः ॥२८५५॥ 2855

पद्मोन्माथाद्विरदरदनैरप्रियैः पद्मबन्धोरिन्दौ स्पर्धिन्युदयति वपुः खण्डशः स्वं श्रियेत ।
तापस्त्यज्येत च रुचिरतामागिभिः सूर्यकान्तैर्भद्राभद्रं व्यसनसमये संभवेदप्रतर्क्यम् ॥२८५६॥

यो डामरतया भिक्षोः शश्वत्कृच्छ्रेष्युपेक्षणम् । टिक्कादीनां च कौटुम्ब्याद्भुभुर्तुर्द्रोग्धृमूर्धनि ॥२८५७॥

अलवन्न्यनयानन्यसामान्याश्चर्यवर्धनात् । ततः कृच्छ्रोपयोगाच्च विश्वासस्येव मूर्धनि ॥२८५८॥

तौ नागराजवदनौ व्यसनावसरे तदा । चित्रं स्वकार्यतात्पर्यादद्भुतादरतां गतौ ॥२८५९॥ तिलकम् ॥

स्वयं विधेयं नागोन्यकृतं तं वीक्ष्य विप्रवम् । अदूरमर्थमन्येन कृतं कविरिवाशुचत् ॥२८६०॥ 2860

क्ष्माभृद्विपक्षं स्वं पक्षीकर्तुं कृपाननं ततः । संत्यज्यं राजवदनं मां भजस्वेत्यभाषत ॥२८६१॥

संप्राप्तं वः प्रतीक्षध्वं तेजोबलहरात्मजम् । युग्याधिरूढं किं नारीसेवितां यामिको यथा ॥२८६२॥

इति ते संदिशन्तं च व्यसहन्त विहाय तम् । कामधेनुसमं नागं छागाक्षेषाद्विधि यत् ॥२८६३॥

सर्वैः स्वकार्यतात्पर्यात्प्रवर्तेत प्रियाप्रिये । स्नेहवैरेन्द्रयादीये तु न किंचिदधिगच्छति ॥२८६४॥

ज्योतिस्तार्जितकान्ति इन्तयुगलं बाध्यं सुधादीधितेर्दोनास्वादधिया प्रिया मधुलिहां कुम्भस्थली कुम्भिनः ।
वासस्यैव विरोधभाक्सरसिजस्येत्यत्र नेन्दो रतिस्तस्याप्यायकृतो हितोयमिति नाप्यस्य द्विरेफा द्विषः ॥२८६५॥ 2865

२८४२. [1]) Thus A, C सतुलं.—[2]) Emended with C; A दृप्त्येद्धुम°. २८४४. [1]) Doubtful emendation of C; A तस्खाल-मेरम°. २८५३. [1]) A स्कन्धा°.—[2]) Emended; A राजवीजिनाम्. २८५४. [1]) Emended with G (*see. mama*); A निश्चिनति°. २८५५. [1]) Emended; A सहितांस्ततः. २८५६. [1]) Emended; A रुचिरमाभा°. २८६१. [1]) Emended with C; A सात्याऽय. २८६२. [1]) Emended with C; A प्रतीक्ष्यध्वं.—[2]) Cf. ओमोनाम्नो बलहरात्सज्ञातो viii. 2695 and note.—[3]) Thus A; perhaps read नार्डीसे°. २८६३. [1]) The text of this verse is evidently corrupt; A as above. C reads व्यहसन् संविहाय तं । कामधेनुसमं नागं छागाक्षेषा विधिर्न यत्. २८६५. [1]) Doubtful; A वास्यैव; C सूरस्यैव.

प्रतिष्ठालोडनं कर्तुं ततो बलहरस्य सः । आजन्म वैरं संरेभे तेन भूभृद्धितेच्छया ॥२८६६॥
सं तथा दारदान्भ्रमानभिज्ञो भूभुजैष वः । सभोजाजावदनो हन्यादित्यभ्यधाच्चिजैः ॥२८६७॥
दरद्राजानकानीतनेतारौ कम्पनापती । प्रख्यातक्षेमवदनमन्त्रा- -भिधानुगौ ॥२८६८॥
त्रस्यद्भोजसनामा च कोङ्केशो मन्त्रितं रहः । ब्रुवाणास्तद्यहस्यन्त भोजेनान्तरवेदिना ॥२८६९॥
2870 स्फाटिकेनेव सैन्येन तेनाशे रुद्धमध्वय । दिधक्षुं राजार्कमहो विद्रुसीहेन्धनेपतत् ॥२८७०॥
पार्थिवानर्थदुश्चिन्तामयय क्ष्मपरिक्षतः । स यत्कृष्णक्षपाक्षीणसोमसाम्यं समाययौ ॥२८७१॥
रोगग्रस्ते रणप्रष्ठे पृष्ठगोप्तरि भर्तरि । तथाभियोज्ये स्थाने च भयजर्जरतां गते ॥२८७२॥
आहारस्थं बलहरं विहाय निखिलास्ततः । पलायिषत तेन्येर्बुविगाह्य हरिभिर्गिरीन् ॥२८७३॥ युग्मम् ॥
दृष्ट्वा बहुमतं प्रातरागन्तारः पुनर्वयम् । कथयित्वेति संप्रार्थ्य साल्हणिं सह तेनयन् ॥२८७४॥
2875 प्राक्पीनकोशो वैवश्यात्स तेषामनुगोभवत् । भ्रष्टकार्यस्तु वैहल्यं श्रये मज्जन्निवादधे ॥२८७५॥
मुहुः सर्वशिरोविक्तैरक्तपूर्णमिव ज्वलत् । अवरोहदनच्छाम्बुसोपानाद्दमनिभं मुहुः ॥२८७६॥
ज्ञानेन पतितेनेव मुहुर्व्योम्ना महीसमम् । व्रजतस्तस्य वैलक्ष्यादलक्ष्याक्षमभून्मुखम् ॥२८७७॥
दृष्ट्वा च पिङ्गौ ये शश्वत्प्रभावं वयमीदृशम् । राज्ञो दृष्ट्वाप्यनात्मज्ञा जानीमो मर्त्यधर्मताम् ॥२८७८॥
प्रतिभापौढनिर्भातत्त्वानां नान्यथा शिरः । महाकवीनामेतादृक्प्रतापानलवर्णने ॥२८७९॥
2880 राज्ञः प्रतापशिखिनः कणाः क्षोणौ न सन्ति चेत् । तत्कस्माद्वयमायाताः पदन्यासेप्यधीरताम् ॥२८८०॥
अनेकशोङ्गैर्वीराणां पीतधाराम्बुडम्बरे । शौण्डः प्रादुष्कृतो न स्यात्तज्ज्वालासंज्वरं विना ॥२८८१॥
किमन्तरेण तद्धूममालान्ध्यं प्रोन्मिषदृशः । मार्गामार्गविभागस्य परिज्ञाने विमूढता ॥२८८२॥
मधुमत्यास्तटेन्यस्मिन्विवर्ज्य दरदः स्थितान् । वीचीजवनिकाच्छन्नः सोवाप्याथ तटेवसत् ॥२८८३॥
क्रमादुत्खातखेदस्तैर्नीत्वा स्वशिबिरान्तरम् । तत्रैष्यतेति संधातुं रोहद्रोहस्पृहातुरैः ॥२८८४॥
2885 नृपं तेषां लगण्यार्थवर्षिणं नयनैपुणात् । उपजीवितुमिच्छाभूत्तत्रक्षणवणिज्यया ॥२८८५॥
नानेहा विग्रहस्यायं प्रत्यासन्नो हिमागमः । मधुमासि विधास्यामः पुनरारब्धिमुत्तमाम् ॥२८८६॥
कालक्षेपेक्षमस्यं चेद्भुद्दराष्ट्राध्वनाधुना । त्वान्तर्निदधो बलिनस्त्रिलङ्गकस्योपवेशने ॥२८८७॥
राजानं राजवदनः श्रितस्तैरित्यसावतः । उत्क्रैप्यत स्वराष्ट्रान्तर्युक्तया बन्दुं नराधमैः ॥२८८८॥तिलकम्॥
अपि राजपुरीयाणां कौटिल्यं तैर्हि जीयते । दैर्घ्यं निदाघरात्रीणां वियोगदिवसैरिव ॥२८८९॥
2890 तथा यातमुपालेभे दूतैर्बलहरोथ तम् । ग्रहो निहितवांस्त्वस्मीति त्रोटितवटाकरः ॥२८९०॥
उत्साहादाहवस्थोपि स तथा गार्गिमभिमम् । आयान्तं च नृपानीकमुत्साहाच्च व्यचिन्तयत् ॥२८९१॥
अकस्माद्विद्रुतदरद्राजभोजादिवार्तया । न व्यदीर्यत यद्धैर्यपर्यमित्स्किलाङ्कनम् ॥२८९२॥
आडम्बरालम्बनस्य भेदेप्यच्छिन्नविग्रहः । यदयुद्धोद्धतं सिध्येत्तत्कस्यामानुषं विना ॥२८९३॥

२८६८. [1]) Thus A; the *akshara* before the *lacuna* could be read also शु; C °वदनमधुभद्राभिधा°. २८७०. [1]) Emended with C; A विद्रक्षु.—[2]) Emended; A विद्रुसूहेन्धने°. २८७३. [1]) Emended; A पलायितंन्ये°. २८७५. [1]) A °कोषो. २८७६. [1]) Doubtful emendation; A सर्वशिरोदृक्त°.—[2]) Emended; A °ज्वलन्. २८८४. [1]) A स्वाधिरा°.—[2]) Emended; A रोहद्रोहः स्पृहा°. २८८९. [1]) Emended; A °दवसानां. २८९१. [1]) Emended with C; A गर्गिम°.—[2]) Doubtful emendation, A °कमु - हाभ; C °नीकं दृष्ट्वापि नष्यं°.

कालानुरोधात्संधित्सू धन्यद्वाराधिपावथ । सोयोजयद्विलम्बेन भोजप्रत्यागमाशया ॥२८९४॥
ततोलंकारचक्रः स नेतुं साल्हणिमाययौ । ज्ञातेथाहारदानेत्थं प्रार्थिता परिपन्थिनीः ॥२८९५॥ 2895
बुद्ध्वा तदनुबन्धेपि द्रोहनिर्बन्धिनीः सभाः । अग्रहीन्मार्गसेत्वमे निधनाय्यवसायिताम् ॥२८९६॥
भृत्यैः सह युवप्रायैर्वीक्ष्य तं मर्तुमुद्यतम् । दरातुरं दरद्राजसैन्यं तद्दैन्यमाययौ ॥२८९७॥
व्यपोहन्ती बलद्वारी बाहुभिः कलहं सरित् । कल्लोलास्फालनोल्लापैर्मनिन्देव दरद्रुमम् ॥२८९८॥
द्रेपितः स्वावरोधैश्च सेर्ष्यैश्च म्लेच्छपार्थिवैः । सैन्यैः कदनभीतैर्थं विद्रुसीहोथ तं जही ॥२८९९॥
पुरःसरैर्भमसेतुपालैः पारं परं ततः । विद्राव्य तानि स प्राप भिन्दंस्तूर्यरवैर्दिशः ॥२९००॥ 2900
असामर्थ्ये वरूथिन्याः स्वस्य चार्थितसंधिना । आनीतो विद्रुसीहेन दूतः प्रोक्तोथ भूपतेः ॥२९०१॥
अमानुषानुभावेन तावत्त्वत्स्वामिना भवेत् । प्रातिसीमिकसामन्तबुद्ध्या स्पर्धासु धीवरः ॥२९०२॥
अभद्धेयानुसंधान एव यान्मौ यमान्तिकम् । जयराजोस्मि वामुष्य प्रभावावेदकौ दिवि ॥२९०३॥
तेन दिव्यानुभावेन निजैरेपि जयो मम । पान्थस्य कूलविभ्रंशाशीर्थे पतनमुन्नतिः ॥२९०४॥
अथायातः पुरे स्थित्वा कंचित्कालं निजेविशत् । यमराष्ट्रमसत्कीर्तिलसद्वन्दनमालिकम् ॥२९०५॥ 2905
अबुद्ध्वा भोजमायान्तं संधिं तत्रैव वासरे । सार्धं हारेशधन्याभ्यां स राजवदनोप्यगात् ॥२९०६॥
अभ्यागतं तं व्यावृत्य यष्टुं प्रष्टुं मनस्विनाम् । आदाय तावर्थाभ्यर्णं प्राविक्षातां क्षमापतेः ॥२९०७॥
अहंकारादिमोहाद्यविमर्शेन बहिष्कृतौ । उपेक्षामक्षते भोजेभजता राजबीजिनि ॥२९०८॥
आहूतस्तु हठोत्कण्ठाभाजापि प्रभुणासकृत् । अनिःशेषीकृतारातिर्न व्यावर्तत रिल्हणः ॥२९०९॥
प्रभोः पुरस्तात्कार्यान्ते तेन स्थातुमशक्यत । प्रसादाकाङ्क्षिणा सद्देनेव भोक्तुं न हि क्वचित् ॥२९१०॥ 2910
द्विधा कृता येन युद्धे पृथ्वीहरसुतद्वयी । मगधेन्द्राकृतिर्भीमेनेव कार्यक्षमाभवत् ॥२९११॥
मातृकुक्षिमिव स्त्रोर्वीं तेनाजौ लोष्टकः कृतः । खाण्डवे खण्डितः सर्प इव गाण्डीविनाविशत् ॥२९१२॥
भजंश्चतुष्कः संकोचं दुर्भेदं त्रिलकालयम् । स्वकायकर्परं दर्पोज्झितः कूर्म इवाविशत् ॥२९१३॥
निःशेषीकृतकार्यः स शौर्येणैव महीपतेः । पार्श्वे पादनखज्योतिःपङ्क्तिबन्धाग्रये ययौ ॥२९१४॥
प्रतापैर्नृपतेरित्थं त्रिग्रहः शोषितोप्यभूत् । अमात्यमतिदोषेण भूयः प्रादुष्कृताङ्कुरः ॥२९१५॥ 2915
दण्डार्हो राजवदनो दानेनाप्यायितो यतः । निर्भयं भोजमायान्तं प्रतिजग्राह तं पुनः ॥२९१६॥
उत्कोचपरिणामान्तं सोथ स्थापयति स्म तम् । दिन्नाग्रामाभिधे स्थाने खाशाकानां निवेशने ॥२९१७॥
इत्येनमन्नवीच्छ्रेयोदायास्यो नानुगामिनः । मितानुयायी हारेशः प्रायास्यद्रोचरान्मम ॥२९१८॥
सोत्कम्पः साहसस्रोतःपातेनोयत नौरिव । त्रिलकेनापि स स्थैर्यं नीतिरज्जुप्रसारणात् ॥२९१९॥
व्यसनोल्लासवैवश्यं विशां पत्युर्व्यचिन्तयत् । येनाव्यवस्थाप्राग्भ्यं स जाल्मः पुनरग्रहीत् ॥२९२०॥ 2920
अलंकारादिभिः स्वास्थ्ये स्थाप्यमानोपि मन्त्रिभिः । अत्यजच्चैव कौटिल्यमजितात्मेव दुर्मदम् ॥२९२१॥

२८९५. [1]) Emended; A °हारवारेत्य; the text is corrupt. २९००. [2]) Emended; A विद्राविनानि. २९०१. [1]) Emended; A वरूथिन्या. २९०२. [3]) Emended; A तावत्त्वत्स्वामिना. २९०३. [1]) Emended with C; A यान्तो. २९०५. [1]) Emended; A °मालिकाम्. २९०७. [1]) The letter corresponding to थ cannot be read with certainty in A; C तावताभ्यर्णं. २९०८. [1]) A °विमर्शेन.—[2]) Emended; A भजते. २९१२. [1]) Comp. note to लोडनः viii. 2496. २९१३. [1]) Emended with C; A भजंश्च°. २९१९. [1]) Emended with C; A °लोतपाते°. २९२१. [2]) Emended; A अत्यजलेव and °जितात्मेव.

गदं वैद्य इवापार्कं तमवज्ञाय पार्थिवः । पङ्कगण्डानिवारेभे रिपून्पाटयितुं परान् ॥२९२२॥
आगन्तव्यं त्वया पश्चात्स्वस्मात्तु प्रकम्पताम् । भोजमुल्केत्यलंकारचक्रोगाद्विद्रवोद्यतः ॥२९२३॥
तं जयानन्दवाडाख्यो दस्युरानन्दवाडजः । अन्वयुर्विक्रमोदग्राः परेपि क्रमराज्यजाः ॥२९२४॥
अग्रस्थितो राजगृध्नोलंकारः स्वल्पसैनिकः । वालुकासेतुकल्पस्तैर्जज्ञे सिन्धुरयैरिव ॥२९२५॥
स तु रामचराद्याजिक्षोभसंभावनां विशाम् । उदपादयदेकाकी कुर्वन्बहुभिराहवम् ॥२९२६॥
आपानरभसक्षुभ्यद्रक्षःसंभ्रमदक्षिणम् । रणं जगाम गच्छात्वमञ्जसालपरिप्लुतः ॥२९२७॥
स तूलकूटमिव तत्कटकं विकटं द्विषाम् । किमन्यत्पैरयत्कापि प्रभञ्जन इवाञ्जसा ॥२९२८॥
मासाय गृध्रकङ्कादिपत्त्रिव्रातस्य तत्यजे । आनन्दवाडंसनुः स हत्वा तेनेषुणा रणे ॥२९२९॥
भोजस्योत्थातुकामस्य जिघृक्षोः क्ष्माभुजश्च तान् । पङ्कप्रधावत्कक्करव्याधन्यायो व्यवर्धत ॥२९३०॥
अनुद्यमसमर्थैः श्राम्यति क्रकरो यथा । धावन्पङ्के पतन्व्याधोप्यनुधावत्यधान्वहम् ॥२९३१॥
प्रसङ्गे साहसस्यैवं भोजः क्लैब्यमगात्सदा । तं प्रामुंमिच्छुर्भूपोपि मतिमोहं मुहुर्मुहुः ॥२९३२॥ युग्मम् ॥
दिन्नाग्रामस्थिते भोजे स राजवदनोप्यगात् । पुनः किं चौरचण्डालाः श्रेयसीत्युक्तिमीशितुः ॥२९३३॥
डामरा भग्नसंघाता भूयः पूर्वाधिकां ततः । कन्थां ते मन्यमासुर्मुहुर्यौ शौर्यशालिनः ॥२९३४॥
ते द्वारपतिमायातं सोढुं शेकुर्न केवलम् । अशक्यैराहवैर्यावत्तात्पर्यादुदवेजयन् ॥२९३५॥
तेषां त्राणार्थमन्येषामुत्थानार्थमथायथौ । कृष्टोलंकारचक्रेण नीर्वि दत्त्वा स साल्हणिः ॥२९३६॥
तेषां परेद्युः पार्श्वे स वियाद्वरसकृद्यदा । हायाश्रमं भ्रान्तसैन्यो द्वारेशोबुद्ध तं तदा ॥२९३७॥
अजानन्निव तेषां स व्याजसंधिं निबद्धवान् । मिषात्कुतोप्यगात्सैन्यैरस्तं सत्तारमूलकम् ॥२९३८॥
तस्मिंस्तत्र स्थिते दूरात्कुतस्त्यामपि पुष्कलिम् । श्रुत्वा भोजोवदत्सार्थं किमपि व्याकुलीभवन् ॥२९३९॥
निजैर्विहस्यमानोपि त्रासात्तस्मादहेतुकात् । व्यरंसीत्संभ्रमात्रासी चक्रे सज्जांस्तु वाजिनः ॥२९४०॥
त्रस्तोलंकारचक्रोथ दशाग्राम्यपतो द्रुतम् । क्व राजपुत्र इत्येवं कथयित्वा पलायितः ॥२९४१॥
उदतिष्ठत्ततो ग्राममध्यान्नूर्यध्वनिर्महान् । आस्कन्दावेदकः सेनानिनादश्च क्षपामुखे ॥२९४२॥
अलक्षितो ध्वान्तमध्ये भेजे भोजः पलायनम् । भ्रः कर्तव्येष्वलंकारचक्रो युद्धाय संदधे ॥२९४३॥
दत्तो द्वाराधिपनाम्नैगिरित्रर्त्म प्रकाशयन् । ध्वान्तध्वस्तात्मनां तेषां तदाभूदुपकारकः ॥२९४४॥
द्वाराधिपस्य क्षाम्यन्तः संधिं भोजप्रतीक्षया । श्रुत्वा तमथ वृत्तान्तं भङ्गं ते डामरा ययुः ॥२९४५॥
असंत्यजन्नपत्यादिबन्धं धीरोच्चलाश्वयात् । आजि स भोजोलंकारचक्रेणामङ्गलावहम् ॥२९४६॥
.....[1] । भोजस्तत्राप्यभूत्तर्षान्नाहारादिसुखान्वितः ॥२९४७॥
बाणाग्निजस्त्रिपुरनिर्दहने प्रतापः पाथोनिधेः प्रमथने वडवाग्निजन्मा ।
आसाद्य मन्दरनगेन समागमं हि न क्वापि पन्नगपतेः सुखसख्यमासीत् ॥२९४८॥

२९२३. [1]) Emended with C; A °चक्रेगाद्वि°. २९२४. [1]) A °वाळाख्यो and °वाळजः. २९२५. [1]) Emended with G (*see. manu*); A °कल्पस्तं जज्ञे. २९२६. [1]) Conjectural reading; A रामराद्या°; C शत्रुभिराद्या°. २९२९. [1]) Emended A °पतित्रात्तस्य; C °पातित्रा°.—[2]) A आनन्दवाळ°. २९३२. [1]) Emended; A तद्भाषु°. २९३८. [1]) Emended; A सन्ता°. २९४४. [1]) Emended; A °स्मना. २९४५. [1]) Emended with C; A °क्ष्मयन्तः. २९४७. [1]) Two or more *pādas* seem to be lost here; A does not indicate the *lacuna*; C supplements संरम्भात्कलंमारेभे सामर्थ्याच्च चचालने.

क्षुत्पिपासाश्रमं हन्तुं प्राप्तः स्वविषयावनौ । अलंकारात्मनैर्भूयो बन्धुं भोजोऽभ्यलङ्घत ॥२९४९॥
पितुर्मतेन बुद्ध्या वा स्वया तत्त्वद्विधिस्ततः । सोभिसधाय निर्यातः प्रापाथ विषयान्तरम् ॥२९५०॥ 2950
ततो बलहरेणैव कृत्यं निश्चित्य कार्यवित् । अनास्थोन्मलवन्येषु दिङ्मात्रामं पुनर्ययौ ॥२९५१॥
द्वारापिधोहितोद्धारधीरोप्यन्तरेक्षमः । चक्षुरोगेण भग्नाभियोगोकस्माद्व्यधीयत ॥२९५२॥
भोजाय दातुमैच्छद्यो डामरस्ते सुते दधौ । पर्माण्डये गुप्तहणाय राजाय च निर्जितः ॥२९५३॥
रोगोद्भण्डतया दण्डप्रयोगावसरे कृते । तत्र साम प्रयुज्यैव द्वारेशो विवशोविशत् ॥२९५४॥
अभियोगक्षणे तस्मिन्नयौ भारसहः क्षयम् । दुर्नामकामयक्षामः षष्ठचन्द्रोपि गर्गजः ॥२९५५॥ 2955
तत्रामयाविन्येवात्तोद्रेकौ तदनुजौ निजौ[1] । चक्राते वसुधां दुःस्थामास्कन्दाद्यैरुपद्रवैः ॥२९५६॥
त्रिलक्षकः प्रवलैरन्यैः सहाभेदं प्रवर्धयन् । नाप्यहीद्विग्रहैकामः सान्त्वनामपि भूपतेः ॥२९५७॥
षष्ठे निष्ठां गते रोगमग्ने द्वारपतावपि । नियुक्तः क्ष्माभुजा धन्यो निरगात्तारमूलकम् ॥२९५८॥
भोजभ्युनोमुनोन्येषां बलिनां गोचरे पतेत् । प्राग्प्रतिष्ठो निस्तीर्णो देशाद्वास्याध्यतां व्रजेत् ॥२९५९॥
इति संचिन्त्य सामाद्यैरुपायैस्तं जिघृक्षुणा । क्ष्माभुजामग्रदसरम्भो विदधे सोभियोगभाक् ॥२९६०॥ युग्मम्॥ 2960
अज्ञानोदर्कवैषम्या दुर्नीतिः सा महीभुजम् । व्यावृत्त्याबाधताच्छिन्नपुच्छाकृष्टेव पन्नगी ॥२९६१॥
बलिनं राजवदनं नृपं चात्रेत्य निर्बलम् । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च विक्रियां यत्कमाययुः ॥२९६२॥
छिद्रान्तराणि छलभानि सदैव हन्त पातालरन्ध्रसरणेरिव दण्डनीतेः ।
बहीभवन्प्रसरमन्तरसंप्रविष्टो यास्यपतकर्यनियमात्पतनं भजेद्वा ॥२९६३॥
भोजत्यागोर्थिनो राज्ञा क्षीणार्थोसौ व्रजेदितः । उक्त्वेत्यमुं बलहरस्तस्य वृत्तिमकारयत् ॥२९६४॥
तां लब्धप्रसरां मायां राजपक्षे विलोक्य सः । युक्तयन्तराणि संलेभे प्रयोक्तुं नीतिकौशलात् ॥२९६५॥ 2965
संधिं पदे पदे बद्ध्वा सार्धं बलहरादिभिः । कुर्वन्गतागतं धन्यो जनस्यावाप हास्यताम् ॥२९६६॥
शश्वद्यावनमानस्य राजकार्यस्य नावधिम् । अरघट्टघटीयन्त्रगुणस्येवासासाद सः ॥२९६७॥
तस्य चक्र इवोद्भान्ते कर्तव्ये नैष्क्रियभागपि । भेत्तुं प्ररोढुं वाप्यासीन्नयो बाण इवाक्षमः ॥२९६८॥
नीतराजद्वयो व्यग्रः शेषस्यैकस्य विग्रहे । चतुरङ्ग इव क्रीडन्विवशोभूद्विशां पतिः ॥२९६९॥
बद्धलक्ष्यः प्रदानार्थं ततश्च छद्मना परान् । भञ्जनो वाजिपत्त्यादि नाप्यासीन्नाप्यजीगणत् ॥२९७०॥ 2970
दस्युषु स्यूतसङ्केषु शीतापायप्रतीक्षिषु । नागाद्बलहरः स्वेषामुन्मूलनमशङ्कत ॥२९७१॥
सामर्थ्याशिथिलामित्रभावे सूत्रितविग्रिये । तस्मिन्धावति धन्ये च शश्वत्सोवेपताकुलः ॥२९७२॥
संमन्त्र्य सार्धं भोजेन धन्यं समदिशत्ततः । बद्ध्वार्पयत नागं मे भोजं दास्यामि वस्ततः ॥२९७३॥
भूरिकार्यकृतं स्वस्य बन्धनार्थावहां[1] रिपोः । धन्यो व्यसनवैवश्याद्धियं नाबुद्ध तस्य ताम् ॥२९७४॥
पार्थिवाः स्वार्थसंसिद्धित्वराविरतसत्त्वया । धियाविशुद्धं यत्किंचित्कुर्वन्तीति न नूतनम् ॥२९७५॥ 2975
काकुत्स्थोपि प्रियापार्थो व्यग्रः सुग्रीवसंग्रहे । वीरोविधेयं स्वार्थान्धाद्दधं व्यधित वालिनः ॥२९७६॥

२९४१. [1]) A बन्धुं. २९५६. [1]) Emended; A तमनुजं निजम्; cf. षष्ठस्य जयचन्द्रश्च श्रीचन्द्रभानुजौ viii. 2753. २९५८. [1]) Emended; A धन्ये. २९६९. [1]) Emended; A °भुजाम. २९७०. [1]) Emended; A °द्वयवर्त°. २९७१. [1]) A has written first सूतसङ्केषु and subsequently indicated the reading स्यूत°. २९७४. [1]) Emended; A °वहं. २९७६. [1]) Emended with C; A काकुत्स्थोपि.

सेहस्य सत्यनित्यत्वं राज्यगर्वाविशुद्धधीः । आचार्यं पाण्डवो राजा धर्मनिन्द्योप्यघातयत् ॥२९७७॥
आ भिक्षुविषहात्रित्यद्रोग्धुर्नागस्य विषहः । स्वार्थापेक्षी तटस्थस्य तत्कालं न विगर्हितः ॥२९७८॥
अगृहीत्वा तु भूभर्त्रा कंचिद्भोजार्पणे पणम् । सोवाडम्भीत्यभूतस्मिन्मन्युमेतिमतां मनाक् ॥२९७९॥
2980 यथा तत्कृत्यमायत्यां हितं जातं तथैव चेत् । विचार्याकारि राज्ञा तच्छेमुषीयममानुषी ॥२९८०॥
विभिद्य इव भोजस्तु नागं समदिशद्यथा । दित्सुर्बलहरौ राज्ञे स्वदर्पणपणेन माम् ॥२९८१॥
बन्धमभ्यधानोस्य राज्ञस्त्रासादसौ श्रयेत् । स विदन्नथ माध्यस्थ्यमिति तं हि तथावदत् ॥२९८२॥
षष्ठचन्द्रे गते निष्ठां जयचन्द्रेण पार्थिवः । संगृहीतेन तं नागं पार्श्वे प्रावेशयत्ततः ॥२९८३॥
पक्षीकृतः क्षमाभुजायं हन्यादस्मान्भयादिति । चलन्तमपि तं भोजस्तन्मन्त्रिणमबोधयत् ॥२९८४॥
2985 तथेति जानन्नपि ते कृष्टोस्यैतैरनीशताम् । यातः किमपि हन्तेति दूतैर्नागोप्यभाषत ॥२९८५॥
नियतं नियतिस्रोतोगर्भे जन्तोर्निमज्जतः । कथयमानं तटस्थेन श्रोतुं न श्रवणौ क्षमौ ॥२९८६॥
नागो बद्धे तत्कुटुम्बैर्मीतैरेत्य समाश्रितः । मायाशाली बलहरो दुर्दर्शः समपद्यत ॥२९८७॥
भोजनिष्क्रयविक्रेयं तमादाय ययौ ततः । रिल्हणेन समं धन्यो धावन्बलहरान्तिकम् ॥२९८८॥
सान्तर्हासोमोहयन्तौ प्राङ्नागं दत्त मे ततः । भोजं दास्यामि व इति ब्रुवन्भ्रामयति स्म सः ॥२९८९॥
2990 बद्धमूलतया दूरं दुर्धर्षो योजुमागतम् । सर्वं तच्च तयोः सैन्यं निन्ये कृत्यविधेयताम् ॥२९९०॥
वर्षयुद्धापकर्षादि - खिन्नौ तौ ततोभ्यधात् । इतोपसृतयोः कुर्या युवयोर्मंतमित्यसौ ॥२९९१॥
एकप्रयाणान्तरिते स्थितयोः पथि चाकरोत् । कार्यान्तःपातवैवश्ये तयोर्मतिविमोहनम् ॥२९९२॥
काचिद्बलहरस्यासीत्पर्यायैर्धैर्यसत्त्वयोः । निशोथाद्यतने काले वीराणां विरलैव या ॥२९९३॥
तथा हारितमार्गाय साहसात्पार्श्वमीयुषे । द्रुह्यति स्म न धन्याय लोभाद्रोजाय नापि यः ॥२९९४॥
2995 मतिमोहेन नागं चेद्दुर्मे सचिवास्तनः । कुर्या तं स्वपदेभ्यर्थ्यं नकारेति च चेतसि ॥२९९५॥
नागासांनिध्यलब्धार्द्धदार्ढ्यार्थं गूढवैकृतः । भ्रातृद्व्योपातयन्नागं धन्यश्चैलोष्टकाभिधः ॥२९९६॥
सचिवैर्निहते नागे निर्हेत्वहितमोहितैः । दुर्मन्त्रितं नरपतेः स्वैः परैश्च व्यगर्ह्यत ॥२९९७॥
स्वजातीयवधक्रोधाद्विरुद्धैः सर्वडामरैः । नागानुगैश्चाभितोभूत्तेो बलहरो बली ॥२९९८॥
देहिनो व्यसनापातवैवश्याद्भ्रमतोपथि । अकार्यं कुर्वतः कार्यं सिद्धः संसाधयेद्विधिः ॥२९९९॥
इत्यहुःसहचित्ततानवतया बद्धावधाने मनस्युन्मार्गभ्रमणेवशस्य रभसाच्छ्रेम्रे परिभ्राम्यतः ।
3000 अन्योपाहितकोशपृष्ठलुडनात्संदर्शिताङ्गक्षतेर्जन्तोर्हन्त ततोति दुर्गतिशमं रम्यानुलोम्यो विधिः ॥३०००॥
तथा निरनुसंधानं नागं धीसचिवैर्हतम् । नाबुद्ध भोजः संजातत्रासस्त्वेवं व्यकल्पयत् ॥३००१॥
लब्धवर्णस्य नावर्णावहं कर्मेदमीशितुः । अलब्धपणबन्धस्य वाञ्छितार्थै विशङ्क्यते ॥३००२॥
[1]यथ युद्धमिति व्यर्थं [2]हर्षादाद्यामवापि यः । भोजमन्यकरस्थोयमशक्यो ह्यन्यथा मम ॥३००३॥

२९७९. [1]) Emended; A सोवाडम्भी°. २९८१. [1]) Emended; A °बलहरे. २९८४. [1]) Thus A, perhaps read °म्मन्त्रिसमबो°. २९८५ [1]) Emended; A °म्मीत्यैतैर°. २९८८. [1]) Emended with C; A भोजोनि°.—[2]) Emended with C; A °न्बलहरोन्तिकम्. २९९५. [1]) Emended; A सोहयन्तौ. २९९१. [1]) Thus A; C °कर्षादिसङ्कुलौ.—[2]) Thus corr. by A, from °व्यधात्. २९९५. [1]) A, has written मतिमोहे; न supplied apparently by A,. ३००३. [1]) The text of this verse is evidently corrupt; emendation doubtful.—[2]) Perhaps read युद्धमतिव्यग्रं.

उक्तेति मोदयन्धन्यमुख्या - - स्मिं संदिशेत्[1] । इति मां राजवदनः स्थितस्तच्चूनमन्यथा ॥३००४॥युग्मम॥
आ भिक्षुविप्रवाग्रोहस्तभिक्षस्थानुबन्धिनः । किं राजवदनोप्येव लोभात्संभाव्यते न भूः ॥३००५॥ 3005
अथाविशङ्किनस्त्रासश्युतासायास्य खाशकाः । रक्तार्द्रकृत्तिस्तस्ताङ्गि कोशपानं प्रचक्रिरे ॥३००६॥
प्रादुष्कृतभियः क्षिप्ररक्षिणोमुष्य तिष्ठतः । विश्वासार्थं बलहरो विरलः पार्श्वमाययौ ॥३००७॥
अमात्यमतिजाड्येन नष्टे कृत्येथ कृत्यवित् । स्वयमुत्तम्भने नीतः संरेभेसंभ्रमो नृपः ॥३००८॥
चैत्रः पादपमण्डलस्य तटिनीतोयस्य वर्षागमः सत्कारो गुणगौरवस्य नयनप्रेम्णोन्तिकासेवनम् ।
ऐश्वर्यस्य महोत्सवो जयविधेर्गाढाविषादग्रहः कर्तव्यस्य च सिद्धदेवनृपतिर्म्लानौ न तत्त्वावहः ॥३००९॥
प्रत्याहेणेव कृत्यस्य हठेन हरतोन्तरे । प्रातिलोम्यं भिनक्षता पारं गन्तुं न पार्यते ॥३०१०॥ 3010
अतो धूर्तो नृपो मुग्ध इति ज्ञातोरिभिर्मुधा । मौग्ध्यं प्रदर्शयंस्तेषां यतनेस्माभिसंधये ॥३०११॥
स हि यत्तत्प्रदानेन भजन्भोजान्तिकस्थितीन् । तस्याविश्वासपात्रत्वं मन्त्रस्तस्याभिलोनयत् ॥३०१२॥
गन्धेन वासितोत्सङ्गाः कुरङ्गार्थङ्गजन्मना । प्रज्वलन्त्यो विभाव्यन्ते तटिन्योपि कत्राटिभिः ॥३०१३॥
नीडस्थान्तः सरन्ध्रस्य सर्वतो हि भयं स्पृशन् । जाले द्वारामबद्धे च निर्गमे पतनं विदन् ॥३०१४॥
ताम्येद्यथा खगो भोजस्तथान्तःस्थेष्वविश्वसन् । बहिर्भूपेन रुद्धाध्वा प्रस्थानेप्यभजद्भयम् ॥३०१५॥ युग्मम् ॥ 3015
तदा स दीस्थातिथितां प्राप्तः प्रैक्षत न क्षणम् । मनोविनोदनं किंचित्कृत्यं लोकद्वयोचितम् ॥३०१६॥
उपाभिषङ्गमनुषङ्गि परस्य दुःखं हन्ताश्वर्थं व्यथयति प्रसभार्द्रभावम् ।
बद्धः सरोजकुहरे विरहार्तनादैश्चक्राभिधस्य मधुपोधिकमेति दैन्यम् ॥३०१७॥
रणे पूर्णव्रणाद्यानशोणितो लूनकुन्तलः । फेणोद्गार्याननः क्रन्दंस्तेनैकः प्रैक्षत द्विजः ॥३०१८॥
स पृष्टो विप्रुतेर्नीतं सर्वस्वं विक्षतं तथा । स्वं डामरैर्निवेद्यैनं निनिन्द त्रातुमक्षमम् ॥३०१९॥
स्वदीस्थार्तमनास्तस्य दुःखेन व्यथितोन्वहम् । घट्टिनार्द्रव्रण इव प्राह स्मेति स सान्त्वयन् ॥३०२०॥ 3020
गर्हार्होस्मि न ते ब्रह्मन्योनुप्राप्तोहमीदृशः । विषमे वर्तमानश्चेत्यथ सोपि तमब्रवीत् ॥३०२१॥
दुर्यशेणामुना ब्रूहि कोर्थः पार्थिवपुत्र ते । सारासारविदो यूनः कुले जातस्य मानिनः ॥३०२२॥
प्राणान्संदेहमारोप्य प्रणम्य प्राकृताशयान् । पीडयित्वा विशः क्लेशैः कार्यं किमिव पश्यसि ॥३०२३॥
यश्च ते प्रतिभात्येव जेतव्यो विदितो न किम् । अभिद्रौचः स सारङ्गः परशौर्याभिमज्जने ॥३०२४॥
यत्र शस्त्रशलाकापि विकला तद्विधीयते । इन्दीवरदलद्रोण्या घटनं स्फाटिकादमनः ॥३०२५॥ 3025
पृथ्वीहरावतारादिप्रत्यनीकिजितः परे । के नामास्य न संघर्षं क्षुद्रप्राया दरिद्रति ॥३०२६॥
किं दृप्या एव क्षुद्रापि कृत्यं हैराज्यजीविनाम् । भृत्याशायाः फणिप्राहिगृहीता इव भोगिनः ॥३०२७॥
जातैः क्ष्मावलयोद्वहे फणिकुले धिग्भोगिडिम्बैर्मुदा[2] व्यालग्राहिकिकासितास्यकुहरैर्ग्रासस्य[3] हा गृह्यते ।
एतान्भिक्षयितुं न तु प्रथयितुं ते जीविकार्थं जनत्रासार्थं ननु कारयन्ति हि हृतेर्नर्मज्ञनोन्मज्जनम् ॥३०२८॥
इत्युक्तवन्तं तं सान्त्वयित्वा भोजो व्यसर्जयत् । तदैव चाशु व्याकोशविवेकः समपद्यत ॥३०२९॥

३००४.[1]) Thus A; C °दुख्यान्मुख्योऽस्मि सन्दिशेत्.—[2]) Perhaps read संदिशन. ३०१९. [1]) Emended with C; A °र्नीतः ३०२२. [2]) सारसा no longer legible in A; found in R G C. ३०२३. [1]) Emended; A दृप्य. ३०२८. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A °कुलैर्भोगि°.—[2]) Emended; A मुधा.—[3]) Emended with G (*sec. manu*); A °कासितस्य कुहरैर्ग्रासस्य ३०२९. [1]) Emended; A संदेव.

भव्यात्मत्वं प्रशममहिमोल्लासने हन्त हेतुर्भावानां तु ध्रुवमपरथा मार्दवं कूरता वा ।
3030 स्पृष्टं पादैरमृतमहसः स्यात्कठोरं हिमांशोर्यीति ग्रावाप्यहह रभसादार्द्रतां चन्द्रकान्तः ॥३०३०॥
राजन्याभिजने जातोप्यलज्जत्वमशिक्षितः । सोन्तरं स्वस्य राज्ञश्च मुहुर्मेहदचिन्तयत् ॥३०३१॥
गुणैः शौर्यैनयत्यागसत्यसत्त्वादिभिः प्रभोः । पूर्वेप्युर्व्यां भुजः खर्वाः क्षुद्राः स्पर्धासु के वयम् ॥३०३२॥
तस्य प्रभावदीप्तेपि समये क्षान्तिशीतला । शक्तिः क्षयजडत्वेपि मुग्धानां नो महोष्मता ॥३०३३॥
क्लेदाश्रितापनित्रिडोरगसंगमेपि तुङ्गस्य चन्दनतरोरपि शीतलत्वम् ।
काले हिमर्तुपरिपिञ्जरसंज्वरेपि निम्नस्य कूपकुहरस्य महोष्मयोगः ॥३०३४॥
3035 कुर्वोपि पर्यायात्कार्यं क्षुद्रं नृपमृं विना । प्राप्य कस्य पुनः प्राप्यमप्यभुद्धा न बाधितम्[1] ॥३०३५॥
भ्रष्टं निर्झरवारि भुग्नमचलैः स्वीयेन भूयः क्वचिल्लभ्यं लभ्यमथाभ्रतः कलुषतादुष्टं प्रकृष्टं न तत् ।
निर्यन्निर्झरनिम्नगाम्बु नभसः प्राप्येत नित्यं दधत्प्रालेयत्वमुपेत्य शुद्धिमधिकां नाद्रेर्हिमाद्रेनगैः ॥३०३६॥
तदर्थमेव ग्रथितो योनर्थोमथितात्मनः । स तेन स्वस्थतां नेतुमर्थितो न स्पृशेद्रुषम् ॥३०३७॥
क्षोभाय योस्य दवबह्निमदादमुष्मिन्स्वस्थे स तेन शिखिना ग्लपितः समीपम् ।
अभ्येति चन्दनतरोर्दवबह्निदाहशान्त्यै यदि प्रियकृदेष न तस्य किं स्यात् ॥३०३८॥
समग्रंदुर्गतावर्हदपकर्तेव भूपतिम् । लोकनाथं तमुद्वर्तुं धीरं धन्यः पुनः पुन्नः ॥३०३९॥
3040 राजपसादनोपायान्वेषी बलहरान्तिकम् । राजदूतमथायान्तमेकदैकं व्यलोकयत् ॥३०४०॥
दरंद्रेशं व्रजन्दृष्टवान्प्राक्प्रज्ञातमन्तिकम् । स नमन्तं तमानीय ततः स्मेर इवाब्रवीत् ॥३०४१॥
राज्ञः किमन्यसंधानैः संधिं बध्नात्वसौ मया । प्राज्ञैर्हि भिषजा भोज्यभातुराय समर्प्यते ॥३०४२॥
ततस्याश्वधानस्य नर्मस्मेरस्य जानतः । प्रत्ययोत्पादनं तैस्तैरालपैः किंचन व्यधात् ॥३०४३॥
निर्दम्भभाविनैरुद्धविस्रम्भः स कथान्तरे । अथाभिगम्य राजानं स्तुवन्भोजमभाषत ॥३०४४॥
3045 राजपुत्राभिजातस्य पादच्छायास्य लभ्यते । स्वर्णाद्रेरिव कल्याणप्रकृतेः पुण्यभागिभिः ॥३०४५॥
अनुवृत्त्यातिमृद्व्यापि तस्यापोद्येत वैकृतम् । ज्योत्स्नयेव शरद्भानुपरितापौष्ण्यमम्भसः ॥३०४६॥
अपि स्मरसि चारत्वे नियुक्तोसि महीभुना । त्रिंशतस्ते दरंद्रेशमभूवं पुरतः पुरा ॥३०४७॥
ततो निवृत्तो वृत्तान्तं मुख्यमाख्याय तावकम् । कालं क्षेपुं कथां[2] दैर्घ्यं नयन्मध्ये तमभ्यधाम्[3] ॥३०४८॥
क्षुत्तृड्भंधकृशमभ्यान्देव त्वामवलोक्य माम् । निन्दतः स्वानुगान्भोजो[4] निर्भर्त्स्यैवं तदाब्रवीत् ॥३०४९॥
3050 स दैवतमिवास्माकं कुलालंकरणं प्रभोः । वयं त्वसुकृतो यस्य नाप्नुमः पादसेवनम् ॥३०५०॥
गण्याः पर्यन्ततिःसारास्तत्संबन्धादिमे वयम् । चन्दनभ्रान्तिकृत्काष्ठं यत्स्याच्चन्दनधावासितम् ॥३०५१॥
तच्छ्रुत्वैव दयार्द्रत्वं त्वयि यातः स लक्षितः । पृच्छन्निवेव किं गर्भरूपो वक्तीति मां पुनः ॥३०५२॥
तन्निशम्यैव भोजस्य द्रवीभूतमभून्मनः । सोन्तर्बाष्पोप्यपद्यत्तं सान्त्वयन्तमिवायतः ॥३०५३॥

३०१०. [1]) Emended with C; A स्पृष्टं. ३०३५. [1]) Emended; A बाधिनुम्. ३०३९. [2]) Emended with C (*sec. manu*); A समभोदु°. ३०४०. [1]) Emended with C (*sec. manu*); A °मेकमेकं. ३०४१. [1]) Emended; A °न्दृष्टवाक्यप्रज्ञात्मन°; C °वाक्यप्रज्ञातुम°. ३०४२. [1]) Emended with C; A सन्धिबन्धात्वसौ. ३०४६. [2]) Emended; A °पोद्यात. ३०४७. [1]) Emended; A चारत्वे. ३०४८. [1]) Emended; A कथावैर्ध्यं.—[2]) Emended; A तमभ्यधात्. ३०४९. [1]) Doubtful emendation of C; A क्षुत्तृड्भ°. — [2]) Emended; A भोजं. ३०५३. [1]) त्व omitted in A; supplied with C.

सद्य एकमात्रासंबोधमुग्धत्वेन विहीयते । तत्त्वविस्कारणाज्ञानादन्तःकरणवेदनम् ॥३०५४॥
अप्रबोधानस्तामिच्छां भोजस्यात्कृच्छ्रवर्तिनः । प्रतिदूतीकृते तस्मिन्धन्यो न प्रत्ययं दधे ॥३०५५॥ 3055
दयिताभूयथा नागवृत्तान्ते न भवेत्तथा । महीभुजं मोहयितुं मायया दीव्यते मया ॥३०५६॥
मा भूद्विज्ञोयमित्येवमुक्त्वा बलहरं रहः । व्याजार्जवेन भोजस्तु संधिबन्धाय तत्वरे ॥३०५७॥युग्मम्॥
तत्कालयोग्यसाचिव्यधक्रिकाचतुरस्तथा । तेनाधु दैशिकापत्यमेको दूत्ये न्ययोज्यत ॥३०५८॥
स बालकतया नित्यस्वतन्त्रधक्रिकां स्वयम् । आचरेदिति नाशङ्कां भोजे बलहरोभजत् ॥३०५९॥
पार्थिवः प्रार्थितः संधिदूतमात्रं प्रतीक्षते । प्रत्यागतेन तेनेति तत्तो भोजोभ्यधीयत ॥३०६०॥ 3060
तत्रासंनिहितान्याप्रः स्त्रीस्वादमतिभामपि । धात्रीं नोनाभिधानां स्त्रां राज्ञोभ्यर्णं व्यसर्जयत् ॥३०६१॥
मृतेन पित्रा मात्रा च हीनं[1] तमनुयातया । मातृकृत्यं ययात्रासीच्छैशवे माननीयया ॥३०६२॥
पत्युः प्रीत्यै विसंधानध्वंसाकल्पादिकल्पनात् । सखीकृत्यं सपत्नीनां यया शान्तेर्ष्यया कृतम् ॥३०६३॥
ह्रासोल्लासे[2] हि कार्याणां योग्यकृत्याप्रनिश्चयात् । न यां सुक्षत्रियां क्षमाभृत्संभ्रान्तां जातु वीक्षते ॥३०६४॥
अश्रुरेण प्रजाभिश्च कृतं राज्ञोभिषेचने । आशास्यं यां महादेवीपट्टबन्धं समादधे ॥३०६५॥ 3065
अपत्यांप्रयतोभोगलोभभर्तृप्रसादनैः । प्रेर्यमाणाप्यकार्येषु बुद्धिर्यस्या न धावति ॥३०६६॥
स्वत्राण्यत्र च संधाने जाते भर्तुरभिज्ञधीः । भाग्योदयेष्वनुत्सिक्ता या चाखण्डितसङ्गता ॥३०६७॥
आ बाल्याद्भावविद्भर्तुः कुसृत्यनुसृतौ न सा । कार्यमध्यं विगाहेत मानाभिजनरक्षिणी ॥३०६८॥
इति कृत्वहणिकादेव्या माध्यस्थ्ये स धियं व्यधात् । प्रस्थानपदयात्रां सासीमान्तप्रापणावधि ॥३०६९॥कुलकम्॥
गुप्त्यै लक्षकवित्तादि परार्ध्यं मध्यपातिनाम् । पाथेयार्थं पृथुस्वर्णभाजि कोशादि चात्मनः ॥३०७०॥ 3070
प्रापयांमास किं चाष्टौ प्रकृष्टाभिजनोद्भवान् । पालनार्थं राजपुत्रान्देवी यत्सर्वसंविदम् ॥३०७१॥युगलकम्॥
वाचकं तद्गृहीत्वा तामागमत्पार्थिवेन सः । धात्रीं स कारयन्धन्यो बद्धेच्छासिद्धिनिश्चयाम् ॥३०७२॥
विहितप्रत्ययस्तस्याः सद्यः स्यात्तु महीपतिः । राजधर्मस्य च वसत्रासीद्दोलाकुलाशयः ॥३०७३॥
स हि दध्यौ निर्विरोधो वैराग्येणाथ मायया । संकटान्मोचितश्चैसौ यायात्कालेन विक्रियाम् ॥३०७४॥
अनिःशेषितजीमूतजालमाविर्भवन्नविः । अनून्नक्षेशशेषं च विवेको न स्फुरेच्चिरम् ॥३०७५॥ 3075
मुग्धाद्विरनुसंधाननागबाधादवेत्य नः । स्वार्थस्य सिद्धये माया तेनेयं निरमायि वा ॥३०७६॥
लब्धलक्षेपरिक्षीणे शक्ते यूनि गणाश्रिते । क्षत्रधर्मस्थिते नेदृग्विवेकः क्षपि लक्ष्यते ॥३०७७॥
अवल्लि कुङ्कुमं पुष्पमपुष्पं क्षीरिणः फलम् । अकालपर्ययापेक्षं वैराग्यं वा महात्मनाम् ॥३०७८॥
न स्याज्यो राजपुत्रोसावेवं मायानिधिर्यदि । एवंविवर्तथेत्तस्मिन्नदृष्टे किं दृशोः फलम् ॥३०७९॥
राज्ञी राजात्मजार्थैते प्रतिष्ठाभङ्गशंसिनः । ऋजुभावात्सुस्पष्टमन्यत्कार्यं न मन्यते ॥३०८०॥ 3080
अटन्ती[3] कुटिलं स्पष्टं सरित्सैवैव लक्ष्यते । कान्ताकुन्तलविष्यन्दी तोयबिन्दुरिव क्रमः ॥३०८१॥

३०५४. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A °कारणज्ञा°. ३०५२. [2]) Emended; A हीने. ३०६४. [1]) Emended; A °ह्रासो. ३०६९. [2]) Emended; A वा. ३०६९. [1]) Emended; A सीमन्ताप्रा°. ३०७०. [1]) Emended; A °पातिनम्. ३०७१. [1]) Emended with C; A प्रायुयामास.—[3]) Emended with G (*sec. manu*); A °न्त्वेवैवस्त°. ३०७४. [1]) Doubtful emendation; A °तश्चासौ. ३०७६. [1]) Emended; A मुग्धाद्विर°. ३०७७. [1]) Emended; A शक्तो. ३०८१. [1]) Emended with C; A$_1$ has first written अल्ल and then supplied टि over the *lacuna*.—[2]) Emended with C; A शरस्त°.

इति ध्यात्वा राजधर्मं सत्यप्रज्ञोचितं व्यधात् । धन्यरिल्हणयोः कार्यं भुतावन्यान्विसर्जयन् ॥३०८२॥
स्वस्थैर्यार्थस्य दार्ढ्याय सान्त्वणिस्त्वां दिदृक्षते । समागमायेत्युक्त्वाथ धन्यो दूतैरनीयत ॥३०८३॥
मा भैषीदेष संधिस्ते सैन्यादिति मितानुगः । अवतीर्ष्ट तटिन्याः स द्वीपान्तस्तत्प्रतीक्षया ॥३०८४॥
3085 सरित्सा जानुदघ्नाम्भा भूत्वा घर्मद्रुते हिमे । गगनालिङ्गिभिर्भीमा तरङ्गैः समपद्यत ॥३०८५॥
अवाप्या चेर्ष्यालङ्घ्यभावं यान्त्यपि दन्तिनाम् । रुद्धः सिन्धाभवत्सोथ द्विषां रन्ध्रैषिणां वशे ॥३०८६॥
सिन्धोरुभयतस्तोयैर्व्याप्ततीरभुवोन्तरे । ते दिण्डीरोपमां[1] प्रापुः पिण्डिताः पाण्डुवाससः ॥३०८७॥
खाश्वकानां सहस्राणि भोजस्य पतितं[2] बले । स्थितवन्ति निहन्तुं तं तथास्थितमचिन्तयन् ॥३०८८॥
द्वाभ्यां संभ्रमहीनाभ्यामघशान्त्यै स्पृशन्निव । कर्णे सल्हणसूनुस्तान्संतर्ज्यावृजिनेऽब्रवीत् ॥३०८९॥
3090 निर्दम्भमस्य विस्रम्भाद्भवतो विहिते वधे[3] । निरत्ययो निपातः स्यान्नियतं निरये पुनः ॥३०९०॥
हतेस्मिन्बहुभृत्यस्य न च शक्तिक्षयः प्रभोः । नैकपक्षक्षये तार्क्ष्यैरहः सेहारमर्हति ॥३०९१॥
अपि वा वाच्यता राज्ञामेवं विस्रब्धबाधनात् । तुल्यस्तुल्येन कर्तव्यं किमनुध्याय बध्यते ॥३०९२॥
यथायं वृत्तयेनन्यकर्मा भूपं[4] निषेवते । तथा ममापि यत्रोयं तत्सेवासादने यतः ॥३०९३॥
युक्तमित्यादि तेनोक्ता अपि निश्चलनिश्चयाः । ते न्यषिध्यन्त निर्बन्धात्प्रतिज्ञायात्मनो वधम् ॥३०९४॥
3095 रात्रौ तथैवादरिद्राग्निद्वेड तद्रक्षितुं ततः । कारिताः कोशपानं ते तमर्थं सोपि बोधितः ॥३०९५॥
तेनावेदितनिर्व्याजतया धीरो महीपतिः । अनुध्यायाथ संदिग्धं संधिसिद्धिममुग्धधीः ॥३०९६॥
अज्ञातनिश्चयः सिद्धेर्विनान्तःकरणं परैः । अथ प्रास्थापयद्देवीं सामात्यां तारमूलकम् ॥३०९७॥
राजधर्मविधेयत्वाद्वार्यकूरशङ्किनी । प्रस्थानप्रार्थनां भर्तुः सा स्वीकृत्य ततोब्रवीत् ॥३०९८॥
असामान्येष्वमात्येषु कुसृत्यालोकनात्सकृत् । आर्यपुत्र विचार्योसि[5] विस्रम्भः किं विरोधिनाम् ॥३०९९॥
3100 यद्वा निर्मानुषोन्मेषं[6] शेमुषीत्वं विगाहितुम् । प्रयते नु कथंकारं मूर्तित्वं मर्त्यधर्मिणाम् ॥३१००॥
देहोपकरणत्वं ते प्राणैर्मम विचिन्त्यते । सतीधर्मस्तु सहते राजधर्मस्य नोचितम् ॥३१०१॥
व्यक्तिनास्यसदाचारं कलिकृत्यं द्विषि त्वयि । पारम्भो देव भोजेन हिमाद्रौ हिमविक्रयः ॥३१०२॥
न गृह्णाति शमं वेत्ति स्वस्वान्यस्य न चान्तरम् । निर्व्यूढमददोषोद्य प्रायेण प्राकृतो जनः ॥३१०३॥
पुत्रमन्त्र्यविरोधादिबुद्ध्याभुज्या प्रधावति । साध्वाचारोपि भूपालः क्रुध्यन्विस्रब्धबाधने ॥३१०४॥
3105 समयालङ्घनामोघगिरा देवेन पीयते । लोकत्रयैकपात्रेस्मिन्यशो नूनं मया सह ॥३१०५॥
आतत्यसंक्षयोपेक्ष्यमाणायास्त्वन्मदाशयः । ममैवास्त्रादयन्स्यादात्मभरिपुरात्मितिः[7] ॥३१०६॥
इत्युक्त्वा विरतां सत्यसंधः साध्वीं धरापतिः । शान्तशङ्कामकृत्वा तां समामन्त्र्यं न्ययोजयत् ॥३१०७॥
भङ्गं सर्वानयं त्रातुं प्रयोक्तुं वेतनं नृपः । संरम्भे किमयं ध्यायत्यन्तः सर्वोप्यचिन्तयत् ॥३१०८॥

३०८३. [1]) Emended; A °न्तिस्तां. ३०८४. [2]) Emended; A चेर्षीरेष सन्धिस्ते. ३०८७. [3]) Emended with C; A °रोपमतां. ३०८८. [4]) Emended; A खश्व°.—[5]) Emended; A पतिते.—[6]), Emended; A° चिन्तयत. ३०८९. [7]) Emended; A °तङ्घ्ये वृजिनेऽ°. ३०९०. [1]) Emended; A विधेः. ३०९२. [2]) Emended; A °बोधनात्. ३०९३. [3]) Emended; A रूपं ३०९७. [4]) The *akshara* त्वां could also be read न्यां; thus C. ३०९९. [5]) Doubtful emendation; A विचार्योसि. ३१००. [6]) Conjectural reading; A °न्मार्षां. ३१०४. [7]) Emended with C; A क्षुध्य वि°. ३१०६. [1]) Thus A; the text of this verse requires emendation. ३१०७. [1]) Conjectural reading; A has written originally ----न्ययो° and subsequently filled up the *lacuna* with माता मन्त्र्या; G (*sec. manu*) सोनामन्त्र्य.

उपायेषु प्रयुक्तेषु देवीसंप्रेषणात्परम् । नान्यदस्य प्रयोक्तव्यं यदवाशिष्यत क्वचित् ॥३११९॥
स्वपक्षभेदाभूभर्तुः सबलत्वाबलत्वयोः । परीक्षकत्वाद्ये केचिन्माध्यस्थ्येनावसन्क्वचित् ॥३११०॥ 3110
तेष्वल्पे वा महान्तो वा क्षीणदाक्षिण्यभूकुलाः । भोजगृहैः सहाबध्नन्कन्थां सर्वेपि डामराः ॥३१११॥
ते यच्छिन्नतटस्थत्वाद्वैराज्येस्माभिरीदृशः । भोजः संजात इत्याशु माध्यस्थ्यं परिजहिरे ॥३११२॥
त्रिलक्को भोजसविधं तनूजं प्राहिणोद्भुतम् । प्रावेशयच्छमालां च चतुष्कं पुष्कलैर्बलैः ॥३११३॥
ये भिक्षुविप्रवेष्यासन्नाजदाक्षिण्यरक्षिणः । विरोधिसविधं प्रापुस्तेपि नीलाश्वडामराः ॥३११४॥
लहरांद्वेवसरसाद्वोलडातंथ डामराः । त्रयो नीलाश्वतश्चैका डामरी पर्यशिष्यत ॥३११५॥ 3115
न व्यरंसीदिमं तत्तल्लवन्ये साल्हणेर्बले[1] । पतत्प्रावृट्प्रमत्तौघवोघोम्भोधाविवोद्गतः ॥३११६॥
भोजस्तु देवीमायान्तीं[1] श्रुत्वा बलहरं ततः । ध्रुवं संधित्सया बद्ध इति सुव्यक्तमभ्यधात् ॥३११७॥
एतावन्ति दिनान्यासीत्पुंसो भ्रमयिता पुमान् । संबन्धिनीनां माध्यस्थ्ये स्वकुल्यात्कोन्यथा भवेत् ॥३११८॥
कुलचूडामणिः प्रेम्णा स यत्रैवं प्रवर्तते । किं स्यादगण्यप्रायाणां कार्कदर्यं तत्र मादृशाम् ॥३११९॥
यद्व मायामिमां ब्रूथ तत्तथास्त्वस्मि वञ्चितः । विश्वास्यैव भविष्यामि नाकीर्तीनां निकेतनम् ॥३१२०॥ 3120
मा च भूद्विजयाशा वः समेता निखिला इति । अद्राक्ष्म चेदृशान्व्यूहानवारुक्षाम[1] लोप्रतेः ।३१२१॥
युक्तियुक्तमिदं चान्यद्योक्तवान्बहु निश्चयात् । नाशकयतान्यथा कर्तुं भोजो बलहरादिभिः ॥३१२२॥
द्वित्राहान्तरितेमित्रप्रमाथेपरथा कथम् । फलकालेसि संवृत्तमिति तं चावदद्भृपाः ॥३१२३॥
तारमूलस्थितौ[1] राज्यां ससैन्यौ धन्यैरिल्हणौ । राजपुत्रैः सह ततः पाञ्चिग्राममवापतुः ॥३१२४॥
प्राप्तावत्रेत्य तौ नद्यास्तीरेवाचि कृतस्थिती । परस्मिन्कूलगहने भोजोप्येतावुपाविशत् ॥३१२५॥ 3125
अश्रान्तं विशतो दिङ्मुखेभ्यस्तत्कटकं भटान् । पश्यन्तः केपि संधिं न अद्राधुर्नृपतेर्बले ॥३१२६॥
हठप्रविष्टान्निर्यातुमक्षमानल्पसैनिकान् । धन्यादीन्राजवदनो हन्तुं शश्वदचिन्तयत् ॥३१२७॥
छित्त्वा सुव्यपुरात्सेतुं राज्ञः सैन्यं जिघांसवः । महापद्मसरोनीपु निभृतं केचनावसन् ॥३१२८॥
अन्ये तत्साहसोदन्तान्वेषिणः पतनोन्मुखाः । स्वैः स्वैर्मार्गैस्तत्र तस्थुर्भूभृदसंमताः ॥३१२९॥
आस्कन्दं भाङ्गिलेयाद्याः पुरे शंकरवर्मणः । शमालांक्षिप्तिकावाप्तिं डामराः समचिन्तयन् ॥३१३०॥ 3130
प्राप्यं महासरिस्कूलं त्रिलक्कायैरगण्यत । नीलाश्वडामरैर्वाशां कार्या च नगरान्तरे ॥३१३१॥
किमन्यद्राजगृह्याणां समं सर्वे जिघांसवः । कारण्डवानां तोयान्तर्वेष्टितानामिवाभवन्[1] ॥३१३२॥
संदिग्धशिक्षितं कार्यं सर्वतः समतां तदा । प्राप वृष्टेरवग्राहमहयोगान्तरस्थितेः ॥३१३३॥
पदे पदे राजचमूपथायोत्थानमिच्छतः । छिन्दन्बलहरस्येच्छां भोजो व्यथमत्थमग्रहीत् ॥३१३४॥
क्षणे क्षणे विसंधानध्यायिना तेन कश्चन । बध्यमानास्वन्तरायः संविधासु व्यधीयत ॥३१३५॥ 3135
घटनामुद्यतौ यो यो विरोधः कटकद्वयात् । सत्त्वैकायः स्वयं भोजस्तं तं त्वरितमच्छिनत् ॥३१३६॥

३११५. [1]) A °ल्लोलळातश्च. ३११६. [1]) Emended; A साल्हणे बले.—[2]) Emended with C; A °प्रमत्तौघ°. ३११७. [1]) Doubtful emendation; A देवीमायान्तीं. —[2]) Emended A हरस्ततः. ३१२१. [1]) Doubtful emendation; A चेदृशां व्यूहानवरुक्षयाम; C चेदृशं व्यूहमवरोक्ष्यामि. ३१२४. [1]) Doubtful emendation; A °स्थिते राज्यां; C °स्थिते राज्ञि.—[2]) Emended with C; A धैन्य°. ३१३०. [1]) A, gloss भाल्ल. ३१३२. [1]) Thus A; C °रैरीर्ष्यां. ३१३२. [1]) Emended with C; A °भवन्. ३१३५. [1]) Emended; A बध्यमानस्वान्त°.

दूत्ये च कल्यकत्वे वा येरुवत्राजरङ्गकाः । भयेन प्रययुस्ते यद्वैकल्यं कार्यसंकटे ॥३१३७॥
कर्णे तत्कथयन्ति दुन्दुभिरवैः राष्ट्रे यदुद्घोषितं तन्नस्राङ्कतया[1] वदन्ति करुणं[2] यस्माच्चपावान्भवेत् ।
श्रावन्ते तदुदीर्यते यदरिणाप्युर्वं न[3] मर्मान्तकृद्ये केचिन्नु शाद्यमौग्ध्यनिधयस्ते भूभुजो रङ्गकाः ॥३१३८॥
भण्डस्ताण्डवमण्डपे कटुकथावीथीषु कन्याकविर्गोष्ठश्वा स्वगृहाङ्गने शिखरिभूगर्ते[4] खटाकुः स्फुटम् ।
पिण्डीशूरतया विटश्च पटुतां भूभृद्गृहे गाहते गच्छन्ति हृदकूष्टकच्छपतुलां चित्रं ततोन्यत्र ते ॥३१३९॥
3140 भूरोद्रेकविपर्यासाच्छान्तोष्मरुमाभृतस्ततः । वासरः शरणीचक्रे तुङ्गस्योत्तुङ्गमञ्चसा ॥३१४०॥
भानुर्दक्षपदानुरोधीतुर्गोवलयान्तरे । क्ष्माभृच्छिखरोपितकरो रक्तमण्डलतां दधे ॥३१४१॥
अहस्त्रियामामुषयो[5] मध्यस्थया दधे । संध्यया वन्दनीयत्वं जनस्य[6] व्यञ्जिताञ्जलेः ॥३१४२॥
कवाटिदन्तैर्विस्फोटाधन्त्रकान्तैः सिरोद्गमः । श्रयथुः पयसां पत्या दधे राज्युदयोन्मुखे ॥३१४३॥
सदैन्येष्वरविन्देषु हीनद्वन्द्वोपजीवनैः । कवाटिनां घटेष्वेव षट्पदैर्घटितं पदम् ॥३१४४॥
3145 अदृष्टकार्यपर्यन्तास्तत्तस्ते विषमस्थिताः । सरित्तटे सकटकाः पर्यतप्यन्त मन्त्रिणः ॥३१४५॥
न किंचित्सन्यभात्सर्वं लघु भ्रान्तं च जानताम् । ओघेन ह्रियमाणानामिवैषामबलम्बनम् ॥३१४६॥
तीरे परस्मिन्सरितो वसन्बलहरः पुनः । रुद्धः कन्दलितास्कन्दबुद्धिः साल्हणिनासकृत् ॥३१४७॥
कार्यातिपातादायातं मन्त्रिणां तन्मितं बलम् । तस्य प्रवर्धमानस्य क्षुखोच्छेदं बभूव यत् ॥३१४८॥
वितस्तासिन्धुसंभेदयात्रायां नगरे यथा । तथा तथापतन्नावौ लोकोभ्रान्तो व्यवर्तत ॥३१४९॥
3150 लेखैर्डामरसंहारखण्डनाय विसर्जितैः । सान्तैरैषयिता बाधिर्नानायै राजबीजिनः ॥३१५०॥
शाद्यान्वितैरनुसरैस्तुमुलोत्पादनैरपि । धीरो धैर्याच्चिधयाद्या स्वैः स क्षुद्धं न पारितः ॥३१५१॥
सामन्तानामागतानामविलम्बादसंभ्रमम् । न्यकृतोयं निपत्याशु कुर्यादस्याहित रुषा ॥३१५२॥
कृते च कदनोंकारेनेन[7] समुन्मिषेत् । द्विजानामिव दस्यूनां समूहस्तेन सर्वतः ॥३१५३॥
इति निर्धाय दुर्धुक्षुरिव भोजः क्षपात्यये । कुर्मः साहसमित्युक्त्वा निन्ये बलहरं समम् ॥३१५४॥तिलकम्॥
3155 एषां मदर्थायातानां सामन्तानां सभोजनः[8] । दाक्षिण्यादिति नाभोजि तेनाप्यभिजनस्पृशा ॥३१५५॥
तथा स्वमत्यावैमत्यं तमज्ञात्वा तु मन्त्रिणः । निष्पत्ययास्तेन जातममन्यन्त नयात्ययम् ॥३१५६॥
पक्षिपक्षस्फुटाटोपकालशफरस्फुरितेष्वधात् । तेषामासन्विधास्कन्द[9]ः प्रधावदहितभ्रमम् ॥३१५७॥
कूले परस्मिन्कूलिन्याः स्वाभिसंधाननिर्वृतैः । समभाव्यत तैर्नान्यो रथाङ्गेभ्योभिपङ्गभाक् ॥३१५८॥
मरुत्काकुरस्थदूतस्य कपेस्तीर्णाम्बुधेः पिता । ततान तेषां दूतानां सरित्पारगतौ[10] ॥३१५९॥

३१३८. [1]) This verse and the following are found in *Vallabhadeva's Subhâshitâvali*, 462-463 (ed. Peterson and Durgâprasâda).—[2]) **नस्राङ्कतया** supplied by A_3 in space left by A_1.—[3]) Thus corr. by A_3 from **कर्णां**.—[1]) Thus corr. by A_3 from A_1 **तपावाभ°**.—[3]) Thus in *Subhâshitâvali*; A °**ल्युषेण**.—[6]) Thus corr. by A_3 from A_1 **कर्मा°**.—[7]) **जनु** supplied by A_1 in space left by A_1. ३१३९. [1]) Emended; A **कटुकथावीचीषु**; *Subhâsh.* **चटुकथावीथीषु**.—[2]) Thus A_1 in margin and *Subhâsh.*; A_1 in text **भूगर्ते**. ३१४०. [1]) **तुङ्ग** supplied by A_3 in space left by A_1. ३१४२. [1]) Thus A_1; C supplements **°सरपि**.—[2]) Emended with C; A **जनयञ्जलि°**. ३१४६. [1]) Emended; A °**भास्वं**. ३१४७. [1]) Emended with C; A °**स्कन्नांकुरि**.—[2]) Emended with C; A **साल्हणना°**. ३१४९. [1]) Emended A °**पतन्नावौ**. ३१५३. [1]) **नेन** supplied by A_3; A, indicated originally a *lacuna* of four *aksharas*; C supplements **सर्व**. ३१५४. [1]) A **तुङ्ग°**. ३१५५. [1]) Doubtful emendation; A **एतां मदर्थया**.—[2])Doubtful emendation; A **सभोजनि**; C **सामन्तानामभोजने**. ३१५६. [1]) Doubtful emendation; A **समत्यावै°**. ३१५७. [1]) Emended; A °**स्कन्दप्र°**. ३१५९. [1]) Emended with C, A **काकुस्थ°**.—[2]) Thus A; C fills up the *lacuna* with **बलम्**.

कीर्णकर्णज्वरांधारीन्पीत्कृतैस्तीरभूरुहाम् । आधित्योन्निद्रकेणेत्थं निन्युस्ते तां निशीथिनीम् ॥३१६०॥ 3160
क्षपान्ते क्षमाधरोत्तंसहेमतामरसभ्रमम् । उद्गच्छतो रवेर्यावच्चिच्छिदुर्ने करच्छटाः ॥३१६१॥
चक्राह्वविरहालोकसशोकानामिवागलत् । कुट्मलाक्षिपुटाद्यावन्नैशं नाम्भश्च वीरुधाम् ॥३१६२॥
मितपत्तियुतस्तावत्तरुकच्छाद्विनिर्गतः । ---[1]स्त्वरयन्युद्धबाहान्मूर्ध्वक्रिया स्फुरन् ॥३१६३॥
रोदुकामाण्डामरीयान्वीरान्दृष्टेर्विलोकितैः । सर्वतो धावतः कुर्वन्योधान्प्रतिहतौजसः ॥३१६४॥
पारश्वधी चारुवेषो युवा संमुखमापतत् । युग्याधिरूढस्तैः प्रैक्षि संग्रामः सरितस्तटम् ॥३१६५॥कुलकम्॥ 3165
अदृष्टपूर्वं तं दृष्ट्वा श्रीखण्डोल्लिखितालकम् । कुङ्कुमालेपिनं चैने भोजोयमिति मेनिरे ॥३१६६॥
अतिवाह्य निशां राजवदनं तं विमोहयन् । प्रातश्च तरसामन्त्र्य स तथा संमुखोऽभवत् ॥३१६७॥
प्रविष्टयुग्यं तोयान्तः पाराद्वाक्षितवाजिनः । धन्यादयस्तमभ्येत्य मुदिताः पर्यवारयन् ॥३१६८॥
उदभूत्तुमुलः शब्दस्ततः कटकयोर्द्वयोः । एकत्राक्रन्दमुखरः परत्रानन्दनिर्भरः॥३१६९॥
भादमाकर्ण्य संग्रामवृद्धचा दिग्भ्यः प्रधावितैः । तं परैर्मिलितं वीक्ष्य मूर्ध्न्यताद्यत डामरैः ॥३१७०॥ 3170
तस्याभिनन्दनालापप्रमुखा प्रक्रियाभवत् । अदैन्यभुद्धधन्यादिष्वनुज्झितनिजक्रमा ॥३१७१॥
प्रवर्धमानं मनोहर्षं वेगात्संस्तभ्य सर्वतः । अथेत्थं स्तुवता तत्तत्स धन्येनाभ्यधीयत ॥३१७२॥
राजपुत्र पवित्रेयं पृथिवी स्थैर्यशालिना । त्वया धात्रा सुमनसां मरुणा वा महीभृता ॥३१७३॥
गवां जयति सर्वासां निर्विकारतया वसन् । विक्रियोपहतं गौस्ते क्षीरं -[2] क्षीरवारिधेः ॥३१७४॥
कस्य पुंस्कोकिलस्येव त्वां विनाधममध्यगः । निर्गत्य निजकुल्यानां सिद्धं मध्यान्वगाहनम् ॥३१७५॥ 3175
सदाचारस्य भवता प्रथमं प्रहते पथि । न तथेवं संचरामश्चरमं वेत्तनोधिकम् ॥३१७६॥
इत्यादिप्रसृतालापदत्तोल्लापोधिरोह्य सः । जयोत्तरङ्गं तुरगं स्तुवद्भिस्तैरनीयत ॥३१७७॥
लब्धन्याः कतिचित्क्रोशान्विक्रोशन्तस्तदा ययुः । स्वकुल्यैर्नीयमानं तं काका इव पिकान्तिकम् ॥३१७८॥
स एवमेकविंशेऽह्नि ज्यैष्ठस्य दशमेहनि । त्रयस्त्रिंशद्गुणैर्देश्यैः समगृह्यत भूभुजा ॥३१७९॥
राज्ञी कृतप्रणामं तं प्रियं पुत्रमिवागतम् । अभ्यनन्दच्छ्रान्तभृत्यमस्याहारमकल्पयत् ॥३१८० ॥ 3180
इन्दुर्वंशाब्धिसंवादिगुणग्रामममंस्य तम् । प्रागदृष्टवती मेने वञ्चिते सा विलोचने ॥३१८१॥
गुणैरशाद्यदाक्षिण्यमाधुर्याद्यैरकृत्रिमैः । तस्या विशदशीलं स क्षमापतिममन्यत ॥३१८२॥
मुखरागो मनोवृत्तेर्हारीज्ज्वल्यं गृहश्रियः । भर्तुस्वभावस्याचारो योषितामनुमापकः ॥३१८३॥
दिनक्षयव्यञ्जिनाध्वक्रमं प्रस्थातुमुत्सुकम् । राज्ञोभ्यर्णं विशेत्येनं[2] दाक्षिण्यास्कोपि नात्रवीत् ॥३१८४॥
कथंचिद्बुद्धमाध्यस्थ्यवैमत्यैः सचिवैरथ । स त्वादिक्षन्नरपतिराशान्तेर्ध्योभ्यधीयत ॥३१८५॥ 3185
राज्ञोभ्यर्णं विशेत्युक्तरुपोद्घातोपमं वचः । तत्तस्य श्रोत्रशष्कुल्यां -[1] शङ्कुक्रियां व्यधात् ॥३१८६॥

३१६३. [1]) Thus A ; C स वीरस्त्वर°.—[2]) Emended with C ; A °न्युद्धबा°.—[3]) The letter न cannot be read with certainty ; C °द्भुशब्द. ३१६९. [1]) Emended ; A °क्रान्ति°. ३१७०. [2]) Thus corr. by A_1 from डामरैर्मि°. ३१७१. [1]) Emended with G (*sec. manu*) ; A °मुखापक्रि°. ३१७२. [2]) Emended with C ; A °स्तम्भ्य. ३१७४. [1]) Thus A ; C supplements नं. ३१७७. [1]) Emended; A °वन्लोक्षापोपिरोह. ३१७८. [1]) Emended ; A °क्रोशाद्रि°. ३१७९. [1]) Emended with C ; A ज्यैष्ठस्य. ३१८१. [1]) Emended ; A इन्द्रवंशा°. ३१८३. [1]) Emended; A मुखरागमनो°. ३१८४. [1]) Emended with C ; A °क्षमां.—[2]) Emended ; A विशत्येनं. ३१८५. [1]) Doubtful emendation : A स त्वादिक्षुनरपतिराशान्तेर्ध्योभ्य°. ३१८६. [1]) Emended ; A विशत्यु°.—[2]) Thus A ; C supplements तत्र

चिरात्ताडितमर्मेव समाश्वास्यैक्षताथ सः । मध्यस्थानां स्थितं स्थैर्यं[1] दाक्षिण्यादीष्टयोः परम् ॥३१८७॥
प्राणान्मुमुक्षोस्ते रूक्षभाषिणस्तस्य सान्त्वनैः । मन्दत्वं विक्रियां निर्ग्रुर्घृणयानतमौलयः ॥३१८८॥
आचारं चैनमस्निग्धमपि न्याय्यं व्रतस्विनम् । न कोपि प्रतिवाक्येन शक्यं जेतुममन्यत ॥३१८९॥
अथ स्वान्तस्थितस्वामिवैवश्यं दर्शयन्निव । दशनांशुभिरेवैर्धन्यो वीरः स्निग्धमभाषत ॥३१९०॥
पद्धतिं राजधर्माणां सदाचारे स्थितां च ते । जानतोपि कथं मोहः क्रमायातेषु वस्तुषु ॥३१९१॥
किं संधिः सोभिधीयेत यत्र संधेयदर्शनम् । अकृत्वा गम्यत इति प्राज्ञो कथमजीगणः ॥३१९२॥
अनयनमभूमर्तृसुतभं भुभुजं तव । ज्ञात्वा सस्वोज्ज्वलं ज्ञातिधर्मजातप्रवर्तनम् ॥३१९३॥
नास्य दम्भस्मयस्तम्भाप्तिस्थैर्यखलोक्तयः । आदरादर्शवैशद्ये निःश्वासस्यापि काः श्रियः ॥३१९४॥
अस्योपजीवनाद्या श्रीः साम्राज्यासादनान्न सा[1] । प्रकाशो बिम्बितो[2] योर्कादीपास्त्याज्यवलतः स किम् ॥३१९५॥
निर्वाणगोष्ठीनिष्ठत्वं शमिनामाभयेषु यत् । तत्पर्यायस्य राजर्षेः - - न्वृन्दानुबन्धिनः ॥३१९६॥
एवं स्वगृहसंप्राप्यप्रायोनिःश्रेयसस्य ते । स्थानैः श्रियः समाप्याथ किं स्याद्न्यैर्महीधरैः ॥३१९७॥
मुग्धा न केचन परे गणिताः फणिभ्यः कालानुकूलनिजकुण्डजलत्यजो[1] ये ।
श्लिष्यन्ति चन्दनतरूञ्शिशिरांश्चिदाघे माघेप्यशीतमनवं[2] विवरं विशन्ति ॥३१९८॥
प्राणोपकरणं राज्ञो राज्ञी राजात्मजाश्च ये । तद्धिते यदनौचित्यं तेषामौचित्यमेव तत् ॥३१९९॥
त्यक्तोष्मवैकृतं पाथ इव क्वथितशीतलम् । अनुतापेन ते कृत्यं भूयो वैरस्यमेष्यति ॥३२००॥
तथा समर्थां सामर्थ्यादप्रत्याख्याय भारतीम् । कुण्डशाद्यलवस्तस्थौ प्रस्थानार्थं स मन्थरः ॥३२०१॥
पथि संमथितस्तोत्रान्वास्तव्यान्वीक्ष्य सर्वतः । भजायताथ संरूढकृत्यसाधुत्वदार्ढ्यधीः ॥३२०२॥
पदातिचरणक्षुण्णरेणुव्याजादरश्यत । वसुंधरातलं बद्धसंधीव नभसा समम् ॥३२०३॥
दध्यौ - - - - भोजः कश्चित्संग्रामुयां नृपम् । कश्चिदमुष्य विद्वेष्टि दर्शनं विप्रलम्बकैः ॥३२०४॥
आराधन - - धात्रि नान्तरान्तरितो विटैः । स्वामिनां क इवामोति गुणाविष्करणक्षणम् ॥३२०५॥
शीतोपचारकरणाद्दयितो भवेयमौर्वार्दितस्य जलधेः प्रसृतं धियेति ।
स्रोतो हिमाद्रिपयसो विनिपात एव यासीकृतं तिमिभिराहत - - - स्यात् ॥३२०६॥
इत्यादिचिन्तास्तैमित्यात्पुरक्षोभाद्यलक्षयन् । सैन्यस्य रुद्धाध्वतयाबुद्धासन्नं[1] नृपास्पदम् ॥३२०७॥
नातिप्रांशुं नातिकृशं सूर्यांशुदयामलाननम् । सरोजकर्णिकागौरं शिथिलश्रथविग्रहम् ॥३२०८॥
ककुद्मत्ककुदोत्सेधिस्कन्धमायतवक्षसम् । दमश्रुणाननिर्दीर्घेण व्यक्तगण्डगलोन्नतिम् ॥३२०९॥
उन्नसं पक्वबिम्बोष्ठं विस्तीर्णानुल्बणालिकम् । तिर्यग्विप्रेक्ष्य - - - धीरमन्थरगामिनम् ॥३२१०॥
समाहितांशुकोष्णीष - - श्रीखण्डव - - म् । सीमन्त - - चुम्बिन्या रेखया चन्द्रगौरया ॥३२११॥

३१८७. [1]) Emended with C; A स्थौर्यं. ३१९३. [1]) Emended; A सुलभे.—[2]) Emended; A भुभुजां. ३१९४. [1]) Emended with G (*see, manu*); A °स्तम्भप्री°. ३१९५. [1]) Emended with C; A सः.—[2]) Emended with C; A बिम्बतो. ३१९६. [1]) Thus A; perhaps read राजर्षेर्वृन्दा°; C °वैर्जनान् वृन्दा°. ३१९८. [1]) Emended with C; A °ज्ञल-जो.— [2]) Emended with C; A °शीतन-वं. ३२०१. [1]) Doubtful emendation; A समर्थांसामर्थ्या-प्रस्या°; C °सामर्थ्यान्न प्रस्था°. ३२०४. [1]) Thus A; C supplements विद्वत्तरो. ३२०५. [1]) Thus A; C भाराधयन् प्रभुं धात्रि. ३२०६. [1]) Thus A; C °हतमेव तत् स्यात्. ३२०७. [1]) Emended; A °सन्ननृपास्पदम्. ३२१०. [1]) Thus A; C °प्रेक्ष्यमाणास्यं. ३२११. [1]) Thus A; C °ष्णीषमौलिं.—[2]) Thus A; C श्रीखण्डवर्जुनं.—[3]) Thus A; C सीमन्तस्थानचु°.

अभ्रावरूढं हर्म्यस्थसचिवैः परिवारितः[1] । ----[2]मायान्तं तमवैक्षत पार्थिवः ॥३२१२॥ कुलकम् ॥
प्रीतिविस्फारितदृशा राज्ञा दृष्टस्ततः सभाम् । सोध्यारुरोह संबाधां कौतुकोत्कन्धरैर्जनैः ॥३२१३॥
स्पृष्ट्वा पादौ निषण्णोभे नृपस्यानीय पाणिना । खड्गधेनुं पाणिबद्धामासनाभे समार्पयत् ॥३२१४॥
पार्णिं सफणिवल्लीकं विवृताग्राङ्गुलिद्वयम् । ततोस्य चिबुकोपान्ते विन्यस्यन्पार्थिवोब्रवीत् ॥३२१५॥ 3215
न विगृह्य गृहीतोसि नाधुनापि निबध्यसे । तदङ्ग कस्माद्दुर्भीमः शस्त्रमेतत्त्वयार्पितम् ॥३२१६॥
व्यजिज्ञपत्स भूपालं देव शस्त्रस्य धारणम् । स्वामिसंरक्षणं स्वस्य परित्राणस्य कारणम् ॥३२१७॥
देवे निजप्रतापाग्निगुप्तसप्तसरित्पतौ । सेवावकाशो विरलः स्वशस्त्रस्यापि दृश्यते ॥३२१८॥
लोकान्तरेपि शरणं चरणाश्रयणं प्रभोः । तत्रात्र लोके किं कार्यं त्राणोपकरणैः परैः ॥३२१९॥
राजा जगाद तं सत्त्वस्पर्धाबन्धेधुना भवान् । निर्व्यूढकृत्यो वादीत्र कृत्यं नो वर्तते परम् ॥३२२०॥ 3220
भोजो बभाषे दाक्षिण्यजननायाधुना प्रभोः । दृष्टादृते मया किंचिन्नोपचारार्थमुच्यते ॥३२२१॥
किं ते न चिन्तितं दुष्ट किं किं न कृतमप्रियम् । यदसिद्धं न तद्यक्तिमगादित्यवधार्यताम् ॥३२२२॥
किं न मल्लान्वये कश्चित्कारणेषूदितो भवान् । विघ्नः स्मानन्यकुल्यं प्राप्यं वयं चर्मचक्षुषः ॥३२२३॥
यदा यदा देव वाञ्छामकार्ष्म भवदप्रिये । भूमिस्तदा तदा भूत्वा भूप ---[1] भूयसः ॥३२२४॥
यावत्कवीनां निर्भाति प्रतिभानेन भास्वरः । देवाभवन्नः प्रत्यक्षः प्रतापस्तादृशस्तव ॥३२२५॥ 3225
न शेखरे न प्रदरे न दरेष्युज्झितो[1] मया । प्रालेये भूभृतः कुम्भे संज्वरस्त्वद्यप्रतापजः ॥३२२६॥
ततः प्रभृत्यवनतिप्रणयः शरणैषिणः । सिद्धः संध्यादिवन्ध्यत्वाद्देव दूरस्थितेर्न मे[2] ॥३२२७॥
अथाभेदाभिलाषेण पापाद्यस्किल चेष्टितम् । स्फुरत्तामात्रकव्यक्तये न तु तद्विप्रहाम्महात् ॥३२२८॥
त्वत्संबन्धादिमे दिक्षु प्रतीक्ष्याः क्ष्माभुजां वयम् । सङ्गादङ्गाभ्मसः कान्चकुम्भसंभावना भुवि ॥३२२९॥
अद्यापि द्योतते शाहेरार्द्रहस्तेन दिगन्तरे । तत्संतानभवोनन्तः समूहः क्षत्रजन्मनाम् ॥३२३०॥ 3230
त्वय्यर्पिते पार्वतीयभूभृत्सङ्गेन्यदादि[1] नः । कदन्नाशनदु--मुखैः खिदोन्मुखैरभूत् ॥३२३१॥
इतीदृशीभिः ---[2] प्रमाणमथ वा प्रभुः । इत्युक्ता भूपतेर्मूर्ध्नो सोगृह्णाच्चरणौ पुनः ॥३२३२॥
प्रणामसंभ्रमस्रस्तोष्णीषशीर्षे ततो नृपः । तस्योत्थितस्य स्वशिरोवाससा समत्रस्त्रयत् ॥३२३३॥
स्वां तां च शक्तीं तदयस्तामुत्सङ्गे सान्त्वयन्व्यधात् । तस्यासंक्षोभगाम्भीर्यस्तमूचे च निषेधिनम् ॥३२३४॥
दत्ते[1] मया विभृहि वा स्वमेते पूजयाथ वा । न शस्त्रमद्यवैमुख्यं कार्यं मच्छासनं त्वया ॥३२३५॥ 3235
अवन्ध्यशासने --[1]त्यनुबध्नति[2] ते व्यधात् । शरुथौ[3] राजानुगत्यैव वन्दित्वाङ्गे स कालवित् ॥३२३६॥
ततो निर्यन्त्रणस्त्वस्य नर्मणः सान्त्वनस्य च । चिरसेवीव तत्काले राज्ञोजायत भाजनम् ॥३२३७॥

३२१२. [1]) Emended ; A °रितम्.—[2]) Thus A; C अनङ्गतुल्यमायान्तं.—[3]) Emended with C; A पार्थिवम्. ३२१४. [1]) Emended with C; A समर्पयन्. ३२१६. [1]) Emended; A न बध्यसे. ३२१७. [1]) Emended with C; A विघ्न स्मां. ३२२४. [1]) Thus A; C तदा भूता पार्थ कम्पस्व भूयसः; perhaps read भूत्वा भूः प्रकम्पस्व भूयसः. ३२२६. [1]) Emended; A °ज्झिते. ३२२७. [1]) Emended; A संध्यादिव°.—[2]) Emended; A दूरस्थिते न. ३२२८. [1]) Emended with C; A पा°द्यस्किल. ३२२९. [1]) Emended; A क्ष्माभुजा. ३२३०. [1]) Emended; A शाहेरार्द्र°. ३२३१. [1]) Thus A; doubtful.—[2]) Thus A; C supplements स्तुतिभिः. ३२३५. [1]) Emended; A दत्तं. ३२३६. [1]) Emended; A °शासनो--; perhaps read अवन्ध्यशासने राज्ञीत्वनु°; C °शासनोमामी-त्वं°.—[2]) Emended; A °त्यनुबति ते; the *lacuna* not indicated.—[3]) Emended; शस्त्रौ.

अन्यत्प्रविष्टो धन्योऽथ स्वार्चाम - -[1]यन्कृती । कृतप्रणामो भूपाल स्वहुणाकर्णनं विना ॥३२३८॥
न प्राणा ब्रूविणं नाथ गण्यं निर्विक्रिया पुनः । सत्क्रिया स्वामिनोऽप्यर्थे तस्मात्पार्थिव चिन्त्यताम् ॥३२३९॥
तथापि कथ्यमानं तत्र स्यात्संभावनाभुवि । यदस्मिंश्चिन्त्यतेस्माभिरिति भूपो व्यभाषत ॥३२४०॥
क्षणमुच्चावचां चर्चां विरचय्य विशां पतिः । भोजेन सार्धं शुद्धान्तं रङ्गादेव्यास्ततो ययौ ॥३२४१॥
कृतप्रणामस्तां वीक्ष्य सौजन्यादिगुणोज्ज्वलाम् । स राजपारिजातं तं मेने कल्पलतायुतम् ॥३२४२॥
मान्योऽयं देवि सौजन्यज्ञातेयाभ्यामिहागतः । विशिष्यतेसौ पुत्रेषु क्षमाभृद्योपेत्यभाषत ॥३२४३॥
सभाजनाय सौजन्यनिधिर्भोजान्वितस्ततः । उदूढकार्यभाराणां दाराणामप्यगाद्गृहान् ॥३२४४॥
अभाणीच्चिपुणा राज्ञी भोजं राज्ञा सहागतम् । अधुनैव नृपस्याग्रः संवृत्तोसीति[1] सस्मितम् ॥३२४५॥
लज्जास्मितमुखी पत्युः प्रणत्या स्वागतोक्तिषु । ददत्येवोत्तरं भोजं निर्दिशन्त्यप्यभाषत ॥३२४६॥
आर्यपुत्र न विस्मार्यं प्रत्याख्यातामप्रमन्त्रितम् । मानैकशरणस्यास्य ज्ञातिप्रीतिप्रवर्तनम् ॥३२४७॥
पूर्वोपकर्तृ सलिलं वृद्धावस्पृशतोन्वहम् । पद्मान्स्वकुलपद्मानां युक्तं जेतुं भवादृशाम् ॥३२४८॥
कार्यकृच्छ्रेवसन्नानाममुष्यागमनं विना । सिध्येदौत्यसंरक्षा नेह प्रत्यागमश्च नः ॥३२४९॥
उदीपे[1] रक्षतस्तीरं शरीराभयिणी भवेत् । ध्रुवं वनस्पतेर्वीरुत्तन्निपातानुपातिनी ॥३२५०॥
पतिगत्यनुगामित्वं प्राणानां परिचिन्तितम् । तथा कार्यं यथा न स्यात्तातव्यस्यान्यथात्मनः ॥३२५१॥
राजा जगाद तां देवि सर्वकर्तव्यसाक्षिणी । अन्यथाप्रतिपत्त्यै मे त्वमप्यत्यं न मन्यसे ॥३२५२॥
निगृहीतवतो दुष्टौ सुज्जिमल्हार्जुनावपि । निस्तापं मम नाद्यापि प्राप्तानुशयमाशयम् ॥३२५३॥
अथ राज्ञार्थितः स्थातुं परार्ध्ये धात्रि सानुगः । भोजो नामन्यतान्यत्र राजधान्याः स्थिरां स्थितिम् ॥३२५४॥
विदूराभयनिर्गृभावाप्रचुरदर्शनैः । आराधनं धराभर्तुरसाध्यं ध्यातवान्हि सः ॥३२५५॥
रक्षितृनयहीत्क्षमापास्थैर्यं च समकल्पयत् । अनया - - नृपं कार्या न सुराराधनागमे ॥३२५६॥
विज्ञाय भावं प्रीतेन राज्ञा दत्तं ततो गृहम् । सर्वोपकरणापूर्णं राजधान्यन्तरेभजत् ॥३२५७॥
राजापि ममतास्फीतप्रीतिभिः स्वैः परैस्तथा । उपासितस्तत्र रतिं चिराभ्रित इवायया ॥३२५८॥
भोगवेलोचिताश्चर्यदर्शनादौ नृपोपि तम् । प्रियं पुत्रमित्रास्मार्षीद्भूतैः पार्श्वे निनाय च ॥३२५९॥
जग्राह दक्षिणे पार्श्वे भुञ्जानं ज्ञातिगौरवात् । स्पर्शास्वादितभोज्यादिदाने नैव व्यवर्जयत् ॥३२६०॥
अकृत्रिमं तथा स्नेहमुवाह - - -[2] यथा । लडितं ज्ञातिवत्तस्मिंस्तद्वालापत्यकैः समम् ॥३२६१॥
तामेवालम्बत व्यक्तां[1] सोपि वृत्तिं यथा यथा । राजा सपरिवर्होपि विस्रम्भमविगर्हितम् ॥३२६२॥
आसन्नाभ्यन्तरा भिन्ना ये द्वैधे तानदर्शयत् । राज्ञां विरक्तिं स्वस्यारिबाहुल्यं च व्यसर्जयत् ॥३२६३॥

३२३८. [1]) Thus A; C स्वार्चाममलयन्कृती. ३२३९. [1]) Emended with C; A स्वामिनो-र्यै. ३२४०. [1]) Emended, A यदार्स्मि°. ३२४३. [2]) Emended with C; A क्षमाभृद्योपेत्य°. ३२४५. [1]) Emended; A संवृत्तोऽसीति; C संवृत्तोऽस्मीति. ३२५०. [1]) A, gloss उदीप· अतिवृष्टया अत्युत्रिक्तजलागमः.—[2]) Emended with C; A °वीरुत्तन्नि°. ३२५२. [1]) Emended; A प्रतिपत्त्यं.—[2]) Emended with C; A त्वमप्य°. ३२५४. [1]) Emended; A °धान्यां. ३२५६. [1]) Emended; A °क्षमापास्थैर्यं.—[2]) Thus A; the text is here evidently corrupt; C अनयात्तं नृपं; G (*sec. manus*) अनुत्रान्तं नृपं कार्यानृसुराराधनागमे. ३२५७. [1]) Emended with C; A ज्ञातुं. ३२६०. [1])—[1]) Written by A_3 on new paper. ३२६१. [1])—[1]) Written by A_3 on new paper.—[2]) Thus A; C supplements जनको.—[3]) Emended; A° स्नेहमुवाह व्यकि°. ३२६२. [1]) Conjectural reading; A तमेवालम्बत व्यक्ति. ३२६३. [1]) Emended; A राज्ञां.

अकृत्रिमास्समाधानास्करणानां सभान्तरे । न प्रत्यभाज्जडो नापि पृष्टो नापि बकव्रतः ॥३२६४॥
प्रमादस्खलिते हीनातिरिक्तत्वे च भूपतेः । कार्ये नावदधे क्षुद्रः कवितेव महाकवेः ॥३२६५॥ 3265
न विक्रमकथासङ्ग ----[1]व्यकत्थत । प्राग्वृत्तमन्तरा पृष्टः सोपस्कारं च नाभ्यधात् ॥३२६६॥
वि-- कार्त्स्न्यभोः साम्यसकुल्यत्वादिचाटुभिः । धीराधृष्टैर्धृष्टिपातैरपुनर्भाविणो व्यधात् ॥३२६७॥
तथा सृष्टोऽप्यनुत्तानाशयोभूदवगाहितुम् । न शोकुस्तं यथा जाल्मनमेविस्पिधुनादयः ॥३२६८॥
क्षणेष्ववसितालोकक्षोभादिविशरारुषु । प्रा--[2]वसथं गच्छञ्शङ्कां[3] कामपि नातनोत् ॥३२६९॥
यथा यथास्य विस्रम्भाद्भूपोभूच्छिथिलाग्रहः । तथा तथैव सिद्धोऽभ्र इव नाथावदुद्धतम् ॥३२७०॥ 3270
सदैवायेसरोन्यत्र पश्वाद्वृद्धपदोभवत् । अनिषिद्धोपि शुद्धान्तमन्त्रागारावगाहने ॥३२७१॥
विज्ञप्त्यौपयिकावाप्रिप्रार्थनमादरात्स्वयम् । दूरीचक्रे परापेक्षां शश्वत्संशयिताशयः ॥३२७२॥
अना---समये तस्या---[1]रक्षिणः । न स्वप्रवृत्तमप्यासीदनावेद्यं महीभुजे ॥३२७३॥
मन्त्र्यान्तःपुरिकादीनां परस्परविगर्हणम् । नावर्णयद्विस्मृतिं च दुष्टस्वप्नमिवानयत्[1] ॥३२७४॥
सचेतनोपि दुर्नैर्मगोष्ठीष्वनुरणन्वचः । अवदत्स्फुरदप्यन्तर्विटानां नाम लाघवम् ॥३२७५॥ 3275
एवं शुद्धानुभावस्य तस्य कृत्येन कृत्यवित् । पुत्रेभ्योप्यधिकां प्रीतिं स्निग्धन्मेजे क्रमान्नृपः ॥३२७६॥
कलिकालमहीपालदुस्तरः सिंहभूभुजा । सोयं गोत्रपरित्राणे नवः सेतुः प्रवर्तितः ॥३२७७॥
इत्थं विद्राविताशेषोपद्रवस्त्रिस्रकस्ततः । अग्नि--[1]मपि स्वास्थ्य--[2] भूभृदचिन्तयत् ॥३२७८॥
असौ हि निर्हिमोर्वीभृन्मार्गे काले पलायनम् । शाठ्यं सत्त्वस्य दुःसाध्यं बद्धं ध्यायन्व्यलम्बत ॥३२७९॥
अतः सुमेधा यात्रायां यावत्क्षणमपैक्षत । सञ्जपालेनाविचारात्तावत्यारम्भि धावनम् ॥३२८०॥ 3280
अल्पाधिष्ठानसुभटः स देवसरसौकसः । बहुभिः सहितः सैन्यैर्मार्ताण्डे विदधे पदम् ॥३२८१॥
निर्निरोधप्रवेशः स प्रदेशः परिपन्थिनाम् । नाह्याश्च योधा निःसारा दर्पाज्ञेति विवेद सः ॥३२८२॥
त्रिस्रकानुचरा युद्धमसंनिहितसायकाः । तेन सार्धं विदधिरे न चाहीयन्त पौरुषम् ॥३२८३॥
निःसीमसैन्यसहितो लवन्योन्यत्र डामरे । तत्र सर्वाभिसारेण धावतो युयुधे क्रुधा ॥३२८४॥
लुण्टितव्रविणापूर्णास्ते देवसरसौकसः । सर्वे ततः सञ्जपालं विद्रुताः परिजह्रिरे[1] ॥३२८५॥ 3285
द्विषत्संवर्तवर्षार्त्या सर्वत्र द्रुडितेभवन् । अधिष्ठानभटा एव कुलशैला इवोद्धताः ॥३२८६॥
ते तीक्ष्णतीक्ष्णतरणी सोढारातिरुषश्चिरम् । बहून्निहतवन्तोन्यांस्तत्र तत्राहवे हताः ॥३२८७॥
[1]क्षतेषु युधि सर्वेषु विन्दानैर्मण्डलं निजैः । शूरेषु तत्र मार्ताण्डोप्यासीदविरलव्रणः[1] ॥३२८८॥
रराजाजौ सञ्जपालिर्गयोपालो हतेषु यः । विषु वाजिषु चातुर्यास्पदातिर्नोपलक्षितः ॥३२८९॥

३२६६. [1]) Thus A; C supplements °सञ्जघानाशै स्वं व्य°. ३२६७. [1]) Thus A; possible emendations would be विद्रम्भ-कान्प्रभोः or विगर्हकान्प्रभोः; C विचारकात्प्रभोः. ३२६९. [1]) Thus A; C प्रामोऽस्थाव°.—[2]) Emended; A गच्छत्थ-ङ्कां. ३२७१. [1]) Emended with C; A °गहने. ३२७२. [1]) Conjectural reading; A प्रार्थन-दरस्त्वयम्, C °प्रार्थनः स दरस्त्वयम. ३२७३. [1]) Thus A; C अनावसमये तस्य न ययुः पथि रक्षिणः. ३२७४. [1])—[1]) Written by A, on new paper. ३२७६. [1]) Emended with C; A मोजे. ३२७८. [1]) Thus A; C अभिप्रोषमपि स्वास्थ्यहेतुं भू°. ३२८४. [1]) Emended with C; A नि सीम सै°. ३२८५. [1]) Emended; A °जहिरे. ३२८६. [1]) Thus corr. by a later hand from A, अधिष्ठाने भटा.—[2]) Emended with C, A इवोद्धताः. ३२८७. [1]) Emended with C; A बहूनिह°. ३२८८. [1])—[1]) Written by A, on new paper. ३२८९. [1]) Emended; A सञ्जपालि°.—[2]) Emended; A गयपालः; cf. viii. 3322.—[3]) Emended; A वाजिष्वचा°; C वाजिष्वचा°.

तस्याथम्योपलब्धाजिर्जर्जस्तदनुजः शिशुः । निनाय विस्मयं वीरान्दृष्टांस्संख्यमहाहवान् ॥३२९०॥
दक्षिणं दोर्न तच्चक्रे यद्दामं कम्पनापतेः । महेभांस्तापयत्यर्कः कुर्याद्भ्रमरदान्विधुः ॥३२९१॥
स धावन्वाजिनाराजदेकदोःस्फुरितायुधः । सधूमदण्डो दावाग्निः सपक्षेद्राविवं स्थितः ॥३२९२॥
तं वैरिसुमुखे बाणव्रणभङ्गेष्वसौ पुनः । पृष्ठादलोठयद्वाजी - - ज्ञाबद्धपद्धतिः ॥३२९३॥
वर्मगौरवभूपृष्ठकाठिन्याघातपीडितः । स विसंज्ञो द्विषन्मध्यात्तनयाभ्यां विनिर्हृतः ॥३२९४॥
कटके सर्वतो नष्टे मार्तण्डप्राङ्ननान्तरे । विरोध्यसाक्षि क्षिप्त्वा तं तावपासरतां ततः ॥३२९५॥
तत्रस्थं - - ना क्ष्माभृत्प्रस्थितः पृथुलैर्बलैः । तावद्भिः प्राप्यमप्याशु डामरं पिण्डितं व्यधात् ॥३२९६॥
क्ष्मापाले विजयक्षेत्रं प्राप्ते त्रोटितवेष्टनः । सज्जपालो लवन्यस्य वसतीर्निरदाहयत् ॥३२९७॥
स तादृगपि भूपाले कुर्द्धे वक्रीकृतभ्रुवि । अदरिद्रो गिरिद्रोणीश्रेणिभूसुंलभाशनः ॥३२९८॥
संवृत्तो निःसहायश्च परिमहबहिष्कृतः । आपत्सुलभपाण्डित्यभृत्योपालम्भभाजनम् ॥३२९९॥
विकृत्तकरशाखोत्थ क्ष्मापकोपकपेर्व्यधात् । निरालम्भतया - - स स्वशीर्षफलार्थनाम् ॥३३००॥
रट्टादेवीतनूजानां ज्यायांसं गुल्हणाभिधम् । श्रीमांल्लोहरराज्येथ क्ष्मावृषा सोभ्यषेचयत् ॥३३०१॥
षट्संप्रहायनो राजतनयः स वयोधिकान् । चूताङ्कुरो जीर्णतरुनिवेशानजयद्गुणैः ॥३३०२॥
अभिषेक्तुं सुतं देव्या यातायाः क्ष्माभुजो व्यधुः । शिरःशोणाश्मकिरणैश्वरणौ यावकारुणौ ॥३३०३॥
तत्राभिषिक्ते वसुधामुदावमहशोषिताम् । देवीभावाभिषेकार्थमिवासिञ्चन्पयोमुचः ॥३३०४॥
भूयोपि राजवदनो विप्रत्रोत्पादनोत्सुकः । अमन्दमवचस्कन्द जयचन्द्रं नृपाज्ञया ॥३३०५॥
नागभ्रातृव्यसहिता गार्गेरनुप्रवेशिनः । पश्चात्प्रसर्पिणीः सेनाः सोवधीत्संकटेध्वनि ॥३३०६॥
गार्गिः परिभवम्लानाननं तिष्ठन्दिनैस्ततः । नागभ्रातृसुतामर्ण्यमर्धाल्लोष्ठकं मृधे ॥३३०७॥
दुर्गमत्वादनाक्रान्तमन्यैर्वैगात्प्रविश्य च । दग्ध्वा च दिन्नाग्रामं स निरगाद्भुविक्रमः ॥३३०८॥
तथापि राजवदनो न शौर्यात्पर्यहीयत । न संदधे न चुकोध शक्यमस्य विनिर्गमम् ॥३३०९॥
अहन्यहनि हीनाभिः सेनाभिर्न्यपतद्भृपे । जयचन्द्रमुखाच्छश्वदसुखान्यवधीभवत् ॥३३१०॥
क्ष्मानायकोथ निःसीमनखबाहुप्रसारणः । रणान्तरेव तं तीक्ष्णैर्गूढन्यस्तैरघातयत् ॥३३११॥
तन्मुण्डगण्डलेखेन लुठता खण्डशः कृतः । झटिति त्रुटितः स्वास्थ्यविटप्यंकुरणोन्मुखः ॥३३१२॥
पृथ्वीहरकुलाच्छेदस्वच्छद्मा मेदिनीपतिः । अवधील्लोठनमपि छन्नंदण्डप्रयुक्तिभिः ॥३३१३॥
एकवारं वेष्टितोपि रक्षितस्त्रिलक्षकेन सः । भूमिभृद्भीतिपाशस्य निपातेनाभ्यवर्तत ॥३३१४॥
मल्लकोष्ठक्षुरजय्यसङ्कुचन्द्रादयोभवन् । जीवन्मृताश्च शान्ताश्च दारिद्र्योपद्रवार्दिताः ॥३३१५॥

३२९०. [1]) Emended with C; A °न्दृष्टसङ्ख्य°. ३२९२. [1]) Emended with C; A °दण्डं.—[2]) Emended with C; A °द्राविव. ३२९३. [1]) Thus A; C तदन्वाबद्ध°. ३२९६. [1]) Thus A; C कम्पनाक्ष्मा°. ३२९८. [1]) Emended with C; A क्रुद्धो.—[2]) Emended with C; A °श्रेण-सुल°. ३३००. [1]) Thus A; C supplements तस्य. ३३०१. [1]) Emended; A श्रीमाल्लो°.—[2])—[2]) Written by A_2 on new paper. ३३०२. [1])—[1])Written by A_2 on new paper. ३३०७. [1]) Emended with C; A °सुतामर्ण्यमर्ध°.—[2]) Comp. viii. 2996. ३३०८. [1]) Emended; A स. ३३१०. [1]) Doubtful; thus C; A °खान्यवधीभवत्. ३३१२. [1]) Conjectural reading; A °विटपंकुरो°, C °विटपांकुरणो°. ३३१३. [1]) Emended with C; A °पतेः.—[2]) Comp. regarding this name the note to viii. 2496.—[2]) Emended; A °छन्नद°. ३३१४. [1]) Emended with C; A °भ्यवर्तित. ३३१५. [1]) Thus A; misread °कुचन्द्रा° in R C; cf. सङ्कुचन्द्रस्य viii. 643.

अविचिन्त्योच्चलक्ष्मोणिभृतः प्राणान्विनश्वरान् । ऐश्वर्यरूढिमूढस्यादनिर्व्यूढव्यवस्थिती ॥३३१६॥
मठेनुमितकोशस्यं तत्तद्राजाश्रयाद्गते । कुलोद्वहो विहितवान्सिंहदेवो व्यवस्थितिम् ॥३३१७॥युग्मम्॥
सुखविहारं पैतृव्यं पितुर्देवगृहत्रयम् । तच्चार्धसिद्धप्रासादं परिपूर्णं व्यधापयत् ॥३३१८॥
स एव ग्रामान्ताम्रपट्टीमहापणसमर्पणैः । निर्दोषपरिषद्यादिदद्यात्सिद्धोत्थभीर्व्यधात् ॥३३१९॥
अवरोधेन्दुवदनां मृगमुद्दिश्य चन्द्रलाम् । प्रत्यष्ठापि मठेनूनश्रीर्हारेवारितातिथिः ॥३३२०॥ 3320
स्पष्टो नगरनिर्देहैः सोपि सूर्यमतीमठः । पूर्वाधिकोपगर्वेण तेनैव निरमीयत ॥३३२१॥
संजाते सज्जपालस्य ततो लोकान्तराश्रये । कम्पने निदधे राज्ञा गयापालस्तदात्मजः ॥३३२२॥
विपाकसुकुमारोपि दुःसहः सूनुनाभवत् । विस्मारितः स सौम्येन शरज्जानुरिवेन्दुना ॥३३२३॥
पीष्मोष्मदोषविषमेष्ववशेषवृत्तेर्मैषोदये तटतरोस्तटिनीप्रवाहः ।
पश्यन्नकाण्डजडितापतनेन नाशं नाशंसति स्वसलिलस्य विभूतिलाभम् ॥३३२४॥
आ भिक्षुक्षपणाद्वोजभञ्जनादपि भूभुजः । विभुरे कार्यभाराणां योभूद्दुद्धुरः परम् ॥३३२५॥ 3325
तस्य ब्रह्मिबृपरते क्षीणप्रक्षीणकण्टके । स धन्योनन्यसामान्यप्रेमा प्रमयमायथौ ॥३३२६॥
ताम्बूलमायात्रिकतां नीत्वाभूनामयानिव । आर्पिपन्मधुरावद्यं जीवं यस्य निजः सुतः ॥३३२७॥
स जगज्जीवितेनापि रक्षणीयः क्षमापतिः । पदे पदे विपन्नमः प्रजोद्धरणधीरधीः ॥३३२८॥
व्याधितस्य विनिद्रोपि संसङ्गान्मङ्गलेच्छुभिः । नान्तक्षणे तस्य पार्श्वात्कृतशोचाचलबृपः ॥३३२९॥
प्रियप्रजस्यामात्यस्य स्वरूपविपरीतता । तस्य कंचित्क्षणं जाता जनंजीवितदा भवे ॥३३३०॥ 3330
भूभुजामपि मान्धातृमुखानां निधनेन याः । दुःखं ययुः प्रजास्तासां समभावि तदा सुखम् ॥३३३१॥
द्वैराज्योपप्लुते राष्ट्रे नवस्य नृपतेरभूत् । अभ्याहतं वत्सराज्यं तस्य सर्वाभिषङ्गभित् ॥३३३२॥
कालो बली व्यवहतेर्ननु तद्वशेन पूर्वापराचरणविस्मरणे न कस्य ।
शक्तिः क्षितेर्वहनकर्मणि योग्यतायां निर्हारणे मुरजिनस्तु वराहतायाम् ॥३३३३॥
नगराधिकृतो भूत्वा सुज्जैर्नियोपिते पुरा । चिरमरूढां यो देशस्थाव्यवस्थां न्यवारयत् ॥३३३४॥
भ्रष्टः क्रयेषु दीचारव्यवहारोव्यवस्थया । निगृह्य तं भ्रंशकार्यनिर्वितण्डः प्रवर्तितः ॥३३३५॥ 3335
परिणीताङ्गनाशीलभ्रंशे गृहपतेरभूत् । दण्डप्रवृत्तिर्या तेन सा विचार्य निवारिता ॥३३३६॥
एकान्ततो हितो भूत्वा विशामेवं पुनर्व्यधात् । नगराधिक्रियां लब्ध्वा स एव परिपीडनम् ॥३३३७॥
बद्धाभिनर्तकीभिश्च परिणीतगृहस्थिती । संपयुक्तान्कथ्यमानान्हट्टेनादण्डयद्बहून् ॥३३३८॥

३३१६. [1])—[1]) Written by A_5 on new paper.—[2]) Emended with C; A ऐश्वर्यं रू°. ३३१७. [1])—[1]) Written by A_5 on new paper.—[2]) Emended; A° स्थितम्. ३३१८. [1])—[1]) Written by A_5 on new paper.—[2]) Emended with C; A स्वका°; cf. viii. 248.—[3]) Emended with C; A पेहब्ब.—[4]) Emended with C; A —क्षपः. ३३१९. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A पानसा°. ३३२०. [1]) Emended with C; A °चन्दनं.—[2]) Thus A, R; A_5 चन्द्रलाम्; C चन्द्रलाम्. ३३२१. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A पृष्टो नगरनिर्मोह (पृष्टो written by A_5); cf. viii. 1193. 1528. ३३२३. [1]) Emended; A सौम्येन. ३३२६. [1]) Emended; A धन्वो नान्वसा°. ३३२७. [1]) Thus A; perhaps read नीत्वासूना°.—[2]) Emended with C; A आर्पिपामधु°. ३३२९. [1])—[1]) Written by A_5 on new paper. ३३३०. [1])—[1]) Written by A_5 on new paper. ३३३२. [1]) Emended with C; A अभ्वाहतं. ३३३३. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A निर्मारणे. ३३३५. [1]) Doubtful emendation; A प्रवर्तत; C प्रवर्त्तेत. ३३३७. [1]) Emended; A पीडवत्. ३३३८. [1]) Emended with C; A° बद्धाभि —कीभिश्च.—[2]) Conjectural reading; A परि — तृ°; C परिणीतगृ°.

किंवो---[1]लेशानां तुषाणामिव चिन्तनैः । अद्रोहालोभयोर्भूमिर्न तादृगपरोभवत् ॥३३३९॥

3340 भिक्षुमल्लार्जुनौ कालानुवृ[2]त्त्याभितं[3]वानपि । नासौ [4]जहौ स्वामिहितं न तौ---[5] नावधीत् ॥३३४०॥
अक्षीणत्यागहीनस्य विभूतिसमयेप्यभूत् । संस्कारौपयिकं नास्य पर्याप्तं निधने धनम् ॥३३४१॥
कृतज्ञतायां राज्ञोन्यत्पर्याप्तं किमुदीर्यताम् । यो जीवित इवानीतान्सविभेजेनुजीविनः ॥३३४२॥
लोकान्तरातिथिं बिज्ञाभिधामुद्दिश्य वल्लभाम् । धन्यस्य विज्ञनामाढ्यविहारारम्भकारिणः ॥३३४३॥
परलोकं प्रयातस्य निर्माणंप्रतिपूरणम् । स्थितं व्यवस्थितेः कं च विनियोगं चकार सः ॥३३४४॥ युग्मम् ॥

3345 भूभृद्धार्मिकतावाप्तसुकृतोत्सेकवासवैः । युद्धैकवृत्तिभिरपि प्रवृत्तैः पुण्यकर्मणि ॥३३४५॥
विपक्षाणां सुभिक्षेण तुरुष्कविषयाश्रयात् । जन्मभूमेर्वृत्तये यैः क्रौर्यादन्यच्च शिक्षितम् ॥३३४६॥
यैरपि वृत्तिं विरोध्यांजिव्यये सुस्सलभूभुजि । कलहावसरेष्वेवं कृशमीरेषु प्रपेदिरे ॥३३४७॥
गोत्रे तेषां क्षत्रियाणां जातः कर्मलियानुजः । राजबीजी सट्ठियाख्यः प्रतिष्ठां [1]स्वाख्ययाकरोत् ॥३३४८॥
वितस्तापुलिने बाणलिङ्गे तेन निवेदिते । जायते स्वर्धुनीरोधःसंरूढविमुक्तधीः ॥३३४९॥

3350 तदीयं च मठं चैव तपोधनविभूषितम् । दृष्ट्वा निर्वर्तते रुद्रलोकालोकनकौतुकम् ॥३३५०॥
लोऽनेन्यप्रतिष्ठानामधन्यद्रविणार्पणे । न तेनाद्यतने काले संरब्धं[1] शुद्धबुद्धिना ॥३३५१॥
उदयस्य प्रिया चिन्ताभिधाना कल्पनापतेः । पुलिनोर्वीं वितस्ताया विहारेण व्यभूषयत् ॥३३५२॥
प्रासादपञ्चकव्याजात्तद्विहारस्थितः करः । उदस्त इव धर्मेण प्रोत्तुङ्गाङ्गुलिपञ्चकः ॥३३५३॥
सांधिविग्रहिको मङ्खकाख्योलंकारसोदरः । समठस्याभवद्व्यष्टः श्रीकण्ठस्य प्रतिष्ठया ॥३३५४॥

3355 मठाग्रहारदेवौकोजीर्णोद्धारादिकर्मभिः । अनुजं[1]ः सुमना नाम रिल्हणस्यासदनुलाम् ॥३३५५॥
भूतभर्त्रे मठं कृत्वा त्रिग्राम्यामप्यपायय[1]त् । तोयं कनकवाहिन्या वितस्तायाश्च यः पितॄन् ॥३३५६॥
प्रदेशे[1] कङ्कयपागाराभिधाने नीलभूः सरित् । जीगीषयेव जाह्नव्या यत्र पूर्वां दिशं गता[2] ॥३३५७॥
उत्तराय गवादीनां यः सेतुं तत्र बन्धयन् । निर्ममे निर्मलं कर्म संसारोत्तरणक्षमम् ॥३३५८॥
नगरेपि स्वनामाङ्कवृषाङ्कागारकारिणा । मठो येन कृतोभ्रष्टजडाधरघटाश्रयः ॥३३५९॥

3360 मन्मेश्वरं स सौवर्णामलसारं[1] चकार यः । सोमतीर्थं तथा तोयोद्यानादुद्द्योतिनान्तिकम् ॥३३६०॥
अत्र क्षमाभुजो[1] वंशे वंशौचित्यधनादिषु । सासूयस्वादमार्स्यानां धनप्राणादिहारिणः ॥३३६१॥
क्रुध्यन्नवासनाध्यासासूयया वासवोपि वा । पार्श्वशयिवो देवो[1] मान्धातारं धराभुजम् ॥३३६२॥
अविप्लुतमतिर्भृत्यान्कृत्यौचित्यवतोन्वहम् । दृष्ट्वा ध्यातस्वमाहात्म्यवृद्धिस्तु प्रीयते नृपः ॥३३६३॥
कल्हक्षमापतेः प्राज्ञोपज्ञं[1] भृत्योस्य रिल्हणः । कुर्वन्स्वर्णीतपत्राणां प्रतिष्ठां प्रीतिकार्यभूत् ॥३३६४॥

३३३९. [1]) Thus A · C वो भवेद्वलेशानां. ३३४०. [1]) Thus R C; A_5 भिक्षुमल्ला°.—[2]—[2]) Written by A_5 on new paper.—[3]) Thus A_5; C °वृत्त्या भृत°.—[4]) Emended; A स्वामिहतं.—[5]) Thus A; C supplements तावपि. ३३४१. [1]) Doubtful emendation; A °नामाख्य°. ३३४४. [1]) Emended with G (*sec. mann*); A निर्वाण.° ३३४६. [1]) Emended with C; A गुरुष्कामिषया°. ३३४७. [1])—[1]) Written by A_5 on new paper. ३३४८. [1])-[1]) Written by A_5 on new paper. ३३५१. [1]) Emended; A संरब्धे. ३३५५. [1]) Emended; A अनुजा. ३३५६. [1]) Emended; A चिमाम्यमप्यपातयत्; cf. वामेन सिन्धुस्त्रिग्राम्या वितस्ता दक्षिणेन तु v. 97. ३३५७. [1]) Emended; A प्रदेशव.—[2]) These two *pādas* and the following three verses are written by A_5 on new paper. ३३६०. [1]) Emended with C; A_5 R °मलसारं.—[2]) Emended; A_5 R °द्यानमुद्द्योति°. ३३६१. [1]) Doubtful emendation; A क्ष्माभूभुजौ.—[2]) Emended; A °स्वनामास्वानां.—[3]) Emended; °शिशन्धि:. ३३६२. [1]) Emended with C; A देवौ. ३३६४. [1]) Thus corr. by A_1 from °पतिः.—[2]) Thus A; cf. vii. 528 ffg.

स्वर्णपत्त्रं[1] सुरेभ्यर्यो शिवयोः समवेतयोः । सदीपारात्रिकामत्रमैत्रीमेति सघण्टिकम् ॥३३६५॥ 3365
बन्धोर्हिमाद्रेर्दयितः सुताजामातरौ शिवौ । स्वर्णच्छत्रच्छलान्मेरुमूर्ध्न्यात्रातुमुपागतः ॥३३६६॥
उद्दिश्य यद्दिवधदुग्धममात्मयोनिर्दग्धो मयाङ्गघटनं दयितेन गौर्याः ।
सिद्धं तदत्र ---[1]मुमयेति हेमच्छत्रच्छलाङ्कुररृशश्चलितोग्रिरूर्ध्वम् ॥३३६७॥
छत्रं तत्र च रिल्हणेन विहितं रौक्मं महद्युक्मिणीप्रेयोमन्दिरमूर्ध्नि नद्धमधुनाद्यं परिभ्राजते ।
क्षैप्येन क्षतजावपानजनुषा नष्टं ततः स्वामिना प्राप्तं चक्रमवेक्षितुं स्वरुचिरं भास्वानिवाभ्यागतः ॥३३६८॥
तीर्थे मन्मथजित्खगध्वजदृढाजर्योर्जिताचार्ये के साधाराभरणं क्रियापरिणति स्वर्णीतपत्रं प्रभोः ।
भास्येकस्य शिखाहिफूत्कृतिवलद्वह्नाञ्जरेणूपगं केशान्तस्थितमेघपार्श्वगतडिप्पिण्डाभमन्यस्य च ॥३३६९॥
सौवर्णद्रुहिणाण्डकर्परपुरे संसूत्रिता छत्रकव्याकोशस्य समुद्गकप्रतिकृतौ दीर्घार्धित[1] घने ।
सङ्क्रेनेन्दुकिरीटकैटभरिपुदयामासितालंक्रिया सद्रत्नाकरयोः पिधानकरणिं स्वर्णातपत्रं गतम् ॥३३७०॥ 3370
ते लोहरमहीपालमन्वजायन्त भूभुजः । रङ्गादेव्या गुणोदाराश्चत्वारश्चतुरांः सुताः ॥३३७१॥
गुल्हणेनापरादित्यो राघवेणेव लक्ष्मणः । अभिन्नभावः संवृद्धिं वर्तते लोहरे भ्रयन् ॥३३७२॥
ललिनादित्यदेवेन जयापीडो हि दारकः । भरतेनेव शत्रुघ्नः पाल्यमानः प्रवर्तते ॥३३७३॥
पार्थिवाहस्कराद्यारुनमस्काराद्यशस्करः । पञ्चमः क्षितिभृद्धर्म्यो बालातप इवोदितः ॥३३७४॥
चपलैः शैशवाच्छद्मानुभावत्वात्सलौष्ठवैः । लडितैर्ललितादित्यो भित्तीरप्यार्द्रयत्यहो ॥३३७५॥ 3375
दत्तरक्षाञ्जनं ताम्राधरं गौरं तदाननम् । सबालातपभृङ्गाङ्कुस्वर्णपङ्केरुहायते ॥३३७६॥
आलापास्तस्य माहात्म्यगर्भा बाल्यांस्फुटा अपि । अमृतार्द्रा हवोद्धारा मथ्यमानस्य वारिधेः ॥३३७७॥
महाभिजनसंजातो राजसूनुः स शैशवे । अभिधत्तेनुभावेन भव्येनागामि जृम्भितम् ॥३३७८॥
अत्यक्तमण्डनशिखण्डिशिखोपि नीयस्पर्शासहाञ्चितकलापिकलापभङ्ग्या ।
वापीं निपीतसलिलो वलितं प्रयाति चेष्टोक्तभावमहिमा वरवर्णिभावः ॥३३७९॥
चतस्रो मेनिलां[1] राजलक्ष्मीः पद्माश्रिया समम् । संजातां[2] कमला चास्य कन्याः सत्कृत्यवृत्तयः ॥३३८०॥ 3380
विनोदलीलोद्यानैर्वीनित्यकान्तैरपत्यकैः । विद्योतेतेनवद्यौ तौ प्रावृट्पुष्पाकराविव ॥३३८१॥
तीर्थायतनपूतेस्मिन्मण्डलेखण्डितैर्व्ययैः । रङ्गादेव्या एव याता भाग्यभावं त्रिभूतयः ॥३३८२॥
कृतानुयात्रा सा दैवयात्रासु[1] क्षितिपाङ्गना । [2]राजलक्ष्मीरिवाभाति राजसामन्तमन्त्रिभिः ॥३३८३॥
सतीदेशे तीर्थसार्थास्त्यजन्त्यस्या निमज्जने । स्नानासक्तसतीमूर्तिस्पर्शानीत्सुक्यमञ्जसा ॥३३८४॥
चित्रे कालेत्र यात्रासु द्रष्टुं वृष्टचुत्तरैः सदा । यत्प्रावृडिव ---[1]यं जीमूतैरनुगम्यते ॥३३८५॥ 3385

३३६५. [1]) Emended ; A पत्रां. ३३६७. [1]) Thus A ; C करुणामुमयेति°.—[2]) The last *pāda* and the following verse written by A_5. ३३६८. [1]) Emended with C ; A_5 R चक्रमिवे°. ३३६९. [1]) Thus A ; C °घंम. ३३७०. [1]) Thus A ; C °चितार्घे घने. ३३७१. [1]) Emended with C ; A °भुतुरस्सुता:. ३३७३. [1]) Emended with C ; A ललितालित्य°.—[2]) Emended with C ; A पाल्यमानः. ३३७४. [1]) The last two *pādas* and the following verse written by A_5 on new paper. ३३७५. [1]) Emended with C ; A °भृङ्गाङ्कुस्वर्ण°. ३३७७. [1]) Emended ; A बालास्फुटा. ३३८०. [1]) Emended with C ; A मेनिला ; cf. viii. 3394, 3397. —[2]) Emended ; A संजाता. ३३८१. [1]) Doubtful emendation ; A विद्योतेतेनवद्यौ ; C द्योतितावनवद्यौ. ३३८३. [1]) Emended with C : A यात्रास्वसि°.—[2]) These two *pādas* and the first *pāda* of the following verse are written by A_5 on new paper. ३३८५. [1]) Thus A ; C supplements मेघैरयं.

सा पार्थिवेषु तीर्थेषु स्नानाय प्रस्थितां ध्रुवम् । दिव्यैर्वर्षमिवाश्रौषीद्यः प्रावृड्येव तदीर्ष्यया ॥३३८६॥
अभ्रंलिहाच्च गिरीन्द्र च कूलंकषा नदीः । मृद्वङ्गी दुर्गमा मार्गे तीर्थोत्सुक्येन वेत्स्यसौ ॥३३८७॥
सुबद्धीभिः प्रतिष्ठाभिर्जीर्णोद्धारैश्च धीरया । तया चित्रं चतुरया पञ्चुर्दिद्वा विलङ्घिता ॥३३८८॥
अथापि विक्षरत्क्षीरार्णवकान्तिच्छटाच्छलात् । यो भातीव सुधासूतिसितश्वेताश्मनिर्गतः ॥३३८९॥
3390 उपमन्योरुदन्वाया दारिद्र्योपद्रवापहः । रुद्रो रुद्रेश्वरो नाम्ना श्रीमान्कश्मीरभूषणम् ॥३३९०॥
जगत्सौन्दर्यसारं स सस्वर्णामलसारकः । शान्तावसादमासादोद्धारश्च विहितस्तया ॥३३९१॥
सस्वानामिव भृत्यानां कोपौर्वविकृते नृपे । उदन्वतीव शरणं सिन्धुर्हैमवतीव सा ॥३३९२॥
स्थिरप्रसादे भूपाले नियहानुमही क्षणात् । भूभुजामपि संवृत्तावविच्छिन्नी तदिच्छया ॥३३९३॥
सोमपालात्मजो भूभृद्भूपालः प्रापितस्तया । मानिन्या मेनिलादेव्या विवाहेन महार्हताम् ॥३३९४॥
उत्पत्तिभूमिस्थलभानुभत्रो न भूम्ना कस्याप्यहो व्यभिचरत्यनुभावभावः ।
3395 तेजस्तमोविलुठनव्रतमुष्णभानोश्छेदं तदुत्थमकरोत्तमसोपि चक्रम् ॥३३९५॥
भुवनाद्भुतसाम्राज्यमार्जने भूभुजाभवत् । प्रतिभाव्यं दृढं रत्नाक्रान्तसन्मण्डलावनिः ॥३३९६॥
ऊढायां मेनिलादेव्यां परिणेतुरभूदपि । पिता वैमत्यमुत्सृज्य निर्व्याजं राज्यदायकः ॥३३९७॥
राज्ञः प्राजिधरस्याजौ तरसा भूभुजोनुजः । वैरिभिर्निहतस्याये वैरसंशोधनोद्यतः ॥३३९८॥
रङ्कां शरणमेत्योच्चमानौत्कंटचो घटोत्कचः । भेजे राज्यश्रियं प्राप्य चित्रं राज्यश्रियं पराम् ॥३३९९॥ कुलकम् ॥
3400 कृतसाहायकोमात्यै राज्ञः सम्प्रज्जिमद्भदम् । राज्यात्प्राभ्रंशयद्भानुर्दुर्हृदं पञ्चवर्टं नृपम् ॥३४००॥
अलङ्घ्यत्वत्प्रभावात्स्कारदानाम्बुनिर्भरात् । सरितं खड्गवल्लीं च कृष्णां विद्वेषिगोचराम् ॥३४०१॥
द्वितीयस्योरशाभर्तुरकीर्तिं निर्जयासृजत् । देवप्रभावाद्योधामत्युग्रपुरमग्रहीत् ॥३४०२॥
शीतोष्णवारणशशिद्योतकल्लोलितास्ततः । बहवो वाहिनीनाथाः प्रथामित्थं प्रपेदिरे ॥३४०३॥
समाद्यविंशती राज्यावाप्तेः प्राग्भूभुजो गता । तावत्येवाग्रराज्यस्य पञ्चविंशतिवत्सरे ॥३४०४॥
3405 इवदृष्टमनन्यत्र प्रजापुण्यैर्महीभुजः । परिपाकमनोज्ञत्वं स्थेयाः कल्पानिगाः समाः ॥३४०५॥
अम्भोपि प्रवहत्स्वभावमशनैराद्यानमश्मायते ग्रावाम्भः स्रवति द्रवत्वमुदितोद्रेकेषु चावेयुषः ।
कालस्यास्खलितप्रभावरभसे भाति प्रभुत्वेद्भुते कस्यामुत्र विधातृशक्तिघटिते मार्गे निसर्गः स्थिरः ॥३४०६॥
प्रयाते व्यधिकेष्वर्षसमाषट्कशते कलेः । कश्मीरेष्वास्त गोनन्दः पार्थानां सेवया नृपः ॥३४०७॥
सुनुर्दामोदरोस्याथ तस्य पत्नी यशोमती । गोनन्दोन्यस्तस्सुतोपि ततोतीत्य महीपतीन् ॥३४०८॥
पञ्चविंशतमज्ञातानुपहाभिजनाभिधाम् । राजाभवद्भवो नाम सूनुस्तस्य कुशस्ततः ॥३४०९॥

३३८६. ¹) Emended; A प्रस्थितं. ३३९२. ¹) Emended with C; A सरणं.—²) The last *pâda* and the following two verses written by A_5 on new paper. ३३९३. ¹) Emended; A_5 R C °च्छिन्नस्तिं°. ३३९५. ¹) Emended with C; A उत्पत्तिभूं°. ३३९६. ¹) Emended; A °मार्जनो. ३३९९. ¹) Emended; A °स्थोच्चं मानोत्क°. ३४००. ¹) Emended; A राज्यं प्रा°.—²) Doubtful emendation; A °चटो. ३४०२. ¹) The last *pâda* and the following verse written by A_5 on new paper. ३४०३. ¹) Doubtful emendation of G (*sec. manu*); A °कीर्तिर्निज°. ३४०५. ¹) Emended with C; A °विंशतु च°. ३४०६. ¹) Emended with C; A ग्रावोम्भः. ३४०८ ¹) Emended with C; A दामोदरस्याथ.—²) Comp. यशोवती i. 70.—³) Emended with C; A °पत्नी. ३४०९. ¹) Emended with C; A राजा बभूवभो; cf. अथाभवद्भवो नाम i. 84.

द्वौ खगेन्द्रसुरेन्द्राख्यौ पुत्रपौत्रावमुष्य तु । गोधरोथान्यकुलजः सुवर्णाख्यस्तदात्मजः ॥३४१०॥ 3410
तज्जन्मा जनकोप्यासीत्सूनुः शच्याः शचीनरः । अथाशोकोभवद्भृभ्राशोस्य प्रपितृव्यजः ॥३४११॥
तज्जो जलौकाः संदिग्धवंशो दामोदरस्ततः । तुल्यं त्रयोथ हुष्काद्यास्तुरुष्काभिजनोद्भवाः ॥३४१२॥
अभिमन्युस्तृतीयोथ गोनन्दोस्य विभीषणः । राजेन्द्रजिद्रावणश्च --द्यः क्रमशोभवत् ॥३४१३॥
अन्यो विभीषणः सिंह उत्पलाक्षश्च तदनुं । पश्चात्ततो हिरण्याक्षहिरण्यकुलयोरभूत् ॥३४१४॥
राजा वसुकुलस्तस्य सूनुः ख्यातस्त्रिकोटिहा । क्षितिनन्दो बकात्तज्जाद्भसुनन्दस्तदात्मजः ॥३४१५॥ 3415
नरेन्योक्षस्ततस्तस्माद्भीमा गोकर्णको नृपात् । तस्माद्भरेन्द्रादित्योभूत्सूनुरन्धयुधिष्ठिरः ॥३४१६॥
तस्य प्राभंशितो भृत्यैरन्याभिजनसंभवः । भूपः प्रतापादित्योभूज्जलौकोपि तदात्मजः ॥३४१७॥
तुङ्गीनें निःसुते तज्जे विजयेन्यकुलोद्भवः । जयेन्द्रस्य सुतेपुत्रे सचिवः संधिमानभूत् ॥३४१८॥
युधिष्ठिरस्य पैत्रेण भूपादित्यात्मजन्मना । श्रीमेघवाहनेनाथ गौनन्देभ्युदितं कुलं ॥३४१९॥
..... । ..... ॥
ततः प्रवरसेनोन्यस्तोरमाणात्मजः क्षितिम् । लेभे हिरण्यभ्रातृव्यस्तस्य पुत्रो युधिष्ठिरः ॥३४२०॥ 3420
ततो नरेन्द्रादित्यश्च रणादित्यश्च भूपतिः । क्रमादभूतां तत्पुत्रो विक्रमादित्यभूपतिः ॥३४२१॥
बालादित्यश्चोदभवद्रणादित्यस्य नन्दनः । बालादित्यस्य जामाता ततो दुर्लभवर्धनः ॥३४२२॥
सूनुर्दुर्लभकस्तस्य चन्द्रापीडोभवत्ततः । तारापीडोनुजन्मा च मुक्तापीडस्य चानुजः ॥३४२३॥
भूपावास्तां कुवलयापीडो हैमातुरोस्य च । वज्रादित्यः सुतो राज्ञो मुक्तापीडस्य तत्सुतौ ॥३४२४॥
पृथिव्यापीडसंग्रामापीडावनु नृपोभवत् । जयापीडोस्य मन्त्री च जज्ञः पुत्रावपि क्रमात् ॥३४२५॥ 3425
ललितापीडसंग्रामापीडौ ज्येष्ठात्मजस्ततः । श्रीचिप्पटजयापीडः कल्यपाल्युद्भवोभवत् ॥३४२६॥
अभिचारेण तं हत्वा सांमत्यादितरेतरम् । उत्पलाद्यैरसंग्राम्यराज्यैस्तन्मातुलैः कृतः ॥३४२७॥
भ्रातुः पुत्रोजितापीडो जयापीडस्य तत्पदे । अनङ्गापीडनामा च संग्रामापीडजस्ततः ॥३४२८॥
तमुत्पाटचोत्पलापीडोस्याजितापीडनन्दनः । अवन्तिवर्मा भूरेण तं निवार्याथ मन्त्रिणा ॥३४२९॥

३४१०. [1]) The last three *pádas* and the following verse are no longer found in A as the upper portion of fol. 327 has broken off; the text is given from R G.—[2]) Emended with C; R G (*prima manu*) सुवर्णाकृत्तदा°; cf. i. 97. ३४१२. [1]) Emended; R C °वंशे; the upper strokes of the letters are not legible in A. ३४१३. [1]) Thus A; C विनापुत्रौ क्रमान्नृपौ. ३४१४. [1]) Here the name of NARA is omitted.—[2]) Emended; A उत्पलाक्षश्च.—[3]) Thus A; doubtful.—[4])Emended; A हिरण्याक्षेहिरण्यकुलयोर°. ३४१५. [1]) C inserts here two *pádas* श्रीमिहिरकुलो राजा बकाख्यस्तदनन्तरं.—[2]) Emended; A क्षितिनन्दो बकात्तज्जाद्भसु°. ३४१६. [1]) Emended; A तुङ्गने; cf. ii. 11.—[2]) Emended; A जयेन्द्रस्य -पुत्रे; C जयेन्द्रस्तस्सुतोऽपुत्रः. ३४१९. [1])Thus A; but compare ii. 145 ffg.—[2]) Emended with C; A गोनन्दाभ्युदितं.—[3]) After this verse C inserts the following: ततः प्रवरसेनोभूद्भूपः काश्मीरमण्डले ॥ तस्सुनुश्च हिरण्योऽभूत् पालयन् क्षितिमण्डलं । मातृगुप्तोऽभवत्तस्माद्राज्यस्तेन शकारिणा ॥. One verse containing the names of PRAVARASENA I., HIRANYA and MÂTRIGUPTA appears to have been omitted here by A. ३४२०. [1])The remaining portion of this verse, the following verse and the first *pâda* of verse 3422 are no longer found in A, as the upper portion of fol. 327 has broken off; the text is given from R G.—[2]) Thus C; R पुत्रो -धिष्ठिरात्, corr. *sec. manu* as above; G पुत्रायुधिष्ठिरात्. ३४२१. [1]) Thus C R; G तद्वच विक्रमादित्य उर्वरीम्. ३४२२. [1]) Thus C R; G °स्यश्चोदवहद्रणा°.—[2]) Emended with R G; A °दित्यश्च नँ°. ३४२३. [1]) Thus C; R G °पीडस्य; in A three *aksharas* after मुक्ता have become illegible. ३४२५. [1]) Emended with C; A जज्ञःपुत्रावपि. ३४२६. [1]) Emended with C; A °पीडश्चेहा.° ३४२७. [1]) Emended with C; A सम्मत्या°. ३४२९. [1]) Here ends the text of A at the foot of fol. 327 *rev.*, the last leaf of the MS. being lost. The text of the remaining verses is given from R G.

नप्तोत्पलस्य विदधे साम्राज्ये सुखवर्मजः । भूरः शंकरवर्मा स गोपालस्तस्य चात्मजः ॥३४३०॥
रथ्यागृहीतः प्राभूच्च तद्भ्राता संकटाभिधः । सुगन्धाख्या तयोर्माता तां विनार्दयाथ भूभुजम् ॥३४३१॥
भूरवर्मप्रणप्तारं पार्थं तन्त्रिपदादयः । चक्रुर्निर्जितवर्माणं ततस्तस्य च तत्क्रमात् ॥३४३२॥
चक्रवर्मा भूरवर्मा चेति निर्जितवर्मजः । विहिता बहुशो राज्ये तस्तम्भे शंभुवर्धनः ॥३४३३॥
तदन्तरे लब्धराज्ये मन्त्री व्यापाद्य तं नृपम् । चक्रवर्मण्यतीतेथ पापी पार्थात्मजः क्रमात् ॥३४३४॥
उन्मत्तावन्तिवर्मासीत्तत्पुत्रे भूरवर्मणि । राज्याङ्कष्टे द्विजैश्चक्रे राज्ये मन्त्री यशस्करः ॥३४३५॥
प्रपितृव्यात्मजस्तस्य वर्णटस्तनयोनु तम् । राज्ये चक्राङ्किसंग्रामस्तस्थौ निष्पाट्य तं ततः ॥३४३६॥
अमात्यः पर्वगुप्ताख्यो राज्यं द्रोहेण लब्धवान् । क्षेमगुप्तः सुतोस्यासीदभिमन्यौ तदात्मजे ॥३४३७॥
शान्ते मात्रा पाल्यमाने नन्दिगुप्ते च तत्सुते । ततस्त्रिभुवने भीमगुप्ते च क्रूरचेष्टया ॥३४३८॥
पौत्रे तयैव निहते स्वयं दिद्याख्यया कृतम् । राज्यं संग्रामराजोपि भ्रातृव्योन्ते नृपः कृतः ॥३४३९॥
हरिराजानन्तदेवावास्तां तस्यात्मजौ ततः । कलशोनन्ततनयः क्रमाद्भूपौ तदात्मजौ ॥३४४०॥
उभावुत्कर्षहर्षाख्यावपि निष्पाट्य भूपतिम् । हर्षदेवं तमुद्दामविक्रमोनन्यवंशजः ॥३४४१॥
भ्रातुः पुत्रस्य दिद्याया जस्सराजस्य नप्तृतः । मल्लाभिधानादुद्भूतो भूपतामुच्चलोभजत् ॥३४४२॥
द्रोहेण तं हतवतां भृत्यानामप्यतस्ततः । शङ्कुराजान्यनामाभूद्भ्रात्याख्यः क्षणिको नृपः ॥३४४३॥
गर्गेण निहते तस्मिन्सल्हो हैमातुरोप्यभूत् । तस्योच्चलमहीभर्तुर्भ्राता निर्वेध्य तं बली ॥३४४४॥
सुस्सलाख्योमहीद्राज्यं माल्हिरुच्चलसोदरः । विरक्तैः पाटिते तस्मिन्राज्यादूरवैनृपः कृतः ॥३४४५॥
षण्मासान्हर्षभूभर्तृनप्ता भिक्षाचराभिधः । पुनर्नीर्वास्य तं प्राप्तराज्ये सुस्सलभूभृति ॥३४४६॥
क्रमाच्चवन्यैर्विश्वसैन्यैर्हराज्योद्देजिते हते । लवन्यान्निखिलांस्तं च हत्वा भिक्षाचरं नृपम् ॥३४४७॥
सुतः सुस्सलभूभर्तुः संप्रत्यप्रतिमक्षमः । नन्दयन्मेदिनीमास्ते जयसिंहो महीपतिः ॥३४४८॥
गोदावरी सरिदिवोत्तुमुलैस्तरङ्गैर्वक्त्रैः स्फुटं सपदि सप्रभिरापतन्ती ।
श्रीकान्तिराजविपुलाभिजनाब्धिमध्यं विश्रान्तये विशति राजतरङ्गिणीयम् ॥३४४९॥

[1] इति श्रीमहाकविश्रीकल्हणकृतायां राजतरङ्गिण्यामष्टमस्तरङ्गः ॥

समाप्तेयं राजतरङ्गिणी

कृतिः श्रीमद्दामात्यचम्पकप्रभुसूनोर्महाकवेः कल्हणस्य ॥

३४३०. [1]) The last two *pâdas* are found in the above form in C; in R G they are added *sec. manu*, being probably copied from C. ३४३२. [1]) Emended with C; R G निनाश्य°. ३४३२. [1]) Thus R G; cf. v. 287 ffg.; C ततः पाथस्ततः कमात्. ३४३३. [1]) These two *pâdas* and the first half of the following verse are omitted in C.—[2]) Thus R; G ---क्रमे. ३४३७. [1]) Thus C R (*sec. manu*); G R (*prima manu*) सोमगुप्तः. ३४३९. [1]) Emended; R G C निहिते.—[2]) Emended; R G राज्ये; C कृते। राज्ये. ३४४४. [1]) Emended; R G C महो; R (*sec. manu*) सहो. ३४४७. [1]) Thus R; G °लांस्ते च; C °लांस्तांश्च. ३४४९. [1]) Emended; R G C श्रीकान्त°; comp. vii. 1285. *Colophon.* [1])—[1]) This part of the Colophon is not found in G.

Canto. Verse.

१. ६०. *For* स्कन्दावारं *read* स्कन्धावारं, *adding note:* [1]) Emended ; A स्कन्दावारं.

१. १७१.[1]) *For* A, भूम्वेश्वरी *read* A_1 भूमेश्वरी.

१. २१७. *For* स्वादुभोक्तव्यं *read* स्वादु भोक्तव्यं.

२. १. *For* ललनापुं° *read* लवणापुं°

२. ४४. *For* वीक्षमाणाय *read* वीक्ष्यमाणाय.

२. १९५. *For* संवाधिनिखिला *read* संवाधि निखिला°.

२. २७०. *For* जरद° *read* जरठ°, *adding note:* [1]) A जरद°.

३. १०३. *To* पुरुषाधमः *add note:* Subhâshitâvalî, 361, reads पुरुषोधमः.

३. ४९२. *To* निरधस्विधं *add note:* Subhâshitâvalî, 579, reads विदधस्विधं

To जगतस्निग्मां° *add note:* Subhâshitâvalî, 579, reads जगतां निग्मां°.

४. १२५. *For* योयं *read* यो यं.

To परापकरणाय *add note:* Subhâshitâvalî, 3133, reads जनापकरणाय.

४. १४८. *For* अशिश्रयंस्तं *read* अशिश्रियंस्तं.

४. २३४. *To* °स्कालेतिबालो° *add note :* Subhâshitâvalî, 3023, reads °स्कालेपि बालो°.

४. ४९८[2]) *For* A_2 हेशे, A_1 हेशे *read* A_2 हेशे, A_1 हेशं.

४. ७१२. *For* °नुत्तम्ब्य *read* °नुत्तम्ब्य[1], *adding note:* [1]) Emended ; A°नुत्तम्ब्य.

५. ११५. *For* सत्कर्मजन्मसु *read* सत्कर्म जन्मसु.

५. १२६. *For* वर्षे एकोनषष्ठे *read* वर्षे एकोनषष्टे.

५. १३२. *For* °शिश्रयन् *read* °शिश्रियन्.

५. १४५. *For* °भुसूजः *read* °भूभुजः.

५. २२९.[1]) *For* वराहमल° *read* वसहपल

५. २३३. *To* कमलुकाभिधान् *add note:* Comp. the name of the Shâhiya King *Kamalú*, Alberûni's *Indica* (transl. by Sachau) ii. 13.

५. २६०. *For* °महका *read* °माहका.

५. २९५. *For* स्वधुत्तन्नि° *read* स्वधुस्तन्नि°.

५. ३२६. *For* श्रीवङ्क° *read* श्रीडङ्क°.

Canto. Verse

६. ९८. *For* समर्पवन् *read* समार्पवन्[1], *adding note:* [1]) Emended ; A समर्पवन्.

६. १४५. *For* तहल *read* तहलम्.

६. १४९. *For* काश्मीरिकावल° *read* काश्मीरकवल°.

७. २१७. *For* स्वल्पानुगोभवन् *read* स्वल्पानुगो भवन्.

७. ४६६. *For* °स्कन्धानां *read* °स्कन्धानां[1], *adding note:* [1]) Emended ; A °स्कन्धानां.

७. ५६०. *For* देशमशिश्रवन् *read* देशमशिश्रियन्.

७. ५८७. *For* °स्त्रिपष्टेवे° *read* °स्त्रिपष्टेवे°.

७. ५८८. *To* कीर्तिन्यडवपुरा° *add note:* [1]) Thus A ; perhaps read कीर्तिर्वडवापुरा°; comp. viii. 538.

७. ५९०. *For* काष्टवाट° *read* काष्ठवाट°.

७. ५९२. *For* °व्यसंशीर्ण *read* °व्यसंशीर्ण.

७. ६०३.[1]) *For* A प्रत्यास्ने *read* A_1 प्रत्यास्ने.

७. ७६२. *For* पक्षमशिश्रवन् *read* पक्षमशिश्रियन्.

७. ८०४. *To* स्तशिरसः *add note:* Subhâshitâvalî, 3132, reads निजाशिरः,

To दिष्या स्वैव *add note:* Subhâshitâvalî, 3132, reads देव्याः सैव.

७. ८४९. *For* जरदः *read* जरठः[1], *adding note:* [1]) A जरदः.

७. ८८२. *For* कोपाच्चुले *read* कोपाच्चूले

७. ८९२. *For* दुदुभु° *read* दुभुभु°.

७. ९५०. *For* विरलामु° *read* विरलोमु°.

७. ९७२. *For* काश्मीरिकाणां[1] *read* काश्मीरकाणां, *omitting note.*

७. १००८. *For* काश्मीरिकाणा[1] *read* काश्मीरकाणां, *omitting note.*

७. १०१३. *For* दुदुभु° *read* दुभुभु°.

७. ११२३. *For* संप्रत्यभ्युत्थमन्यतः *read* संप्रत्यभुत्थिमन्यतः.

७. ११८९. *For* काश्मीरिका[1]: *read* काश्मीरकाः, *omitting note.*

७. ११८९. *For* स्कन्धावारे *read* स्कन्धावारे[1], *adding note:* [1]) Emended ; A स्कन्धावारे.

CORRIGENDA AND ADDENDA.

Canto. Verse.

७. ३४७. *For* मद्धातीव° *read* मद्धातेव°[1], *adding note:* [1]) Emended ; A °ातीव°.

७. १६५८. *For* सर्ववांसु लोविशत् *read* सर्ववांसुचलोविशत्.

७. १६९५. *For* भूतिभिच्चा° *read* भूतभिच्चा°.

८. २५४. *For* °स्कन्धावारेषु *read* °स्कन्धावरेषु[1], *adding note:* [1]) Emended ; A° स्कन्धा°.

८. ४८९. *For* वेशावी *read* वेधावी[1], *adding note:* [1]) Emended ; A वेशावी.

८. ६७७. *For* हम्ब *read* हम्बं.

८. ७४८. *For* तैजंयो मोचिवा° *read* तैजंयोमोचि वा°.

८. ८८७. *For* काइमीरिक°[1] *read* काश्मीरक°, *omitting note.*

For °पाटवः *read* °पाटवः.

९. ९०२. *For* °सालारीवाद्य° *read* °सालाविवाद्य°

९.९२२.९२३. *For* कादमीरिका°[1] *read* काइमीरका°, *omitting note.*

९. १००८. *For* °कान्दमुखरे *read* °क्रन्दमुखरे.

९. १०५५. *For* स्कन्दावार *read* स्कन्धावार[1], *adding note:* [1]) Emended ; A स्कन्दावारं.

Canto. Verse.

९. १०८४. *For* °भिल्लिकास्थान *read* °भिड्डिकास्थान°.

९. ११४८. *For* काइमीरके[1] *read* काश्मीरिके, *omitting note.*

९. १३२८. *For* राजात्मजभ्रजदात् *read* राजात्मजभ्रमात्.

९. १४४५ *For* निजप्रभाः *read* निजप्रभोः.

९. २०१८. *For* उबोतीरसा° *read* उबोती रसा°.

९. २०४२. *For* °स्कोष्ठेश्वरी *read* °स्कोष्ठेश्वरो.

९. २१२१. *For* संस्त-ब्रैन°[1] *read* संस्तम्भैन°, *omitting note.*

९. २७४८.[1]). *For* PRITHVÎHARI'S *read* PRITHVÎHARA'S.

९. २७९७. *For* काइमीरका:[1] *read* काश्मीरिका:, *omitting note.*

९. ३०२२.[1]). *For* सारसा *read* सारासा.

९. ३१७२. *For* °स्संस्त-य[1] *read* °स्संस्तम्भ, *omitting note*

९. ३१८९. *For* इन्दुवंश° *read* इन्दुवंशा°.

N.B.—Some letters, especially र *and* ि, *have occasionally broken in the printing.*